

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Київський національний університет культури і мистецтв
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Національний університет «Одеська політехніка»
ПНВЗ «Київський університет культури»
Маріупольський державний університет
Національна спілка документознавців України**

КУЛЬТУРА, ІНФОРМАЦІЯ, КОМУНІКАЦІЯ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ДІАЛОГ

*Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю*

10 квітня 2025 року

Київ 2025

Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог : матеріали Всеукр. наук. конф. з міжн. участю / М-во освіти і науки України, М-во культ. та страт. ком. України ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. та ін. (Київ, 10 квітня 2025 р.). Київ : НАКККиМ, 2025. 420 с.

Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Культура. Інформація. Комунікація: міждисциплінарний діалог» об'єднує результати досліджень учених, фахівців і практиків з різних галузей гуманітарного знання, що розкривають багатовимірні аспекти взаємодії культури, інформації та комунікації в умовах цифрової трансформації суспільства. Матеріали згруповано за тематичними секціями, що охоплюють широкий спектр проблем: розвиток бібліотечної, інформаційної та архівної справи; новітні тенденції у сфері медіа й комунікації; документознавчі студії; інновації в інформаційних технологіях; менеджмент культурних і креативних індустрій; культурологічні виклики цифрової доби; роль культури в освітньому процесі; соціокультурні трансформації в умовах глобальних і локальних викликів; сучасні підходи до артменеджменту; міждисциплінарні студії мистецтва та культурної спадщини.

Збірник стане в пригоді науковцям, викладачам, здобувачам освіти, культурним менеджерам, архівістам, бібліотекарям, а також усім, хто цікавиться проблематикою гуманітарного розвитку в сучасному світі.

Редакційна колегія

Марченко Валерій Віталійович, ректор Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, професор, доктор філософії, кандидат мистецтвознавства, заслужений діяч мистецтв України (голова редколегії).

Степаненко Людмила Михайлівна, перший проректор з науково-педагогічної роботи Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, доктор педагогічних наук, доцент.

Денисюк Жанна Захарівна, проректор з наукової та виховної роботи Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, доктор культурології, доцент.

Добровольська Вікторія Василівна, в.о. завідувача кафедри артменеджменту та інформаційних технологій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, доктор наук з соціальних комунікацій, професор.

Бойко Наталія Вячеславівна, доцент кафедри артменеджменту та інформаційних технологій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, доктор філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Бугайова Оксана Іванівна, начальник відділу наукової та редакційно-видавничої діяльності Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, кандидат філологічних наук.

*Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
(протокол № 15 від 14.05.2025)*

Позиція авторів може не збігатися з позицією редакційної колегії збірника.

Автори несуть повну відповідальність за викладений матеріал.

© Автори матеріалів, 2025

© НАКККиМ, 2025

З М І С Т

1. БІБЛІОТЕЧНА, ІНФОРМАЦІЙНА ТА АРХІВНА СПРАВА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

<i>Збанацька О. М.</i>	Актуальні питання підготовки фахівців для сучасної бібліотечної практики 12
<i>Біловус Л. І., Яблонська Н. М.</i>	Трансформація маркетингових технологій у процесі популяризації бібліотечно-інформаційних ресурсів та послуг 14
<i>Овчарук О. В.</i>	Трансформації мистецької освіти Сполученого Королівства у вимірах діалогу традицій та інновацій 16
<i>Анісімова О. М.</i>	Цифрові комунікації в інформаційній підтримці управління сталим розвитком 18
<i>Тур О. М., Шабуніна В. В.</i>	Тенденції, виклики та перспективи епохи штучного інтелекту 20
<i>Кудлай В. О., Педченко О. В.</i>	Інновації в організації бібліотерапії на базі публічних бібліотек 24
<i>Копієвська О. Р.</i>	Спіраль цинізму в культурі 27
<i>Закіров М. Б.</i>	Неопопулізм як складова соціокультурної трансформації політичної сфери ...28
<i>Кулешов С. Г., Бойко В. Ф.</i>	Типологія науково-технічної документації 30
<i>Філіпова Л. Я., Захарова І. В.</i>	Джерела інформації в контексті соціально-правової комунікації 32
<i>Литвин С. Х.</i>	Сучасні трансформаційні процеси в українській історичній освіті 34
<i>Передерій І. Г.</i>	Проектно-виставкова діяльність музеїв як важливий складник новітніх медійно-комунікативних практик цих закладів: теоретико-прикладні аспекти 38
<i>Романишин Ю. Л., Колінковська В. Р.</i>	Інформаційне забезпечення спортивних громадських організацій: підхід на основі інформаційних технологій 40
<i>Чередник Л. А.</i>	Роль медіаосвіти та інформаційної культури у формуванні медіакультури суспільства 44
<i>Вовк Н. С.</i>	Порівняння і вдосконалення діяльності бібліотек та архівів через бенчмаркінг 46
<i>Політова О. А.</i>	«Наукові студії» як ключовий освітній компонент підготовки фахівців зі спеціальності «аудіовізуальне мистецтво та медіавиробництво» 48
<i>Добровольська В. В.</i>	Підготовка фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи в контексті оновленого переліку спеціальностей: виклики та перспективи 50
<i>Міненко М. А., Міненко Л. М.</i>	Інформаційно-цифрові технології в науково-публікаційній діяльності 51
<i>Кислюк К. В.</i>	Сучасні методологічні орієнтири бібліотечно-інформаційної сфери: світовий та український досвід 54
<i>Karpenko O.</i>	Soft Skills Development in Emi for Students Majoring in Library, Information and Archival Studies 55
<i>Закірова С. Г.</i>	Діяльність Національної юридичної бібліотеки НБУВ у сфері реалізації права на інформацію внутрішньо переміщених осіб 57

КУЛЬТУРА, ІНФОРМАЦІЯ, КОМУНІКАЦІЯ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ДІАЛОГ:
матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю

<i>Литвинова Л. А.</i>	Глибинний аналіз тексту та даних (tdm): трансформація досліджень, культурної спадщини та правового ландшафту Європейського Союзу 60
<i>Міхалко В. В.</i>	Аналіз можливостей підвищення кваліфікації для архівістів за напрямом «Організація та проведення комунікацій під час кризових ситуацій» 62
<i>Петрова І. О., Безуса К. О.</i>	Сучасні тенденції формування бібліотечного простору 64
<i>Демчина Л. І.</i>	Інформаційні сервіси освітянських бібліотек 66
<i>Прокопенко Л. С.</i>	Наукова співпраця національних бібліотек країн Європи у 2019–2023 роках 68
<i>Соколов В. Ю.</i>	Акцидентне видання як вид друку малих поліграфічних форм 71
<i>Яковенко О. Г., Бінківська К. Р., Заріфі З. Н.</i>	Залучення молодих фахівців до бібліотечної діяльності: досвід і можливості 73
<i>Дубас Т. П.</i>	Особливості підготовки рукописів (на прикладі журналів відкритого доступу) 76
<i>Чорноморець Є. М.</i>	Термін «цифровізація» у вітчизняних нормативних актах щодо архівної справи 79
<i>Березовський О. М.</i>	Деколонізація довідкового апарату архівів: проблема оновлення та вдосконалення 81
<i>Купчак О. С.</i>	BookTok як феномен сучасної читацької культури 83
<i>Доскіч Л. С.</i>	Основні напрями діяльності секції архівної освіти та професійної підготовки (SAE) Міжнародної ради архівів 85
<i>Загуменна В. В., Кузьменко Д. О.</i>	Концепція інтелектуальної свободи та трансформація функцій бібліотек у сучасному інформаційному суспільстві 87
<i>Перенесієнко І. П.</i>	Використання ISNI під час ведення БД «Авторитетні файли» Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого 88
<i>Туровська Л. О., Шевченко І. В.</i>	Трансформація читацького контингенту та запитів користувачів наукової бібліотеки в контексті російської військової агресії 90
<i>Білінець Н. Г.</i>	Публікації Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в періодичних фахових журналах України (2022–2024) 92
<i>Думанський Н. О.</i>	Модель даних для системи відгуків користувачів наукової бібліотеки 95
<i>Бориц О. А., Макаров О. В.</i>	Ключові аспекти впровадження ІІІ в бібліотечній справі в Україні 97
<i>Лісова І. В.</i>	Мовні курси для мігрантів в ЄС: участь бібліотек 99
<i>Збанацька А. О.</i>	Консалтинговий сервіс у бібліотеках закладів вищої освіти: зарубіжний досвід 101
<i>Добровольська С. І.</i>	Цифрові колекції нематеріальної культурної спадщини України: засади створення, збереження та організації доступу 104
<i>Нетяга Т. О.</i>	Напрями використання штучного інтелекту в бібліотеках 105
<i>Загуліна Т. В.</i>	Публічні бібліотеки в розбудові безбар'єрного простору в Україні 107
<i>Волошин Д. А.</i>	Сучасні виклики для бібліотек у кризових умовах: COVID-19 і війна 109
<i>Святогор Є. А.</i>	Діяльність бібліотек під час Другої світової війни: історико-теоретичні дослідження 111

<i>Коваленко Ю. С.</i>	Значення оновлення освітніх програм у забезпеченні якості професійної підготовки фахівців з бібліотечної, інформаційної та архівної справи ...113
<i>Муратова М. В.</i>	Роль публічних бібліотек Польщі в підтримці українських біженців 115
<i>Кравченко В. С.</i>	Цифрові проєкти бібліотек України 117
<i>Речкалова Л. М.</i>	Цифрові технології в міжнародній бібліотечній співпраці України: сучасні виклики та можливості 119
<i>Ляковська Є. А.</i>	Цифрова трансформація архівної сфери: українські реалії та нові виклики ...120
<i>Пігунов О. В., Яворська Ю. Л.</i>	Цифрова трансформація національних архівів і бібліотек на основі інформаційно-аналітичних систем 121
<i>Лисюк В. А.</i>	Цифрова трансформація бібліотечно-інформаційних послуг 124
<i>Паламаренко В. Ю.</i>	Розвиток ресурсної бази центрів культурно-дозвіллевих послуг у вітчизняному інформаційному просторі 126
<i>Добровольська В. В., Ляховченко В. Е.</i>	Штучний інтелект як інструмент модернізації публічних бібліотек 128
<i>Лис С. В.</i>	Роль міжнародних грантів та проєктів у розвитку українських бібліотек ...130
<i>Харлампієв Д. Р.</i>	Протидія дезінформації як напрям діяльності сучасної бібліотеки 132
<i>Загоруйко Д. С.</i>	Ключові компетентності фахівців архівної сфери в умовах викликів цифрової ери 134
<i>Андріяш Т. П., Баюш О. О.</i>	Реалізація стандарту фахової передвищої освіти спеціальності 029 у ЗФПО в період воєнного стану 136

2. МЕДІА, ІНФОРМАЦІЯ, КОМУНІКАЦІЯ: НОВІ ПАРАДИГМИ ТА МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ

<i>Savchenko S., Miroshnychenko V.</i>	«Propaganda» in the interpretation of jacques ellul 140
<i>Бугайова О. І.</i>	Блоги як важливий пізнавальний ресурс: тенденції та перспективи 142
<i>Якубовська М. Г.</i>	Політична журналістика в Україні: сучасний стан, проблеми та виклики 143
<i>Хіміч Я. О.</i>	Формування медіакомпетентності здобувачів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» в епоху нейромереж 145
<i>Григораши С. М., Бурківська Л. Ю.</i>	Копірайтинг як професійна діяльність: визначення та класифікація 147
<i>Миколайчук В. Р., Жуковська А. Д.</i>	Artificial Intelligence in Journalism: Balancing Innovation and Ethical Responsibility 150
<i>Глушук Є. В.</i>	Комунікативна політика інституту президенства України в контексті міжнародної підтримки в протистоянні російській агресії 152
<i>Щербак Ю. О.</i>	Інформаційно-комунікаційна компетентність працівника Центру культурних послуг 154
<i>Лахман Б. П.</i>	Сучасні візуальні ефекти в YouTube-відео: аналіз та тенденції 156
<i>Зінов'єва Т. А., Кремльов К. І.</i>	Довіра до медіа в епоху постправди: історіографія 158
<i>Лаврик О. В., Колондейко А. С.</i>	Інстаграмізація та ютубізація нових медіа як інструменти їх додаткової ефективності 160
<i>Терехова К. К.</i>	Навички інформаційної грамотності в цифрову добу 163

<i>Бурденко К. О.</i>	Робота телеведучого в українських тревел-блогів	165
<i>Срібненко А. А.</i>	Медіапроект «Жіночність та життя» (серія подкастів на Telegram-каналі)	168
<i>Іщенко В. О.</i>	Обговорення психологічних проблем за допомогою сучасних медіа	169
<i>Зінов'єва Т. А., Янчик А. Г.</i>	Професійний розвиток журналіста: можливості та перспективи	171
<i>Селіханович В. С.</i>	Історичні передумови та становлення жанру true crime у XX столітті	173
<i>Безгубенко К. П.</i>	Тревел-блог «ШоПоКиєву»	175
<i>Шевцова А. Я.</i>	Вплив медіа на свідомість людини	177
<i>Долгарева О. В., Хіміч Я. О.</i>	Аналіз ефективності використання блогів інформаційними установами як практичне навчальне завдання для здобувачів вищої освіти зі спеціальності 029 «інформаційна, бібліотечна та архівна справа»	178
<i>Гончарук А. В.</i>	Розвиток документально-розслідувального жанру на YouTube-платформі ...	182
<i>Коломієць М. А.</i>	Особливості роботи ведучого в українських розважальних YouTube-шоу для підлітків	184
<i>Вороніна Д. В.</i>	Репрезентація видатних українських діячів на сучасних медіаплатформах ...	186
<i>Кашанська К. А.</i>	Використання мемів в інформаційному просторі	187

3. ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО ТА ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

<i>Лаба О. В., Мельниченко Н. С.</i>	Використання інформаційних автоматизованих систем в інформаційному забезпеченні організації	190
<i>Миколайчук А. І., Марфіна Д. В.</i>	Using English-Language Resources in Psychological Research: Challenges and Opportunities	192
<i>Шкідіна Д. В.</i>	Електронний документообіг як чинник розвитку інформаційного суспільства на прикладі систем «Аскод» та «Мегаполіс»	194
<i>Курасов В. Г.</i>	Електронний документообіг у кадрових агенціях: інноваційні підходи в контексті сучасних наукових досліджень	196
<i>Матіос В. О.</i>	Документно-інформаційна діяльність у сфері збереження культурної спадщини: сучасні підходи та перспективи	198
<i>Улановська А. В., Федотова О. О.</i>	Вебсайт Київської міської ради як документально-інформаційна система: структурний аналіз	199
<i>Брага Т. Ю.</i>	Інформаційна цінність документа: функції та значення в суспільстві	201
<i>Белець В. П.</i>	Номенклатура справ як інструмент управління інформаційними ресурсами організації (на прикладі структурного підрозділу НАКККіМ)	203
<i>Кладітін М. В.</i>	Технології створення та тривалого збереження аудіовізуальних документів: українська практика і світові тенденції	205
<i>Рюма Я. Т.</i>	Управління документообігом у готельній індустрії Німеччини	208

4. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ: ІННОВАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

<i>Решетілова О. М., Прокоф'єва К. А.</i>	Вплив соціальних мереж на сучасну комунікацію	210

Книш М. О., Маслак В. І., Бутко Л. В.	Корпоративний портал структурного підрозділу університету як засіб комунікації	212
Колоскова Г. В.	Дисципліна «Диджитал-технології в інформаційній діяльності» в системі підготовки бакалаврів за освітньо-професійною програмою «Диджитальні медіа»	214
Шелестова А. М.	Блокчейн як інструмент перевірки інформації та протидії дезінформації в сучасному медіапросторі	215
Гриньків А. П.	Цифрова трансформація соціального забезпечення: український контекст і фінський досвід	217
Юхно С. М.	Інформаційний супровід правотворчої діяльності: науково-правова експертиза проєктів нормативно-правових актів та публічні консультації	219
Шереметьєва В. В.	Інноваційні рішення у сфері інформаційної діяльності: виклики та перспективи	222
Berestov O.	VR and AR in Public Libraries	224
Андибор А. А.	Цифрова трансформація документних комунікацій державних установ України в кризових умовах	226
Шметелюк А. О.	Штучний інтелект: новий етап розвитку суспільства чи потенційна загроза	229
Бойченко К. А.	Відеомонтаж для соціальних медіа: порівняння платформ	230
Шевченко К. В.	Штучний інтелект у бібліотечно-інформаційні сфері: можливості та виклики	232
Нетяга Т. О.	Новітні цифрові технології в маркетинговій діяльності бібліотек	234
Букало А. С.	Виклики та етичні аспекти цифрової трансформації	236
Люшенко К. Ю.	Вплив цифровізації на сучасні інформаційні процеси в управлінні документацією	238

5. МЕНЕДЖМЕНТ КУЛЬТУРНИХ ТА КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ

Вільчинська І. Ю., Святненко А. В.	Останні ініціативи у сфері нормативно-правового регулювання клубних закладів в Україні	240
Головач Н. М.	Проєктний менеджмент у бібліотечних закладах: від ініціатив до реалізації культурних послуг	242
Цап Х. М.	Вплив культурних ініціатив на благодійність під час збройної агресії російської федерації проти України	244
Zakhida A.	Activities of the NGO «El Cheber» in the System of Ukraine's Cross-Cultural Cooperation	246
Мимренко О. А.	Інклюзивність у закладах культури України: аналіз практик	249
Коржикова А. О.	Осередки народних художніх промислів як об'єкт наукових досліджень ...	250
Рудь Д. В.	Менеджмент туризму: сучасні виклики	252
Крахальов С. П.	Вектори розвитку вітчизняного шоу-бізнесу в умовах воєнного стану	254
Назаренко Б. В.	Віртуальні виставки як новий формат мистецтва у цифрову епоху	256
Савченко А. М.	Прогностика історико-культурної спадщини Чернігівщини	258
Третьак Д. М.	Кейс-стаді: успішні проєкти закладів культури	260

<i>Боришполь Г. І.</i>	Відкритий громадянський простір в архітектурі соціокультурного простору: самоорганізація та взаємодія 262
<i>Кульбачко П. П.</i>	Роль інклюзії в музейному менеджменті 264
<i>Serhiichyk K.</i>	Book Merch in Ukraine: Development, Licensing and Cultural Impact 265

6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ В ГЛОБАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

<i>Погребняк Г. П., Грановська В. О.</i>	Культура режисерської творчості в екранному й сценічному мистецтві 268
<i>Малюк Є. О.</i>	Кліпери вітуберів як феномен культури участі 270
<i>Шопін П. Ю.</i>	Математика як джерело натхнення: український кубізм крізь призму абстрактного мислення 272
<i>Швець М. А.</i>	Культурний ландшафт України в умовах європейського впливу: діалог традицій і новацій 273
<i>Висоцький О. А.</i>	Теоретико-практичне осмислення культурних практик як інструменту спротиву 275
<i>Охримович В. О.</i>	Інструменти штучного інтелекту в культурних практиках: особливості застосування дипфейку 277
<i>Прадєдович Д. В.</i>	Міжкультурний потенціал українського авангарду в умовах глобалізації 279
<i>Zadorozhna Ya.</i>	Religion und Staatspolitik: die Suche Nach Dem Gleichgewicht 281
<i>Хіміч О. А.</i>	Цифрові технології в дослідженні та популяризації культури лінійно-стрічкової кераміки: культурологічний аспект 283
<i>Середа С. Р.</i>	Архетип жінки-воїтельки в драматургії 285
<i>Сучков Д. Г.</i>	Саунд-продюсування як складова аудіовізуальної культури: трансформація творчості в епоху соціальних медіа 287
<i>Стаценко М. О.</i>	Візуальні практики самопрезентації в соціальних мережах 288
<i>Шмандровський А. С.</i>	Медіа та цифрова культура в трансляції національно-культурних сенсів і цінностей 290
<i>Шагайденко Л. О.</i>	Аналіз успішних практик українських дитячих мистецьких фестивалів 291

7. КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: СТРАТЕГІЇ, ТЕХНОЛОГІЇ, ПРАКТИКИ

<i>Сіверс В. А.</i>	Формування ціннісної культурної матриці в полі освіти 294
<i>Мустафаєв Ф. М.</i>	Folk Song as an Crucial Element of National Identity and Education (on Example of the Crimean Tatars Song Heritage) 296
<i>Дмитренко А. А.</i>	Роль музеїв у формуванні освітнього середовища 297
<i>Родінова Н. Л.</i>	Штучний інтелект vs академічна доброчесність 300
<i>Кулініч О. В.</i>	Королівство Саудівська Аравія на мапі світу: культурно-історичний та комунікативний виміри 302
<i>Торконяк Н. І.</i>	Сучасна інтерпретація музичного фольклору як інструмент формування етнічної ідентичності (на прикладі лемківської пісні «Гамеричький край») 304

<i>Дворяткіна О. Є.</i>	Тема кохання в італійській опері	305
<i>Опунін В. Г.</i>	Бас в оперному мистецтві: роль і значення	307
<i>Доценко В. Ю.</i>	Мотивація та демотивація у вихованні вокаліста	308
<i>Белець С. П.</i>	Формування практичних навичок під час проходження виробничої (управлінської) практики	310
<i>Бас О. І.</i>	Комунікативна культура в професійній діяльності менеджера	311
<i>Родінова Н. Л., Собуцький О. Б.</i>	Театр як платформа міжкультурної комунікації	312
<i>Веретельник І. О., Філіна Т. В.</i>	Квест-технології в сучасному культурно-освітньому просторі	314
<i>Завітова Д. О.</i>	Традиції та сучасність в українській музиці	316

8. СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ГЛОБАЛЬНІ ТА ЛОКАЛЬНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

<i>Akimov D., Vakulenko Yu.</i>	International Socio-Cultural Marketing Projects of the "Kyiv Art Gallery" National Museum From 2022 To 2025	319
<i>Садовенко С. М.</i>	Гуманістична аксіосфера української народної художньої культури	320
<i>Павко А. І.</i>	Культура і мистецтво в протидії викликам глобального світу	323
<i>Шевченко Н. О.</i>	Відновлення і посилення туристично-рекреаційного потенціалу України в повоєнний період: проблеми і перспективи	324
<i>Коваленко Є. Я.</i>	Управління суспільним розвитком у культурному різноманітті світових цивілізацій	326
<i>Кушнарєва М. Б.</i>	Трансформація образу президента США в сучасному американському кінематографі як маркер суспільних змін	328
<i>Бахмацький Ю. Д.</i>	Соціокультурні практики як засіб ведення гібридної війни	330
<i>Ковельман Є. Ю.</i>	Теоретичне осмислення поняття «соціокультурний потенціал міста»	332
<i>Ватрала М. І.</i>	Театральна діяльність українців в умовах війни	334
<i>Педорук І. Д.</i>	Вінницький академічний музично-драматичний театр ім. Садовського як агент культури	336
<i>Vakulenko Yu., Akimov D.</i>	National Socio-Cultural Marketing Projects of the "Kyiv Art Gallery" National Museum in 2022–2025	338
<i>Книш В. О.</i>	Культура як інструмент підтримки населення в прифронтових зонах: досвід клубних закладів	339
<i>Кузьменко І. Ю.</i>	Організація діяльності закладів початкової мистецької освіти в Україні в умовах війни (на прикладі Дитячої школи мистецтв №5 ім. Льва Венедиктова Оболонського району міста Києва)	341
<i>Шереметьєва В. В., Боліла М. О.</i>	Роль молодіжних центрів у реалізації молодіжної політики в Україні	343
<i>Akimov D., Vakulenko Yu.</i>	National Socio-Cultural Marketing Projects of the "Kyiv art Gallery" National Museum in 2023	345
<i>Одягайло І. С.</i>	Інклюзивне суспільство: німецький та український досвід	347
<i>Тищук С. В.</i>	Збереження національної спадщини через історико-культурні заповідники Київщини	349

<i>Vakulenko Yu., Akimov D.</i>	National Socio-Cultural Marketing Projects of the "Kyiv Art Gallery" National Museum in 2024	350
<i>Койчуренко О. Д.</i>	Трансформація діяльності Національної філармонії України як протидія гібридним викликам	353
<i>Синицький С. М.</i>	Структура і зміст навчально-виховного процесу в Острозькій академії	355

9. АРТМЕНЕДЖМЕНТ ТА ІННОВАЦІЇ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ ТА АДМІНІСТРУВАННІ

<i>Воробйова Н. П.</i>	Організаційна стратегія та організаційна культура в системі менеджменту ..	357
<i>Філіна Т. В.</i>	Навчальна дисципліна «Артпрактики в креативних індустріях» у системі підготовки здобувачів напряму «Артменеджмент»	358
<i>Бойко Н. В.</i>	Етика лідерства в артменеджменті: як керівники впливають на корпоративну культуру	361
<i>Бабак Ю. В.</i>	Використання інтерактивних технологій у музичних закладах	362
<i>Маринін А. Є.</i>	Застосування блокчейн-технології в управлінні авторськими правами у творчих індустріях	364

10. МИСТЕЦТВО ТА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА В МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ ВИМІРІ: МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ ТА ЕКСПЕРТНІ СТУДІЇ

<i>Акімов Д. І., Зінченко М. В.</i>	Експертна діяльність, методологія науки та роль артменеджменту при просуванні митців у маркетингу мистецтв	366
<i>Артюхін О. В., Акімов Д. І.</i>	Атрибуція музейних предметів експертом-мистецтвознавцем при формуванні музейної колекції в артмаркетингу	368
<i>Божавель К. О.</i>	Значення та збереження монументального живопису 1960-х років на прикладі мозаїки Алли Горської «Дерево Життя»	371
<i>Бойко К. А.</i>	Музей вогню в Жорах: інтерактивний простір популяризації науки через призму історії та мистецтва	373
<i>Бутовська О. В.</i>	Квітка як мистецький прояв у творчості Катерини Білокур	375
<i>Васильєва О. О.</i>	Внесок української діаспори у формування колекцій музеїв незалежної України	377
<i>Воронін І. Б.</i>	Черкаський обласний краєзнавчий музей: аналіз експозиції	379
<i>Гавриш А. М.</i>	Історико-культурні детермінанти еволюції та художньо-стильові особливості українського барокового живопису	380
<i>Долеско А. С.</i>	Популяризація бісерних виробів у діяльності Театру-студії «Гердан»	381
<i>Долеско С. В.</i>	Графічний дизайн у Європі кінця XIX – початку XX століття: мистецтвознавчий аналіз стилів	384
<i>Долеско С. В., Бойко В. І.</i>	Обухівський «шитий» рушник у сучасній інтерпретації.....	386
<i>Зінченко М. В.</i>	Аукціон «дегенеративного мистецтва» 1939 р.: історичний контекст та знакові полотна	387

КУЛЬТУРА, ІНФОРМАЦІЯ, КОМУНІКАЦІЯ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ДІАЛОГ:
матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю

<i>Зінченко М. В., Акімов Д. І.</i>	Артярмарок як соціокультурний проєкт при просуванні особистого бренду художника в маркетингу образотворчого мистецтва 389
<i>Кершиш О. А.</i>	Інноваційні підходи до охорони культурної спадщини в Україні: європейський досвід та національні перспективи 392
<i>Кіященко О. О.</i>	Проблематизація фотомистецтва в контексті філософії науки 394
<i>Клочко С.-Т. Д.</i>	Специфіка дослідження струнних щипкових музичних інструментів на прикладі мандоліни з власної колекції.....396
<i>Ковалевський О. А.</i>	Київська школа графіки: особливості формування та розвитку в другій половині ХХ століття 398
<i>Козачок Є. С.</i>	Музей наук у м. Валенсія (Іспанія) та ніноти 401
<i>Кремінський О. Д.</i>	Ядерна загроза в українській сатиричній графіці періоду повномасштабного російського вторгнення в Україну (з 2022 року) 403
<i>Куликова В. О.</i>	Музей української діаспори як інституція збереження та репрезентації національної культурної спадщини 405
<i>Левчук А. М.</i>	Скульптурний рельєф у мистецькому доробку Ади Рибачук і Володимира Мельниченка (за матеріалами Стіни Пам'яті) 407
<i>Плоха О. В.</i>	Опішнянське гончарство як культурний чинник у формуванні освітнього середовища 409
<i>Погорілий Д. А.</i>	Регіональні особливості дукачів: контексти класифікаційних підходів ..411
<i>Поп'юк І. О.</i>	Прояви сецесії у творчому доробку майстерні Івана та Віктора Цурканів ..413
<i>Сакун Б. О.</i>	Музей «Становлення української нації» як інноваційний простір репрезентації національної ідентичності 414
<i>Фроліков А. І.</i>	Декоративно-ужиткове мистецтво Косівщини: культурний вплив та розвиток регіону впродовж ХІХ–ХХ ст. 416
<i>Юрченко М. В.</i>	Музей шістдесятництва: історія створення 418

1. БІБЛІОТЕЧНА, ІНФОРМАЦІЙНА ТА АРХІВНА СПРАВА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

*Збанацька Оксана Миколаївна,
докторка наук з соціальних комунікацій, доцентка,
професорка кафедри журналістики та міжнародних відносин
ПВНЗ «Київський університет культури», м. Київ*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ПРАКТИКИ

Формування цифрового суспільства, трансформація функцій бібліотек, бібліотечної діяльності загалом, спонукають до перегляду підготовки сучасного бібліотечного фахівця. Ще у 2015 році О. Сербін та Т. Ярошенко зазначили, що «трансформується не лише сфера, для якої готуються фахівці, а й характер знань та професійної поведінки бібліотекарів» [4, с. 12].

Сьогодні бібліотеки працюють з інформаційно-комунікативними технологіями, автоматизованими бібліотечно-інформаційними системами, лінгвістичним забезпеченням і, прагнуть задовольнити будь-які інформаційні потреби користувачів. Створюють і підтримують в актуальному стані електронні бібліотеки, каталоги, тематичні бази даних, використовуючи для цього різноманітні класифікатори, рубрикатори, інформаційно-пошукові тезауруси тощо. Для роботи з усім вищезазначеним потрібен якісно підготовлений бібліотечний фахівець.

Серед актуальних питань підготовки фахівців для сучасної бібліотечної практики можна виокремити такі:

- відповідність сучасної бібліотечної освіти практиці роботи бібліотек;
- кадрове забезпечення освітнього процесу;
- відповідність тем дипломних, дисертаційних робіт здобувачів вищої освіти науковим напрямам діяльності керівника та реальній практичній діяльності бібліотек;
- використання штучного інтелекту здобувачами освіти;
- переваги та недоліки онлайн навчання.

Відповідність сучасної бібліотечної освіти практиці роботи бібліотек є надзвичайно важливим питанням, оскільки освітньо-професійні програми, навчальні плани мають орієнтуватися не тільки на відповідні стандарти освіти, але й на фактичні потреби бібліотек. Випускаючи кафедри, а саме їхній професорсько-викладацький склад, має перебувати в постійному контакті з працівниками бібліотек, аби при розробці певної освітньої компоненти включити теми лекційних, практичних і семінарських занять, що відображають сучасну реальну практику роботи бібліотек. Лекційний матеріал, серед іншого, має містити відомості про комунікативні формати обміну даними, стандарти каталогізації, як от RDA (Опис та доступ до ресурсів). Для виконання практичних завдань, – хоча б пробні версії автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем та класифікатори, рубрикатори, тезауруси. Крім того, сучасні вимоги до фахівців бібліотечної справи, це – цифрова грамотність та знання новітніх технологій; комунікативні навички та здатність працювати з різними соціальними групами; критичне мислення та адаптивність до змін. Трудові функції та відповідні ним компетентності й результати навчання (знання, уміння/навички, комунікація, відповідальність і автономія) зафіксовано у Професійному стандарті «Бібліотекар» [3].

Із розглянутого першого питання впливає друге, – кадрове забезпечення освітнього процесу. Розробляти і викладати освітні компоненти можуть викладачі з науковими ступенями і вченими званнями, за плечима яких є накопичений певний досвід, і, звичайно, вони можуть багато цікавого дати здобувачам освіти, але більшість з них не достатньо володіє

сучасними ІКТ. Крім того, сучасний викладач має якнайбільше закрити пунктів самоаналізу: не менше п'яти публікацій у періодичних наукових виданнях, що включені до переліку фахових видань України, до наукометричних баз, зокрема Scopus, Web of Science Core Collection; повинен мати видані підручники, навчальні посібники, монографії; брати участь в роботі наукових, науково-практичних конференцій; підвищувати кваліфікацію та інше. Робота викладача відбувається в режимі 24/7. Викладач розробляє структуру освітньої компоненти, шукає інформацію, опрацьовує, готує лекційний матеріал, розробляє плани практичних, семінарських занять, завдань до самостійної роботи, розробляє робочі програми та силабуси освітньої компоненти, готує презентації. Навчальний матеріал має бути завантажений на відповідну платформу, як от Moodle або Google Клас. До інноваційних методів навчання можна віднести використання програм віртуальної реальності, а також створення міждисциплінарних навчальних програм.

Наступне актуальне питання, – важливо, щоб теми дипломних, дисертаційних робіт здобувачів вищої освіти відповідали науковим інтересам керівника та реальній практичній діяльності бібліотек. Науковий керівник орієнтується в сучасних тенденціях своєї сфери, знається на науковцях, їхніх працях, і, може здобувачеві надати фахову пораду, а також контролювати інформаційний шум і фейкову інформацію.

Якість наукових робіт здобувачів освіти пов'язана з наступним питанням, – використання штучного інтелекту. В останні роки відбувається активне залучення до написання тез, статей, дипломних робіт штучного інтелекту, який надзвичайно швидко пише тексти на задану тему, використовуючи ресурси Інтернет, звичайно не піддаючи їх аналізу. І виходить, що знайомі викладачеві науковці займаються зовсім не тими напрямками, якими займаються насправді. Як-от, Ковальчук Галина Іванівна займається бібліотечною термінологією, а ті, хто насправді займаються, як-от, Солоїденко Галина Іванівна до історіографії не потрапляють. До того ж, штучний інтелект вправно генерує фейкові бібліографічні описи, вигадує назви наукових періодичних видань. Наприклад, у НБУВ є такі видання «Бібліотечний вісник» та «Наукові праці НБУВ». Штучний інтелект пропонує «Науковий вісник НБУВ».

Питання онлайн навчання теж є актуальним, оскільки після нього в аудиторію надзвичайно складно повернути здобувача освіти. Для викладача проведення занять в онлайн, – це спілкування з аватарками. Здобувачі не хочуть «відкриватися». Відсутність особистого контакту між здобувачами освіти і викладачем викликає відчуття віддаленості, недосяжності і, у деяких випадках, вседозволеності. Через ІКТ можна легше зробити різке висловлювання, ніж при особистому контакті. Для викладача ще гірше комбіноване навчання, коли увага фокусується або на фізичній аудиторії або на онлайн аудиторії. Хоча для здобувача ця варіативність є позитивною, особливо для тих, хто перебуває за кордоном. І, як показує практика, ті, хто навчається за кордоном, – більш відповідально ставляться до навчання, ніж ті, хто перебувають в Україні.

Діяльність сучасного викладача з розвитком ІКТ і європейською інтеграцією все ускладнюється, на відміну від сучасного здобувача освіти, який отримав більшу свободу, автоматичних перекладачів та штучний інтелект. У наукових працях здобувачів освіти має міститися не тільки теоретичний матеріал, але й відображатися реальна діяльність бібліотек. Існує потреба у більшій інтеграції сучасних технологій у освітні програми та тіснішій співпраці між закладами вищої освіти та бібліотеками. Підготовка фахівців для сучасної бібліотечної практики є ключовим фактором розвитку бібліотек у XXI ст.

Список використаних джерел

1. Збанацька О. М. Трансформація бібліотечної освіти в Україні: сучасний погляд. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 124-132. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.294091>.
2. Збанацька О. М. Трансформація освітніх програм у закладах вищої освіти в контексті розвитку бібліотечно-інформаційного комплексу. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек* : матеріали Міжнар. наук. конф. (3–5 жовт. 2023 р.) / НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2023. С. 72-76. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er-0004726.pdf (дата звернення: 29.03.2025).

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

3. Професійний стандарт «Бібліотекар» : затв. наказом Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти (Держмистецтв) від 10.03.2025 № 17. [24] с. URL: <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/728-bibliotekar.pdf> (дата звернення: 29.03.2025).

4. Сербін О., Ярошенко Т. Аспекти реформування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 2. С. 12–15. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/561ecb56-4d36-4b54-ab5e-b1e7b291847c/content> (дата звернення: 29.03.2025).

Біловус Леся Іванівна,
докторка історичних наук,
кандидатка філологічних наук, професорка,
професорка кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності
Західноукраїнського національного університету, м. Тернопіль

Яблонська Наталія Мирославівна,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності
Західноукраїнського національного університету, м. Тернопіль

ТРАНСФОРМАЦІЯ МАРКЕТИНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ТА ПОСЛУГ

Дослідження розвитку бібліотечного маркетингу показує суттєву зміну від простих, не-систематичних рекламних заходів до комплексних маркетингових підходів. Історично бібліотечний маркетинг просувався від розрізнених, неузгоджених форм популяризації (таких як каталоги та створення іміджу) до взаємопов'язаних, науково обґрунтованих стратегій. Відбулася принципова зміна підходу від орієнтації на продукт до орієнтації на клієнта.

Формування сучасної методології дослідження користувачької аудиторії бібліотечних установ ґрунтується на багатьох науково-теоретичних дослідженнях у сфері бібліотекознавства, що зосереджуються на розробці типологічної класифікації споживачів інформаційних ресурсів. Варто зазначити, що певні промоційні інструменти, спільні для різних бібліотечних інституцій, функціонували ізольовано, без інтеграції в єдину системну структуру, і застосовувалися як свідомо, так і ситуативно задовго до активного розвитку бібліотечної пропаганди та виокремлення маркетингових технологій у бібліотечно-інформаційному секторі. Окрім традиційних каталогізаційних інструментів, сприйняття бібліотек значною мірою формувалося їхнім інституційним іміджем, що був тісно пов'язаний із соціальним статусом духовної верхівки та представників влади. Осмислення текстуального матеріалу як джерела знань сприяло динамічному розвитку бібліотек і закріпленню їхнього статусу як інституцій, що відіграють ключову роль у доступі до значущої інформації. У цьому контексті бібліотеки розглядалися не лише як сховища знань, а й як активні осередки їхньої систематизації та поширення [4].

Традиційні, історично сформовані методи просування в бібліотечно-інформаційній сфері суттєво впливали як на саму бібліотеку, так і на її користувачів, допомагаючи будувати тривалі комунікаційні зв'язки між ними, постійно розвиваючись разом із суспільними змінами. Використовувалися різноманітні інструменти: рекламні матеріали (насамперед друковані каталоги), зв'язки з громадськістю (створення та підтримка іміджу бібліотеки, самопросування), заходи для стимулювання інтересу користувачів, а також періодичне індивідуальне спілкування ситуативного характеру; рекламна діяльність активно розвивалась відповідно до вимог часу [1].

Некомерційний маркетинг зосереджується переважно на роботі конкретної організації та її взаємодії зі споживачами, тоді як соціальний маркетинг спрямований на зміну соціальних установок і поведінки як окремих осіб, так і груп. Згідно з визначеннями фахівців галузі, зафіксованими в професійних словниках, бібліотечний маркетинг розглядається в межах не-

комерційного маркетингу, який виконує функцію формування та якісного задоволення потреб різних соціальних груп у сфері культури, науки та мистецтва. При цьому, хоча однією з головних цілей маркетингу є задоволення потреб користувачів (що зумовлює фокус більшості маркетингових досліджень у бібліотечній сфері на виявленні та забезпеченні потреб наявних і потенційних користувачів), бібліотечний маркетинг можна трактувати ширше.

Бібліотека належить до некомерційного сектору, який надає суспільству різні блага, споживання яких створює позитивні ефекти на макроекономічному рівні, формуючи певний соціальний результат. Прикладами є підвищення культурного, інтелектуального, морального потенціалу суспільства, зростання продуктивності праці в економіці, розвиток наукового потенціалу тощо. Як частина суспільства бібліотека займає особливе місце, що дозволяє реалізувати зазначений ефект. Позитивні зміни закладені в зміст продукту чи послуги, соціальне та суб'єктивне наповнення засобів просування.

Різноманітні форми просування для бібліотечно-інформаційної діяльності можна класифікувати як персональну взаємодію (спосіб просування ресурсів та послуг, що передбачає їх пряму презентацію користувачам бібліотечними фахівцями); формування громадської думки (непряме стимулювання інтересу до ресурсів та послуг через створення позитивного іміджу бібліотеки); рекламу (будь-яка спонсорована форма неперсональної презентації інформації про ресурс або послугу, включаючи випадки оплати зовнішньої реклами); стимулювання інтересу (будь-яка інша форма просування, що не є рекламою, формуванням громадської думки або персональною взаємодією). Тобто Відбулося розширення концептуального розуміння користувацької аудиторії – від безпосередніх відвідувачів до широкого кола стейкхолдерів, включаючи представників владних структур, громадські об'єднання та групи спеціальних інтересів. Маркетингові технології еволюціонували від простих форм інформування до комплексних підходів, що інтегрують персональну взаємодію, формування громадської думки, рекламу та стимулювання інтересу [4].

Сучасний бібліотечний маркетинг вийшов за межі традиційного некомерційного маркетингу, набувши рис соціального маркетингу, спрямованого на генерування позитивних соціальних ефектів – підвищення культурного, інтелектуального й наукового потенціалу суспільства. Відбулася цифрова трансформація маркетингових технологій, що передбачає активне використання електронних комунікаційних каналів та соціальних медіа для популяризації бібліотечних ресурсів та послуг. Ця еволюція відображає поступову професіоналізацію бібліотечного маркетингу та його адаптацію до змінних соціокультурних умов, технологічних інновацій та трансформацій інформаційних потреб користувачів. Маркетингові технології стали інтегральним елементом стратегічного розвитку бібліотечно-інформаційних установ, забезпечуючи їх ефективну взаємодію з різноманітними аудиторіями в контексті зростаючої конкуренції на інформаційному ринку.

Список використаних джерел

1. Біліна Л., Коновал Л. Маркетингові дослідження – основа організації та прогнозування бібліотечно-інформаційного обслуговування. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2011. Вип. 29. С. 127–134.
2. Бутко Л. В., Василенко Д. П., Саранча В. І. Соціокультурна діяльність бібліотеки в умовах її цифровізації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 19–26.
3. Гранчак Т., Скітер Т. Інтернет-маркетинг у діяльності бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2019. Вип. 4. С. 36–55.
4. Маркетинг в соціально-культурній сфері: Навчальний посібник / Н. Д. Подкуйко, Н. О. Кізнер. Київ : ДАКККиМ, 2002. 96 с.
5. Пілотова О. Сучасні орієнтири в процесі викладання маркетингу для студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2023. № 2. С. 115–122.
6. Розвиток соціальних комунікацій в руслі документно-інформаційних ресурсів та технологій: монографія / А. В. Моргун, Л. С. Прокопович, К. М. Мовчан, І. І. Розман, В. В. Кобаль, М. В. Бабіля. Мукачево: РВВ МДУ, 2021. 147 с.

Овчарук Ольга Володимирівна,
докторка культурології, професорка,
професорка кафедри психології та гуманітарних дисциплін
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ТРАНСФОРМАЦІЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА У ВИМІРАХ ДІАЛОГУ ТРАДИЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙ

Система мистецької освіти Сполученого Королівства займає передові позиції у світі та розвивається шляхом впровадження новітніх технологій та практичних інновацій. Так державою визначаються пріоритетні напрями розвитку культури та формування культурного іміджу країни, забезпечується динаміка та інноваційні розробки в сфері культури та креативних індустрій. У цілому, впровадженні новітніх технологій у сфері культури, зокрема, в мистецькій освіті, має суттєвий вплив на стан розвитку креативної економіки й тим самим дозволяє прогнозувати її внесок у стратегії технологічного майбутнього країни.

Згідно з Програмою середніх спеціалізованих шкіл (*Specialist Schools Programme*) у Сполученому Королівстві існує десять основних профілів спеціалізації середніх шкіл, а саме: 1) мистецтво (Arts); 2) бізнес і підприємництво (Business and Enterprise); 3) інженерний (Engineering); 4) гуманітарний (Humanities); 5) філологічний/мовний (Languages); 6) математично-комп'ютерний (Maths and Computing); 7) музичний (Music); 8) природничий (Science); 9) спортивний (Sport); 10) технологічний (Technology) [3].

Основною метою середніх спеціалізованих шкіл мистецтв є формування у школярів ціннісного ставлення до мистецтва та розвиток артистичних умінь, естетичних смаків. Ці школи виступають як всеохоплюючі освітні заклади, які пропагують участь у різноманітних формах мистецтва, залучають усіх без винятку школярів до активної участі у позакласній роботі, яка характеризується різними видами мистецької діяльності. Тим самим надаються значні можливості для підростаючого покоління, яке прагне досягти вершин на шляху професійного удосконалення у тій чи іншій сфері мистецтв. Отже, естетична культура особистості формується на основі інтеграції мистецтвознавчих та загальних навчальних дисциплін, що відіграє одну з найголовніших ролей у єдиному навчально-виховному процесі середніх спеціалізованих шкіл Сполученого Королівства [4].

Серед основних блоків предметів, які вивчаються у середніх спеціалізованих школах мистецтв Сполученого Королівства, слід виділити наступні. Перш за все, це *виконавчі мистецтва (Performing Arts)*, що включають вивчення музики, танців, мистецтва вираження (драма), звукозапис, освітлення та постановка тощо. Хореографія, як окремий предмет, викладається у британських середніх спеціалізованих школах мистецького профілю з першого по випускний клас та здійснюється лише висококваліфікованими фахівцями. Заняття з драматичного мистецтва (драматична пантоміма, імпровізаційна драматизація) спрямовані на розвиток естетичного потенціалу учнів, їх чуттєвого сприймання, позитивної самооцінки, організаторських і комунікативних умінь, фізичного і духовного вдосконалення. Драматична пантоміма передбачає інсценування цілісних історій. Для цього рекомендується використовувати навчальний матеріал, який учні засвоїли на заняттях з літератури, історії, географії, природознавства.

Візуальні мистецтва (Visual Arts) передбачають опанування мистецтвом дизайну, включаючи графічний дизайн, текстильний дизайн, трьохвимірний дизайн. Вивчення предметів цього блоку базується на усвідомленні учнями дизайну як виду мистецтва, що має чітко окреслену мету та вимагає від «виробника» врахування естетичного та функціонального аспектів об'єкту або процесу.

Медіамистецтва (Media Arts) передбачають вивчення інформаційних технологій, медіа дизайну, предметів спеціального спрямування, таких як зйомка репортажів, фотографування тощо. В основі концептуальної моделі предметів медіамистецького блоку закладено положення про те, що продукція засобів масової інформації та культури має творчий характер

і може бути оцінена за естетичними якостями, тобто у ході навчального-виховного процесу відбувається формування вмінь творити образний світ за допомогою різних комунікаційних джерел.

Середні спеціалізовані школи мистецького профілю Сполученого Королівства можуть залучати лише один блок предметів мистецького спрямування. Втім, їм також дозволяється використовувати ще й предмети з будь-якого з двох інших блоків.

Концептуальною основою виховного процесу є система обов'язкового естетичного виховання, спрямована на кожну дитину, незалежно від рівня її художньої обдарованості. Теорія та практика естетичного виховання в країні ґрунтується на давніх історичних й національних традиціях, а також залежить від державної політики, що впроваджується урядом країни [2].

Основою виховного процесу середніх спеціалізованих школах мистецького профілю базується на положеннях програми Королівського товариства «Виховання мистецтвом». Серед основних позицій можна виділити наступні:

- мистецтво – універсальний суспільний феномен, що сприяє глибокому усвідомленню своєрідності людства (подібності та відмінності між расами, релігіями, культурними традиціями);
- мистецтво – результат людської творчості, тому воно незаміниме при розвитку креативних здібностей; мистецтво виступає для дитини засобом пізнання самої себе і навколишнього середовища, формує навички контролю за власним фізичним, розумовим та емоційним розвитком;
- мистецтво створює сприятливе середовище для особистісного вираження потреб кожної дитини;
- у процесі художніх занять дитина отримує можливість розкрити в собі нахили до різноманітних професій (актора, танцюриста, музиканта, художника, фотографа, архітектора), а також ряду технічних спеціальностей (інженера зі світла, акустичних явищ, фахівця з ди-зайну тощо);
- вивчення мистецтва є корисним для повсякденного життя, сприяє формуванню певного життєвого стилю і способу проведення вільного часу; як засіб залучення дітей і педагогів до творчої діяльності мистецтво є джерелом естетичної насолоди і розумового розвитку; процес проникнення мистецтва у систему загальної освіти створює сприятливі умови для виявлення талановитих дітей;
- «виховання мистецтвом» є, в деяких випадках, єдиною можливим підходом до навчання учнів – правопорушників та учнів з емоційними розладами; мистецтво відіграє важливу роль при навчанні дітей – інвалідів;
- життєве важливе значення в естетичному вихованні дітей повинні мати культурні заклади (музеї, художні галереї, театри) [1].

Отже, основною особливістю навчально-виховного процесу у середніх спеціалізованих школах мистецького профілю у Сполученому Королівстві полягає у його системності, комплексності, а також органічному поєднанні технологічних інновацій та освітніх традицій.

Список використаних джерел

1. Заволодько С. В. Середні спеціалізовані школи мистецтв у системі освіти Великої Британії (Secondary Specialist Schools of Arts). URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/f4dc6382-b8ab-4d1b-8162-458a303a0429/content> (дата звернення: 14.03.2025).
2. Овчарук О. В. Науково-дослідницькі та освітні стратегії як чинник культурних інновацій: досвід Сполученого Королівства. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 1. С. 3–9.
3. Arts Council England. URL: <https://www.artscouncil.org.uk/> (дата звернення: 18.03.2025).
4. New funding support UK artists to work with immersive tech. URL: <https://www.ukri.org/news/new-funding-supports-uk-artists-to-work-with-immersive-tech/> (дата звернення: 27.02.2025).

*Анісімова Ольга Миколаївна,
докторка економічних наук, професорка
завідувачка кафедри інформаційних систем управління
Донецького національного університету імені Василя Стуса, м. Вінниця*

ЦИФРОВІ КОМУНІКАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ПІДТРИМЦІ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ

У XXI столітті реалізація Цілей сталого розвитку стала глобальним пріоритетом для держав, бізнесу та громадянського суспільства. Водночас із розвитком цифрових технологій виникає потреба у прозорій, доступній та ефективній комунікації управлінських рішень. Цифрові комунікації забезпечують не лише швидкий обмін інформацією, а й формують основу для відкритості, підзвітності та залучення громадськості.

Сучасні вимоги до освітніх програм потребують набуття здобувачами вищої освіти компетентностей, направлених на досягнення глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року, проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25.09.2015 №70/1, визначених Указом Президента України від 30.09.2019 №22 [1].

Відповідність підкритерію 2.9 передбачає, що: досягнення цілей сталого розвитку задекларовано у стратегічних документах ЗВО, а також є складовою внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти; ЗВО здійснює планування й реалізацію заходів з метою досягнення цілей сталого розвитку; зміст освітніх компонентів забезпечує набуття здобувачами вищої освіти компетентностей, направлених на досягнення цілей сталого розвитку [2].

Цілі сталого розвитку (ЦСР), визначені ООН, передбачають комплексні зміни в економічній, соціальній та екологічній сферах, тобто це збалансований розвиток суспільства для задоволення потреб теперішнього покоління без шкоди для майбутніх (рис. 1). Досягнення цих цілей вимагає ефективного управління, заснованого на відкритості, прозорості та інформуванні суспільства [3]. Саме тому зростає значення цифрових комунікацій як інструменту інформаційної підтримки управлінських процесів.

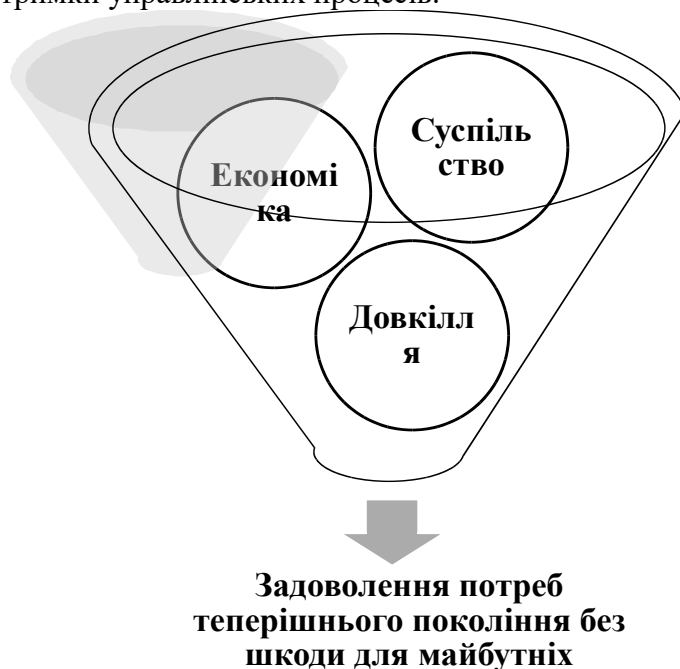

Рис. 1. Сутність концепції сталого розвитку

Цифрові комунікації – це форма обміну інформацією, що реалізується через електронні канали: офіційні вебсайти, платформи відкритих даних, соціальні мережі, електронну пошту, онлайн-звіти, інформаційні системи. Їхнє використання в управлінні забезпечує оперативність, доступність, двосторонню взаємодію та інтерактивність. Особливо важливо це у кон-

тексті реалізації ЦСР, оскільки громадськість, експерти, науковці та бізнес мають бути поінформованими щодо управлінських рішень, програм, звітів та результатів діяльності.

Інформаційна прозорість - ключовий принцип сталого управління. Вона забезпечується завдяки відкритим цифровим каналам, де громадяни можуть ознайомитися з планами, стратегіями та звітами щодо впровадження політик у сфері екології, освіти, енергетики, охорони здоров'я тощо. Відкриті дані – ще один інструмент, який надає змогу аналізувати та контролювати ефективність управлінських рішень. Наприклад, портал data.gov.ua публікує державні звіти та статистику, доступні для вільного використання.

Одним із яскравих прикладів міжнародної практики є платформа UN SDG Tracker, яка надає вичерпну інформацію про прогрес країн у досягненні ЦСР. Також важливою є діяльність Global Reporting Initiative (GRI), яка розробляє стандарти звітності для компаній, що реалізують принципи сталого розвитку. Такі приклади демонструють, як цифрові комунікації стають складовою документно-інформаційного забезпечення управління сталим розвитком.

В Україні також спостерігається тенденція до цифрової трансформації управлінських процесів. Урядові установи, такі як Міністерство освіти і науки, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, Державна служба статистики активно публікують електронні звіти, стратегії, аналітичні матеріали. Крім того, в умовах воєнного стану цифрові платформи стали важливим каналом оперативного інформування громадян щодо гуманітарних, екологічних та соціальних викликів.

В освітніх програмах спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» / В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» доцільно звернути увагу на такі цілі: 3) забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці; 4) забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх; 5) забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат; 9) створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям; 16) сприяння побудові миролюбного і відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях [3].

Водночас існують певні виклики. Серед них – фрагментарність подання інформації, відсутність єдиних стандартів цифрової звітності, низький рівень цифрової грамотності у деяких регіонах. Саме тому важливим завданням фахівців з документознавства та інформаційної діяльності є розробка систем ефективної інформаційної підтримки управлінських процесів, удосконалення електронного документообігу, розвиток стратегій інформаційної відкритості.

Крім того, такі фахівці можуть брати участь у створенні цифрових платформ, координувати інформаційні кампанії, формувати якісний контент для онлайн-комунікацій. Їхня роль зростає в умовах необхідності контролю за достовірністю, повнотою й структурованістю управлінської інформації.

Рис. 2. Роль фахівця з інформаційної діяльності в інформаційній підтримці управління сталим розвитком

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

Отже, цифрові комунікації є невід'ємною складовою реалізації Цілей сталого розвитку. Вони забезпечують прозорість, доступність та ефективність управлінських рішень, а також сприяють формуванню інформаційної культури як в органах влади, так і в суспільстві. Водночас розвиток цієї сфери неможливий без професійного документно-інформаційного супроводу, що виводить фахівців з інформаційної діяльності на передову модернізації управлінських процесів.

Список використаних джерел

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 №722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 01.04.2025).

2. Роз'яснення щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми: методичний посібник [Електронне видання] / А. Бутенко, Г. Денискіна, О. Єременко, О. Книш, І. Сімшаг, О. Требенко. Київ : Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2024. 127 с.

3. Цілі сталого розвитку в Україні : Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй. URL: <https://ukraine.un.org/uk> (дата звернення: 01.04.2025).

Тур Оксана Миколаївна,
докторка наук із соціальних комунікацій, професорка
кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського, м. Кременчук

Шабуніна Вікторія Валентинівна,
кандидатка філологічних наук, доцентка
кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського, м. Кременчук

ТЕНДЕНЦІЇ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕПОХИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Сучасний етап науково-технічного прогресу характеризується активним упровадженням штучного інтелекту в усі сфери людської діяльності. Інтелектуальні технології набувають дедалі більшого значення, виконуючи широкий спектр функцій – від автоматизації виробничих процесів і створення медіаконтенту до діагностики захворювань, біометричної ідентифікації та персоналізованої взаємодії з користувачами.

ШІ відіграє ключову роль у трансформації державного управління, міської інфраструктури, економіки, культури та повсякденного життя. Його алгоритми впливають на процеси ухвалення рішень, підвищують ефективність бізнес-моделей і змінюють способи комунікації між людьми та технологіями. В умовах стрімкого розвитку цифрової епохи питання інтеграції ШІ, його впливу на соціально-економічні процеси, етичних викликів і правового регулювання набувають особливої актуальності. Тож не дивно, що британський словник Collins назвав термін «штучний інтелект» словом 2023 року, що вкотре доводить: ми увірвалися в нову епоху – епоху AI – artificial intelligence .

Генеральний директор корпорації Salesforce, американський бізнесмен і топменеджер Марк Беніюфф на Всесвітньому економічному форумі заявив: «Штучний інтелект – це «нове право людини», до якого кожен повинен мати доступ. ... Ті, хто має доступ до AI, будуть розумнішими, здоровішими та багатшими, тоді як ті, хто не має доступу, будуть слабшими та біднішими [1].

Ситуація активізувала увагу до ШІ. За останній рік було організовано та проведено сотні тренінгів, вебінарів (рис. 1). На навчальних платформах розміщені десятки курсів для опанування ШІ. Частина з них (наприклад, «Штучний інтелект з нуля для всіх») присвячена рекомендаціям щодо використання ШІ, інші – націлюють на опанування інструментами ШІ у певних сферах.

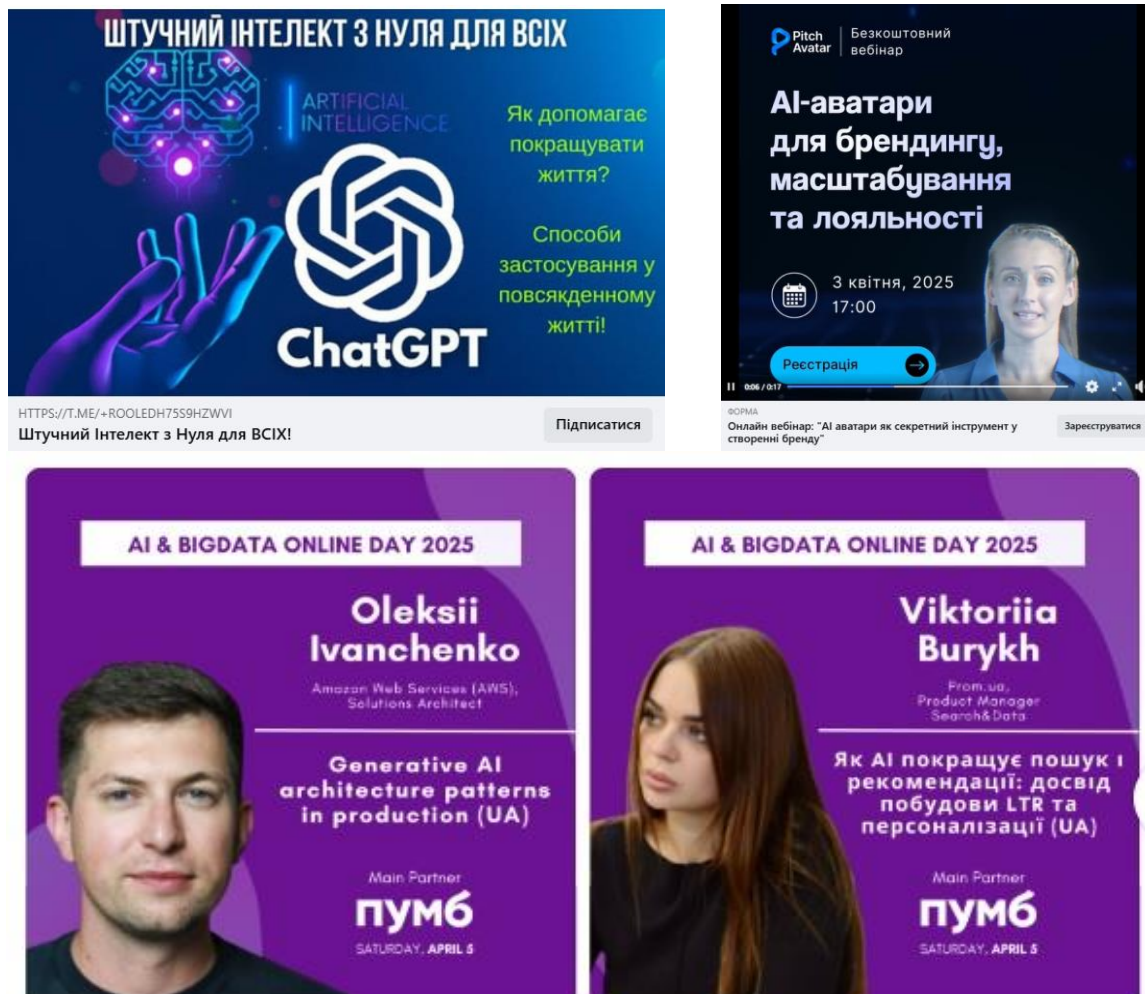

Рис. 1. Інформація про заходи для опанування ШІ

Поява мовних моделей зробила революцію у взаємодії людей із цифровими системами. Вони демонструють не лише здатність до розпізнавання тексту, а й уміння формувати складні концепції, адаптувати стиль комунікації та знаходити нестандартні рішення. Разом із цим швидкий розвиток неймереж породжує низку питань щодо етичності їх використання, авторського права, а також впливу на ринок праці та суспільство загалом [2–4].

Сьогодні функціонує велика кількість неймереж, які вирізняються особливостями архітектури та сфери застосування, продуктивністю роботи.

Перше місце за універсальністю та ефективністю займають неймережі-трансформери (Transformers), серед яких GPT (OpenAI), BERT (Google), T5, Transformer-XL, Grok, Gemini 1.5, Claude 3, Mistral, Llama 3, Command R+, Perplexity AI та інші. Вони здатні обробляти великі обсяги тексту, виявляти складні залежності між словами. До того ж вони відмінно можуть впоратися із завданнями NLP (оброблення природної мови): переклад, генерація тексту, класифікація тощо. Водночас вони не позбавлені «галюцинування» – генерування недостовірної інформації, а також вимагають великих обсягів даних для навчання. Фахівці вважають, що трансформери ще певний час залишатимуться основним інструментом у NLP. Їх розвиток буде спрямований на оптимізацію обчислень, зменшення енергоспоживання та покращення якості генерації тексту. Важливою стане також інтеграція з мультимодальними моделями (текст, зображення, звук).

Інформаційним і технологічним бумом ознаменувався початок 2025 року, коли з'явилася нова китайська неймережа DeepSeek. Увагу до неї засвідчує trends.google. Так, протягом періоду 5 січня – 5 лютого 2025 року запити користувачів інтернету щодо GPT та DeepSeek розподілилися так (рис. 2, 3):

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

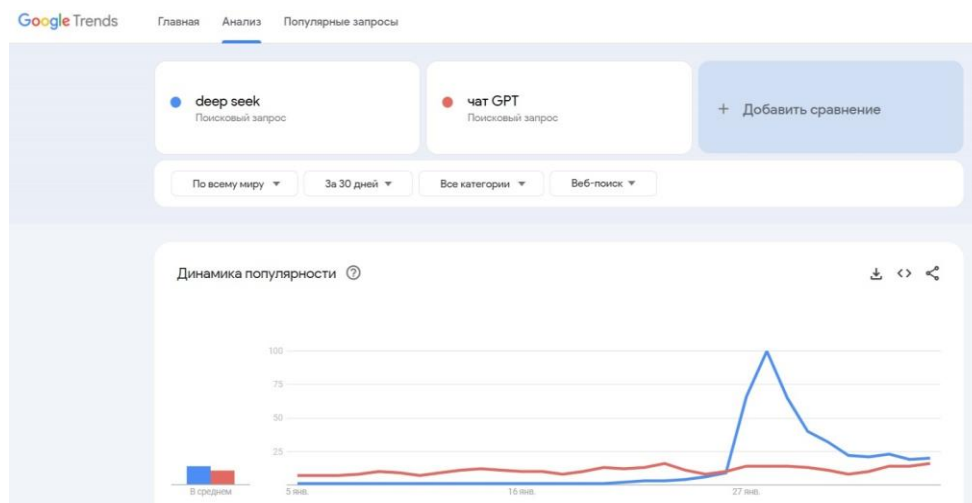

Рис. 2. Аналітика запитів користувачів інтернету щодо GPT та DeepSeek (5 січня 2025 – 5 лютого 2025) [5]

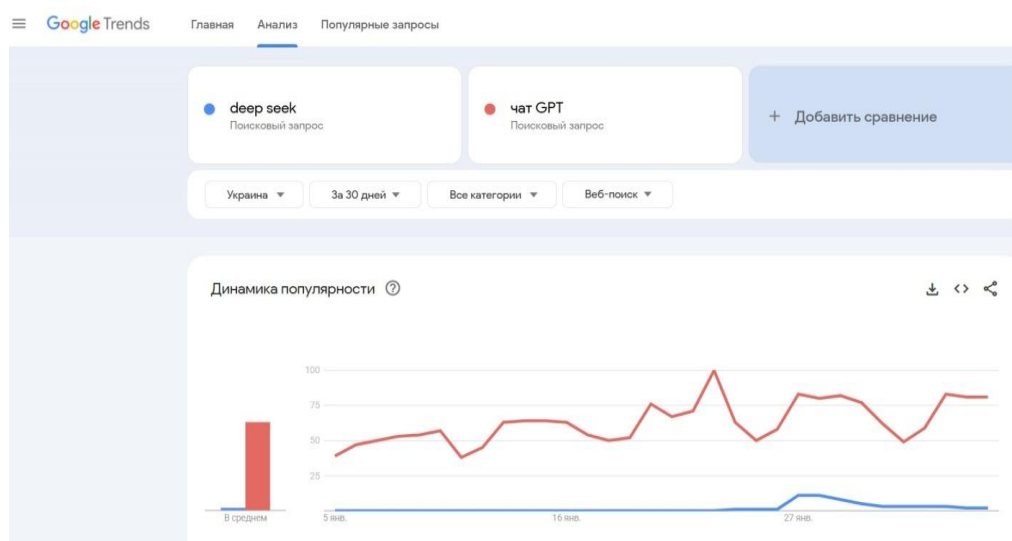

Рис. 3. Аналітика запитів українських користувачів інтернету щодо GPT та DeepSeek (5 січня 2025 – 5 лютого 2025) [6]

Як бачимо, 27 січня 2025 року, коли китайські розробники представили нову мовну модель DeepSeek-R1, позначене сплеском запитів як по світу, так і в Україні. Очевидні «плюси» китайського додатка дозволяють говорити про серйозного конкурента GPT.

Отже, епоха штучного інтелекту знаменує собою новий виток технологічного розвитку, який кардинально змінює підходи до виробництва, управління, науки, медицини, освіти та інших сфер людської діяльності. Перспективи ШІ охоплюють як позитивні можливості, так і виклики, що потребують уваги науковців, розробників і суспільства загалом. Одним із таких викликів є проблематика авторського права на твори, адже численні прецеденти демонструють, що результати роботи штучного інтелекту потребують регулювання, правової визначеності та алгоритму захисту. Не можна не згадати, як у 2016 році група дослідників у Нідерландах представила портрет під назвою «Наступний Рембрандт» – новий твір мистецтва, створений комп'ютером, який проаналізував тисячі робіт голландського художника XVII століття Рембрандта Харменсона ван Рейна. Картину продали, але постало питання: хто володіє авторськими правами?

Україна не відстає у цьому плані. Допис С. Вакарчука у Twitter цьому підтвердження (Рис. 4). Чи думали ми, що пісня гурту «Океан Ельзи» «Без тебе мене нема» створена ШІ? Які інші твори, що їх ми бачимо, чуємо, також згенеровані ШІ?

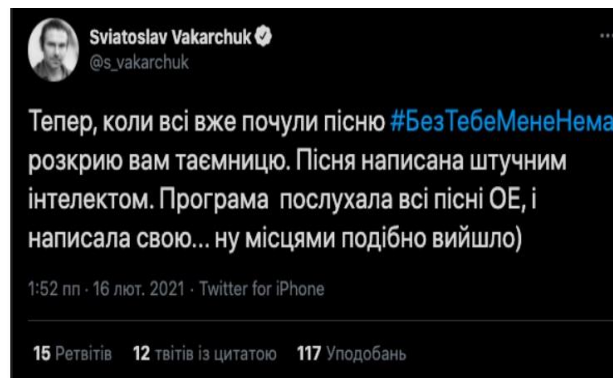

Рис. 4. Донис С. Вакарчука у Twitter

Видання Dazed зазначає, що згідно з результатами дослідження, опублікованого у виданні *Empirical Studies in the Arts*, більшість людей не можуть відрізнити твори мистецтва, створені людиною, від артоб'єктів, згенерованих штучним інтелектом [7]. На дослідження цього питання вченого Гарші Гангадгарбатла надихнув «Портрет Едмонда де Беламі». Це перша картина авторства штучного інтелекту, яку продали на аукціоні Christie's у Нью-Йорку в жовтні 2018 року за \$432,5 тис.

Правовий статус «творів» ШІ регулює право «*sui generis*», яке закріплюється в Законі України «Про авторське право і суміжні права». Право «*sui generis*» (своєрідний, єдиний у своєму роді) – спеціальний правовий режим, який може застосовуватися, коли об'єкт є нестандартним, виходить за рамки правового регулювання, не є оригінальним з погляду авторського права. Серед його переваг – гнучкість, незарегульованість, можливість визначати зміст регулювання відповідно до наявних потреб, особливостей системи ШІ, його розвитку на певному етапі.

Незважаючи на численні виклики, штучний інтелект стрімко перетворюється на один із найвпливовіших технологічних чинників сучасності, що формує нові підходи до роботи, навчання, лікування та повсякденного життя. Його перспективи охоплюють широкий спектр галузей і відкривають нові можливості як для суспільства загалом, так і для окремих індивідів.

Список використаних джерел

1. Salesforce CEO Marc Benioff calls artificial intelligence a “new human right”. URL: <https://www.businessinsider.com/salesforces-benioff-calls-artificial-intelligence-a-new-human-right-2019-1> (дата звернення: 15.03.2025).
2. Тур, О. М., Шабуніна, В. В., Орел, О. О. Особливості комунікації в інтернеті: виклики та перспективи досліджень. *The process and dynamics of the scientific path: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the VII International Scientific and Theoretical Conference*. Athens, Hellenic Republic (2024, 22 листопада). DOI: 10.36074/scientia-22.11.2024.
3. Тур, О. М., Шабуніна, В. В. Сучасні виклики епохи штучного інтелекту. *Інформація та соціум: збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції* (2024, 07 червня). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. С. 131–133.
4. Shabunina, V., Sarancha, V., Maslak, V., Shevchenko, O., Tur, O. Educational Potential of ChatGPT: Teaching Tool for Students' Competencies Development. *У 2023 IEEE 5th International Conference on Modern Electrical and Energy System (MEES)*. IEEE. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1109/mees61502.2023.10402380>.
5. Аналітика запитів користувачів інтернету щодо GPT та DeepSeek. 5 січня 2025 – 5 лютого 2025 р. URL: <https://trends.google.com.ua/trends/explore?date=today%201-m&q=deep%20seek,%D1%87%D0%B0%D1%82%20GPT> (дата звернення: 15.03.2025).
6. Аналітика запитів українських користувачів інтернету щодо GPT та DeepSeek. 5 січня – 5 лютого 2025 р. URL: <https://trends.google.com.ua/trends/explore?date=today%201-m&geo=UA&q=deep%20seek,%D1%87%D0%B0%D1%82%20GPT> (дата звернення: 15.03.2025).
7. Most people can't distinguish between AI and human art, says a new study. URL: <https://www.dazeddigital.com/art-photography/article/52030/1/people-cant-distinguish-between-ai-artificial-intelligence-human-art-new-study> (дата звернення: 15.03.2025).

Кудлай В'ячеслав Олегович,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
завідувач кафедри інформаційної діяльності
Мариупольського державного університету, м. Київ

Педченко Олена Василівна,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри прикладної філології
Мариупольського державного університету, м. Київ

ІННОВАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕРАПІЇ НА БАЗІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК

В умовах повномасштабної війни в Україні публічні бібліотеки постали перед потребою швидкої трансформації власної діяльності. Окрім традиційних функцій інформаційно-культурних осередків, вони дедалі частіше виступають як місця, де здійснюється психологічна та соціальна підтримка читачів, зокрема за допомогою бібліотерапії. Цей напрям базується на використанні книг і спеціально організованих форм читацької взаємодії, що дозволяє пом'якшити наслідки стресу, тривожності чи кризових явищ у житті людей різного віку. Особливо актуальною стає бібліотерапія для вимушено переміщених осіб, учасників бойових дій та дітей, які зазнали травматичного досвіду внаслідок війни.

Мета наукової розвідки полягає в аналізі інноваційних підходів до організації бібліотерапевтичної діяльності на базі публічних бібліотек, а також у розгляді практичних інструментів формування рекомендаційних списків книг із позитивними сюжетами, спрямованими на психоемоційну підтримку користувачів.

Використання читання як способу подолання стресу практикувалося ще на початку ХХ століття, особливо для підтримки солдатів, які брали участь у Першій світовій війні. У багатьох військових шпиталях функціонували бібліотеки, що застосовували бібліотерапевтичні методики, зокрема поетичну терапію. У США та Великобританії розвинувся рух, спрямований на підтримку бібліотерапевтичних ініціатив та ресурсів. Однією з ключових праць того періоду стала книга «Тисяча книг для лікарської бібліотеки», написана Едіт Кетлін Джонс і опублікована у 1913 році. Вона й досі вважається значним культурним надбанням. У 1950-х роках бібліотерапія набула подальшого розвитку завдяки працям Керолін Шродес, однієї з авторів книги «Свідомий читач». Вона висунула ідею, що персонажі художніх творів можуть глибоко впливати на читачів, які знаходять у них віддзеркалення власних переживань та досвіду [1, 76].

Загострення суспільно-політичної ситуації після лютого 2022 року спонукало бібліотеки України до оперативного переосмислення власних функцій [2]. Так, крім забезпечення інформаційних послуг, багато книгозбірень започаткували або розширили практики: зон психологічної підтримки, волонтерських хабів для переселенців, артмайстерень з елементами терапевтичних методик, клубів читання та «тепліх» книжкових просторів для дітей і дорослих [3]. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [4], попри базовий характер, у низці своїх статей передбачає можливості розширення функцій публічних бібліотек у сфері культурно-просвітницької та соціально орієнтованої діяльності. Зокрема, законодавство гарантує бібліотекам певну самостійність в організації заходів для задоволення інформаційних, освітніх і культурних потреб користувачів. Така гнучкість робить цілком реалістичним упровадження бібліотерапевтичних програм, оскільки вони за своєю суттю належать до інформаційно-комунікаційної та соціально-культурної роботи книгозбірень.

Для емпіричної оцінки важливості бібліотерапевтичних форм діяльності у лютому 2025 р. проведено опитування 51 співробітника бібліотек із 8 регіонів України. Результати презентовано в таблиці 1.

Як видно, 74 % опитаних бібліотек уже впроваджують (або планують у найближчому майбутньому) хоча б одну з форм бібліотерапевтичної діяльності. Найпопулярнішими є клуби читання та тематичні виставки книг, де можна віднайти надихаючі сюжети.

Таблиця 1

Наявність бібліотерапевтичних форм діяльності у публічних бібліотеках

Формат / Ініціатива	Частка бібліотек, %	Абсолютна кількість бібліотек
Клуби читання з акцентом на психоемоційній підтримці	58	30
Арттерапевтичні майстерні (малювання, ліплення, колаж)	52	27
Тематичні полиці та виставки «позитивної літератури»	66	34
Розмовні клуби з елементами казкотерапії чи психологічних тренінгів	39	20
Індивідуальні консультації з бібліотерапевтичними вправами	27	14
Середній показник наявності бодай однієї бібліотерапевтичної ініціативи	74	38

Джерело: авторське опитування.

Міжнародний досвід бібліотерапії підкреслює її інтерактивну природу. Дослідження Гайнс М. Д. і Гайнс-Беррі (2018) вказує на важливість активного обговорення книжкових сюжетів, що особливо актуально для українських бібліотек як центрів соціальної комунікації [5]. Такі месенджери як WhatsApp, Telegram, Viber мають чат-боти, які допомагають підібрати книжку, базуючись на стані душі або психологічному запиті (наприклад, «відволіктися від тривоги», «підняти самооцінку»). Особливо корисними для дітей і дорослих, які перебувають у місцях компактного проживання переселенців і потребують безпечного соціального простору є онлайн-зустрічі та читання в ZOOM. Наразі популяризується практика, коли бібліотекарі записують короткі аудіо- чи відеогляди книжок (у формі подкастів або буктрейлерів), де зосереджуються на терапевтичному потенціалі видань (дружня атмосфера, історії подолання труднощів). Значною мірою подібні ініціативи спираються на співпрацю з психологами, соціальними працівниками, інколи й духовними лідерами, що дозволяє забезпечити більш глибоке консультування та інтерпретацію змісту книг.

Один із ключових моментів бібліотерапії – ретельний відбір книг з історіями успішного подолання труднощів, що підкріплені простими практиками самодопомоги. Праця Рабері М. «Bibliotherapy: Books to Guide You Through the Hard Times» містить практичні рекомендації щодо формування тематичних книжкових добірок (наприклад, подолання втрати чи кризи), що дозволяє українським бібліотекарям надавати більш персоналізовані рекомендації [6]. Це завдання не тільки для публічних бібліотек, але й бібліотек закладів освіти, що сьогодні націлені на запровадження бібліотерапії як пріоритетного напрямку діяльності. Так, науковою бібліотекою Маріупольського державного університету (надалі НБ МДУ) в місті Києві в роботі з переміщеною маріупольською громадою апробовано аналітичну модель «бібліотерапевтичного профілю книги», де кожний твір оцінюється за параметрами: «подолання кризи», «наявність гумору» та «оптимістичний фінал» за шкалою від 1 до 5 балів. Додатково оцінюється «популярність серед читачів» (кількість замовлень/місяць). Ілюстрацію наведено в таблиці 2.

Отримані оцінки сприяють швидкому орієнтуванню бібліотекаря при формуванні рекомендацій: читач, який відчуває сильну тривогу, може обрати твір із максимально високим показником «оптимістичний фінал» і «подолання кризи».

Серед викликів впровадження бібліотерапії у публічних бібліотеках відзначимо відсутність сталого фінансування галузі культури під час війни, нестачу фахових психологів, цифрові та інфраструктурні обмеження, а також малодослідженість проблеми «травматичного контенту». Багато бібліотек стикаються із браком коштів на закупівлю нових книжок і навчання персоналу методам бібліотерапії. Залучення професіоналів-психологів чи арттерапевтів на волонтерських засадах має нерегулярний характер. У регіонах, найближчих до зони бойових дій, часто ускладнена логістика книжкових поставок, відключення електроенергії обмежують роботу онлайн-сервісів. Деякі читачі через власний травматичний досвід можуть гостро реагувати на твори з воєнною тематикою, тому добір літератури потребує особливої уваги й консультацій з психологами.

Таблиця 2

Фрагмент каталогу «Життєствердна література» з бібліотерапевтичним профілем

Назва та автор	Подолання кризи	Наявність гумору	Оптимістичний фінал	Загальна оцінка	Середня кількість замовлень / рік
Ю. Гаврош «Врятувати Тараса Шевченка»	5	3	5	13	15
М. Лівін, І. Полудьонний «Простими словами: Як розібратися у своїй поведінці»	4	1	4	9	27
Н. Сухорукова «Книга #Маріуполь #Надія» (про війну)	5	4	3	12	29
Т. Косьян «Наше. Спільне. Як зберегти в собі людину під час і після війни»	4	4	3	11	32

Джерело: дані зібрано на основі статистики НБ МДУ за 2024 р.

Попри виклики, потенціал бібліотерапії колосальний: завдяки інноваційним методикам та вдосконаленню комунікації (систематична робота в соціальних мережах, чат-боти, подкасти, вебінари), публічні бібліотеки можуть істотно поліпшити психологічну атмосферу серед своїх громад, особливо зважаючи на масштаби стресу, породженого війною.

Список використаних джерел

1. Shrodes C., Shugrue M., Matuschek C., DiPaolo M. The Conscious Reader, 12th Edition. Boston: Longman, 2012. 776 с.
2. Чумак Є. Трансформація інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в сучасних умовах. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. Вип. 10. С. 36-48. URL: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/269445> (дата звернення: 25.02.2025).
3. Добровольська В., Сидоренко Т. Культурні практики публічних бібліотек півдня України в контексті динаміки соціокультурного поступу регіону. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 3. С. 96–101. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004328> (дата звернення: 25.02.2025).
4. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27.01.1995 № 32/95-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.03.2025).
5. Hynes, M. D., Hynes-Berry, M. Bibliotherapy: The interactive process: A handbook. 4th ed. New York: Routledge, 2018. 288 p. URL: <https://www.google.com.ua/books/edition/Bibliotherapy/UUmjDwAAQBAJ?hl=uk&gbpv=1>. (дата звернення: 25.02.2025).
6. Rubery, M. Bibliotherapy: Books to Guide You Through the Hard Times. Dublin: The School of Life, 2024. 288 p. URL: https://www.google.com.ua/books/edition/Bibliotherapy_Books_to_Guide_You_Through/QQuoEAAAQBAJ?hl=uk&gbpv=1 (дата звернення: 25.02.2025).

*Копієвська Ольга Рафаїлівна,
докторка культурології, професорка,
професорка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

СПІРАЛЬ ЦИНІЗМУ В КУЛЬТУРІ

Українське сьогодення характеризується активними трансформаційними процесами, які викликані наслідками російсько-української війни, як з позиції військової агресії, так і її гібридних викликів. Руйнівна сила війни торкнулася і української культури.

Всебічно осмислюючи феномен культури від час війни, українські вчені визначають її виняткову роль у протистоянні та спротиву. Культура через її виражальні практики є потужним інструментом подолання гібридних загроз та викликів. Культурний феномен у теорії гібридних загроз визначається такими поняттями, як: «акультурація», «культурний контент», «культурна належність», «культурна травма», «культурний шок», «культурний геноцид», «культурна дипломатія», «транскulturна (етнічна) дифузія», «соціокультурна система», «агенти культури» тощо [2].

Культура, її проактивний і реактивний потенціал, у дискурсі гібридних викликів потребує предметного теоретичного осмислення і практичних рекомендацій для ефективного та результативного використання.

У такому предметному контексті слід зупинитися на розумінні змісту поняття «спіраль цинізму», її прояву в культурі.

За основу теоретичного розуміння поняття «спіраль цинізму» ми візьмемо визначення з Глосарію гібридних загроз, який розробила команда проєкту Erasmus+ «Академічна протидія гібридним загрозам» (Academic Response to Hybrid Threat, WARN) 610133-EPP-1-2019-1-FI-ERPKA2-SBHE-JP, що фінансується за підтримки Європейської Комісії [1].

Отже, спіраль цинізму розглядається як «гіпотетичний процес, подібний до «спіралі мовчання», за якого створюється клімат, де зменшується довіра і бажання брати участь у демократичних процесах через систематично негативне висвітлення медіями політичних кампаній і політиків, особливо коли наголошується на нещирості, корупції, брудних прийомах, особистих амбіціях та ігноруються справжня суть і чесні наміри. По суті, стверджується, що більший вплив на медії, то менше буде громадської довіри та участі. Причини криються в процесі медіатизації та пов'язані із медіалогією» [2].

У сучасному світі спіраль цинізму в культурі проявляється через культурні практики, які формують відкрите ставлення до порушення ідеалів, руйнацію цінностей та пропагують нігілістичне ставлення до всього високоморального.

Культурну епоху як епоху панування цинізму, циніків і цинічного розуму осмислює німецький філософ Петер Слотердаjk у своїй книзі «Критика цинічного розуму». Михайло Мінков, аналізуючи основні тези книги, визначає особливе ставлення Петера Слотердаjка до критики культури. Основні положення його критичної настанови описані в таких тезах: «в основі «хвороби» лежить глибинний зв'язок раціоналізму й цинізму; критика цинічного розуму прагне дійти до «голої правди» й опанувати «суть речей», які їй диктує культура» [3, с. 201].

Спіраль цинізму українські вчені розглядають у дискурсі нагнітання негативізму як технології легітимації політичної влади в Україні, при якій якраз і відбувається розкручування спіралі цинізму [5, с. 186]. Інший дослідницький підхід пов'язаний із формуванням культури довіри до реклами, де наголошується на розкручуванні спіралі поглиблення цинізму і підозрілості через невинуватну недовіру, яка і формує власне культуру недовіри [4, с. 36].

Розкручування спіралі цинізму особливо актуалізується під час ведення гібридної війни, де тематика ворожнечі, насильства, злочинності, корупційні скандали заповнюють інформаційний простір і стають топтемами.

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

Прикладом спіралі цинізму в культурі є ідеологічні практики масового російського дозвілля, які пронизані аморальністю та брехнею і презентуються через різноманітні дозвіллі та мистецькі форми.

Використання українського культурного контенту в російському масовому дозвіллі під час війни стало тією цинічною практикою, яку активно використовують як гібридний інструмент впливу.

До практик такого цинічного прояву можна віднести: використання переробленої версії лемківської пісні «Пливе кача», яка в Україні стала символом прощання із загиблими воїнами, під час концерту в Лужниках; виступ Таїсії Повалій на Слов'янському базарі у 2024 році з Кубанським козацьким хором, які представляли Україну; організація «концерту миру», який був запланований як спроба фальсифікації історії, історичних фактів війни проти України. Масові культурні практики, які активно впроваджують в інформаційному, дозвіллевому російському просторі, мають чіткі ціннісно-руйнівні цілі і завдання.

Спіраль цинізму в культурі проявляється через надмірну гегемонічну власну думку про свою владу, завищену самооцінку, бажання висловити свою творчу нестандартність, індивідуальність, через амбітні і зрозумілі тільки циніку ідеї.

Прояв професійного цинізму й гегемонії доволі швидко поширюється серед реактивно мислячої аудиторії, створюючи токсичне та руйнівне середовище. Дієвою протидією спіралі цинізму є проактивний характер культурних практик, який спонукає до критичного мислення, несприйняття, боротьби.

Список використаних джерел

1. Академічна протидія гібридним загрозам 610133-EPP-1-2019-1-FI-EPPKA2-CBHE-JP. Офіційний сайт проєкту: URL: <https://warn-erasmus.eu/ua/> (дата звернення: 02.01.2025).
2. Глосарій з гібридних загроз / Erasmus + project WARN "Academic Response to Hybrid Threats". 2024. 203 с. URL: <https://openarchive.nure.ua/entities/publication/c2051668-3a66-458a-97a2-7df51697b99e> (дата звернення: 12.03.2025).
3. Слотердайт П. Критика цинічного розуму / пер. з нім. А. Богачова. Київ: ТанDEM, 2002. 544 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d1361b2c-23f1-43a3-bf99-8b912c92e44b/content> (дата звернення: 12.03.2025).
4. Хижняк О. В. Культура довіри в рекламі та PR технологіях: практикум. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2017. 96 с.
5. Чубаєвський В. Теоретико-методологічні аспекти технологій легітимації політичної влади в Україні. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2016. Вип. 6. С. 179–191.

Закіров Марат Борисович,

доктор політичних наук, доцент,

завідувач відділу політологічного аналізу

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, м. Київ

НЕОПОПУЛІЗМ ЯК СКЛАДОВА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СФЕРИ

Важливим чинником соціокультурних трансформацій сучасного суспільства є еволюція комунікаційного середовища унаслідок виникнення феномену постправди який суттєво вплинув на правила поводження з інформацією та методи і прийоми популяризації та відстоювання певних позицій у публічному дискурсі. Нова якість комунікаційного середовища епохи постправди значною мірою сприяла розширеному використанню сучасних інформаційних технологій і прогресивних форм комунікацій з метою посилення деструктивних тенденцій в світі та поширення впливу авторитарних тенденцій у політиці. Одним з найбільш вагомих наслідків цих процесів стало суттєве зростання популізму в країнах сталої демократії. Значні масштаби явища, виразна еволюція ключових характеристик і охоплення відносно

благополучних демократичних країн зумовило необхідність перегляду традиційних підходів до аналізу популізму і визначення нової дефініції – неопопулізм.

Унаслідок зазначених процесів перед сучасним світом знов постали проблеми, які, на думку автора всесвітньовідомого бестселера «Кінець історії і остання людина» Ф. Фукуями, уже наприкінці ХХ століття мали б залишитися у минулому. На жаль теперішній світ стикнувся з тим, що в середині капіталістичної ліберальної демократії, яка, на думку Ф. Фукуями, ліквідує суперечності, що протягом існування людства рухали історію, можуть формуватися передумови до її продовження [1, с. 39].

Однією з ознак сучасного етапу соціокультурної трансформації який призвів до реінкарації популізму у його новітній формі неопопулізму полягає у тому, що на відміну від традиційного популізму, основним ареалом його розповсюдження стають не відсталі країни, що мають значні соціально-економічні чи політичні проблеми. Неопопулізм охоплює високорозвинені країни Західної Європи і США. Популістські лідери й політичні партії правого або лівого спрямування які в країнах сталої демократії протягом десятиліть знаходилися на межі політичного маргінесу швидко набувають популярності і виходять у лідери політичних перегонів або навіть отримують вищі посади.

Пояснення зазначеного феномену включає у себе два аспекти. По-перше – суспільство у розвинених країнах звикло до певного рівня соціально-економічного комфорту якій протягом десятиліть демонстрував стійку тенденцію до зростання і тому найменше погіршення ситуації викликає різко негативну реакцію. По-друге – будь який рівень добробуту як окремої людини так і цілої країни має виключно відносний характер. Як зазначає польський дослідник А. Бартломейчик: «У США бідна людина буде набагато багатшою, ніж у Польщі, але її бідність буде для неї таким же розчаруванням, як для поляка, тому що вона вимірюється своїм суспільством, своєю країною, своїми економічними та соціальними стандартами [2]. Отже, з одного боку найменше погіршення звичних стандартів викликає в суспільстві спочатку занепокоєння, а за умов збереження негативних тенденцій викликає хвилю незадоволення на якій піднімається популярність лідерів популістів і партій, які пропонують швидкі й прості рішення, а з іншого боку незадоволення існує постійно і в будь-якому суспільстві, створюючи тим самим підґрунтя для політичної боротьби за прихильність електорату у тому числі із використанням популістських методів.

Додатковим фактором успішності неопопулістів стає особливість сучасного комунікаційного середовища у якому під впливом соціальних мереж, месенджерів і смартфонів сформувалась нова ментальна модель «коротких фраз і думок» [3]. Неопопулісти активно використовують сучасні цифрові технології для просування своїх ідей за найменших зусиль і на найбільшу аудиторію. Зокрема, свого часу президент США Д. Трамп настільки активно використовував Twitter для своїх заяв з питань зовнішньої політики, що навіть виник феномен Twitter-дипломатії.

Соціальні мережі на кшталт мережі Х (Twitter) формують новий фрагментарний тип сприйняття інформації у якому форма переважає над змістом, а результативність комунікації в першу чергу залежить від інтенсивності образів. Саме тому одним із найбільш популярних лозунгів неопопулістів є заклик до ізоляціонізму оскільки протиставлення «ми – вони» дуже легко наповнюється наочними прикладами і яскравими образами. Невипадково у парадигмі простих рішень неопопулізму значне місце займає боротьба з міграцією і намагання обмежити участь у міжнародних організаціях і проєктах як найкоротший шлях до заможності.

Проблема протидії неопопулізму полягає у трансформації комунікаційного середовища під впливом безперервно зростаючого потоку інформації яка значною мірою підготовлена за допомогою маніпулятивного інструментарію епохи постправди. Людина, яка перебуває у постійному потоці формування «альтернативної істини», підміни фактів, дезінформації та перенасичення нею, поступово втрачає здатність до опору маніпуляції, спроможності критично мислити та приймати рішення на основі аналізу причинно-наслідкових зв'язків [1, с. 46].

Проблема неопопулізма набуває глобальних масштабів в умовах зростання загроз з боку авторитарних режимів які також активно використовують сучасні комунікаційні техноло-

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

гії для зміцнення своєї влади та контролю над суспільством. Сучасні, так звані інформаційні автократії, активно використовують інтернет з метою пропагування власного світогляду, маніпулювання суспільною свідомістю населення інших країн і здійснення актів гібридної агресії у інформаційному просторі.

Проблема подолання негативних проявів соціокультурної трансформації політичної сфери має комплексний характер. У комунікаційному середовищі в першу чергу слід зосередити увагу на підвищенні рівня медіаграмотності населення, створення системи протидії дезінформації, захисті персональних даних тощо.

Список використаних джерел

1. Закіров М. Комунікаційне середовище епохи постправди як передумова неопопулізму. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2024. Вип. 70. С. 39–51. DOI: <https://doi.org/10.15407/nr.70.039>.

2. Bartłomiejczyk A. (2019). Ogólna Teoria Neopopulizmu. URL: [https://onepress.pl/eksiazki/ogolna-teoria-neopopulizmu-arkadiusz-bartlomiejczyk_e_1ffx.htm#pubcfi\(/6/26\[part-09_xhtml\]!/4/2/6/1:0/8/1:498\)](https://onepress.pl/eksiazki/ogolna-teoria-neopopulizmu-arkadiusz-bartlomiejczyk_e_1ffx.htm#pubcfi(/6/26[part-09_xhtml]!/4/2/6/1:0/8/1:498)) (дата звернення: 05.02.2024).

3. Бахтіна Г. Інформатизація суспільства та проблема кліпового мислення. URL: <https://kpi.ua/1102-7> (дата звернення: 22.02.2024).

Кулешов Сергій Георгійович,
доктор історичних наук, професор,
завідувач відділу документознавства
Українського науково-дослідного інституту
архівної справи та документознавства, м. Київ

Бойко Віта Федорівна,
кандидатка історичних наук, старша дослідниця,
заступниця директора з наукової роботи
Українського науково-дослідного інституту
архівної справи та документознавства, м. Київ

ТИПОЛОГІЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Науково-технічна документація (далі – НТД) – сукупність наукових, науково-технічних і/або технічних документів, в яких зафіксовано процес і результати наукових досліджень, технічних розробок, а також напрями та методи їх впровадження у виробництво в галузі техніки, промисловості, будівництва, транспорту, зв'язку і технічних наук [1].

Основними типами НТД є: науково-дослідна документація (далі – НДД); конструкторська документація на вироби й обладнання індивідуального та серійного виробництва (далі – КД); технологічна документація (далі – ТД); проєктна документація для будівництва (далі – ПД).

Типологію НТД здійснюють за видами в межах конкретного її типу. Ця видова класифікація представляє диференціацію типу НТД за номінальною ознакою.

НДД поділяють на такі види: заключні звіти про науково-дослідні роботи (далі – НДР) з додатками та висновками про них; технічні завдання на виконання НДР та документи до них (технічні й тактико-технічні вимоги, експертні висновки, довідки); документи (акти, протоколи, рекомендації) про приймання НДР; тематичні картки науково-дослідних робіт; договори (запити, замовлення) на виконання НДР; звіти про НДР за договором із замовником на науково-технічну продукцію; документи (звіти, довідки, експертні висновки, протоколи, акти) про виконання договорів (контрактів); технічні звіти про НДР із стандартизації, патентно-ліцензійної, винахідницької роботи і науково-технічної інформації та додатки до них; звіти про наукові відрядження та експедиції; первинна документація (журнали записів експериментів, кресленики, фотоальбоми, результати аналізів, щоденники та інші документи),

яка була створена під час проведення НДР, що містить відомості, не відображені у підсумкових звітах, чи суттєво доповнює підсумкові звіти; документи (довідні записки, довідки, відомості, листи, інформаційно-аналітичні звіти, річні звіти) про хід виконання і завершення міжнародних, всеукраїнських, регіональних, наукових, науково-технічних програм, проєктів; переліки, характеристики робіт, висунутих на здобуття міжнародних і державних премій; постанови, рішення, рекомендації, протоколи, стенограми засідань постійно діючих наукових (вчених), науково-технічних рад, комісій, робочих груп; рукописи НДР, що здобули призові місця на галузевих і міжнародних конкурсах, та супровідні документи до них; рукописи збірників наукових праць, доповідей та тез доповідей міжнародних наукових конференцій; авторські рукописи монографій, статей, доповідей та інших наукових праць видатних діячів науки і техніки; документи (журнали, щоденники, аналітичні таблиці, ескізи) з розроблення науково-дослідних робіт, складені визначними діячами науки і техніки; огляди, довідні записки з техніко-економічних обґрунтувань НДР; реєстраційні, облікові картки на НДР; відгуки, висновки, рецензії на звіти про НДР; документи (протоколи, довідки, довідні записки, акти тощо) про впровадження у виробництво НДР; експертні висновки з різних галузей науки і техніки, якщо, крім фактичної оцінки робіт, вони містять оригінальні ідеї та пропозиції; рекомендації з теоретичним обґрунтуванням, підготовлені під час розроблення НДР, тощо.

За стадіями розроблення КД поділяють на проєктну і робочу.

Проєктна КД містить: технічне завдання, технічну пропозицію, ескізний проєкт, технічний проєкт.

До складу робочої КД входять: виробнича КД, експлуатаційна КД, ремонтна КД.

До основної текстової КД належать: пояснювальна записка, специфікація, відомість специфікацій, відомість утримувачів правдників, відомість технічної пропозиції, відомість ескізного проєкту, відомість технічного проєкту, паспорт.

До графічної КД належать: кресленик, складальний кресленик, ескізний конструкторський документ.

Залежно від повноти комплексу КД розрізняють: основний комплект конструкторських документів, повний комплект конструкторських документів.

Залежно від призначення ТД поділяють на основну і допоміжну.

Основну ТД поділяють на документи загального і спеціального призначення.

До ТД загального призначення належать: титульний аркуш, карта ескізів, технологічна інструкція.

До ТД спеціального призначення відносять: маршрутну карту, карту технологічного процесу, операційну карту, комплектувальну карту, карту налагоджування, відомість складання виробу.

У галузях промисловості, що не відносяться до машинобудування, розробляють такі види ТД: технологічні регламенти, правила, рецептура, описання, приписи, діаграми, характеристики, схеми, режими виробництва, паспорти, технічні умови, аналізи продукції, альбоми технологічних процесів, специфікації основного технологічного обладнання тощо.

За об'єктами проєктування ПД поділяють на документацію: з планування і забудови міст, селищ та сільських населених пунктів, із планування і забудови промислових комплексів за межами населених пунктів; із реконструкції історичної частини міст і реставрації пам'яток архітектури та садово-паркового мистецтва; з житлово-цивільного будівництва; з промислового і сільськогосподарського будівництва; з енергетичного і водогосподарського будівництва; з транспортного будівництва (будівництво залізничних доріг магістрального значення, автомобільних доріг загального користування, метрополітенів і тунелів, магістральних трубопроводів, будівництво на морському, річковому та авіаційному транспорті).

До текстової ПД відносять такі види документів: завдання на проєктування, пояснювальна записка, техніко-економічне обґрунтування (техніко-економічний розрахунок), паспорт проєкту, кошторисна документація.

До графічної ПД відносять: кресленики, малюнки, графіки, ескізи, діаграми.

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

Основним видом графічної ПД є кресленик.

Залежно від деталізації зображення розрізняють такі види креслеників: плани, схеми, власне кресленики.

Кресленики поділяють на: кресленики загального виду, кресленики будівельно-монтажних робіт.

Основні кресленики: ситуаційний план, схема генерального плану, схема транспортно-пішохідних зв'язків (за потреби), плани поверхів, фасади, розрізи будинків і споруд, принципи схеми улаштування інженерного обладнання, технологічні компонування, конструктивні рішення.

Робоча ПД містить: робочі кресленики; паспорт опоряджувальних робіт; кошторисну документацію; специфікації обладнання, виробів і матеріалів; опитувальні аркуші та габаритні креслення на відповідні види обладнання і виробів; робочу документацію на будівельні вироботи; ескізні креслення загальних видів нетипових виробів.

Окрім викладеної вище номінальної класифікації НТД залежно від способу виконання і характеру використання НТД поділяють на оригінали, правдники, дублікати, копії та ескізи.

Дублікатами є: діазодублікат і фотодублікат.

Склад інших НТД подано у Переліку типових видів документів, що підлягають внесенню до Національного архівного фонду, які створюються у науково-технічній та виробничій діяльності підприємств, установ і організацій [2].

Список використаних джерел

1. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять : ДСТУ 2732:2023 / розроблено: Техн. комітет стандартизації «Інформація і документація» (ТК 144), УНДІАСД Держ. арх. служби України. На заміну ДСТУ 2732:2004; чинний від 2024-03-01. Вид. офіц. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2024. III, 28 с. (Національний стандарт України).

2. Перелік типових видів документів, що підлягають внесенню до Національного архівного фонду, які створюються у науково-технічній та виробничій діяльності підприємств, установ і організацій: затв. наказом Міністерства юстиції України від 27 липня 2014 р. № 1188/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0873-14#Text>.

Філіпова Людмила Яківна,

*докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри цифрових комунікацій та інформаційних технологій,
Харківської державної академії культури, м. Харків*

Захарова Ірина Володимирівна,

*доцентка, кандидатка історичних наук,
Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова, м. Черкаси*

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сучасні джерела інформації розглядаються як єдине ціле з відправником інформації та каналом зв'язку в системі комунікації. В реальному житті при розгляді місця джерел інформації в системі суб'єктно-об'єктних відносин інформаційної діяльності комунікативні зв'язки між початковим виробником повідомлення і його кінцевим споживачем опосередковані зусиллями суб'єктів-ретрансляторів або так званих інформаційних посередників.

Джерело інформації в системі суб'єктно-об'єктних відносин інформаційної діяльності розглядається як будь-який об'єкт, де нагромаджуються повідомлення, дані, що в подальшому використовуються суб'єктами інформаційних відносин (державними організаціями, посадовими та юридичними особами, громадянами), впливають на їхню поведінку. Акцентується увага на понятті «інформаційні посередники», під якими розуміють

суб'єкти або організації, що сприяють доступу до інформації, збирають, обробляють, систематизують і надають її користувачам. Вони виконують роль «посередників» між джерелами інформації та кінцевими споживачами, допомагаючи оптимізувати процес пошуку, отримання, аналізу й використання інформації. Інформаційні посередники особливо актуальні в умовах інформаційного суспільства, де кількість даних постійно зростає і з'являється потреба у доступі до них.

Так, вважається, що для конкретного користувача (або споживача) такі інформаційні посередники можуть відігравати роль відправника повідомлень, слугувати джерелом інформації. Досить часто інформаційний посередник виступає не лише ретранслятором повідомлень, а й надає споживачеві певні інформаційні послуги; або опрацьовує зібрані ним повідомлення, виробляючи з них для споживача якісно новий інформаційний продукт. Ступінь такої переробки може коливатись у досить широких межах: від порівняно простого компонування повідомлень інформаційних агентств у друкованих або електронних ЗМІ до глибокого аналізу та синтезу різноманітних матеріалів у процесі надання клієнтові консультаційних послуг і підготовки професійними консультантами підсумкового звіту щодо виконуваної ними роботи [1].

Конкретизуючи, можна відзначити інформаційних посередників, які поширені в системі соціальної комунікації. Це інформаційні агентства, які займаються збором і поширенням новин та інформації для медіа, бізнесу, урядових і неурядових організацій; вони є основними постачальниками новинних матеріалів і даних для журналістів та компаній. Консалтингові та аналітичні компанії, які займаються збором, аналізом та інтерпретацією даних для бізнесу, державного управління та інших галузей. Маркетингові та соціологічні агентства, які збирають інформацію про ринки, споживачів та соціальні тенденції; проводять опитування, дослідження, анкетування для отримання статистичних і аналітичних даних. Засоби масової інформації (ЗМІ), які виконують роль посередників, інформуючи суспільство про події, новини та інші важливі аспекти життя; вони охоплюють як традиційні медіа (газети, радіо, телебачення), так і новітні електронні медіа. Інформаційні центри та довідкові служби – надають довідкову інформацію на запити користувачів. Аналітичні центри, які спеціалізуються на дослідженнях та аналізі стратегічних питань; пропонують рекомендації для урядів, бізнесу та громадських організацій з питань економіки, політики, соціальної сфери. [1].

До джерел інформації відносять різноманітні друковані джерела: книги, журнали, газети, довідники; цифрові джерела: вебсайти, бази даних, електронні книги, онлайн-журнали; аудіовізуальні джерела: фільми, документальні програми, записи лекцій; нормативні і офіційні джерела: звіти, закони, статистика; особисті джерела: інтерв'ю, свідчення очевидців та ін. Класифікація джерел інформації може бути різною залежно від мети використання, типу інформації, її форми, надійності та доступності, а також інших ознак.

Слід відзначити, що розвиток інформаційного суспільства змінює реальність, а також суспільні інформаційні відносини. Інтерактивність інформаційного простору проявляється в поєднанні традиційного спілкування з цифровими технологіями комунікації. Зокрема, сучасне соціально-правове середовище вимагає від його суб'єктів щоденного спілкування, а комунікація стає життєво важливою. Соціально-правова комунікація ґрунтується на певних принципах, які створюють підґрунтя забезпечення дієвості правотворчої діяльності, ефективності здійснення управлінських завдань, надання правової інформації суспільству, взаємовідносин влади та громадськості, забезпечення публічності та доступу до інформації, реалізації інтересів і законних прав громадян, забезпечення правопорядку та інформаційної безпеки тощо [2].

Звертаючись до розгляду джерел правової інформації, слід відзначити, що вони охоплюють різноманітні форми і види документів, інформаційних ресурсів та інституцій, що забезпечують доступ до правової інформації. Вони є важливими для юристів, дослідників, державних службовців, бізнесменів та громадян, які хочуть знати і дотримуватись правових норм. Серед основних джерел правової інформації в Україні визначають наступні.

Перш за все, це нормативно-правові акти, які охоплюють Конституцію України – основний закон держави, що має найвищу юридичну силу, а також Кодекси України

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

(Цивільний, Кримінальний, Адміністративний, Податковий тощо); закони України, нормативні акти глави держави, постанови Кабінету Міністрів України; накази, розпорядження, інструкції міністерств та інших державних органів – локальні нормативні акти, які уточнюють або деталізують законодавчі положення. Це також - судові рішення: Конституційного Суду, Верховного Суду України, рішення міжнародних судів (Європейського суду з прав людини). Міжнародні договори та угоди (Конвенція про права людини, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, угоди в рамках ООН та інших міжнародних організацій. Офіційні правові інформаційні ресурси: офіційний портал Верховної Ради України; сайт Кабінету Міністрів України; сайт Президента України; Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів – офіційний каталог урядових та публічних даних [1].

Існує багато інших джерел правової інформації. Правові інформаційні системи та комерційні бази даних (ЛІГА:ЗАКОН; ЮРИСТ&ЗАКОН та інші правові бази даних та журнали, які містять юридичну інформацію, коментарі, аналітику. Науково-правові видання: наукові журнали, такі як «Юридичний вісник України», «Право України», тощо. Консалтингові та юридичні компанії, які надають правові консультації, експертні думки та роз'яснення стосовно конкретних правових питань. ЗМІ: професійні юридичні видання та газети публікують новини, статті, коментарі до законів та інші матеріали, що стосуються законодавства та правозастосовної практики. Інтернет-портали ЗМІ тощо.

Отже, в системі соціальних комунікацій розповсюджено різноманітні джерела правової інформації в Україні, які дозволяють громадянам та організаціям отримувати повну та достовірну інформацію, зокрема про правову систему та законодавчі зміни.

Список використаних джерел

1. Захарова І. В., Філіпова Л. Я., Задорожний І. С., Тарасенко Д. А. Основи інформаційно-аналітичної діяльності : навч. посіб. 2-е вид., доп. Черкаси : Східноєвропейський університет імені Р. Аблязова, 2024. 346 с. URL: <https://suem.edu.ua/storage/doc/books/osnovy-informaciyno-analitychnoi-diyalnosti-zaharova2.pdf> (дата звернення: 18.03.2025).
2. Кметик-Подубінська Х. І. Соціально-правова комунікація в сучасному інформаційному суспільстві. *Альманах права*. 2023. Вип. 14. С. 242-247.
3. Тугарова О. К. Інформація як основний об'єкт інформаційних правовідносин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 358–361.

*Литвин Сергій Харитонович,
доктор історичних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри психології та гуманітарних дисциплін
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИЧНІЙ ОСВІТІ

У Законі України «Про вищу освіту» зазначається, що «вища освіта в Україні є сукупністю систематизованих знань, умінь і практичних навичок та способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей» [3]. Важливою складовою вищої освіти і вагомим світоглядотворчим чинником є українська історична освіта.

Широкомасштабна кривава війна Росії проти України привернула увагу суспільства до гострої необхідності піднесення ролі історичної складової на всіх рівнях освіти. Стало остаточно зрозуміло, що минуле, сучасне й майбутнє нероздільні. Ідеологічним підґрунтям російської агресії є нав'язування фальсифікованих псевдонаукових історичних постулатів, що спираються на імперську концепцію «одного народу». Століттями Росія фальшувала українську історію, прагнула нівелювати наші перемоги та здобутки. Отже, вивчення історичного минулого українського народу, передусім його багатовікової боротьби за волю та власну іде-

нтиничність, розуміння вражаючих культурних здобутків набуло сьогодні ще більшої актуальності.

Наша зброя – освіта, яка без потужної історичної складової не може виховати громадянина і патріота. Саме вивчення історії та культури нашого народу в поєднанні з вивченням інших засадничих гуманітарних та соціальних наук формують громадянську ідентичність і патріотизм. Отже нині перед закладами вищої освіти стоїть завдання посилення історико-культурного компоненту як обов'язкової складової вищої освіти. Вони несуть відповідальність за якість власних освітніх програм та моральний обов'язок формувати патріота своєї країни. Йдеться не лише про фахову підготовку, але й про всебічний гармонійний розвиток особистості здобувачів вищої освіти, їхню громадянську позицію і патріотизм, тобто виконання світоглядних завдань вищої освіти.

Саме тому надто своєчасним і стало рішення Міністерства освіти та науки України щодо збільшення вдвічі кредитів на вивчення історичних дисциплін в університетах України, що отримало загалом схвальну підтримку української освітянської спільноти.

Історія має вивчатися на порівняно вищому рівні і в глобальному вимірі, аналізуючи закономірності, наслідки та значення історико-культурних явищ та процесів в Україні, вписуючи їх у європейський і світовий контекст. Ідеться про відхід від викладання фактів і подій історії та забезпечення усвідомлення закономірностей та суспільно-історичних процесів, що відбувалися у минулому та відбуваються нині, розуміти їх зв'язки та проводити історичні паралелі.

Акцентуючи увагу на значенні розвитку української історичної освіти, київський історик, антикознавець, професор Віктор Ставнюк вважає, що «Кожне покоління має історію переосмислювати. Без цього народ, який здобув державність, успішним бути не може. Українська історична школа повинна написати тексти про різні важливі історичні епохи, від греко-римської доби й до модерного часу, «роблячи їх своїми», осмислюючи всесвітню історію з погляду України. Історія й історики повинні тут стати важливим інструментом для прояснення та розбудови української свідомості. Історію розігрують в межах історичної політики, протиборства та інформаційних воєн. Усе це складові нинішньої російсько-української війни, яку визначають як гібридну... Без поглиблених українських історичних та гуманітарних студій нам не обійтись сьогодні у питаннях зміцнення нашої державності. Якщо Україна йде до Європи, якщо ми визнаємо себе частиною європейської спільноти, то мусимо сприймати європейську історію як частинку своєї національної, рідної, а не як зовнішню, чужу» [4].

З огляду на сучасні реалії (як власне на історико-наукові, так і на стан історичної освіти), варто акцентувати увагу на вирішенні проблеми створення сучасних історичних підручників. З точки зору впливу підручників з історії на формування суспільної історичної свідомості йому належить пріоритетне місце. Жодні інші засоби масової комунікації ще не здатні замінити підручник з історії у його засобах впливу на самоідентифікацію найрізноманітніших груп населення: студентів, викладачів, учителів, учнів, їхніх батьків тощо. Історик Олександр Удод стверджує, що «підручник є показником розвитку історичної науки, якщо брати до уваги його поліфункціональне призначення [7].

Про вагомість підручника на полі історичної науки, переконливо свідчить те, що, переважно більшість підручників та навчальних посібників з історії створювали провідні науковці. Їм відводилась визначальна роль у підготовці статей з історії до енциклопедій, зокрема історичних, енциклопедії українознавства, довідникових видань.

Також відомий історіограф Ярослав Калакура вважає, що «підручники, навчальні посібники здебільшого синтезують найновіші здобутки наукових досліджень на час їх створення, що наближає їх до академічних праць» [1].

Проблема якісного підручника вітчизняної історії була і залишається предметом обговорення вітчизняної науково-педагогічної, а часто і політичної спільноти. Необхідні трансформації у змісті підручників з історії часто залежали від політичної кон'юнктури та впливів політичних сил з виразними ідеологічними платформами (комуністів, соціалістів). У певні періоди схилялися до створення «спільних» з Російською Федерацією підручників з історії та переписування підручників через використання термінів «Велика вітчизняна війна» замість

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

«Друга світова», вилучення проблеми ОУН і УПА, висвітлення історичних постатей Степана Бандери, Романа Шухевича, Андрея Шептицького, Філарета, «пом'якшення» оцінок голодоморів, натомість дискредитації національних символів і героїв і т.п.

До змісту підручників з історії висуваються певні вимоги. Відомий науковець і політичний діяч Леонід Чупрій зазначав, що «Підручник повинен бути не стільки ретранслятором історичних знань, скільки спрямованим на формування певних компетентностей – уміння працювати з різноманітною інформацією, критично мислити, аналізувати, робити правильні висновки [8, с. 21].

На жаль, в Україні превалює думка про підручник як «дидактичну історію», «набір міфів», зібрання повчальних, але розрізнених епізодів, що часто не вписуються у загальний контекст історії. Необхідно чітко усвідомити, що в підручнику подається не спрощена «дидактична історія», а основи історичної науки, тобто її визначальні теорії, концепції, положення, основні факти, головні етапи. Тому, як вважає Олександр Удод: «Виклад історичного матеріалу в підручнику має здійснюватися не через його примітивізацію, спрощення, а через чітке й ясне розтлумачення, систематизацію і, власне, синтез головних історико-наукових праць, домінуючих концепцій, поглядів більшості вчених[6].

У підручнику слід змістовно належну увагу приділяти проблемі співвідношення «історії і сучасності». Саме через історичну освіту головним чином у всі часи здійснювався і здійснюється зв'язок між історичною наукою і суспільством, і саме через цей зв'язок і належне співвідношення реалізуються соціальні функції історичного пізнання, які мають перебувати в центрі уваги наукового й суспільного життя, а саме: з'ясування закономірностей історії, прогностична функція, соціальна пам'ять, виховна функція.

Історична освіта через підручники отримує прямий вихід у соціальну практику, розв'язує освітні та виховні завдання, формує світогляд. У цьому контексті особливої актуальності набуває завдання створення сучасного покоління підручників з української історії, що відповідатимуть необхідним структурним і змістовим змінам у навчанні/вивченні історії та покликані обґрунтувати та посилити державотворчий, патріотичний і гуманістичний потенціал історичної освіти. І наскільки швидко українська педагогічна та історична спільноти зможуть створити відповідний контент: підручники, методичні матеріали, настільки успішним буде реформування історичної освіти.

Початок втілення сучасної концепції історичної освіти в Україні покладений затвердженням Міністерством освіти і науки України важливого для історичної освіти документа – «Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної історичної освіти» (наказ МОН №1072 від 30 липня 2024 року) [2]. Це рамковий документ, який орієнтує куди має рухатися історична освіта і, вважаємо, буде основою загального реформування історичної освіти в Україні, а запропоновані концептуальні засади є одним із перших, важливих елементів майбутньої всеосяжної реформи на всіх рівнях історичної освіти.

В «Концептуальних засадах...» чітко сформульовано мету і завдання історичної освіти. Мета історичної освіти - формування засобами історії національної та культурної ідентичності; виховання патріотизму, громадянської відповідальності; утвердження цінностей людського буття, зокрема цінності свободи / вільної особистості, демократії, суспільної злагоди, заснованої на повазі до різних поглядів, звичаїв і культур, релігій, та потреби їх захищати; формування готовності людини до змін, (переосмислення соціального досвіду і творення образів майбутнього.

Ця мета конкретизується в комплексі завдань історичної освіти, з яких пріоритетними є:

- формування умінь мислити критично та системно, міркувати логічно, діяти творчо, знаходити порозуміння з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей;
- прищеплення основ історичного світогляду, зокрема вміння бачити минуле під різним кутом зору, розрізняти історичний факт і судження;
- ознайомлення з основними політичними, економічними, соціальними та культурними тенденціями розвитку України та світу в минулому і тепер;
- представлення основних періодів історії України як суголосних із відповідними пері-

одами європейської історії;

- відображення ключових подій, явищ та процесів історії України та світу крізь призму викликів і суспільних відповідей на них;
- накопичення соціального досвіду, увиразнення наскрізних ліній із минулого як інструмента для аналізу та пояснення сучасних подій і проєктування майбутнього;
- установа на основі різних джерел і видів інформації достовірних фактів з метою прийняття відповідальних ефективних рішень;
- демонстрування можливостей (зокрема, значущості ціннісних ставлень) для самореалізації / самоствердження людини тепер і в майбутньому [2].

Суть «Концептуальних засад...» можна структурувати у такому вигляді:

1. Подолання невідповідності між навчальним часом, обсягом навчального матеріалу та очікуваними результатами навчально-пізнавальної діяльності.
2. Подолання проблемних питань змістового наповнення навчальних текстів української історії.
3. Формування в процесі історичної освіти ключових компетентностей.
4. Інтеграція історичної та громадянської освіти.
5. Осучаснення програм підготовки/перепідготовки педагогів.
6. Втілення концентричного підходу до навчання історії.
7. Запровадження єдиного інтегрованого загальноосвітнього курсу історії
8. Реалізація проблемно-тематичного підходу до формування змісту єдиного загальноосвітнього курсу історії (замість лінійно-хронологічного) [2].

Отже, трансформаційні процеси в історичній освіті в сучасних умовах постають як стратегічна необхідність, що обумовлена не лише освітніми чи методологічними викликами, але й загальнодержавними завданнями збереження національної ідентичності та зміцнення демократичного світогляду. Прийняття «Концептуальних засад реформування історичної освіти» є важливим кроком до побудови цілісної, системної та україноцентричної моделі викладання історії, зорієнтованої на формування компетентнісного підходу, критичного мислення та аналітичних умінь.

Запропоновані у концепції зміни передбачають перехід від лінійно-хронологічного до проблемно-тематичного, інтегрованого та концентричного підходів, що дозволяє забезпечити послідовне і поглиблене засвоєння історичного матеріалу. Особлива увага приділяється також питанням удосконалення професійної підготовки вчителів, актуалізації історичних знань у контексті сучасних суспільних викликів і формування національної свідомості.

Історична освіта в оновленому вигляді покликана не лише передавати знання, але й забезпечувати усвідомлене формування громадянської позиції, патріотизму, здатності до критичного аналізу історичних подій та їх взаємозв'язків. Такий підхід сприяє трансформації історичного курсу на всіх рівнях середньої освіти у важливий інструмент формування цілісного гуманітарного світогляду та активної української громадянської ідентичності.

Концептуальні засади реформування історичної освіти, започатковані в системі загальної середньої освіти, на нашу думку, мають стати основою загального реформування історичної освіти в Україні, мати продовження на наступних рівнях навчання в закладах фахової передвищої та вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Калакура Я. С. Українська історіографія: Курс лекцій. Київ, 2004.
2. Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 30.07.2024, № 1072. URL: <https://zakon.p.rada.gov.ua/rada/show/v1072729-24> (дата звернення: 15.03.2025).
3. Про вищу освіту. Закон України від 2014. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 15.03.2025).
4. Ставнюк В. XXI століття, попри інформаційність, схильність до практичних, прикладних наук, буде гуманітарним. (Інтерв'ю Ганни Трегуб). *Український тиждень*. 2015. Вип. 49 (421). С. 123–125. URL: <https://tyzhden.ua/viktor-stavniuk-khkh-stolittia-popry-informatsijnist-skhylnist-do-praktychnykh-prykladnykh-nauk>

bude-humanitarnym/ (дата звернення: 15.03.2025).

5. Сучасна гуманітаристика: актуальні питання та перспективи розвитку : монографія / Гулай В. В., Кириленко О. М., Палагута В. І. та ін. ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків : Право, 2025. 226 с. DOI: <https://doi.org/10.31359/9786178602369>. ISBN 978-617-8602-36-9.

6. Удод О. Про актуальні проблеми інтеграції історичної науки і освіти. Історія в школах України. 2007, № 7. С. 14–18.

7. Удод О. Шкільний підручник як історіографічне явище. Шкільна історія очима істориків-науковців. 2008.

8. Чупрій Л. Історична освіта в Україні як складова державної політики пам'яті. *Політичний менеджмент*. № 4. 2011. С. 18–27. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/chuprii_istorychna.pdf (дата звернення: 15.03.2025).

Передерій Ірина Григорівна,
*докторка історичних наук, професорка,
завідувачка кафедри українознавства, культури та документознавства
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава*

ПРОЄКТНО-ВИСТАВКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЇВ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК НОВІТНІХ МЕДІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ПРАКТИК ЦИХ ЗАКЛАДІВ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

Сучасні документно-інформаційні установи, як-от бібліотеки, архіви та музеї, значно розширили коло своїх функцій і видів діяльності. Вони давно перестали виконувати виключно традиційну роль акумуляції й збереження значущих пам'яток історії та культури, натомість основний фокус їх діяльності зосереджено наразі на активізації різних форм і засобів комунікації з усіма групами своєї цільової аудиторії, як наявної реально, так і потенційної. Тобто, орієнтуючись на загальний тренд максимального удоступнення збережуваних у бібліотеках, архівах і музеях артефактів, ці заклади прагнуть не чекати пасивно свого користувача, а зробити крок йому назустріч і самим стати ініціатором відповідної комунікації. Саме це пояснює, чому ефективність роботи цих закладів наразі безпосередньо залежить від активної реалізації різних комунікативних практик.

Невипадково у сучасній практичній музеології популярності набула медійно-комунікативна теорія музею М. Кастельса, насамперед, універсальність його підходу в дослідженні суспільно-трансформаційного потенціалу музею як особливого медіуму (посередника, який передає інформацію) в інформаційну епоху, на що, зокрема, звертає увагу український дослідник С. Руденко [1, с. 22].

Власне, ця парадигмальна зміна стосується не лише музеїв, а й бібліотек та архівів. І це цілком очевидно, адже всі ці заклади реалізують наразі широку комунікативну діяльність, виконують роль важливих громадських осередків (особливо, бібліотеки й музеї). Крім того, вони активно залучені до комеморативних практик, які все більше набувають актуальності в сучасному світі, а особливо – в Україні, де питання історичної індивідуальної та колективної пам'яті має гостре й надважливе звучання. Варто також зауважити, що все більше фахівців звертають увагу на тенденції до конвергенції діяльності архівів, музеїв та бібліотек в умовах сьогодення, з'явився навіть узагальнювальний термін – установи LAM (Libraries, archives, museums) або GLAM (до бібліотек, архівів та музеїв додають ще мистецькі галереї – Galleries) [2; 3; 4]. Але ми тут приділимо увагу саме музеям.

Сучасний музей не може сьогодні існувати за традиційною парадигмою, реалізуючи комунікацію тільки з тими, хто безпосередньо прийшов до закладу. Музей повинен сам іти до свого відвідувача, втілюючи різноманітні ефективні аутріч-технології задля максимально ефективного охоплення своїми послугами відповідних цільових груп.

Актуальні для сьогодення музейні комунікативні стратегії орієнтовані на використання

різноманітних методів та форматів. Їх поєднання також узгоджується з потребами та інтересами адресатів, а також з комунікативними та посередницькими (медіаційними) цілями музею. Принагідно зауважимо, що під культурною медіацією (від лат. «посередництво») сьогодні прийнято розуміти залучення громадян до культурного діалогу через посередництво музеїв, архівів та бібліотек засобами культурних об'єктів, які ці установи зберігають та удоступнюють. Наслідком такого залучення є культурна демократизація суспільства [5, с. 16]. А згадане вище розмаїття методів і форматів реалізації музейних комунікативних стратегій і практик включає аналогові та цифрові канали, персональні та медійні пропозиції, які можуть відбуватися в музеї або поза ним, за участю або виключно ініційовані лише музеєм.

Одним з таких важливих засобів підтримання комунікації цих культурних установ з відповідними цільовими групами є їхня проєктно-виставкова діяльність. Невипадково у розробленому 2023 року Асоціацією музеїв Німеччини посібнику «Стандарти для музеїв» виставковій діяльності відведено окремий розділ. Там вона визначається як елементарний компонент інтерпретації, презентації та медіації музейних колекцій, зазначається, що виставки мають пропонувати безпосередній, естетичний і повночуттєвий досвід своїм відвідувачам.

Виставки – це місця знань, розваг і діалогу. Успішна проєктно-виставкова діяльність музеїв може бути зреалізована лише тоді, коли заклад чітко визначає мету та завдання кожного виставкового проєкту, цільові групи та зміст, які мають тісно взаємодіяти з провідною ідеєю виставки та місією, а також цінностями музею. Виставки можуть проводитися у приміщенні або просто неба, в аналоговому чи цифровому форматі, музеєм самостійно чи за участі інших закладів (наприклад, спільно з іншим музеєм, архівом чи бібліотекою) або груп суспільства. [6, с. 38].

Крім того, виставки сьогодні слід розглядати як значущі громадські місця зустрічей, тобто вони можуть і повинні бути місцями обміну, стимулювання спілкування між людьми, уможливлення узгодження різних позицій, донесення ідей. Сучасна практична зарубіжна музеологія наголошує на тому, що завдяки інклюзивному, партнерському та багатосторонньому підходам, саме під час презентації виставкових проєктів можна актуалізувати важливі соціальні проблеми, розв'язувати питання про майбутнє і так сприяти демократичним процесам.

Тематичні виставки зосереджені на одній конкретній темі. Вони показують результати прикладних досліджень і презентують об'єкти – з власних фондів музею, інших музейних установ та від сторонніх позикодавців, а також ті, які з'явилися безпосередньо під час створення відповідного проєкту (адже виставці може передувати серйозний науково-дослідницький чи пошуковий етап). Виставки допомагають класифікувати, контекстуалізувати, розглядати з різних позицій і критично осмислювати їх. Вони підтримують розмаїття культурних форм вираження, а, отже, посилюють інтерес, як до самих музейних закладів, так і до відповідних тем, наративів, які вони актуалізують.

Згаданий вище посібник «Стандарти для музеїв» виокремлює 4 типи сучасних музейних виставок, а саме:

- *Постійні виставки*, які завжди експонуються безпосередньо в музейному просторі, через свої експонати демонструють основний фокус колекції та досліджень науковців (з музейниками включно). Зазвичай такі проєкти розраховані на період у кілька років. Вони регулярно потребують внесення змін, доповнень і нових комбінацій експонатів. Завдяки цифровим пропозиціям, тимчасовим інтервенціям або іншим додатковим форматам, вони довго залишаються актуальними. Саме ці виставки є відправною точкою для музейних освітніх програм і заходів. Фундаментальний перегляд і оновлення таких виставок має відбуватися принаймні раз на 15 років.

- *Спеціальні виставки* тривають від кількох місяців до двох років і присвячені поточним або спеціальним темам. Вони також є доповненням до постійної експозиції та полем для експериментів з новими підходами і форматами.

- *Пересувні виставки* розраховані на кілька локацій, а тому вони повинні бути мобільними з точки зору можливості їх оперативного транспортування й розгортання/згортання, а також достатньо компактними.

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

– Цифрові виставки презентують у віртуальному просторі, вони не обмежені в часі та можуть бути відвідані онлайн у будь-який час, без прив'язки до годин роботи музею. Навіть без фізичної присутності, фізичне сприйняття у просторі можна передати за допомогою медіа [6, с. 39].

Наразі не існує якогось універсального алгоритму успіху виставки. Та й навряд чи такий алгоритм забезпечив би оригінальність кожного виставкового проєкту, зацікавленість ним, бо одноманітність не є запорукою гарного результату. Натомість атракційність і різноманітність, креативність і неординарність, власне, і є першорядними передумовами добротного й впливового виставкового проєкту. Крім того, виконаним на високому рівні виставкам притаманна наявність точок дотику з життєвим досвідом відвідувачів, а також добре продумана концепція медіації та дизайну. Виставки звертаються до соціально значущих тем і пропонують простір для різних точок зору, їх обговорення. Важливими критеріями реалізації виставкових проєктів є багатоманітний склад експонатів, спланована виставкова сюжетно-образна композиція, доступність, високопрофесійний дизайн та якісне виконання.

Список використаних джерел

1. Руденко С. Музей як засіб розв'язання соціально-комунікаційних проблем. *Культура і сучасність*. 2018. №2. С. 22-27. URL: <https://surl.li/bpwbho> (дата звернення: 03.04.2025).
2. Передерій І.Г. Сучасне цифрове середовище як основа конвергенції бібліотек, архівів і музеїв у XXI ст. *Інформація та соціум: збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Вінниця, 07 червня 2024 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2024. 174 с. С. 63–66.
3. Shahed M. History and Reconvergence of (GLAM). A Systematic Literature Review. Brisbane: Queensland University of Technology, 2014. 31p.
4. Given, L., McTavish, L. What's Old Is New Again: The Reconvergence of Libraries, Archives, and Museums in the Digital Age. *The Library Quarterly*, 2010, 80 (1), pp. 7-32. The University of Chicago Press. URL: <http://www.jstor.org/stable/10.1086/648461> (дата звернення: 03.04.2025).
5. Chaumier S., Mairesse F. La médiation culturelle - 2e éd. Paris: éditions d'Armand Colin, 2017. 304 p.
6. Стандарти для музеїв. Посібник Асоціації музеїв Німеччини. (Standards_for_Museums_Ukrainian.pdf). URL: https://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/Publications/Standards_for_Museums_Ukrainian.pdf (дата звернення: 04.04.2025).

Романишин Юлія Любомирівна,

*докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри
документознавства та інформаційної діяльності Івано-Франківського
національного технічного університету нафти і газу, м. Івано-Франківськ*

Колінковська Вероніка Романівна,

*здобувачка Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу, м. Івано-Франківськ*

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПОРТИВНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: ПІДХІД НА ОСНОВІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасному інформаційно-цифровому суспільстві активно трансформуються традиційні форми та методи інформаційного обслуговування у різних галузях діяльності, в тому числі і у невиробничій сфері. Інформаційно-комунікаційні технології та генеративні інструменти штучного інтелекту застосовуються для ефективного функціонування інформаційного забезпечення та інформаційно-документної взаємодії установ та організацій. Інформаційне забезпечення документних та комунікаційних процесів неприбуткових організацій, а саме спортивних громадських організацій в не повній мірі відповідає їхнім інформаційним потребам у релевантних інформаційних ресурсах, інформаційних продуктах та послугах та потре-

бує розроблення й імплементації актуальних і продуктивних методів їх реалізації, що зумовлює актуальність даного напрямку дослідження.

Метою дослідження є аналіз та виявлення особливостей інформаційного забезпечення діяльності спортивної громадської організації на основі сучасних інформаційних технологій.

Рациональність та ефективність інформаційного забезпечення документних та комунікаційних процесів у діяльності установи є важливим фактором для підвищення загальної продуктивності роботи організації, прийняття обґрунтованих управлінських рішень та характеристики стану інформаційної діяльності. Інформаційне забезпечення є інформаційною основою системи управління кожної установи [1]. Саме завдяки йому можна структурувати та автоматизувати роботу з інформацією, яка функціонує в професійному середовищі установи у формі інформаційних потоків, баз даних, інформаційних ресурсів, інформаційної продукції тощо. Інформаційне забезпечення розглядають, як (рис. 1):

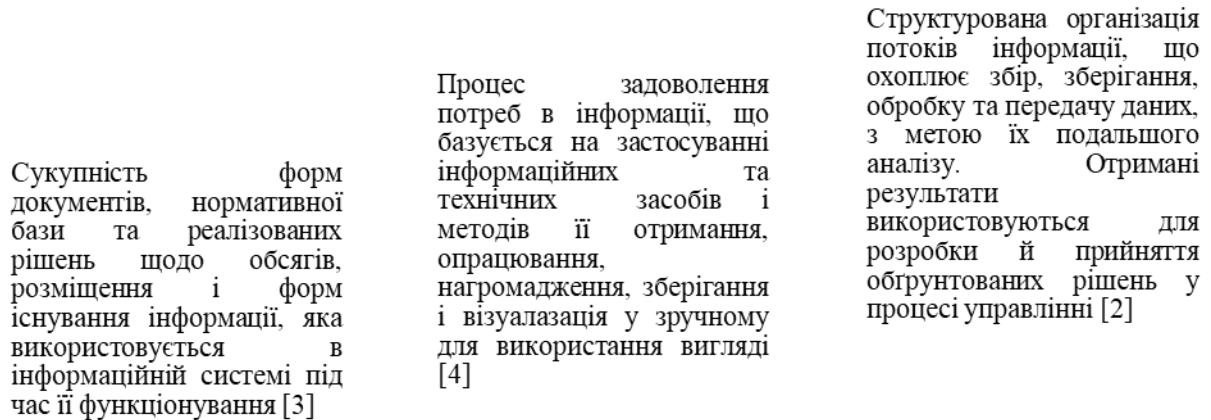

Рис. 1. Підходи до трактування поняття «інформаційне забезпечення»

Розглянемо функціонування інформаційного забезпечення у діяльності неприбуткової спортивної організації, а саме баскетбольного клубу (далі – БК) «Говерла». БК «Говерла» є неприбутковою громадською організацією, яка займається підготовкою та фізичним вихованням кваліфікованих юних спортсменів-баскетболістів тощо.

Наявне інформаційне забезпечення БК «Говерла» ґрунтується на системі SportBox. Це CRM система яка використовується спортивними організаціями для роботи з інформацією про гравців, тренерів, спортивні клуби, вболівальників тощо, матчі, турніри та інфраструктуру. Базы даних в цій системі уможливають роботу з інформаційними запитами та генерування статистичних даних для аналізу. На рис. 2 зображено головне вікно системи SportBox де відображається перелік нових змагань, сезонів у якому вони будуть проводитися і т.д. Зліва розміщене меню для навігації у базі.

У системі (рис. 3) можна здійснювати пошук гравців за особистими даними та в онлайн режимі, бачити стан залученості гравців (чи задіяний гравець, чи вільний для гри тощо) тощо.

Ще однією важливою перевагою системи SportBox є можливість переглядати інформацію про учасників баскетбольного клубу (персональні дані гравця, контактні дані, паспортні та біометричні дані, спортивні звання та фото). У систему можна завантажити перелік документів, які необхідні для участі в баскетбольних матчах (біометричні дані, спортивні звання, паспортні дані, допінг декларація, страхування, згода на обробку персональних даних та ін.)

Загалом, аналітична система SportBox зосереджена на оптимізації процесів інформаційного забезпечення проведення змагань, проте в цій системі мало увагу звернено на забезпечення електронного документообігу та комунікаційну взаємодію. Комунікація між працівниками відбувається за допомогою традиційних систем таких як електронна пошта, месенджери (Telegram чат) та соціальні мережі (Instagram (<https://www.instagram.com/bcgoverla.if/>), TikTok (<https://www.tiktok.com/@bcgoverla.if>), Facebook (<https://surl.li/jpvqlc>)). Основним контентом сторінок у соціальних мережах є баскетбольні ігри, результати змагань, знайомство з гравцями та перемоги клубу тощо.

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

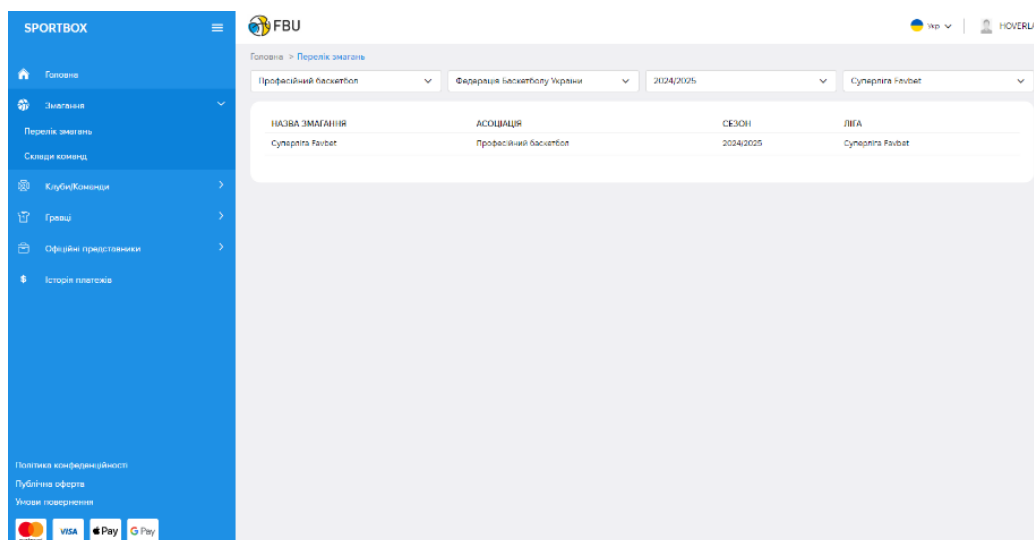

Рис. 2. Скриншот головної сторінки системи SportBox

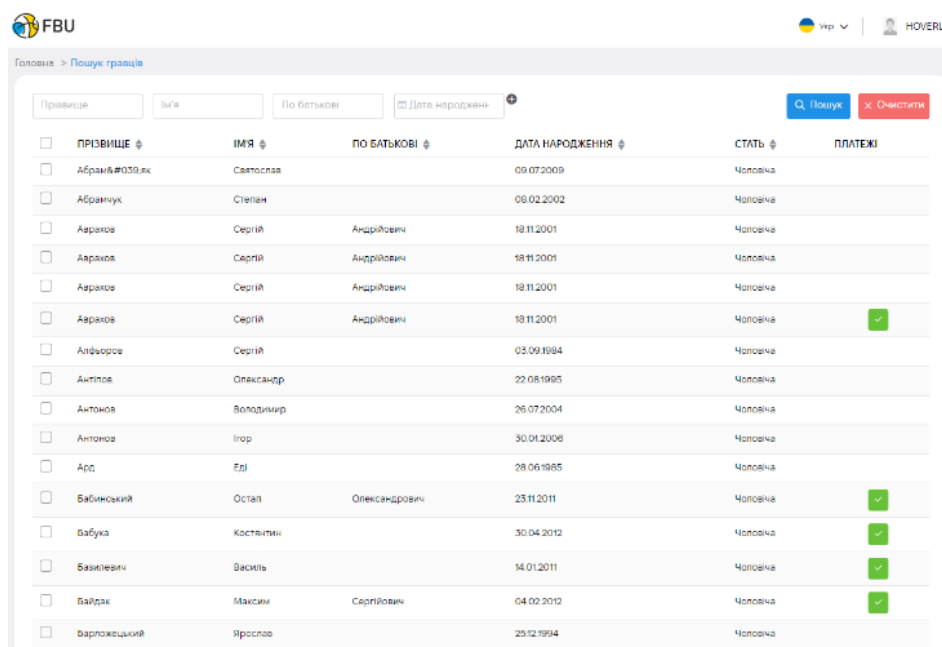

Рис. 3. Скриншот сторінки для пошуку гравців

Оскільки у БК «Говерла» наявне інформаційне забезпечення не охоплює процеси електронного документообігу та внутрішньої комунікаційної взаємодії, які є важливими елементами інформаційної політики установи доречно звернути увагу на наступні практичні інновації функціонування інформаційного забезпечення саме в цих аспектах.

Для впровадження та забезпечення функціонування електронного документообігу в БК «Говерла» варто використати онлайн платформу «Document.online» (<https://document.online/>). Ця платформа (рис. 4) підходить для різних за масштабом організацій і дозволяє легко та якісно автоматизувати діловодні процеси. Важливим аспектом є «Інструкція користувача» в якій детально та покроково представлена інформація для користувачів по роботі та функціональних можливостях платформи електронного документообігу «Document.online». Впровадження електронного документообігу на основі цієї онлайн платформи дає можливість: працювати з документами (завантажувати, створювати документи з шаблонів системи тощо); обмінюватися документами; працювати з спільними документами; контролювати процеси

погодження та підписання документу; здійснювати маршрутизацію документів; підписувати документи через кваліфікований електронний підпис тощо.

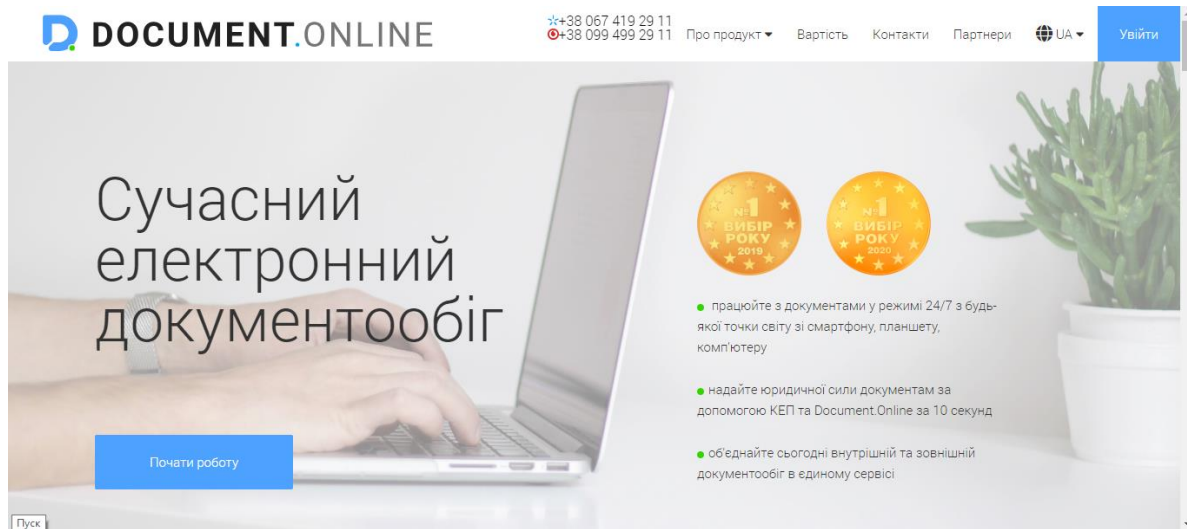

Рис. 4. Скриншот головної сторінки платформи Document.online

Для структуризації та налагодження внутрішньої комунікативної взаємодії варто використати професійне середовище для комунікації працівників клубу (корпоративний портал). Тобто, корпоративний вебзастосунок, що служить для якісної внутрішньої комунікації в організації. Перевагами внутрішньої комунікаційної взаємодії через корпоративний портал для БК «Говерла» є покращення внутрішньої корпоративної комунікації, централізація даних та інформації; інтерактивне планування роботи спортивного клубу, в тому числі й інтеграція розкладу тренувань, матчів, подій клубу тощо; підвищення інформаційної прозорості та ефективності в комунікаційній політиці, активний зворотній зв'язок у формі відгуків, опитувань тощо для аналізу внутрішніх інформаційно-документних процесів.

Отже, для автоматизації процесів інформаційного забезпечення спортивної громадської організації БК «Говерла» був використаний підхід оснований на сучасних онлайн інформаційних сервісах, які дозволяють продуктивно впроваджувати електронний документообіг в організації, структурувати внутрішні комунікаційні процеси, розвивати професійне онлайн середовище та проводити інформаційну діяльність, яка відповідає викликам сучасного цифрового суспільства.

Список використаних джерел

1. Лаба О. В., Романишин Ю. Л. Інформаційне моделювання в процесах інформаційного забезпечення організації. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2021. №2 (46). С. 117–123. DOI: [http://dx.doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2021.2\(46\).17](http://dx.doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2021.2(46).17)
2. Миколюк О. А., Бобровик В. М. Особливості інформаційного забезпечення управління підприємством. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 3. С. 48–52.
3. Правдюк А. Л. Інформаційне забезпечення управління підприємницькою діяльністю на засадах інституціоналізму : монографія. Київ, 2019. 360 с.
4. Русин-Гриник Р., Гриновець М., Борсук О., Фтемов Е. Сутність та види інформаційного забезпечення підприємства. *SWorldJournal*. 2023. №3. С. 7–15.

***Чередник Людмила Анатоліївна,**
кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри українознавства,
культури та документознавства Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава*

РОЛЬ МЕДІАОСВІТИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У ФОРМУВАННІ МЕДІАКУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА

Сучасне інформаційне суспільство характеризується стрімким розвитком цифрових технологій, зростанням обсягів інформації та посиленням впливу медіа на всі сфери людської діяльності. У цьому контексті важливого значення набуває формування медіакультури, яка забезпечує критичне сприйняття, усвідомлене використання та відповідальне створення інформаційних повідомлень. Загалом, медіаосвіта та інформаційна культура є ключовими чинниками у формуванні медіакультури суспільства, оскільки сприяють підвищенню рівня медіаграмотності як серед молоді, так і серед людей різних вікових категорій.

Відомо, що інформаційна культура – це «сукупність знань, умінь та навичок, які дозволяють людині ефективно працювати з інформацією: шукати, аналізувати, оцінювати, зберігати та передавати її» [2, с. 44]. Вона охоплює не лише технічні аспекти, а й етичні, правові та психологічні складники взаємодії з інформаційним середовищем.

Натепер існує багато дефініцій терміна «медіаосвіта», оскільки він є досить складним для визначення, тому що «має різні інтерпретації та різні відтінки значень в залежності від контексту використання»[5]. Та більшість науковців суголосні в тому, що найголовніше у ньому – це процес навчання, спрямований на розвиток здатності людини аналізувати, інтерпретувати, критично осмислювати та створювати медіапродукти. Основна мета цього процесу – підготувати особистість до активної, свідомої та безпечної участі в медіапросторі.

Варто зазначити, що обидва поняття є тісно «взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими, формуючи у громадян критичне мислення, здатність до самоосвіти, толерантність і стійкість до маніпуляцій»[6, с. 37].

Крім того, медіаосвіта, як і інформаційна культура, мають вагомий вплив на медіакультуру суспільства загалом.

Безумовно, під поняттям «медіакультура суспільства» слід розуміти «рівень розвитку здатності населення ефективно взаємодіяти з медіа»[3, с. 5]. Вона охоплює знання про структуру медіа, розуміння принципів функціонування медійних інституцій, уміння критично сприймати медіатексти, а також етичні аспекти участі в створенні інформаційного простору.

На думку дослідників, у суспільстві з високим рівнем медіакультури можна окреслити такі особливості, як:

- 1) зменшення впливу дезінформації та пропаганди;
- 2) підвищення довіри до достовірних джерел;
- 3) формування свідомої громадянської позиції;
- 4) збільшення інтересу до якісного контенту [2, с. 127].

Саме медіаосвіта, починаючи з дошкільної ланки й аж до закладів вищої освіти, забезпечує системне формування навичок інформаційної гігієни, критичного мислення та етичного споживання інформації.

Нині в закладах вищої освіти формується нове покоління спеціалістів, здатних адаптуватися до динамічного інформаційного середовища. Важливу роль тут відіграють, насамперед, викладачі, які повинні бути носіями високої інформаційної культури, застосовувати сучасні методики навчання, включати в освітній процес теми цифрової безпеки, маніпуляцій, фейків та етики спілкування в інтернеті.

Не менш важливою є й роль здобувачів освіти, які мають не лише засвоювати знання, а й розвивати вміння самостійно працювати з інформацією, аналізувати її, створювати якісний контент.

Зміст навчальних програм повинен орієнтуватися на інтеграцію медіаосвітніх компонентів у різні дисципліни. Наприклад, студенти філології можуть аналізувати мову медіа, соціологи – вивчати вплив інформаційних кампаній на суспільну думку, а технічні спеціальності – вивчати інструменти створення цифрового контенту.

Майбутні фахівці зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа безпосередньо працюватимуть з інформацією, її збереженням, поширенням та аналізом. Тому медіаосвіта має стати важливою частиною їхньої професійної підготовки. Насамперед слід формувати у сьогодишніх здобувачів уміння критично мислити у процесі споживання інформації, виявляти «маніпулятивні техніки, фейки, пропаганду»[4], перевіряти достовірність джерел, оцінювати надійність та якість медіаконтенту, здійснювати його глибокий аналіз.

Крім того, важливим аспектом є виховання принципів етики в медіапросторі, які тісно пов'язані з такими важливими проблемами, як: права людини в контексті інформаційного простору; авторське право та дотримання етичних норм; цифрова етика: повага до приватності, онлайн-етикет.

Не менш значущим аспектом є і професійна комунікація в цифровому середовищі, створення особистого бренду фахівця у сфері інформації, уміння працювати із соціальними мережами, блогами, форумами. Майбутні документознавці з інформаційної, бібліотечної та архівної справи мають чудово орієнтуватися в цифрових медіатехнологіях, що стосуються безпосередньо створення медіаконтенту(текстового, графічного, відео), використання різних цифрових інструментів для оформлення і поширення інформації (Canva, PowerPoint, відеоредактори, CMS-платформи), інфографіки, візуалізації даних тощо.

Безумовно, у сучасному світі вагома роль належить інформаційній безпеці та захисті баз даних та цифрових архівів. Медіаосвіта в реаліях сьогодення має стати одним із напрямів просвітницької діяльності, у якій значну роль мають відіграти саме бібліотеки, які «стануть медіапростором для членів громади»[3, с. 48].

Необхідно підкреслити, що медіакультура не є прерогативою лише молоді. Люди різних вікових категорій також мають бути залучені до процесів медіаосвіти. Для цього можуть бути організовані різноманітні івенти. До прикладу, тренінги та семінари для людей поважного віку; інтерактивні програми для дітей і підлітків; сімейні курси з цифрової безпеки; громадські проєкти з медіаграмотності тощо. Усе це сприятиме побудові інформаційно стійкого суспільства, де кожен громадянин незалежно від віку здатен ефективно взаємодіяти з медіапростором.

В умовах війни в Україні надзвичайно важливими є загальноукраїнські здоров'язбережувальні ініціативи (онлайн-ресурси) для розвитку здоров'язцілювальної медіаосвіти в громаді, які запропоновані у Всеукраїнській програмі ментального здоров'я за ініціативою Олени Зеленської «Ти Як?»[1].

Отже, формування медіакультури суспільства є стратегічно важливим завданням у добу інформаційного вибуху та цифрової трансформації. Медіаосвіта та розвиток інформаційної культури мають бути інтегрованими у всі рівні освіти та соціалізації. Тільки через системний і міжвідомчий підхід, активну участь закладів освіти, громадських організацій і державних інституцій можна досягти високого рівня медіаграмотності та забезпечити здорове, свідоме інформаційне середовище.

Список використаних джерел

1. Всеукраїнська програма ментального здоров'я за ініціативою Олени Зеленської «Ти Як?». URL: <https://howareu.com/>
2. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за науковою редакцією В. В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
3. Найдьонова Л. А. Розвиток медіаосвіти в територіальній громаді: шляхи подолання психологічних наслідків війни: методичні рекомендації; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2023. 68 с.
4. Навчальні матеріали від Міністерства цифрової трансформації Дія. Освіта. Very Verified: он-

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

лайн-курс з медіаграмотності. Як розпізнати фейкові новини та маніпуляції: URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/very-verified> (дата звернення: 23.03.2025).

5. Падалко Я., Слаба О. Значення медіаосвіти та медіаграмотності в сучасному суспільстві. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/61_2023/part_2/49.pdf (дата звернення: 23.03.2025).

6. Рудь О. В. Інформаційна гігієна та медіаосвіта: що нового в умовах воєнного часу. Навчально-методичний посібник / за редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф., Євтушенко Р. І. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2023. 44 с.

Вовк Наталія Степанівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності
Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів

ПОРІВНЯННЯ І ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК ТА АРХІВІВ ЧЕРЕЗ БЕНЧМАРКІНГ

Бенчмаркінг як інструмент стратегічного управління відіграє ключову роль у вдосконаленні діяльності бібліотек та архівів у всьому світі. Сучасні інформаційні установи постійно стикаються з викликами цифровізації, зростаючими потребами користувачів та необхідністю ефективного управління ресурсами. Запозичення передових практик, порівняння ключових показників ефективності та впровадження інноваційних підходів дозволяють бібліотекам та архівам підвищувати якість своїх послуг, оптимізувати внутрішні процеси та адаптуватися до змін інформаційного середовища. У цьому контексті бенчмаркінг стає важливим механізмом для аналізу досвіду провідних установ, сприяє інтеграції нових технологій та спрямовує розвиток інформаційної сфери на основі найкращих світових практик.

Бенчмаркінг (benchmarking) – це метод стратегічного управління, який передбачає вивчення, порівняння та впровадження кращих практик з метою підвищення ефективності діяльності організацій. Виділяють такі основні види бенчмаркінгу: внутрішній (порівняння підрозділів однієї організації); конкурентний (аналіз конкурентів з метою запозичення ефективних методів роботи); функціональний (оцінка передових технологій у схожих організаціях); загальний (порівняння з лідерами галузі незалежно від сфери діяльності).

Бібліотеки використовують бенчмаркінг для вдосконалення своїх послуг, розширення доступу до інформації та покращення управлінських процесів. Основні напрями застосування бенчмаркінгу в бібліотечній діяльності охоплюють:

- аналіз користувацьких запитів та ефективності обслуговування;
- впровадження нових технологій у каталогізацію та доступ до ресурсів;
- оцінку рівня автоматизації бібліотечних процесів;
- порівняння моделей фінансування та управління.

В архівній сфері бенчмаркінг допомагає оптимізувати процеси оцифрування, збереження та управління документами. Ключові аспекти використання бенчмаркінгу в архівній галузі є:

- впровадження міжнародних стандартів архівної справи;
- удосконалення системи збереження та реставрації документів;
- аналіз ефективності електронних архівних систем;
- оцінка рівня доступу користувачів до архівної інформації.

Успішні приклади застосування бенчмаркінгу у бібліотеках та архівах демонструють його значний потенціал у підвищенні ефективності діяльності. Одним із прикладів є використання моделей бібліотечного обслуговування за зразком передових університетських бібліотек. Також архівні установи активно переймають досвід електронного документообігу з європейських архівів.

Серед перспектив розвитку бенчмаркінгу у сфері інформаційної діяльності можна виділити:

- інтеграцію штучного інтелекту для аналізу та порівняння даних;
- розширення міжнародної співпраці між бібліотеками та архівами;

- удосконалення цифрових сервісів для користувачів.

Бенчмаркінг широко застосовується у світовій бібліотечній та архівній практиці, наприклад:

- **Проект «LIBER Benchmarking»**, запроваджений LIBER (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche) [4] – об'єднання наукових бібліотек, яке проводить бенчмаркінгові дослідження для покращення обслуговування користувачів. Одна з ключових ініціатив – аналіз ефективності електронних ресурсів та порівняння показників відвідуваності та використання цифрових архівів у різних країнах.

- Університетська бібліотека **Утрехтського університету (Нідерланди)** застосувала бенчмаркінг для аналізу поведінки користувачів та оптимізації електронних послуг [2]. Вивчаючи досвід Копенгагенської університетської бібліотеки, заклад перейшов на автоматизовану систему обслуговування, що дозволило скоротити час видачі документів на 40%.

- **Програма «OCLC Library Benchmarking» (США)** – платформа, впроваджена організацією OCLC (Online Computer Library Center), призначена для аналізу показників бібліотек у США, Канаді та Європі [5]. Вона дозволяє порівнювати фінансові витрати, кількість залучених користувачів, доступ до електронних ресурсів і продуктивність бібліотечних працівників. Завдяки цим даним бібліотеки змогли впровадити кращі управлінські практики та підвищити ефективність фінансування.

- **Національний архів Великої Британії** [1] використовує бенчмаркінг для оцінки ефективності збереження цифрових документів. Зокрема впроваджено систему перевірки довгострокової доступності архівних матеріалів, що базується на практиках Національного архіву Австралії.

- **Цифровий архів / цифрова бібліотека Європейського Союзу** – проєкт *Europeana* [3], яка використовує порівняльний аналіз архівних установ різних країн для вдосконалення цифрових технологій та створення єдиної інтегрованої бази даних культурної спадщини.

Серед основних перспектив розвитку бенчмаркінгу у сфері інформаційної діяльності можна виділити:

- використання штучного інтелекту для аналізу великих масивів даних та прогнозування ефективності бібліотечних послуг;

- розширення міжнародної співпраці через створення глобальних мереж обміну даними між бібліотеками та архівами;

- запровадження адаптивних моделей управління, що дозволять бібліотекам та архівам швидко реагувати на зміни в інформаційному середовищі.

Бенчмаркінг є важливим інструментом вдосконалення діяльності інформаційних, бібліотечних та архівних установ. Його використання сприяє підвищенню якості послуг, впровадженню інновацій та ефективному управлінню. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку конкретних методик впровадження бенчмаркінгу у ці установи.

Список використаних джерел

1. Archives, T. N. (n.d.). *The National Archives* [Text]. The National Archives; The National Archives. Retrieved March 21, 2025. URL: <https://www.nationalarchives.gov.uk/> (дата звернення: 20.03.2025).

2. *De Bibliotheek Utrecht*. (n.d.). Retrieved March 21, 2025. URL: https://www.bibliotheekutrecht.nl/?mtm_source=google_grants&mtm_medium=cpc&mtm_kwd=in%20de%20bibliotheek&gad_source=1&gclid=CjwKCAjwnPS-BhBxEiwAZjMF0mO5BjNsPBSOgZDvfTfyD4ZW8N1Ey4pEPqJHqUCYjFJSf69x-q7FIxoCTQIQAvD_BwE (дата звернення: 20.03.2025).

3. *Discover Europe's digital cultural heritage*. (n.d.). Retrieved March 21, 2025. URL: <https://www.europeana.eu/en> (дата звернення: 20.03.2025).

4. LIBER. (n.d.). LIBER Europe. Retrieved March 24, 2025. URL: <https://libereurope.eu/> (дата звернення: 20.03.2025).

5. OCLC: Worldwide, member-driven library organization. 2024, August 30. OCLC. URL: <https://www.oclc.org/en/home.html> (дата звернення: 20.03.2025).

*Політова Олена Аркадійвна,
кандидатка історичних наук,
завідувачка кафедри інформаційних комунікацій
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ*

**«НАУКОВІ СТУДІЇ» ЯК КЛЮЧОВИЙ ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
«АУДІОВІЗУАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ТА МЕДІАВИРОБНИЦТВО»**

Закон України «Про вищу освіту» визначає основні завдання наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності шляхом здобуття нових наукових знань шляхом проведення наукових досліджень і розробок та їх спрямування на створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій, видів техніки, матеріалів тощо для забезпечення інноваційного розвитку суспільства, підготовки фахівців інноваційного типу [3, ст. 65, п. 3].

Одним із основних напрямів підготовки висококваліфікованих кадрів у закладах вищої освіти є проведення наукових досліджень, забезпечення творчої роботи здобувачів освітнього процесу та отримання ними навичок використовувати ці результати у професійній та навчальній діяльності. Зокрема, й молоді спеціалісти аудіовізуальної сфери та медіавиробництва сьогодні мають вирізнятися високою компетентністю, здатністю до самостійного творчого вирішення проблем та вмінням розширювати базові знання, застосовувати у своїй роботі все те нове, що з'являється у науці та практиці: новітні методи організації праці, наукові та спеціальні методи та моделі тощо.

У Стандарті вищої освіти зазначено, що «ціль сучасної аудіовізуальної освіти – формування у здобувачів вищої освіти здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі та вирішувати практичні проблеми в сфері аудіовізуального мистецтва та виробництва, що передбачають застосування системи методів теорії, історії аудіовізуального мистецтва та виробництва...» [4, с. 5]. Освітній компонент «Наукові студії» нині є неодмінною складовою освітньо-професійної програми «Ведучий телевізійних програм» спеціальності В1 Аудіовізуальне мистецтво та медіавиробництво. Підготовка здобувачів за вказаною спеціальністю орієнтована на сучасні вимоги до навчання універсального фахівця для роботи у медіаіндустрії. Розглядаючи трансформацію професійно-освітньої моделі українського аудіовізуального мистецтва та виробництва науковці зауважують, що сьогодні академічна профільна мистецька освіта враховує складність та трансгресивність сфери аудіовізуального, включаючи в неї не тільки традиційні екранні мистецтва, але й новітні медіа тощо [1, с. 87].

Результати постійної співпраці з роботодавцями та стейкхолдерами на кафедрі інформаційних комунікацій Київського столичного університету імені Бориса Грінченка свідчать про зростаючий суспільний попит на фахівців аудіовізуальної сфери та медіавиробництва. Ступінь їх затребуваності та конкурентоспроможності на сучасному ринку праці також ілюструє щороку зацікавленість вступників цією спеціальністю.

Збільшення вимог до якості освітнього процесу бакалаврів дійсно актуалізує необхідність активного залучення останніх до науково-дослідної діяльності. Успішна наукова робота неможлива без знання теорії, методології, технології, методів проведення наукових досліджень: майбутні фахівці аудіовізуальної сфери мають обов'язково отримати знання у цьому напрямі професійної підготовки. Нині науковці підкреслюють, що формування творчого мислення, вміння аналізувати та узагальнювати факти, відстоювати свою точку зору, критично підходити до джерел, вчитися співпрацювати з іншими є життєво важливим для всіх студентів [2, с. 208]. Вивчення методичних аспектів проведення наукового дослідження допоможе здобувачам у розв'язанні різних освітніх завдань, сприятиме формуванню їх професійної компетентності та ефективному включенню в науково-дослідну діяльність.

Навчальна дисципліна «Наукові студії» є невід'ємним освітнім компонентом, який покликаний ознайомити студентів із основами наукової діяльності та методологією наукових досліджень, зокрема й у сфері аудіовізуального мистецтва та медіавиробництва, сприяти фо-

рмуванню фахівця, здатного створювати новаторський аудіовізуальний продукт, працювати в складних умовах динамічних соціокультурних та економічних змін.

Мета навчальної дисципліни «Наукові студії» – сприяти ефективному засвоєнню студентами теоретичних знань з методики наукових досліджень та набуттю ними практичних умінь і навичок щодо організації та проведення цих досліджень у галузі аудіовізуального мистецтва.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методичні основи наукових досліджень, основні технологічні та практичні підходи в дослідженні процесів і явищ сфери аудіовізуального мистецтва та медіавиробництва.

Дисципліна допоможе студентам осмислити роль та місце науки в розвитку суспільства, на практиці застосувати основні принципи організації та здійснення наукового дослідження у сфері аудіовізуального мистецтва, сформулювати актуальність його проблематики та наукову новизну, організувати науковий пошук, підібрати й використати ефективні методи наукового пізнання й обробки фактичного матеріалу, поетапно реалізувати усі визначені завдання. Завдяки цій дисципліні студенти отримають необхідні інструменти для критичного аналізу наукової літератури, матимуть навички самостійного наукового пошуку та навчатимуться застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності, зокрема, при створенні власних медіапроектів та в процесі аналізу тенденцій розвитку аудіовізуальної сфери для написання наукових робіт.

Курс стане важливим інструментом інтеграції теоретичної підготовки та практичних результатів реалізації проєктів, з якими стикаються здобувачі освіти означеної спеціальності. Крім того, у студентів сформується розуміння етичних аспектів наукової діяльності, що є важливим для створення якісного та відповідального контенту. Наголошуючи на принципах академічної доброчесності, дисципліна акцентує увагу здобувачів на дотриманні норм авторського права, заборони плагіату та доброчесного використання джерел інформації.

Отже, «Наукові студії» не тільки забезпечать студентів знаннями з підготовки та виконання наукової роботи, а й сприятимуть їх здатності адаптуватися до швидких змін у професійному середовищі аудіовізуального мистецтва і медіавиробництва.

Список використаних джерел

1. Алфьорова З. І. Трансформація професійно-освітньої моделі українського аудіовізуального мистецтва та виробництва під впливом системної невизначеності. *1st Innovative Solutions in Research and Education : Conference Proceedings of the São Paulo, Brazil*. 2021. С. 78–91.
2. Лупій Я., Даниленко С. Впровадження інноваційних методик та європейського досвіду у підготовці фахівців мистецтва аудіовізуальної сфери. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: мистецтво* : наук. зб. 2023. № 44. С. 206–215.
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 18.03.2025).
4. Стандарт вищої освіти України. Ступінь вищої освіти – бакалавр. Галузь знань 02 «Культура і мистецтво». Спеціальність 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво». Наказ № 956 від 10.07.2019 / М-во освіти і науки України. Київ, 2019. 24 с.

*Добровольська Вікторія Василівна,
докторка наук із соціальних комунікацій, професорка,
в.о. завідувача кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ В КОНТЕКСТІ ОНОВЛЕННЯ ПЕРЕЛІКУ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Упродовж останніх років система вищої освіти України зазнає трансформаційних змін, зумовлених як внутрішніми процесами реформування, так і зовнішніми викликами, включно з війною, цифровізацією, глобалізаційними тенденціями тощо. Однією з ключових ініціатив Міністерства освіти і науки України стало оновлення переліку галузей знань та спеціальностей, що має за мету більш чітке структурування освітнього простору, узгодження національної системи з міжнародними класифікаціями (зокрема ISCED), а також підвищення ефективності підготовки здобувачів вищої освіти.

У цьому контексті підготовка фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи вимагає переосмислення змісту, структури та методів навчання. Сьогодні ця спеціальність охоплює значно ширший спектр компетентностей, ніж традиційна бібліотечна чи архівна діяльність. Сучасний фахівець повинен володіти навичками у сфері цифрових технологій, управління інформаційними потоками, інформаційної безпеки, аналітики, медіаграмотності, а також розуміти принципи відкритої науки, інтелектуальної власності, політик збереження та доступу до цифрового контенту. Раніше спеціальність традиційно ґрунтувалася на науці, тому було: документознавство, архівознавство, книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство, що забезпечувало академічну цілісність. Перехід до «справи» мав би підкріпити професійну орієнтацію, але введення спеціалізацій зруйнує єдине навчальне поле.

На ринку праці попит є не на «фахівців вузької бібліотечної чи архівної справи», а на універсальних інформаційних менеджерів, здатних працювати з масивами даних, цифровими ресурсами, інформаційною аналітикою тощо. Якщо ж розділити студентів за спеціалізаціями, вони отримають вузький профіль, що звужить їхні можливості у працевлаштуванні. Традиційне поділення на «архівну» чи «бібліотечну» справу вже не відповідає сучасним викликам. Реальність така, що всі три напрями переплетені в сучасному інформаційному середовищі. Бібліотеки оцифровують документи та працюють з архівними фондами, архіви ведуть інформаційну діяльність, а інформаційні центри використовують методи бібліотекознавства.

Оновлення Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в Україні, зумовлено необхідністю приведення освітніх стандартів у відповідність до сучасних викликів цифрової трансформації, міжнародних зобов'язань та євроінтеграційних процесів. Зокрема, спеціальність В 13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа дедалі більше потребує інноваційного переосмислення змісту освіти, професійних компетентностей випускників і моделей навчання.

Серед ключових викликів підготовки фахівців у сфері інформаційної, бібліотечної та архівної справи можна виокремити такі:

- інтенсивна цифровізація документно-інформаційних процесів;
- трансформація ролі бібліотек, архівів та інформаційних центрів у суспільстві знань;
- зростаючі вимоги до цифрової, інформаційної, медіаграмотності фахівців;
- необхідність інтеграції новітніх технологій (штучний інтелект, блокчейн, системи електронного управління документами) у навчальний процес;
- виклики академічної доброчесності та етичних стандартів у цифровому середовищі;
- нестача оновлених навчально-методичних матеріалів, адаптованих до міжнародних стандартів.

У відповідь на зазначені виклики, пріоритетними напрямами розвитку освітніх про-

грам є:

- посилення міждисциплінарності освітніх компонентів (інтеграція знань з ІТ, права, управління, соціальних комунікацій);
- впровадження практико-орієнтованого підходу до навчання (створення симуляційних центрів, проєктної роботи, дуальної освіти);
- підвищення рівня володіння англійською мовою та іншими іноземними мовами для міжнародної мобільності;
- розвиток soft skills (комунікація, критичне мислення, креативність);
- активне залучення роботодавців до формування змісту та оцінювання результатів освітніх програм;
- оновлення матеріально-технічної бази закладів вищої освіти.

Важливо зауважити, що підготовка фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи має відповідати стандартам Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА), а також профільним вимогам IFLA, ICA, LIBER. У цьому контексті актуальними є: використання моделей навчання lifelong learning; участь у міжнародних академічних обмінах та стажуваннях; запровадження міжнародної сертифікації для окремих професійних компетентностей; розвиток транскордонної співпраці між університетами та професійними асоціаціями.

Оновлення переліку спеціальностей стало важливим імпульсом для трансформації підходів до підготовки фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. У майбутньому слід орієнтуватися на гнучкість освітніх програм, їхню відповідність потребам ринку праці, а також здатність формувати універсальні й фахові компетентності, необхідні для розвитку культурного, інформаційного й академічного середовища України. Оновлення підходів до підготовки фахівців у сфері інформаційної, бібліотечної та архівної справи є необхідною передумовою забезпечення якості освіти, конкурентоспроможності випускників на ринку праці та збереження ролі документно-інформаційних інституцій як ключових суб'єктів культурної спадщини, освіти та комунікації. Створення гнучкої, відкритої та інноваційної системи підготовки фахівців у межах спеціальності має стати пріоритетом державної політики в галузі освіти і культури.

*Міненко Михайло Анатолійович,
доктор економічних наук, професор, м. Київ*

*Міненко Людмила Миколаївна,
докторка філософії, старший науковий співробітник
Національного університету оборони України, м. Київ*

ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАУКОВО-ПУБЛІКАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Публікація наукових досліджень є одним з основних етапів діяльності вченого. Вона сприяє виникненню і поширенню нових знань та розвитку науки, загалом. Тим не менше, завдяки піднесенню інформаційно-цифрових технологій, почали розвиватися нові механізми ідентифікації авторства й закріплення наукових результатів ще перед офіційною їх публікацією. З одного боку, це допомагає авторам підтверджувати пріоритетність своїх наукових напрацювань й захистити авторські права на інтелектуальну власність, з іншого – закріпити за видавничими інституціями авторів та їхні наукові праці й мінімізувати ризики втрати творців.

З огляду на значене, варто розуміти, що, по суті, інформаційні та цифрові технології достатньо релевантні між собою. Зокрема, *інформаційні технології* практично становлять цілеспрямовано організовану сукупність дій, операцій і процедур, або інакше, інформаційних процесів. Наприклад, така інформаційна технологія як «текстовий редактор», дає змогу

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

створити відповідний тип інформації, а саме, текст. А технологія «система управління базами даних» – допомагає сформувати певні дані тощо [4]. В свою чергу, *цифрові технології* являють собою сукупність цифрових засобів, систем, пристроїв та операцій з ними, що генерують, зберігають, обробляють, передають чи отримують дані в цифровій формі та забезпечують їх функціонування. До такої категорії технологій, для прикладу, належать соціальні медіа, мультимедіа, потокове відео, системи управління навчанням, цифрова музика, геолокація, е-комерція, безпілотні та мобільні технології, що використовуються у багатьох областях професійної діяльності. Отже, маємо визнати, що дигіталізація є оптимальним середовищем для створення інноваційної цінності та підтримки в реалізації технологічних рішень, а інформаційні технології охоплюють будь-які методи і засоби роботи з інформацією: цифрові й нецифрові [2; 3].

На сучасному етапі розвитку суспільства, науковці, враховуючи потенціал означеного, регулярно використовують інформаційно-цифрові технології для закріплення персонального авторства і фіксації дати створення наукової праці, зокрема: *репозитарії* закладів освіти (наукових установ) – для депонування рукописів; *наукові журнали* – для офіційної публікації досліджень або, за можливості, заради створення *попереднього електронного випуску ймовірних публікацій у форматі OnlineFirst* на власних сайтах (включно з індексацією у базах даних SCOPUS та Web of Science); *препринт-платформи* – для фіксації пріоритетності авторства та опосередковано-примусового й спонукального закріплення авторів за певними науковими журналами, що співпрацюють з такими платформами; *наукові соціальні мережі* – для самостійного визначення авторами форми публікації; *блокчейн-технології* – для забезпечення захисту авторських прав через механізм NFT (невзаємозамінних токенів).

Варто зазначити, що світова практика передпублікаційного розміщення наукових матеріалів із використанням перерахованих інформаційно-цифрових технологій є широко розповсюдженою. Зокрема, концепція препринтів активно функціонує щонайменше з 1961 року [5]. Мусимо констатувати, що в Україні практика попередньої ідентифікації наукових результатів поки ще не отримала широкого розповсюдження але, все-таки, дедалі більше вчених цікавляться цим напрямом [1].

Тим часом, на нашу думку, досить актуальним інноваційним підходом у науково-публікаційній діяльності дослідницьких інституцій стосовно цифрових платформ є використання інформаційно-цифрових технологій для ідентифікації авторства завдяки цифровому ідентифікатору об'єкта (Digital Object Identifier, DOI), а також, закріплення пріоритетності авторства та вибору автором певного способу публікації своєї наукової праці. Відповідна класифікація інформаційно-цифрових технологій і механізмів їх застосування наведена у таблиці 1.

Таблиця 1

Класифікація інформаційно-цифрових технологій і механізмів ідентифікації авторства, закріплення його пріоритетності та способу публікації*

Інституції та цифрові платформи	Інформаційно-цифрові технології	Механізми ідентифікації закріплення авторства та способу публікації
Заклади освіти. Наукові установи	Репозитарії	без присвоєння цифрового ідентифікатора DOI; закріплення пріоритетності авторства і дати створення; вільний вибір автором форми публікації (проект наукової праці, депонування результатів інтелектуальної власності)
Наукові журнали	Попередній електронний випуск ймовірних публікацій у форматі OnlineFirst на сайті журналу	присвоєння цифрового ідентифікатора DOI; закріплення авторства за журналом і дати створення, ризик втрати автора після рецензування; рецензована стаття
Наукові журнали SCOPUS, WofS	Препринт або рецензована й проіндек-	присвоєння цифрового ідентифікатора DOI; закріплення пріоритетності авторства і дати

Інституції та цифрові платформи	Інформаційно-цифрові технології	Механізми ідентифікації закріплення авторства та способу публікації
	сована стаття	створення, закріплення авторства за журналом; препринт, який після науково-редакційного опрацювання, набуває статусу рецензованої й проіндексованої статті
Препринт-платформи	Препринт	присвоєння цифрового ідентифікатора DOI; закріплення пріоритетності авторства і дати створення, можливе закріплення автора за журналом, що співпрацює з препринт-платформою або вільний вибір публікаційної форми автором; препринт
Наукові соціальні мережі	Проект статті в електронному вигляді	без присвоєння цифрового ідентифікатора DOI; закріплення пріоритетності авторства і дати створення; проект статті (Draft)
Блокчейн-платформи	Створення NFT (невзаємозамінного токена), що є об'єктом інтелектуальної власності	без присвоєння цифрового ідентифікатора DOI; закріплення пріоритетності авторства, неможливість зміни дати створення; вільний вибір автором способу публікації

Джерело: розробка авторів за результатами дослідження з використанням [1; 3; 4; 5].

Враховуючи репрезентовану узагальнену класифікацію, зазначимо, що розвиток інформаційно-цифрових технологій сприяє розширенню можливостей науковців у сфері ідентифікації авторства, закріпленню наукових результатів та обранню гідного способу публікації своїх дослідних здобутків. Саме, інтеграція новітніх інформаційно-цифрових технологій у науково-публікаційну діяльність дає змогу авторам і науковим журналам, а також, дослідницьким інституціям реально забезпечувати відкритість, прозорість та особистісність наукових праць, гарантувати захист інтелектуальної власності їх творцям. Зважаючи на це і беручи до уваги міжнародний досвід з таких питань, переконані, що одним із пріоритетних напрямів подальших досліджень має стати системний аналіз ефективності прикладного впровадження відповідних технологій дигіталізації у національній академічній сфері.

Список використаних джерел

1. Жарінова А., Ярошенко Т. Депонування результатів інтелектуальної діяльності: виклики й можливості відкритого доступу та відкритої науки для України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2023. № 11. С. 62–81. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282663> (дата звернення: 10.03.2025).
2. Міненко М. А., Міненко Л. М., Марченко А. О., Марченко П. А. Дигіталізація в умовах глобалізації світу і тотального використання цифрових технологій. *Ефективна економіка*. 2023. № 9. URL: <https://nauka.com.ua> (дата звернення: 12.03.2025).
3. Опис рамки цифрової компетентності для підприємців України. 2021. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2904-2605_co_ramka_pidpriemca_11_2021_compressed.pdf (дата звернення: 12.03.2025).
4. Проценко Н. М. Економічна інформатика: навч. посіб. Харків : ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, 2020. 212 с.
5. Cobb M. The prehistory of biology preprints: A forgotten experiment from the 1960s. *PLoS Biol.* 2017. № 15(11) P. e2003995. URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.2003995> (дата звернення: 12.03.2025).

*Кислюк Костянтин Володимирович,
доктор культурології, професор,
професор кафедри документознавства та української мови
Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків*

СУЧАСНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ: СВІТОВИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Для визначення світових методологічних орієнтирів було створено виборку у міжнародній наукометричній базі Scopus та здійснено її ручне опрацювання. У виборку потрапили наукові статті зі сфери Libraries Information Science з так би мовити «виразною» методологічною орієнтацією, зафіксованою або у назві, або в анотації, або в ключових словах. Параметри виборки: **Year** – 2023/2024; **Searchin within** – Article title, Abstract, Keywords; **Subject Area** – Art&Humanities, Social Science; **Document Type** – Article; **Language** – English; **Open Access Regime**. Остаточна кількість документів у вибірці склала 23 позиції. Розширення параметрів пошуку не вплинуло на прикінцеву кількість одиниць у вибірці. Авжеж, три найбільш поширених методологічно «наснажених» терміни (бібліометрики, наукометрики та інфометрики) зустрічаються лише у 8,5% назв, або анотацій, або ключових слів наукових публікацій у сфері LIS [4].

Продовжує панувати класична методологія: Bibliometrics; Bibliometric Analysis; Scienometrics; Content analysis; Citation Analysis (загалом 25 згадувань). Однак усе активніше застосовується і методологічні іновачії: Altmetrics; Altmetric Attention Score (загалом 5 згадувань). Вони розшифровуються як «альтернативні метрики» — нетрадиційні бібліометричні показники, запропоновані як протипава або доповнення більш традиційних показників впливу цитування, таких як імпаکت-фактор і h-індекс. Альтметрики оцінюють наукове значення досліджень і дослідників за кількістю згадок в Інтернеті, зокрема, й соціальних мережах[2]. Від початку 2010-х рр., коли виникають відповідні поняття, ставлення до них з боку академічної спільноти помітно змінилось — від перестороги до сприйняття. Їх більше не називають «добрим прикладом поганої метрики» чи «генераторами примарної академічної репутації» [5], а намагаються зіставити за різними критеріями з традиційними наукометричними індикаторами. Водночас, активно проводяться дослідження, спрямовані не лише на вдосконалення наявних бібліометричних методів, але на розширення бібліометричної методології в рамках усталених методологічних парадигм. Наприклад, було запропонована новий суто авторський «Fi-score» (Fiorillo-index), який оцінює надійність підрахунку цитувань для окремих авторів і перевіряє точність їх h-індексу. Для цього значення h-індексу в квадраті ділиться на загальну кількість цитувань і через множення на 100 приводиться до цілого числа [3, р. 72].

Повну версію цього кейсу у співавторстві з А.Є. Прилуцькою оприлюднено у другому номері «Вісника Книжкової палати» за 2025 рік.

Для порівняння було зроблено огляд дисертацій, захищених в Україні у 2021–2025 рр. за спеціальністю 029 – інформаційна, бібліотечна, архівна справа, та розміщених у Національному репозитарії академічних текстів (<https://nrat.ukrintei.ua/>). У виборку потрапило 22 документи. Вдалося знайти в Інтернеті електронні повнотекстові версії 20 робіт. Захисти провадилися у 4 установах: Харківській державній академії культури; Київському національному університеті культури і мистецтва; Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв; Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського.

Найчастіше серед базових згадувався «системний підхід» (18 дисертацій, або 90%). Переважно випадків він сполучався із «соціокомунікативним» та/або «соціокультурним». Якщо не брати до уваги різницю у змісті та обсязі понять «підхід» та «метод», то таке сполучення виглядає цілком правомірним. Воно засвідчує намагання дослідити об'єкти в ширшому контексті – як невід'ємну складову системи соціальних комунікацій, яка відчуває на собі вплив соціокультурного середовища та, у свою чергу, справляє на нього зворотній вплив. Разом із

тим наведені цифри показують принципову різницю між світовими та українськими методологічними орієнтирами у бібліотечно-інформаційній справі. Якщо перші мають виразно кількісне спрямування, то їх вітчизняні аналоги тяжіють до якісних, описових бібліографічних підходів.

Серед кількісних підходів українські дисертанти віддали перевагу «статистичному методу» та «контент-аналізу» (зазначені у 7 та 6 дисертаціях відповідно). Чотири рази разів згадувались емпіричні методи (спостереження, анкетування). Лідерами серед установ, пошукувачі наукового ступеня доктора філософії яких найактивніше використовували кількісні методи, виявилась Харківська державна академія культури, що засвідчує усталеність у цьому ЗВО авторитетної наукової школи із соціальних комунікацій.

Проте, розуміння загального і для зарубіжних, і для українських фахівців методу «контент-аналізу» виявилось повністю відмінним. У дисертаціях, захищених в Україні, йшлося або про «контент-аналіз профільних наукових джерел» [1, с.19], який насправді виявився історіографічним аналізом наукової літератури за темою [1, с.174]; або контент-аналіз (чи то «вебаналітику») сайтів установ бібліотечно-інформаційної сфери, насправді, їх звичайний статистичний аналіз.

У жодному випадку кількісні методи в дисертаціях зі спеціальності 029 не стали провідними. Лише в одній роботі результати кількісних підрахунків узгоджувались з метою роботи та були винесені в один із Висновків, ще в двох – були розміщені у додатках.

Отже, проведене дослідження показало різновекторність світових та українських методологічних орієнтирів у бібліотечно-інформаційній сфері. Тенденцій до їх зближення від вітчизняної бібліографії та наукометрії в досяжному майбутньому ми не очікуємо.

Список використаних джерел

1. Мазур О. Л. Музичні архівні фонди радіокомпаній в умовах цифровізації : дис. ... д-ра філософії : 029. Київ, 2021. 225 с. URL: <https://surl.luhlib.org/rhhsbj> (дата звернення 30.03.2025 р.).
2. Altmetrics. *Wikipedia*. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Altmetrics> (дата звернення 7.02.2025).
3. Fiorillo L. Detecting the Impact of Academics Self-Citations: Fi-Score. *Publishing Research Quarterly*. 2024. URL: <https://doi.org/10.1007/s12109-024-09976-2> (дата звернення: 29.11.2024).
4. Mejia C., Wu M., Zhang Y., Kajikawa Y. Exploring Topics in Bibliometric Research Through Citation Networks and Semantic Analysis. *Frontiers in Research Metrics and Analytics*. 2021. Vol. 6. URL: <https://doi.org/10.3389/frma.2021.742311> (дата звернення: 23.11.2024).
5. Orduna-Malea E., Martín-Martín, A., Thelwall M. et al. Do ResearchGate Scores create ghost academic reputations? *Scientometrics*. 2017. Vol. 112. P. 443–460. URL: <https://doi.org/10.1007/s11192-017-2396-9> (дата звернення: 28.04.2025).

Karpenko Olena,
PhD (in Pedagogy), Associate Professor,
Associate Professor of Documentation Science and Information Activity Department
State University of Information and Communication Technologies, Kyiv

SOFT SKILLS DEVELOPMENT IN EMI FOR STUDENTS MAJORING IN LIBRARY, INFORMATION AND ARCHIVAL STUDIES

Soft skills are important for career development in all spheres of activity in the global job market. In this context, the problem of developing soft skills through the English Medium Instruction (EMI) for students majoring in Library, Information and Archival Studies (LIAS) is of great significance. The growing importance of soft skills is emphasized by integrating Ukraine into the global education space and its adherence to appropriate international standards. One of the components of such integration is mastering English as a global language and it is of great importance in the context of the Ukrainian law “On use of English in Ukraine”. It is implementing the English Medium Instruction (EMI) in training students in different fields of knowledge, in

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

particular in LIAS, which is important for developing their professional competence.

Soft skills, including communication, teamwork, emotional intelligence, and problem-solving, are integral for students to succeed in today's volatile, uncertain, complex, and ambiguous (VUCA) world. These skills are vital for students in the field of LIAS for academic success and building professional competencies.

EMI is usually defined as the practice of teaching academic subjects in English to students whose native language is not English. Through EMI within the curriculum, students learn how to communicate effectively across cultural boundaries in today's global society through soft skills development. It is realized through using different teaching methods and tools such as time management, leadership, empathy, problem-solving, critical thinking, and communication. These skills are required students who aspire to become professionals in the field of LIAS, where effective communication, critical evaluation, and a deep understanding of information management are of great importance. By implementing EMI into the curriculum, students can use all opportunities for academic mobility and a global career, as the ability to express ideas orally and in writing in English, coupled with strong soft skills, enhances a graduate's employability, especially in research institutions, multinational organizations, and cultural heritage ones worldwide.

At the State University of Information and Communication Technologies, EMI is effectively integrated into the educational programs for students majoring in LIAS. Several courses have been designed to enhance soft skills through EMI, focusing on communication and leadership skills necessary in the professional world. In the Bachelor's education program entitled "Documentation and Information Activity", there is a mandatory course, called "International Business Communication", which forms practical skills such as negotiation, problem-solving, and business writing. This course allows both the acquisition of technical expertise in the field of LIAS and the development of the interpersonal skills necessary to succeed worldwide.

In the Master's education program titled "Management of Information and Communication Activity", there is a mandatory course as "Persuasive Communication Strategies in Professional Activity", which aims to enhance students' communication and leadership abilities. The course includes such topics as persuasion techniques, campaign planning, and research, which are integral for professional success in academic and organizational settings.

In the PhD education program titled "Information, Library and Archival Studies," there is such mandatory course as "Information Culture of professional communication" which is geared toward to developing critical thinking, communication skills, and cultural competence while providing students with knowledge in areas such as scientometrics and different subjects of information management including working with international grants. PhD students have an opportunity to choose such elective courses as "Effective Leadership Communication for Scholars in Professional Fields", geared toward developing soft skills, and "Communication Skills Training for Career Development" aimed to improving students' public speaking, writing, and interpersonal communication. These soft skills are crucial for being leaders in the field of LIAS.

According to surveys, the top soft skills 2024 employers value include the following:

- adaptability and resilience that are critical in today's rapidly changing environment;
- communication and collaboration, which are important for teamwork and relationship building;
- critical thinking and problem-solving as keys to navigating complex challenges;
- emotional intelligence as a necessity for managing interpersonal relationships and self-awareness;
- leadership and initiative that are vital for career advancement;
- creativity and innovation, which are essential for organizations to stay competitive;
- cultural competence and inclusivity that are important for working in diverse, global teams;
- continuous learning and adaptation as necessary components to stay relevant in any field.

Implementing appropriate courses with these soft skills into the LIAS curricula through EMI is vital for students to meet the demands of today's global market, as according to statistics, 92% of

hiring managers prioritize soft skills.

Thus, integrating EMI into the Library, Information, and Archival Studies curricula enhances students' technical skills and promotes the development of crucial soft skills. The experience of the State University of Information and Communication Technologies as to implementing into curricula of various education levels in LIAS appropriate courses through EMI for developing students' soft skills shows that the courses enhance communication, critical thinking, leadership, and cultural competence, which equip them with the necessary knowledge, competencies and results for success in their career development worldwide. Such practice influences the future of Ukrainian higher education, fostering graduates to be adaptable, resilient, and effective communicators in their professional fields of knowledge worldwide.

References

1. Karpenko O. O. Updating educational program curricula for training students in the specialty 029 «Information, library and archival studies» by ЕМІ *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі*: матеріали VII міжнар. наук. конф., 23 – 25 травня 2024 р. / КНУКІМ. Київ, 2024. С. 371–373.
2. Karpenko O. O. English as a Medium of Instruction in improving the quality of students' training in the specialty «Information, Library and Archival Studies». *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матеріали міжнар. наук. конф., 17–18 листопада 2022 р. Харків, 2022. С. 424–425.
3. Karpenko O. Developing soft skills through EMI in the global sociocultural space at higher education institutions. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку*: Міжнародна наукова конференція, присвячена 95-річчю Харківської держ. акад. культури, ХДАК, 21–22 листопада 2024. Харків, 2024. С. 221–223.

Закірова Світлана Геннадіївна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
завідувачка відділу обслуговування інформаційними ресурсами
Національної юридичної бібліотеки
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, м. Київ

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЮРИДИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ НБУВ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Розпочата у 2014 році захопленням Криму і частини територій Донецької та Луганської областей і продовжена повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 р. агресивна війна рф проти України спричинила наймасштабнішу після Другої світової війни хвилю вимушеного переміщення наших громадян у пошуках безпеки в середині країни і за кордон. Вже у 2014 році в реаліях суспільного і державного життя України з'явилося спеціальне поняття «внутрішньо переміщена особа» (ВПО) для визначення особливого статусу цілої категорії українських громадян, які через військові дії рф були змушені покинути власні домівки. Після 24.02.2022 р. кількість вимушених переселенців зросла у десятки разів, оскільки небезпека від російської військової широкомасштабної агресії розширилася на всю територію України. Станом на початок 2025 р. в Україні офіційно зареєстровано 4 622 761 внутрішньо переміщена особа, з яких 888 986 дітей до 18 років. Найбільша кількість ВПО зареєстровано у Донецькій (526 845), Харківській (517 626) та Дніпропетровській областях (453 388), а також у м. Києві (418 264) [1]. Напередодні третьої річниці повномасштабного російського вторгнення група найбільш впливових правозахисних організацій України, що опікуються проблемами постраждалих від війни категорій населення, вчергове привернули увагу на необхідність формування на державному рівні ефективної політики щодо внутрішнього переміщення, оновлення профільного законодавства, яке буде враховувати потреби та інтереси ВПО і відповідати викликам сьогодення.

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

Одним із недоліків роботи державних інституцій у сфері захисту прав внутрішніх переміщених осіб на одинадцятому році війни залишається недостатня ефективність інформаційної політики, проблеми постійної комунікації з експертним і науковим товариством, суспільством і громадянами. Високий суспільний запит на інформацію про вимушене переміщення та недостатня реалізація права самих вимушених переселенців на інформацію вимагає удосконалення існуючих і запровадження нових форм роботи.

Брак інформації у переселенців ставить під сумнів доцільність правильних і виправданих дій з боку держави, а розвінчання різноманітних фейків, домислів, маніпулятивних повідомлень, якими ворог цілеспрямовано наповнює комунікаційний простір у стратегії інформаційної війни як частини повномасштабної агресії, потребує залучення до реалізації права ВПО на інформацію якомога більшого кола учасників.

Зважаючи на актуальність і глобальність проблеми вимушеного переміщення, наприкінці 2024 року вперше за весь період свого існування Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) підготувала спеціальні «Рекомендації для закладів, які підтримують переміщених осіб, біженців, мігрантів, іммігрантів, шукачів притулку». Аналізуючи доступ переміщених осіб до інформації як базової послуги бібліотеки, автори-укладачі рекомендують створювати спеціальні інформаційні продукти (буклети, листівки, роздаткові інформаційні матеріали тощо), організувати спеціальний простір для ресурсів і книг для переміщених осіб. Разом з тим фахівці привертають увагу до обережного ставлення до створення таких інформаційних пакетів і просторів, оскільки, за словами авторів, «існує тонка грань між позитивним простором для посилення конкретного обслуговування та простір, який відчувається як негативна сегрегація» [2, с. 12].

З 2014 р. репрезентацією та аналізом проблем вимушеного переміщення українських громадян фахово займається Національна юридична бібліотека Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (НЮБ НБУВ). За цей час НЮБ НБУВ створено спеціальні інформаційні продукти, що є результатом глибокого аналізу ситуації, постійного моніторингу комунікаційного простору і представлення верифікованої інформації щодо проблематики процесів вимушеного переміщення, захисту і підтримки внутрішньо переміщених осіб.

У 2014 р. НЮБ започаткувала видання щотижневого інформаційно-аналітичного бюлетеню «Адаптація переселенців в Україні». З лютого 2022 р. бюлетень суттєво розширив проблематику, коло репрезентованих матеріалів і виходить під назвою «Вимушені переселенці: стан, проблеми, перспективи» <https://nbuviap.gov.ua/proekty/informatsiino-analitychni-vydannia/vymusheni-pereselentsi-stan-problemy-perspektyvy-proekty>. Видання являє собою щотижневий огляд офіційної інформації центральних органів влади та місцевого самоврядування, а також тематичних публікацій центральних та регіональних ЗМІ щодо гуманітарного боку ситуації, соціально-економічних та політико-правових її аспектів вимушеного переселення, соціалізації та адаптації ВПО.

Широко висвітлює проблеми внутрішньо переміщених осіб, можливості і різноманітні аспекти їх вирішення в Україні, існуючий світовий досвід подолання наслідків процесу вимушеного переміщення, як і міжнародні та національні програми підтримки ВПО інформаційно-аналітичний бюлетень «Громадська думка про правотворення», що видається НЮБ НБУВ з 2012 р. З початком повномасштабної війни аналітичні статті, записки, висновки були присвячені в тому числі ситуації щодо біженців з України в Європі, їх статусу, підтримки та наслідків масштабної хвилі переміщення українських громадян як всередині країни, так і за кордон; державним та міжнародним програмам підтримки ВПО; основним напрямом розв'язання проблеми компенсації за зруйноване майно та забезпеченням ВПО житлом [3, с.90].

Вагоме значення для реалізації права на інформацію для ВПО має науково-інформаційний ресурс «Біженці та вимушено переміщені особи | Refugees and internally displaced persons» <http://nowar.nbu.gov.ua/>. Ресурс було створено у березні 2022 р. Національною юридичною бібліотекою України у співпраці з Інститутом інформаційних технологій НБУВ для акумулювання наявних ресурсів та створення спеціалізованої бази даних, що від

ображатиме проблеми захисту прав біженців і вимушених переселенців, питання соціалізації біженців у країнах перебування та інтеграції внутрішніх переселенців у нові приймаючі громади всередині України. Станом на березень 2025 р. ресурс містить понад 1 100 матеріалів, представлених українською, англійською, німецькою, французькою, польською, іспанською, чеською та іншими європейськими мовами. На порталі акумульовано нормативно-правові документи міжнародних організацій та установ, широкий спектр наукових досліджень українських і закордонних фахівців, організаційно-методичні матеріали і рекомендації для органів влади і самоврядування, громадських організацій і установ щодо особливостей процесу вимушеного переміщення, статусу і форм захисту переселенців, сприйняття нових мешканців місцевим громадами, соціалізації та адаптації біженців та внутрішньо переміщених осіб.

У 2024 р. Національною юридичною бібліотекою підготовлено довідкове видання «Інформаційне забезпечення прав і потреб внутрішньо переміщених осіб в Україні». Довідник пропонує реальні можливості для подолання браку інформації про важливі ресурси, що спрямовані на допомогу і підтримку переселенців, розширюють потенційні горизонти планування й відновлення життя ВПО в нових обставинах. Працівникам органів влади і місцевого самоврядування видання пропонує анотований перелік важливих ресурсів, які містять готові рекомендації щодо підтримки ВПО, знайомлять з методикою напрацювання самостійних підходів до реалізації можливостей та засобів інтеграції ВПО в нові територіальні громади, шляхів організації процесу соціальної адаптації переселенців [4, с. 6].

Отже, глобальність масштабів вимушеного переміщення в Україні внаслідок російської воєнної агресії проти України, що триває з 2014 р., стала серйозним викликом для усіх сфер життя держави і суспільства. Серед нагальних потреб, котрі постали перед мільйонами українських громадян, які стали вимушеними переселенцями, вагоме місце займає недостатній доступ до правдивої верифікованої інформації. Надзвичайно важливою для громадян, які через війну опинилися у складних обставинах у нових місцях проживання, виявляється інформація про роботу профільних державних установ та органів місцевого самоврядування, волонтерських центрів і благодійних організацій, діяльність яких спрямована на підтримку вимушених переселенців. Діяльність НЮБ НБУВ після 2014 р. спрямована на задоволення права вимушених переселенців на інформацію, створення спеціальних інформаційних продуктів для внутрішньо переміщених осіб, які дозволять подолати брак інформації для відновлення і налагодження життя у нових обставинах.

Список використаних джерел

1. 4 622 761 — внутрішньо переміщених осіб (ВПО). *Донбасс SOS*. 22.02.2025. URL: <https://www.donbasssos.org/4622761-internally-displaced-persons-idps/> (дата звернення: 28.03.2025).
2. Закірова С. Рекомендації Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) для закладів, які підтримують переміщених осіб, біженців, мігрантів, іммігрантів, шукачів притулку. *Громадська думка про правотворення*. 2025. № 6. С. 9-15.
3. Іванова Н. Інформаційно-аналітична діяльність Національної юридичної бібліотеки НБУВ в умовах війни. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2024. Вип. 70. С. 86-99. <https://doi.org/10.15407/nr.70.086>
4. Інформаційне забезпечення прав і потреб внутрішньо переміщених осіб в Україні : довідник / уклад.: С. Закірова, С. Спіріна; відп. ред. Ю. Половинчак; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Нац. юрид. б-ка. Київ, 2024. 53 с. URL: https://nbuviap.gov.ua/images/e_biblioteka/organizacijno-metodicna_informacia/bizenci/Dovidnik%2014.02.2025.pdf (дата звернення: 28.03.2025).

*Литвинова Лариса Анатоліївна,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
завідувачка сектору з охорони інтелектуальної власності
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, м. Київ*

ГЛИБИННИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ ТА ДАНИХ (TDM): ТРАНСФОРМАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ, КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ТА ПРАВОВОГО ЛАНДШАФТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У добу, коли обсяг цифрової інформації зростає експоненційно, глибинний аналіз тексту та даних (Text and Data Mining, TDM) став ключовим інструментом для опрацювання та аналізу величезних масивів даних. TDM охоплює використання комп'ютерних методів, таких як обробка природної мови, машинне навчання та статистичний аналіз, для витягування цінної інформації та отримання нових знань із великих цифрових колекцій, що містять текстові, мультимедійні та інші типи даних, зокрема тексти, зображення, аудіо й відео. Ця технологія суттєво впливає на наукові дослідження, збереження культурної спадщини та інновації, відкриваючи нові можливості для швидкого отримання знань, глибинного аналізу та розробки рішень. У Європейському Союзі (ЄС) роль TDM у цих сферах визнана як стратегічна, оскільки вона сприяє не тільки науковому прогресу, але й доступу до культурної спадщини для ширшої аудиторії.

Глибинний аналіз текстів та даних стає важливим інструментом для науковців у різних галузях, зокрема в медицині, біології, соціальних і гуманітарних науках. Використовуючи TDM, європейські дослідники можуть ефективно обробляти та аналізувати великі масиви даних, що сприяє новим відкриттям, формуванню гіпотез і прийняттю рішень на основі доказів.

TDM допомагає виявляти приховані закономірності, знаходити кореляції, розробляти прогностичні моделі та сприяти міждисциплінарній співпраці, долаючи бар'єри між науковими галузями. Така взаємодія ідей може призвести до проривних відкриттів, прискорюючи науковий прогрес і створення інноваційних рішень для складних проблем.

Останніми роками глибинний аналіз тексту та даних набув дедалі більшого значення для установ культурної спадщини, таких як бібліотеки, музеї та архіви (разом їх називають LMA). Ці установи зберігають величезні масиви оцифрованих матеріалів, зокрема книги, рукописи, фотографії, аудіозаписи й відеоконтент, які можна аналізувати за допомогою TDM для отримання цінних знань та аналітичної інформації.

Наприклад, бібліотеки можуть використовувати TDM для аналізу своїх колекцій, щоб виявляти тенденції, прогалини та закономірності. Музеї можуть застосовувати його для обробки зображень, аналізу метаданих експонатів і їхніх візуальних характеристик. Архіви, своєю чергою, можуть застосовувати TDM для оцифрування та індексації великих обсягів історичних документів, роблячи їх більш доступними для пошуку та дослідження.

Впровадження глибинного аналізу тексту та даних в європейських LMA відкриває значні можливості для збереження, управління та популяризації культурної спадщини, роблячи її доступнішою для широкого загалу. Аналізуючи великі обсяги даних, ці установи можуть отримувати нові знання, виявляти закономірності та здійснювати відкриття, які раніше були неможливі, що сприяє глибшому розумінню та збереженню культурної спадщини.

Незважаючи на свій трансформаційний потенціал, глибинний аналіз тексту та даних (TDM) стикається з правовими бар'єрами, пов'язаними з авторським правом. Одна з головних проблем полягає в тому, що багато матеріалів, які аналізуються за допомогою TDM, перебувають під охороною авторського права. Це стосується наукових публікацій, баз даних, архівних документів та інших творів, використання яких зазвичай потребує дозволу правласників. Основні правові аспекти, що впливають на застосування TDM, включають право на копіювання та відтворення творів, яке обмежує можливість аналізу охоронюваних матеріалів, а також вимогу щодо легального доступу до ресурсів, що ускладнюється обмеженнями на використання платних баз даних і електронних архівів.

Щоб вирішити конфлікт між правами авторів і потребами науковців та LMA у використанні матеріалів, Європейський Союз ухвалив Директиву (ЄС) 2019/790 про авторське право і суміжні права на єдиному цифровому ринку (відомою як Директива DSM) у 2019 році. Статті 3 та 4 Директиви DSM надають юридичну основу для регулювання використання TDM, з важливими наслідками як для наукових досліджень, так і для LMA.

Ст. 3 встановлює обов'язковий виняток з авторського права, дозволяючи науково-дослідним організаціям та установам культурної спадщини здійснювати TDM творів, до яких вони мають законний доступ з метою проведення наукових досліджень. Цей виняток охоплює відтворення та витягування, необхідні для TDM, такі як копіювання творів до бази даних або «краулінг» (процес сканування автоматизованою системою для збору інформації та подальшої індексації) онлайн-контенту. Однак цей виняток має певні обмеження: він застосовується лише до суб'єктів, що включені до списку схвалених науково-дослідних організацій і установ культурної спадщини, виключає комерційне використання та вимагає законний доступ до творів, тобто установи не можуть обійти платні умови або інші засоби контролю доступу.

Для LMA ст. 3 є особливо важливою. Вона чітко визначає, що TDM може використовуватись як законний інструмент для наукових досліджень без необхідності отримувати дозвіл від власників авторських прав, що усуває важливу юридичну перепону. Ця норма дозволяє LMA отримувати нові знання та витягування даних з їх культурної спадщини, сприяючи інноваціям і розвитку наукових досліджень.

Визнаючи важливість TDM поза межами традиційних дослідницьких контекстів, ст. 4 вводить більш широкий виняток, який дозволяє будь-якому користувачеві відтворювати твори, що охороняються авторським правом, і витягувати вміст з баз даних для цілей TDM, якщо матеріали є законно доступними, а правовласники прямо не заборонили таке використання (наприклад, через засоби машинного зчитування у випадку контенту). Ця норма є особливо важливою для комерційних організацій або інших суб'єктів, які не охоплюються ст. 3, оскільки вона дозволяє використовувати TDM для більш широкого кола цілей, за умови, що власники прав не відмовилися від такого використання.

Загалом, статті 3 та 4 Директиви DSM є важливим визнанням необхідності забезпечити як науковий прогрес, так і захист авторських прав. Надання конкретних виключень для TDM дозволяє усунути юридичні бар'єри для використання матеріалів, що охороняються авторським правом, у дослідницьких та інноваційних діяльностях, обіцяючи прискорити наукові відкриття та каталізувати інновації через використання великих даних, обробку природної мови, машинне навчання та інші технології на основі штучного інтелекту.

У рамках узгодження з європейськими правовими стандартами, Україна впровадила винятки, пов'язані з TDM, у своє законодавство. Зокрема, стаття 22(2)(14) Закону України «Про авторське право та суміжні права» вводить виняток, який моделюється за аналогією зі ст. 3 Директиви DSM, але є більш обмеженою. Вона дозволяє «пошук тексту та даних» для наукових досліджень за таких умов: твори повинні бути отримані з легітимного джерела; текст та дані мають бути включені «до наукових публікацій або пов'язаних з ними» та здійснюватися «для дослідницьких цілей»; власники авторських прав не повинні явно забороняти використання творів. На відміну від Директиви DSM, положення України не поширюються на суміжні права чи бази даних, захищених правами особливого роду (*sui generis*), що обмежує їх застосування. Однак ця юридична адаптація є важливим кроком до створення середовища для досліджень, орієнтованих на дані.

У березні 2025 року Кабінет Міністрів України розробив проект Закону України «Про внесення змін до деяких Законів України щодо реалізації принципів відкритої науки», де важливу роль відіграє визначення та регулювання TDM у наукових і культурних цілях. Основними нововведеннями є визначення глибинного аналізу тексту і даних як автоматизованого аналітичного методу для аналізу тексту та електронних даних з метою генерації інформації, включаючи шаблони, закономірності, тенденції та кореляції; умови вільного використання творів та інших об'єктів для дослідницьких цілей, що дозволяє «дослідницьким організаціям

та закладам зі збереження культурної спадщини» здійснювати TDM без згоди правовласників за умови законного доступу до матеріалів; обмеження зберігання та доступу до копій, що передбачає належний рівень захисту таких копій і заборону на їх передачу третім особам без дозволу правовласників. Ці зміни наближають Україну до європейських стандартів і сприяють розвитку відкритої науки, що дозволяє розширити можливості для використання TDM у наукових і культурних дослідженнях.

Технологія TDM є потужним інструментом для установ культурної спадщини, дозволяючи ефективно зберігати, обробляти та аналізувати великі масиви даних, що містять культурну спадщину. Проте важливо забезпечити, щоб її використання відповідало нормам авторського права, одночасно підтримуючи науковий прогрес і збереження культурних цінностей. Впровадження європейських норм у національне законодавство України, а також нових ініціатив, що передбачають принципи відкритої науки, є важливим кроком для створення сприятливого правового середовища, яке дозволить максимально ефективно використовувати потенціал TDM для досліджень і культурної спадщини.

*Міхалко Володимир Володимирович,
кандидат технічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділу технологічного забезпечення архівної справи
Українського науково-дослідного інституту
архівної справи та документознавства, м. Київ*

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЛЯ АРХІВІСТІВ ЗА НАПРЯМОМ «ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ КОМУНІКАЦІЙ ПІД ЧАС КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ»

Однією з важливих проблем сучасності є наявний дефіцит інформації про суть і структуру кризи, адже криза практично руйнує налагоджені інформаційні потоки і в таких умовах неможливо виконувати свої функції в повному обсязі. Тому важливість ефективно налаштованої комунікації, зокрема для працівників архівних установ, особливо стає необхідною під час кризових ситуацій [1, с. 1].

У процесі діяльності архівних установ виникають різні кризові або критичні ситуації. Комунікації в умовах виникнення різних кризових або критичних ситуацій повинні здійснювати підготовлені спеціалісти.

Підвищення ефективності діяльності працівників архівних установ під час виникнення будь-яких кризових або критичних ситуацій може бути забезпечена, зокрема, за рахунок таких факторів:

- вивчення сучасного досвіду іноземних країн та міжнародних організацій за цим напрямом;

- навчання працівників архівів на різноманітних курсах підвищення кваліфікації.

Результати проведеного аналізу безоплатних онлайн-платформ показав, що існує онлайн-платформа, яка надає можливість підвищити кваліфікацію шляхом проходження безоплатних онлайн-курсів за напрямом – організація комунікацій під час кризових або критичних ситуацій, це онлайн-платформа WebJunction (<https://learn.webjunction.org/>), яка функціонує за підтримки комп'ютерного бібліотечного Центру Online Computer Library Center (OCLC) (<https://www.oclc.org/>).

Необхідно зазначити, що OCLC – це всесвітня бібліотечна організація, яка надає спільні технологічні послуги, проводить оригінальні дослідження та виконує громадські програми для бібліотечної спільноти загалом. До організації входять тисячі бібліотекарів та архівістів з понад 100 країн світу [2].

Своєю чергою онлайн-платформа WebJunction надає можливість працівникам архівів, бібліотек та музеїв безплатного навчання на курсах підвищення кваліфікації за різними напрямками. Платформа дозволяє обмінюватись досвідом з колегами з різних країн світу.

Онлайн-платформа WebJunction Комп'ютерного бібліотечного центру Online Computer Library Center (OCLC) (<https://learn.webjunction.org/>) надає можливість після реєстрації пройти курси підвищення кваліфікації англійською мовою за напрямом організації та проведення комунікації під час кризових ситуацій, а саме [3]:

1. Онлайн-курс підвищення кваліфікації для працівників архівів, бібліотек та музеїв «Вступ до комунікацій під час кризових ситуацій для бібліотек, архівів та музеїв» (Introduction to Crisis Communications for Libraries, Archives, and Museums). Цей курс підвищення кваліфікації призначений як для керівників бібліотек, архівів і музеїв, так і для працівників зазначених установ. Курс спрямований на розвиток компетентностей за напрямом організації та проведення комунікацій у кризових ситуаціях. Приблизний час проходження курсу – 1–2 години. Автор курсу – Cordelia Anderson.

2. Онлайн-курс підвищення кваліфікації для працівників архівів, бібліотек та музеїв «Стратегії деескалації для бібліотек, архівів і музейного персоналу» (De-escalation Strategies for Libraries, Archives and Museum Staff). Цей курс спрямований на набуття компетентностей за напрямом деескалації конфліктних ситуацій в архівах, бібліотеках та музеях. Приблизний час проходження курсу – 1–2 години. Автор курсу – Krista Kusuma.

3. Онлайн-курс підвищення кваліфікації для працівників архівів, бібліотек та музеїв «Планування кризової комунікації для бібліотек, архівів та музеїв» (Crisis Communications Planning for Libraries, Archives, and Museums). Цей курс спрямований на набуття компетентностей за напрямом підготовки до комунікацій під час виникнення кризових ситуацій в архівах, бібліотеках та музеях. Приблизний час проходження курсу – 1–2 години. Автор курсу – Cordelia Anderson.

Доцільно підкреслити, що після проходження курсу підвищення кваліфікації, у разі позитивного результату оцінювання виконання проміжних тестів та завдань надається сертифікат про успішне закінчення курсу.

Аналіз змісту програм зазначених курсів підвищення кваліфікації за напрямом організації комунікацій під час кризових або критичних ситуацій дозволяє зробити висновок, що працівники архівів після успішного проходження курсів будуть:

1. Знати:

- основні принципи управління репутаційними ризиками архівів, бібліотек та музеїв;
- види та джерела виникнення кризових ситуацій;
- особливості організації та проведення комунікацій в умовах кризових ситуацій.

2. Вміти:

- розробляти план комунікації під час кризової ситуації та алгоритм виходу з кризи.

3. Володіти:

- навичками роботи в кризових або критичних ситуаціях;
- технологіями практичної реалізації плану комунікацій під час кризової або критичної ситуації.

Отже, аналіз безоплатних онлайн-платформ для проходження курсів підвищення кваліфікації працівників архівів за напрямом організації комунікацій під час кризових або критичних ситуацій показав, що на сьогодні існують реальні можливості підвищення рівня підготовки за визначеним напрямом діяльності на іноземних онлайн-платформах.

Список використаних джерел

1. Дзяна Г. О. Управління комунікаціями в умовах криз / Г. О. Дзяна, Р. Б. Дзяний // Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права . 2022. Вип. 2. С. 13–21. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.2.2>.

2. Together wemake breakthroughs possible. URL: https://www.oclc.org/en/about.html?cmpid=md_ab (дата звернення: 18.03.2025).

3. Course Catalog. URL: <https://learn.webjunction.org/> (дата звернення: 18.03.2025).

Петрова Ірина Олександрівна,
кандидатка історичних наук,
доцентка кафедри інформаційної діяльності
Маріупольського державного університету, м. Київ

Безуса Катерина Олегівна,
здобувачка Маріупольського державного університету, м. Київ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНОГО ПРОСТОРУ

Бібліотеку можна вважати дзеркалом розвитку цивілізації. Трансформації бібліотечного простору, на нашу думку, обумовлені, в першу чергу, науково-технічними досягненнями та змінами історичних фаз розвитку суспільства. Формування сучасного бібліотечного простору відбувається в інформаційному суспільстві, в якому саме інформація є основним ресурсом, її виробництво, використання та споживання впливає на всі сфери життєдіяльності. Один з головних маркерів цього суспільства – його цифровізація, створення глобального інформаційного простору, більш ефективна інформаційна та комунікативна взаємодія людей, безбар'єрний доступ до інформаційних ресурсів, оперативність підготовки, актуальність, вичерпна повнота інформаційних продуктів та послуг. Нова історична фаза суспільства – інформаційна – сприяла початку переходу бібліотек від сховища інформації до центрів культури, освіти, інклюзивності, які в своїй діяльності зосереджені на впровадженні та використанні новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Сучасні бібліотеки мають на меті бути більш доступними, інтерактивними та багатофункціональними.

Бібліотечному простору на сьогодні притаманні три складових: фізичний простір, цифровий простір, соціальний простір. Модернізація першої складової, розвиток другої та популяризація третьої є основними завданнями для сучасних бібліотек.

Вдосконалення фізичного простору – це сучасне обладнання читальних залів, наявність комфортних та креативно оформлених зон відпочинку, коворкінгів, виставкових площ, високоякісне комп'ютерне та мультимедійне оснащення, доступ до електронних баз даних, онлайн-каталогів тощо. На сьогодні цей простір має бути адаптивним, він має бути доступним для людей з інвалідністю та тих, у кого відсутня можливість фізично відвідати бібліотеку.

Розвиток цифрового простору визначається інтеграцією інформаційних технологій, а саме доповненої реальності (AR), віртуальної реальності (VR), штучного інтелекту (AI). Це дозволяє забезпечувати швидкий і зручний доступ до інформації, незалежно від місця перебування користувачів, розширювати аудиторію та пропонувати дистанційні послуги [5].

Функціональність бібліотек значно розширилась протягом останніх десятиріч. На сьогодні це місця для комунікації, обговорень, зустрічей, проведення лекцій, тренінгів, презентацій книг, інтерактивних заходів для різних вікових груп. На нашу думку, популяризація саме соціального простору, сприяє прищепленню дитині бажання до читання, забезпечує розвиток в неї критичного мислення, для дорослих – це подолання самотності, що вважається сьогодні хворобою XXI сторіччя, а також одним з засобів інтеграції в нову громаду у випадку переміщення.

Сучасні бібліотеки мають свої інтернет-представництва, використовують соціальні мережі та онлайн-платформи. Як зазначають Т. Биркович та Я. Морозова соціальні мережі є потужним інструментом для бібліотек, який дозволяє спілкуватися з читачами, просувати свої послуги, досліджувати інтереси аудиторії, оптимізувати свою діяльність та зворотній зв'язок з користувачами [1, с. 57]. Дослідниці також відзначили, що в Україні практично всі бібліотеки мають сайти, а їх представлення «...в соціальних мережах залишає бажати кращого: деякі бібліотеки взагалі не мають сторінок, а деякі, ті що мають, дуже рідко оновлюють інформацію, подекуди матеріали не досить якісні» [1, с. 61]. Взагалі, відвідування сайту, сторінки в соціальній мережі, спілкування користувачів в блозі забезпечує просування бібліотеки та розширює її простір.

У 1990-х роках в розвинутих демократичних країнах простежується розширення завдань бібліотеки. Вона має виконувати роль освітнього, культурного, інформаційного простору прогромадські налаштованого [7]. Бібліотека спрямовує свою діяльність на задоволення місцевих інформаційних потреб, а державні та місцеві органи влади в свою чергу її підтримують. Ця взаємодія, заснована на принципі «бібліотека для громади, громада для бібліотеки», сприяє спільному розвитку. Згідно з IFLA/UNESCO Public Library Manifesto (2022 р.) бібліотеки мають бути адаптовані до різних потреб громад у сільській та міській місцевості, а також до потреб маргіналізованих груп, користувачів з особливими потребами, багатомовних користувачів та корінних народів у громаді [8].

В сучасній Україні вищевказані тенденції формування бібліотечного простору не тільки підтримуються, а є кейси успішної реалізації. Цікавими є трансформації бібліотек в креативні хаби, наприклад: центр Шептицького (м. Львів), Urban Space Library (м. Івано-Франківськ), на базі Запорізької обласної універсальної наукової бібліотеки створено «Бібліохаб», освітній хаб на базі наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського Національного університету імені Тараса Шевченка тощо. Заслуговує уваги проєкт «Бібліотеки – Хаби цифрової освіти», реалізований за підтримки Міністерства цифрової трансформації України та Програми розвитку ООН (UNDP) у 2021-2023 роках [2]. Метою цього проєкту стало на базі бібліотек (майже 3500) надання громадянам знань з цифрової грамотності, інформаційної та кібербезпеки, а також навчитися користуватися комп'ютером та інтернетом.

Україна, на жаль, має свою тенденцію: не просто формувати бібліотечний простір, а банально в прифронтових регіонах його зберегти, в тилу відновити пошкоджений. За час з 24.02.2022 постраждало 770 бібліотек [6]. Колосальними втратами вважаємо знищений бібліотечний фонд на окупованих територіях. Проте, є приклади відновлення діяльності бібліотек в умовах релокації, зокрема це наукова бібліотека Маріупольського державного університету (далі – НБ МДУ) та комунальна установа «Центральна міська публічна бібліотека Маріупольської міської ради з філіями» (далі – КУ «ЦМБП ММР»).

За інформацією директорки КУ «ЦМБП ММР» Вікторії Лісогор міські книгозбірні Маріуполя втратили 380 тисяч книг. Установа продовжує свою діяльність, має приміщення для збереження книг, які надіслали небайдужі українці, на базі центральної міської бібліотеки м. Дніпра [3].

Маріупольський державний університет відновив свою діяльність у квітні 2022 року в м. Києві. Під час роботи в нових умовах активовано електронний репозитарій та електронний каталог бібліотеки університету. Викладачі та студенти мають можливість користуватись бібліотекою Університету Халла, закритими базами ELibraryUSA та EBSCO, безкоштовною онлайн-бібліотекою проєкту Гутенберг, цифровою бібліотекою Hathitrust, довідником журналів відкритого доступу DOAJ, довідником книг відкритого доступу DOAB, книгами відкритого доступу JSTOR, електронною бібліотекою ABIS KoHa. НБ МДУ має свою сторінку у Facebook. Заплановано реалізацію проєкту по створенню SMART-бібліотеки, відкритого зонованого простору для отримання інформації, проведення конференцій, лекцій, майстер-класів, презентацій із використанням сучасних технологій [4].

Отже, поєднання традиційних та інноваційних підходів у формуванні бібліотечного простору, відкритого для всіх категорій користувачів задля надання знань, інформації, проведення різноманітних культурних та освітніх заходів, прогромадські налаштованого є потребою сучасного суспільства та має реалізовуватись.

Список використаних джерел

1. Биркович Т. І., Морозова Я. А. Особливості використання соціальних мереж для просування бібліотечних ресурсів. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2024. № 1. С. 56–62. URL: https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5407/Visnyk_2024_1_DOI-56-62.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 20.03.2025).
2. Бібліотеки – Хаби цифрової освіти. Українська бібліотечна асоціація. URL: https://ula.org.ua/resursy/biblioteky-khaby-tsyfrovoi-osvity?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 18.03.2025).
3. Зруйнована бібліотека Маріуполя збирає новий книжковий фонд у Дніпрі. URL:

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

<https://milukraine.net/2023/06/zrujnovana-mariupolska-biblioteka-zbyraye-novyj-knyzhkovyj-fond-u-dnypri-i-z-nym-planuye-povernutysya-do-vyzvolenogo-vid-rosijskyh-okupantiv-mariupolya> (дата звернення: 17.03.2025).

4. Наукова бібліотека Маріупольського державного університету. URL: <https://mu.edu.ua/library> (дата звернення: 17.03.2025).

5. Павленко Т. Б. Сучасні тенденції розвитку бібліотек вищих навчальних закладів. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a57307d7-8420-4459-8b0b-7b025b06ab4d/content> (дата звернення: 18.03.2025).

6. Руйнування культурної інфраструктури. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/> (дата звернення: 17.03.2025).

7. IFLA/UNESCO Public Library Manifesto 1994. URL: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/168/1/pl-manifesto-en.pdf> (дата звернення: 15.03.2025).

8. IFLA-UNESCO Public Library Manifesto 2022. URL: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/2006/1/IFLA-UNESCO%20Public%20Library%20Manifesto%202022.pdf> (дата звернення: 15.03.2025).

Демчина Любов Іванівна,

кандидатка наук з соціальних комунікацій, доцентка,

доцентка кафедри документознавства та інформаційної діяльності

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, м. Івано-Франківськ

ІНФОРМАЦІЙНІ СЕРВІСИ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК

Розвиток інформаційного суспільства спричинив значні зміни у житті людини, зокрема збільшення її потреб у доступі до інформації. У відповідь на ці виклики бібліотеки продовжують еволюціонувати, активно впроваджуючи інноваційні технології, освоюючи медіапростір та вдосконалюючи бібліотечно-інформаційне виробництво. Це дозволяє їм створювати широкий спектр сучасних інформаційних продуктів і послуг, які відповідають актуальним потребам суспільства та формують якісний бібліотечно-інформаційний сервіс. Особливість інформаційного сервісу кожної бібліотеки визначається впливом численних факторів, що унеможливує їхню повну ідентичність. В умовах інформатизації освітня сфера потребує змін та актуалізації не тільки інформаційного ресурсу, а й інноваційного потенціалу бібліотек, наближення його до потреб і сподівань користувачів. Потреби в бібліотечно-інформаційних продуктах і послугах відображається в тих завданнях, які суспільство ставить перед освітянськими бібліотеками, розглядаючи їх як установи, що сприяють навчанню та вихованню особи та її адаптації до реалій сучасності.

Бібліотечно-інформаційні сервіси – це сукупність послуг, ресурсів та заходів, що надаються бібліотеками з метою забезпечення доступу користувачів до інформації та знань, допомога в навчанні, науковій роботі, дозвіллі та всебічному розвитку. Сучасні бібліотеки пропонують не лише традиційне обслуговування (видача книг, довідково-пошукові послуги, консультації), а й інтегровані цифрові сервіси, які включають: онлайн-каталоги, електронні бібліотеки, бази даних, електронна доставка документів і ресурсів, що дозволяють користувачам отримувати інформацію дистанційно, послуги з пошуку, вибору та систематизації інформації, бібліографічного редагування та консультацій щодо літературних ресурсів, організація лекцій, семінарів, виставок, клубів за інтересами, що сприяють розвитку інформаційної та медіа грамотності, використання вікі-технологій, мобільних застосунків, соціальних мереж і онлайн-сервісів для розширення аудиторії та покращення якості обслуговування.

Серед інших В. А. Резніченко, О. В. Захарова, Е. Г. Захарова «відмічають такі сервіси: доступ до електронних версій всіх журналів, на друковані версії яких користувачі мають передплату; доступ на перегляд передплачених журналів за алфавітом, видавництвом, темою; on-line доступ з щорічним резервним копіюванням на CD-ROM; віддалений доступ до IP для організацій згідно з передплатою, підтримка по встановленню та супроводженню; доступ до електронних версій статей при наявності передплати раніше, ніж статті з'являються у друко-

ваному вигляді; вільний доступ до архіву при наявності передплати; on-line доступ до широкого спектру видань шляхом укладання ліцензійних угод; можливість керувати передплаченими виданнями через робочий стіл користувача» [4].

Ключем до успішної роботи будь-якої бібліотеки, зокрема в освітньому секторі, є ефективне задоволення широкого спектру інформаційних потреб користувачів. Це включає аналіз поточного попиту на навчальну інформацію, виявлення необхідних видів інформаційних послуг та пошук найкращих способів розповсюдження освітньої інформації. Сучасні моделі бібліотечно-інформаційного обслуговування не можуть існувати без системного вивчення інформаційних потреб, оцінки ступеня їх задоволення, визначення актуальності та цінності наданих ресурсів і послуг, а також без формування високого рівня інформаційної культури користувачів. Аналіз цих потреб сприяє раціональному використанню бібліотечного фонду, локальних і віддалених електронних ресурсів. Освітні бібліотеки постійно вдосконалюють свою діяльність, впроваджують новітні цифрові технології для забезпечення системного, оперативного та високоякісного обслуговування [5].

Активне впровадження та застосування інноваційних технологій кардинально змінює завдання освіти, сприяє появі нових підходів і методик навчання, що відповідають сучасним суспільним запитам. У світі, де знання та інтелект стають ключовими стратегічними ресурсами соціально-економічного розвитку, освітня сфера повинна адаптуватися до нових викликів.

Наукова бібліотека в цифровому середовищі ЗВО повинна відігравати ключову роль у забезпеченні якісної освіти та наукової діяльності. Цифровізація визначає напрями розвитку освітнянської бібліотеки, змінює традиційну модель її функціонування, сприяє трансформації основних завдань і розширенню спектра бібліотечних послуг.

Серед основних переваг цифровізації освітнянської бібліотеки С. Бережна та О. Коробкіна «виділили:

- оперативний та зручний доступ до інформаційних ресурсів у будь-який час і з будь-якого місця за наявності Інтернет-з'єднання;
- можливість інтерактивної роботи з електронними документами, включаючи пошук, сортування, збереження та перегляд;
- ефективне управління бібліотечними фондами шляхом збереження та оновлення ресурсів у цифровому форматі, що оптимізує використання фізичного простору бібліотеки;
- розширення спектра бібліотечних послуг і сервісів;
- покращення якості обслуговування користувачів завдяки підвищенню доступності та зручності використання інформаційних матеріалів;
- збільшення кількості дистанційних користувачів та зміцнення репутації бібліотеки як сучасного інформаційного центру;
- забезпечення відкритого доступу до оцифрованих рідкісних і цінних видань, що зберігаються у фондах наукової бібліотеки.

Отже, цифровізація бібліотеки університету не лише розширює можливості доступу до знань, а й сприяє розвитку інформаційної культури та академічної спільноти» [1].

Запровадження сучасних інформаційних технологій у бібліотечну сферу сприяє появі віртуальних бібліотек – розподілених у просторі телекомунікаційних мереж загального доступу, які забезпечують обмін інформацією між бібліотеками. Віртуальна бібліотека об'єднує низку територіально віддалених бібліотек, що функціонують у єдиному інформаційному середовищі, надаючи можливість інтегрованого спілкування та доступу до бібліотечних ресурсів. Документальні матеріали у таких бібліотеках зберігаються у машиночитному форматі, що дозволяє користувачам отримувати доступ до них через пошукові системи глобальної мережі без необхідності бути зареєстрованими читачами конкретної бібліотеки [2].

Цифрові технології у бібліотечно-інформаційній сфері включають: соціальні мережі для поширення інформації про події, нові надходження та послуги бібліотеки; чат-боти для взаємодії з користувачами; вебінари та онлайн-лекції (організація заходів у віртуальному середовищі для популяризації книг та знань); автоматизовані бібліотечні інформаційні системи; мобільні додатки бібліотек – інструменти для пошуку інформаційних ресурсів або вза-

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

сמודії з бібліотекарями; віртуальні тури – інтерактивні презентації бібліотеки для ознайомлення з її інформаційними ресурсами та послугами.

Створюючи комплексний інформаційно-комунікаційний простір, завдяки цифровим технологіям, бібліотеки можуть поєднувати інноваційні цифрові послуги з класичними формами обслуговування, що відповідає сучасним потребам користувачів інформаційних ресурсів. Динамічний розвиток цифрових технологій якісно підвищує бібліотечно-інформаційну діяльність, допомагаючи впровадженню інтегрованого інформаційного мережевого середовища. Основною метою електронної бібліотеки є: впровадження якісного опрацювання інформації, релевантності, точності та оперативності в задоволенні інформаційних потреб як індивідуальних як і віртуальних групових користувачів (студентів та викладачів) завдяки використанню цифрових технологій для підвищення якості освітнього процесу; створення інформаційно-освітнього середовища для ефективного використання актуальних наукових інтернет-ресурсів.

Список використаних джерел

1. Бережна С., Коробкіна О. Цифровізація наукової бібліотеки ЗВО. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/366c8ac3-2dc2-4a9c-83ee-3b8e238e1438> (дата звернення: 15.03.2025).
2. Добровольська В. В., Чередник Л. А. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2023. № 1. С. 5–11.
3. Назаровець С., Кулик Є. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2017_5_3 (дата звернення: 23.03.2025).
4. Резніченко В. А., Захарова О. В., Захарова Е. Г. Електронні бібліотеки: інформаційні ресурси та сервіси. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/1374/05Резнко%233.pdf> (дата звернення: 23.03.2025).
5. Сучасні форми і методи забезпечення інформаційних потреб користувачів освітянських бібліотек : метод. рек. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733177/1/Method_Modern_forms_and_methods.pdf (дата звернення: 26.03.2025).

*Прокопенко Лілія Сергіївна,
кандидатка історичних наук,
доцентка, головна бібліотекарка науково-дослідного відділу
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, м. Київ*

НАУКОВА СПІВПРАЦЯ НАЦІОНАЛЬНИХ БІБЛІОТЕК КРАЇН ЄВРОПИ У 2019–2023 РОКАХ

У 2024 р. головна бібліотекарка науково-дослідного відділу Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, кандидатка історичних наук, доцентка Л. Прокопенко провела дослідження наукової роботи національних бібліотек (НБ) країн Європи у 2019–2023 роках. Метою дослідження було вивчення організаційних засад і основних напрямів наукової роботи НБ країн Європи у 2019–2023 роках, а також окремих аспектів її правового та кадрового забезпечення, виявлення і дослідження ефективної практики в окресленій сфері і з'ясування можливостей використання зарубіжного досвіду для удосконалення наукової роботи Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого й інших національних бібліотек України у контексті інтеграції у європейський науковий та інформаційний простір. Дослідження реалізовано з використанням широкої джерельної бази. Основним джерелом стали офіційні вебсайти НБ європейських країн. Відомості для аналізу стану наукової роботи отримано переважно із загальних щорічних публічних звітів про роботу НБ. Загалом емпіричною базою дослідження стали 162 звіти НБ країн Європи. Вивчалася практика роботи 41 країни. Одним із питань, які вивчалися у межах цього дослідження, була наукова співпраця НБ країн Європи у 2019–2023 роках.

З'ясовано, що у царині наукової роботи європейські НБ приділяють велику увагу зміцненню і розвитку співробітництва з аналогічними установами соціальної пам'яті, що зберігають культурну спадщину, – бібліотеками, архівами, музеями. Аналіз наукових проєктів, реалізованих європейськими НБ впродовж досліджуваного періоду, засвідчує масштабність їхніх партнерських зв'язків із широким колом найрізноманітніших організацій та установ у сфері науки, освіти, мистецтва.

Практика показує, що питання про спільні наукові проєкти, зазвичай, є частиною загальних угод про співробітництво НБ з іншими установами. Так, Британська бібліотека співпрацює з 41 закладом вищої освіти для реалізації 48 дослідницьких проєктів, Національна бібліотека Угорщини імені Ференца Сечені у 2023 р. підписала 36 угод про співпрацю, Національна бібліотека Чеської Республіки нараз має близько 30 таких угод із зарубіжними партнерами.

Дослідження Королівської бібліотеки Данії охоплюють декілька предметних сфер – переважно гуманітарної та технічної спрямованості, а також у деякій мірі соціальної та природничої. Постійна співпраця цієї бібліотеки з представниками професійних спільнот і участь у дослідницьких проєктах зміцнює зв'язки з університетами та науковими установами і сприяє підвищенню видимості діяльності Королівської бібліотеки Данії як на вітчизняному, так і на міжнародному рівнях.

Цікавим є приклад Національної бібліотеки Фінляндії, яка надає особливого значення спільним дослідженням і всіляко заохочує партнерські проєктні пропозиції, зокрема, у сфері цифрової гуманітаристики, і особливо ті, що узгоджуються з Програмою оцифрування Національної бібліотеки Фінляндії на 2021–2024 роки. Проєктні пропозиції розглядає група експертів, які оцінюють можливості співпраці з урахуванням потенціалу ресурсів бібліотеки та її стратегічних пріоритетів. Національна бібліотека Фінляндії може брати участь у дослідницькій співпраці у ролі партнера – коли на фінансування проєкту подається спільна разом з іншими дослідниками заявка. Національна бібліотека Фінляндії може брати участь у дослідницькому проєкті як головний учасник або як співвиконавець, член консорціуму чи будь-якого іншого партнерства. У рамках партнерських проєктів як додатковий результат досліджень можуть створюватися програмні продукти і застосунки штучного інтелекту, які урізноманітнюють послуги бібліотеки або сприяють поліпшенню використання її ресурсів. Взаємовигідна співпраця у межах дослідницьких проєктів може включати цільове придбання дослідницьких матеріалів і літератури, розроблення методів та інструментаріїв роботи, а також підтримку в управлінні та збереженні дослідницьких матеріалів. Співпраця може стосуватися різних аспектів використання з дослідницькою метою захищеного авторським правом вмісту онлайн-ресурсів, що зберігаються у Національній бібліотеці Фінляндії. Бібліотека зацікавлена у проєктах, які дозволяють використовувати ці матеріали в дослідницьких цілях, а також у тих ініціативах, що пов'язані із співробітництвом у картуванні та зберіганні онлайн-ресурсів. Як постачальник даних Національна бібліотека Фінляндії може взяти на себе зобов'язання надати дослідницькому проєкту можливість використовувати її аналогові та цифрові ресурси або дані у спосіб, який відрізняється від основних бібліотечних послуг.

Характерною рисою наукової роботи НБ Європи є активний розвиток міжнародного співробітництва. Якщо раніше моделі такої співпраці будувалися з позицій того, що особливості НБ роблять їх унікальними і дають мало точок дотику з аналогічними установами інших країн (значно менше, ніж це проявляється у співпраці інших бібліотек одного виду в різних країнах), і захищали власні національні традиції, то впродовж останніх десятиліть спостерігається розвиток більш гнучкої моделі міжнародного співробітництва НБ. Сьогодні відбувається обмін новими методами роботи, ідеями щодо поліпшення організаційних структур та управління, застосування технологій та розвитку систем. Це актуалізує необхідність активнішої стандартизації забезпечення міжнародного доступу до фондів та потребу в узгоджених міжнародних діях щодо збереження культурної спадщини і сприяє популяризації європейських бібліотечних фондів, демонструючи той унікальний внесок, який робить кожна НБ у загальноєвропейську бібліотечну справу.

Європейська бібліотечна спільнота реалізує спільні наукові проєкти для забезпечення відкритого і широкого доступу до сукупного фонду європейських бібліотек. У цьому напрямі

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

працює низка глобальних і регіональних міжнародних організацій (ІФЛА, CDNL, CENL, CERL, LIBER, IAML, ICOM, ICA та інші). Хоча багато європейських НБ на даному етапі ще тільки прагнуть отримати колективне або індивідуальне членство у міжнародних наукових організаціях, їхня участь у низці неурядових бібліотечних міжнародних об'єднань є можливою саме завдяки значним результатам у науковій роботі. Деякі НБ значного міжнародного співробітництва саме в науковій роботі не мають, однак, беруть участь у міжнародному співробітництві ширшого характеру, яке також містить у собі дослідницькі аспекти.

Окрім безпосередньої роботи у дослідницьких проєктах, участь НБ у міжнародній науковій співпраці має низку переваг: доступ до інформаційних ресурсів та даних інших установ, перш за все, НБ інших країн; інтеграція вітчизняної культурної спадщини та даних у європейські та глобальні ресурси; доступ і обмін ноу-хау; обмін публікаціями і експертами; участь в освітніх проєктах, стажування у провідних бібліотеках Європи; обізнаність про сучасні тенденції розвитку бібліотечної справи у світі і можливість здійснення певного впливу на них; поліпшення видимості результатів власних досліджень і їх промоція як науковій спільноті, так і широкому загалу; зміцнення позицій і авторитету НБ, поширення її впливу як у своїй країні, так і за кордоном тощо.

Окрім того, що партнерство здійснюється на інституційному рівні, деякі дослідники є індивідуальними членами міжнародних глобальних і регіональних організацій та учасниками важливих міжнародних професійних ініціатив, які передбачають дослідницьку діяльність. Через таке посередництво НБ розбудовують партнерство і у науковій сфері.

Участь представників НБ у роботі редакційних колегій фахових рецензованих наукових журналів, членство у складі вчених рад інших НБ та закладів вищої освіти, експертна діяльність у різноманітних консультативних структурах, комітетах, комісіях, робочих групах широкого кола міжнародних організацій фіксуються практично у всіх річних звітах про роботу кожної європейської НБ і розглядаються як важливі досягнення НБ як наукової установи, що підвищують її авторитет і престиж.

У практиці роботи деяких європейських НБ (Велика Британія, Чеська Республіка, Хорватія та інших) – прагнення до залучення широкої громадськості до вивчення й надання доступу до своїх фондів (включно з контрольованим краудсорсингом), створення й удосконалення відповідних інструментів. Цікавий досвід залучення волонтерів для реалізації дослідницького проєкту з вивчення історії будівлі Національної бібліотеки Мальти – яскравий приклад громадянської науки. Підтримка проєктів громадянської науки – завдання, зафіксоване у Стратегічних цілях 2023–2027 рр. Австрійської національної бібліотеки.

Плідно розвивається співпраця НБ країн Європи також із системами професійних академічних послуг для підтримки досліджень і розробок, як-от, EBSCO, ProQuest (Summon™), ExLibris, Clarivate, ERIC тощо.

Важливим напрямом розвитку співпраці НБ з науковою спільнотою всередині країни і зарубіжжя є надання стипендій і грантів студентам, аспірантам і науковцям для проведення досліджень на базі їхніх ресурсів (Британська бібліотека, Національна бібліотека Іспанії, Королівська бібліотека Бельгії, Національна бібліотека Португалії, Національна бібліотека Угорщини імені Ференца Сечені, Національна бібліотека Франції та інші).

НБ країн Європи посідають чільне місце серед інших наукових і освітніх установ та організацій і завдяки результатам фундаментальних і прикладних досліджень та експериментальних розробок є важливою частиною національної та європейської дослідницької інфраструктури. Дослідження допомагають підтримувати імідж НБ як привабливого партнера для співпраці з університетами, установами та міжнародними організаціями.

Розвиток відкритої науки і цифрового середовища є стійкою сучасною тенденцією, яка суттєво впливає на діяльність європейських НБ. У перспективі інфраструктура знань і наукових досліджень удосконалюватиметься НБ спільно з ключовими партнерами з тією метою, щоб послуги НБ відповідали потребам досліджень і надавали суспільству найкращі можливості для рівного доступу до інформації та знань. Це особливо актуально в умовах, коли суспільна потреба в знаннях, що базуються на дослідженнях, зростає, а фокус освіти зміщується у бік безперервного та неформального навчання.

*Соколов Віктор Юрійович,
кандидат історичних наук, доцент,
головний бібліотекар науково-дослідного відділу
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, м. Київ*

АКЦИДЕНТНЕ ВИДАННЯ ЯК ВИД ДРУКУ МАЛИХ ПОЛІГРАФІЧНИХ ФОРМ

Акцидентне видання (акцидентна продукція, акцидентні форми друку) (від лат. *accidentia* – випадок, випадковість) (А. в.) – особливий вид друків в категоріях т. зв. малих поліграфічних форм та окремих елементів книги, що охоплюють нестандартне оформлення обкладинок, суперобкладинок, заставок, кінцівок, колонтитулів тощо, з використанням «некласичних» (акцидентних) шрифтів [1–3; 7].

Існує велика кількість різновидів А. в., частина яких широко використовується при організації, упорядкуванні бібліотечних фондів, у документообігу книгозбірень (інколи з їх реквізитами чи зображеннями логотипів), а також для рекламування цих закладів, формування їх іміджу тощо. Це афіші, банери (для презентацій, оформлення книжкових виставок тощо), бланки (юридичних документів, реєстраційної, облікової та звітної документації), блокноти, візитівки персоналу, грамоти, дипломи, етикетки, настінні, перекидні, кишенькові календарі, конверти, наліпки, обгортки, покриття (для наклеювання на картонні боковини книг та підшивок газет і журналів), оправы (для книг чи журналів), пакети, теки, плакати, сертифікати, стікери, флаєри, певною мірою – бібліографічні закладки до книжок, тобто такі друки, при виготовленні яких робиться акцент не на їх змістовому наповненні, інформативності, а здебільшого на приверненні уваги, що досягається шляхом оригінального художнього оформлення [7, с. 144]. Водночас книжкові друковані видання, незалежно від їх формату та особливостей оформлення, А. в. не вважаються.

У загальній структурі поліграфічного виробництва А. в. є високорентабельними і прибуток від них становить приблизно 60% сукупного виторгу друкарень. Характерними особливостями А. в. є: застосування при їх друкуванні не лише паперу, картону, а й інших матеріалів, здебільшого синтетичного походження; використання т. зв. акцидентного набору, тобто особливо складного набору з застосуванням шрифтів різних гарнітур (інколи – неповторних декоративних), кеглів та накреслень, лінійок, рамок, набірних прикрас, орнаментів, предметно-сюжетних ілюстрацій тощо; відсутність вихідних даних, а відтак – і бібліографування [2, с. 38]. В останні роки акцидентні набори широко використовуються і в електронних матеріалах, зокрема в оформленні сайтів книгозбірень, бібліотечних блогів та ін. Тому в поліграфії, видавничій справі та в книжковій графіці А. в. часто обумовлює виконання разових, досить складних робіт, які потребують нестандартного підходу, художніх навичок, спеціальних технологій та обладнання. До т. зв. акцидентних робіт, або акциденції відносяться, зокрема, створення додаткових елементів оформлення книги: заставок, буквиць, мальованих вінєток, кінцівок, прикрас на титульному аркуші, обкладинці, палітурці, бордюрів (від фр. *bordure* – край) – орнаментів у вигляді облямівки зверху, збоку чи по периметру аркуша тощо.

Створення А. в., що слугує комерційним, видовищним, виробничим, політичним, соціальним завданням є окремим і помітним напрямом сучасного графічного дизайну, в якому працюють багато фахівців [5]. На думку проф. З. Партика, методологічні підходи до типології А. в. суперечливі та можуть здійснюватися за різними ознаками, наприклад, за:

1) матеріальною основою:

- продукція у формі нефальцьованих аркушів або їхньої частки (наприклад, листівки, грамоти, атестати, дипломи, анкети, обкладинки, оправы, обгортки, етикетки, візитівки тощо);
- продукція у формі сфальцьованих аркушів або їхньої частки (наприклад, атестати, конверти, пакети, папки);
- продукція у формі зошитів, іноді з оправою (наприклад, комплекти білетів, рахунків, бланків, звичайні зошити, шкільні журнали, щоденники, блокноти);
- продукція у формі книжкових блоків (кодексів) в палітурці чи обкладинці (наприклад,

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

ділові щоденники, книги облікової та звітної документації тощо);

2) геометричною формою: прямокутна і непрямокутна (деякі етикетки, обгортки та інше у вигляді кола, еліпса, трикутника тощо);

3) наявністю засобів захисту від підроблення: захищена продукція (цінні папери, документи суворого обліку та звітності – дипломи, атестати, бланки юридичних документів, поштові, акцизні марки тощо із спеціальними елементами – водяними знаками, наліпками з ефектом голограми, фарбами, що змінюють свій колір, складними візерунками, зазначенням серії та номеру) та незахищена;

4) відношенням А. в. до виготовлення книг і журналів виокремлюють: кодексну акцидентцію (наприклад, обкладинки книг та журналів, нестандартні елементи оформлення титульного аркуша книги) і некодексну;

5) наявністю ознак товару: продукція, що є самостійним товаром (наприклад, шкільні і загальні зошити, папки, блокноти тощо) і така, що не є самостійним товаром (наприклад, оправы для книг і журналів, атестати, етикетки, наліпки з друкарським чи рукописним текстом тощо);

6) необхідністю приклеювання: та, що потребує приклеювання (наприклад, деякі етикетки, наліпки, покриття для палітурок книг тощо) і не розрахована на приклеювання [4, с. 6–7].

Додатково за типологічними ознаками серед А. в. можна виокремити:

- кодексну форму: посторінковий каталог, корпоративний звіт чи презентація з нестандартним поданням інформації та оформленням (у т. ч. як електронний документ);

- буклетну форму: перекидний календар, прейскурант, буклет;

- аркушеву форму: 1) художньо-функціонального призначення (плакат, флаєр, настінний чи кишеньковий календар, поштова листівка, поштова марка); 2) рекламно-інформативного призначення (афіша, оголошення, листівка, наклейка, етикетка, картка, візитівка); 3) спеціального призначення (цінні папери, бланки тощо);

- акцидентні композиції різного роду (зокрема інформаційного, рекламного характеру для розміщення у газетах та журналах, інших поліграфічно втілених носіях).

Всі види акцидентних робіт зазвичай ділять на три групи: видавничу акцидентну продукцію, в тому числі книжково-журнальну; плакатну й афішну продукцію, проспекти, буклети, каталоги тощо; акцидентну продукцію малих форм (запрошення, бланки, візитні картки тощо).

До книжково-журнальної акцидентної продукції відносяться:

- шмуцтитули – внутрішні титули, тобто окремі сторінки, на яких розміщують рубрику, яка відноситься до розділу або частини книги, а іноді і номер цієї частини; шмуцтитул завжди розміщують на непарній смузі, залишаючи оборот порожнім;

- «шапки» – заголовки, які стосуються розділу або частини книги, але розміщені не на шмуцтитулі, а вгорі смуги, з якої починається розділ, і відокремлені від тексту досить великим пропуском;

- ініціали – великі літери на початку глав, розділів видання, набираються шрифтом великого кегля, часто спеціальними орнаментованими знаками або з використанням кліше (ініціал є особливим видом рубрикації і елементом художнього оформлення видання);

- складальні рамки і колонлінейки, що складаються з лінійок або орнаментів і є особливим елементом художнього оформлення видання (колонлінейками називають лінійки або прикраси, що розташовані на кожній смузі видання над основним текстом як елемент художнього оформлення видання; у цьому сенсі колонлінейками слід називати також лінійки, що входять до складу колонтитулів); до цього типу книжково-журнальної акцидентної продукції слід віднести також заставки і кінцівки (прикраси на початку глав або розділів (заставки) і на кінцевих смугах в кінці глав, розділів і частин видання (кінцівки));

- виноски – розміщуються внизу смуги примітки, бібліографічні посилання, переклад іншомовного тексту, що пов'язані з основним текстом знаком виноски.

До акцидентної продукції відносять також короткі тексти і зображення, виконані у різноманітних техніках і матеріалах на предметах, що створюються поза поліграфічними виробництвами і мають здебільшого сувенірне призначення – значках, медалях, об'ємних декоративних і скульптурні виробках тощо.

Список використаних джерел

1. Иваненко Т. А. Восприятие символических и образных особенностей акцидентного шрифта. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. Харків: ХДАДМ, 2004. № 1. С. 76–84.
2. Иваненко Т. О. Біфункціональність акцидентного шрифту: реклама і мультимедія. *Дизайн*. 2011. № 3. С. 36–38.
3. Лесняк В. И. Акцидентный шрифт: 75 ориг. шрифтов / Харьк. гос. акад. дизайна и искусств. Харьков: Колорит, 2004. 139 с.
4. Партико З. Акцидентна продукція та її типологія. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 2. С. 6–7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2014_2_3 (дата звернення: 14.01.2025).
5. Фридман Ю. И. Мой опыт акцидентного набора. Рига, 1975. 255 с.
6. Яремчук О. М. Акцидентні видання в системі поліграфічного дизайну. *Технологія і техніка друкарства*. 2005. № 2. С. 129–133.
7. Яремчук О. М. Формування художньо-образної виразності шрифтових зображень акцидентних видань. *Дизайн*. 2004. С. 144–148.

Яковенко Олена Григорівна,
кандидатка історичних наук,
завідувачка відділу теорії та історії бібліотечної справи
Інституту бібліотекознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, м. Київ

Бінківська Крістіна Русланівна,
бібліотекарка I категорії
відділу науково-методичної роботи
Інституту бібліотекознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, м. Київ

Заріфі Зарміна Наджибовна,
бібліотекарка I категорії
відділу науково-методичної роботи
Інституту бібліотекознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, м. Київ

**ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДИХ ФАХІВЦІВ ДО БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
ДОСВІД І МОЖЛИВОСТІ**

Залучення молодих фахівців до бібліотечної діяльності в умовах динамічних соціокультурних і технологічних змін є ключовим завданням для провідних наукових бібліотек, зокрема Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ). Сучасна бібліотека вже не виконує виключно функцію збереження та надання доступу до інформації – вона трансформується у багатофункціональний інтелектуальний центр, який включає елементи наукової комунікації, аналітичних досліджень, цифрової трансформації та соціокультурного розвитку. Відповідно, сучасні бібліотечні фахівці повинні опановувати не лише класичні бібліотечно-інформаційні технології, але й розвивати компетенції у галузях інформаційного менеджменту, маркетингових стратегій, дослідницької аналітики, налагоджувати взаємодію з партнерами, спільно створювати й проєктувати нові практики, програми, сервіси [2, с.

108].

У цьому контексті особливої ваги набуває проблема невідповідності системи підготовки бібліотечних кадрів сучасним викликам. Не дивлячись на широкі інформаційно-комунікаційні можливості, нині ще спостерігається відірваність української системи бібліотечної освіти від реальних потреб бібліотечної галузі і науки. Навчальні програми характеризується надмірною теоретичністю, слабкою інтеграцією міжнародного досвіду, фрагментарністю, що знижує конкурентоспроможність випускників на ринку праці. Відсутність стратегічного діалогу між закладами вищої освіти та професійним середовищем ускладнює адаптацію молодих фахівців до реальних умов роботи в бібліотеках.

НБУВ активно працює над усуненням цих недоліків, пропонуючи низку ініціатив для залучення до бібліотечної діяльності молодих фахівців та їхньої професійної інтеграції. Одним із ключових напрямів є організація та проведення наукових конференцій, семінарів, лекцій, тренінгів, читань, студій, які забезпечують платформу для міждисциплінарного обміну знаннями.

Так, упродовж 2010–2015 рр. Радою молодих учених НБУВ було організовано шість міжнародних наукових конференцій молодих учених, на яких обговорювалося широке коло питань з розвитку бібліотечної освіти й інформаційної грамотності; іміджу молодого науковця та мотивації наукової діяльності молоді; репрезентації науковців нового покоління у соціальних мережах; ролі молодіжних наукових об'єднань у представленні української науки у вітчизняному й міжнародному інформаційному просторі, реалізації корпоративних проєктів тощо (<http://www.nbuv.gov.ua/taxonomy/term/85?page=1>; <http://www.nbuv.gov.ua/taxonomy/term/85>). Проведення цих конференцій сприяло залученню молодих науковців до світового професійного дискурсу, дало їм змогу не лише представити результати власних досліджень, але й налагодити контакти з колегами з інших країн, обмінятися досвідом, новими ідеями щодо розвитку бібліотечної науки і практики в Україні і світі.

Упродовж 2015–2024 рр. НБУВ є співорганізатором щорічних бібліотекознавчих студій, присвячених пам'яті М. С. Слободяника – відомого українського науковця і педагога, бібліотекознавця, документознавця, бібліографознавця (<http://www.nbuv.gov.ua/taxonomy/term/977?page=1>; <http://www.nbuv.gov.ua/taxonomy/term/977>). Зокрема, у грудні 2024 р. відбулися ювілейні Десяті бібліотекознавчі студії, на яких розглядалися питання трансформації бібліотечної освіти, розвитку професійних компетенцій та адаптації бібліотечних фахівців до нових викликів цифрової епохи. Учасники заходу мали змогу обмінятися досвідом, презентувати результати власної наукової та практичної роботи, що забезпечить подальший розвиток бібліотечної справи в умовах швидких соціальних і технологічних змін, воєнного стану в Україні (<http://www.nbuv.gov.ua/node/6671>).

Важливим елементом політики залучення молодих фахівців до бібліотеки є система грантів, стипендій, стажувань, конкурсів, що уможливорює реалізацію дослідницьких ініціатив у галузі бібліотекознавства та інформаційних технологій. НБУВ активно підтримує молодих науковців через надання фінансування для участі у міжнародних конференціях, дослідницьких програмах і видання наукових публікацій (<http://www.nbuv.gov.ua/node/335>). Крім того, бібліотека розвиває програми менторства, котрі сприяють ефективному передаванню професійного досвіду від досвідчених бібліотекарів до молодих фахівців, забезпечуючи їхню швидку адаптацію до специфіки роботи у бібліотечній галузі.

Суттєву роль у залученні молодих кадрів відіграють програми практичної підготовки, які передбачають безпосереднє знайомство з професійним середовищем, отримання навичок роботи з інформаційними ресурсами. Так, у лютому 2024 р. наукова молодь з ініціативи Ради молодих учених НБУВ відвідала Національний центр Олександра Довженка, що дало змогу молодим науковцям НБУВ ознайомитися з принципами архівування кіноспадщини, специфікою роботи у контексті опрацювання, оцифрування цих фондів, збереження культурної пам'яті (<http://www.nbuv.gov.ua/node/6718>). Такі ініціативи сприяють формуванню у молодих фахівців комплексного бачення бібліотечної професії та її ролі в сучасному суспільстві.

Бібліотека активно співпрацює із закладами вищої освіти України. У НБУВ реалізуються освітні програми, проходження практики, стажування для студентів різних спеціальностей, зокрема пов'язаних із бібліотечною справою, інформаційною діяльністю, документознавством [3, с. 230]. Спільні проєкти із закладами вищої освіти передбачають проведення лекцій, семінарів, науково-інформаційних заходів, екскурсій тощо, що сприяє професійному зростанню студентів, формуванню нового покоління кваліфікованих спеціалістів.

На базі НБУВ діє система безперервної освіти бібліотечних і науково-інформаційних фахівців, здійснюється підготовка кадрів вищої кваліфікації через аспірантуру й докторантуру за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Розроблено відповідну науково-освітню програму, особливістю якої є націленість на підготовку фахівців, здатних розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та / або дослідницько-інноваційної діяльності в інформаційній сфері; спрямованість на оволодіння здобувачами освіти загальнонаукових компетентностей та універсальних навичок дослідника, необхідних для розв'язання практичних завдань у процесі їхньої професійної діяльності або навчання [1, с. 33].

Окремої уваги заслуговує міжнародна діяльність НБУВ, яка відкриває перед молодими фахівцями можливості для професійного зростання через участь у міжнародних наукових форумах, стажуваннях, обмінах. Завдяки цьому молоді науковці отримують доступ до передових світових практик, знайомляться з новітніми підходами до управління бібліотечними ресурсами й упровадження цифрових технологій у бібліотечні процеси. Це уможливорює інтеграцію українських бібліотекарів у глобальний професійний простір і сприяє модернізації бібліотечної галузі України.

Отже, комплексна стратегія залучення молодих фахівців, яка реалізується в НБУВ, охоплює освітній, науковий, міжнародний, практичний аспекти професійної підготовки. Упровадження інноваційних освітніх підходів, розвиток менторських і грантових програм, міжнародна інтеграція та розширення практичних можливостей є визначальними факторами ефективної адаптації молодих фахівців до умов сучасного бібліотечного середовища. Подальше посилення взаємодії між бібліотеками та закладами вищої освіти, науковими установами й організаціями створить умови для формування цілісної моделі професійної підготовки бібліотечних фахівців нового покоління, здатних відповідати на виклики інформаційного суспільства та сприяти розвитку бібліотечної науки в Україні.

Список використаних джерел

1. Добровольська В. В. Підготовка фахівців зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. *Підвищення ефективності діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах цифровізації* : науково-методичний збірник / наук. ред. О. Г. Яковенко ; відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2022. С. 32–38. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004499> (дата звернення: 22.03.2025).
2. Клименко О. Бібліотечна практика, освіта та наука в умовах соціальних трансформацій. *Бібліотечний вісник*. 2024. № 1. С. 106–115. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001461116> (дата звернення: 20.03.2025).
3. Яковенко О. Г. Взаємодія бібліотеки та закладу вищої освіти в організації практики студентів. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір* : матеріали Міжнар. наук. конф., м. Київ, 8–10 жовт. 2024 р. : у 2-х т. / Київ, 2024. Т. 1. С. 229–233. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004933> (дата звернення: 21.03.2025).

*Дубас Тетяна Петрівна,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
завідувачка відділу синтезу соціокультурних мережесих ресурсів
Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ РУКОПИСІВ (НА ПРИКЛАДІ ЖУРНАЛІВ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ)

Важливість забезпечення відкритого доступу до наукової інформації для прозорості, швидкого поширення знань і стимулювання подальших досліджень набуває дедалі більшого значення в нашому інформаційному суспільстві [1]. У Будапештській декларації відкритого доступу від 14 лютого 2002 р. (Budapest Open Access Initiative) наголошено: «Давньою традицією є готовність науковців публікувати результати своїх досліджень у наукових журналах без оплати, заради дослідження та знання. Нова технологія – це Інтернет. Суспільне благо, яке вони роблять можливим, – це всесвітнє електронне розповсюдження рецензованої журнальної літератури та абсолютно вільний і необмежений доступ до неї для всіх науковців, вчених, викладачів, студентів та інших допитливих умів. Усунення перешкод для доступу до цієї літератури прискорить дослідження, збагатить освіту, поділиться знаннями багатих з бідними, а бідних із багатими, зробить цю літературу максимально корисною та закладе основу для об'єднання людства у спільній інтелектуальній розмові та пошуку знань» [2].

Отже, надання відкритого доступу дає можливість авторам зробити свої наукові дослідження максимально доступними глобальному світу, сприяє більшій прозорості в науковому процесі. Журнали відкритого доступу підтримують принципи вільного поширення наукової інформації.

На прикладі журналів відкритого доступу, які публікує Ital Publication, розглянемо процес їх підготовки. Чому Ital Publication обрано для нашого дослідження? Тому, що «це не лише видавець, а й осередок науковців. IP – це платформа, яка пропонує чудові ресурси для досліджень. Він поєднує традиційне видавництво з можливостями, які надають нові технології» [3]. Ital Publication – це незалежний міжнародний видавець онлайн-журналів із відкритим доступом, що охоплюють широкий спектр наукових дисциплін, який був заснований наприкінці 2016 р. Європейською асоціацією досліджень високих технологій і нових технологій (EUHERA). Ital Publication є власником журналів відкритого доступу Emerging Science Journal, HighTech and Innovation Journal, Journal of Human, Earth, and Future та SciMedicine Journal і несе повну відповідальність за дотримання належних практик, зокрема тих, що стосуються авторів, рецензентів та редакторів, дотримання своїх публікацій [3].

Наукова стаття, якісно підготовлена та відредагована, опублікована в рецензованому журналі з відкритим доступом, є важливим показником для вимірювання продуктивності, а також авторитету науковця.

Усі статті в журналах відкритого доступу, які публікує Ital Publication, є подвійно сліпими рецензованими електронними публікаціями, подані рукописи підлягають перевірці за допомогою програмного забезпечення для запобігання плагіату, адже плагіат є серйозним порушенням етики публікацій.

Рукопис проходить перевірку на відповідність вимогам та стандартам публікації. Редакція журналів має право відхиляти рукопис, якщо тематика дослідження просто не відповідає профілю обраного журналу. Після подання рукопису до редакції приймається рішення щодо надсилання його на рецензування, – це типовий, але дуже важливий процес.

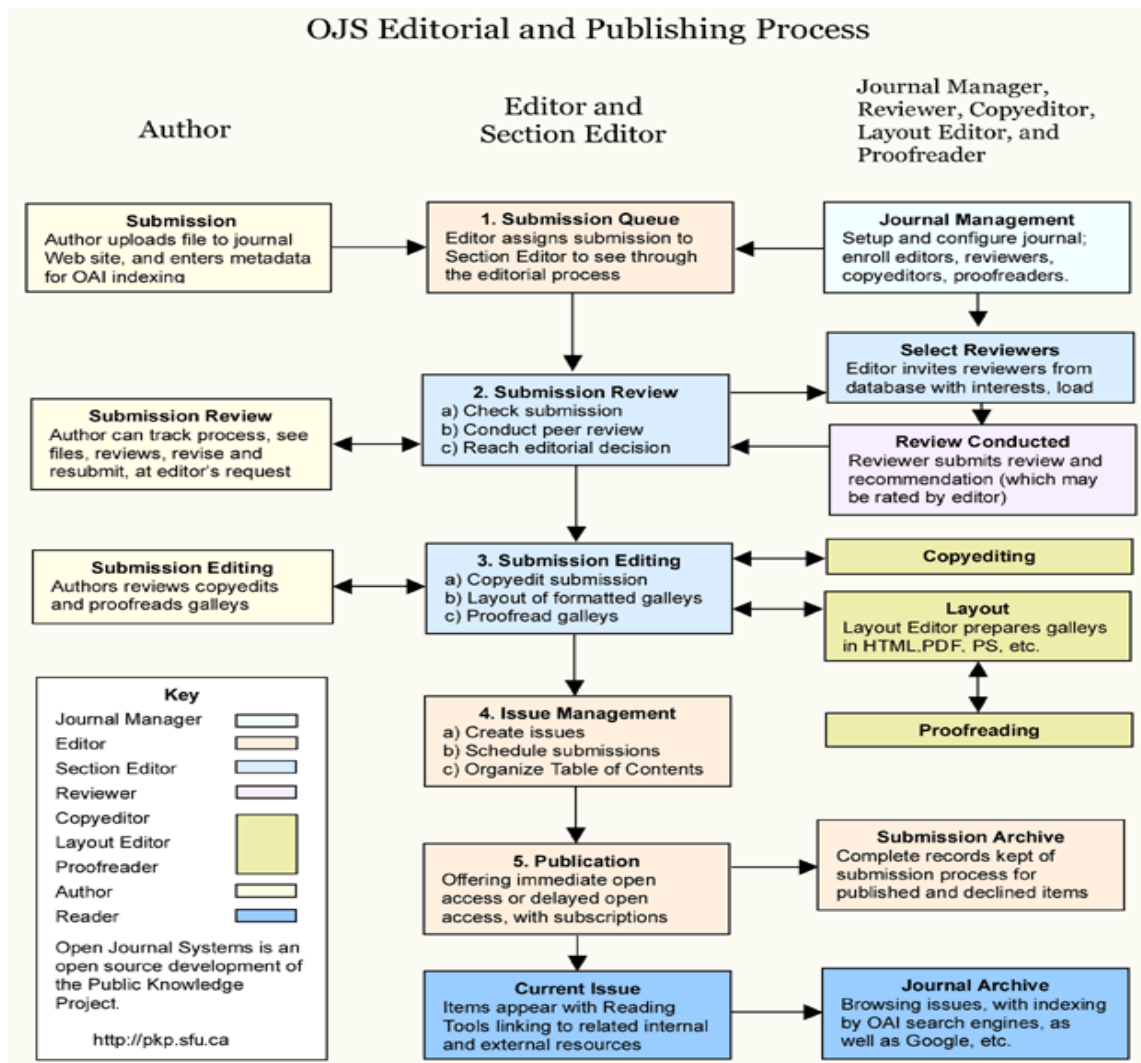

Рис. 1. Схема детального процесу рецензування

Джерело: <https://www.euhara.org/peer-review-policy/>.

Звернемо увагу, що «традиційний процес рецензування може бути довгим і складним, що затримує публікацію та поширення нових наукових відкриттів. <...> Цифрові технології надають нові можливості для покращення процесу публікації та доступу до наукових робіт. Прогрес у сфері штучного інтелекту та машинного навчання може також відіграти важливу роль у покращенні процесу рецензування. Наприклад, алгоритми можуть допомогти в автоматизації перевірки якості досліджень та виявленні плагіату» [4].

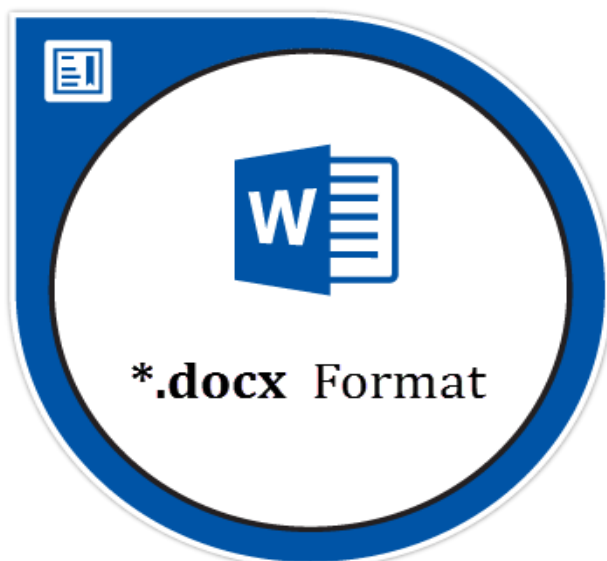
Прорецензовану та прийняту до публікації статтю редагують, цей процес займає деякий час, щоб забезпечити якісне опрацювання рукопису.

Слід зауважити, що всі рукописи мають бути подані лише англійською мовою. На сайті *European High-tech and Emerging Research Association (EUHERA)* (Європейська асоціація досліджень високих технологій і нових технологій [EUHERA]) у рубриці «*Author Guidelines*» («Рекомендації для авторів») зазначено дуже важливу вказівку: «Автори, чия рідна мова не є англійською, повинні переконатися, що їхні рукописи написані ідіоматичною англійською мовою перед поданням. Будь ласка, напишіть свій текст гарною англійською мовою (допускається використання американської чи британської мов, але не суміш цих)» [5].

Якщо стаття потребує професійного редагування англійською мовою перед її поданням, під час рецензування або перед остаточною публікацією, можна скористатися послугою редагування англійською мовою «*EUHERA Author Services*» [6].

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

На сайті, наприклад, міждисциплінарного міжнародного журналу з відкритим доступом ***Emerging Science Journal*** можна завантажити шаблон рукопису, який допоможе авторові в підготовці статті для публікації.

Посилання на шаблон рукопису ***Emerging Science Journal***

Джерело: <https://ijournalse.org/index.php/ESJ/about/submissions>.

На нашу думку, важливе значення має саме якість і достовірність публікацій. Адже оприлюднення фундаментальних досліджень в авторитетних журналах відкритого доступу дає змогу світовій науковій спільноті ознайомитись із результатами праці вченого, сприяє обміну ідеями та взаємному збагаченню знань.

Отже, процес підготовки рукописів для журналів відкритого доступу багатоетапний і має відповідати всім вимогам до оформлення, міжнародним стандартам. Спільні зусилля авторів, рецензентів, редакторів, видавців, їхня копітка, відповідальна праця зроблять публікацію в авторитетному журналі відкритого доступу якісною, відкритою та доступною для глобальної аудиторії.

Список використаних джерел

1. Відкритий доступ до знань: революція в науковій спільноті. *АкадемПростір*. 27.01.2024. URL: <https://www.akademprostir.com/l/vidkritij-dostup-do-znan-revoljutsiya-v-naukovij-spilnoti/> (дата звернення: 06.03.2025).
2. Прочитайте декларацію. Будапештська ініціатива відкритого доступу. *BOAI. Budapest Open Access Initiative*. URL: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read/> (дата звернення: 06.03.2025).
3. Видання Ital. *European High-tech and Emerging Research Association (EUHERA)*. URL: <https://www.euhera.org/publications/> (дата звернення: 10.03.2025).
4. Author Guidelines. *European High-tech and Emerging Research Association*. URL: <https://www.euhera.org/author-guidelines/> (дата звернення: 12.03.2025).
5. Наукові публікації в сучасному світі: важливість, виклики та перспективи. *0352.ua : сайт міста Тернополя*. URL: https://www.0352.ua/list/423067#goog_rewarded (дата звернення: 12.03.2025).
6. Preparation of Manuscripts. *Emerging Science Journal*. URL: <https://ijournalse.org/index.php/ESJ/about/submissions> (дата звернення: 12.03.2025).

*Чорноморець Євгенія Матейвна,
кандидатка філософських наук,
старша наукова співробітниця відділу архівознавства
Українського науково-дослідного інституту
архівної справи та документознавства, м. Київ*

ТЕРМІН «ЦИФРОВІЗАЦІЯ» У ВІТЧИЗНЯНИХ НОРМАТИВНИХ АКТАХ ЩОДО АРХІВНОЇ СПРАВИ

У 1998 р. було прийнято закони «Про Національну програму інформатизації» № 74/98-ВР і «Про Концепцію Національної програми інформатизації» № 75/98-ВР, спрямовані на формування в Україні інформаційного суспільства. Саме ці закони заклали нормативне підґрунтя для подальшого поступового впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя, включаючи архівну справу. У законі «Про національну програму інформатизації» у ст. 1 було визначено зокрема терміни «інформатизація», «засоби інформатизації», «інформаційна технологія» тощо [4]. У цьому законі термін «цифровізація» відсутній.

У Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 15.05.2013 № 386-р було поставлено загальну задачу – «широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіту, культуру, архівну справу, охорону здоров'я, охорону навколишнього природного середовища тощо» [6]. Для архівної справи в цьому документі було сформульовано кілька загальних завдань: у сфері формування електронного врядування — формування нормативно-правової бази забезпечення архівного зберігання електронних документів; у сфері розвитку електронної культури — переведення в електронну форму документів НАФ задля підвищення рівня забезпечення їх збереженості, а також створення електронних інформаційних ресурсів в архівах [6]. Тим самим були конкретизовані напрями інформатизації архівної галузі.

Пояснення терміна «цифровізація» у вітчизняному законодавстві вперше зустрічається в Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 17.01.2018 № 67-р. Згідно із документом, це «насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір» [5]. Також у цьому документі використовується термін «цифрові технології», розкривається їх значення для розвитку цифрової економіки. Незважаючи на те, що в назві документа йде мова про розвиток цифрового суспільства, в самому документі цей термін не пояснюється; вказується, що використання цифрових технологій веде до розвитку відкритого інформаційного суспільства. У документі визначаються основні принципи і напрями цифровізації, втім, у ньому не встановлюються окремі задачі щодо цифровізації архівної справи.

У 2019 р. було створено Міністерство цифрової трансформації, а 01 грудня 2022 р. прийнято новий Закон «Про Національну програму інформатизації» № 2807-ІХ [3]. Порівняно із Законом від 1998 р., в Законі від 2022 р. значно змінено перелік основних термінів, яким надано визначення, а також змінено визначення низки термінів, наявних у Законі від 1998 р. Зокрема, в Законі від 2022 р. в перелік термінів, яким надається визначення (ст. 1), окрім термінів «інформатизація» і «інформаційні технології», увійшли терміни «цифровізація» і «цифрові технології». У визначенні терміна «інформатизація» тепер згадуються цифрові технології: «інформатизація — сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, технологічних та виробничих процесів, спрямованих на створення умов для забезпечення розвитку інформаційного суспільства та впровадження інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій». Засобами інформатизації є «комп'ютери, електронно-обчислювальна техніка, програмні продукти, інформа-

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

ційні системи або їх окремі елементи, електронні комунікаційні мережі». Термін «цифровізація» отримує гранично коротке визначення (відмінне від наявного в згаданому вище Розпорядженні Кабміну «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки...»): «процес впровадження цифрових технологій у всі сфери суспільного життя». Вперше наводиться визначення цифрових технологій: «сукупність систематизованих правових, науково-технічних, організаційних рішень, спрямованих на застосування комп'ютерної та іншої електронно-обчислювальної техніки, програмного забезпечення та інших засобів для зменшення участі користувача інформаційно-комунікаційних систем і засобів інформатизації під час збирання, приймання, обробки, передавання інформації чи трудомісткості виконуваних операцій». Отже, цифровізація постає як один із аспектів інформатизації, цифрові технології — як один із сучасних, новітніх типів ІКТ. Цей Закон також не нормує безпосередньо цифровізацію архівної справи.

Що стосується безпосередньо архівної справи, визначення терміна «цифровізація» (із вище згаданого Розпорядження Кабміну «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки...») наводиться у нормативному документі «Стратегічна програма розвитку архівної справи України на середньострокову перспективу (2019–2023 рр.)» [7]. У ньому ж серед основних завдань розвитку архівної справи зазначається «здійснення системної інформатизації та цифровізації архівних процесів», зокрема розробка (з урахуванням зарубіжного досвіду) і затвердження Концепції цифровізації архівної справи, зокрема формулювання конкретних завдань з її реалізації (на жаль, цей документ не було розроблено).

У розробленому в 2020 р. проєкті документа «Стратегія розвитку архівної справи на період до 2025 року» серед проблем архівної справи зазначається «безсистемність та низький рівень цифровізації», знову планується прийняття Концепції цифровізації архівної галузі та нового архівного Закону, у якому серед іншого будуть окреслені напрями цифровізації архівної галузі [9].

У документі «Завдання Національної програми інформатизації на 2022-2024 роки», затвердженому постановою Верховної Ради України від 08.08.2022 № 2360-ІХ, у напрямі «Інформатизація процесів соціально-економічного розвитку» перед Укрдержархівом поставлено загальне завдання «Цифровізація у сфері архівної справи, діловодства» та наведено конкретні очікувані результати (а саме: цифровізація страхового фонду документації, створення інформаційно-комунікаційної системи «Архівні фонди України», створення та розвиток відомчої інформаційно-комунікаційної системи ЕЛАРСИС) [2].

У щорічних звітах Державної архівної служби України формулюються пріоритети на наступний рік; з 2021 року постійним пріоритетом є цифровізація архівної справи та державної системи страхового фонду документації; інформація щодо виконання завдань згідно з цим пріоритетом висвітлюється у розділі 6 «Організація заходів з цифровізації архівної галузі та державної системи страхового фонду документації» звітів за 2021, 2022, 2023, 2024 роки [1].

У грудні 2024 р. було схвалено документ «Стратегія захисту документальної спадщини як запорука збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року» [8], у якому цифровізація архівної справи є першою стратегічною ціллю, а також формулюються конкретні операційні цілі (забезпечення онлайн доступу до архівних інформаційних ресурсів, оцифрування архівних документів і забезпечення досвіду до них, розвиток електронних архівних послуг, забезпечення захисту архівів), завдання та очікувані результати.

Отже, визначення терміна «цифровізація» у вітчизняних нормативних актах було дано у 2018 р., потім уточнено у 2022 р. Цифровізація постає як засіб та новітній технічний інструмент інформатизації. У нормативних актах з архівної справи, починаючи з 2019 р., постійно використовується цей термін на позначення стратегічної цілі розвитку архівної справи, формулюються напрями і завдання цифровізації архівної галузі (починаючи з розробки архівного Закону і Концепції інформатизації і включаючи конкретні завдання впровадження цифрових технологій у всі напрями архівної діяльності).

Список використаних джерел

1. Звіт про роботу Укрдержархіву, архівних установ і спеціальних установ страхового фонду документації у 2022 році та пріоритети Укрдержархіву на 2023 рік. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2022/Zvit_2022_archiv.pdf (дата звернення: 12.03.2025).
2. Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 2022-2024 роки: постанова Верховної Ради України від 8 липня 2022 року № 2360-IX.
3. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 01 грудня 2022 р. № 2807-IX (чинний).
4. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04 лютого 1998 р. № 74/98-ВР [зі змінами] (втратив чинність).
5. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р.
6. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р.
7. Стратегічна програма розвитку архівної справи України на середньострокову перспективу (2019–2023 pp.) URL: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/strateg_prog_rozv_arch_spav.pdf (дата звернення: 27.03.2025).
8. Стратегія захисту документальної спадщини як запорука збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів від 24 грудня 2024 р. № 1349-р.
9. Стратегія розвитку архівної справи на період до 2025 року. Проєкт. Київ, 2020. URL: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/strategy_16.09.2020.pdf (дата звернення: 27.03.2025).

***Березовський Олег Миколайович,**
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
відділу науково-інформаційної та редакційно-видавничої діяльності
Українського науково-дослідного інституту
архівознавства та документознавства, м. Київ*

**ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ ДОВІДКОВОГО АПАРАТУ АРХІВІВ:
ПРОБЛЕМА ОНОВЛЕННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ**

Процес деколонізації в Україні, що розпочався в часи розпаду СРСР та стихійно активізувався в період Революції гідності й Російсько-української війни (з 2014 р.), посилюється після російського вторгнення в Україну 2022 р. Звернемось до дефініції поняття «деколонізація». У широкому сенсі – це сукупність заходів у межах країни, для позбавлення від імперської спадщини, яка використовується для відновлення імперського впливу. Ці заходи відбуваються не тільки на рівні політики, економіки, науки чи культури, а й на рівні свідомості окремої людини. Це свого роду «зняття з п'єдесталу» тієї форми знань, яку в умовах монополії створила імперія про свої підкорені народи, щоб панувати над ними. Важливо розуміти, що деколонізація полягає не лише в поваленні режимів чи зміні політичного устрою, зміні етикеток у музеях чи перейменуванні вулиць – вона виражається в переосмисленні концепції природи знань про іншого. В українському контексті під цим терміном слід розуміти відмежування України від російської імперської політики та панівного російсько-імперського наративу «спільної» історії, ідеології та ін. [1, с. 33]. Деколонізація в Україні регулюється чотирма декомунізаційними законами та Законом України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів».

Довідковий апарат українських архівів створювався у різні історичні періоди, за різними підходами та ідеологічною спрямованістю. Під довідковим апаратом архівів розуміються описи, анотовані реєстри описів, каталоги, пугівники, огляди, покажчики, тематичні переліки, а також заголовки справ, назви і номери фондів та ін. Ці елементи довідкового апарату

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

архівів мають колоніальні сліди та потребують критичного аналізу, а також вироблення методологічних засад їх оновлення. Особливо це актуалізувалось у контексті оцифрування архівів та потужного розвитку архівних електронних ресурсів [2, с. 7-11]. Перед введенням описів, заголовків справ та інших елементів довідкового апарату до електронних ресурсів має відбутися їх перегляд з точки зору декомунізації й деколонізації.

Найпоширенішими колонізаційними слідами в науково-довідковому апараті архівів є: використання російської мови; класифікація архівних документів за датою (1917 р.); вживання імперських та радянських ідеологем; використання радянських словотворів тощо.

Перейменування заголовків справ, архівних описів українською мовою є необхідним елементом удосконалення довідкового апарату архівів. Неспівпадіння мови заголовку справи та мови документів цілком вирішується уже наявним способом – позначками мови у дужках (рос.), (пол.), (нім.), (угор.) тощо. Сучасні тенденції глобалізованого інформаційного світу покладають нові вимоги до архівного продукту – це цифровізація та розроблення електронних архівних ресурсів. Ці процеси, в свою чергу, надають низку переваг: пошукова система та навігація, доступність, динамічність, мультимедійність тощо. В Україні вже створено Міжархівний пошуковий портал, що об'єднує у єдиному пошуковому просторі електронні ресурси державних архівів, а також окремі тематичні цифрові колекції документів. В перспективі, цей портал буде об'єднувати електронні ресурси всіх українських архівів. Пошук в Міжархівному пошуковому порталі має гнучкі налаштування та здійснюється за повними текстами довідкового апарату, представленого на локальних ресурсах, а саме: за назвами фондів, історичними довідками до них, анотаціями до фондів та описів, заголовками справ і документів. Тому використання української мови в довідковому апараті, як обов'язкового атрибуту, значно полегшить роботу дослідників, уніфікує вимоги, аналітичні запити, вибірки, а також позбавить недоліків пошуку документів іноземною мовою в електронних архівних ресурсах.

Ще однією поширеною проблемою, що зустрічається в науково-довідковому апараті архівів – це класифікація архівних документів за датою 1917 р. Такий поділ був зроблений в радянський час для того, щоб акцентувати увагу на Жовтневій революції 1917 року, навколо якої вибудовувалась комуністична ідеологія. Подібна ситуація стосується 1939 року для архівів західних областей України [3, с. 213-216]

Нерідко в довідковому апараті архівів можна зустріти радянські ідеологеми: «Велика Вітчизняна війна», «німецько-фашистський», «імені Леніна», «партія» (як позначення комуністичної партії у 1918-1991 рр.) тощо. Некоректним є вживання словосполучень: «дореволюційний», «довоєнний», «післявоєнний», «міжвоєнний», «капіталістичний» тощо. Поширеною практикою було використання «радянських словотворів» (особливо у назвах фонду) – «видатний партійний діяч», «відомий радянський», «визначний історик». Колонізаційним слідом в довідковому апараті архівів є складання каталогів та покажчиків за російською абеткою, що відображають архівні документи українською та російською мовами разом, що спотворює архівну інформацію [3, с. 215-217].

Отже, елементи довідкового апарату архівів мають колоніальні сліди та потребують критичного аналізу, а також вироблення методологічних засад їх оновлення. Особливо це актуалізувалось у контексті оцифрування архівів та потужного розвитку архівних електронних ресурсів. Перед введенням описів, заголовків справ та інших елементів довідкового апарату до електронних ресурсів має відбутися їх перегляд з точки зору декомунізації й деколонізації.

Список використаних джерел

1. Герчанівська П. Е. Деколонізація суспільства: український поворот. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 1. С. 32–41.
2. Хромов А., Скальський В. Оцифрування українських архівів у 2023 році. *Архіви України*. 23. № 1(338). С. 7–11.
3. Скальський В. Деколонізація в архівах. *Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі* : зб. Матеріалів II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Київ, 24 жовт. 2024 р. / Маріуп. держ. ун-т. Київ : МДУ, 2024. – С. 213–217.

*Купчак Ольга Сергіївна,
інженерка з комп'ютерних систем
Ярмолинецької центральної бібліотеки,
с. Ярмолинці, Хмельницька область*

BOOKTOK ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Сучасна читацька культура переживає трансформацію, спричинену розвитком цифрових технологій та соціальних мереж. Однією з найвпливовіших платформ у сфері популяризації читання є TikTok, а його книжкова спільнота, відома як BookTok, кардинально змінює традиційні механізми залучення до читання. Завдяки коротким, емоційним відео користувачі TikTok активно обговорюють книги. Сьогодні саме BookTok визначає світові книжкові тренди, сприяє зростанню продажів, а також формує новий стиль комунікації між авторами, видавцями та читачами. Водночас для бібліотек сіл та малих містечок цей феномен є не лише викликом, а й можливістю адаптувати свою діяльність до потреб нового покоління читачів.

Для великих міст, де працюють сучасні книжкові магазини, великі бібліотеки та літературні клуби, інтеграція BookTok у літературне життя здається природною. Але цей тренд впливає на читачів і у сільській місцевості. Чи можуть маленькі бібліотеки використовувати цей феномен для заохочення до читання? Як бібліотекар у невеликій громаді може адаптувати свою роботу до нової цифрової реальності? Саме на ці питання шукаю відповідь.

BookTok – це спільнота у TikTok, де користувачі діляться відеорецензіями на книги, обговорюють літературні тренди, рекомендують улюблені твори та навіть відроджують інтерес до давно забутих класичних творів. Найбільший вплив BookTok має на молоду аудиторію: підлітків та студентів.

Чому це цікаво, бо короткі відео передають щирі реакції читачів, що робить рекомендації більш переконливими, вірусний ефект TikTok дозволяє окремим книгам миттєво ставати бестселерами, а ще читачі формують цифрові клуби, беруть участь у книжкових челенджах, діляться враженнями і миттєво отримують зворотній зв'язок.

На перший погляд може здатися, що TikTok і BookTok не мають значного впливу на аудиторію сільських бібліотек. Проте бібліотекарі вже помічають, що молодь приходить і питає саме ті книги, які вони бачили в трендах BookTok. Якщо раніше бібліотеки в селі сприймалися здебільшого як місце для виконання шкільних завдань, то сьогодні молодь приходить із конкретним запитом на книги, про які дізналася через соціальні мережі.

Водночас сільські бібліотеки стикаються з такими викликами:

– Обмежений книжковий фонд: нові бестселери, популярні у TikTok, не завжди доступні в фондах бібліотек.

– Низький рівень цифрової інтеграції: не всі бібліотекарі активно використовують соціальні мережі, а це зменшує їхню взаємодію з молоддю.

– Відсутність фінансування на закупівлю популярних книг: бібліотеки часто залежать від бюджетного фінансування, яке не завжди передбачає оновлення фонду відповідно до сучасних цифрових трендів.

Попри це, сільські бібліотеки можуть використовувати BookTok як дієвий інструмент залучення молоді до читання впровадивши кілька стратегій.

Навіть маленька бібліотека може вести TikTok-сторінку, де розповідатиме про книжкові новинки, організовуватиме флешмоби чи ділитиметься рекомендаціями. Також буде доречним організувати «Букток-зону» - полиці, або стілажі з книгами, популярними в TikTok. Молодь буде зацікавлена, якщо знайде саме ті книги, які вже бачила в трендах.

Книжкові клуби в оновленому форматі набувають популярності – це може зацікавити нових активних читачів.

Сучасні бібліотеки дедалі частіше стають центрами спільного читання. Вони організовують книжкові зустрічі, тематичні вечори, літературні дискусії. Завдяки цьому бібліотека перестає бути лише «архівом книжок», а перетворюється на простір живого літературного

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

діалогу. Книжкові клуби — це унікальне явище, яке поєднує інтелектуальний розвиток, соціалізацію та культурне збагачення. Вони допомагають зробити читання корисним і цікавим, перетворюючи його на частину активного суспільного життя.

Соціалізація є ключовим елементом формування особистості, особливо в молодому віці. Через спілкування, спільні інтереси та командну діяльність молодь набуває важливих життєвих навичок: вміння співпрацювати, вирішувати конфлікти, висловлювати власні думки та розуміти інших.

У сучасному світі, де цифрові технології часто замінюють живе спілкування, читацькі клуби набувають особливого значення. Вони можуть стати допоміжними у побудові нових соціальних зв'язків, уникнути почуття самотності та розвинути емоційний інтелект.

Активна соціалізація сприяє особистісному зростанню, підвищенню самооцінки та формуванню громадянської відповідальності. Саме тому важливо підтримувати молодь у пошуку нових знайомств, цікавих хобі та корисних соціальних ініціатив. І саме бібліотека може стати таким місцем.

Бібліотекарі сільських бібліотек відзначають збільшення запитів на книги, які стали вірусними у TikTok. Якщо раніше молодь здебільшого цікавилася навчальною літературою чи «класикою за списком», то тепер частіше приходять із конкретними запитами на сучасну прозу.

Яскравий приклад: книги Коллін Гувер, Меделін Міллер чи Фредріка Бакмана набули шаленої популярності завдяки BookTok. Навіть у невеликих сільських бібліотеках підлітки почали активно їх запитувати.

Попри великі можливості, бібліотекарі мають критично підходити до вибору книг, які популяризує BookTok. Деякі книжки можуть мати низьку літературну цінність або містити спірні теми, що вимагають уважного підходу до їхнього відбору для молодіжної аудиторії.

Крім того, важливо навчати бібліотекарів цифровій грамотності, щоб вони могли орієнтуватися в сучасних літературних трендах та ефективно комунікувати з молоддю через соціальні мережі.

BookTok став потужним явищем у сучасній культурі читання, яке впливає не лише на глобальні книжкові ринки, а й на локальні громади, зокрема на сільські бібліотеки. Для бібліотекарів це не лише виклик, а й унікальна можливість зробити бібліотеку більш сучасною, цікавою та привабливою для молодого покоління.

BookTok змінює спосіб сприйняття книг. Інтеграція трендів із TikTok у бібліотечну діяльність дозволяє модернізувати підхід до популяризації читання, створити нові форми взаємодії з молоддю та адаптувати бібліотеку до цифрової доби.

Використовуючи тренди BookTok, бібліотеки можуть зруйнувати стереотип про «нудні книги» та показати, що читання — це актуально і захопливо.

Список використаних джерел

1. Вплив соціальних мереж на формування ідентичності підлітків лм салівон. URL: dspace.luguniv.edu.ua (дата звернення: 17.03.2025).
2. Бібліотерапія як метод психопрофілактики та психологічної реабілітації: вітчизняний і зарубіжний досвід н демиденко - вісник національного університету оборони ..., 2025 - visnyk.nuou.org.ua
3. Вплив соціальних мереж на психологічне благополуччя особистості л березовська - вісник національного університету оборони ..., 2020 - visnyk.nuou.org.ua

*Доскіч Людмила Степанівна,
кандидатка політичних наук, доцентка
Київського національного університету культури і мистецтв,
Київського університету культури, м. Київ*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ СЕКЦІЇ АРХІВНОЇ ОСВІТИ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ (SAE) МІЖНАРОДНОЇ РАДИ АРХІВІВ

Дослідження освітніх ініціатив Міжнародної ради архівів (МРА) дозволяє оцінити їхній вплив на розвиток архівної справи та підготовку фахівців, а також сприяє розробці рекомендацій для вдосконалення професійної освіти в галузі. Враховуючи сучасні виклики, такі дослідження є критично важливими для забезпечення високого рівня архівної роботи на глобальному рівні.

Секція архівної освіти та професійної підготовки забезпечує підготовку викладачів у сфері архівознавства та діловодства. Основна мета цієї секції полягає в тому, що з числа випускників готують нове покоління дослідників, які будуть просувати прогресивні ідеї та вирішувати актуальні питання в майбутньому. Також надалі вони будуть готувати професійні кадри, що забезпечить ефективність управління архівних організацій на всіх рівнях.

У своїй діяльності Секція архівної освіти та професійної підготовки спирається на керівні органи МРА, має зв'язок з ЮНЕСКО через Міжнародну стандартну класифікацію освіти (ISCED: International Standard Classification of Education).

Серед найважливіших цілей секції виділяють: сприяння розвитку співробітництва між архівними навчальними закладами з метою надання допомоги у розвитку наукових досліджень та рівня підготовки фахівців у всьому світі; поширення інформації про можливості здобуття освіти та підготовки кадрів, наприклад, за допомогою регіональних освітніх конференцій; співробітництво з іншими органами МСА щодо підготовки навчальних матеріалів [3], а також «розвиток методології освіти та різноманітних навчальних засобів» [2, с. 150].

Проекти, які свого часу реалізовувала секція. Інтернет-каталог архівних шкіл (Online Directory of Archival Education) та нових установ, які проводять навчання у галузі. Це змушує розробників Каталогів вести постійний моніторинг ситуації та постійно оновлювати базу даних. Проблема цієї програми полягає у неефективному механізмі оновлення інформації, а також неможливості синхронізації із офіційним сайтом МРА.

Пакет навчання для викладачів (Training the Trainer Resource Pack). Цей проект створено для навчання фахівців, які вже працюють у сфері архівної справи. Завдяки йому фахівець зможе підготувати висококваліфікованого спеціаліста, який у майбутньому може підняти рівень професії на новий рівень. Однак незручність цього проекту в тому, що існує проблема з відсутністю перекладів на деякі мови. Нещодавно Training the Trainer Resource Pack було перекладено індонезійською, португальською, німецькою, іспанською, французькою та англійською мовами, планується польська та арабська мова [6].

Навчальні ресурси для ведення електронного документообігу (Digital recordkeeping curriculum resources). Ведення діловодства в сучасній організації має на увазі роботу спеціаліста з електронними документами. З розвитком технологій відбувається їх впровадження у всі сфери життя суспільства, у тому числі професійну. Необхідність роботи з електронним документом, системами електронного документообігу очевидна - для швидкої та ефективної роботи організації загалом. Підготовка фахівців для роботи з такими документами дасть змогу уніфікувати та налагодити роботу із системами електронного документообігу, а також забезпечити плавний перехід до повної заміни паперових документів на електронні. Для цього потрібна більш активна участь наукової спільноти у розробці подібних освітніх програм. Саме для цього і було створено цей проект [5].

Огляд архівних досліджень та дослідників (Survey of archival research and researchers). Цей проект досліджує важливі питання передачі підсумків та результатів досліджень у сфері архівознавства та діловодства як основу майбутніх дослідницьких проектів. МРА є організа-

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

цією, спеціалізовані органи якої проводять вузькоспеціалізовані дослідження у межах своїх завдань. Дослідження, які проводилися раніше, можуть стати своєрідним початком для подальших досліджень. Проте існує проблема недостатньої поінформованості наукової спільноти про результати таких досліджень. Саме з метою висвітлення таких успіхів і було створено цей проєкт [5].

У 2022 р. Секція запропонувала своїм членам чотири віртуальні семінари в серії «Архівна педагогіка». Цей проєкт підтримується та фінансується через Програмну комісію (PCOM).

Семінари «Архівна педагогіка» у 2022 р. охоплювали такі теми, як архівна освіта та зміна клімату, цифрове кураторство, освіта цифрового збереження в середовищах з обмеженими ресурсами, архівна освіта з інформацією про травми та освіта інформаційної культури. У наступній серії проєкт розширив свою увагу, включивши дискусії про інвалідність та архівну освіту, освіту в іспаномовних регіонах, справедливі трудові практики в практичній освіті та антиколоніальну архівну освіту.

Під керівництвом видатних міжнародних архівістів і педагогів проєкт спрямований на залучення ширшої аудиторії архівних освітян шляхом усунення бар'єрів, насамперед пов'язаних із мовою та фізичними обмеженнями. Адже почасти можливості викладачів зібратися та обговорити тонкощі підготовки наступного покоління архівістів до складнощів ведення документації у сучасному мінливому ландшафті обмежені. Так, у 2024 р. проєкт прагнув посилити міжнародний вимір, зосередившись на іспаномовних викладачах, педагогах із обмеженими можливостями та тих, хто виступає за справедливість в архівній освіті [3].

Також серед діючих проєктів: підготовка онлайн-каталогу архівів та документознавства, проєкт навчальної програми цифрового запису, міжнародна база даних архівних досліджень. Дані ініціативи секції дають змогу підняти рівень як вищої освіти, так і післявузівської. На основі найбільш актуальних матеріалів мають складатися відповідні навчальні курси та дисципліни [5].

Дедалі зростаюча актуальність ініціатив МРА в освітній сфері зумовлена: глобалізацією архівної справи, необхідністю збереження світової культурної спадщини, розвитком цифрових технологій, уніфікацією освітніх стандартів, пошуком і розробкою інноваційних підходів до навчання. Для нашої країни організації освітні ініціативи МРА забезпечують фундамент для створення стійкої системи захисту культурної спадщини, адже «концептуально нове інформаційно-комунікативне середовище, спричинене війною, вимагає гідної відповіді на виклики доби» [1, с. 44], а відповідно - професійного розвитку архівістів, здатних відповісти викликам сучасності.

Список використаних джерел

1. Биркович Т., Вільчинська І. Інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек України в умовах війни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 42–48
2. Прокопенко Л. С. Освітні проєкти міжнародних архівних організацій у контексті Програми навчання впродовж життя. *Архіви – наука – суспільство: шляхи взаємодії: матер. Всеукр. наук.-практ. конф.*. Київ, 2015. С. 149–152.
3. Let's talk about archival education! Archival Pedagogies 2024. URL: <https://www.ica.org/lets-talk-about-education-archival-pedagogies-2024/>
4. Resource of the Month – Understanding the international landscape of trauma and archives. URL: <https://www.ica.org/resource-of-the-month-the-international-landscape-of-trauma-and>
5. Section for Education and Training – SAE. URL: <http://www.ica.org/en/about-education-and>
6. Training the Trainer Resource Pack. Margaret Crockett and Janet Foster. The Archives-Skills Consultancy on behalf of the ICA Section on Archival Education and Training. URL: <http://www.ica-sae.org/trainer/english/index.htm>

Загуменна Віра Вікторівна,
кандидатка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Кузьменко Даниїл Олегович,
здобувач освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

КОНЦЕПЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СВОБОДИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФУНКЦІЙ БІБЛІОТЕК У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У сучасних умовах російської агресії в Україні та постійного загострення міжнародних відносин, коли часто ігноруються та порушуються основні демократичні принципи, особливо актуалізуються питання інтелектуальної свободи та вільного доступу до інформації.

Поняття «інтелектуальна свобода» з'явилося в бібліотечно-інформаційному просторі України в середині 90-х років XX століття і пов'язане з публікацією В.С. Пашкової «Інтелектуальна свобода та доступ до інформації в бібліотеках: зарубіжний досвід» (1996). Пізніше були й інші публікації, які так чи інакше торкалися даного питання [4, 5]. В.С. Пашкова зазначає, що *інтелектуальна свобода* це «право особи шукати, отримувати, зберігати та розповсюджувати без обмежень інформацію, що містить різні точки зору» [4]. Наголошується, що в основу інформаційно-бібліотечної діяльності в демократичних країнах покладено концепцію інтелектуальної свободи, яка базується на статті 19 «Загальної декларації прав людини» (1048р.), де зазначається, що «кожна людина має право на свободу переконань і на вільне висловлювання; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань і свободу шукати, отримувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів». Принципи свободи слова та право кожної особи на вільне висловлення думки закріплені також в Європейській конвенції з прав людини і основоположних свобод (1950р.) та інших документах, зокрема, Міжнародному пакті про політичні та громадянські права (1966), Конвенції з прав дитини (1989), у Віденській декларації (1993) та ін., які сьогодні, як ніколи, актуальні [5].

Важливо зауважити, що Конституцією України гарантоване право громадян на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір [2]. В Законах України «Про інформацію», «Про бібліотеки і бібліотечну справу» та ін. також наголошується на основних принципах інформаційних відносин в Україні, що гарантують право громадян на інформацію; відкритість, доступність інформації та свобода обміну нею [6, 7].

Слід констатувати, що концепція інтелектуальної свободи заперечує цензуру та будь-які обмеження доступу до інформації в демократичному суспільстві. Бібліотеки мають протистояти відповідним загрозам, відмінити цензуру для виконання своєї основної місії – інформувати та просвіщати.

Процеси глобалізації та цифровізації сприяли розширенню та трансформації функцій бібліотек. Їхня діяльність стає більш динамічною, а інформаційно-бібліотечні ресурси більш доступними для значної кількості користувачів. Це зумовило появу в діяльності сучасних бібліотек нових функцій та трансформацію традиційних. Технологічна модернізація бібліотечно-інформаційної діяльності сприяла посиленню та трансформації *інформаційної функції* в сучасному цифровому середовищі, а бібліотека стає повноправним суб'єктом інформаційного простору [3].

Процеси активізації аналітичної складової в умовах інтелектуалізації інформаційних ресурсів та вдосконалення технології аналітико-синтетичної переробки великих масивів інформації в наукових бібліотеках створило умови для трансформації традиційної *інформа-*

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

ційної функції в інформаційно-аналітичну. Інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та їхнє використання практично в усіх галузях діяльності також вплинули на зближення *інформаційної* та *комунікативної* функцій бібліотеки.

У рамках комунікаційної функції бібліотека сприяє взаємодії користувачів з соціальною пам'яттю усього людства, передаючи їй у користування все накопичене цивілізацією культурне надбання. Трансформується та переосмислюється *культурна функція* бібліотек, сутністю якої є сукупність видів діяльності, спрямованих на духовний розвиток суспільства, залучення громадян до цінностей вітчизняної та світової культури, створення умов для культурного дозвілля (*культурно-дозвіллева функція*) тощо [3].

В «Кодексі етики бібліотекаря» Української бібліотечної асоціації зазначається, що у «демократичному суспільстві, членами якого є всебічно поінформовані громадяни, бібліотечні працівники покликані сприяти забезпеченню принципів інтелектуальної свободи і вільного висловлення, руху ідей та інформації, свободи читання, ... надання доступу до інформації» [1].

Бібліотеки сьогодні покликані забезпечувати всім громадянам рівні можливості доступу та використання інформації. Організація вільного і рівноправного доступу до інформаційних ресурсів пов'язана із вирішенням комплексу філософських, соціально-економічних, технологічних та інших проблем, переглядом деяких засад бібліотечно-інформаційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Кодекс етики бібліотекаря: Затверджено конференцією Української бібліотечної асоціації 26 листопада 2013 р. URL: https://ula.org.ua/fileadmin/uba_documents/others_documents/doc_for_ubadoc/Code_of_Professional_Ethics_2013_Edited_Nov26.pdf (дата звернення: 17.03.2025).
2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. С. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 17.03.2025).
3. Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Трансформація та розширення функцій бібліотек у сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 38–44. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytut/Akademiia/Vydannia/Bibliotekoznavstvo__3_21_DOI.pdf (дата звернення: 17.03.2025).
4. Пашкова В. С. Національні бібліотечні асоціації, 1876–2008 : монографія. Харків : Акта, 2009. 336 с. URL: <https://ula.org.ua/golovniy-treningoviy-centr/resursi/454-vidannya/1330-454-vidannya> (дата звернення: 17.03.2025).
5. Пашкова В.С., Пашков О.М. Інтелектуальна свобода та доступність інформації в демократичному суспільстві. Етика бібліотечного працівника: посібник для бібліотекарів... / УБА. Центр безперервної інформаційно-бібліотечної освіти. Головний тренінговий центр для бібліотекарів. Київ, 2013. 96 с. URL: <https://ula.org.ua/resursy/vydannia/1874-454-454-454-454-454-vidannya> (дата звернення: 17.03.2025).
6. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР. URL: <https://tinyurl.com/4nw7chcb> (дата звернення: 01.08.2024).
7. Про інформацію: Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-ХІІ. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2657-12> (дата звернення: 02.09.2023).

Перенесієнко Ігор Петрович,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
провідний бібліотекар відділу лінгвістичного забезпечення
інформаційно-пошукових систем
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ ISNI ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ БД «АВТОРИТЕТНІ ФАЙЛИ» НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Створення бібліотечних авторитетних файлів (далі АФ) має на меті вичерпно та різнобічно представити твори автора наявні в фондах бібліотек. Для цього необхідно врахувати всі значущі варіанти імені — офіційні імена та не офіційні імена, імена при народженні, імена

до шлюбу, імена після шлюбу, абрєвіатури, псевдоніми, світські та духовні імена тощо. Важливу роль у процесі ведення БД «Авторитетні файли» [1] на імена осіб та найменування організацій у Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого відіграє використання міжнародного ідентифікатора ISNI.

ISNI (англ. International Standard Name Identifier), є Міжнародним ідентифікатором стандартних найменувань. Стандарт ISNI, створений за кураторства ISO, регламентує унікальну ідентифікацію автора у вигляді номера. За допомогою цифрового коду (16 арабських цифр, розділених на чотири блоки) він ідентифікує авторів творів та видавців (документів), використовується в книготоргівельній мережі.

Ідентифікатор ISNI важливий для уніфікації представлення імен дослідників, винахідників, письменників, однозначної атрибуції опублікованих ними робіт, вирішення проблем при невизначеності результатів пошуку. Завдяки використанню списків ISNI розв'язується проблема неоднозначності назв та імен, варіантів набору символів, мовних відмінностей, альтернативних варіантів їхнього написання. Наприклад, «William Shakespear» і «William Shakespeare» є альтернативними визначеннями однієї і тієї ж особи, тому відносяться до одного унікального ISNI [2, с. 125].

При створенні авторитетних записів відпрацьовується методика використання ISNI. Окремі аспекти використання ISNI розглянемо на прикладі ідентифікатора 0000000110775465, що присвячено українському поету В. С. Стусу [4].

Більшість полів запису складають варіації імені поета різними мовами. Всього в ідентифікаторі їх наведено 38. П'ять з них — варіанти українською. Це найбільший показник серед решти мов. До переліку українською увійшли: «Василь Стус», «Петрик (В; 1938-1985)», «Стус, В. С», «Стус (В. С; 1938-1985)» та «Стус, Василь».

Прикметно, що варіант «Стус Василь Семенович», що є повною формою імені поета в українській мові — в переліку ідентифікатора відсутній. Натомість російською таких варіантів вказано одразу два: «Стус, Василий Семёнович» та «Стус, Василь Семёнович».

Зауважимо, що АФ присвячений постаті В. С. Стуса в БД «Авторитетні файли» Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (далі НБУЯМ) містить 13 псевдонімів та варіантів написання імені поета українською мовою [5]. За допомогою цього АФ в каталозі НБУЯМ організовано та представлено 51 документ авторства поета та 85 документів у яких йдеться про його постать — дослідження, збірники документів, спогади. Аналогічний принцип застосовується для всіх АФ БД «Авторитетні файли» НБУЯМ.

Також в написаннях імені поета латинкою в ідентифікатора ISNI 17 з них можемо ідентифікувати як похідні від українського написання або як транслітерацію.

Наступні поля ідентифікатора присвяченого В. С. Стусу вказують дати його життя, рід занять, пов'язані імена, назви творів, примітки та посилання на зовнішні верифіковані вебресурси які стосуються біографічних даних поета або варіантів написання його імені.

БД «Авторитетні файли» НБУЯМ подає роки життя В. С. Стуса більш ширше за ISNI, вказуючи при цьому місце народження та смерті: «Народився 06.01.1938, с. Рахнівка, Гайсинський район, Вінницька область, УРСР, СРСР (нині Вінницька область України) — помер 04.09.1985, виправна колонія біля с. Кучино, Пермська область, РРФСР, СРСР (нині село Чусовського району Пермського краю Росії)» [5].

ISNI демонструє, що робота з бібліотечними АФ може вестися не лише з книгами, але і з усіма інформаційними ресурсами вебмережі. Вони мають потенціал сприяти налагодженню технологічної сумісності останніх з міжнародними авторитетними файлами — міжнародні ідентифікатори надають можливість продовжити пошук в каталогах інших бібліотек світу.

Важливу проблему роботи з цим ідентифікатором становлять вікідані які сприяють інтеграції інформації про відомих постатей України до світового інформаційного простору. Прикметно, що статті українського сегменту вікіпедії часто не містять блоку ISNI (знаходиться в нижній частині аркуша).

Наприклад, працюючи з авторитетними файлами про лауреатів Шевченківської премії було виявлено, що вікі-стаття про письменника та правозахисника М. Д. Руденка (лауреат

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

1993 року) станом на березень 2025 року не містила блок з ISNI [3]. Подібні випадки, на жаль, не поодинокі. Індекс ISNI стосовно українських авторів справді часто відсутній, що має низку об'єктивних причин — він або справді ще не створений або ж не доданий до статті вікіпедії під час її створення. У випадку з М. Д. Руденком, це другий варіант, оскільки ідентифікатор для цього автора існує — 00000000109605848. (В БД «Авторитетні файли» НБУАМ даний ідентифікатор вказано).

В ISNI як міжнародному стандарті ідентифікаторів існують проблеми дублетних записів. Наявність декількох кодів ідентифікаторів створює проблеми в пошуку та ідентифікації імен окремих осіб та найменування організацій. Зокрема, один з найвідоміших українських авторів сучасності С. С. Жадан має одразу два ідентифікатори в ISNI: 0000000082052760 та 00000000434402518.

Важливим завданням бібліотек України є участь і повноцінне долучення до міжнародних стандартів ідентифікаторів таких як ISNI, що сприятиме повноцінному представленню українських авторів у інформаційних ресурсах бібліотек світу та мережі інтернет.

Список використаних джерел

1. База даних «Авторитетні файли» / Нац. б-ка України імені Ярослава Мудрого. URL: <http://authority.nlu.org.ua/> (дата звернення: 19.03.2025).
2. Перенесієнко І. П. Організація тематичного доступу до електронних бібліотечних колекцій: дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Перенесієнко І. П.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. 28 с.
3. Руденко Микола Данилович. *Bikinedia*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0_%D0%94%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата звернення: 19.03.2025).
4. Стус Василь. URL: <https://isni.org/isni/00000000110775465> (дата звернення: 19.03.2025).
5. Стус Василь Семенович (український поет ; 1938–1985) / База даних «Авторитетні файли» ; Нац. б-ка України імені Ярослава Мудрого. URL: <http://authority.nlu.org.ua/authority.php?id=31506> (дата звернення: 19.03.2025).

*Туровська Леся Олегівна,
наукова співробітниця
відділу комплексного бібліотечного обслуговування
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, м. Київ*

*Шевченко Ірина Володимирівна,
молодша наукова співробітниця
відділу комплексного бібліотечного обслуговування
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, м. Київ*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЧИТАЦЬКОГО КОНТИНГЕНТУ ТА ЗАПИТІВ КОРИСТУВАЧІВ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

З початком повномасштабної російської збройної агресії проти України, в складних умовах затяжного воєнного стану, що супроводжується обмеженим режимом роботи бібліотеки, майже щоденними повітряними тривогами та нищівними ракетними ударами з боку російських окупаційних військових формувань, нестабільною роботою громадського транспорту, віяловими та позаплановими відімкненнями електропостачання (блекаут) з неможливістю користування інформаційними електронними ресурсами, низкою підступних оповіщень про мінування приміщення Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) тощо, спостерігається трансформація читачького контингенту зі зміною читачьких потреб [1].

Зважаючи на це, важливим напрямом роботи наукової бібліотеки упродовж 2022-2024 рр. став аналіз соціально-демографічних та соціально-професійних характеристик сучасних користувачів наукової бібліотеки (за БД «Читачі НБУВ») та динаміки їх бібліотечно-інформаційних потреб. Оперування даними БД «Читачі НБУВ» забезпечує постійно діючий моніторинг користувачів НБУВ, який дозволяє отримувати вичерпні дані щодо кількісного складу читачів за соціально-демографічними та соціально-професійними характеристиками [3].

Згідно з даними бібліотечної статистики, упродовж трьох років російської військової агресії НБУВ відвідало 25 112 користувачів. Відповідно, по роках:

2022 рік – 3 867 користувачів;

2023 рік – 11 245 користувачів;

2024 рік – 10 000 користувачів.

Слід зазначити, що у порівнянні з довоєнним, а також з «доковідним» періодом, кількість читачів, що записалися до Бібліотеки, а також чисельність фактичних відвідувань упродовж 2022-2024 рр. критично зменшилася. Це пояснюється тим, що під час воєнного стану багато хто з користувачів змінили місце проживання, виїхали як біженці за кордон, були мобілізовані на фронт, поповнили лави збройних сил нашої країни або стали волонтерами. Водночас серед відвідувачів наукової бібліотеки зросла кількість внутрішньо переміщених осіб. З іншого боку, витрати воєнного стану позначилися на зростанні кількості віддалених користувачів, розвиненні дистанційного бібліотечного обслуговування, ключовими напрямками якого є ЕК НБУВ, система електронної доставки документів, електронні бібліотечні виставки та інші електронні інформаційні ресурси.

Переважну більшість у 2022-2024 рр. становили спеціалісти з вищою та базовою вищою освітою та студенти вищих навчальних закладів.

На склад користувачів за професійними категоріями вплинуло зменшення кількості науковців, інженерно-технічних спеціалістів тощо, пов'язане зі спадом виробництва, повільним розвитком економічного і науково-технічного потенціалу країни, спричиненим воєнним станом. Також збільшилося число соціально-незахищених категорій населення, у тому числі людей з обмеженими фізичними можливостями, пенсіонерів, безробітних. Таке явище не є виключенням для НБУВ, воно простежується майже в усіх бібліотеках країни.

Найбільш чисельну групу користувачів протягом 2022-2024 рр. становили фахівці гуманітарного профілю – 2 350 (70,67%). Значно збільшилася, у порівнянні з довоєнним часом, кількість спеціалістів у галузі військової справи.

Фахівці природничо-технічного профілю становили – 975 (29,33%). Серед них переважали спеціалісти у галузі енергетики та радіоелектроніки.

Важливим показником для вивчення контингенту користувачів НБУВ є їх склад за статтю та віком.

Склад користувачів за статтю у 2022-2024 рр. був майже рівнозначним та становив: жінки – 56,42%; чоловіки – 43,58%.

Аналіз статистичних даних щодо вікового цензу користувачів засвідчив, що за роком народження упродовж 2022-2024 рр. мала місце тенденція спаду записаних читачів віком від 30 до 50 років. Натомість категорія читачів від 50 до 60 років зросла.

Реалії військового стану змінили вимоги користувачів до бібліотечно-інформаційного обслуговування, мотиви звернення до наукової бібліотеки, читацькі уподобання й пріоритети. Найбільший попит отримали видання з історії, особливо з історії України, які допомагають дізнатися про походження, становлення та розвиток української нації, дослідити виникнення передумов і причин російської агресії. Особливої уваги набули історичні і документальні твори, присвячені українським подіям та постатям. Поширився інтерес до української класики, наприклад, творів Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Івана Нечуя-Левицького, Панаса Мирного. Є попит на новітню українську прозу. Користувачі цікавляться сучасним українським літературним процесом, книжковими новинками вітчизняних авторів (Ліни Костенко, Оксани Забужко, Юрія Андруховича, Світлани Талан, Сергія Жадана, Максима Кідрюка та інших), що сприяють психологічному розвантаженню у скрутний

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

час, відновленню психоемоційного стану (особливо переселенців, які потребують антистресової, психологічної підтримки). Також питому вагу набули видання з психології, філології, права, краєзнавства.

Скрутна ситуація, що склалася, вплинула на виробничий потенціал бібліотеки і умови праці: багато процесів стали дистанційними, з'явилися такі виробничі реалії, як простій, безоплатні відпустки, неповний робочий день.

Якщо у довоєнний період спостерігалось суттєве збільшення нових надходжень, особливо художньої літератури, а також суспільно-політичної, з літературознавства та мовознавства, то внаслідок російської агресії знизилось оновлення інформаційно-ресурсної бази, оскільки багато видавництв і редакцій призупинили роботу; ускладнилися умови доставки книг і періодики у бібліотеку.

Треба віддати належне, що в сутужних умовах російської військової агресії НБУВ, разом з іншими вітчизняними інституціями, закладами та установами, стрімко адаптувалася до нових реалій і потреб часу, навчилася працювати в складних умовах воєнного стану, в короткий строк відкоригувала основні напрями своєї діяльності, розробила алгоритм надання широкого спектру бібліотечно-інформаційних послуг в надзвичайних умовах невизначеності, ризиків, загроз і небезпеки [2]. Вважаючи свою роботу другим фронтом боротьби з російськими загарбниками, наукова бібліотека встала на захист інформаційного простору держави, національної спадщини на національній ідентичності, надаючи відсіч суперечливій інформації та дезінформації; стала популяризатором української історії, науки, культури та мови, місцем сили, незламності та розвитку наукової думки.

Список використаних джерел

1. Туровська Л. О. Сервісно-орієнтована модель дистанційного бібліотечно-інформаційного обслуговування в умовах воєнного стану. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Ю. Половинчак (голов. ред.), С. Закірова, Т. Дубас [та ін.]; відп. ред. О. Василенко, наук. ред. О. Клименко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2023. – Вип. 68. Наукові бібліотеки в умовах воєнного стану. С.274-286.

2. Туровська Л. О. Трансформація діяльності наукової бібліотеки в умовах воєнного стану. *Вісник книжкової палати*. № 1, 2023. С. 31–37.

3. Туровська Л. О., Шевченко І. В. База даних «Читачі НБУВ» у системі статистичного обліку користувачів сучасного бібліотечно-інформаційного комплексу. Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір: Том 1 : матеріали Міжнародної наукової конференції (Київ, 8–10 жовтня 2024 р.) : у 2 т. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; відп. ред. О. М. Василенко, відп. секр. М. В. Іванова. Київ, 2024. С. 210–216.

*Білінець Наталія Григорівна,
наукова співробітниця
відділу теорії та історії бібліотечної справи
Інституту бібліотекознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, м. Київ*

ПУБЛІКАЦІЇ ІНСТИТУТУ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО В ПЕРІОДИЧНИХ ФАХОВИХ ЖУРНАЛАХ УКРАЇНИ (2022–2024)

Бібліотекознавчі періодичні видання відіграють визначальну роль у розвитку українського бібліотекознавства, інформаційному супроводі наукових досліджень. Вони посідають чільне місце серед наукових фахових видань, є важливим засобом професійної комунікації, популяризації досягнень бібліотечної галузі України, пропагування національного культурного надбання, зокрема в контексті міжнародної інтеграції української бібліотечної науки і практики. Тому для сучасного дослідника публікація статті у фаховому періодичному виданні

ні – невід’ємний засіб представлення власних результатів науково-прикладних досліджень з метою їх якнайширшого оприлюднення [2, с. 33].

Відповідно до визначених стратегічних цілей Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ), Інститут бібліотекознавства (далі ІБ), як провідний структурний підрозділ бібліотеки, здійснює наукову, науково-методичну, науково-інформаційну та науково-організаційну роботу, яка пов’язана із реалізацією науково-дослідницьких програм Національної академії наук (далі НАН) України, оприлюднює теоретичні і прикладні результати у друкованих та електронних виданнях, зокрема в українських бібліотечних журналах [1].

ІБ разом з іншими відділами, залученими до виконання НДР, упродовж 2022–2024 рр. працював над вирішенням комплексу завдань за двома науково-дослідними темами. Основна увага дослідників була акцентована на: розробленні концептуальних засад управління знаннями у бібліотеках; формуванні фондів; створенні, інтеграції та використанні інформаційних ресурсів і бібліотечних баз знань; науково-методичному забезпеченні діяльності та взаємодію наукових бібліотек; розвитку бібліотекознавства та бібліотечної справи в Україні у складних умовах сьогодення.

Аналіз українських фахових періодичних журналів показав, що впродовж 2022–2024 рр. науковцями ІБ було підготовлено й опубліковано 81 публікацію, у восьми українських періодичних журналах, із них чотири наукові статті у виданнях, які індексуються у міжнародній наукометричній базі даних Scopus. За цей період всього співробітниками НБУВ у бібліотечних журналах було опубліковано 193 публікації (2022 – 56, 2023 – 74, 2024 – 63), серед яких 81 – це статті саме науковців ІБ (2022 – 26, 2023 – 27, 2024 – 28), що становить 42% від загальної кількості публікацій.

Результати власних наукових досліджень фахівці ІБ представили в періодичних виданнях: «Бібліотечний вісник», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук», «Бібліотечний Меркурій», «Вісник Книжкової палати», «University Library at a New Stage of Social Communication Development. Conference Proceedings», «Рукописна та книжкова спадщина України: археографічне дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів», «Бібліотечний форум: історія, теорія і практика». У цих виданнях висвітлюються актуальні теоретичні та практичні питання бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, книгознавства, архівознавства, соціальних комунікацій та інформаційної діяльності; видаються з різною періодичністю декількома мовами. Вони підтримують політику відкритого доступу; видавничих стандартів публікації; висувають підвищені вимоги до якості наукових досліджень з суворим дотриманням авторських прав. Окрім останнього, ці наукові видання представлені у вітчизняних і міжнародних наукометричних базах даних, репозитаріях і пошукових системах; включені до Переліку наукових фахових видань України за категоріями «А» та «Б» в галузях «Історичні науки», «Соціальні комунікації» за спеціальностями 029 – «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», 032 – «Історія та археологія». До їх редакційних колегій входять провідні українські і зарубіжні науковці.

Публікації в журналах розподілилися так: лідерами з найбільшої кількості публікацій у фаховій періодиці за 2022–2024 рр., стали журнали «Бібліотечний вісник» (35 ІБ / 97 НБУВ) і «Бібліотечний форум: історія, теорія і практика» (22 / 8). Ураховуючи періодичність видань, значна кількість публікацій була надрукована в наукових журналах «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» (10 / 3) і «Вісник Книжкової палати» (8 / 24). По дві публікації представлено в «Українському журналі з бібліотекознавства та інформаційних наук» (з шести) і «Бібліотечному Меркурії» (з семи). У журналі «University Library at a New Stage of Social Communication Development. Conference Proceedings» опубліковано три / з трьох, у «Рукописній та книжковій спадщині України» – одна наукова стаття. Два останні журнали індексуються в міжнародній наукометричній базі даних Scopus, їм присвоєно статус фахового видання категорії А.

Авторами одноосібних бібліотекознавчих досліджень стали 38 співробітників ІБ, а 43 публікації – результат співпраці двох і більше науковців відомих тем.

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

Тематика публікацій, висвітлених на сторінках журналів, різноманітна: підвищення ефективності діяльності НБУВ, наукових бібліотек НАН України та інших систем і відомств; міжнародний досвід й основні аспекти міжнародної взаємодії бібліотечно-інформаційного комплексу за сучасних умов. У виданнях характеризувалися основні напрями й особливості науково-інформаційного забезпечення НАН України; реалізація Стратегії створення консолідованого академічного ресурсу; етапи відбудови бібліотечної мережі НАН України від повоєнного періоду до сучасності. Висвітлювалися: діяльність бібліотек за кордоном; система депозитарних бібліотек ООН і створення Цифрової бібліотеки ООН; досвід Британської бібліотеки; повоєнної Німеччини у вилученні видань з фондів бібліотек; налагодження співпраці бібліотек, архівів, музеїв України з іноземними партнерами; міжнародне співробітництво між НБУВ і зарубіжними бібліотеками.

Найширше в українській фаховій періодиці представлені бібліотекознавчі дослідження з питань науково-методичного забезпечення діяльності та взаємодії наукових бібліотек із закладами освіти, науковими установами, професійними організаціями; дистанційне навчання і підвищення рівня компетентностей бібліотечних фахівців; підходи щодо актуалізації, модернізації, функціонування і використання бібліотечно-інформаційного ресурсу наукової бібліотеки, зокрема створення національної системи електронних ресурсів та імерсивних продуктів документованої історико-культурної спадщини.

Наступною темою досліджень стала оптимізація системи комплексного бібліотечно-інформаційного обслуговування в сучасних умовах. Авторами розглядалися: дистанційне обслуговування користувачів бібліотек електронними інформаційними ресурсами; визначено роль баз даних, електронного каталогу періодичних видань, екскурсійної роботи, віртуальної бібліотечної виставкової діяльності і впровадження буктрейлерів електронних виставок у практику дистанційних послуг НБУВ. Порувалися питання сервіс-орієнтованої моделі системи обліку користувачів, аспекти обігу документів, актуалізації універсального підсобного фонду бібліотеки, специфіки обслуговування картографічними виданнями, дисертаційним фондом, його збереження та оновлення.

Відповідно до визначених завдань НДР науковці ІБ досліджували: історію бібліотечної справи і бібліотек; висвітлювали охорону об'єктів інтелектуальної власності та адаптацію норм авторського права до умов розвитку електронних комунікацій; комплектування та збереження бібліотечного фонду; забезпечення адаптаційних механізмів соціокультурної діяльності.

Починаючи з 2022 р. у першому номері журналу «Бібліотечний вісник» започаткована рубрика «Наука та бібліотечна справа в умовах воєнного стану в Україні: міжнародна підтримка» (2024 р. змінено назву на «Наука та бібліотечна справа в умовах воєнного стану в Україні»), до підготовки якої долучилися науковці ІБ, які широко висвітлювали ініціативи міжнародних організацій та міжнародну підтримку українських бібліотек і наукових співтовариств.

За матеріалами Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація» у трьох останніх випусках «Бібліотечного вісника», у розділі «Хроніка наукових подій» було підготовлено сім публікацій, які висвітлювали виступи провідних лідерів світової бібліотечної спільноти та директорату провідних наукових бібліотек України на Пленарних засіданнях; роботу першої Секції; засідання круглих столів, присвячені видатним постатям – Гарету Джонсу та Францу Кафці.

Неодноразово у цьому ж розділі аналізувались наукові заходи ІБ НБУВ, спрямовані як на обмін досвідом між фахівцями бібліотечної галузі так і на підвищення кваліфікації бібліотекарів-практиків. Загалом дев'ять публікацій підбили підсумки науково-методичних семінарів і дев'ять публікацій висвітили роботу «Бібліотекознавчих студій», присвячені пам'яті професора Михайла Семеновича Слободяника.

Також у журналах «Бібліотечний вісник», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» та «Бібліотечний форум: історія, теорія і практика», проаналізовано та подано шість рецензій на: монографію, навчальний посібник, бібліографічне, наукове, науково-популярне та електронне видання.

Отже, фахові періодичні журнали є цінним джерелом з представлення наукового доробку українських спеціалістів бібліотечно-інформаційної галузі у системі цифрових наукових комунікацій. Опубліковані результати теоретичних і прикладних досліджень науковців ІБ НБУВ вирізняються високим рівнем підготовки матеріалів, відповідають вимогам видавничих стандартів до публікації, індексуються провідними наукометричними пошуковими системами, сприяють популяризації науково-прикладних розробок та історичних розвідок, зокрема в контексті міжнародної інтеграції української бібліотечної науки і практики.

Список використаних джерел

1. Інститут бібліотекознавства в сучасних реаліях : постаті та здобутки. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/4390> (дата звернення: 25.03.2025).

2. Самохіна Н., Кудименко Л., Мартинюк О. Бібліотечна фахова періодика України в цифрових наукових комунікаціях. *Бібліотечний вісник*. 2020. № 1. С. 33–39. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2020.01.033>.

Думанський Нестор Остапович,
старший викладач
кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності
Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів

**МОДЕЛЬ ДАНИХ ДЛЯ СИСТЕМИ ВІДГУКІВ
КОРИСТУВАЧІВ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ**

В епоху цифрової трансформації наукові бібліотеки прагнуть не лише надавати доступ до інформаційних ресурсів, але й активно взаємодіяти зі своїми користувачами [1]. Одним із важливих інструментів для розуміння потреб та покращення якості послуг є система відгуків. Ефективна система відгуків потребує добре спроектованої моделі даних, яка б забезпечувала збір, зберігання та аналіз думок користувачів. У цих тезах ми розглянемо ключові аспекти розробки такої моделі даних.

Система відгуків користувачів є надзвичайно цінним інструментом для наукової бібліотеки, особливо в контексті оптимізації доступу до релевантної наукової інформації. Збір та аналіз думок користувачів щодо знайдених статей, зручності пошуку та якості представлення результатів пошуку дозволяє бібліотеці глибоко розуміти їхні інформаційні потреби. Це, зокрема, дає змогу виявити, які наукові напрямки є найбільш затребуваними, які ключові слова та терміни найчастіше використовуються при пошуку, а також оцінити ефективність наявних інструментів пошуку та рекомендаційних систем. Отриманий зворотний зв'язок є важливим для оцінки якості послуг з інформаційного забезпечення, включаючи зручність навігації по електронних ресурсах, релевантність видачі та адекватність метаданих наукових статей. Аналіз відгуків стає основою для прийняття обґрунтованих рішень щодо вдосконалення алгоритмів пошуку, розширення спектру доступних наукових баз даних та оптимізації представлення інформації. Це, в свою чергу, безпосередньо впливає на підвищення задоволеності користувачів, оскільки демонструє увагу бібліотеки до їхніх потреб у швидкому та якісному знаходженні необхідних наукових матеріалів. Забезпечуючи платформу для висловлення думок щодо релевантності знайдених статей та зручності пошукового процесу, система відгуків сприяє формуванню більш тісного зв'язку між користувачами та бібліотекарями, дозволяючи спільно працювати над покращенням інформаційного забезпечення наукової діяльності.

Візуальне представлення моделі даних (рис.1) системи відгуків користувачів наукової бібліотеки демонструє структуровану організацію інформаційних сутностей та зв'язків між ними, необхідних для ефективного збору, зберігання та аналізу зворотного зв'язку. Ключовою сутністю є *Користувач (USER)*, що ідентифікується унікальним кодом та характеризу-

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

ється особистими даними, включаючи ім'я, прізвище, контактну інформацію та категорію користувача (наприклад, студент, викладач). Від цієї сутності встановлено зв'язок "один-до-багатьох" з сутністю *Відгук* (*REVIEW*), що відображає факт надання користувачем зворотного зв'язку. Кожен відгук містить унікальний ідентифікатор, інформацію про автора (через зовнішній ключ до таблиці *Користувач*), дату та час створення, оцінку (за відповідною шкалою) та безпосередньо текст відгуку.

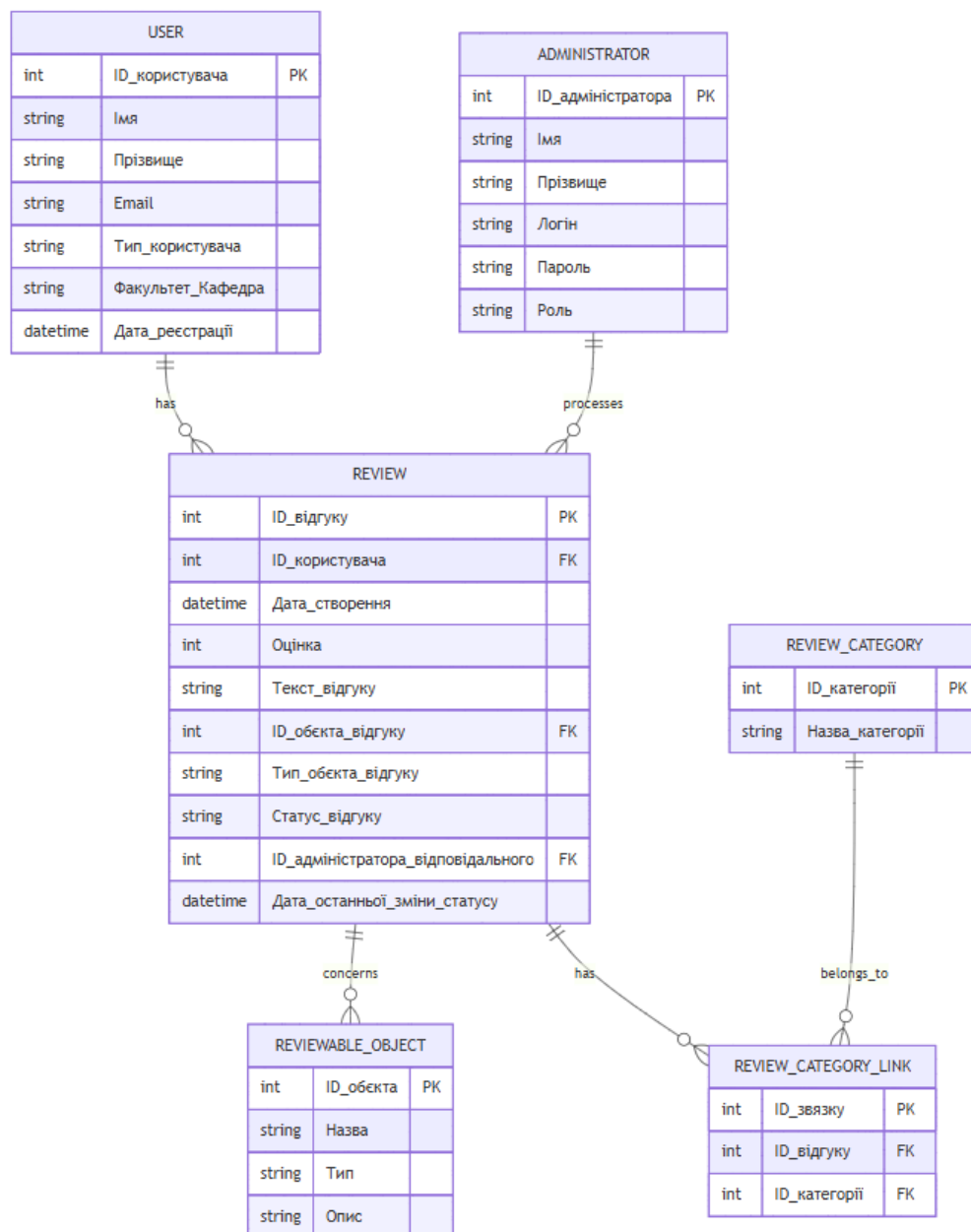

Рис. 1. Модель даних для системи відгуків користувачів

Важливим аспектом моделі є фіксація об'єкта відгуку, для чого передбачено сутність *Об'єкт відгуку* (*REVIEWABLE_OBJECT*). Зв'язок між *Відгуком* та *Об'єктом відгуку* – "багато-до-одного", оскільки численні відгуки можуть стосуватися одного конкретного об'єкта (наприклад, певної наукової статті). Таблиця *Об'єкт відгуку* містить ідентифікатор об'єкта, його назву та тип (наприклад, наукова стаття, тези конференції, навчальний підручник). Для забезпечення можливості категоризації відгуків та їх подальшого тематичного аналізу введено сутності *Категорія відгуку* (*REVIEW_CATEGORY*) та проміжну таблицю *Зв'язок відгуку з категорією* (*REVIEW_CATEGORY_LINK*), що реалізує зв'язок "багато-до-багатьох"

між *Відгуком* та *Категорією відгуку*. Кожен відгук може бути віднесений до однієї або кількох категорій, що описують аспекти оцінки (наприклад, релевантність, зручність використання, якість матеріалів).

Окрему увагу приділено процесу модерації та опрацювання відгуків, для чого в моделі присутня сутність *Адміністратор (ADMINISTRATOR)*, що містить інформацію про співробітників бібліотеки, відповідальних за роботу з відгуками. Зв'язок між *Відгуком* та *Адміністратором* – "багато-до-одного", оскільки один адміністратор може опрацьовувати декілька відгуків. Таблиця *Відгук* також містить атрибути, що відображають статус відгуку та ідентифікатор відповідального адміністратора.

Отже, представлена модель даних забезпечує комплексну структуру для збору, класифікації, зберігання та опрацювання відгуків користувачів наукової бібліотеки, що є необхідним для отримання об'єктивної інформації про ефективність інформаційного забезпечення та виявлення шляхів його подальшого вдосконалення, особливо в частині покращення підбору релевантних наукових статей.

Розроблена модель даних є критично важливим елементом для ефективної системи відгуків користувачів наукової бібліотеки, особливо в контексті оптимізації доступу до релевантної наукової інформації. Забезпечуючи структурований збір та аналіз думок користувачів щодо процесу пошуку, якості знайдених статей та зручності використання інформаційних ресурсів, така система дозволяє бібліотеці отримати цінну інформацію для постійного вдосконалення своїх сервісів. Впровадження представленої моделі сприятиме не лише кращому розумінню інформаційних потреб наукової спільноти, але й дозволить цілеспрямовано покращувати алгоритми пошуку, розширювати бібліотечний фонд найбільш затребуваних наукових видань та підвищувати загальну ефективність інформаційного забезпечення науково-дослідної діяльності. У кінцевому підсумку, це призведе до зростання задоволеності користувачів, які зможуть більш оперативно та якісно знаходити необхідні наукові матеріали для своєї роботи.

Список використаних джерел

1. Сокур О. Л., Клименко О. З. Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотечної мережі Національної академії наук України в системі наукових комунікацій : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2022. 244 с.

Борищ Олександр Анатолійович,
старший викладач

кафедри інформаційної діяльності та медіакомунікацій
Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса

Макаров Олексій Вікторович,
старший викладач кафедри хімічних технологій
Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШІ В БІБЛІОТЕЧНІЙ СПРАВІ В УКРАЇНІ

Використання штучного інтелекту в сучасному світі вже не вважається чимось із майбутнього. Штучний інтелект вже застосовують в багатьох сферах і галузях. В епоху цифрової трансформації все більше і більше людей перестають боятися ШІ, а навпаки починають користуватися ним як зручним інструментом. Штучний інтелект використовують як перекладач, для аналізу великих обсягів даних, при автоматизації процесів, разом зі хмарними технологіями та ресурсами дозволяє швидко виконувати великий об'єм роботи, на відміну від стаціонарних комп'ютерів.

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

Робота бібліотеки пов'язана не лише з обслуговуванням читачів. Важливими є процеси, які відбуваються у бібліотеці, виконуються її робітниками і на які витрачається більшість робочого часу.

По-перше, коли книга потрапляє до бібліотеки і перед її використанням, потрібно інформацію про неї ввести в електронну базу та каталог. Для цього потрібно пройти кілька етапів, пов'язаних з її описом – створення метаданих. Особливості метаданих, кількість полів для їх створення та затрати часу, пов'язані з цим процесом залежать від конкретної автоматизованої бібліотечної системи (АБІС) яка є в розпорядженні закладу, та обраного стандарту опису метаданих [1].

По-друге, можливо використовувати в пошуковій системі бібліотеки. На основі пошукових запитів користувача та тієї літератури, якою він цікавиться, штучний інтелект може пропонувати книжки та іншу літературу, та періодику, яка є в бібліотеці. А якщо архів бібліотеки знаходиться в мережі з архівами інших бібліотек, то ШІ може пропонувати більший спектр інформації. Особливо зручним це може бути при використанні мережі інтернет, коли користувач може дистанційно зареєструватися на сайті бібліотеки, та отримувати інформацію з будь-якого місця де є доступ до мережі інтернет. Коли користувач особисто не може прийти до бібліотеки, по різних причинах.

По-третє, згідно зі стратегічними напрямками розвитку бібліотечної справи в Україні, усі бібліотеки вже давно переходять у цифровий формат, та оцифровують свої бібліотечні фонди. Сучасну літературу створюють за допомогою комп'ютерів, а тому, коли друковані книжки потрапляють до бібліотеки, то видавництво може надати електронний примірник, це дуже зручно. Але у бібліотечних фондах знаходиться багато друкованого матеріалу, який потрібно оцифрувати. Зрозуміло, що це займає дуже багато часу. Спеціалісти бібліотеки переводять книжки у цифровий формат власноруч. Більш багаті бібліотеки використовують планетарні сканери, а маленькі бібліотеки, з невеликим бюджетом, використовують фотокамери. Це досить кропіткий процес, потрібно сканувати кожну сторінку або розворот окремо. І це тільки початок. Потім усі ці скановані зображення сторінок потрібно обробити. Ось на цьому етапі штучний інтелект може зробити багато корисного. Особливо це стосується старовинної літератури. За допомогою штучного інтелекту можливо швидко обробляти велику кількість інформації.

Бібліотеки України все активніше впроваджують різноманітні інструменти ШІ. Використовують такі інструменти: для перекладу текстів – DeepL; для обробки зображень – Leonardo AI, DALL-E; для опрацювання відео – Runway, Leonardo AI. [2]

Впровадження штучного інтелекту в бібліотеках - це корисно, але треба врахувати ризики, з якими можуть зіткнутися бібліотеки. Наприклад порушення конфіденційності та фінансові витрати. Тому поки використання ШІ не врегульовано на законодавчому рівні, бібліотеки самі вирішують, користуватися можливостями штучного інтелекту, чи ні.

Список використаних джерел

1. Сокіл, м., & Зворський, а. (2024). Перспективи застосування штучного інтелекту для оптимізації роботи академічної бібліотеки. *Herald of Khmelnytskyi National University. Technical Sciences*, 333(2), 55-60. https://doi.org/10.31891/2307-5732-2024-333-2-9_university, Issue 2, 2024 (333).
2. Шемаєва Г. В., Костирко Т. М. Імплементация штучного інтелекту в бібліотечну діяльність. *University Library at a New Stage of Social Communications Development* : матеріали IX Міжнар. конф., (м. Дніпро, 03.10–04.10.2024 р.). Дніпро, 2024. URL: http://conflib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library_2024/paper/view/31451/18386 (дата звернення: 18.03.2025).

*Лісова Ірина Володимирівна,
голова бібліотекаря науково-дослідного відділу
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, м. Київ*

МОВНІ КУРСИ ДЛЯ МІГРАНТІВ В ЄС: УЧАСТЬ БІБЛІОТЕК

Інтеграція мігрантів є багатостороннім процесом, що поєднує політичний, економічний, соціальний та культурний аспекти. Особливе значення має культурно-психологічний вектор соціалізації, що дозволяє представникам неєвропейського суспільства швидше адаптуватися до незвичного культурного середовища. Поступове включення мігрантів у життя приймаючого суспільства має призвести до зниження рівня конфронтації цінностей, зокрема у сфері міжконфесійної взаємодії. Як правило, ключовим фактором соціалізації є володіння мовою країни, що приймає, а культурна інтеграція не передбачає відмови від проявів власної культурної ідентичності.

Культурний аспект інтеграції мігрантів є одним із найважливіших, оскільки саме в галузі соціально-культурних відмінностей лежить корінь тих проблем, з якими європейське суспільство зіткнулося в умовах зростання потоків міграції. На перший план висувається необхідність успішної соціокультурної інтеграції величезної кількості людей, які належать до спільноти, далекої від європейської культури. Це стало серйозним викликом як для Європи, так і для самих мігрантів.

Хоча національні уряди несуть основну відповідальність за розробку та реалізацію соціальної політики, ЄС надає значну допомогу та фінансову підтримку керівних принципів та відповідного партнерства. Ключовою метою ЄС є інклюзивна освіта та вивчення мови [6].

Щоб краще інтегрувати мігрантів, Європейська комісія сприяє обміну передовим досвідом між державами-членами через взаємне навчання. З метою інтеграції студентів міграційного походження в ЄС запроваджено ряд ініціатив. Наприклад, через програму Erasmus+ (<https://erasmus-plus.ec.europa.eu/>) Європейська комісія фінансує проекти та інші заходи щодо інтеграції мігрантів у систему освіти. Також Європейська комісія співфінансує мережу для навчання мігрантів SIRIUS (<https://www.sirius-migrationeducation.org/>), яка пропонує стратегічні заходи на національному та міжнародному рівнях для дітей та молоді з числа мігрантів, поєднуючи дослідження, політику, освіту, а також об'єднуючи самих іммігрантів та біженців.

За допомогою європейських онлайн-платформ для шкільної освіти, таких як School Education Gateway (<https://school-education.ec.europa.eu/>) та eTwinning (<https://school-education.ec.europa.eu/en/etwinning>), учителі можуть обмінюватися досвідом, інформацією, матеріалами та отримувати доступ до онлайн-курсів з таких тем, як інклюзивність, культурна різноманітність або інтеграція нових учнів з числа мігрантів.

Відсутність мовних навичок залишається однією з найбільших перешкод для участі в європейських програмах освіти, професійної підготовки та молодіжних програм. Мовна онлайн-підтримка від Erasmus+ та Європейського корпусу солідарності покликана допомогти учасникам покращити мовні навички, необхідні для навчання, роботи або волонтерського перебування, що покращить процес інтеграції [5].

В останні роки спостерігаються ознаки коригування концепції інтеграції іммігрантів до спільноти. В рамках всього ЄС чітко проявляється певна концепція: інтеграція іммігрантів – це двосторонній процес, за який відповідають рівною мірою і спільнота, і сам іммігрант, який зобов'язаний інтегруватися відповідно до правил, що встановлюються державою, яка його приймає.

У зв'язку з цим і ЄС, і держави-члени намагаються створити таку систему інтеграції, за якої іммігранти будуть поставлені в певні рамки: з одного боку, забезпечуючи їм комфортні умови проживання, а з іншого – змушуючи жити згідно з традиціями та правилами, прийнятими в даному суспільстві. Причому отримання соціальних благ залежить від виконання іммігрантом своїх зобов'язань з інтеграції.

Інтеграція мігрантів у суспільство передбачає комплекс заходів на загальноєвропейсь-

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

кому, державному (національному) і місцевому рівнях. У ЄС постійно йде пошук балансу інтересів у всьому комплексі міграційних проблем. При цьому пріоритет у виробленні політики у цій галузі належить державним структурам.

Мовні курси та мовна оцінка є основою надання послуг мігрантам, які прагнуть покращити свої навички володіння мовою країни, до якої вони мігрували. Розробка та якість курсів і тестів мають вирішальне значення як для самих мігрантів, так і для національних чи регіональних урядів, які встановлюють цілі та часто забезпечують фінансування надання послуг.

Практичні знання мови приймаючої країни є інструментом, який дозволяє мігрантам повною мірою брати участь у житті суспільства приймаючої країни. Без компетентного рівня вивчення мови інші важливі навички уникнуть мігранти; отже, мова є, мабуть, найважливішою навичкою, пов'язаною з приймаючою країною, яку мігранти мають розвивати.

Володіння мовою приймаючої країни дозволяє мігрантам отримати доступ до послуг та інформувати про свої потреби ефективно. Щоб досягти успіху на місцевих ринках праці, мігранти повинні вміти спілкуватися з роботодавцями, менеджери з найму та колегами. Мова також відіграє важливу роль у створенні спільноти та почуття причетності. Іммігранти, які розмовляють мовою приймаючої країни, мають більше соціальних контактів з носіями мови та з більшою ймовірністю шукатимуть можливості для здобуття вищої освіти, ніж іммігранти з невеликим або незначним рівнем володіння мовою країни, що їх приймає.

У більшості держав-членів ЄС розробляються та реалізуються спеціальні програми адаптації мігрантів та мовні курси. У багатьох державах-членах ці програми є частиною національної стратегії або політики інтеграції, в якій місцеві органи влади відіграють важливу роль у їх реалізації. Іншими суб'єктами реалізації є освітні установи, громадські організації тощо.

Більшість курсів містять мовний компонент та інформацію про суспільство та культуру країн, що приймають, з акцентом на «західних нормах і цінностях». У деяких країнах біженці та мігранти змушені брати участь у таких програмах і можуть бути покарані (переважно шляхом позбавлення допомоги) у разі відмови від занять. У більшості країн курси безкоштовні, але в деяких біженці та мігранти мають сплачувати витрати самостійно [3].

Бібліотеки – одні з тих соціальних установ, які відіграють важливу роль у наданні допомоги мігрантам в інтеграції в приймаюче їх суспільство. Вони допомагають мігрантам (особливо дітям та молоді) продовжувати освіту, надають доступ до інформаційних ресурсів різними мовами, пропонують соціокультурні заходи. Спільно з національними та місцевими організаціями, які надають допомогу мігрантам, у бібліотеках організовують і мовні курси.

Мовні курси – найпопулярніший вид роботи з мігрантами у публічних бібліотеках європейських країн. Організаторами таких курсів виступають заклади освіти, центри вивчення мови, волонтери й самі бібліотекарі.

Так, волонтери асоціації «Париж у вигнанні» (*Paris d'Exil*) у Франції організують безкоштовні курси французької мови у декількох бібліотеках Парижа для молодих мігрантів, які не відвідують школу [4], італійська асоціація «За кращий світ» (*Per un mondo migliore*) в бібліотеці Collina della Pace проводять базовий курс вивчення італійської мови для жінок міграційного походження [1]. Публічна бібліотека Дуйсбурга (Німеччина), у співпраці з місцевими школами та соціальними службами, на постійній основі пропонує навчальну програму для підлітків «Уроки німецької в бібліотеці» [2].

Програми з вивчення мов є потенційно важливим інструментом інтеграції мігрантів. Ефективність таких програм відповідає інтересам як суспільств, що приймають, так і самих мігрантів.

Курси з вивчення мов для мігрантів сприяють покращенню розмовної практики, поглибленому освоєнню граматики, вдосконаленню міжособистісної комунікації. Мовні курси у бібліотеках здебільшого проходять у формі розмовних клубів, переглядів та обговорення фільмів, інших інтерактивних заходів.

Список використаних джерел

1. Corso base di italiano per stranieri per sole donne. *Biblioteche di Roma*. Partire: **23.10.2024**. URL: <http://www.romamultietnica.it/pubblicati-in-prima-pagina/corso-base-di-italiano-per-stranieri-per-sole-donne/>. (visto su: 04.03.2025).
2. Holtz-Ersahin Y. *Demokratieführungen in der Stadtbibliothek Duisburg*. Berufsverband Information Bibliothek. URL: <https://www.b-u-b.de/detail/demokratiefuehrungen>. (abrufdatum: 04.03.2025).
3. Introduction programmes and languages courses Recommendations for the integration of refugees and migrants in Europe. *European Website on Integration*. URL: https://migrant-integration.ec.europa.eu/library-document/introduction-programmes-and-languages-courses-recommendations-integration-refugees_en. (viewed on: 04.03.2025).
4. Makooi B. À Paris, des cours en bibliothèques pour des migrants non scolarisés. *INFOMIGRANTS*. URL: <https://www.infomigrants.net/fr/post/12834/a-paris-des-cours-en-bibliotheques-pour-des-migrants-non-scolarises#:~:text=%C3%80%20Paris%2C%20des%20cours%20en%20biblioth%C3%A8ques%20pour%20des%20migrants%20non%20scolaris%C3%A9s,-Publi%C3%A9%20le%203A%2022&text=Les%20b%C3%A9n%C3%A9voles%20de%20l'association,scolarit%C3%A9%20pour%20les%20migrants%20mineurs>. (consulté le: 04.03.2025).
5. Online Language Support. *Erasmus+. EU programme for education, training, youth and sport*. 09.11.2023. URL: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/resources-and-tools/online-language-support>. (viewed on: 04.03.2025).
6. Refugee and migrant integration into education and training. *European Education Area. Quality education and training for all*. 11.10.2024. URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality/inclusive-education/migrants-and-refugees>. (viewed on: 04.03.2025).

Збанацька Альона Олександрівна,
здобувачка освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, м. Київ

Науковий керівник – Дубровіна Любов Андріївна,
докторка історичних наук, професорка,
генеральна директорка Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського, м. Київ

**КОНСАЛТИНГОВИЙ СЕРВІС У БІБЛІОТЕКАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

Сучасні практики консалтингового сервісу в бібліотеках закладів вищої освіти та методи взаємодії з користувачами є достатньо поширеними і популярними.

Сьогодні потрібна користувачеві інформація доступна з робочого столу будь-якого комп'ютера, що підключений до Інтернету. Але, велика кількість інформації є підробленою та погано організованою [2, с. 7]. Д. Тольцман зазначає. – «Оскільки інформація та спосіб доступу до неї стає все більш важливим елементом, це також стало набувати все більшої (грошової) вартості» [8, с. 157]. Тому значна частина достовірної інформації, доступна лише за оплату. Тож користувачі потребують доступу до матеріалів через бібліотеки, які мають кваліфікований персонал для ефективного пошуку. Бібліотечні фахівці здатні ідентифікувати автентичні сайти та можуть отримати доступ до платних джерел через ліцензії сайту. Проте, навіть у розвинених країнах, для окремої особи такий доступ відсутній. Так само як і в Україні, зарубіжні бібліотеки традиційно надають для видачі широкий вибір друкованих видань або проводять консультації користувачів щодо доступних електронних видань [2, с. 7].

Методи, за допомогою яких бібліотекар довідкової та інформаційної служби закладів вищої освіти взаємодіє з користувачами, мають різні форми, включаючи індивідуальні кон-

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

сультації, надання багаторівневі довідки (довідкова служба поділяється на дві або більше точок обслуговування), послуги пересувних консультантів (бібліотекар самостійно підходить до студента та запитує, чи не потрібна консультація), готує довідки за попереднім записом для обслуговування віддалених користувачів [5, с. 32].

Консалтинговий сервіс є в усіх зарубіжних бібліотеках закладів вищої освіти, проте ми розглянемо досвід бібліотек Університету Бейлора (США), Східного Університету (Шрі-Ланка), Дюкського університету (США) та Університету Флорида.

Університет Бейлора. До 2013 року бібліотечні заняття в Університеті Бейлора проводилися відділом довідкової та бібліотечної підготовки (ДБП). Лекції для класу «ENG 1304» бібліотекарі організовували самостійно, і виступали в якості консультантів відділу англійської мови. Однак, це навчання не було стандартизованим, а підпорядковувалося особистим стилям і педагогіці окремих бібліотекарів, які зголосилися викладати.

У 2013 році адміністрація бібліотеки розпочала реструктуризацію, яка включала навчання бібліотекарів предметним знанням, а також дослідницькі послуги, роботу з колекціями, наукову комунікацію. В результаті реструктуризації утворено відділ служби зв'язку, якому було доручено «планувати, здійснювати, оцінювати та вдосконалювати бібліотечні, викладацькі та навчальні ініціативи» з метою впровадження інформаційної грамотності в усі навчальні програми. Було встановлено партнерство з курсами New Student Experience та виділено модулі онлайн-навчання створені за допомогою вебпрограмного забезпечення Adobe Spark і вбудовані в курс Canvas, на який самостійно записувались. Модулі включали знайомство бібліотекарями (вітальне відео), відеотур вебсайтом бібліотеки, короткий відеоролик про типи ресурсів у бібліотеці, модуль «Основи пошуку» та серію з чотирьох частин на тему «Дослідження академічної доброчесності», яка включала: наукову бесіду, авторське право, академічну чесність та посилання на авторство [4, с. 7-9].

Східний Університет. Бібліотека Східного Університету Шрі-Ланки надає послуги з підтримки досліджень з 2014 року. Служба підтримки досліджень бібліотеки більше зосереджувалася на навчанні студентів у напрямках, пов'язаних з дослідженнями, організовуючи серію сесій за запитами студентів. Як розширення служби підтримки досліджень, бібліотека запровадила послугу індивідуальних консультацій щодо досліджень, де дослідники як окрема особа чи група зустрічаються з бібліотечними професіоналами, щоб отримати персональну допомогу в дослідженні [6, с. 1].

Бібліотека може підтримувати дослідження, коли воно виходить за межі традиційних послуг [7]. Академічні бібліотеки світу розробили нову послугу під назвою «Research Support Service», яка в основному підтримує дослідницький процес головної установи. Служба підтримки наукових досліджень визначається як «все, що робить бібліотека, що підтримує науково-дослідницьку діяльність у своїй головній установі» [3, с. xiv]. Після запровадження служби підтримки досліджень, студенти відчули спроможність бібліотекарів і потребу в їхніх послугах, щоб отримати індивідуальну допомогу для своїх досліджень. Так відбувається еволюція послуги індивідуальної консультації з дослідження. Під час свого дослідницького проєкту студенти можуть зустрітися з бібліотечними фахівцями як окремо, так і в групах, щоб отримати консультації щодо дослідження. Оскільки на факультеті є групові дослідницькі проєкти, то студенти вважають за потрібне зустрічатися з бібліотечними фахівцями як дослідницька група. Студенти отримують поради та допомогу від бібліотекарів, особливо щодо пошуку літератури, огляду літератури, використання довідкових менеджерів/усунення несправностей, розробки анкет та аналізу даних [6, с. 8].

Дюкський університет. Бібліотека Дюкського університету не обмежуються допомогою в пошуку інформації, а також надає експертну допомогу та поради щодо аналізу та візуалізації даних [1].

Університет Флорида. Бібліотеки Джорджа А. Сmaterса Університету Флориди (UF Libraries) пропонує такі послуги для студентів [9]:

- штучний інтелект/машинне навчання;
- авторське право та доброчесність;

- управління даними;
- цифрова гуманітаристика;
- публікація та архівування;
- чесність дослідження;
- служби просторової інформації;
- візуалізація та ін.

Отже, методи, які використовують бібліотекарі-консультанти закладів вищої освіти для взаємодії з користувачами різні. Вони варіюються та можуть бути індивідуальними, багаторівневими, послугами пересувних консультантів, реалізовуватись через підготовку довідок за попереднім записом та обслуговування віддалених користувачів.

Особливу роль приділяється службі підтримки досліджень. Оскільки у дослідницьких питаннях немає єдиної відповіді, яку можна було б перевірити як категорично правильну чи неправильну. Натомість доступний широкий спектр можливих підходів, стратегій пошуку, потенційних джерел, і кожне веде в іншому напрямку. Роль бібліотекаря як наукового консультанта полягає в тому, щоб з'ясувати, які аспекти проблеми цікавлять користувача, і запропонувати можливі стратегії пошуку, які приведуть користувача до найкращого рішення. Для надання таких послуг використовується інституційне сховище, бібліометрія, керування даними досліджень, підтримка наукових публікацій, оцифрування, застосування машинного навчання, візуалізація, цифрове кураторство та навчання.

Список використаних джерел

1. Duke Library. URL: <https://library.duke.edu/data/consulting> (дата звернення: 30.03.2025)
2. IFLA. World summit on the information society. Report for the Round Table meeting to be held on 14-16 March 2003 Lugano, Switzerland. Hague, 2003. 24 p. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/wsis/Documents/wsis-lugano.pdf> (дата звернення: 30.03.2025).
3. Hoffman S. Introduction: a vision for supporting research. *Dynamic Research Support for Academic Libraries* / S. Hoffman (Ed.). Facet Publishing. 2016. P. XIII-XXII. DOI: <https://doi.org/10.29085/9781783301225.002>.
4. James A., Hampton Filgo E. Illuminating an Instructional Infrastructure: Building a Tiered Information Literacy Program from the Ground Up. *LOEX Quarterly*. 2020. Vol. 46: No. 4, Article 4. P. 7-9. URL: <https://commons.emich.edu/loexquarterly/vol46/iss4/4> (дата звернення: 30.03.2025).
5. Lawal U., Okeoghene Mayowa-Adebara. Reference and information services / National Open University of Nigeria. Lagos, 2022. 90 p.
6. Santharooban S. Research Support Service Model of Academic Library: Case Study at Eastern University, Sri Lanka. *Library Philosophy and Practice*. 2022. [12] p. URL: <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/7018> (дата звернення: 30.03.2025).
7. Stamatooplos A. The Role of Academic Libraries in Mentored Undergraduate Research: A Model of Engagement in the Academic Community. *College & Research Libraries*. 2009. 70(3), P. 235–249. <https://doi.org/10.5860/0700235> (дата звернення: 30.03.2025).
8. Tolzmann D. The memory of mankind : The story of libraries since the dawn of history. New Castle, Delaware : Oak Knoll Press, 2001. 157 p.
9. UF Libraries (George A. Smathers Libraries). URL: <https://arcs.ufliib.ufl.edu> (дата звернення: 30.03.2025).

*Добровольська Сніжана Ігорівна,
здобувачка освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, м. Київ*

*Науковий керівник – Дубровіна Любов Андріївна,
докторка історичних наук, професорка,
член-кореспондентка НАН України,
генеральна директорка Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського, м. Київ*

ЦИФРОВІ КОЛЕКЦІЇ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ: ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСТУПУ

У сучасну епоху цифрових технологій надзвичайної актуальності набуває питання збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини (НКС). Україна, як держава з багатовіковою історією та унікальним культурним надбанням, активно долучається до процесів цифрової трансформації у сфері культури. Одним із ключових напрямів цієї діяльності є створення цифрових колекцій НКС, що дозволяє не лише зберігати традиції, а й забезпечити до них відкритий доступ для широкого загалу. НКС охоплює традиції, звичаї, усну народну творчість, ритуали, знання та навички, які передаються з покоління в покоління. В умовах цифровізації суспільства особливе значення має створення цифрових колекцій НКС для забезпечення збереження, популяризації та відкритого доступу до цих цінностей. Оцифрування таких елементів дозволяє не лише зберегти їх для майбутніх поколінь, але й зробити доступними для дослідників, освітян, молоді та всіх охочих. У цьому контексті цифрові колекції стають інструментом збереження, репрезентації та культурної дипломатії.

Бібліотеки, як інформаційні та культурні інституції, відіграють ключову роль у збиранні, збереженні, систематизації та наданні доступу до цифрових ресурсів. Їх завдання — не лише архівування, а й інтелектуальна обробка та створення зручних умов для використання НКС. Бібліотеки відіграють ключову роль у процесі оцифрування та організації цифрових архівів. Їх досвід у систематизації, каталогізації та збереженні інформації є безцінним для створення якісних цифрових колекцій.

Основні етапи створення цифрової колекції НКС:

Ідентифікація та збір матеріалів: фіксація елементів НКС за участі носіїв традицій.

Оцифрування: використання відповідних форматів (TIFF, WAV, PDF/A), дотримання стандартів якості.

Метадані та опис: застосування міжнародних стандартів опису (Dublin Core, MODS, METS), створення тезаурусів та авторитетних файлів.

Організація доступу: розробка онлайн-платформ, що забезпечують відкритий, зручний і безпечний доступ до колекцій.

Тривале збереження цифрового контенту є складовою цифрової безпеки культурної спадщини. Для цього необхідно: використовувати надійні хмарні сервіси та репозитарії; проводити регулярне резервне копіювання; розробити політики цифрового архівування на державному та регіональному рівнях; забезпечити технічну підтримку та кваліфікований персонал.

Доступ до цифрових колекцій має бути відкритим, етичним і правомірним. У цьому контексті важливо: забезпечити безкоштовний онлайн-доступ через державні платформи (наприклад, проєкт «Нематеріальна культурна спадщина України»); розробити інтерфейси, зручні для різних категорій користувачів (зокрема школярів, студентів, науковців); залучати громади до створення контенту й контролю за його автентичністю; поширювати ресурси через соціальні мережі, мобільні додатки, інтегрувати їх у навчальні платформи.

Цифрові колекції НКС — це не просто інструмент архівування, а міст між минулим і майбутнім. Вони дозволяють переосмислити культурну спадщину, зробити її доступною для сучасного суспільства й надати їй нового звучання в цифровому вимірі. Бібліотеки, завдяки своїй експертизі, повинні бути рушіями цього процесу, забезпечуючи професійний підхід, інноваційні рішення та сталий розвиток у сфері культурної пам'яті.

*Нетяга Тамара Олександрівна,
здобувачка Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків*

*Науковий керівник – Прилуцька Алла Євгенівна,
кандидатка філософських наук, доцентка
Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків*

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В БІБЛІОТЕКАХ

В умовах стрімкого зростання обсягів інформації та зміни форматів її подання бібліотеки стикаються з необхідністю впровадження інноваційних технологій для забезпечення ефективного доступу до знань та інформації. Штучний інтелект може стати потужним інструментом підвищення якості бібліотечних послуг, покращення користувацького досвіду та оптимізації внутрішніх процесів. Застосування штучного інтелекту в бібліотечній системі сприятиме створенню інтелектуальної бібліотеки.

Розуміння ролі і значення штучного інтелекту для бібліотек потребує звернення до історичних засад його розвитку. Як зазначено у Вікіпедії, підґрунтя сучасного штучного інтелекту заклали філософи, які намагалися описати процес людського мислення як механічне маніпулювання символами. Ця робота досягла найвищої точки винайденням у 1940-х роках програмованого цифрового комп'ютера машини, що ґрунтується на абстрактній сутності математичного міркування. Цей пристрій та ідеї в його основі надихнули невелику групу науковців почати серйозно обговорювати можливість побудови електронного мозку [1].

Першим, хто здійснив істотні дослідження в галузі машинного інтелекту був Алан Тюрінг [1]. На семінарі в Дартмутському коледжі в США у 1956 р. прогнозували появу машини з інтелектом, рівносильним людському, не більше, ніж за покоління. Проте складність цього проєкту потребувала значно більше часу. Стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій, цифровізації спричинив до активізації досліджень щодо штучного інтелекту, що сприяло успішним розробкам. Штучний інтелект став інноваційною технологією, яка здійснює прорив у багатьох галузях.

Значного впливу штучного інтелекту зазнають й сучасні бібліотеки. На думку багатьох авторів, застосування штучного інтелекту в бібліотеках значно покращить якість взаємодії між авторами, видавцями, бібліотекарями та кінцевими користувачами документальної сфери. Українські та зарубіжні дослідники визначають декілька напрямів його застосування [2; 4]:

1. Системи контролю та рекомендацій: персоналізовані пропозиції генеруються алгоритмами ШІ, які аналізують уподобання користувачів, історію запозичень і звички читання.

2. Пошук інформації: засновані на штучному інтелекті алгоритми пошукових систем покращують спосіб пошуку інформації в базах даних і бібліотечних каталогах.

3. Цифрові архіви та збереження: застосування штучного інтелекту для оцифровування бібліотечних колекцій, індексування та зберігання у цифрових архівах сприяє їх доступності та надає можливість для виділення необхідної інформації.

4. Чат-боти та віртуальні помічники: використання бібліотеками чат-ботів на основі штучного інтелекту дозволяє миттєво допомагати користувачам, відповідати на запитання та направляти їх до доступних ресурсів і послуг.

5. Аналіз тексту та інтелектуальний аналіз даних: ці два методи штучного інтелекту дозволяють бібліотекам збирати корисні дані з величезної кількості інформації та знань та використовувати для аналізу поведінки користувачів, наукових досліджень і створення колекцій.

6. Створення та генерування змісту: технології штучного інтелекту покращують підготовку змісту шляхом створення метаданих, рефератів або резюме для довідкових матеріалів.

7. Послуги доступності: використання штучного інтелекту допомагає покращити доступність бібліотечних документів для людей з обмеженими можливостями. Наприклад, про-

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

грамне забезпечення на основі штучного інтелекту може допомогти людям із вадами зору орієнтуватися в цифрових інтерфейсах і перетворювати текст на мову.

8. Прогнозна аналітика для управління колекцією: застосування бібліотеками штучного інтелекту для планування попиту на інформаційні ресурси сприяє покращенню тактики створення бібліотечно-інформаційних ресурсів та послуг.

9. Безпека та виявлення шахрайства: штучний інтелект може використовуватися в бібліотеках для покращення заходів безпеки, таких як виявлення шахрайства, моніторинг системи контролю доступу, захист від кібератак.

10. Послуги мовного перекладу: системи перекладу на базі штучного інтелекту використовуються бібліотеками з багатомовними колекціями для надання ресурсів кількома мовами, що робить їх доступнішими для ширшого кола користувачів.

Впровадження штучного інтелекту в бібліотечну практику відкриває нові горизонти, але водночас породжує й безліч проблем, зокрема етичних. На цьому акцентується у Положенні ІФЛА щодо бібліотек і штучного інтелекту, де зазначається, що багато етичних проблем виникають через неповні, некоректні чи упереджені дані. Підготовлені бібліотекарі можуть поділитися своїм досвідом у зберіганні та ліцензуванні даних, оцінці якості даних та безпечному й етичному зберіганні інформації, щоб допомогти науковим працівникам і дослідникам вирішити деякі з проблем, пов'язаних з даними [3].

Важливою проблемою є безпека та конфіденційність персональних даних користувачів бібліотек, які можуть бути використані зловмисниками. Необхідно забезпечити, щоб системи, що використовують штучний інтелект, відповідали стандартам безпеки, і щоб особисті дані користувачів були захищені від несанкціонованого доступу. Тому бібліотекам необхідно використовувати технології штучного інтелекту, які відповідають етичним стандартам конфіденційності та інклюзивності. Це не лише підтвердить довіру користувачів до бібліотек, а й збільшить попит на етичні технології штучного інтелекту.

Іншим значним аспектом є авторське право. Бібліотекам необхідно враховувати права на інтелектуальну власність, пов'язану з творами, які можуть бути задіяні у алгоритмах. Це може стати темою для обговорень та вироблення конкретних рекомендацій на рівні бібліотечної спільноти та законодавчих органів.

Також бібліотеки можуть брати участь у дослідженнях етичних проблем у сфері штучного інтелекту. Розробка етичних принципів у контексті застосування штучного інтелекту у бібліотечній сфері потребує серйозної уваги. Насамперед, необхідно враховувати наслідки, які можуть виникати внаслідок використання ШІ-технологій, та розвивати підходи, що сприяють забезпеченню безпеки даних, прозорості систем та відповідальності розробників.

Отже, використання штучного інтелекту в бібліотеках має широкий спектр напрямів. Проте бібліотечні фахівці повинні не лише адаптуватися до мінливого цифрового світу, але і стати його активними творцями, розвиваючись на основі сучасних технологій та принципів, тим самим забезпечуючи свою стійкість у суспільстві, що швидко змінюється.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_штучного_інтелекту (дата звернення: 27.03.2025).
2. Мамедова, С. І. Застосування штучного інтелекту в бібліотеках у контексті цифрової трансформації суспільства. *Культурологічний альманах*. 2023. № 4. С. 231–238. URL: <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/301> (дата звернення: 27.03.2025).
3. Положення Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (далі – IFLA) щодо бібліотек і штучного інтелекту. URL: https://odnb.odessa.ua/img/novini_2021/3181/ifla_statement_on_libraries_and_artificial_intelligence_ukr.pdf (дата звернення: 27.03.2025).
4. Isaiah Michael Oname, Juliet C. Alex-Nmecha. Artificial Intelligence in Libraries Managing and adapting library information services for future users) 2020. Publisher: IGI Global pp. 120–144. URL: https://www.researchgate.net/publication/338337072_Artificial_Intelligence_in_Libraries (дата звернення: 27.03.2025).

*Загуліна Тетяна Володимирівна,
здобувачка Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Хіміч Ярослава Олегівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ПУБЛІЧНІ БІБЛІОТЕКИ В РОЗБУДОВІ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ

Сучасні публічні бібліотеки це соціокультурні інформаційні установи, які є центрами громад та просторами для навчання й саморозвитку, творчої активності та соціальної взаємодії. Однією з ключових умов ефективної діяльності публічної бібліотеки є доступність для всіх категорій населення, включаючи осіб з інвалідністю та маломобільні групи. В Україні ця проблема набуває ще більшої актуальності через збільшення кількості людей травмованих фізично, або психологічно внаслідок військової агресії рф.

Безбар'єрний інклюзивний простір у бібліотеках сприяє рівним можливостям для всіх громадян, що є важливим аспектом розвитку суспільства.

Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р визначає безбар'єрність як «загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності» [1]. Саме такий підхід вже давно сповідують вітчизняні публічні бібліотеки, хоча на жаль при цьому не завжди можуть його забезпечити через недосконалу матеріально технічну базу, архітектурні особливості будівель, характеристики інформаційних ресурсів та бібліотечного фонду, професійність персоналу. Тож Національна стратегія стала певним каталізатором відповідних змін.

Стратегія зі створення безбар'єрного простору орієнтується на провідні документи, зокрема - Конвенцію про права осіб з інвалідністю, ратифіковану Законом України від 16 грудня 2009 р. № 1767-VI [2], Європейську соціальну хартію, ратифіковану Законом України від 14 вересня 2006 р. № 137-V [3], Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [4], міжнародну ініціативу "Партнерство Біарріц".

Крім того, як вказано у Вступі до Стратегії, «під час розроблення ініціатив було проаналізовано ряд кращих міжнародних практик створення безбар'єрного простору, зокрема країн Європейського Союзу, Канади, Сінгапуру, Японії, Великобританії, США» [1].

Відповідно до Національної стратегії, курс на розбудову безбар'єрного середовища, включає 6 напрямів безбар'єрності: фізичної, інформаційної, цифрової, суспільної та громадянської, освітньої та економічної.

Усі ці напрями можна відслідковувати і у бібліотеці. Зокрема - забезпечення фізичної доступності, що передбачає облаштування приміщень пандусами, ліфтами, тактильними доріжками та адаптованими меблями. Технологічні рішення, що до інформаційної та цифрової безбар'єрності такі як комплектування бібліотек аудіокнигами та книгами шрифтом Брайля, оснащення бібліотек відповідним обладнанням з комп'ютерними програмами для людей із порушеннями зору і слуху, що дозволить розширити можливості користування бібліотечними ресурсами. Значну роль у суспільній та громадянській безбар'єрності відіграє організація інклюзивних заходів, зокрема читань, майстер-класів та інтеграційних програм. Бібліотеки як простори для навчання та інформаційні центри можуть сприяти інклюзивній освіті та економічній безбар'єрності. Допомогати громадянам незалежно від віку, статі, сімейного стану чи стану здоров'я знаходити роботу, отримувати фінансові та інші ресурси для заняття підприємництвом чи самозайнятістю.

Важливим кроком у створенні безбар'єрного бібліотечного простору є навчання персо-

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

налу бібліотек щодо роботи з маломобільними групами, а також активна співпраця з державними структурами, громадськими організаціями та міжнародними фондами.

26 березня 2025 року відбулось чергове засідання Ради безбар'єрності за участі першої леді України Олени Зеленської. Дружина Президента зазначила, що, згідно з даними нещодавнього опитування від Центру соціальних змін і поведінкової економіки, проведеного за ініціативою ЮНІСЕФ, безбар'єрність – серед нових цінностей суспільства для 87 % українців. «Це колосальні зрушення в суспільній свідомості. Таку вмотивованість людей треба зберегти. Тому хочу сфокусувати на цьому нашу увагу – ось суспільний запит нарешті з'явився, не відповісти на нього не можна. Втрачену мотивацію піднімати навіть важче, аніж створювати з нуля», – зазначила перша леді [5]. І ще одна, дуже важлива цитата від Віце-прем'єр-міністра з відновлення України, Міністра розвитку громад та територій України Олексія Кулеби: «В умовах повномасштабної війни всі ми усвідомлюємо головний державний пріоритет – це оборона і підтримка фронту. Водночас питання безбар'єрності не може бути другорядним і не може бути відкладеним на потім. Навпаки — саме війна зробила його ще більш актуальним. І це — питання справедливості, свідомості держави та поваги до громадян» [5]. Ці дві цитати підкреслюють актуальність та важливість створення безбар'єрного простору, зокрема і в культурній сфері. Міністр культури та стратегічних комунікацій М. Точицький представив на засіданні Ради новий флагманський проєкт Міністерства культури та стратегічних комунікацій України (МКСК) «Культура без бар'єрів» на 2025-2026 роки. Проєкт передбачає створення доступного культурного середовища, зокрема, підвищення обізнаності працівників закладів культури щодо інклюзії, забезпечення фізичної доступності приміщень та надання рівного доступу до культурних послуг. Одним з його напрямів є створення «Мапи доступності культурних просторів та послуг», яка допоможе громадянам знаходити заклади з безбар'єрними умовами [5].

В Україні вже є успішні приклади впровадження програм безбар'єрності в бібліотеках. Особливої уваги заслуговує діяльність бібліотеки-філії № 11 Сумської публічної бібліотеки, яка позиціонується як інклюзивний заклад. Тут створено всі умови для комфортного перебування осіб з інвалідністю: облаштовано пандуси, тактильні покажчики, аудіозаписи книг, а також діють спеціальні програми для дітей і дорослих з особливими освітніми потребами. Бібліотека регулярно проводить заходи, спрямовані на соціалізацію маломобільних груп населення, зокрема тематичні читання, творчі майстер-класи та інтеграційні зустрічі [6]. У рамках проєкту «Культура без бар'єрів» ця бібліотека планує стати майданчиком для обміну досвідом між фахівцями інклюзивної освіти та культури.

Отже, розвиток інклюзивного простору в бібліотеках є необхідним етапом формування безбар'єрного суспільства. У перспективі важливо розширювати використання цифрових технологій для забезпечення дистанційного доступу до бібліотечних ресурсів, а також забезпечувати стабільне фінансування програм інклюзивного розвитку. Активізація участі громадян у формуванні інклюзивного середовища сприятиме створенню комфортних умов для всіх відвідувачів бібліотек. Завдяки комплексному підходу бібліотеки зможуть ефективно виконувати свою соціальну місію, забезпечуючи рівний доступ до знань для всіх категорій населення.

Подальші перспективи розвитку включають створення спеціалізованих мобільних бібліотек, що забезпечуватимуть доступ до ресурсів для людей у віддалених районах. Також важливим напрямом є інтеграція бібліотек у загальнонаціональні та міжнародні програми інклюзивного розвитку, що сприятиме обміну досвідом та залученню нових технологій. Розширення партнерських ініціатив між державними та приватними структурами дозволить збільшити фінансування та прискорити реалізацію інклюзивних проєктів. Крім того, важливо впроваджувати систему моніторингу доступності бібліотек, що допоможе своєчасно виявляти та усувати бар'єри для маломобільних груп населення.

Список використаних джерел

1. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р *Верховна рада України. Законодавство*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 27.03.2025).
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Офіційний переклад Конвенції надісланий листом Мінсоцполітики № 8006/0/2-23/61 від 19.06.2023. *Верховна рада України. Законодавство*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 27.03.2025).
3. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої): Закон України від 14 вересня 2006 р. *Верховна рада України. Законодавство*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-16#Text> (дата звернення: 27.03.2025).
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Верховна рада України. Законодавство. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
5. «Культура без бар'єрів»: Микола Точицький представив новий проєкт МКСК під час засідання Ради безбар'єрності. *МКСК. Події. Безбар'єрність*. 27.03.2025 URL: https://mcsc.gov.ua/news/kultura-bez-baryeriv-mykola-tochyczyj-predstavyyv-novyyj-proyekt-mksk-pid-chas-zasidannya-rady-bezbaryernosti/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 27.03.2025).
6. Інклюзивна бібліотека-філія № 11 стала ще доступнішою для людей з порушеннями зору. Інформаційний портал "Everyday.Sumy" 15.11.2024 <https://everyday.sumy.ua/inklyuzivna-biblioteka-filiya-11-stala-shhe-dostupnishoyu-dlya-lyudej-z-porushennyami-zoru/> (дата звернення: 27.03.2025).

Волошин Дмитро Андрійович,
здобувач освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»,
молодший науковий співробітник аналітично-прогностичного відділу
Національної юридичної бібліотеки
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, м. Київ

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ БІБЛІОТЕК У КРИЗОВИХ УМОВАХ: COVID-19 І ВІЙНА

Пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення в Україну спричинили значні виклики для бібліотечної сфери, змусивши її адаптуватися до екстремальних умов. Бібліотеки зіткнулися з необхідністю швидкої цифрової трансформації, зміною форматів обслуговування користувачів та забезпеченням інформаційної безпеки. Криза COVID-19 стала випробуванням для бібліотек, однак здобутий досвід дозволив їм ефективніше реагувати на виклики війни, розширюючи функції від інформаційної до соціальної та психологічної підтримки.

Одним із головних викликів під час пандемії стало забезпечення безпеки працівників та відвідувачів книгозбірень. Відсутність нормативної документації ускладнила організацію роботи бібліотек у період карантинних обмежень. Бібліотеки здебільшого керувалися офіційними постановами Кабінету Міністрів України, рекомендаціями Української бібліотечної асоціації, а також адаптували міжнародний досвід, зокрема Німецької та Американської бібліотечних асоціацій, ІФЛА та Національної бібліотеки Польщі [6].

Економічна нестабільність, спричинена пандемією, поставила під загрозу стабільність зайнятості працівників бібліотек, зумовивши потребу в ефективному управлінні ресурсами та пошуку шляхів підтримки персоналу в складних умовах. Одночасно з цим виникла необхідність впровадження дистанційної форми роботи, яка виявила низку організаційних проблем.

Перехід на дистанційне обслуговування користувачів активізував цифровізацію бібліотечних послуг. Це, своєю чергою, викликало необхідність розвитку нових знань і навичок серед бібліотекарів через численні онлайн-курси та вебінари [5].

Обмежувальні заходи також негативно вплинули на своєчасне та якісне виконання наукових досліджень, оскільки бібліотеки були змушені тимчасово обмежити доступ до друкованих видань, архівних матеріалів та спеціалізованих колекцій. Втрата безпосереднього контакту з фізичними ресурсами ускладнила процеси цитування та аналізу джерел, що суттєво

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

позначилося на академічній діяльності.

Інформаційна безпека користувачів стала одним із ключових напрямів діяльності бібліотек у період пандемії, адже цей час супроводжувався активним поширенням дезінформації. У відповідь на ці виклики бібліотеки виконували роль надійного джерела перевірених фактів, сприяючи підвищенню рівня медіаграмотності серед населення [4].

Брак методології використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та недостатнє технічне оснащення бібліотек стали додатковими перешкодами на шляху цифрової трансформації. Нерівномірний рівень доступу до сучасних технологій у різних регіонах України вплинув на здатність бібліотек повноцінно впроваджувати нові онлайн-сервіси та забезпечувати ефективну дистанційну роботу персоналу.

Водночас, як відповідь на ці виклики, бібліотеки активізували розвиток партнерств. Одним із ключових стратегічних напрямків діяльності бібліотек стало розширення партнерських зв'язків із науковими, культурними та освітніми установами, що дозволило створювати спільні онлайн-проекти, забезпечувати обмін знаннями та ресурсами.

Важливу роль у підтримці бібліотек під час пандемії відіграли як національні, так і міжнародні професійні об'єднання. Бібліотечні асоціації продемонстрували високу гнучкість та оперативність у реагуванні на нові виклики: вони забезпечували методичну підтримку, розробляли рекомендації для організації роботи бібліотек в умовах карантину, сприяли адаптації установ до дистанційних форматів обслуговування, а також підтримували професійні зв'язки в умовах ізоляції, що стало вагомим чинником стабільності бібліотечної сфери у критичний період [2].

COVID-19 став не лише викликом, а й важливим етапом підготовки бібліотек до роботи в умовах кризи, що змусило бібліотеки прискорити цифровізацію, впровадити дистанційні сервіси та виробити навички кризового управління. Цей досвід став особливо цінним після початку повномасштабного вторгнення, адже, попри набуті навички кризового управління, масштаби загроз для бібліотек суттєво зросли. Окрім необхідності підтримки цифрових послуг, вони зіткнулися з прямими фізичними втратами та руйнуванням інфраструктури.

Війна спричинила безпрецедентні виклики для бібліотечних установ України, змусивши їх не лише адаптуватися, а й боротися за своє існування. Однією з найгостріших проблем стало фізичне знищення бібліотек унаслідок воєнних дій, що спричинило масове скорочення їхньої мережі [1]. У зонах бойових дій зафіксовано руйнування будівель, втрату бібліотечних фондів і матеріально-технічних засобів [3].

Крім фізичних втрат, бібліотеки постають перед кадровими проблемами. Значна кількість фахівців бібліотечної галузі втратили робочі місця або були змушені працювати в умовах неповного робочого часу. Водночас скорочення годин роботи бібліотек обмежило доступ громадян до інформаційних ресурсів, що є критичним у часи війни [8].

Поряд із цим зафіксовано суттєві зміни у відвідуваності бібліотек. У великих містах, зокрема в обласних бібліотеках, інтерес до їхніх послуг поступово зростав, що було частково зумовлено активізацією просвітницької діяльності та організацією тематичних заходів. Водночас у районних та дитячих бібліотеках кількість відвідувачів помітно зменшилася. Однією з головних причин цього стало масове біженство жінок із дітьми, що підтверджується результатами анкетування співробітників бібліотек [8].

Війна загострила проблеми з безпекою бібліотечних приміщень: більшість закладів не мають підвалів чи укриттів, що створює додаткові ризики для співробітників та відвідувачів. Відсутність належних сховищ також ускладнює збереження книжкових фондів у критичних умовах.

Оскільки в умовах війни зросла загроза фізичного знищення бібліотечних фондів, бібліотеки змушені були прискорити цифровізацію рідкісних і цінних видань, часто – у співпраці з міжнародними партнерами та спонсорами. Посилення міжнародної співпраці загалом стало важливим аспектом підтримки бібліотек, зокрема через фінансування, надання книжок і організацію освітніх ініціатив.

Бібліотеки також стали важливими осередками підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та ветеранів війни, надаючи їм інформаційну, соціальну й психологічну допомогу. У межах нових пріоритетів своєї діяльності вони організовують тренінги для адаптації ветеранів, сприяють їхній реінтеграції в мирне життя через освітні програми, психологічні консультації та групові зустрічі. Одночасно бібліотеки активно залучаються до волонтерських і благодійних ініціатив: формують гуманітарну допомогу для ВПО, збирають кошти для Збройних сил України, а також виконують функції укриттів і бомбосховищ [7].

Аналіз викликів, спричинених пандемією COVID-19 і повномасштабним вторгненням, демонструє здатність бібліотек гнучко реагувати на кризові ситуації, адаптуючи свої функції до нових умов. Набутий під час пандемії досвід цифровізації, дистанційного обслуговування та інформаційної безпеки став основою для розширення бібліотечної діяльності в умовах війни. Сьогодні бібліотеки не лише забезпечують доступ до інформації, а й відіграють важливу роль у соціальній, психологічній та гуманітарній підтримці населення, що свідчить про їхню зростаючу суспільну значущість у періоди криз.

Список використаних джерел

1. Безугла Ж. С., Сучасні виклики до фахівців документноінформаційних установ в умовах війни. *Proceedings of the XIII International Scientific and Practical Conference «A substantive representation of the system of scientific knowledge»*, March 27 – 28, 2023 Riga, Latvia by the «InterSci». 91 p. С. 26–28.
2. Воскобойнікова-Гузєва О. Інформаційна політика: виклики для національних бібліотек та асоціацій в умовах пандемії COVID-19. *Інтегровані комунікації*, 2022. С. 53–58. DOI: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2020.1.7>.
3. Кузнецова Л. Публічні бібліотеки України в умовах воєнного стану: втрати і виклики. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. Вип. 10. С. 105–113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujlis_2022_10_11 (дата звернення: 20.03.2025).
4. Литвинова Л. А., Пономаренко З. О. Послуги віддаленого доступу бібліотек Північної Європи в період COVID-19. Сучасні завдання та пріоритети діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: шлях інновацій: матеріали наук.–практ. інтернет–конф. (Ужгород, 15-19 черв. 2020.) ; ДВНЗ "Ужгор. нац. ун-т", Наук. б–ка. Ужгород, 2020. С. 104-112.
5. Маранчак М. М. Онлайн-репутація бібліотеки в період пандемії COVID-19. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021, (3). С. 58–63
6. Реферативний огляд наукових досліджень: Діяльність бібліотек в умовах пандемії COVID-19. Київ., 2023. Вип.4. 35 с.
7. Сердюк С. Бібліотеки України під час війни: адаптація до нових реалій та визначення пріоритетів. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. Вип. 3 (29). С. 9-14.
8. Стамбол І. І. Особливості діяльності бібліотек Одеси під час воєнного стану 2022 року. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Історія* 2022. Вип. 62. С. 128–141.

Святогор Євген Анатолійович,
здобувач освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Конієвська Ольга Рафаїлівна,
докторка культурології, професорка,
професорка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛОТЕК ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виклики українського сьогодення актуалізують питання щодо трансформації діяльності закладів культури, їх культурних послуг під час російського повномасштабного вторгнення в Україну.

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

Заклади культури, бібліотечна система зокрема, активно почали шукати форми роботи з відвідувачами, які б дозволили відновлювати духовні та фізичні сили, подолання страху та безпорадності, відновлення віри в майбутнє.

Теоретики та практики бібліотечної справи активізувалися в питаннях вивчення потенціалу послуг, які надає бібліотека, осмислюючи їх можливі трансформації на відповідність реальним потребам українців в сьогоденні.

Осмислення теоретичних підходів та концепцій українських дослідників в питаннях трансформації бібліотечної справи, бібліотечної послуги в умовах війни дозволить виокремити проблемні питання з точки зору історичного минулого, а саме особливостей функціонування бібліотечної системи, окремих бібліотек в різні історичні періоди. Особливого значення набуває досвід функціонування і викликів для бібліотек та їх працівників під час війни.

Теоретичне осмислення функціоналу бібліотек, особливості її функціонування під час Другої світової війни стали об'єктом українських вчених. Українські вчені досліджують їх з різних функціональних особливостей бібліотек того часу, фактів втрат та історичних подій, аналізуючи архівні матеріали.

Так, Т. Вилегжаніна вивчаючи і розкриваючи складну долю бібліотек під час фашистської окупації, наголошує виняткових героїчних діях працівників, які своєю сміливістю і професіоналізмом робили все, щоб врятувати бібліотечне надбання. Порятунком культурних цінностей став викликом для бібліотечної спільноти і не тільки. Наводячи приклади патріотизму, самовідданості бібліотекарів, їхньої любові до своєї справи Вилегжаніна Т. наголошує на тому, що про героїчні дії працівників бібліотек під час Другої світової війни мають знати і розуміти і сьогодні [1].

До осмислення ролі і значення вітчизняних національних бібліотек в контексті подій Другої світової війни звертається Т. Гранчак. Вчена у 2015 році актуалізувала проблематику вивчення особливостей функціонування бібліотек під час війни у зв'язку із загостренням російсько-українського інформаційного протистояння. Характеризуючи події Майдану і агресія Росії проти України ще у 2014 році, вчена наголошує, що саме ці події «стали каталізаторами ідеологічного дистанціювання від радянської версії тлумачення тих подій і їх переосмислення не лише в середовищі фахівців, а й політиків» [2, с. 23]. Вчена слушно зазначає, що війну потрібно розглядати не тільки як загальну трагедію, з мільйонними втратами людських життів, а й як гуманітарну катастрофу, яка завдає непоправних втрат цивілізації та культурі [2, с. 23].

До вивчення долі бібліотек під час Другої світової війни звертається Ю. Лазоренко. Вчена детально аналізуючи джерельну базу, де йдеться про розбудову бібліотечної системи на воєнний лад, виокремлює заходи та діяльність працівників бібліотек по збереженню бібліотечних фондів. На архівних матеріалах вчена наводить жакливі факти знищення бібліотечних фондів, від фактів розкрадання до спалення, визначає нанесені збитки [5].

Н. Кравчук розкриваючи особливості діяльності бібліотек на зрізі століття також зазначає, на факті знищення бібліотечних фондів та вивезення цінних книг до Німеччини [4].

Т. Романова осмислюючи долю бібліотечних фондів України у роки Другої світової війни наводить цифри, які характеризують потужність бібліотечних фондів (1939-1948 рр). Одним із порятункових заходів була евакуація бібліотечних фондів. Проаналізувавши результати евакуації бібліотечних фондів та інших заходів на прикладах різних бібліотек, по їх спасінню, вчена робить висновок про те, що проходила евакуація з величезними труднощами і втратами, слід яких і досі не прослідковується [6].

Також цінними з точки зору історико-теоретичного та практичного досвіду є дослідження, які присвячені діяльності конкретних бібліотек під час Другої світової війни. Зеленська Н. досліджуючи особливості діяльності головної бібліотеки Кіровоградщини в році окупації (1941–1943) наводить історичні факти, які призвели до знищення бібліотечного фонду і не тільки.

Дослідниця опрацювавши значний пласт архівних матеріалів, наводить цитати з опрацьованих документів, які підтверджують руйнівні та репресивні наслідки для досліджуваної

вченою бібліотеки та їх працівників. Неймовірних людських та професійних принижень відчували працівники бібліотек, яких використовували на різних роботах. Так, з архівних документів Зеленська Н. наводить текст з наказу Фюрера, де підтверджується факт примусового залучення працівників бібліотек до забезпечення військових дій [3, с. 26].

Вищерозглянуті дослідження українських вчених щодо долі бібліотечної справи під час Другої світової війни дозволяють зробити висновок, що війна є руйнівною силою для знищення української культури. Бібліотечні фонди в їх друкованих матеріалах як інформаційні носії всього українського унікального становлять для окупантів загрозу. І вони роблять все щоб знищити цю загрозу.

Історія нажаль повторюється. І тому працівникам перед вченими і працівниками бібліотек постає завдання в активному висвітленні подій Другої світової війни для розуміння українського сьогодення.

Список використаних джерел

1. Вилегжаніна Т. Бібліотеки у вихорі війни. *Бібліотечна планета*. 2010. № 1. С. 4–6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2010_1_2 (дата звернення: 21.02.2025).
2. Гранчак Т. Україна і друга світова війна: підходи до осмислення і представлення в соціокультурному дискурсі вітчизняних національних бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 5. С. 22–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2015_5_6 (дата звернення: 21.02.2025).
3. Зеленська Н. Головна бібліотека Кіровоградщини в роки окупації (1941-1943 рр.). *Бібліотечна планета*. 2010. № 3. С. 25–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2010_3_8 (дата звернення: 21.02.2025).
4. Кравчук Н.М. Бібліотека на зрізі століття епохи: паралелі розвитку і досягнень. URL: [Бібліотека на зрізі століття епохи: паралелі розвитку і досягнень](#) (дата звернення: 21.02.2025).
5. Лазоренко Ю. Доля бібліотек під час Другої світової війни. *Бібліотечний вісник*. 1995. № 6. С. 8–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_1995_6_8 (дата звернення: 21.02.2025).
6. Романова Т.І. Доля бібліотечних фондів України. *Культурна спадщина Слобожанщини. Історія, краєзнавство та генеалогія*. Харків, 2011. Вип. 25. С. 24–29.

Коваленко Юлія Сергіївна,

*магістр з інформаційної, бібліотечної та архівної справи,
експертка Національного агентства забезпечення якості освіти, м. Київ*

ЗНАЧЕННЯ ОНОВЛЕННЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З БІБЛІОТЕЧНОЇ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

У контексті трансформацій, які відбуваються в українській освіті під впливом цифровізації, глобалізації та суспільних викликів, важливою стає проблема оновлення освітніх програм, зокрема у сфері підготовки фахівців з бібліотечної, інформаційної та архівної справи. Бібліотеки трансформуються у інформаційно-комунікаційні хаби, архівні установи переходять до електронного зберігання даних, а професійна діяльність фахівців невід'ємно пов'язана з цифровими платформами, базами даних, ІТ-системами та електронним документообігом.

З огляду на стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, оновлення програм є стратегічно необхідним для формування якісного освітнього середовища. Оновлення змісту професійної підготовки має ґрунтуватися на стратегічних засадах розвитку культури, технологій та європейських стандартів освіти.

У зв'язку з глобалізацією, майбутні фахівці мають розвивати навички цифрової грамотності шляхом вивчення роботи з цифровими інструментами, програмним забезпеченням, засобами електронного документообігу, методами цифрової каталогізації, обробки метаданих, методики створення цифрових колекцій та основ вебархівування. Отже, оновлені освітні програми мають орієнтуватися на компетентнісний підхід, який дозволяє формувати не лише

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

теоретичні знання, а й практичні навички, необхідні для успішного виконання професійних обов'язків. Зокрема, йдеться про опанування цифрових інструментів для обробки, збереження й представлення інформації, навички роботи з електронними базами даних, знання нормативно-правових актів у сфері інформаційної та архівної діяльності.

У рамках дослідження Давидової І. та Мар'їної О. визначено, що серед основних цифрових компетентностей здобувачів вищої освіти бібліотечного профілю та бібліотечних фахівців необхідно розглядати здатність працювати із цифровою інформацією; вміння здійснювати комунікацію в цифровому середовищі, обмінюватись контентом і ресурсами за допомогою онлайн-інструментів, співпрацювати за допомогою цифрових інструментів, взаємодіяти зі спільнотами та мережами, створювати інтерактивні дискусійні групи та професійні співтовариства; здатність створювати та управляти контентом; здатність запроваджувати заходи інформаційної безпеки; вміння розв'язувати проблеми цифрової модернізації. [2]

У контексті оновлення освітніх програм, на нашу думку, особливої уваги заслуговують дисципліни, пов'язані з цифровою грамотністю, інформаційною безпекою, медіаграмотністю, електронним документообігом, управлінням інформаційними ресурсами, а також правовими аспектами роботи з персональними даними, архівними фондами та бібліотечними колекціями.

Окрім цього, освітні програми повинні містити дисципліни, які б охоплювали практичні модулі, проєктну діяльність, навчальні кейси. А закріплення теоретичних знань, отриманих здобувачами з бібліотеками, архівами, медіацентрами та інституціями цифрової спадщини має забезпечити практична складова. Окрім цього, заклади вищої освіти популяризують можливість участі здобувачів у програмах академічної мобільності (міжнародних обмінів, стажування).

Системне оновлення має відповідати Національній та Європейській рамкам кваліфікацій, забезпечувати прозорість, модульність і сумісність із системою ECTS.

Зауважимо, що повномасштабна війна в Україні зумовила актуалізацію нових аспектів професійної діяльності у галузі, зокрема:

- збереження національної пам'яті та цифрової спадщини;
- протидія дезінформації;
- захист інформаційних ресурсів в умовах атак;
- адаптація роботи установ до умов переміщення, окупації, евакуації фондів.

Загуменна В. зазначає, що сучасний інформаційний фахівець повинен вміти розрізняти достовірну і правдиву інформацію від фейкової. А в умовах військової агресії не тільки фіксувати неправдиву інформацію а працювати на упередження появи будь-яких загроз [1]. Таким чином, підготовка фахівців має включати розвиток інформаційної стійкості, психологічної готовності до роботи в умовах ризику, навичок кризового реагування.

Під час оновлення освітніх програм, важливу роль відіграє залучення різних категорій стейкхолдерів (представників професійної спільноти, роботодавців, випускників, здобувачів освіти) до процесу розробки та перегляду освітніх програм, що забезпечує їх актуальність і відповідність реальним потребам галузі. Крім того, необхідно передбачити гнучкість програм, аби оперативно реагувати на виклики часу й впроваджувати нові дисципліни, що відповідають сучасним тенденціям (інформаційна безпека, цифрова гуманітаристика, управління електронними архівами тощо). Важливою складовою процесу оновлення є регулярне обговорення освітніх програм з усіма учасниками освітнього процесу, зокрема із залученням здобувачів вищої освіти. Такі обговорення проводяться у форматі відкритих зустрічей, опитувань, анкетувань та засідань робочих груп. Активна участь здобувачів дозволяє врахувати їхні очікування, враження від навчального процесу, а також отримати зворотний зв'язок щодо ефективності викладання окремих дисциплін.

Зауважимо, що акредитацію освітніх програм здійснює Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО). Вимоги НАЗЯВО до дотримання стандартів вищої освіти, акредитації програм, прозорості процедур та орієнтації на результати навчання стають орієнтиром для закладів освіти. Дотримання критеріїв оцінювання освітніх програм стимулює заклади вищої освіти до безперервного вдосконалення якості освітнього процесу, ака-

демічної доброчесності, а також до підвищення ролі самооцінювання й внутрішнього забезпечення якості.

Отже, системне оновлення освітніх програм є запорукою підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно діяти в умовах інформаційного суспільства та сприяти розвитку бібліотечної, інформаційної та архівної справи в Україні.

Список використаних джерел

1. Загуменна В. Підготовка фахівців зі спеціальності «інформаційна, бібліотечна та архівна справа» в сучасних умовах військової агресії та інформаційних загроз. *Редакційна колегія*. 2022. С.261-262. URL: <https://surl.li/uecdde> (дата перегляду: 31.03.2025).

2. Давидова І., Мар'їна О. Розвиток цифрових компетентностей студентів бібліотечних спеціальностей. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. С. 97-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujlis_2020_6_9 (дата перегляду: 31.03.2025).

Муратова Милослава Валеріївна,
здобувачка Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Хіміч Ярослава Олегівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

**РОЛЬ ПУБЛІЧНИХ БІБЛОТЕК ПОЛЬЩІ
В ПІДТРИМЦІ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ**

Біженці це особи, які залишили країну постійного проживання внаслідок надзвичайних обставин (збройних конфліктів, насильства, кліматичних змін тощо).

Згідно з Конвенцією ООН про права біженців 1951р, «біженцем є особа, що внаслідок обґрунтованих побоювань стала жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни, або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань» [1].

Повномасштабне вторгнення рф на територію України, військова агресія, що розповсюдилась на усю територію країни, включаючи її столицю – Київ, швидка окупація деяких регіонів Київської, Чернігівської, Сумської, Харківської, Запорізької, Херсонської, Донецької та Луганської областей. Масовані ракетні атаки, авіа та артилерійські удари, змусили мільйони українців шукати порятунку та притулку за кордоном, зокрема, в країнах, що межують з Україною. Такою країною стала й Польща.

З лютого по квітень 2022 року, до Польщі приїхало дуже багато біженців з України, які рятували свої життя, та потребували забезпечення основних життєвих потреб (в їжі, житлі, одягу), а також й інших видів допомоги: інформаційної, юридичної, психологічної, гуманітарної.

В Варшаві, Кракові та інших містах були розгорнуті різні волонтерські пункти допомоги, облаштовувались намети з харчуванням та речами. Проте, щоб скористатися допомогою, людина мала засвідчити свою особу, як це зробити також допомагали волонтери у інформаційних пунктах, наприклад, на залізничних або автовокзалах.

Основною міжнародною організацією, що опікується правами біженців є UNHCR – Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) – агентство системи Організації Об'єднаних Націй, що здійснює захист та підтримку біженців, сприяє їх місцевій

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

інтеграції, добровільному поверненню на батьківщину чи переселенню до третьої країни. На сайті UNHCR Help Польща міститься інформація про те – «Як знайти допомогу», «Корисні послуги» - перелік партнерських організації Агентства ООН у справах біженців у Польщі (УВКБ ООН) і основних послуг, які вони надають, інформація про «Тимчасовий захист», «Доступ до міжнародного захисту», «Доступ до послуг для біженців під міжнародним захистом». Це потужний інформаційний ресурс який працює і українською. Проте, далеко не всі біженці на початку мають можливості приєднатись до інтернету і тут на допомогу вже можуть приходити бібліотеки з вільним та безоплатним доступом до інтернету, з бібліотечними працівниками, які можуть допомогти у пошуку польською мовою, можуть зорієнтувати в інформаційних ресурсах та елементарно на місцевості та у локальній інфраструктурі – міський транспорт, пункти волонтерської допомоги, центри надання адміністративних послуг тощо.

Публічні бібліотеки у Польщі стали першими культурними закладами, куди почали приїжджали відомі українські співаки, співачки, волонтери, письменники, журналісти, культурні діячі, щоб підтримати своїх сограмадян та розповсюджувати українську культуру, інформувати про те, що відбувається в Україні.

Публічні бібліотеки також організовували в своїх приміщеннях волонтерські центри для біженців, в яких можна було отримати юридичну допомогу, допомогу з пошуку житла, здійснити переклад з однієї мови на іншутощо.

Починаючи з 2022 року в публічних бібліотеках реалізуються проекти з плетіння маскувальних сіток для бійців ЗСУ.

У бібліотеках Польщі також є кабінет психолога, куди можна звернутися по допомогу.

Бібліотеки надають доступ до інтернету та комп'ютерів для зв'язку з рідними та пошуку інформації. Наприклад, через безпаролєву мережу та читальні зали або відділ іноземних мов, зокрема і відділи української літератури, де можна вільно користуватися комп'ютером та інтернетом.

В бібліотеках організовуються інформаційні семінари та зустрічі з експертами. Для таких зустрічей проводяться спеціальні зібрання на чолі з директором. Також на цих зібраннях проходять певні консультації стосовно майбутніх інформаційних семінарів, визначається тема семінару, викладаються певні матеріали, відеоматеріали, проходить пошук та запрошення експертів, розробка презентацій на тему семінарів. Для кожного семінару визначається окрема зала, дата, час.

Бібліотеки працюють у напрямі мовної та культурної інтеграції через організацію курсів польської мови для дорослих та дітей (є платні, є безоплатні курси).

Проводяться культурні заходи, спрямовані на ознайомлення з польською культурою та традиціями.

В бібліотеках Польщі завжди є відділ української літератури, а також розповсюджується реклама з сайтами цих книг.

Соціальна підтримка та інтеграція біженців до польського суспільства в бібліотеках здійснюється також через створення просторів для спілкування та обміну досвідом, а також через співпрацю з відповідними волонтерськими центрами. Бібліотеки організовують заходи для дітей та молоді: читання казок, майстер-класи, ігри.

Обов'язково всі бібліотеки і волонтерські центри в Польщі, співпрацюють між собою та з державними установами. Громадські організації, волонтерські центри фінансуються з міжнародного фонду, за підтримки місцевих органів влади та держави.

Отже, публічні бібліотеки Польщі відіграють дуже важливу роль у підтримці українських біженців.

Українські бібліотекарі висловлюють подяку польським колегам за їхню відданість та професіоналізм. А українська діаспора в Польщі закликає до подальшої підтримки та розвитку бібліотечних послуг для біженців.

Список використаних джерел

1. Конвенція про статус біженців (Офіційний переклад) Приєднання від 10.01.2002. *Верховна рада України. Законодавство*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення: 30.03.2025).
2. UNHCR Help Польща. URL: <https://help.unhcr.org/poland/uk/%d1%8f%d0%ba-%d0%b7%d0%bd%d0%b0%d0%b9%d1%82%d0%b8-%d0%b4%d0%be%d0%bf%d0%be%d0%bc%d0%be%d0%b3%d1%83/> (дата звернення: 30.03.2025).

Кравченко Валерія Сергіївна,
здобувачка Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ

Науковий керівник – Політова Олена Аркадіївна,
кандидатка історичних наук,
завідувачка кафедри інформаційних технологій
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ

ЦИФРОВІ ПРОЄКТИ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

Оцифрування книжкових фондів та архівів стало невід’ємною складовою сучасного збереження культурної спадщини, зокрема в Україні. У цій галузі використовуються інноваційні технології для систематизації, зберігання та забезпечення доступу до унікальних матеріалів, які інакше могли бути втрачені. Проєкти, що спрямовані на оцифрування, використовують сучасні технології, які сприяють зменшенню ризику фізичного зносу оригінальних документів, адже багато з них є унікальними [3, с. 46].

Серед українських бібліотек можна виділити «Зведений каталог оцифрованих видань». Це система, що інтегрує інформацію про цифровий контент, створений публічними бібліотеками України. Використання цифрових технологій у бібліотеках значно підвищує ефективність доступу до інформації. Згідно з результатами досліджень, цифрові проєкти значно збільшують інтерес до культурної спадщини серед молоді. Оцифрування також відкриває нові горизонти для наукових досліджень. Дослідники отримують можливість працювати з великими обсягами даних, аналізуючи інформацію за допомогою сучасних інструментів та робити більш ґрунтовні висновки.

Цифрові проєкти бібліотек України створюють нові можливості для культурної комунікації. Сучасні бібліотеки активно впроваджують новітні технології для залучення користувачів. Одним із прикладів є «Українська цифрова бібліотека», яка надає користувачам доступ до літературних творів вітчизняних та закордонних авторів. Це дозволяє зберегти не лише тексти, але й культурний контекст, що їх оточує завдяки супутнім коментарям [5, с. 161].

Технологічні інновації, які використовуються в оцифруванні, включають не тільки сканування текстів, але й автоматичне розпізнавання тексту (OCR), що дозволяє перетворювати відскановані зображення на редаговані текстові документи. Це значно спрощує процес створення цифрових копій рідкісних видань і робить їх доступними для подальшої обробки, а також забезпечує вищу точність оцифрування.

Окрім того, у рамках цифрових проєктів активно реалізуються програми по створенню електронних каталогів (ЕК), що дозволяє не лише зберігати інформацію, але й забезпечує зручний інтерфейс для користувачів. ЕК надають можливість здійснювати пошук за різними критеріями. Використання сучасних технологій зберігання даних, таких як хмарні рішення, дозволяє забезпечити захист оцифрованих матеріалів. Це створює нові можливості для бібліотек, адже втрата даних стає вкрай малоюмовірною [1, с. 85]. Оцифрування бібліотечних фондів також впливає на розвиток суспільства в цілому. З доступом до оцифрованих матеріалів,

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

користувач отримує можливість доторкнутися до культурної спадщини. У цьому контексті оцифрування виступає і як засіб збереження, і як інструмент для формування освічених громадян.

Цифрові проекти бібліотек України становлять важливу складову інформаційної системи, що забезпечує доступ до інформаційних ресурсів через ЕК, які спрощують процес пошуку інформації у бібліотечних фондах. Наприклад, бібліотечна цифрова платформа «ResearchUA» надає можливість здійснювати пошук наукових досліджень, за різноманітними фільтрами та критеріями. Крім того, ЕК українських бібліотек активно інтегруються з міжнародними. Так ініціатива «Іноземні та вітчизняні електронні ресурси відкритого доступу» забезпечує інтеграцію з міжнародними платформами. Завдяки цьому користувачі мають можливість знайомитися з іноземними науковими працями.

Одними з ключових аспектів цифрових проектів є платформи для онлайн-читання та завантаження. Вони дозволяють користувачам читати та завантажувати е-документи без необхідності відвідування фізичних бібліотек. Наприклад, «Зведений каталог оцифрованих видань» містить інформацію про цифровий контент, вироблений публічними бібліотеками України. Платформи такого типу створюють нові можливості для навчання та самоосвіти [4, с. 33]. У сучасному цифровому середовищі важливо, щоб платформи підтримували різні формати і пристрої. Наприклад, «Українська цифрова бібліотека» пропонує твори у форматах, зручних для читання на різних пристроях. Такі рішення сприяють створенню безперешкодного доступу до інформації.

У контексті цифрових проектів бібліотек України також важливо відзначити роль відкритого доступу до наукових публікацій. Бібліотеки активно підтримують ініціативи, що сприяють відкритому доступу до знань, стають платформами для публікації наукових робіт, що відкриває нові можливості для науковців і дослідників [2, с. 105].

В умовах глобалізації та розвитку цифрових технологій бібліотеки стають важливими на інформаційному ринку. З метою підвищення якості надання інформаційних послуг українські бібліотеки реалізують проекти, спрямовані на створення єдиного інформаційного простору. Бібліотеки організовують семінари та вебінари, що сприяють підвищенню інформаційної грамотності населення. Такі заходи допомагають користувачам адаптуватися до нових умов.

Отже, цифрові проекти бібліотек України сприяють поліпшенню доступу до знань, інтеграції з міжнародними інформаційними ресурсами, а також забезпечують збереження культурної спадщини. Це створює нові можливості для наукової діяльності, освітнього процесу та культурного розвитку суспільства. Успішна реалізація таких проектів потребує комплексного підходу, який включає технологічні, організаційні та освітні аспекти, а також активну співпрацю з міжнародними партнерами.

Список використаних джерел

1. Бірюкова І. Цифрові проекти як складова культурно-просвітницької діяльності. *Записки історичного факультету Одеської національної наукової бібліотеки*. 2020. № 31. С. 72–85.
2. Гуменчук А. Складові цифрової культури бібліотечного фахівця. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. № 5. С. 96–105.
3. Денбовецький С. Представництво публічних бібліотек України в медійному просторі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. Вип. 9. С. 47–56.
4. Денбовецький С.О. Цифрова трансформація українських бібліотек в умовах глобалізаційних перетворень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 26–33.
5. Клименко О.З., Сокур О.Л. Бібліотечні проекти – інтегральний елемент системи бібліотечного маркетингу. *Короленківські читання 2020. Бібліотеки архіви музеї історичний досвід та актуальні тенденції розвитку: XXIII Всеукр. (з міжнар. участю) дистанц. наук.-практ. конф.* Харків. 2021. С. 157–161.

*Речкалова Людмила Миколаївна,
здобувачка Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ*

*Науковий керівник – Копанєва Вікторія Олександрівна,
кандидатка історичних наук,
доцентка кафедри інформаційних технологій
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ*

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В МІЖНАРОДНІЙ БІБЛІОТЕЧНІЙ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Сучасний розвиток інформаційних технологій суттєво впливає на всі сфери суспільного життя, в тому числі й на бібліотечне обслуговування. Бібліотеки поступово перетворюються з традиційних сховищ друкованої літератури на сучасні інформаційні центри, які надають користувачам цифрові ресурси, доступ до глобальних баз даних, онлайн-консультації та інші електронні послуги [1]. В умовах глобалізації міжнародне бібліотечне співробітництво набуває особливого значення, оскільки воно сприяє обміну досвідом, ресурсами та новітніми технологіями.

Мета дослідження є актуальною через необхідність аналізу впливу цифрових технологій на міжнародне бібліотечне співробітництво в Україні, а також визначити основні виклики та перспективи їхнього впровадження у вітчизняних бібліотеках. Для досягнення цієї мети були необхідні наступні завдання, а саме: дослідження основних цифрових технологій, що використовуються в бібліотечному секторі, визначення основних викликів оцифрування бібліотек в Україні [2], аналіз міжнародного досвіду та можливостей співпраці в контексті цифрової трансформації.

Одним із найважливіших аспектів розвитку бібліотечної справи є впровадження цифрових технологій, які значно розширюють функціональні можливості бібліотек. Ці технології включають електронні каталоги, що забезпечують швидкий пошук і доступ до необхідної інформації, цифрові архіви, що дозволяють зберігати та розповсюджувати унікальні документи, різноманітні бази наукових та навчальних матеріалів [3]. Крім того, все більшої популярності набувають технології штучного інтелекту для автоматизації процесів бібліотечного обслуговування, технології блокчейн для забезпечення надійного зберігання інформації та інтернет-речей, що дозволяє створювати інтелектуальні бібліотечні системи.

Процес оцифрування бібліотек в Україні пов'язаний із низкою викликів. Однією з найбільших перешкод є недостатнє фінансування, що обмежує можливості впровадження сучасних технологій та оновлення бібліотечних фондів. До цього додається проблема неналежної технічної підготовки бібліотечного персоналу, що ускладнює використання цифрових інструментів і платформ. Іншою значною перешкодою є обмежений доступ до міжнародних наукових баз даних через високу вартість передплати та відсутність належного державного фінансування [4].

У рамках міжнародного співробітництва українські бібліотеки мають значний потенціал для інтеграції у світовий інформаційний простір. Особлива увага приділяється участі в програмах фінансування Європейського Союзу, таких як *Horizon Europe*, *Erasmus+* та *Creative Europe*, які допомагають розширювати партнерство, навчати спеціалістів та реалізовувати спільні цифрові проекти. Крім того, важливо створювати міжнародні цифрові архіви та брати участь у проєктах оцифрування культурної спадщини з метою збереження та поширення українських історичних та наукових матеріалів у світовому контексті [5].

Важливу роль у цифровій трансформації бібліотек відіграють урядові ініціативи та законодавчі зміни, спрямовані на підтримку розвитку цифрових технологій. Запровадження національних стратегій оцифрування бібліотечних послуг та розширення державного фінан-

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

сування може суттєво покращити ситуацію та сприяти інтеграції українських бібліотек у міжнародну систему обміну інформацією [6].

Тому цифрові технології відкривають нові можливості для міжнародної співпраці українських бібліотек і сприяють розширенню доступу до знань, покращенню інформаційних послуг та збереженню культурної спадщини. Незважаючи на існуючі виклики, активна інтеграція цифрових інструментів і міжнародних практик може суттєво підвищити ефективність українських бібліотек і сприяти їх успішній взаємодії зі світовою науковою спільнотою.

Список використаних джерел

1. Міністерство цифрової трансформації України. Національна стратегія цифрової трансформації бібліотек. 2023. URL: <https://thedigital.gov.ua> (дата звернення: 29.03.2025).
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Оцифрування бібліотечних фондів в Україні: виклики та можливості. 2023. URL: <http://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення: 29.03.2025).
3. IFLA. Blockchain, AI, and IoT in Library Services: Global Trends. 2023. URL: <https://www.ifla.org> (дата звернення: 29.03.2025).
4. Національна бібліотека України. Проблеми доступу до міжнародних наукових баз даних. 2023. URL: <http://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення: 29.03.2025).
5. Міністерство культури та інформаційної політики України. Оцифрування культурної спадщини в Україні. 2023. URL: <https://mkp.gov.ua> (дата звернення: 29.03.2025).
6. Верховна Рада України. Законодавчі ініціативи у сфері цифровізації бібліотек. 2023. URL: <https://rada.gov.ua> (дата звернення: 29.03.2025).

*Ляковська Євгенія Андріївна,
здобувачка Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Бойко Наталія Вячеславівна,
докторка філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ АРХІВНОЇ СФЕРИ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА НОВІ ВИКЛИКИ

Однією з ключових тенденцій сучасного суспільного розвитку є впровадження цифрових технологій, які суттєво змінюють підходи до управління, доступу до інформації та збереження історико-культурної спадщини. Архівна сфера, як складова інформаційної інфраструктури держави, не є винятком: цифровізація стає необхідною умовою її модернізації та забезпечення відкритості, доступності й безпеки архівних ресурсів.

Цифрова трансформація визначається як пріоритетний напрям діяльності Державної архівної служби України, що має на меті не лише задоволення інформаційних потреб суспільства, а й підвищення ефективності функціонування архівних установ. Основними елементами цього процесу є створення електронних архівів, розвиток електронної системи архівної інформації та надання електронних послуг.

Важливою віхою в цьому напрямі стало створення Центрального державного електронного архіву України (ЦДЕА), який забезпечує зберігання електронних документів та копій документів, що становлять Національний архівний фонд. Його діяльність регламентовано відповідним положенням, затвердженим Міністерством юстиції України.

У Стратегії розвитку архівної справи України на період до 2025 року цифровізації відведено провідну роль у реформуванні галузі. Зокрема, передбачено створення електронних сервісів, єдиної пошукової системи, а також масштабне оцифрування архівних документів [2]. Особливої актуальності ці процеси набули у зв'язку з повномасштабною війною в Україні, що загрожує фізичному знищенню архівів на окупованих територіях.

Під загрозою опинилися документи обласних, міських, районних і трудових архівів, що містять конфіденційну та історично цінну інформацію. У цьому контексті створення цифрових копій документів та їхнє резервне зберігання в безпечних сховищах виступає не лише технологічним, а й стратегічно важливим завданням у збереженні національної ідентичності.

Українські архіви активно оновлюють інформаційно-пошукові бази даних, публікують цифрові ресурси на офіційних сайтах і в соціальних мережах, організовують документальні онлайн-виставки. До збереження цифрових копій долучаються міжнародні партнери: у 2022 році досягнуто домовленості з Національним архівом Великої Британії щодо тимчасового зберігання українських цифрових ресурсів у хмарних сховищах [3].

Міжнародна архівна спільнота також вивчає досвід українських архівів в умовах воєнного конфлікту. Так, Міжнародна рада архівів (ICA) за підтримки фонду ALIPH видала практичний посібник з екстреного оцифрування архівних документів у зонах бойових дій [4].

Отже, цифрова трансформація архівної сфери в Україні є не лише викликом, але й необхідною відповіддю на обставини сьогодення. Вона потребує належного технічного забезпечення, правового регулювання, міжнародної підтримки та стратегічного бачення, щоб забезпечити збереження історико-культурної спадщини для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Калакура Я., Палієнко М. Концептуалізація електронного архівознавства в контексті цифровізації українського суспільства. *Архіви України*. 2021. № 3. С. 36–65.
2. Стратегія розвитку архівної справи на період до 2025 року (проект). *Архіви України*. 2020. № 4. С. 9–25.
3. Палієнко М. Українські архіви, війна та збереження національної ідентичності. *Архіви України*. 2022. №1. С. 12–38.
4. Колесник Н., Картузов К. Оцифрування архівних документів у воєнний час: досвід Державного архіву Миколаївської області. *Архіви України*. 2024. №3. С. 22–32.

Прігунов Олексій Володимирович,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри інформаційних систем управління

Донецького національного університету імені Василя Стуса, м. Вінниця

Яворська Юлія Леонідівна,

здобувачка Донецького національного університету імені Василя Стуса, м. Вінниця

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ АРХІВІВ І БІБЛІОТЕК НА ОСНОВІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМ

У сучасних умовах цифрової трансформації національні бібліотеки та архіви відіграють важливу роль у збереженні та доступності документальної інформації. Ці установи наразі стрімко розвиваються та активно поповнюють свої фонди, що вимагає впровадження сучасних технологій аналізу та візуалізації важливих для роботи даних. Ефективне управління бібліотеками та архівами неможливе без чітко визначених ключових показників ефективності, які дозволяють оцінювати якість послуг, рівень цифровізації, використання ресурсів і загальну результативність діяльності. Запровадження таких показників дасть змогу не лише аналізувати якість обслуговування користувачів, а й оптимізувати робочі процеси та ефективно управляти наявними ресурсами.

Варто зазначити, що бібліотеки й архіви мають спільну місію збереження і надання інформації, втім їхні функції, принципи та особливості роботи дещо відрізняються. Бібліотеки зосереджені на наданні широкого доступу до книг, періодичних та електронних ресурсів, які можуть оновлюватися або замінюватися. Натомість архіви зберігають унікальні історичні, юридичні та адміністративні документи на тривалий період, забезпечуючи їхню автентич-

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

ність та доступ для певної аудиторії.

Як приклад, можна розглянути деякі показники ефективності роботи електронних бібліотек, які в останні десятиліття були розроблені закордонними бібліотеками та перевірені у кількох проєктах національного і міжнародного масштабу [1]:

- відсоток населення, охопленого послугами бібліотеки/архіву;
- якими саме послугами користується населення, найпоширеніші з них;
- частота користування послугами;
- кількість відхилених запитів користувачів;
- час пошуку користувачем необхідних документів або обробки його запиту;
- відсоток витрат на інформаційне забезпечення електронних ресурсів;
- географія використання;
- відсоток персоналу, що надає архівні/ бібліотечні послуги тощо.

Наведені вище показники дозволяють оцінити доступність, зручність і якість послуг національних бібліотек та архівів, проте з огляду на сучасні виклики в межах нашої держави можна виділити і запропонувати такі ключові національні показники:

- рівень задоволеності користувачів якістю архівних та бібліотечних послуг;
- рівень технологічного забезпечення бібліотеки/архіву;
- відношення застарілої інфраструктури до нової;
- відсоток автоматизованих процесів установи;
- рівень відповідності архівних та бібліотечних систем вимогам кібербезпеки;
- рівень фінансового забезпечення (відсоток від загального бюджету архівної і бібліотечної сфери);
- рівень кадрового забезпечення бібліотеки/архіву (відсоток заповнених вакансій серед необхідного персоналу);
- рівень освіти та підготовки персоналу для роботи із сучасними технологіями тощо.

Ефективними засобами подання ключових показників діяльності є інтерактивні дашборди, діаграми, таблиці та графічні моделі. Розширення функціональних можливостей бібліотек та архівів відбувається завдяки розвитку інформаційних технологій, зокрема програмного забезпечення для ВІ-аналізу даних. Такі системи об'єднують інструменти збору, трансформації та візуалізації інформації з різних джерел, що дає змогу оперативно приймати рішення, аналізувати поведінку користувачів і оптимізувати розподіл ресурсів. Застосування ВІ дозволяє бібліотечним та архівним установам переосмислити свою роль як інформаційних центрів, сприяючи підвищенню доступності інформації для широкого кола користувачів. Так на воркшопі **VALA 2023 TechCamp Power BI Workshop** [2] було продемонстровано можливості Power BI для бібліотекарів, зокрема створення інтерактивних дашбордів і звітів (рис. 1) для аналізу даних та отримання цінних аналітичних висновків.

Завдяки такій простій та професійній візуалізації, працівники завжди знатимуть про стан роботи інформаційних систем, зможуть зрозумілою мовою вести важливі дискусії з вищим керівництвом та владою про майбутнє та перспективи бібліотек та архівів, а також демонструвати результати роботи цих установ перед суспільством.

Впровадження таких ініціатив у національних бібліотеках і архівах вимагає вирішення низки проблем: організаційних, технологічних та методологічних. Передавання інформації між центральними та підлеглими підрозділами часто здійснюється за допомогою слабоструктурованих файлів, що ускладнює обробку даних, їхню актуалізацію та інтеграцію в єдину інформаційно-аналітичну систему.

Одним із ключових викликів є необхідність уніфікації форматів збереження та передавання інформації, що сприятиме більшій сумісності з платформами ВІ-аналітики. Використання централізованих сховищ даних, стандартизованих АРІ та автоматизованих процесів обміну інформацією дозволить підвищити ефективність управління архівними і бібліотечними фондами та забезпечити швидкий доступ до необхідних аналітичних звітів.

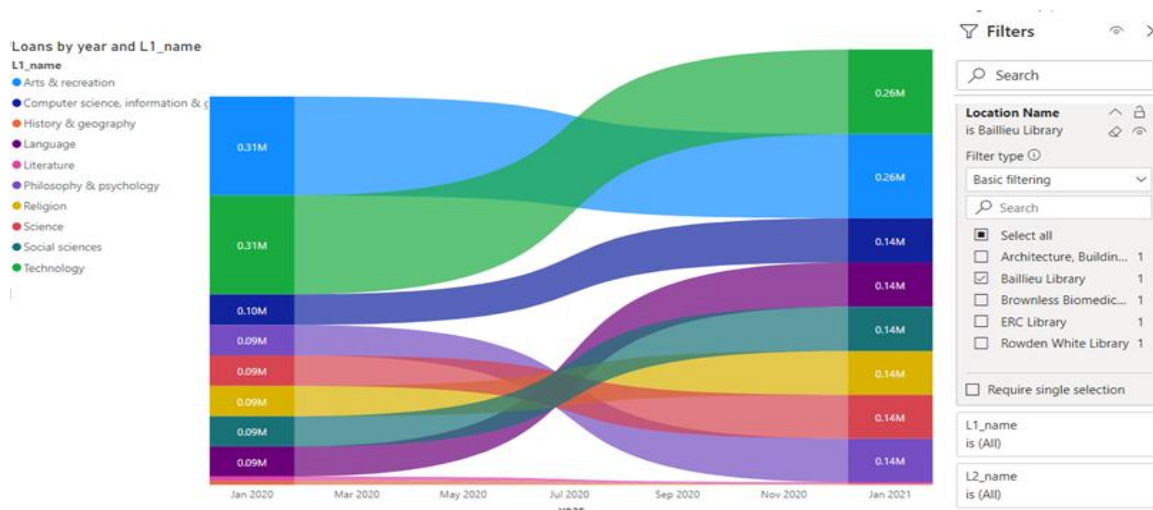

Рис. 1. Приклад інтерактивного дашборду для бібліотеки

Крім того, важливим аспектом є навчання персоналу роботі з новими технологічними інструментами. Впровадження Power BI та подібних платформ потребує формування компетенцій з аналізу даних, налаштування інтерактивних дашбордів і використання алгоритмів прогнозової аналітики. Залучення фахівців із цифрових технологій та обмін досвідом між установами можуть стати ключовими факторами успішного переходу до сучасних аналітичних рішень.

Зокрема, на цей момент з'являється попит на діджитал архівістів, які, на нашу думку, могли б у майбутньому відповідати за збір і обробку даних, інтеграцію технологій аналітики, оцінку ефективності архівних систем та аналіз тенденцій у сфері збереження цифрових документів. Зі слів голови Державної архівної служби України Анатолія Хромова: «у нас фахівці, які займаються електронними архівами, – це або інженери-айтівці, які стали архівістами, або архівісти, які навчилися ІТ. Університети мають цю лакуну закрити, тому що є великий попит, не тільки в держсекторі – архіви є всюди, в будь-якій установі, організації. Тому це перспективний напрям підготовки» [3].

Окрім аналізу поточних показників, важливою складовою управління архівами та бібліотеками є прогнозування ефективності їхньої роботи. Використання методів прогнозової аналітики дозволяє оцінювати майбутні тенденції, виявляти потенційні проблеми та оптимізувати роботу архівів на основі моделей прогнозування. Прогнозування може допомогти оцінити, як зміниться навантаження на архіви в майбутньому, які послуги стануть більш затребуваними, а також як зміниться продуктивність системи в разі збільшення кількості користувачів чи обсягу архівних даних.

Отже, цифрова трансформація архівів і бібліотек потребує впровадження сучасних інформаційно-аналітичних систем, які забезпечують ефективний збір, обробку та візуалізацію даних. Використання інструментів BI-аналізу сприяє оперативному прийняттю рішень, підвищенню доступності архівної інформації та оптимізації управлінських процесів. Разом із технологічними перевагами виникають виклики, зокрема необхідність уніфікації форматів даних, автоматизації обміну інформацією та підвищення рівня цифрових компетенцій персоналу. Тож успішне впровадження інформаційно-аналітичних систем залежить від організаційної підтримки, розробки єдиних стандартів роботи з даними та сприяння професійному розвитку фахівців.

Список використаних джерел

1. Poll Roswitha. (2001). Performance Indicators for the Digital Library. *Liber Quarterly : The Journal of European Research Libraries*. 11. 10.18352/lq.7644.
2. Justin Kelly, Power BI for Librarians 2023. URL: <https://justin.kelly.org.au/powerbi-for-librarians-2023/> (дата звернення: 09.03.2025).
3. Анатолій Хромов: про оцифрування, збереження й відкритість архівів. *Ukrainer*. URL: <https://www.ukrainer.net/anatoliy-khromov/> (дата звернення: 13.03.2025).

*Лисюк Вадим Анатолійович,
здобувач Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ*

*Науковий керівник – Копанєва Вікторія Олександрівна,
кандидатка історичних наук,
доцентка кафедри інформаційних технологій
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ

У сучасних умовах стрімкого розвитку ІКТ цифрова трансформація стала невід'ємною частиною еволюції бібліотечно-інформаційних послуг. Впровадження нових технологій дозволяє бібліотекам підвищити ефективність роботи, покращити доступність інформації для користувачів та адаптуватися до змін у потребах суспільства [1].

Сучасне суспільство перебуває в умовах глобальної цифровізації, що охоплює всі сфери життя, включаючи бібліотечно-інформаційні послуги. Традиційні бібліотеки сьогодні не можуть у повному обсязі задовольнити нові потреби користувачів без переходу до цифрових технологій. Цифрова трансформація не лише покращує доступ до знань, але й сприяє розвитку дистанційної освіти, наукових досліджень та культурного обміну. Отже, дослідження даної теми є актуальним через необхідність підвищення ефективності бібліотек та їх адаптації до вимог інформаційного суспільства [2]. Об'єктом дослідження є процес надання бібліотечно-інформаційних послуг в умовах цифрової трансформації. Предметом дослідження є вплив цифрових технологій на структуру та функціонування бібліотечно-інформаційних послуг, а також на їх доступність і якість. Метою дослідження є аналіз процесів цифрової трансформації в бібліотечно-інформаційних установах та оцінка їхнього впливу на покращення послуг, які надаються користувачам.

Перевагами цифрової трансформації для бібліотек є:

- доступність – цифрові ресурси та послуги доступні користувачам у будь-який час і з будь-якого місця, що значно розширює коло потенційних користувачів бібліотек;
- оперативність – автоматизація процесів дозволяє значно скоротити час обробки запитів та пошуку інформації;
- персоналізація послуг – використання аналітичних інструментів дозволяє бібліотекам краще розуміти потреби користувачів і пропонувати їм відповідні рекомендації тощо.

Попри очевидні переваги, бібліотеки стикаються з низкою проблем: фінансові витрати; кадрові питання; підвищення кваліфікації та інші.

Цифрова трансформація (цифровізація) країни являє собою цілеспрямований та послідовний процес переходу всього інформаційного середовища на цифрові технології. Конверсія бібліотечної сфери з метою забезпечення максимальної ефективності взаємодії між віртуальним і фізичним світом є важливим етапом адаптації бібліотек до сучасних вимог [3]. Основні ініціативи щодо впровадження, перетворення та коригування діяльності бібліотек мають орієнтуватися на цивілізаційні виклики з одного боку, та на державну економічну політику з іншого, яка враховує особливості розвитку країни та специфіку методів і форм роботи галузі, зокрема щодо онлайн-можливостей у майбутньому.

З 2019 р. свою діяльність розпочало Міністерство цифрової трансформації, яке відповідає за реалізацію державної політики в галузях цифровізації, розвитку цифрової економіки, інновацій, цифрових навичок та забезпечення цифрових прав громадян. Проєкт «Дія. Цифрова освіта», мета якого – навчити цифрової грамотності українців. Бібліотеки стали основними хабами цього проєкту (надання безкоштовного доступу для всіх охочих). та роботи з відкритими освітніми ресурсами [1].

Цифрова трансформація, що означає «*перехід до цифрових технологій*», у широкому розумінні є зміною всіх аспектів суспільного життя через впровадження цифрових технологій. Це охоплює не лише державні та бізнес-секторні зміни, а й безпосередньо громадян, які стають споживачами цих технологій. Термін «*діджиталізація*» також інколи вживається для позначення процесу переведення інформації з аналогового в цифровий формат, що забезпечує її зручне використання на сучасних електронних пристроях. Цифровізація є більш вузьким поняттям, яке передбачає впровадження цифрових технологій у різні сфери. Це включає інтеграцію віртуального і фізичного середовища, формування кіберфізичного простору, де фізичний світ наповнюється електронно-цифровими системами та пристроями, а також організацію комунікаційного обміну між ними.

Цифрова трансформація включає кілька ключових аспектів. Одним із таких є зовнішня комунікація, що вимагає переосмислення моделі взаємодії між бібліотекою та користувачем. Стара модель, коли бібліотека створює продукт і намагається переконати користувача в його необхідності, є неефективною. Необхідно орієнтуватися на створення продукту, який задовольняє потреби конкретних користувачів, і для цього важливо налагодити комунікаційні процеси, зокрема володіння інформацією про потреби користувачів на кожному етапі взаємодії. Ця трансформація не є одноразовою і вимагає відмови не тільки від застарілих технологій, що витрачають ресурси і «заморожують» бібліотечні процеси, але й від старих схем роботи.

Важливими аспектами цифрової трансформації є оптимізація бібліотечних процесів (управління часом, ресурсами, працівниками), використання штучного інтелекту для прийняття рішень в умовах неповної і несиметричної інформації, а також підготовка персоналу до змін у робочих процесах і освоєння нових технологій. Крім того, важливо розвивати креативність бібліотекарів, які повинні стати «драйверами» змін і вміти мислити творчо, а також бути готовими до нових форм роботи. Останнім аспектом є створення нових можливостей для залучення фінансових ресурсів, які раніше були недоступними.

Цифрова трансформація поступово змінює традиційні форми обслуговування. Бібліотеки активно займаються оцифруванням та розширенням своїх колекцій, забезпечуючи онлайн-доступ до різноманітних матеріалів. Цифровізація в бібліотечній сфері дозволяє створювати е-каталоги книжкових фондів, автоматизувати обслуговування, ведення е-статистики користувачів бібліотеки та багато іншого.

Системи автоматизації забезпечують безперервний доступ до послуг через е-каталог (працює цілодобово, без черг та затримок). У бібліотеках використовуються чат-боти на платформі *Telegram* для полегшення комунікації з користувачами, а також створюються мобільні додатки для платформ *Google Play*. Сучасні бібліотеки мають власні сайти, активно використовують соціальні мережі (*Facebook*, *Instagram* та інші), а також ведуть тематичні блоги та створюють медіапродукти (наприклад, буктрейлери та відеопрезентації для популяризації літератури).

Важливим аспектом є забезпечення вільного доступу до бібліотечних фондів (книжки з чіпами для безпеки, встановлення захисних воріт, автоматичних пристроїв для самостійного повернення та отримання книг, а також використання аудіогідів або мобільних додатків з доповненою реальністю). Для покращення користувацького досвіду бібліотеки активно використовують анімовані постери, плазмові монітори та інформаційні довідники нового покоління. Значна увага приділяється соціальним мережам та онлайн-комунікації з користувачами. Інтерактивні технології розширюють можливості бібліотек, дозволяючи користувачам отримувати доступ до онлайн-спільнот, державних послуг через портали на кшталт «Дія». Бібліотеки і користувачі активно користуються сервісами для спільного використання (шерінг), що також є важливою частиною цифрової трансформації.

Враховуючи поточну ситуацію з війною та періодичними локдаунами, робота в онлайн-просторі з великою кількістю успішних прикладів стає надзвичайно важливою. Серед таких прикладів – онлайн-тренінги, вебінари, відеоконференції, онлайн-діалоги, майстер-класи, конкурси, акції, проекти, курси (як безкоштовні, так і платні), а також вебогляди. Онлайн-сервіси та інструменти для бібліотекарів, які не потребують встановлення на комп'ютер і

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

працюють на віддалених серверах (у хмарі), значно полегшують роботу.

Отже, цифрова трансформація в бібліотечній сфері є процесом впровадження новітніх цифрових технологій для модернізації бібліотечних послуг, удосконалення обслуговування користувачів та забезпечення доступу до інформації в електронному форматі. Вона передбачає не лише оцифрування ресурсів, але й перехід до нових моделей взаємодії з користувачами через онлайн-сервіси, платформи та інструменти, що забезпечують ефективне навчання, комунікацію та доступ до різноманітних інформаційних ресурсів. Цифровізація в бібліотеках сприяє оптимізації роботи, покращенню обслуговування користувачів та інтеграції з глобальними інформаційними мережами, що робить бібліотеки більш доступними і зручними для всіх категорій громадян.

Список використаних джерел

1. Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50–56.
2. Денбновецький С. О. Цифрова трансформація українських бібліотек в умовах глобалізаційних перетворень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 26–33.
3. Міністерство цифрової трансформації України. Бібліотеки стануть першими хабами проєкту «Дія. Цифрова освіта». Режим доступу: <https://thedigital.gov.ua/news/biblioteki-stanut-pershimi-khabami-proektu-diya-tsifrova-osvita> (дата звернення: 29.03.2025).

Паламаренко Василь Юрійович,

*здобувач освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

Науковий керівник – Загуменна Віра Вікторівна,

*кандидатка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

РОЗВИТОК РЕСУРСНОЇ БАЗИ ЦЕНТРІВ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВИХ ПОСЛУГ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Стрімкі зміни в системі забезпечення комунікаційних взаємодій у діяльність центрів культурно-дозвіллевих послуг України в умовах оновлення цифрового середовища сучасного суспільства, впровадження нових технологій у виробництво і споживання інформації, постійне оновлення інформаційно-документаційних баз, зумовлює важливість трансформації закладів соціокультурної сфери у центри культурно-дозвіллевих послуг, як важливий чинник інноваційного розвитку українського суспільства.

Спеціалісти вітчизняних культурних установ стають новаторами, які постійно вдосконалюють свої послуги, налагоджують зворотній зв'язок з користувачами, що є ключовими факторами успіху сучасних соціокультурних закладів, розробляють нові стратегії їх функціонування, пропонують нові моделі громадських просторів та моделі інформаційної модернізації бібліотек для комунікації в соціальних мережах та онлайн-платформах [4].

Це можуть бути стратегії впровадження інноваційних технологій у діяльність складових центрів культурно-дозвіллевих послуг у взаємодії із бібліотеками, клубами, музеями, зокрема через реалізацію регіональних і локальних проєктів збереження та представлення культурної спадщини в онлайн-середовищі; організацію знаннєвих ресурсів у бібліотечній діяльності; інтеграцію креативних видів соціокультурної діяльності в інформаційне поле музеїв. Сучасний культурний простір є поєднанням різноманітних культурно-дозвіллевих центрів та хабів, включаючи креативні, молодіжні, цифрові та бібліохаби. Кожен тип має свої особливості, але всі вони спрямовані на створення умов для творчості, співпраці та розвитку культурних ініціатив.

Залежно від особливостей приміщення, в якому функціонує бібліотека або центр культурно-дозвіллевих послуг можна обирати різні форми організації роботи хабів. Це може бути окреме приміщення чи спеціально облаштована частина загального простору. Головне – забезпечити комфорт для користувачів і ефективну роботу персоналу. Якщо бібліотека чи центр має достатньо комп'ютерної техніки та компетентних працівників, можна перетворити всю бібліотеку на хаб цифрової освіти. Це дозволить надавати цифрові послуги в будь-якій точці бібліотеки, що зручно для користувачів [1].

Впровадження сучасних цифрових технологій відкриває різноманітні можливості для розвитку ресурсної бази культурно-дозвіллевих центрів, що проявляється у створенні інтерактивних виставок, де відвідувачі можуть взаємодіяти з експонатами, організації експериментального навчання через майстер-класи та воркшопи, розробці мобільних додатків для культурних досліджень, створенні віртуальних турів та подорожей, виробництві культурного контенту для медіа та використанні гейміфікації та імерсивних технологій для залучення аудиторії у поліфункціональний простір центрів культурно-дозвіллевих послуг та бібліотек, що дозволяє розширити бібліотечні послуги та сервіси [3].

Трансформація діяльності соціокультурних закладів України в умовах розвитку смарт-суспільства передбачає створення інтегрованого інформаційного простору, що передбачає удосконалення технологій розширеного використання глобальних інформаційних масивів для задоволення потреб вітчизняних користувачів та модернізацію менеджменту й формування нової генерації професіоналів в галузі інформаційного-документального простору. В умовах повномасштабного вторгнення працівники соціокультурної сфери швидко відреагували на виклики засилля фейкової інформації та стали важливими центрами громадського життя [2].

Для збереження існуючої мережі закладів культури в українських громадах під час збройного конфлікту та у повоєнний період слід створити додаткові законодавчі гарантії, які б унеможливили їх безпідставну ліквідацію та створити умови для забезпечення населення культурними продуктами і послугами на такому рівні якості та доступності, що дозволить зміцнити місцеві громади, адаптувати складові національної культурно-інформаційної інфраструктури, такі як клуби і музеї, бібліотечні та архівні центри, до сучасних інформаційних технологій. Це включає розширення можливостей використання різноманітних ресурсів: від офіційних даних та ресурсів державних і недержавних інформаційних центрів до тематичних вебсайтів, соціальних мереж, блогів та відкритих електронних архівів. Це важливо для розвитку цифрового суспільства, підвищення його ефективності та відповідності сучасним соціокультурним тенденціям.

Отже, структурне та якісне вдосконалення ресурсної бази центрів культурно-дозвіллевих послуг, має опиратися, насамперед, на забезпечення можливостей ефективного доступу громадян до інформації, як важливої складової розбудови вітчизняного гуманітарного простору, зростання творчого потенціалу українського суспільства як необхідної умови адекватного реагування на виклики і впливи зовнішнього світу.

Дослідження ресурсної бази та інформаційних механізмів культурних взаємодій закладів гуманітарної сфери дозволяє визначити центри культурно-дозвіллевих послуг як сучасні культурні осередки надання інформаційних послуг, багатофункціональні культурні простори, що обладнані необхідним оснащенням й діяльність яких ґрунтується на ресурсах необхідних для творчої самореалізації й задоволення культурних потреб населення в територіальних громадах, місце, де кожен мешканець може отримати доступ до культурних заходів, розвивати свої таланти, спілкуватися з однодумцями та брати участь у формуванні культурного життя локальної спільноти.

Для оптимізації використання ресурсів місцевих громад доцільно об'єднувати публічні бібліотеки та будинки культури в єдині центри культури та дозвілля на принципах співробітництва та інтеграції; використання цифрових форматів культурних заходів, включаючи інтерактивні виставки, віртуальні тури, культурний контент для медіа; розробки та реалізації стратегій створення інноваційних медіапросторів, які базуються на поєднанні різноманітних культурно-дозвіллевих центрів та хабів; управління проєктами та івент-менеджмент.

Список використаних джерел

1. Бібліохаб як сучасний бібліотечний простір URL: <https://zounb.zp.ua/resourse/zaporizkyy-kray/zaporizhzhya-bibliotechne/fahova-osvita/bibliohab-yak-suchasnij-bibliotechnij-prostir> (дата звернення: 16.03.2025).
2. Дем'яненко Людмила Українські бібліотеки в умовах російської агресії: актуальні проблеми та перспективи розвитку. *Вісник Книжкової палати*. 2024. № 9. С. 18–24. DOI: 10.36273/2076-9555.2024.9(338).
3. Загуменна В.В. Перспективи застосування імерсивних технологій у діяльності бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. №14. С. 66–75. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318314>
4. Кравець Л. О. Інтернет-представництво бібліотек у період соціальних потрясінь в Україні: тематика контенту. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 69–74.

Добровольська Вікторія Василівна,
докторка наук з соціальних комунікацій, професорка,
в.о. завідувачки кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Ляховченко Віталій Едуардович,
здобувач освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

**ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ
МОДЕРНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК**

У ХХІ столітті штучний інтелект стрімко проникає в усі сфери суспільного життя, трансформуючи звичні підходи до роботи, навчання, обслуговування та взаємодії з інформацією. У цьому контексті особливого значення набуває його інтеграція в діяльність бібліотек – установ, які виступають не лише сховищами знань, а й культурними, освітніми та інноваційними центрами.

Використання ШІ у бібліотечній сфері відкриває широкі можливості для вдосконалення сервісів, покращення доступу до інформаційних ресурсів, персоналізації обслуговування користувачів. Однак паралельно з технічним прогресом постають складні етичні питання, що стосуються конфіденційності, безпеки, справедливості, прозорості та контролю. Саме тому надзвичайно важливо досліджувати не лише функціональні аспекти впровадження ШІ в бібліотечну практику, а й його відповідність етичним нормам.

Наприкінці 2010-х років постало питання про справжню природу штучного інтелекту: чи є він благом для людства — «лампою Аладдіна», чи потенційною загрозою — «схринькою Пандори» [1]. Хоча визначальну роль у розвитку та застосуванні ШІ безумовно відіграють інформаційні технології, не менш важливими є етичні міркування та стратегічне управління [2]. Це зумовило посилення інтересу до формування етичних принципів використання ШІ.

У 2018 році до цього процесу долучилися експерти з Європейського Союзу, які представляли різні галузі — науку, бізнес, право та етику. Їхнім завданням було розробити етичні орієнтири для розвитку штучного інтелекту, який був би безпечним, справедливим та корисним для суспільства. До основних принципів, викладених у відповідних рекомендаціях, увійшли: людський контроль і відповідальність, технічна надійність, захист даних і конфіденційність, прозорість, інклюзивність, недискримінація та справедливість, добробут людини й довкілля, а також підзвітність [3]. Як зауважив Rohozha [4], ці принципи можна узагальнити під одним метапринципом — контроль в інтересах безпеки людини.

На основі зібраних коментарів у липні 2020 року експертна група ЄС представила фінальну версію інструменту для оцінювання надійності ШІ — ALTAI. Це практичний інструмент, що трансформує абстрактні етичні принципи у конкретний динамічний контрольний список, придатний для самооцінювання розробниками та користувачами ШІ.

Тож ЄС ще раз підкреслив: ШІ — це технологія, призначена насамперед для досягнення людських цілей. Як наголошує V. Dignum [5], у процесі створення ШІ потрібно враховувати соціальні, правові та моральні цінності на всіх етапах — від аналізу й проєктування до впровадження та оцінювання.

У бібліотечній сфері штучний інтелект розглядається як сучасний інструмент, що підвищує ефективність функціонування бібліотек і якість обслуговування користувачів. Це стосується як публічних, так і наукових, академічних чи спеціалізованих бібліотек. ШІ застосовується у сфері довідково-інформаційних послуг, автоматизованої класифікації, створення та обслуговування електронних колекцій, а також у спілкуванні з користувачами через чат-боти або інтелектуальні системи пошуку [2].

Відповідно до етичних засад, зокрема визначених ЄС, впровадження ШІ в бібліотеках має забезпечити не лише автоматизацію процесів і доступ до інформації, а й сприяти формуванню атмосфери довіри, зручності та поваги до прав людини. Історичний аналіз впровадження ШІ в бібліотечну сферу дозволяє виокремити кілька ключових етапів, на яких проявлялися ті чи інші етичні виклики, зміна пріоритетів і пошуки рішень для уникнення негативних наслідків.

Штучний інтелект став одним із ключових чинників трансформації сучасного інформаційного простору, а його застосування у бібліотечній сфері відкриває нові горизонти для ефективного управління знаннями та покращення якості обслуговування користувачів. Водночас така трансформація супроводжується цілою низкою етичних викликів, які вимагають уважного осмислення та регулювання.

Європейський досвід із розробки етичних засад використання ШІ, зокрема впровадження інструменту ALTAI, демонструє необхідність чіткого балансу між технологічними можливостями та соціальною відповідальністю. Особливу роль у цьому процесі відіграють бібліотеки, які мають не лише впроваджувати інновації, а й забезпечувати відповідність цифрових рішень принципам прозорості, безпеки, інклюзивності та захисту прав користувачів.

Історичний розвиток бібліотечних технологій свідчить про здатність фахівців гнучко адаптуватися до нових умов, зберігаючи головну мету — служіння суспільству через доступ до знань. У контексті впровадження ШІ важливо не лише автоматизувати процеси, а й створити середовище довіри, етичного використання технологій і дотримання гуманістичних цінностей.

Отже, ШІ у бібліотеках — це не лише інструмент, а й виклик, який вимагає комплексного, міждисциплінарного підходу та активного залучення етичних, правових і соціальних механізмів на всіх етапах його застосування.

Список використаних джерел

1. Sigman, M., & Bilinkis, S. (2024). *Artificial: The new intelligence and the contours of the human (science and technology)*. Madrid: Debate.
2. Balnaves, E., Bultrini, L., Cox, A., & Uzwyshyn, R. (Eds.). (2024). *New horizons in Artificial Intelligence in libraries*. Berlin, Boston: De Gruyter Saur. Doi: 10.1515/9783111336435.
3. EU publishes ethical guidelines for the development of Artificial Intelligence systems: data privacy, transparency, accountability. (2019). *Detector Media*. Retrieved from <https://ms.detector.media/kiberbezpeka/post/22718/2019-04-09-ies-opublikuvav-etychni-rekomendatsii-dlya-rozrobky-system-shtuchnogo-intelektu-konfidentsiynist-danykh-prozorist-pidzvitnist/>.
4. Rohozha, M. (2019). Moral dilemmas in the field of Artificial Intelligence. In *Materials of the all-Ukrainian roundtable "Readings in memory of Ivan Boichenko-2019. Man. History. Morality"* (pp. 45-50). Kyiv: Znannia Ukrainy.
5. Dignum, V. (2018). Ethics in Artificial Intelligence: Introduction to the special issue. *Ethics and Information Technology*, 20, 1-3. doi: 10.1007/s10676-018-9450-z.

*Лис Софія Володимирівна,
здобувачка Волинського національного університету
імені Лесі Українки, м. Луцьк*

*Науковий керівник – Трофімук-Кирилова Тетяна Михайлівна,
кандидатка історичних наук, доцентка, доцентка Волинського
національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк*

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ГРАНТІВ ТА ПРОЄКТІВ У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІОТЕК

На сьогодні проєктна діяльність у бібліотечній сфері є відіграє важливу роль у трансформації сучасних бібліотек, впровадження нових технологій та задоволення інформаційних потреб користувачів. В умовах російсько-української війни реалізація міжнародних проєктів набуває особливого значення для українських книгозбірень. Це дозволяє залучати додаткове фінансування, обмінюватися досвідом, адаптувати бібліотечні послуги до нових реалій, створювати інноваційні простори тощо, що у свою чергу сприяє модернізації бібліотек. Частото грантові проєкти, підтримані міжнародними організаціями, дозволяють залучати додаткові ресурси не лише для розвитку книгозбірень, але й для територіальних громад, на території яких вони функціонують, об'єднуючи зусилля бібліотек з органами публічної влади, закладами освіти та культури, громадськими організаціями.

До числа міжнародних ініціатив, що підтримують українські бібліотечні проєкти, належать:

–HouseofEurope – програма Європейського Союзу, яка сприяє професійному та творчому обміну між українськими фахівцями та їхніми колегами з країн ЄС і Великої Британії. У рамках цієї ініціативи діють гранти на персональні проєкти, переклад літератури, творчу співпрацю та поїздки на конференції, курси, стажування у ЄС тощо [8].

–Міжнародний альянс захисту культурної спадщини в зоні конфліктів (ALIPH) – міжнародний фонд, що займається захистом і відновленням культурної спадщини в регіонах, які постраждали від збройних конфліктів, зміни клімату та природних катаклізмів. Він працює в конфліктних, постконфліктних і кризових зонах, що дозволяє гнучко і швидко реагувати та надавати допомогу культурній спадщині у зонах конфлікту [7].

–American Spaces – програма Посольства США, спрямована на створення в українських бібліотеках інформаційно-ресурсних центрів «Вікно в Америку» для надання доступу до інформації про США, поповнення бібліотечних фондів англomовними виданнями, проведення культурних та освітніх заходів, спілкування з носіями англійської мови [4] та ін.

В умовах російсько-української війни одним із важливих напрямів діяльності міжнародних організацій в Україні стало збереження культурної спадщини через грантові програми та проєкти, зокрема й у бібліотечних закладах. Так, вже у перші тижні повномасштабної війни Росії проти України Міжнародний альянс захисту культурної спадщини в зоні конфліктів (ALIPH) розробив та розпочав реалізацію «Плану дій із захисту української культурної спадщини». Лише впродовж періоду весна-осінь 2022 р. фондом було профінансовано захист колекцій більше ніж у 160 музеях, бібліотеках та архівах шляхом закупівлі або транспортування захисного та протипожежного обладнання [1]. У наступні роки альянс продовжив надавати грантову підтримку українським культурним установам. Наприклад, у червні 2024 р. ALIPH допоміг задовольнити важливі безпекові потреби Національної бібліотеки України для дітей. Ця ініціатива була спрямована на збереження колекцій рідкісних та цінних фондів та забезпечення документів, працівників і відвідувачів бібліотеки під час ракетних атак. Завдяки грантовій підтримці було придбано 6 металевих вогнетривких шаф, візки для переміщення та можливої евакуації цінного фонду, укріплено вікна ударотривкою (броньованою) плівкою [5].

Метою багатьох міжнародних проєктів є збереження та популяризація бібліотечних фондів України шляхом впровадження у діяльність книгозбірень інформаційно-комунікаційних технологій й інноваційних послуг, наприклад, оцифрування фондів, створення електронних каталогів, впровадження систем управління даними, розвиток відкритого доступу до наукової інформації і т.д. Так, у березні 2025 р. серед 15 переможців на гранти на оцифрування культурної спадщини від програми ЄС HouseofEurope, було підтримано й проєкт Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки з оцифрування рідкісних видань української діаспори, переданих Канадським Товариством Приятелів України та забезпечення до них вільного доступу [3].

У рамках міжнародних проєктів бібліотеки організовують виставки, культурні заходи, літературні фестивалі, що дозволяє їм стати центрами культурного життя громади. Міжнародні ініціативи сприяють також впровадженню освітніх програм, таких як мовні курси, цифрова грамотність або підтримка освіти протягом життя. До прикладу, Львівська обласна бібліотека для дітей стала однією із перших книгозбірень, яка змогла завдяки Програмі «Kids. Ukraine», що реалізується благодійною міжнародною організацією Worldwide Orphans, у березні 2022 р. створити безпечний і підтримувальний простір із творчими заняттями та іграми для дітей, які отримали травми внаслідок військових дій [2].

Одним із успішних довготривалих проєктів, який на базі українських бібліотечних установ реалізується за підтримки Посольства США, є створення та функціонування у книгозбірнях інформаційно-ресурсних центрів під назвою «Вікно в Америку». В умовах повномасштабного вторгнення російських військ на територію України центри продовжили і розширили аспекти своєї діяльності. Так, до прикладу, згідно звітної інформації про діяльність у 2023 р. Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського «активну проєктну діяльність проводили фахівці сектору «Вікно в Америку» [6], організувавши та провівши не лише засідання клубів із вивчення англійської мови, інформаційні години, книжкові виставки, а й більше 20 тренінгів, у тому числі й для військовослужбовців («Інформаційна та кібербезпека»), внутрішньо переміщених осіб («Фінансова безпека») і т.д. [6].

Отже, міжнародні ініціативи, що надають фінансування та експертну допомогу для реалізації культурно-освітніх проєктів є важливим і значущим інструментом підтримки та розвитку українських бібліотек. Завдяки проєктам і грантовим програмам бібліотеки мають можливість зберігати культурну спадщину в умовах війни, впроваджувати інноваційні ідеї, розширювати спектр своїх послуг та інтегруватися у світовий культурний простір.

Список використаних джерел

1. ЄС та ALIPH допомагають захистити культурну спадщину в Україні. URL: <https://eu4ukraine.eu/whats-happening-ua/news-ua/eu-and-aliph-help-protecting-cultural-heritage-in-ukraine-ua.html> (дата звернення: 30.03.2025).
2. Львівська обласна бібліотека для дітей. URL: <https://lodb.org.ua/nashi-proekty/dity-ukrayiny> (дата звернення: 30.03.2025).
3. Оголошуємо переможців грантів на оцифрування культурної спадщини! URL: https://www.facebook.com/houseofeurope.org.ua/photos/%EF%B8%8F-оголошуємо-переможців-грантів-на-оцифрування-культурної-спадщини-цей-грант-під/1056927719797602/?_rdr (дата звернення: 31.03.2025).
4. Посольство США в Україні: офіційний вебсайт. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/> (дата звернення: 29.03.2025).
5. Проєкти, гранти, партнерство Національної бібліотеки України для дітей. URL: <https://www.facebook.com/proectlibrary/posts/pfbid031QFUja43YjLc36Fh4cwVW2yK8qvwGaeBMnjusuAEW83BevPHNnP4mo412fV6C46V1> (дата звернення: 30.03.2025).
6. Сектор «Вікно в Америку». URL: <https://library.vn.ua/news-and-events/projects/2023-rik/sector-vikno-v-ameriku-2023> (дата звернення: 30.03.2025).
7. ALIPH: офіційний вебсайт. URL: <https://www.aliph-foundation.org> (дата звернення: 30.03.2025).
8. HouseofEurope. URL: <https://houseofeurope.org.ua/grant/infrastructure-grants> (дата звернення: 30.03.2025).

*Харлампієв Даніял Рахімович,
здобувач Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ*

*Науковий керівник – Малюк Євген Олександрович,
кандидат культурології,
доцент кафедри інформаційних комунікацій
Факультету української філології, культури і мистецтва,
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ*

ПРОТИДІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ЯК НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ

В епоху цифрової трансформації та гібридної війни, суттєво зростає роль бібліотек як відкритих і доступних інституцій. Вони вже не обмежуються лише функцією інформаційного забезпечення, а активно трансформуються в майданчики для розвитку критичного мислення, медіаосвіти та підвищення інформаційної стійкості населення. Така трансформація відповідає суспільному запиту на посилення інформаційної безпеки та потребу громадян у навичках розпізнавання фейкових повідомлень і маніпуляцій у медіапросторі.

Проблематика протидії дезінформації та пропаганді розглядається в наукових працях українських і зарубіжних дослідників, зокрема таких як Н. Васильєва, Т. Варга, Дятковський, О. Самчинська, І. Березанська, Л. Дунаєва І. Передерій, Р. Гула, А. Слободянюк О. та інші. Значну увагу цій темі приділяють аналітичні центри, зокрема StopFake, VoxCheck, Детектор Медіа, Інститут масової інформації тощо.

У бібліотекознавстві феномен дезінформації та пропаганди розглядається передусім крізь призму інформаційної культури, медіаграмотності та управління інформаційними потоками. Бібліотеки як соціальні інституції відіграють важливу роль у забезпеченні доступу до достовірної інформації, сприяючи розвитку критичного мислення серед користувачів. У цьому контексті дезінформація постає не лише як загроза достовірності знань, а й як виклик для професійної діяльності бібліотекарів, які повинні володіти навичками оцінки джерел та навчати цьому інших.

Наукова література з бібліотекознавства аналізує механізми поширення пропаганди через інформаційні ресурси, бібліотечні фонди та цифрові платформи. Особливий акцент робиться на необхідності розробки систем ефективного фактчекінгу, каталогізації та класифікації наукових і публіцистичних джерел, а також на впровадженні програм з медіаграмотності. Дослідники І. Передерій, Р. Гула та А. Слободянюк звертають увагу на роль бібліотек у боротьбі з дезінформацією через організацію освітніх заходів, створення спеціалізованих довідкових матеріалів і розвиток співпраці з науковими установами та журналістами [3, 4].

Бібліотеки, як елемент документно-комунікаційної системи, виступають важливими інформаційними установами, на які покладається місія забезпечення суспільства достовірною та перевіреною інформацією. Завдяки сучасним технологіям користувачі можуть оперативно й повноцінно здійснювати пошук у бібліотечних фондах незалежно від місця свого перебування та часу доби, що відповідає потребам постійного доступу до інформації, її аналізу та подальшого застосування. Бібліотеки активно впроваджують цифрові інструменти: створюють власні вебресурси, мобільні додатки, електронні каталоги, тим самим допомагаючи користувачам залишатися обізнаними з актуальними подіями та водночас формуючи їхні навички інформаційної й медіаграмотності. Залучення інтернет-технологій забезпечує бібліотекам сприятливі умови для організації освітніх ініціатив, спрямованих на розвиток критичного мислення та грамотної роботи з інформацією. Це, у свою чергу, сприяє протидії дезінформації, яка дедалі частіше трапляється в різних засобах комунікації — на телебаченні, новинних ресурсах, відеоплатформах, у соціальних мережах (Facebook, Instagram, TikTok), а також у месенджерах (Viber, Telegram, WhatsApp тощо) [3, 4].

Діяльність бібліотек у сфері протидії дезінформації є актуальною потребою сьогодення та відповіддю на потужний потік фейкових новин, маніпулятивних матеріалів і спотвореної інформації, що стосується воєнних, політичних, економічних подій та публічних осіб як в Україні, так і за її межами. Особливе значення в умовах трансформації «освітнього ландшафту» має поява нової ролі бібліотекаря – як медіаосвітняка або навіть педагога-бібліотекаря, який навчає користувачів навичкам критичного аналізу інформації, вмінню перевіряти достовірність джерел, формуванню медіаімунітету до пропаганди, маніпуляцій і фейків. Бібліотечні працівники мають постійно підвищувати рівень власної інформаційно-технологічної підготовки, щоб ефективно допомагати користувачам орієнтуватися в інформаційному просторі, вказувати на надійні джерела та навчати навичкам критичного оцінювання достовірності інформації – незалежно від того, йдеться про друковане видання, телевізійний сюжет, інтернет-публікацію чи контент у соціальних мережах. Це особливо важливо в умовах, коли неперевірена та нерецензована інформація миттєво з'являється та шириться на різноманітних онлайн-ресурсах.

Вагомим кроком у розвитку медіаосвіти в бібліотечному середовищі України стала співпраця з Академією української преси, яка з 2014 року активно працює з бібліотеками в царині медіаграмотності. Організація усвідомила, що однією з ключових місій сучасної бібліотеки є допомога користувачам різного віку навчитися компетентно споживати медіаінформацію та створювати власні медіапродукти. Ця діяльність стала особливо актуальною у зв'язку з інформаційною агресією Росії проти України, яка внесла суттєві корективи у зміст і мотивацію медіаосвіти, зокрема – акцент на формування імунітету до дезінформації, пропаганди та психологічного впливу на громадську свідомість. У 2019 році Академія української преси видала посібник «Практична медіаграмотність для бібліотек», що став важливим інструментом для бібліотекарів у цій царині [2].

Сьогодні серед основних напрямів медіаосвітньої діяльності бібліотек виокремлюють:

- забезпечення інформаційної безпеки, зокрема навчання користувачів захисту особистих даних в інтернеті;
- формування навичок пошуку та перевірки достовірності інформації;
- навчання нормам етичної поведінки в мережі;
- розвиток критичного мислення, інформаційної культури та медіакомпетентностей.

Бібліотеки організовують освітні заходи, тренінги та вебінари з інформаційної грамотності, навчання з розпізнавання фейкових новин і маніпуляцій. Одним із ефективних рішень є створення центрів медіаграмотності на базі публічних бібліотек. Бібліотеки як соціальні хаби здатні забезпечити доступ до інтернету, організовувати навчання, залучати місцевих експертів і волонтерів [1]. Такі заходи сприяють формуванню в суспільстві культури безпечного споживання інформації, що є важливим елементом боротьби з інформаційними загрозами.

Ландшафт дезінформації зазнає постійних трансформацій та ускладнень, зокрема через появу нових викликів, пов'язаних із необхідністю розрізняти контент, створений за допомогою штучного інтелекту, та інформаційні матеріали, підготовлені людиною. У зв'язку з цим бібліотеки потребують оновленого інструментарію та налагодження нових форм партнерської взаємодії. Перспективними партнерами в цій сфері можуть виступати громадські організації, діяльність яких спрямована на розвиток медіаосвіти та впровадження новітніх технологій у сферу масової комунікації. Співпрацюючи з такими структурами, бібліотеки мають можливість розробляти спільні освітні програми, організовувати онлайн-курси та практичні заняття, присвячені пошуку надійної інформації, перевірці фактів та здійсненню експертної оцінки джерел. Ознайомлення користувачів із професійними медіаресурсами, зокрема з платформою «Детектор медіа», що спеціалізується на створенні якісного журналістського контенту, сприяє підвищенню рівня медіаграмотності та формуванню стійкості до дезінформаційних впливів.

Отже, стрімкий розвиток цифрових технологій не лише відкрив нові можливості для комунікації та обміну знаннями, а й спричинив небачене зростання обсягів дезінформації, фейкових новин та маніпулятивного контенту. В умовах гібридних загроз та інформаційної

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

війни, що дедалі частіше охоплює різні сфери життя, важливою стає роль інституцій, здатних формувати критичне мислення громадян і забезпечувати доступ до правдивої інформації. Одними з таких осередків виступають бібліотеки – особливо в новому форматі бібліотек-хабів, які поєднують класичні функції з інноваційними підходами до просвітницької діяльності. Їх трансформація у відкриті платформи для навчання, співпраці та розвитку інформаційної культури надає унікальні можливості для протидії дезінформації та підтримки демократичних цінностей у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бібліотеки – Хаби цифрової освіти : посібник / О. Бруй та ін. Київ : ВГО Укр. бібл. асоц., 2023. 116 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/17yJ4pjNwzYUiVQueh6dFD86IgoniCeps/view> (дата звернення: 31.03.2025).
2. Власюк О. Практична медіа грамотність для бібліотек URL: https://www.aup.com.ua/uploads/Mediahramotnist_dlya_bibliotek_AUP_2019.pdf (дата звернення: 31.03.2025).
3. Передерій І., Гула, Р. Потенціал бібліотек в інформаційних війнах сучасності (за досвідом російсько-українського протистояння). *Стратегії розвитку бібліотек*. 2024. С. 41–45.
4. Слободянюк А.О. Роль бібліотек у формуванні медіаграмотності населення. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері*. 2024. С. 114–117.

*Загоруйко Дмитро Сергійович,
здобувач Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ*

*Науковий керівник — Григоревська Олена Вікторівна,
докторка наук із соціальних комунікацій,
старша наукова співробітниця,
професорка кафедри інформаційних комунікацій,
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ*

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ АРХІВНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ЦИФРОВОЇ ЕРИ

У межах дослідження ми акцентуємо увагу на основних компетентностях, якими повинні володіти сучасні архівісти в умовах цифровізації, зокрема знання інформаційних технологій, уміння працювати з електронними архівними системами, здатність організовувати процеси оцифрування та збереження цифрових фондів, а також навички аналізу й використання метаданих для покращення пошукових систем і доступу до інформації.

Сучасні архівісти стикаються з викликами, що виходять далеко за межі традиційної роботи з паперовими фондами. Оцифрування документів, впровадження електронних архівних систем, автоматизація управління фондами – усе це вимагає не лише володіння новими технологіями, а й глибокого розуміння їхнього функціоналу, можливостей і обмежень. Василенко Д. П. та Бутко Л. В. у своєму дослідженні наголошували, що пріоритетними напрямками цифровізації є переведення архівних матеріалів у цифровий формат і створення структурованих електронних баз даних [1, с. 32-33]. Фахівці мають упевнено працювати зі сканерами для оцифрування історичних документів, програмним забезпеченням типу "АСКОД" чи ArchivesSpace для управління цифровими ресурсами, а також системами, що забезпечують відкритий доступ до матеріалів у будь-який час. Також не менш важливою є здатність управляти цифровими колекціями через створення метаданих. Завдяки стандартам, таким як EAD чи Dublin Core, архівісти можуть структурувати інформацію так, щоб користувачі швидко знаходили потрібні документи, а фонди зберігали свою цінність у довгостроковій перспективі. Як зазначають автори, використання міжнародних стандартів метаданих дозволяє інтег-

рувати українські архіви в глобальні інформаційні системи, що є стратегічно важливим для наукових і культурних установ [1, с. 35]. Це підкреслює необхідність постійного вдосконалення навичок роботи з метаданими та адаптації до цифрових реалій, особливо в умовах, коли архіви стають частиною міжнародного інформаційного простору.

Цифрова трансформація також акцентує на потребі в кібербезпеці, що набуває особливого значення в Україні через воєнний стан і зростання кіберзагроз. Василенко Д. П. та Бутко Л. В. у своїй роботі розглядали нормативно-правове регулювання цифровізації, підкреслюючи, що архівісти повинні знати основи шифрування (наприклад, AES-256), резервного копіювання та роботи з хмарними сховищами, щоб захистити електронні фонди від атак [2, с. 82]. У кризових ситуаціях, коли фізичні архіви можуть бути втрачені, наприклад у прифронтових зонах, хмарні технології стають рятівним рішенням, але це вимагає від фахівців не лише технічних умінь, а й розуміння правових аспектів захисту даних. Наприклад, архівісти мають забезпечувати безпеку цифрових копій, використовуючи сучасні протоколи шифрування, а також співпрацювати з ІТ-експертами для створення надійних інфраструктур. У контексті війни ця компетенція стає критично важливою, адже втрата даних може призвести до непоправних культурних і історичних втрат. Автори також наголошували, що архівісти повинні бути готові до швидкого реагування на надзвичайні ситуації, наприклад, створюючи резервні копії в реальному часі, що додає до їхнього профілю навички оперативного управління цифровими ресурсами [2, с. 84-85].

Архівісти також адаптуються до нових форм взаємодії з користувачами. О. Стефаник зазначає, що сучасний фахівець поєднує ролі сканувальника, менеджера з комунікацій і дизайнера цифрових систем, відповідаючи за створення онлайн-виставок, адміністрування веб-порталів і проведення вебінарів [3]. У часи, коли фізичний доступ до архівів ускладнений війною, онлайн-сервіси стають основним каналом спілкування з аудиторією. Наприклад, архівісти мають знати вебтехнології, такі як WordPress чи Omeka, для підтримки онлайн-платформ, а також використовувати інструменти відеозв'язку, як-от Zoom, для консультацій і просвітницьких заходів. Ця роль передбачає не лише технічну підготовку, а й уміння популяризувати архівні ресурси, навчати користувачів інформаційної грамотності та допомагати їм орієнтуватися в цифрових фондах. За словами Стефаник О., архіви перетворюються на центри цифрової культури, що вимагає від фахівців постійного розвитку навичок комунікації та роботи з аудиторією, особливо в умовах дистанційного доступу [3]. Це особливо актуально в Україні, де онлайн-сервіси стають єдиним способом зберегти зв'язок із дослідниками та громадськістю в умовах війни.

Цифрова ера підкреслює важливість міждисциплінарної співпраці та інклюзивності в архівній справі. "Історична правда" повідомляла про вражаючий прогрес України в цифровізації – 21 мільйон копій у 2023 році – що стало можливим завдяки співпраці архівістів із програмістами, дизайнерами та аналітиками даних [4]. Така кооперація дозволяє створювати інноваційні рішення, як-от інтерактивні бази даних чи 3D-реконструкції архівних об'єктів, що розширюють доступ до фондів. Архівісти повинні мати базові знання суміжних галузей – програмування, аналізу даних, дизайну – щоб ефективно інтегрувати архіви з технологічними платформами. Крім того, сучасні архіви мають забезпечувати інклюзивність, адаптуючи ресурси для осіб із обмеженими можливостями. Наприклад, в Україні могли б впроваджуватися аудіоописи документів чи тактильні копії для людей із порушеннями зору, що потребує від архівістів знань спеціалізованих технологій, таких як синтез мовлення чи створення доступних форматів. Цей аспект не лише сприяє інтеграції всіх категорій користувачів, а й підкреслює соціальну роль архівів у цифрову епоху. Постійний професійний розвиток через тренінги та семінари є необхідним для освоєння цих навичок, що дозволяє архівістам залишатися конкурентоспроможними в умовах швидких технологічних змін [4].

Отже, архівна професія в умовах цифрової трансформації вимагає постійного оновлення знань і навичок. Фахівці повинні володіти технічними аспектами оцифрування, ефективно управляти метаданими, забезпечувати кібербезпеку, адаптуватися до онлайн-взаємодії з користувачами та співпрацювати з іншими дисциплінами для створення інклюзивних і доступ-

1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти

них архівних ресурсів. В Україні ці компетенції набувають особливої ваги через лідерство в цифровізації та воєнні виклики, що підкреслюють потребу в захисті даних і підтримці доступності фондів. Постійний професійний розвиток і впровадження нових технологій стають необхідними для забезпечення високих стандартів архівної справи в цифрову епоху.

Список використаних джерел

1. Василенко Д. П., Бутко Л. В. Пріоритетні напрями цифровізації архівної справи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 4. С. 32–38.
2. Василенко Д. П., Бутко Л. В. Нормативно-правове регулювання процесу цифровізації українського архівного простору. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2021. Вип. 60. С. 79–88.
3. Стефанік О. Сучасний архівіст – це і піар-менеджер, і економіст, і сканувальник, і архітектор. *Спадщина*. 2023. URL: <https://spadshchyna.lviv.ua/suchasnyj-arhivist-cze-i-piar-menedzher-i-ekonomist-i-skanuvalnyk-i-arhitektor-olesya-stefanyk/> (дата звернення: 20.03.25).
4. Папір – у цифру. Українські архіви – світові лідери за темпами оцифрування документів. *Історична правда*. 2024. URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/2024/09/25/164322/> (дата звернення: 20.03.25).

Андріяш Тетяна Петрівна,

викладачка вищої кваліфікаційної категорії

*Фахового коледжу промислової автоматизації та інформаційних технологій
Одеського національного технологічного університету, м. Одеса*

Баюш Оксана Олегівна,

завідувачка навчально-виробничої практики,

викладачка першої кваліфікаційної категорії

*Фахового коледжу промислової автоматизації та інформаційних технологій
Одеського національного технологічного університету, м. Одеса*

РЕАЛІЗАЦІЯ СТАНДАРТУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029 У ЗФПО В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Прийняття Закону «Про фахову передвищу освіту» у 2019 році зумовило необхідність зміни змісту й структури організаційно-методичного забезпечення, пошуку інноваційних підходів, активних форм і методів навчання, спрямованих на формування творчої особистості фахівця з високим рівнем компетентності. Із цією метою було розроблено стандарти фахової передвищої освіти багатьох спеціальностей, серед яких і спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Стандарт фахової передвищої освіти цієї спеціальності було розроблено у 2021 (чинний з 10 червня 2021 року). З цього періоду у Фаховому коледжі промислової автоматизації та інформаційних технологій Одеського національного технологічного університету (далі ФКПАІТ ОНТУ) почалася розробка організаційно-методичного забезпечення для реалізації норм цього стандарту.

Стандарт фахової передвищої освіти містить компетентності, що визначають специфіку підготовки фахових молодших бакалаврів зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» та результати навчання, які виражають, що саме здобувач повинен знати, розуміти та бути здатним виконувати після успішного завершення навчання, зокрема:

- швидко орієнтуватися в інформаційному просторі, що динамічно розвивається й постійно оновлюється;
- одержувати, використовувати, створювати різноманітну інформацію; виявляти самостійність у постановці завдань та їх вирішенні;
- приймати обґрунтовані рішення, вирішувати проблеми на основі отриманих знань, умінь і навичок, брати на себе відповідальність за отриманий результат;
- активно й зацікавлено пізнавати світ, усвідомлювати цінність знань, науки, творчості;

- усвідомлювати важливість освіти й самоосвіти для життя та діяльності;
 - навчатися протягом усього життя, застосовувати отримані знання на практиці.
- Обов'язковим в цьому переліку є набуття спеціальних фахових компетентностей, як:
- робота з системами, які сприяють організації, збереженню, обміну та поширенню знань, інформації і документів;
 - збирання й оброблення інформації та документів для їх зберігання, опрацювання, інформаційного пошуку, використання і поширення;
 - аналітико-синтетичне опрацювання інформації та документів;
 - підтримка комунікації з усіма суб'єктами інформаційного середовища, виходячи із цілей спілкування;
 - робота з електронними ресурсами, застосування інформаційних та комп'ютерних технологій в процесі комунікації та роботи з інформацією і документами.
 - підвищення рівня власної інформаційної культури;
 - організація роботи відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці.

Нормативно задекларовано, що на основі освітнього стандарту заклад фахової передвищої освіти розробляє освітньо-професійну програму, навчальний план тощо і вже зміст кожної навчальної дисципліни (обов'язкової чи варіативної) сприяє формуванню відповідних інтегративних здатностей здобувача, які, в свою чергу, є підґрунтям, базисом набуття майбутніми фахівцями професійної компетентності.

Упровадження норм стандарту спеціальності 029 в освітній процес дозволило подолати протиріччя між передбаченими освітньою програмою та законодавством компетенціями фахових молодших бакалаврів документознавчого профілю та фактичною їхньою підготовкою.

На основі стандарту робочою групою ФКПАІТ ОНУ було розроблено освітньо-професійну програму, в якій враховані сучасні вимоги до компетенцій документознавця-інфопрacівника. Актуальною є інформаційна безпека та ефективність роботи з інформацією та документацією, цифровізація сфери діловодства та архівної справи загалом. Враховуючи вищезазначене, в ОПП уведено нові дисципліни соціально-комунікативного та управлінського циклу. Адже розуміння інформаційних процесів, особливо тих, що відбуваються у нашій країні під час війни, сприяє формуванню критичного мислення, формує медіаграмотність, що так важливо для інфопрacівника. Так, було збільшено кількість модулів, відведених на вивчення дисциплін «Діловодство», «Документознавство», «Електронний документообіг», «Спеціальні системи документування», «Архівознавство». Дисципліна «Теорія комунікації» доповнена модулями «Інформаційні війни» та «Інформаційна гігієна під час війни», і відповідно змінена на «Теорія комунікації та медіаграмотність». У дисципліні «Основи бібліотечно-бібліографічних знань» змінено назву на «Цифровізація бібліотечних та бібліографічних процесів», оскільки введено модуль щодо організації, роботи та зберігання інформаційних ресурсів. Розглянемо таблицю 1.

Таблиця 1

Основні компоненти ОПП програми спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» ОПС «Фаховий молодший бакалавр», що формують спеціальні компетентності

Код н/д	Освітні компоненти ОПП (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, кваліфікаційна робота тощо)	Кількість кредитів ЄКТС	Форма підсумк. контролю
1	2	3	4
Обов'язкові освітні компоненти, що формують спеціальні компетентності			
ОК15	Діловодство + курсова робота	10	іспит
ОК16	Менеджмент та маркетинг+курсдова робота	6	іспит
ОК17	Спеціальні системи документування	10	іспит
ОК18	Документознавство	7	іспит
ОК19	Інформаційне забезпечення управління	7	диф. залік
ОК20	Системи управління базами даних	5	іспит

**1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа:
теоретичні та практичні аспекти**

ОК21	Електронний документообіг	4,5	іспит
ОК22	Стилістика ділового мовлення та редагування службової документації*	7	диф. залік
ОК23	Етика та психологія ділового спілкування*	3	диф. залік
ОК24	Архівознавство	6	іспит
ОК25	Практикум комп'ютерного діловодства	4	диф. залік
ОК26	Інформаційна культура*	3	диф. залік
ОК27	Теорія комунікацій та медіаграмотність	8	диф. залік
ОК28	Цифровізація бібліотечних та бібліографічних процесів	8	іспит
ОК29	Економіка та організація виробництва	6	диф. залік
ОК 30	Інформаційний, архівний і бібліотечний менеджмент	6	іспит
ОК31	Навчальна практика	6	диф. залік
ОК 32	Навчальна практика	6	диф. залік
ОК33	Технологічна практика	6	диф. залік
ОК34	Кваліфікаційний іспит за спеціальністю	1,5	іспит
Загальний обсяг обов'язкових освітніх компонентів:		162	
Вибіркові освітні компоненти ОПП (за вибором здобувача фахової передвищої освіти)			
Вибірковий блок 1			
ВК 1.1	HR-менеджмент	6	диф. залік
ВК 1.2	Автоматизовані системи управління в діловодстві	6	диф. залік
ВК 1.3	Піар-технології та реклама в інформаційній діяльності	4	диф. залік
ВК 1.4	Ораторське мистецтво	2	диф. залік
Загальний обсяг вибіркових освітніх компонентів:		18	
Вибірковий блок 2			
ВК 2.1	Лідерство та кар'єрний розвиток	6	диф. залік
ВК 2.2	Електронне урядування	6	диф. залік
ВК 2.3	Теорія та практика реклами	4	диф. залік
ВК 2.4	Риторика та спічрайтинг	2	диф. залік
Загальний обсяг вибіркових освітніх компонентів:		18	
ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ ОПП		180	

Як бачимо, в ОПП «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» введено дисципліни, орієнтовані на вивчення процесу інформатизації українського суспільства, використання автоматизованих інформаційно-пошукових систем, програмного забезпечення, технологій електронного урядування та електронного документообігу тощо.

Це надає здобувачам можливості більш ґрунтовно опанувати новітні технології, зосереджує увагу на формуванні професійних компетентностей фахівця-інформаційника.

Тож перелік навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки здобувачів фахової передвищої освіти за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» спрямований на розвиток компетенцій управлінського документування, формування у здобувачів здатності організовувати, здійснювати аналіз, оцінювати, вдосконалювати стан документального забезпечення управління в органах державної влади та місцевого самоврядування, установах, організаціях та на підприємствах.

Автори мають надію, що такі ж компетенції збережуться і в новому стандарті, який планується розробляти з огляду на впроваджені Міністерством освіти зміни в назві спеціальності і розділення її на нові. Так, відповідно до Наказу МОН від 19.11.2024 № 1625, у аспекті спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» пропонують виділити дві нові: «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» та «Секретарська та офісна діяльність». Маємо надію, що рішення було виваженим, через яке якість підготовки документознавців не постраждає, і спеціальність не втратить своєї актуальності та майбутніх абітурієнтів.

Список використаної літератури

1. Стандарт фахової передвищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/Fakhova%20peredvyshcha%20osvita/Zatverdzeni.standarty/2021/06/23/029.Inform.bibliot.arkhiv.sprava.23.06.pdf> (дата звернення: 25.03.2025).
2. Дубова С. Документаційне забезпечення державних установ під час війни: пріоритети для вдосконалення навчальних програм для профільних фахівців // Інформація та документ у сучасному науковому дискурсі: матеріали VII Всеукраїнської дистанційної науково-практичної конференції. (Івано-Франківськ, 20 травня 2022 р.). Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2022. URL: https://nung.edu.ua/sites/default/files/2022_06/Informatsiia%20ta%20dokument%20u%20suchasnomu%20naukovomu%20dykursi_20%20May_2022.pdf (дата звернення: 25.03.2025).

2. МЕДІА, ІНФОРМАЦІЯ, КОМУНІКАЦІЯ: НОВІ ПАРАДИГМИ ТА МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ

Savchenko Serhiy,
*PhD in History, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Documentation and Information Activity,
Ukrainian State University of Science and Technology, Dnipro*

Miroshnychenko Vladyslav,
*student of speciality 029 «Information, Library and Archival Affairs»,
Department of Documentation and Information Activity,
Ukrainian State University of Science and Technology, Dnipro*

«PROPAGANDA» IN THE INTERPRETATION OF JACQUES ELLUL

We live in an era of intense information flows, much of which is manipulative or even destructive to our consciousness, will and behaviour. The Austrian ethicist Konrad Lorenz singled out suggestibility as one of the key sins among the eight «deadly sins of civilised humanity». In his opinion, modern man has become a victim of mass indoctrination by artificial ideologies, which leads to the formation of homogeneous views and the loss of individual freedom [3]. The danger of mass propaganda, which is often used as a weapon by criminals, has been emphasised by other thinkers, including Jacques Ellul.

The French philosopher, sociologist and theologian Jacques Ellul (1912-1994) developed one of the most comprehensive and critical concepts of propaganda in the twentieth century. In contrast to instrumental approaches that reduce propaganda to a set of techniques, Ellul saw it as a fundamental socio-technological phenomenon that permeates the entire structure of modern society. According to Ellul, propaganda is «a technique of social pressure aimed at forming a socially or psychologically unified community» [2]. This definition emphasises the systemic nature of propaganda as a mechanism of social control.

In contrast to Harold Laswell, a behaviourist and theorist of the garrison state, who defined propaganda as a means of maximising the influence of the government with minimal material costs, Ellul emphasised its totality and inseparability from the social structure. For him, propaganda is not just a tool of power, but a central link in the mechanism of any social order, ensuring the coordinated work of all its components. Thus, it ceases to be a peripheral phenomenon and becomes a structural necessity of modern societies.

The fundamental characteristic of propaganda in Ellul's interpretation is its totality. It is widespread and uses all available technical means. Propaganda affects not only certain aspects of consciousness, but also the emotional, intellectual and sensual spheres of a person. This comprehensiveness is achieved through the integrated use of various communication channels: the press, radio, television, cinema, posters, personal communication, etc.

It is important that Ellul critically rethinks the common perceptions of the effectiveness of propaganda. He rejects the simplistic view of American social psychologists who «tried to minimise the impact of propaganda because... they did not want to admit that a thinking person... could so easily succumb to its pressure». Ellul argued that man is «weak and suggestible, not very confident, ready to follow any doctrine» [2].

One of the most original aspects of Ellul's theory is his dialectical analysis of the interaction between the mass and the individual in propaganda influence. According to Ellul, «modern propaganda must first of all be addressed to both the individual and the masses». Propaganda influence is aimed at a person not as an isolated individual, but as «a member of a group, as an

integral part of a crowd». Ellul skilfully analyses the psychological ambivalence of a person in the masses: he or she is «psychologically weakened... in a regressive stage», but at the same time «considers himself or herself more powerful». Paradoxically, a person in the crowd is a «subhuman» who «claims to be a superhuman» – he or she is susceptible to suggestion, but considers himself or herself stronger [2]. Effective propaganda takes this paradox into account, formally addressing the individual, but actually influencing the mass consciousness.

Fundamentally important for understanding Ellul's theory is his concept of propaganda as the creator of a mythological frame of reference. Propaganda creates a certain myth, a legend about the world order, and makes an individual believe in it. This myth captures the entire space of consciousness, leaving no room for doubt and other thinking. This creates a hermetic system in which a person «suddenly finds himself or herself closed to another point of view» [2].

Unlike traditional approaches that view propaganda as a means of spreading certain ideas, Ellul emphasises its ability to construct a holistic reality. It «immerses a person in a special world that should not have any intersection with reality». Propaganda «creates a special space around the individual, an environment from which he should never leave». This concept is close to Baudrillard's notion of the «simulacrum» and anticipates many of the provisions of postmodern criticism of media culture [1].

Ellul proposes a multidimensional typology of propaganda forms: psychological influence, psychological warfare, transformation and brainwashing, public and human relations. He separately identifies the dichotomy of covert (black) and direct (white) propaganda. It is fundamentally important that these forms are not mutually exclusive, but function simultaneously, complementing each other. «Direct propaganda exists to work with the enemy», while «more sophisticated and effective propaganda is hidden... needed to process your own» [2].

Methodologically, Ellul emphasises the need for continuity of propaganda influence. Propaganda «must last all day» and «go on uninterrupted». It «should not leave any white spots or gaps», creating «a continuous conveyor belt of signals following each other», without giving people a chance to change their minds [2]. This continuity ensures not only the effectiveness of the influence, but also the possibility of sudden changes in the propaganda narrative without losing the audience's trust.

Ellul's concept is fundamentally different from the functionalist approaches of Edward Bernays, who viewed propaganda as a neutral tool for «consent engineering». Whereas for Bernays propaganda is a legitimate means of public administration in a democratic society, Ellul exposes it as a technology of manipulation that undermines the foundations of the autonomous individual. Ellul approaches the problem from the perspective of Christian existentialism, viewing propaganda as part of a broader phenomenon of technological determinism that threatens human freedom and authenticity.

Ellul's ideas are particularly relevant in the context of the digital age and social media. His understanding of the totality of propaganda foresaw the problem of «information bubbles» and algorithmic personalisation of content, which creates a hermetic information space around the user. The concept of the continuity of propaganda influence finds confirmation in the context of the twenty-four-hour news cycle and the constant availability of online media.

To a large extent, the French thinker's criticism of propaganda is linked to a more global task: criticism of technocratic civilisation, which he considered a trap for humanity. He argued that technology turns means into ends, standardises human behaviour, and makes people subject to «calculations and manipulations». Ellul believed that the development of technology is accompanied by the displacement of humanistic goals by technical means, which leads to people sacrificing individual freedom and spiritual values for the sake of the material benefits that science and technology bring.

He also emphasised that modern politics and government are unable to control technology and are becoming completely dependent on it. This leads to the fact that technology becomes a factor of human enslavement in production, culture, politics and everyday life. Ellul proposed to radically reject the ideology of technology, not technology itself, and to restore spirituality as the basis for

personal freedom and initiative. Unfortunately, the anti-technocratic views of the thinker, despite his will, also became a form of propaganda, and so destructive that they inspired the notorious American «fighter» against technological progress to commit criminal acts.

Nevertheless, the conceptualisation of propaganda in Jacques Ellul's works is distinguished by the depth of philosophical analysis and critical reflection on technological transformations of society. He surpasses the instrumentalist and functionalist approaches by considering propaganda as a fundamental systemic phenomenon of our time. Ellul's theory retains a high heuristic value for analysing contemporary media phenomena, information wars and digital technologies for manipulating public opinion, demonstrating the predictive potential of his philosophical and sociological approach.

References

1. Baudrillard, Jean. Simulacra and Simulation. Translated by Sheila Faria Glaser. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2010. 164 p.
2. Ellul, Jacques. Propaganda: The Formation of Men's Attitudes. Translated by Konrad Kellen and Jean Lerner, with an introduction by Konrad Kellen. New York: Vintage Books, 1973. URL: https://archive.org/details/Propaganda_201512 (Date of access: 19.03.2025).
3. Lorenz, Konrad. Civilized Man's Eight Deadly Sins. Translated by Marjorie Latzke. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1974. URL: <https://archive.org/details/civilizedmanseig0000lore> (Date of access: 19.03.2025).

Бугайова Оксана Іванівна,
*кандидатка філологічних наук, начальниця відділу
наукової та редакційно-видавничої діяльності
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

БЛОГИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ПІЗНАВАЛЬНИЙ РЕСУРС: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Блоги на сьогодні є важливою складовою інформаційного простору, що успішно конкурує з традиційними медіа. Як форма інтерактивного зв'язку блоги мають не обмежений часом і простором потенціал. Вони є результатом творчої та інтелектуальної діяльності як самих блогерів, так і користувачів їх контенту. Автори блогів і їх читачі своєю активністю формують навколо блогів специфічний комунікативний простір, що отримав назву – блогосфера, яка надає можливість аудиторії у форматі блогів миттєво реагувати на пропонований контент, цим впливати на нього, визначати подальші вектори його наповнення. Крім того, користувачі мають змогу оперативно отримувати відповідь на інформаційний запит, що, водночас, має й певні недоліки: вона може бути імпульсивною, поверховою та суб'єктивною.

Популярність блогів як форми інтернет-комунікації зумовлена насамперед психологічними чинниками. Дослідники пояснюють це так: «участь у реальному житті індивід замінює перебуванням у соціальних мережах, у месенджерах, що дає йому змогу легко й швидко отримувати яскраві емоції. Як наслідок, людина реальне, повсякденне життя вважає складним для контролювання, а віртуальне – гнучким і яскравим, відповідно, більш привабливим» [1, 11]. Блоги являють собою масштабну фокус-групу, яка демонструє свої запити, мотиви, ставлення до інформаційного продукту, методів його представлення. Вони дають можливість запропонувати користувачам свої знання, досвід, сформувані власну постійну аудиторію. Популярність блогів визначає масштаб залученості аудиторії до мережевого діалогу, що робить блог більш успішним і, відповідно, монетизованим.

Привабливість блогів як джерел інформації полягає в тому, що вони дають можливість реалізувати потребу людини в соціалізації: спілкуватися, знайти однодумців, викликати інтерес до себе, усвідомити себе частиною соціуму, хай навіть віртуального. Блоги дають змогу «непомітно» спостерігати за життям інших людей, за зміною способу їх самопрезентації, за їх успіхами та невдачами, зіставляти їх зі своїми, що має як позитивні наслідки (набуття ко-

рисних знань), так і негативні (споглядання ідеалізованих картинок може спричинити тривожність, депресію тощо). Споживаючи блогівий контент, користувачі мають змогу пережити яскраві емоції, дистанціюватися від дійсності та в мережі конструювати іншу, бажану для себе реальність, з ідеальним Я. Читачів приваблює в блогах те, що їх ведуть конкретні люди, які діляться власними поглядами, досвідом з різних тем. Аудиторія сприймає такий контент як онлайн-діалог блогера з нею.

Блоги нині конкурують з іншими способами отримання інформації: із традиційними мас-медіа, друкованою літературою. І перевагу в цьому протистоянні поступово набувають саме онлайн-способи комунікації. Є думка, що «написання книг потребує іншого типу мислення, ніж ведення блогу» [2], відповідно, можна припустити, що і їх сприйняття має свою специфіку. Дослідники це пояснюють тим, що, наприклад, читання книжки являє собою тривалий одноразовий акт отримання нової інформації, а блоги – це ніби короткі навчальні сесії, розділені в часі, що більш ефективно для набуття нових знань. Споживаючи друковану інформацію, користувач потрапляє в позицію пасивного глядача, реципієнта, який є лише свідком описаної ситуації без змоги на неї певним чином відреагувати; натомість, сприймаючи онлайн-контент, він стає його співавтором, реагуючи на нього та коментуючи його. Книга потребує більш тривалої зосередженості на її змісті, ніж блог, що в умовах інтенсивного інформаційного тиску на сьогодні виводить блог у більш вигідну позицію, оскільки його споживання фрагментарне, не потребує значних часових витрат і психоемоційних зусиль. Це спричинює і загрозу, що полягає в нівелюванні здатності глибоко й різносторонньо вивчати проблемне питання, відстежувати причинно-наслідкові зв'язки його розвитку. Крім того, друкована література проходить ретельний редакційний контроль, блоги ж здебільшого відбивають живу мову, часто з відхиленнями від літературних норм.

Тенденції в розвитку способів поширення знань свідчать про те, що блоги поступово зі статусу нетрадиційних способів отримання нової інформації здобувають позиції традиційних – більш популярних і звичних. Це спричинює постійне зростання їх кількості, а отже, й активізацію конкуренції, що в перспективі має посилити вимоги до якості їх представлення: аудіального, візуального та смислового.

Список використаних джерел

1. Бугайов М. В. Віртуалізація особистості як культурний феномен цифрового суспільства. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 2. С. 9–13. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2024.308255>.
2. Are Blogs Better Than Books for Mastering Complex Ideas? Scott H. Young. 2014. URL: <https://www.scotthyoung.com/blog/2014/01/16/blogs-vs-books/> (дата звернення: 27.03.2025).
3. Garrett Michelle. Why do people read blogs? *Brit Mums*. URL: <https://www.britmums.com/why-do-people-read-blogs/> (дата звернення: 27.03.2025).

Якубовська Марія Георгіївна,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри інформаційної діяльності та медіакомунікацій
Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса

ПОЛІТИЧНА ЖУРНАЛІСТИКА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

Політична журналістика в Україні займає важливе місце в сучасному медіапросторі, адже від її розвитку та якості значною мірою залежить формування громадської думки, а також залежить стабільність та розвиток демократичних процесів.

У перші роки незалежності в Україні були численні спроби державного контролю над медіа, зокрема через створення пропагандистських каналів. Зараз є «потужний журналістський рух, триває демократичний процес. Однак бракує ефективної та довірливої комунікації

2. Медіа, інформація, комунікація: нові парадигми та міждисциплінарні зв'язки

держави із суспільством. Влада бачить у журналістах ворогів і толерує тиск на них» [3].

За останні роки в Україні прийнято кілька законів, що мають на меті покращити ситуацію в медіапросторі, зокрема щодо боротьби з фейковими новинами та регулювання діяльності медіа. Однак, багато з цих ініціатив не є ефективними через відсутність належного контролю за їх виконанням або через суперечливі трактування норм. Сьогодні політична журналістика в Україні є інструментом для критики уряду, вираження політичних переконань та боротьби за прозорість, незважаючи на прийнятий парламентом закон «Про медіа» [1], проти якого виступала майже вся медійна спільнота, бо побачила у документі наступ на свободу слова. Верховній Раді врешті довелося піти на певні поступки, щоб прибрати чи послабити найбільш одіозні новації в цьому Законі [2]. Так от, політична журналістика охоплює широкий спектр тем: від висвітлення неоголошеної але розпочатої виборчої кампанії з боку ОП до розслідувань, що стосуються корупції та політичних скандалів, які не закінчуються судовими вироками, хоча мали б.

При тому українські медіа, які не залучені до інформаційного марафону «Єдині новини», все ще стикаються з численними викликами: переслідуються їхні політичні власники (наприклад, родина Жеваго та інші), незалежні медіа та їхня діяльність часто піддається впливу влади та олігархів, що може обмежувати свободу вираження думок.

Політична журналістика сприяє зміцненню демократії в Україні, забезпечуючи громадянам доступ до важливої інформації та створюючи платформу для відкритого обговорення важливих політичних проблем. Журналісти відіграють важливу роль у забезпеченні прозорості влади, сприяючи боротьбі з корупцією та іншими негативними явищами в політичній сфері. Проте для цього необхідні справді незалежні медіа, розвиток критичного мислення у громадянського суспільства та підтримка вільного доступу до інформації.

Українські журналісти часто стикаються з фізичними та юридичними загрозами за свою діяльність, особливо під час висвітлення політично чутливих тем. Попри те, що були прийняті закони, які мають на меті забезпечення безпеки медійників, на практиці трапляються випадки переслідування журналістів. Недостатній рівень захисту журналістів та їхніх джерел, високий рівень корупції, що перешкоджає ефективній роботі (зокрема розслідуванням) і відсутність справедливої судової системи для захисту журналістів аж ніяк не сприяють свободі слова. Плюс, популістські політики періодично використовують медіа для маніпуляції громадською думкою, що також впливає на об'єктивність і неупередженість інформації.

В умовах війни з росією політична журналістика переживає період таких змін, що додатково створюють виклики для медіа, де важливо не лише повідомляти про факти, але й зберігати національну єдність і підтримку на міжнародній арені, зважаючи на необхідність балансувати між «ура-патріотизмом» «Єдиних новин» і об'єктивністю, і це при відсутності належного правового захисту для журналістів, що працюють у цій галузі [5].

Політична журналістика в Україні не лише інформує громадян, але й активно формує їхні погляди та ставлення до важливих політичних процесів, відіграє ключову роль у тому, як люди сприймають політичні події, зокрема через соціальні мережі, які стали важливим елементом політичної журналістики, бо саме через них багато українців отримують основну інформацію про політичні події. Медіаплатформи, як бачимо, значно змінили роль традиційних медіа, і це створює нові загрози, зокрема поширення фейкових новин та маніпуляцій.

Медіа в Україні також перебуває під впливом міжнародних тенденцій і глобальних змін у медіапросторі. Зовнішні організації та медіаініціативи активно підтримували розвиток незалежної журналістики в Україні [6], зокрема через фінансування медіапроектів, навчання журналістів, а також через надання платформ для розслідувань. Проте «...зупинка програм підтримки медіа від США може мати катастрофічні наслідки і призведе до закриття або суттєвого скорочення роботи багатьох незалежних медіа» [4]. Так, «першими рішеннями медійників після негайної зупинки американського фінансування стали: скорочення в колективі (7,5% опитаних), проблеми з орендою офісу (9,5%), зменшення обсягів виробництва контенту (11%), скорочення зарплат і перехід на часткову зайнятість (10,5%)» [4].

Політична журналістика в Україні має великий потенціал для розвитку. Проте для того,

щоб вона дійсно стала ефективним інструментом демократичної трансформації країни, необхідно подолати багато викликів, серед яких – політичний вплив на медіа, низька культура журналістики та недостатній захист прав журналістів. Однак, завдяки підтримці незалежних медіа та посиленню критичного мислення громадянського суспільства, можна сподіватися на поліпшення ситуації в цій важливій сфері.

Тільки за умови розвитку незалежної та професійної журналістики Україна зможе створити медіапростір, що сприятиме подальшому демократичному розвитку і збільшенню суб'єктності України на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про медіа» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, №№ 47-50, ст.120) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 18.03.2025).
2. Вуєць Павло. Кінець Єдиного марафону і заборона Telegram. Чого чекає медіаринок у 2023 році. URL: <https://glavcom.ua/publications/kinets-jedinoho-marafonu-zaborona-telegram-i-vsemohutnja-natsrada-choho-chekaje-mediarinok-u-2023-rotsi-900128.html> (дата звернення: 18.03.2025).
3. Дискусія «Простір медіасвободи в умовах розширення впливу держави» URL: <https://detector.media/community/article/232555/2024-09-24-vlada-tysne-na-media-poglyblyuietsya-prirva-mizh-publicnym-dyskursom-i-tym-pro-shcho-govoryat-na-kukhnyakh/> (дата звернення: 18.03.2025).
4. Марчук Вікторія. Незалежні ЗМІ на тлі зміни політики США: перспективи виживання у сучасній турбулентності та український контекст URL: <https://ukrpres.info/2025/03/26/nezalezni-zmi-na-tli-zmini-politiki-ssha-perspektivi-vizhivannya-u-suchasniy-turbulentnosti-ta-ukrayinskiy-kontekst/> (дата звернення: 18.03.2025).
5. Пограничний Святослав. Єврокомісія констатувала ріст погроз і переслідування журналістів в Україні: як бездіяльність прокуратури загрожує вступу до ЄС. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/316035-evrokomissiya-konstatirovala-rost-ugroz-i-presledovaniya-zhurnalistov-v-ukraine-kak-bezdeystvie-prokuratury-ugrozhaet-vstupleniyu-v-es> (дата звернення: 18.03.2025).
6. Прасад Аніта. Майже 60% журналістів очікують катастрофічних наслідків для медіа від зупинки допомоги США – опитування IMI URL: <https://forbes.ua/news/mayzhe-60-zhurnalistiv-ochikuyut-katastrofichnih-naslidkiv-dlya-media-vid-zupinki-inozemnoi-dopomogi-ssha-opituvannya-imi-04022025-26868> (дата звернення: 18.03.2025).

Хіміч Ярослава Олегівна,

кандидатка історичних наук, доцентка,

*доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

**ФОРМУВАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029
«ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА» В ЕПОХУ НЕЙРОМЕРЕЖ**

Сучасний інформаційний простір динамічно змінюється під впливом технологічних інновацій, зокрема розвитку штучного інтелекту (ШІ) та нейромереж. Це зумовлює необхідність переосмислення змісту медіакомпетентності фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної сфери.

Розглянемо розвиток найбільш популярних ШІ та як ці зміни можуть вплинути на формування медіакомпетентності здобувачів спеціальності 029 інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

Під медіакомпетентністю ми розуміємо «сукупність знань, умінь і здібностей, які дозволяють людині ефективно взаємодіяти з медіапростором. Вона включає в себе вибір, використання, критичний аналіз, оцінку, створення і передачу медіатекстів у різних видах, формах і жанрах, а також аналіз складних процесів функціонування медіа в суспільстві» [1].

Медіакомпетентність здобувачів вищої освіти зі спеціальності 029, для який взаємодія з інформацією є основою професійної діяльності, в епоху нейромереж, на наш погляд, має включати:

– вміння шукати, обробляти та створювати інформацію (медіапродукцію) за допомогою сучасних цифрових інструментів, зокрема ШІ;

2. Медіа, інформація, комунікація: нові парадигми та міждисциплінарні зв'язки

- критичне мислення та здатність до аналізу інформації в цифровому середовищі;
- знання технологій медіавиробництва, включно з автоматизованими інструментами обробки інформації;

- володіння методами фактчекінгу в умовах поширення дезінформації;
- етичну відповідальність у використанні цифрових ресурсів і штучного інтелекту.

Отже, ми вважаємо, що для здобувачів вищої освіти зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, вміння працювати у нейромережах, розбиратися в їх особливостях та можливостях, а також етично та ефективно їх використовувати є професійно необхідним.

Отже, якщо охарактеризувати зміни одного з найбільш популярних генеративних ШІ – чату ChatGPT з 2023 до 2025 року, то його можливості суттєво розширилися, що дозволяє йому бути більш корисним для різних сфер діяльності, включно з науковими дослідженнями, освітою, медіа та інформаційною діяльністю.

Насамперед, у новіших версіях ChatGPT покращено контекстне розуміння, що дозволяє йому запам'ятовувати попередні діалоги та продовжувати розмову з урахуванням історії. Також додано довготривалу пам'ять, яка зберігає важливу інформацію про користувача між сеансами (але її можна редагувати або вимикати). Саме вміння користувача правильно задати запитання, сформулювати завдання зі зверненням до історії, або навпаки, з пропозицією діяти зовсім інакше, дозволяє отримати більш пертинентні результати звернення до чату.

Відбулось також і розширення аналітичних та дослідницьких можливостей GPT. Поліпшені можливості аналізу текстів та створення аналітичних звітів, зокрема чат здатний розбирати та пояснювати наукові статті, технічні документи та складні теорії; додано підтримку складних багатокрокових обчислень та кодування без необхідності використовувати сторонні інструменти. Модель стала краще справлятися з багаторівневими запитамі, а також може підтримувати більш складні логічні ланцюжки та абстрактне мислення. Дані можливості в навчальному процесі можна використовувати і як приклади, або симулятори для відпрацювання навичок аналізу та узагальнення інформації здобувачами.

Поглибилась інтеграція ШІ з інтернетом та актуальними даними - вбудовано автоматичний вебпошук, що дозволяє отримувати актуальні дані в режимі реального часу; передбачено підтримку перевірки фактів та зіставлення інформації з різних джерел. Проте, вважаємо за доцільне навчати здобувачів паралельно здійснювати перевірку даних через самостійний вебпошук.

Покращено роботу з різними форматами контенту. З 2024 року ChatGPT отримав здатність не лише працювати з текстом, але й аналізувати зображення. Це дозволяє моделі інтерпретувати графічну інформацію, надавати тлумачення, пояснення та відповідати на запити, пов'язані з візуальним контентом. Модель стала здатною створювати візуальні матеріали за запитамі користувачів, включаючи ілюстрації, графіки, меми, тощо. Додано можливість розпізнавання та аналізу аудіофайлів (перетворення голосових записів у текст, аналіз змісту); обробка відеоформатів (генерація коротких відеоскриптів, субтитрування та анотація). В цьому контексті важливо наголошувати на необхідності перевірки інформації, зокрема і аудіовізуальної, через фактчекінг. Критично ставитись до медіапродукції та перевіряти авторство і джерело.

Отже, ChatGPT зразку 2025 року має більш персоналізований та інтерактивний підхід: гнучкі налаштування персонального стилю відповіді (формальний, неформальний, аналітичний тощо); можливість адаптації під професійну термінологію та специфічні потреби користувачів. Покращена взаємодія у форматі "менторства" – більш цілісні поради, навчальні програми, інтерактивні вправи. Покращений механізм виявлення та нейтралізації дезінформації, відбувається більш глибокий аналіз етичних аспектів роботи з даними та генерації контенту.

Серед можливостей використання нейромереж у формуванні медіакомпетентності варто відзначити:

- автоматизований аналіз великих масивів інформації (опрацювання текстів, сортування даних, створення бібліографічних записів).

– інтерактивне навчання з використанням штучного інтелекту (адаптивні системи навчання, інтерактивні тренажери для фактчекінгу).

– розвиток навичок ефективного пошуку за допомогою AI-інструментів (GPT-асистенти, розширені алгоритми пошуку в бібліотечних каталогах).

Навчання з формування медіакомпетентності може проходити як проєктне навчання, коли здобувачі працюють над проєктами, що включають використання нейромереж для аналізу інформації; як симуляційні тренінги, коли моделюються ситуації з пошуку, верифікації та опрацювання інформації.

Інтеграція ШІ-інструментів у навчальний процес (робота з ChatGPT) має бути усвідомленою та супроводжуватись рефлексіями.

Формування медіакомпетентності здобувачів спеціальності 029 в умовах розвитку нейромереж є важливим завданням сучасної освіти. Викладачам необхідно адаптувати навчальні програми, інтегрувати інноваційні технології та розвивати критичне мислення студентів. Це дозволить майбутнім фахівцям не лише опанувати сучасні цифрові інструменти, а й використовувати їх етично, безпечно та продуктивно.

Список використаних джерел

1. Приходькіна Н.О. Компетенція, компетентність, медіакомпетентність: аналіз термінології. *Вісник післядипломної освіти. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 5. С. 80–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vporp_2017_5_11 (дата звернення: 30.03.2025).

Григораши Світлана Михайлівна,
кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри документознавства та інформаційної діяльності Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, м. Івано-Франківськ

Бурківська Лілія Юліанівна,
кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри документознавства та інформаційної діяльності Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, м. Івано-Франківськ

КОПІРАЙТИНГ ЯК ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Студенти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу вивчають текст (науковий, службовий, рекламний) як невід’ємну складову комунікації сучасного світу.

Копірайтинг як окремий навчальний модуль дисципліни «Управління комерційним контентом» є необхідним для формування компетенцій фахівця, який створюватиме тексти, що відповідають сучасним вимогам спілкування в масмедіа й маркетингових середовищах та здатні привертати увагу, переконувати, мотивувати до дії, а також адаптувати до різних цільових аудиторій. Тому дослідження різноманітних аспектів копірайтингу, його функцій та сфер застосування є важливим для розуміння його ролі та потенціалу в сучасних комунікаціях.

Спробу науково осмислити копірайтерський фах здійснили такі дослідники: Н. Блинова, Я. Іщенко, О. Кирилова, О. Левщанова, О. Лизунова, К. Пекар, Н. Підмогильна, Г. Сібріна, Ю. Федоренко, О. Хруль, О. Цапок та ін.

Метою дослідження є визначення сутності копірайтингу, його основних функцій, видів та сфер застосування.

Тлумачення поняття «копірайтинг» чітко не окреслене, проте є декілька авторів, які пояснюють, що копірайтинг є калькою англійського copywriting (copy – текст, рукопис, write – писати). Вважається, що термін copywriter виник у США ще наприкінці XIX ст., коли відбу-

2. Медіа, інформація, комунікація: нові парадигми та міждисциплінарні зв'язки

валося становлення реклами. У дослівному перекладі цей термін означає: «письменник текстів», «той, хто пише текст».

Пояснення словникової дефініції цього поняття висвітлюють науковці Г. Сібіріна, Ю. Федоренко, О. Хруль [8]. Перелік праць про копірайтинг, який пропонує сучасний видавничий ринок, подають науковці Н. Блинова, О. Кирилова [1]. У наукових дослідженнях О. Левшанової, Н. Підмогильної детально описано історію виникнення копірайтингу [6].

На основі аналізу наукових публікацій подаємо тлумачення поняття в таблиці 1.

Таблиця 1

Визначення поняття «копірайтинг»

№	Автор	Визначення
1	Каплунов Д. [2]	Головною ціллю копірайтингу є переконливий текст – той, який викликає довіру й містить аргументи на користь швидкої реалізації цільової дії.
2	Кіт Д. [2]	Основним у копірайтингу – ви не просто пишете, а ведете розмову. Саме тому під час написання тексту потрібно застосовувати прийоми та підходи, які використовуються в особистому спілкуванні.
3	Костюченко І. [5]	Копірайтинг – особлива навичка роботи з текстом. Наприклад, мета журналіста — щоби його текст прочитали, причому якомога більше людей. Мета копірайтера – щоби його прочитали «хто треба», а потім виконали те, до чого закликає текст. Перший продає інформацію, другий – товар, послугу, ідею, про які пише копірайтер.
4	Пекар К., Лизунова О., Іщенко Я. [7]	Сучасний копірайтинг – це, по-перше, написання основного тексту, заголовків, слоганів, текстів для поштових розсилок, контенту для вебсайтів, ключових фраз, сценаріїв теле-і радіореклами, пресрелізів, документів; по-друге, використання у друкарській рекламі, каталогах, на рекламних стендах, листівках. Тільки професіонали можуть створювати текст, що продається, адже це синтез творчості, знань у сфері маркетингу і психологічних прийомів.
5	Дюжева К. [9]	Симбіоз реклами та журналістики.
6	Земская Ю., Кузнецова Е. [9]	Сьогодні копірайтинг уже не просто рекламний текст, а певний вид зв'язку та впливу на громадськість.
7	Блинова Н., Кирилова О. [1]	Під «копірайтингом» ми розуміємо написання оригінальних текстів за певним технічним завданням замовника.

Пропонуємо типологію копірайтингу за ознаками виду, мети та специфіки написання в таблиці 2 [4].

Таблиця 2

Класифікація видів копірайтингу (за науковцем І. Костюк)

Вид копірайтингу	Основна мета	Особливості
SEO-копірайтинг	оптимізація тексту під пошукові системи	використання ключових слів, релевантність, інформативність
Рекламний копірайтинг	продаж товарів або послуг	переконливість, емоційність, чіткий заклик до дії
SMM-копірайтинг	залучення аудиторії в соцмережах	короткий, яскравий, візуально привабливий текст
Копірайтинг для лендингів	прямий продаж	максимально короткий і лаконічний текст, акцент на перевагах
Копірайтинг для інтернет-магазинів	допомога клієнтові зробити вибір	детальні описи товарів, характеристики, відгуки
Копірайтинг для блогів	залучення аудиторії, підвищення авторитету	цікаві інформативні статті на різноманітні теми
Копірайтинг для e-mail-розсилок	спонукання до певних дій	персоналізація, заклики до дії, пропозиції
Технічний копірайтинг	точне і зрозуміле пояснення	точність, використання

	складних тем	спеціальної термінології
Креативний копірайтинг	привернення уваги, запам'ятовування	оригінальність, нестандартні рішення
Копірайтинг для пресрелізів	інформування ЗМІ про новини компанії	лаконічність, точність, актуальність

Розуміння типології копірайтингу дає можливість копірайтерам та маркетологам вибудовувати ефективні стратегії комунікації, орієнтуючись на потреби аудиторії та вимоги сучасного ринку. Копірайтинговий текст може виконувати певні функції [3], що відображені в таблиці 3.

Таблиця 3

Функції копірайтингового тексту

Функція	Тлумачення
Інформаційна	Основною метою копірайтингу є передача інформації, яка є актуальною та корисною для цільової аудиторії. Зокрема, текст виконує роль посередника між компанією та її клієнтами, формуючи уявлення про товар чи послугу, які задовольняють потреби споживача.
Маркетингова	Допомагає створювати позитивний імідж бренду, підвищувати його впізнаваність та формувати довіру до компанії. Важливими аспектами є написання текстів, які виділяються серед конкурентів і запам'ятовуються аудиторією.
Впливу	Тексти, які спрямовані на стимулювання дій цільової аудиторії: придбання продукту, підписка на розсилку або реєстрація на захід. Цей аспект копірайтингу базується на чіткому заклик до дії, адаптованому до конкретного формату та каналу комунікації.
Естетична	Візуальні та текстові елементи гармонійно поєднуються, створюючи позитивне враження в читача, тому копірайтери використовують відеоконтент, інфографіки та ін.

У сучасному суспільстві значення копірайтингу значно зросло, адже ринок переповнений пропозиціями. Щоб бути поміченим серед конкурентів, компаніям необхідно створювати унікальний контент, здатний привернути увагу потенційних клієнтів, сформувати бренд, відтворюючи його цінності, місію та унікальні особливості через текст.

Студентам спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», окрім ділових текстів, слід особливу увагу звертати на вивчення специфіки створення текстів різних жанрів, на здобуття необхідних навичок роботи з текстами різних стилів у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Блинова Н., Кирилова О. Основи копірайтингу : навч. посіб. Дніпро : Дніпр. нац. ун-т ім. Олеся Гонча, 2023. 126 с. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10078087> (дата звернення: 05.03.2025).
2. Гулай В., Зайцева З. Копірайтинг у структурі сучасних маркетингових комунікацій. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2020. Т. 2, № 406. С. 74-78. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22736/1/HB_MB_2020_2-74-80.pdf (дата звернення: 10.03.2025).
3. Загнітко А., Миронова Г. Текст: рівні, одиниці, категорії, функції, особливості зв'язку. Синтаксис укр. мови : теоретико-прикладний аспект. 1 вид. Brno : Masarykova univerzita, 2013. С. 165–169.
4. Костюк І. В. Копірайтинг: засоби впливу за допомогою тексту. *Global achievements and current trends in the development of science*. Sofia, 2024. URL: <https://eu-conf.com/en/events/global-achievements-and-current-trends-in-the-development-of-science/> (дата звернення: 05.03.2025).
5. Костюченко І. Копірайтинг в алгоритмах. К. : «Агенція «ІРІО», 2021. 128 с.
6. Левщанова О. О., Підмогильна Н. В. Копірайтер в українському медіапросторі: соціальні аспекти. *Масова комунікація у глобальному та національному вимірах*. 2019. № 11. С. 71-75. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.2789401> (дата звернення: 06.03.2025).
7. Пекар К. Р., Лизунова О. М., Іщенко Я. Г. Удосконалення маркетингової діяльності підприємства шляхом використання послуг копірайтера. *Науковий вісник Херсонського державного універ-*

ситету. Економічні науки. 2017. Вип. 27 (2). С. 45-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_ep_2017_27%282%29__13 (дата звернення: 05.03.2025).

8. Сібіріна Г. С., Федоренко Ю. А., Хруль О. П. Дефініція копірайтингу в сучасних реаліях. International scientific and practical conference «The European development trends in journalism, PR, media and communication». Wloclawek, Republic of Poland: «Baltija Publishing», 2021. Р. 18-22. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-042-1-4> (дата звернення: 26.02.2025)

9. Ткачук С. В., Стахурський В. О. Роль та значення копірайтингу в маркетингу. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-14>.

10.Цапок О. М. Новинний копірайтинг: характерні особливості та жанрове представлення. 2021. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/6607/1/29.pdf> (дата звернення: 05.03.2025).

Миколайчук Віра Романівна,
докторка філософії,
асистентка кафедри мережесих та Інтернет технологій
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ

Жуковська Анна Дмитрівна,
здобувачка Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, м. Київ

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN JOURNALISM: BALANCING INNOVATION AND ETHICAL RESPONSIBILITY

The increasing integration of AI in media has raised profound ethical concerns regarding content authenticity, misinformation, bias, intellectual property, and the role of human oversight in journalism.

A key issue is the potential for AI-generated misinformation, which can be more persuasive than traditional propaganda and undermine public trust in the media. Additionally, AI models inherit biases present in their training data, perpetuating stereotypes and discriminatory narratives. The blurred lines of authorship and the lack of clear legal frameworks further complicate ethical decision-making in journalism. As AI continues to shape the media landscape, ensuring transparency, accuracy, and accountability in content generation becomes crucial. Given that English-language media organizations set global journalistic standards, their approach to regulating AI-generated content will influence ethical frameworks worldwide.

AI-generated misinformation poses a significant challenge to journalism and media integrity. *Goldstein et al. (2024)* found AI-generated propaganda to be as persuasive as foreign influence campaigns, complicating truth verification. *Alani and Burel (2025)* noted AI's dual role in both combating and spreading misinformation [1], while *Farouk and Fahmi (2024)* highlighted the rising threat of deepfakes [4].

Collins (2023) emphasized that AI models inherit biases from training data, leading to stereotyping [3]. *Gondwe (n.d.)* questioned whether bias inherently compromises objectivity [6], while *Bekkar and Aarab (2025)* found AI-generated content reinforced biases in 29% of cases, underscoring the need for mitigation strategies [2].

Authorship and intellectual property remain contentious. *Mazzi (2024)* debated the originality of AI-generated content [9], while *Collins (2023)* argued AI lacks the accountability for authorship[3]. Some media organizations now establish guidelines to clarify AI-assisted reporting [8].

Regulatory efforts are evolving to address these challenges. *Laux, Wachter, and Mittelstadt (2024)* proposed ethical disclosure pathways under the EU AI Act [7], and *Spitzberg (2025)* categorized AI-driven misinformation, advocating for stricter regulation [11]. Legal concerns are also growing, as seen in The New York Times' updated *Terms of Service* restricting AI developers from using its content [10].

While AI presents opportunities for journalism, ethical, legal, and regulatory challenges necessitate interdisciplinary collaboration to ensure responsible integration.

This paper *aims* to examine the ethical challenges of AI-generated content in journalism and analyze how leading English-language media organizations establish ethical standards to regulate AI's role in content creation.

AI-generated content poses ethical risks, particularly in spreading misinformation and reinforcing bias. AI models generate text based on data patterns but lack fact-checking capabilities, leading to inaccuracies and fabrications. *Goldstein et al. (2024)* found AI-generated misinformation as persuasive as human-crafted propaganda, raising concerns in English-language media [5]. Outlets like *Reuters* and *The Guardian* now require human verification of AI content and mandate transparency in AI contributions. However, rapid misinformation spread remains a risk, necessitating strict human oversight.

Bias is another concern, as AI models inherit societal prejudices from training data. *Collins (2023)* found biased outputs in 29% of AI-generated content on sensitive topics [3]. Media organizations are addressing this with bias detection tools and diverse datasets. *The Guardian* promotes ethically sourced training data, while *The New York Times* mandates critical review of AI-generated text. Despite these efforts, eliminating bias entirely remains a challenge.

AI-generated content raises ethical concerns about authorship and intellectual property. Some publishers debate whether AI should be credited as a co-author, but *Collins (2023)* argues that AI lacks accountability [3]. Media outlets like *Reuters* require AI-assisted articles to credit human editors, while *Wired* prohibits AI-generated content unless analyzing AI itself.

Intellectual property concerns also emerge, as AI models generate text by analyzing existing content. *The New York Times* recently banned AI developers from using its content without permission, reflecting a broader industry push to protect journalistic integrity.

AI-powered deepfakes and synthetic media further challenge journalism by creating hyper-realistic but potentially misleading content. While these tools have creative uses, they also threaten public trust. Media organizations like *BBC* and *Reuters* now use AI-driven detection tools to verify authenticity, and regulatory discussions continue on stricter guidelines for synthetic media in journalism.

AI-generated journalism demands high computational power, leading to substantial energy consumption and carbon emissions. Training models like GPT-4 requires energy equivalent to powering thousands of households for a year. As media organizations pursue sustainability goals, some are adopting energy-efficient AI and cloud-based solutions. However, further research and policy development are needed to align AI-driven journalism with environmental responsibility.

Major English-language media outlets, including *The New York Times*, *The Guardian*, and *Reuters*, play a crucial role in shaping ethical AI use. They emphasize transparency by requiring disclosure of AI-generated content and enforce human oversight through editorial review. To maintain accuracy, AI-assisted journalism undergoes strict fact-checking, with tools cross-referencing information against reliable sources. Bias mitigation efforts involve training AI on diverse datasets and implementing detection tools. Additionally, media organizations are strengthening intellectual property protections to prevent unauthorized AI usage, while industry discussions on AI and copyright laws continue.

To conclude: AI is transforming journalism, offering new possibilities while posing ethical challenges like misinformation, bias, authorship ambiguity, and intellectual property concerns. Deepfake technology and AI's environmental impact add further dilemmas. English-language media play a key role in setting ethical standards through transparency, human oversight, fact-checking, and bias mitigation. As AI evolves, continuous policy adaptation is needed to uphold journalistic integrity.

Thus, by proactively addressing these issues, media organizations can ensure AI enhances, rather than undermines, the credibility of news.

References

1. Alani H., Burel G. New frontiers in fighting misinformation. *arXiv.org*, 2025. – 27 січня. URL : <https://arxiv.org/abs/2501.16210>.
2. Bekkar A., Aarab F. Ethical challenges in artificial intelligence generated media content. *Revue De Recherches Et Etudes Scientifiques*. 2025. Т. 19, № 1. С. 107–125. URL : <https://asjp.cerist.dz/en/article/262997>.
3. Collins T. The Rise of Ethical Concerns about AI Content Creation: A Call to Action. *IEEE Computer Society*, 2023. – 18 липня. – URL: <https://www.computer.org/publications/tech-news/trends/ethical-concerns-on-ai-content-creation>.
4. Farouk M. A., Fahmi B. M. Deepfakes and Media Integrity: Navigating the new reality of synthetic content. *Journal of Media and Interdisciplinary Studies*. 2024. Т. 3, № 9. DOI: 10.21608/jmis.2024.275298.1027.
5. Goldstein J. A., Chao J., Grossman S., Stamos A., Tomz M. How persuasive is AI-generated propaganda? *PNAS Nexus*. 2024. Т. 3, № 2. DOI: 10.1093/pnasnexus/pgae034.
6. Gondwe G. Is AI bias in journalism inherently bad? Relationship between bias, objectivity, and meaning in the age of Artificial intelligence. *CSUSB ScholarWorks*. URL: <https://scholarworks.lib.csusb.edu/comm-publications/5/>.
7. Laux J., Wachter S., Mittelstadt B. Three pathways for standardisation and ethical disclosure by default under the European Union Artificial Intelligence Act. *Computer Law & Security Review*. 2024. Т. 53. С. 105957. – DOI: 10.1016/j.clsr.2024.105957.
8. Li L. AI for Content Generation: Automating journalism, art, and media production. *Art and Media Production*. 2025. DOI: 10.2139/ssrn.5179509.
9. Mazzi F. Authorship in artificial intelligence-generated works: Exploring originality in text prompts and artificial intelligence outputs through philosophical foundations of copyright and collage protection. *The Journal of World Intellectual Property*. 2024. Т. 27, № 3. С. 410–427. DOI: 10.1111/jwip.12310.
10. Roe J., Perkins M., Furze L. Deepfakes and Higher Education: A research Agenda and scoping Review of Synthetic media. *Journal of University Teaching and Learning Practice*. 2024. DOI: 10.53761/2y2np178.
11. Spitzberg B. H. Four digital horsemen: Disinformation, misinformation, fake news and pseudoscience. *Prologi*. 2025. Т. 21, № 1. С. 40–52. DOI: 10.33352/prlg.155840.

*Глушук Євгенія Вікторівна,
молодша наукова співробітниця Фонду Президентів України
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, м. Київ*

КОМУНІКАТИВНА ПОЛІТИКА ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ПІДТРИМКИ В ПРОТИСТОЯННІ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

Початок повномасштабного вторгнення рф в Україну став не просто локальним викликом для однієї країни, це сколихнуло весь глобалізований світ до пошуку нових стратегій реагування на події такого масштабу та формування конструктивних комунікативних політик ключових акторів міжнародної дипломатії. Визначальна роль в процесі консолідації зусиль навколо підтримки України в її боротьбі за виживання належить безумовно Президенту України, адже саме комунікативна політика інституту президентства дала змогу вистояти на початку війни та продовжувати спротив по сьогодні. Головний акцент міжнародних заяв Президента України було зроблено на базових поняттях та принципах, зрозумілих більшості цивілізованого світу, а саме: свобода, демократія, людські права, незалежність та ін. Це дозволило активно просувати наратив «Україна – форпост Європи проти авторитаризму» через технології цифрової дипломатії та активне залучення світових лідерів думок, митців, письменників до кампаній на допомогу Україні. Підтримка фінансових та гуманітарних потреб здійснювалась також через численні міжнародні ініціативи та масштабну діяльність благодійних фондів, що сприяло постійній актуалізації українського питання в інформаційному порядку денному країн Європи та Заходу.

Сучасні практики вибудовування міжнародної комунікації інститутом президентства в Україні часто стають об'єктом дослідження українських та зарубіжних вчених, адже їх аналіз дозволяє зрозуміти логіку покрокових рішень Офісу Президента в питаннях забезпечення міжнародної підтримки України у війні та її подальшого поствоєнного відновлення. На початку повномасштабного вторгнення 2022 року основний акцент стратегії полягав у концентрації та мобілізації уваги світу на руйнівних наслідках наступу РФ, на цьому наголошувалось в частих публічних виступах глави держави та зверненнях до громадян України, світової спільноти, урядів, міжнародних організацій. Використання емоційної тональності (героїзм українців у боротьбі за свободу, трагедії війни), заклики до постачання зброї, введення жорстких санкцій проти країни-терориста, закриття неба та допомоги жертвам серед мирного населення – все це акцентувало комунікацію на негайну реакцію партнерів. В цілому, такий підхід та використання соціальних мереж, онлайн платформ (офіційні звернення до парламентів зарубіжних країн), міжнародних ЗМІ сформували необхідне комунікативне поле для протистояння російській агресії та вагомої підтримки з боку інших країн. Фактично, війну наративів на початку вторгнення Україна виграла завдяки використанню Президентом засобів м'якої сили, емоцій та переконання, які дуже близькі західному світу та європейській спільноті [1]. Як результат, за три роки війни обсяг наданої допомоги Україні склав 267 млрд євро (80 млрд євро на рік), при цьому: 130 млрд євро (49 %) – частка військової допомоги, 118 млрд євро (44 %) – виключно фінансова підтримка, 19 млрд євро (7 %) – гуманітарна допомога [2]. Варто зауважити, що протягом всього періоду Президент України як ключовий лідер міжнародних перемовин стійко відповідав на дипломатичні виклики та перешкоди з боку представників країни-агресора, тому його комунікативна стратегія піддавалась постійним варіаціям відповідно до зміни обставин. На сьогодні, головний акцент взаємодій змістився в бік розробки та реалізації мирної угоди, забезпечення гарантій безпеки, закріплення підтримки країн світу, залучення інвестицій для повоєнного відновлення та ін. Зовнішні комунікації В. Зеленського змінили тональність на менш емоційно напружені, збільшення уваги на досягненнях, успіхах, стійкості, пошуку стабільних довгострокових партнерств у забезпеченні миру тощо. Таку еволюцію, на думку дослідників, можна розглядати як специфічний маркер сучасного етапу військової агресії РФ проти України, коли акцент інформування підсилюється розширенням сфер політичного впливу [3].

На фоні реалізації стратегічних кроків та логічних очікувань, безпрецедентною стала зустріч президентів України та США в лютому 2025 року, за результатами якої більшість аналітиків прогнозували крах підтримки США для України та провал «комунікації порозуміння» щодо швидкого встановлення миру між РФ та Україною. Прояв емоцій з боку обох глав держав та, як наслідок, не підписання Президентом України угоди про корисні копалини, стали найвідомішою та найобговорюванішою новиною в світових медіа. Ця подія слугує яскравим прикладом того, як відсутність конструктиву в комунікації на рівні політичних лідерів країн може вплинути на розстановку сил в глобальному масштабі. Адже, попри цілковиту підтримку Президента України європейськими колегами та частиною американського суспільства, з боку США було все ж призупинено військову допомогу Україні до вирішення питання про врегулювання конфлікту. З одного боку, інцидент став показовим у аналізі комунікативних стратегій сторін, які не хочуть/не можуть поступатися своїми інтересами, а з іншого – взаємодія розкрила маніпулятивний характер дипломатичних перемовин, де ключовим все ж лишається прагнення зберегти контроль над власними наративами. Загалом, дана тенденція притаманна сучасним комунікаціям з всебічним охопленням медіа та соціальних мереж, коли політичні режими для утримання влади використовують не силу та факти, а інформаційні маніпуляції про світ і процеси в ньому [4]. У контексті цього показовим стало поширення після інциденту в американських соціальних медіа історії про неповагу та/чи невдячність В. Зеленського до США, яку активно підхопила російська пропаганда для дискредитації української влади. У випадку залежності від міжнародної допомоги, особливо США, подібні ситуації деструктивно впливають на дипломатичне поле України та її стратегічні вектори на шляху до перемоги. Це ще раз доводить, що інститут президентства в Україні має враховувати всі можливі кризові сценарії роз-

2. Медіа, інформація, комунікація: нові парадигми та міждисциплінарні зв'язки

витку комунікації як з своїми партнерами, так і з прихильниками рф, щоб уникнути дипломатичних поразок, які можуть зашкодити інтересам України на полі бою.

Детальніше ознайомитися з діяльністю інституту президентства України можна в щотижневому інформаційно-аналітичному бюлетені Фонду Президентів України «Діяльність Президента України в умовах російсько-української війни», в якому висвітлено офіційну діяльність Президента України та його дружини; подано огляд про міжнародну правову, військову та гуманітарну підтримку Україні; представлено матеріали щодо планів врегулювання та переговорного процесу; зібрано коментарі зарубіжних політиків та експертів щодо діяльності президента та владних структур України та міститься аналітичний коментар за матеріалами онлайн-ЗМІ на актуальну соціально-політичну тему [5].

Отже, комунікативна політика інституту президентства в Україні еволюціонувала від кризової мобілізації ресурсів та підтримки на початку повномасштабного вторгнення рф в Україну до просування стратегічної побудови майбутнього, пошуку шляхів врегулювання конфлікту, що відображає зміну потреб країни та прагнення закріпити міжнародну підтримку на тривалий період. Важливим завданням для Офісу Президента залишається демонструвати приклади ефективного використання дипломатії, технологій і лідерства для мобілізації глобальної солідарності та відстоювання ключових українських наративів в міжнародному дискурсі.

Список використаних джерел

1. Moreno R. Zelensky's discourse during the Russian invasion of Ukraine. How the war narratives influences conflicts, 2022, 85 p. URL: <https://repositorio.comillas.edu/xmlui/bitstream/handle/11531/55778/TFG-%20Moreno%20Rubio%2C%20%20Angel.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 27.02.2025).
2. Ukraine support after 3 years of war: Aid flows remain low but steady – Shift towards weapons procurement, *Ukraine Support Tracker*, 2025. URL: <https://www.ifw-kiel.de/publications/news/ukraine-support-after-3-years-of-war-aid-flows-remain-low-but-steady-shift-towards-weapons-procurement/> (дата звернення: 14.02.2025).
3. Цікул І. Особливості оновлення стратегій комунікації інститутів влади в умовах російської агресії (на прикладі комунікацій Президента України). *East of Europe*, 2025. Vol 9, 1. DOI: 10.17951/we.2023.9.1.37-53.
4. Guriev S., Treisman D. Informational Autocrats *The Journal of Economic Perspectives*, 2019, Vol. 33, No. 4, pp. 100-127. URL: <https://www.jstor.org/stable/26796838> (дата звернення: 02.03.2025).
5. Діяльність Президента України в умовах російсько-української війни: інформаційно-аналітичний бюлетень / Фонд Президентів України (ФПУ). Київ : НБУВ. URL: <https://nbuviap.gov.ua/fond-prezydentiv-ukrainy/informatsiino-analitychna-produktsiia-fpu/diialnist-prezydenta-ukrainy-v-umovakh-rosiisko-ukrainskoi-viiny> (дата звернення: 20.03.2025).

Щербак Юрій Олександрович,
здобувач освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Конієвська Ольга Рафаїлівна,
докторка культурології, професорка,
професорка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ЦЕНТРУ КУЛЬТУРНИХ ПОСЛУГ

Українське сьогодення Центрів культурних послуг актуалізує питання щодо трансформації інформаційно-комунікаційних систем, підходів та можливостей їх функціонування.

Інформаційно-комунікаційна складова є важливою складовою в діяльності будь якого закладу, адже без інформаційного забезпечення та дієвих комунікаційних каналів ефектив-

ність Центру культурних послуг має низький результат. Інформативно-комунікаційна результативність залежить від професійних компетентностей керівника та працівників закладу культури.

Українські вчені є активними в дослідженнях інформаційно-комунікаційних компетентностей і характеризуються вони міждисциплінарним підходом. Інформаційно-комунікаційна компетентність є об'єктом дослідження українських дослідників, де її розглядають як складову професійної культури керівників закладів вищої освіти (Горобець І.А.) та позашкільного навчального закладу (Наумчук І.А.). До проблематики технологій формування інформаційно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів звертається Клеба А.І. на особливостях формування інформаційно-комунікаційних технологій студентів зупиняється Костікова І.І. Копієвська О.Р. досліджуючи моделі соціокультурних трансформацій виокремлює інформаційну та комунікаційну моделі, як найбільш ефективний інструмент для встановлення партнерських відносин між працівниками закладу культури та їх відвідувачами [3; 4]. Дослідники одностайні в пріоритетності професійних інформаційно-комунікаційних компетентностей для здійснення управлінських, організаційних, адміністративних обов'язків та професійної культури. Слід наголосити, що інформаційно-комунікаційна компетентність як складова професійного функціонування Центру культурних послуг, серед українських вчених не досліджувалась.

Під інформаційно-комунікаційною компетентністю можна розглядати професійну здатність до обробки інформації, створення інформаційних каналів для ефективної комунікації із як внутрішньої, так і зовнішньої діяльності Центру культурних послуг.

Професійним викликом для керівництва та працівників Центрів культурних послуг є володіння інформаційно-комунікаційними технологіями, які вкрай швидкоплинні за своїми технічними та нормативними характеристиками.

Так, на етапі створення Центру культурних послуг необхідно володіти знаннями щодо збору інформації та проектною документації. Комунікаційна складова включає обговорення створення закладу культури з представниками громадськості та всіма зацікавленими суб'єктами. В посібнику «Центр культурних послуг у територіальній громаді» рекомендовано на «організаційно-комунікаційному етапі робочій групі розробити орієнтовну організаційно-управлінську структуру ЦКП, узгодити своє бачення майбутнього ЦКП із баченням жителів громади шляхом проведення широкого громадського обговорення узагальненого варіанту моделі ЦКП та, в разі необхідності, відкоригувати його за результатами проведеного громадського обговорення» [7, с. 99].

Інформаційно-комунікаційні технології, їх професійне застосування важливе при плануванні діяльності Центру культурних послуг, від стратегії розвитку до поточної роботи всіх професійних груп центру. Саме тому працівникам Центру необхідно підвищувати професійні компетентності для більш ефективного виконання покладених на них обов'язків.

Створення, збереження, обробка та передача інформації є не тільки важливою складовою в управлінні Центром культурних послуг, а і фіксацією раціональної комунікації зі споживачем культурних послуг. Адже сама культурна послуга функціонально забезпечує інформаційні та комунікаційні потреби людини.

Якісно і професійно сформована комунікаційна стратегія дозволить встановити дієвий діалог з всіма суб'єктами, хто зацікавлений в розвитку Центру культурних послуг. Адже такий заклад культури має відповідати потребам відвідувачів і комунікація в таких ефективних трансформаціях займає ключове місце.

Опитування, зустрічі, анкетування, відкриті слухання, збір культурних потреб є тими комунікаційними засобами, які дозволяють зібрати інформацію про існуючий стан культурних пропозицій через призму якісних і кількісних показників, споживча активність і пасивність щодо різних культурних послуг які пропонує Центр культурних послуг.

Зібрана інформація, її якісна і професійна обробка дозволить визначити слабкі і сильні сторони, ризики та перспективні напрямки в діяльності Центру. Відповідну оцінку рекомендовано проводити з використанням SWOT-аналізу.

Отже, професійно організована інформаційно-комунікаційна модель функціонування Центрів культурних послуг дозволяє встановити раціональну комунікацію між всіма зацікавленими учасниками культурної розбудови громади. Якісна експертна оцінка зібраної інформації дозволить змістовно наповнити функціонал Центру новими ідеями, практиками та управлінськими рішеннями.

Використання сучасних підходів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в системі управління Центром культурних послуг дозволить підвищити якість послуг та кількість відвідувачів. Професійно спланована інформаційно-комунікаційна модель роботи Центрів культурних послуг дозволяє якісно забезпечити культурні права мешканців громади.

Список використаних джерел

1. Горобець І.А. Інформаційно-комунікаційна компетентність керівника вищого навчального закладу як важлива складова його професійної культури. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*: зб. наук. праць. Рівне, 2015. Вип. 11. С. 129 – 132.
2. Клеба А.І. Технологія формування інформаційно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Імідж сучасного педагога*. 2017. № 1. С. 20 – 22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2017_1_5 (дата звернення: 13.02.2025).
3. Копієвська О.Р. Інноваційний формат клубної справи в Україні: виклики децентралізації. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*: наук. зб. / упоряд. і наук. ред. В.Г. Виткалов; редкол.: Г.П. Чміль, В.Г. Виткалов, П.Е. Герчанівська та ін.; наук.-бібліогр. редагування наукової бібліотеки РДГУ. Рівне: РДГУ, 2021. Вип. 29. С. 108 – 113.
4. Копієвська О.Р. Моделі соціокультурних трансформацій. *Культура народів Причорномор'я*: науковий журнал. Симферополь: ТНУ ім. В.І. Вернадського, 2013. № 256, грудень. С. 151 – 155.
5. Костікова І.І. Формування культури використання інформаційно-комунікаційних технологій студентам. *Вісник Житомирського державного університету*. 2010. Вип. 53: Педагогічні науки. С. 37–41.
6. Наумчак І.А. Проблеми розвитку професійної культури керівника позашкільного навчального закладу в системі післядипломної педагогічної освіти. *Педагогічний дискурс*. 2011. Вип. 9. С. 240 – 243. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2011_9_57 (дата звернення: 13.02.2025).
7. Центр культурних послуг у територіальній громаді: посібник / Я. Петраков та ін.; Проєкт «Центри культурних послуг, як інструмент згуртованості громади»; Міністерство культури та інформаційної політики України; Товариство дослідників України. Київ, 2022. 296 с.

Лахман Богдана Петрівна,
здобувачка Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ

Науковий керівник – Новикова Руслана Артемівна,
заслужена артистка України,
доцентка кафедри інформаційних комунікацій
Факультету української філології, культури і мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

СУЧАСНІ ВІЗУАЛЬНІ ЕФЕКТИ В YOUTUBE-ВІДЕО: АНАЛІЗ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

YouTube є однією з найвпливовіших платформ для створення та поширення відеоконтенту, що активно впливає на сучасну культуру та медіапростір. Візуальні ефекти відіграють ключову роль у формуванні стилю відео, привертаючи увагу глядачів, покращуючи сприйняття контенту та сприяючи його популярності. Водночас, існує недостатньо ґрунтовних досліджень щодо специфічних технік, які використовують автори відео на YouTube, а також їхнього впливу на аудиторію. Цей контент охоплює основні техніки, такі як композитинг, анімація, кольорокорекція, використання графіки та спецефектів. Кожна з цих технік аналі-

зується з погляду її ефективності та практичності, а також способів їх реалізації у процесі створення відео.

Крім того, цікаво дослідити, як візуальні ефекти впливають на формування бренду та стилю контенту. Огляд найновіших тенденцій у використанні візуальних ефектів дозволяє виявити їх значення для залучення та утримання аудиторії, а також для підвищення конкурентоспроможності контенту на платформі.

Дослідження візуальних ефектів у контексті YouTube обумовлена зростаючою популярністю платформи та її впливом на сучасну культуру. Візуальні ефекти стають важливим інструментом, що допомагає створювати привабливий контент, здатний залучити та утримати увагу глядачів. Проблема полягає в недостатньому вивченні специфічних технік, які використовуються творцями контенту на YouTube, та їхнього впливу на сприйняття глядачами. Оскільки YouTube став важливим елементом сучасної комунікації, важливо проаналізувати, як візуальні ефекти можуть вплинути на комунікативні стратегії відеомейкерів.

Якщо проаналізувати популярні візуальні ефекти у YouTube-відео, ми можемо виокремити основні техніки та дослідження впливу на глядацьку аудиторію:

- Огляд літератури з теми візуальних ефектів у медіа.
- Аналіз технік, які використовуються у найбільш успішних відео на YouTube.
- Розробка практичного посібника для відеомейкерів щодо ефективного використання візуальних ефектів, що включає приклади та рекомендації.

У контексті дослідження візуальних ефектів у YouTube-відео важливо звернути увагу на те, як ця тема була висвітлена у наукових публікаціях, що аналізують вплив медіа на аудиторію. Останні роки відзначаються активним розвитком досліджень у цій сфері, що пов'язано зі зростанням популярності платформ, таких як YouTube, і їхнім значенням у формуванні сучасної культури.

Аналізуючи роль візуальних ефектів у цифрових медіа, варто звернутися до праць провідних дослідників у цій сфері.

Лев Маневич у книзі *The Language of New Media* (2001) досліджує принципи естетики цифрових медіа та підкреслює, що візуальні ефекти є невід'ємною частиною сучасного нарративу, що дозволяє авторам створювати глибші емоційні історії.

Девід Бакінгем у праці *Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture* (2003) наголошує, що візуальні ефекти не лише виконують естетичну функцію, а й можуть полегшувати навчання, сприяючи кращому засвоєнню інформації.

Ендрю Хоскінс у статті *The Mediation of Memory* (2011) аналізує, як візуальні ефекти у соціальних медіа впливають на формування колективної пам'яті та уявлення про події, створюючи певні нарративи, що мають значний вплив на суспільну свідомість. На основі аналізу літератури можна зробити висновок, що візуальні ефекти відіграють важливу роль у формуванні сприйняття інформації, впливаючи як на естетику контенту, так і на його освітню та комунікативну складову. Багато з цих досліджень відзначають, що візуальні ефекти можуть підвищувати емоційний вплив контенту, формуючи глибший зв'язок між творцями та їх аудиторією. Водночас, відзначається брак детальних досліджень, які б зосереджувалися виключно на специфічних техніках візуальних ефектів у YouTube, що і стане основною метою нашого дослідження, що включає детальний аналіз найпопулярніших технік візуальних ефектів, які використовуються у YouTube-відео.

На основі дослідження відеоконтенту на YouTube можна виділити основні техніки візуальних ефектів, що найбільш активно використовуються авторами контенту:

– **Композитинг** – процес поєднання кількох візуальних елементів в одному кадрі. Використовується для створення сцен, які неможливо або складно зняти в реальному житті.

– **Анімація** – використання рухомих графічних елементів, що додають динамічності відео. Вона активно застосовується для пояснення складних концепцій, створення інтро або покращення переходів між сценами.

– **Кольорокорекція** – налаштування кольорової гами відео з метою створення певної атмосфери. Включає зміну яскравості, контрасту, насиченості кольорів.

2. Медіа, інформація, комунікація: нові парадигми та міждисциплінарні зв'язки

– **Спеціальні ефекти** – це візуальні трюки, такі як вибухи, магічні трансформації або зміна фону, які роблять контент більш видовищним та емоційно виразним.

Результати аналізу підтверджують, що візуальні ефекти є важливим елементом відеоконтенту на YouTube, сприяючи його привабливості та впізнаваності. Використання композитингу, анімації, кольорокорекції та спецефектів дозволяє авторам відео створювати якісний та конкурентоспроможний продукт. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на:

– Аналіз впливу новітніх технологій (віртуальна та доповнена реальність) на розвиток візуальних ефектів у цифрових медіа.

– Вивчення психологічного впливу візуальних ефектів на сприйняття контенту.

– Розробку методик оцінювання ефективності застосування різних технік у відеопродукції.

Отже, розуміння та ефективне використання візуальних ефектів є важливим аспектом створення якісного контенту, що відповідає сучасним тенденціям цифрового світу.

Список використаних джерел

1. Buckingham, David. Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. Polity Press, 2003. <https://digitalauthorship.org/wp-content/uploads/2016/01/buckingham-media-education-chapter-3-pdf.pdf> (дата звернення: 25.03.2025).

2. Hoskins, Andrew. "The Mediation of Memory." Memory Studies, vol. 4, no. 2, 2011, pp. 123-135. https://warwick.ac.uk/fac/arts/history/research/centres/ehrc/events/hoskins_dms_pt1_002_readings.pdf (дата звернення: 25.03.2025).

3. Manovich, Lev. The Language of New Media. MIT Press, 2001. <https://manovich.net/content/04-projects/163-language-of-new-media/language.pdf> (дата звернення: 25.03.2025).

Зінов'єва Тетяна Анатоліївна,

кандидатка мистецтвознавства, доцентка,

*доцентка кафедри інформаційної діяльності та медіакомунікацій
Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса*

Кремльов Костянтин Іванович,

*здобувач кафедри інформаційної діяльності та медіакомунікацій
Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса*

ДОВІРА ДО МЕДІА В ЕПОХУ ПОСТПРАВДИ: ІСТОРІОГРАФІЯ

Метою дослідження є аналіз історіографії проблеми довіри до медіа в умовах епохи постправди, з особливим акцентом на міждисциплінарний підхід та український контекст.

Термін «post-truth» вперше зафіксовано в есе Стівена Тесича «A Government of Lies» (1992) [6], у якому автор наголошує на добровільній відмові суспільства від правди заради зручної ілюзії. У 2016 році цей термін було обрано словом року за версією Oxford Dictionaries [14]. Постправа, за цим визначенням, означає не просто час після істини, а реальність, де істина втрачає свою значущість, поступаючись емоціям і переконанням. З цього часу «post-truth» перетворився на предмет інтенсивного міждисциплінарного дослідження [14].

Із 2016 року відзначається стрімке зростання публікацій на тему постправди в наукометричних базах, зокрема у PubMed і Scopus. Бібліометричні дані вказують на перші публікації з використанням терміна ще з 2006 року. Google Scholar наразі містить понад 83 000 англomовних статей, що демонструє масштабність наукової зацікавленості.

Ключовим концептуальним підґрунтям у вивченні постправди виступає праця Жана-Франсуа Ліотара «Стан постмодерну» (1979) [7]. Ліотар констатує кризу метанаративів, фрагментацію знання та трансформацію соціальних інституцій. Його ідеї створюють філософське тло для розуміння ерозії довіри до медіа у постмодерному суспільстві.

Історіографія довіри до медіа в епоху постправди охоплює соціологічні, філософські, психологічні та журналістичні підходи. Починаючи з 1970–80-х років, дослідники трактували довіру як елемент соціального капіталу [10] або професійної легітимності ЗМІ [8], [2]. У ХХІ столітті ця довіра зазнала нових викликів: фейкові новини [1], алгоритмічні бульбашки [9], поява блогерів та інфлюенсерів.

Ключові дослідження останнього десятиліття зосереджуються на:

- поширенні дезінформації через соціальні мережі [12; 5; 18];
- зниженні стандартів журналістики задля уваги аудиторії [3];
- впливі іммерсивних технологій (VR, AR) на довіру до медіаконтенту [11; 4; 15];
- ролі медіаграмотності у протидії постправді [13].

В українському контексті довіра до медіа набуває особливого значення на тлі інформаційної війни. Аналітика ГО «Детектор медіа» [22] свідчить про домінування олігархічних та політичних наративів у ЗМІ. Попри це, високий рівень довіри зберігається до незалежних журналістських ініціатив (StopFake, VoxCheck).

Проблематика журналістської освіти в епоху постправди стає дедалі актуальнішою. Вона охоплює підготовку фахівців, здатних протистояти інформаційним маніпуляціям [21; 19], працювати з новими форматами подачі (іммерсивна журналістика, ігрофікація) [15; 16], та формувати стійкість до фейкових наративів [17; 19; 20; 23].

Висновки. Історіографія довіри до медіа в епоху постправди вказує на такі ключові тенденції:

- Зміщення фокусу з істини як об’єктивного факту до джерела, що її подає.
- Активізація досліджень аудиторії як суб’єкта медіавзаємодії.
- Переорієнтація журналістики з монологу на діалог із суспільством.
- Поширення порівняльних (cross-national) досліджень для розуміння локальних моделей довіри.

Комплексний аналіз цієї проблематики є необхідним для розробки стратегій протидії дезінформації, підвищення рівня критичного мислення та збереження довіри до медіа в умовах сучасної гібридної реальності.

Список використаних джерел

1. Allcott H., Gentzkow M. Social Media and Fake News in the 2016 Election. *Journal of Economic Perspectives*. 2017. Vol. 31, No. 2. P. 211–236.
2. Coleman S., Morrison D.E. What is the future of the public sphere in the internet age? *Media, Culture & Society*. 2000. Vol. 22(3). P. 333–350.
3. Farkas J., Schou J. Post-truth, fake news and democracy: Mapping the politics of falsehood. New York : Routledge, 2018. 132 p.
4. George C., Eiband M., Hufnagel M., Hussmann H. Trusting strangers in immersive virtual reality. *Proceedings of the 23rd International Conference on Intelligent User Interfaces Companion*. 2018, March. P. 1–2. URL: <http://www.medien.ifi.lmu.de/pubdb/publications/pub/georgeiui18/georgeiui18.pdf>. (Retrieved on 02.05.2024).
5. Kang S., O’Brien E., Villarreal A., Lee W., Mahood C. Immersive Journalism and Telepresence: Does virtual reality news use affect news credibility? *Digital journalism*. 2019. 7(2). P. 294–313.
6. Kreitner R. Post-Truth and Its Consequences: What a 25-Year-Old Essay Tells Us About the Current Moment. *The Nation*. November 30, 2016. URL: <https://www.thenation.com/article/archive/post-truth-and-its-consequences-what-a-25-year-old-essay-tells-us-about-the-current-moment/>

*Лаврик Оксана Василівна,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри інформаційної діяльності та медіакомунікацій
Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса*

*Колондейко Аліна Сергіївна,
здобувачка Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса*

ІНСТАГРАМІЗАЦІЯ ТА ЮТУБІЗАЦІЯ НОВИХ МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТИ ЇХ ДОДАТКОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

З розвитком цифрових технологій нові медіа стали важливою складовою сучасної комунікації, змінивши підходи до обміну інформацією та впливу на суспільство. Термін «нові медіа» з'явився наприкінці XX-го століття як відповідь на бурхливий розвиток цифрових технологій. Він означає перехід від традиційних медіа, таких, як телебачення, радіо та газети, до нових форм комунікації, що стали можливими завдяки Інтернету та іншим інформаційним технологіям. Основною відмінністю нових медіа є інтерактивність і здатність до персоналізації, що дозволяє користувачам не лише отримувати інформацію, але й активно брати участь у її створенні та поширенні [5, 6]. Важливою віхою у розвитку нових медіа став Web 2.0, який означав не тільки новий етап в еволюції Інтернету, але й підкреслював його соціальний аспект.

Основна суть Web 2.0 полягала в тому, що користувачі переставали бути просто споживачами інформації, а ставали її активними творцями. Це дало поштовх для появи таких платформ, як YouTube, Facebook, Twitter, які сьогодні є основними гравцями у світі нових медіа [5, 6], оскільки ці платформи на сучасному етапі активно використовуються і так звані традиційними медіа, яким довелося адаптуватися до нових технологічних умов.

Поява онлайн-медіа призвела до зміни моделі споживання інформації – тепер користувачі можуть вибирати, що читати, коли і як, а також брати участь у дискусіях через коментарі та соціальні мережі [5]. Окрім того, нові медіа включають IPTV – нову форму телебачення, що також кардинально змінила медіаландшафт. Інтернет-протокольне телебачення дозволяє користувачам не тільки дивитися телевізійний контент, але й обирати, коли і який саме контент вони хочуть переглянути. Це дало змогу споживачам контролювати свій медіадосвід, зробивши його більш гнучким і зручним. IPTV, як і інші нові медіа, базується на інтерактивності, що дозволяє користувачам взаємодіяти з контентом, обирати різні ракурси під час спортивних трансляцій або навіть брати участь у прямих ефірах через коментарі та голосування [6].

Отже, поняття «нові медіа» охоплює і соціальні мережі, і такі платформи, як YouTube, TikTok та Instagram, де відеоконтент та візуальна інформація стають основним засобом комунікації. Дослідники Генрі Дженкінс [10] та Мануель Кастельс [7] наголошують на трансформації медіасередовища і впливові нових медіа на культуру та масову комунікацію. Так, Г. Дженкінс акцентує увагу на «конвергентній культурі», де користувачі стають не лише споживачами, але й творцями контенту. М. Кастельс досліджує соціальні зміни, які виникають завдяки інформаційним потокам у мережевому суспільстві. Ці зміни вимагають ґрунтовного дослідження механізмів функціонування нових медіа, їх впливу на поведінку користувачів та на сучасну інформаційну безпеку.

Нові медіа є результатом стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, які трансформували традиційні медійні форми. Вони характеризуються інтерактивністю, можливістю двостороннього зв'язку, мультимедійністю, персоналізацією контенту та глобальним охопленням аудиторії. На відміну від традиційних медіа, які переважно є односторонніми і лінійними (наприклад, телебачення чи радіо), нові медіа надають користувачам можливість безпосередньо брати участь у створенні, редагуванні та розповсюдженні контенту.

Однією з головних характеристик нових медіа є їхня здатність об'єднувати різні форми медіаконтенту в одному середовищі. Так, М. Кастельс підкреслює, що нові медіа функціо-

нують у межах «мережевого суспільства», де інформація циркулює через децентралізовані мережі, а користувачі стають не лише споживачами, але й виробниками контенту [7]. Отже, ключовими характеристиками нових медіа стають: інтерактивність (цей інструмент дозволяє користувачам активно взаємодіяти з контентом, модифікувати його та ділитися ним у соціальних мережах, блогах, форумах тощо), мультимедійність (сучасні платформи дозволяють комбінувати текст, аудіо, відео та графіку в одному медійному просторі, що значно розширює можливості сприйняття інформації; поява мультимедійних елементів у нових медіа дозволяє створювати складні й інтерактивні форми комунікації, що робить процес обміну інформацією більш динамічним і насиченим), персоналізація контенту, яка стала можливою завдяки алгоритмам, що використовують дані про поведінку користувачів для налаштування інформаційного потоку.

YouTube, Facebook, Instagram та інші платформи використовують алгоритми для підбору контенту, що найбільше відповідає інтересам кожного користувача, що, з одного боку, підвищує зручність використання, а з іншого, створює інформаційні бульбашки, де користувачі бачать лише ті думки та ідеї, які відповідають їхнім власним переконанням [4].

Нові соціальні медіа також змінюють роль традиційних медіа в масовій комунікації. Журналісти тепер активно використовують такі платформи, як Twitter, Facebook, Instagram чи YouTube для поширення новин у реальному часі. Також вони взаємодіють з аудиторією безпосередньо, отримуючи миттєвий зворотний зв'язок. Це сприяє більш інтерактивній та персоналізованій журналістиці, де читачі можуть ставити запитання, коментувати або навіть критикувати новини в режимі реального часу.

Тож сучасна масова комунікація значно «інстаграмізується» та «ютубізується». Термін «інстаграмізація» походить від соціальної мережі Instagram як символу візуальної культури (сучасна комунікація все більше зміщується в бік зображень, коротких відео та візуальних елементів, які часом передають зміст швидше та ефективніше, ніж текст) [2].

Інстаграмізація масової комунікації має кілька ключових аспектів. Насамперед це акцент на миттєвості, емоційності та інклюзивності. Візуальний контент зазвичай передає конкретний настрій або емоцію, що робить його ефективним засобом комунікації, незалежно від мови чи культурних особливостей споживача інформації.

Ще однією важливою рисою інстаграмізації є те, що візуальний контент має тенденцію до короткочасності й швидкого оновлення. У Instagram, як і в інших соціальних мережах, велике значення мають такі елементи, як stories – короткі відео, які зникають через 24 години. Це підкреслює тренд на споживання швидкого, короткого контенту. Люди більше не мають часу читати довгі статті або дивитися довгі відео – замість цього вони швидко переглядають новини, меми або відео тривалістю кілька секунд, щоб отримати основну інформацію [3].

Отже, інстаграмізація так чи інакше впливає на медіа, політику, освіту і навіть наукову комунікацію. Журналісти використовують візуальний контент для того, щоб швидше привернути увагу до новинних матеріалів. Політики ведуть кампанії через Instagram, звертаючись безпосередньо до виборців через фотографії та відео. В освітньому процесі інфографіки, відео та схеми стають невід'ємною частиною навчальних матеріалів. Науковці також використовують візуальні засоби для того, щоб донести складну інформацію простими та зрозумілими способами [4].

Однак інстаграмізація масової комунікації має і свої недоліки. Один із них – це поверховість сприйняття інформації. Оскільки візуальний контент часто подається в дуже стислому форматі, глибоке розуміння проблем або складних тем стає неможливим. Люди звикають до швидкого споживання інформації і можуть втрачати здатність до критичного аналізу або детального вивчення. Наприклад, новини у форматі «одного зображення» або «короткого відео» можуть спотворювати контекст або не надавати достатньої кількості даних для формування повної картини подій [5].

Ще одна проблема полягає в тому, що візуальні засоби комунікації часто акцентують увагу на зовнішніх аспектах, таких, як краса, естетика або емоційність, що може призводити

2. Медіа, інформація, комунікація: нові парадигми та міждисциплінарні зв'язки

до поверхневого сприйняття світу. Наприклад, у випадку з Instagram багато контенту присвячено так званому «ідеальному» способу життя, що формує нереалістичні очікування у користувачів щодо власного життя або кар'єри [1].

Загалом, інстаграмізація масової комунікації відкрила нові можливості для візуалізації інформації та її швидкого поширення, однак разом з тим принесла і нові ризики. Візуальні медіа стали невід'ємною частиною сучасного інформаційного середовища, і важливо вміти використовувати їх з користю, але й не забувати про критичний підхід до того, що ми споживаємо у вигляді зображень чи відео.

Ютубізація – явище, яке відображає значний вплив відеоконтенту на сучасну комунікацію (назва походить від популярної відеоплатформи YouTube). Його суть полягає в тому, що відео стало одним із основних способів донесення інформації до широкої аудиторії. YouTube вже давно переріс звичайну платформу для розваг і перетворився на потужний інструмент, що впливає на журналістику, освіту, бізнес, політику та соціальне життя в цілому [9]. Відеоформат дозволяє більш глибоко і швидко передавати інформацію, порівняно з текстом чи аудіо. У відео можна поєднати зображення, звук, текст, музику та емоції, що робить його дуже ефективним комунікаційним інструментом. Це дозволяє глядачам краще зрозуміти інформацію і відчувати емоційний зв'язок із тим, що вони бачать на екрані.

Одна з основних переваг YouTube – це доступність і простота використання. Будь-хто може створювати та публікувати відео. У цьому сенсі YouTube став своєрідною демократичною платформою, де кожен має можливість поділитися своїми думками, досвідом чи творчістю з іншими.

Ще один важливий аспект ютубізації – це зміна способу споживання інформації. Тепер люди все частіше звертаються до відео як основного джерела знань та розваг [8]. Відео також є ідеальним засобом для персоналізації контенту. Це стосується як розважального контенту, так і освітнього чи інформаційного. Алгоритми платформи постійно аналізують поведінку користувачів і пропонують відео, які, на думку системи, можуть бути їм цікавими. Цей процес, до речі, ставить YouTube поряд із соціальними мережами, де контент підлаштовується під кожного користувача [8].

YouTube також змінив спосіб, у який відбувається взаємодія між авторами контенту та аудиторією. Тепер глядачі можуть залишати коментарі, ділитися своїми думками, ставити запитання та отримувати відповіді безпосередньо від авторів відео. Це створює двосторонній зв'язок, якого не було в традиційних медіа. Також відео дозволяє людям наочно показати свої дії або пояснити свої думки, що робить комунікацію більш ефективною та зрозумілою [9].

Однак разом із перевагами ютубізація має і свої ризики. Одним із них є надлишок інформації. Через величезну кількість відео на платформі глядачам іноді важко знайти якісний контент або інформацію, яка дійсно має значення. Крім того, через швидке зростання кількості авторів контенту багато відео можуть бути низької якості або не надавати точну інформацію. Також існує проблема фейкових новин та дезінформації, що поширюються через відео. Наприклад, на YouTube можна знайти відео, в яких викладаються неправдиві факти або змови, які можуть впливати на суспільну думку і викликати хибне уявлення про реальність [9].

Загалом, інстаграмізація та ютубізація – важливі явища сучасної комунікації та нових медіа, які показують, як сильно змінився світ під впливом технологій. Попри те, що ці комунікаційні інструменти надають величезні можливості споживачам інформації, вони мають і численні недоліки та ризики, які ще потребуватимуть свого поглибленого аналізу та вивчення.

Список використаних джерел

1. Архіпова О. Інструменти комунікації б'юті-брендів в соціальних мережах. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/29641/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8F%20%D0%90%D1%80%D1%85%D1%96%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%86%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%B0.pdf> (дата звернення: 15.10.2024).
2. Видайчук К. Соціальні мережі як інструмент професійної промоції та пошуку партнерів в інтернеті. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/29049/1/17_Vudajchyk.pdf (дата звернення: 15.10.2024).

3. Григорова З. В. Сучасні тенденції розвитку рекламного ринку України. *Економіка та суспільство*. 2021. № 24. URL: <http://surl.li/gpyzr> (дата звернення: 15.10.2024).
4. Грозна О.О. Персоналізація контенту сучасних онлайн-медіа: виклики та перспективи. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*, № 41 (липень, 2024). С. 298-299. URL: https://www.researchgate.net/publication/382859887_Personalizacia_kontentu_suchasnih_onlajn-media_vikliki_ta_perspektivi (дата звернення: 15.10.2024).
5. Журбенко К.В. Вплив нових медіа на соціальну комунікацію. *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики»*. Д.: Роял принт, 2016. С. 317–318.
6. Журбенко К.В. Нові медіа як об'єкт соціологічного вивчення. *Грані*, 2016, № 7 (135). С. 90–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2016_7_17. (дата звернення: 15.02.2025)
7. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства [пер. з англ. Е.Г. Ганиша, А.Б. Волкової]. К.: Ваклер, 2007. 304 с.
8. Сомова О. Відео як інструмент майбутнього. URL: <http://surl.li/gqkfv> (дата звернення: 18.02.2025).
9. Тургенєва А., Попова А. та ін. Відеохостинг YouTube як засіб інформаційно-культурної соціалізації дітей молодшого шкільного віку. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2021. Том 81, №1. С. 69-74. URL: <https://dspace.bdpu.org.ua/items/604c2783-37a4-49d7-80d5-77d4c881faed> (дата звернення: 15.02.2025).
10. Jenkins H. *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. NYU Press, 2006. URL: <https://www.dhi.ac.uk/san/waysofbeing/data/communication-zangana-jenkins-2006.pdf> (дата звернення: 05.02.2025).

Терехова Ксенія Костянтинівна,
*здобувачка Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ*

Науковий керівник – Малюк Євген Олександрович,
*кандидат культурології,
доцент кафедри інформаційних комунікацій
Факультету української філології, культури і мистецтва,
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ*

НАВИЧКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЦИФРОВУ ДОБУ

Цифрова трансформація значно змінює вимоги до компетенцій сучасного фахівця в інформаційній сфері, роблячи інформаційну грамотність однією з базових навичок. Інформаційна грамотність передбачає вміння знаходити, оцінювати та використовувати інформацію ефективно, не забуваючи про етичні стандарти. У статті розглянуто основні аспекти інформаційної грамотності та необхідні навички для успішної діяльності в цифровому середовищі.

Розвиток навичок інформаційної грамотності є фундаментальним для підготовки до роботи у цифровому суспільстві. Отримані результати можуть бути використані для розробки навчальних програм, адаптованих до сучасних вимог ринку праці, бібліотечній та архівній справі, а також для створення тренінгів і курсів з інформаційної грамотності для молоді та професіоналів.

Сучасна людина отримує інформацію переважно з мас-медіа, Інтернету та соціальних мереж. Водночас не всі вміють правильно користуватися засобами масової інформації.

Згідно з дослідженням USAID-Internews «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа у 2019 р.», майже 60 % українців не мають розвинуеного критичного мислення, а лише 11 % змогли розпізнати фейки. При цьому 65 % респондентів вважають, що здатні відрізнити неправдиву інформацію. Однак кількість людей, які перевіряють джерело новин, зменшилася з 28 % до 27 % порівняно з минулим роком. Також лише 26 % звертають увагу на баланс думок у новині, а 13 % цікавляться власником медіа. У дослідженні взяли участь близько 4 тисяч осіб, а похибка вибірки не перевищує 2,5 % (з імовірністю 0,95) [1].

2. Медіа, інформація, комунікація: нові парадигми та міждисциплінарні зв'язки

Інформаційна грамотність — це набір компетентностей, необхідних для активної й усвідомленої участі в житті медійного суспільства. У законі “Про освіту” одним з головних пріоритетів зазначено формування у учнів та водночас і у вчителів навичок та компетенцій критичного мислення, інформаційної та медіаграмотності [2].

Цифрова трансформація змінює спосіб отримання та поширення інформації, роблячи її доступнішою, але водночас підвищуючи ризик маніпуляцій і дезінформації. В умовах глобалізації та розвитку технологій інформаційна грамотність стає не просто навичкою, а необхідною компетенцією для свідомого споживання контенту.

Алгоритми соцмереж створюють ефект «інформаційної бульбашки», коли користувач отримує лише ті новини, що відповідають його інтересам. Це обмежує доступ до альтернативних точок зору та формує викривлене уявлення про реальність. Крім того, багато користувачів не звертають уваги на джерела новин, що ускладнює боротьбу з дезінформацією.

Для підвищення рівня інформаційної грамотності важливу роль відіграє освіта. Впровадження курсів медіаграмотності в навчальних закладах, створення незалежних платформ для перевірки фактів та активна робота ЗМІ щодо пояснення принципів достовірного контенту є ключовими заходами для протидії інформаційним загрозам. Також подібною роботою може займатися бібліотека та інші інформаційні установи.

Інформаційна грамотність також тісно пов'язана з цифровою безпекою. В умовах постійних кібератак та витоків даних важливо розуміти, як захищати особисту інформацію та уникати маніпуляцій. Наприклад, згідно з дослідженням Pew Research Center 2019 року, 64 % американців не можуть відрізнити фішинговий сайт від справжнього, що підкреслює необхідність навчання основам кібербезпеки, що є однією зі складових медіаграмотності [3].

У контексті впровадження медіаграмотності в інформаційній діяльності можна звернутися до досвідуміжнародної організації ЮНЕСКО, яка в своїх офіційних документах сформувала п'ять принципів медійної та інформаційної грамотності.

1. Інформацію слід сприймати критично, не надаючи жодному джерел абсолютного пріоритету.

2. Кожен громадянин є творцем і споживачем знань, має право на доступ до інформації та самовираження. Медійна й інформаційна грамотність є загальним правом і пов'язана з правами людини.

3. Інформація та знання не є нейтральними чи незалежними. Концептуалізація та використання медійної й інформаційної грамотності мають робити це очевидним для всіх.

4. Кожен має право отримувати, розуміти та поширювати інформацію, навіть якщо відкрито цього не заявляє. Це право є непорушним.

5. Інформаційна грамотність — це безперервний процес набуття знань, навичок і установок щодо використання, створення та передавання інформації, а також медійного й технологічного контенту [4].

Навички інформаційної грамотності є невід'ємними для успішної адаптації в сучасному цифровому середовищі. Вони дозволяють критично оцінювати вплив медіа на наше життя, розуміти функції різних інформаційних джерел та приймати обґрунтовані рішення на основі отриманих даних. Цифрова трансформація суспільства вимагає нових підходів до освіти, розвитку критичного мислення та відповідального ставлення до інформації. Ці навички допомагають ефективно діяти в інформаційному просторі, уникати маніпуляцій та інформаційного перевантаження, а також активно взаємодіяти з інформаційними ресурсами для досягнення особистих і професійних цілей.

Список використаних джерел

1. «Про освіту» : Закон України від 16.07.2019, № 10-р : станом на 27.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 29.03.2025).

2. Emily A. Vogels, Monica Anderson. Americans and Digital Knowledge in 2019. *Pew Research Center*. 09.10.2019. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2019/10/09/americans-and-digital-knowledge/> (дата звернення: 29.03.2025).

3. Media Sapiens. ЮНЕСКО опублікувала п'ять принципів медійної та інформаційної грамотності

сті. *Media Sapiens*. 24.02.2017. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/18453/2017-02-24-yunesko-opublikovala-pyat-pryntsypiv-mediynoi-ta-informatsiynoi-gramotnosti/> (дата звернення: 29.03.2025).

4. Маккормак Дж. Презентація нового опитування USAID-Internews щодо споживання медіа. *Укрінформ*. 16.10.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3113580-prezentacia-novogo-opituvanna-usaidinternews-sodo-spozivanna-media.html> (дата звернення: 29.03.2025).

*Бурденко Ксенія Олександрівна,
здобувачка Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ*

*Науковий керівник – Новикова Руслана Артемівна,
заслужена артистка України,
доцентка кафедри інформаційних комунікацій
Факультету української філології, культури і мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ*

РОБОТА ТЕЛЕВЕДУЧОГО В УКРАЇНСЬКИХ ТРЕВЕЛ-БЛОГАХ

Сучасні цифрові технології та популярність соціальних мереж суттєво вплинули на розвиток туристичної галузі. Тревел-блогінг став одним із ключових чинників популяризації міст та регіонів, формуючи туристичні маршрути та впливаючи на вибір мандрівників. В Україні блогери відіграють значну роль у висвітленні як популярних туристичних напрямків, так і маловідомих локацій, сприяючи розвитку внутрішнього туризму.

Тревел-блогінг – це форма цифрового контенту, що зосереджена на особистих подорожах, відгуках про туристичні локації та рекомендаціях щодо подорожей. Він охоплює текстові статті, фотографії, відео та дописи в соціальних мережах, що формують певний образ туристичного напрямку. На сьогодні тревел-блоги є важливим джерелом інформації для мандрівників, оскільки:

- Допомагають знайти унікальні та менш популярні туристичні локації;
- Формують тренди внутрішнього та міжнародного туризму;
- Є засобом просування місцевих бізнесів у сфері туризму.

Згідно з дослідженнями, 70% мандрівників перед поїздкою переглядають блогерські огляди місць призначення. Це свідчить про значний вплив тревел-контенту на рішення туристів. Українські тенденції тревел-журналістики показують це на своїх прикладах. У сучасному світі тревел-журналістика еволюціонувала від традиційних друкованих видань до цифрових платформ та соціальних мереж. Впливові світові тревел-блогери, такі як Nomadic Matt та The Blonde Abroad, збирають мільйони підписників, змінюючи уявлення про подорожі. В Україні тревел-блогінг активно розвивається з початку 2010-х років. Популярні українські блогери, як-от Орест Зуб (OpenMind), Вікторія Чернявська та Валерія Микульська, висвітлюють подорожі не лише за кордоном, а й в українських містах.

Особливості українського тревел-блогінгу в наш час набрали великі масштаби:

- Фокус на маловідомі локації в Україні (Чорнобиль, Покуття, Карпати);
- Активне використання відеоконтенту (YouTube, TikTok, Instagram Reels);
- Співпраця з місцевими організаціями для промоції туризму. Український тревел-блогінг розвивається завдяки зростанню інтересу до внутрішнього туризму, підтримці державних та приватних ініціатив, а також активному використанню соціальних мереж. Блогери стають провідниками для мандрівників, відкриваючи невідомі куточки країни.

Серед усіх найвідоміших тревел-блогерів України виділяються:

- Валерія Микульська – блогерка, що спеціалізується на подорожах Україною, особливо на маловідомих локаціях;
- Орест Зуб (OpenMind) – один із перших українських тревел-блогерів, який веде авторський сайт із детальними маршрутами та порадами щодо подорожей;

2. Медіа, інформація, комунікація: нові парадигми та міждисциплінарні зв'язки

– Антон Птушкін – популярний YouTube-блогер, який висвітлює подорожі у форматі документальних відео;

– Вікторія Чернявська – активна тревел-інфлюенсерка, яка використовує Instagram і TikTok для популяризації українських міст;

– Сергій Корнієнко (Ukraine.Travel) – блогер, що спеціалізується на історичних та культурних аспектах подорожей.

Переглянувши матеріали їх робіт і спираючись на наукові дослідження робимо висновок, що саме ці блогери активно формують позитивний імідж українського туризму та допомагають розвивати туристичну інфраструктуру регіонів.

У свою чергу, географія тревел-контенту вражає: які міста найчастіше висвітлюються

Найбільшу увагу тревел-блогери приділяють містам із розвиненою туристичною інфраструктурою. Згідно з аналізом контенту українських тревел-блогів за останні три роки, можна виділити найпопулярніші міста:

– Львів – культурний центр, який часто з'являється у блогах через свою архітектуру та гастрономію;

– Київ – столиця з багатою історією та активним сучасним життям;

– Одеса – місто, що приваблює туристів морем та унікальною атмосферою;

– Чернівці – популярний напрямок завдяки архітектурі та університету;

– Карпати (Яремче, Буковель, Верховина) – найпопулярніший регіон для еко-туризму.

Менше уваги блогери приділяють периферійним містам та регіонам, що свідчить про необхідність додаткової промоції маловідомих туристичних локацій. Тревел-контент в Україні можна поділити на текстовий, відеоконтент та фотоблоги, кожен із яких має свої особливості:

– Текстові блоги – характеризуються докладними маршрутами, порадами щодо транспорту та житла, історичними довідками;

– Відеоблоги – містять візуальні історії, емоційні враження, динамічний монтаж, музичний супровід;

– Instagram/TikTok тревел-контент – яскраві фото та короткі відео, що швидко набирають популярність. Використання новітніх технологій (дронів, 360°-відео, VR-контенту) значно підвищує ефективність тревел-блогінгу, дозволяючи залучати ширшу аудиторію. У сучасному інформаційному просторі тревел-блогінг розглядається як частина цифрової журналістики та соціального маркетингу. Згідно з дослідженнями цифрових комунікацій, тревел-блогінг поєднує елементи особистого досвіду, документального контенту та маркетингового просування туристичних напрямків (Smith, 2021).

Згідно з концепцією медіатуризму (Urry, 2002), тревел-контент впливає на формування туристичних практик та визначає очікування мандрівників. Соціально-когнітивна теорія Bandura (2001) доводить, що візуальний контент стимулює бажання аудиторії повторити побачений досвід, що пояснює популярність тревел-блогів. Отже, тревел-блог слід розглядати не лише як особистий досвід мандрівника, а й як комунікативну практику, що впливає на туристичну поведінку та вибір маршрутів. Дослідження Державного агентства розвитку туризму України. (2023) виявило, що :

1. Українські тревел-блогери суттєво впливають на туристичні потоки, формуючи тренди внутрішнього туризму.

2. Популярність туристичних напрямків напряму залежить від рівня їх висвітлення в блогах.

3. Тревел-блогінг стимулює економічний розвиток регіонів, сприяючи зростанню малого бізнесу та туристичної інфраструктури.

4. Основні виклики – інформаційна нерівномірність, відсутність держпідтримки та слабка інфраструктура.

5. Перспективи розвитку – інтеграція AI, VR-контенту та колаборація з туристичними організаціями

Український тревел-блогінг є важливим феноменом сучасної цифрової культури, що активно досліджується в наукових колах.

Тревел-блог як феномен став точно займати лідерську позицію ,серед усіх інших блогів. Підтримка тревел-блогерів провідними українськими цифровими масмедіа також зіграла провідну роль.

Стаття, опублікована в журналі "Питання культури", досліджує, як провідні українські цифрові масмедіа підтримують тревел-блогерів. Автори Ілля Юрійович Афанасьєв та Леся Миколаївна Устименко, аналізують форми співпраці між медіа та блогерами, підкреслюючи значення такої взаємодії для розвитку туристичної журналістики в Україні. Визначають головні особливості та акцентують увагу на провідних масмедіа. Стаття опублікована у випуску №38 за 2021 рік/

Також, у статті, опублікованій на платформі ResearchGate, аналізується поняття блогу та особливості сучасного тревел-блогінгу. Автори Андрій Петрович Зарічняк та Уляна Василівна Шиманська пропонують узагальнений підхід до класифікації тревел-блогів, що сприяє глибшому розумінню цього явища.

Проаналізувавши наукові дослідження та індекс популярності тревел-блогів можемо зазначити, що тревел-блоги відіграють важливу роль у формуванні туристичного дискурсу України, сприяючи її міжнародному позиціонуванню та внутрішньому розвитку туристичної галузі. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на визначення економічного впливу тревел-блогінгу, а також на аналіз його соціокультурних наслідків.

Блог та журналіст, блогінг і журналістика: вектори збіжності контрастивності багатогранні зараз. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки» класний приклад. У цій науковій літературі аналізується взаємозв'язок між блогінгом та журналістикою, зокрема в аспекті тревел-блогінгу. Степаненко М., Комарова А. чітко формулюють думки стосовно тревел блогу та його розширення в міжнародній журналістиці.

Безумовно, всі тревел блоги мають свою специфіку і свій почерк, але не кожен приверне увагу. Тревел блогерство як елемент сучасної інформаційної індустрії поширюється і набирає обороти , дедалі більше і це зазначено Опар Н., Гуляк К. в Scientific Collection «InterConf». Блогерство розглядається як складова сучасної інформаційної індустрії, що впливає на формування громадської думки. Аналізується роль блогерів у поширенні інформації та їхній вплив на медіаспоживання. Розглянуто етичні аспекти діяльності блогерів та їхню відповідальність перед аудиторією

Отже, у тревел-блогінгу ведучий – це більше, ніж просто людина в кадрі. Це дослідник, комунікатор, режисер та інфлюенсер, який через власні подорожі надихає інших відкривати світ. Успішний ведучий вміло поєднує навички розповідання історій, роботи з камерою, соціальної взаємодії та аналітики, роблячи контент цікавим, корисним та захопливим для аудиторії. Тревел-блогінг – це не просто хобі, а потужний інструмент, що впливає на туристичну індустрію, формує культуру подорожей та змінює уявлення людей про світ

Список використаних джерел

1. Блог Ореста Зуба про подорожі та саморозвиток. URL: <https://openmind.com.ua> (дата звернення: 25.03.2025).
2. Зарічняк А. П., Шиманська У. В. Тревел-блогінг як сучасний інструмент комунікації: поняття та особливості класифікації. *Грааль науки*. 2022. №2. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/629> (дата звернення: 25.03.2025).
3. Scientific Collection «InterConf»2023. № 177. С. 49–51. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/issue/view/6-8.11.2023> (дата звернення: 25.03.2025).
4. Афанасьєв І. Ю. Підтримка тревел-блогерів провідними українськими інтернет-масмедіа. *Культурно-мистецькі та освітні практики. Питання культурології*. 2021. № 38. С. 236–247. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.38.2021.247162>.
7. Brown, R. (2020). The Influence of Travel Blogging on Tourist Destinations. *Journal of Digital Tourism Research*, 5(2), 78-94. URL:https://www.bbc.com/ukrainian/blogs/2015/10/151012_travel_blog_verner_yg (дата звернення: 25.03.2025).

2. Медіа, інформація, комунікація: нові парадигми та міждисциплінарні зв'язки

8. Державне агентство розвитку туризму України. (2023). Аналітичний звіт щодо впливу медіа на туристичний сектор.
9. Urry J. The Tourist Gaze. London: SAGE Publications, 2002.
10. Чернявська В. Тренди тревел-блогінгу в Україні. *Туристична Україна*. 2024. С. 45–58.
11. YouTube-канал Антона Птушкіна. URL: <https://www.youtube.com/c/AntonPtushkin> (дата звернення: 25.03.2025).

*Срібненко Анастасія Андріївна,
здобувачка ПНВЗ «Київський університет культури», м. Київ*

*Науковий керівник – Збанацька Оксана Миколаївна,
докторка наук з соціальних комунікацій, доцентка,
професорка кафедри журналістики та міжнародних відносин
ПВНЗ «Київський університет культури», м. Київ*

МЕДІАПРОЄКТ «ЖІНОЧНІСТЬ ТА ЖИТТЯ» (СЕРІЯ ПОДКАСТІВ НА TELEGRAM-КАНАЛІ)

Сучасний цифровий світ підтримує розвиток нових форм комунікацій, однією з яких є подкасти. Вони стають потужним інструментом поширення інформації та створення спільнот навколо важливих соціальних проблем [6, с. 125].

Подкасти стали невід'ємною частиною популярної культури для мільйонів слухачів. Продюсер подкастів і провідний міжнародний аудіознавець Ш. МакХ'ю у книзі «Сила подкастингу: розповідайте історії за допомогою звуку» («The Power of Podcasting: Telling Stories Through Sound») розбирає, що робить подкаст хорошим, і описує, як можна це зробити. Дослідник поєднує практичні ідеї у створенні складних наративних подкастів або розмовних шоу з критичним аналізом мистецтва та історії аудіосторітелінгу [6].

Д. Ллінарес, Н. Фокс та Р. Беррі представили першу велику міждисциплінарну колекцію академічних досліджень, присвячених визначенню, статусу, практиці та наслідкам подкастингу через призму медіа та культурних досліджень. Автори дослідили граничний статус подкасту між механікою «старих» і «нових» медіа; представили подкастинг як показник «нової слухової культури», що має промислові, технологічні і культурні складові [5].

Місце подкастингу у сфері соціальних комунікацій та практичної журналістики в сучасному медіасередовищі визначено А. Досенко [2]. Аналіз сучасного стану та перспектив розвитку подкаст-маркетингу, його тенденцій, а також переваги та виклики цього інструменту для бізнесу представили І. Білик та В. Колісник [1].

Щодо теми жіночності та самореалізації, важливі дослідження проведено К. Конлін [4, с. 76], яка аналізує роль подкастів у формуванні феміністських спільнот.

У рамках написання кваліфікаційної роботи представляємо Медіапроект «Жіночність і життя» – це серія подкастів на Telegram-каналі, присвячена рольовим моделям жінок, їх викликам, кар'єрі, психологічному комфорту, самореалізації та розвитку особистості. Формат Telegram дозволяє легко ділитися аудіоконтентом, інтегрувати текстові матеріали, проводити опитування та організовувати обговорення в чатах. Дослідження Л. Перкса та Дж. Тернера [7, с. 130] підтверджують, що голосова комунікація підвищує рівень довіри між слухачами.

Виокремимо кілька концептів подкасту.

1. Причини вибору формату подкасту Telegram.

Переваги потокової передачі голосу в Telegram були підтверджені дослідженнями, проведеними Л. Перксом та Дж. Тернером [7], які наголосили, що голосове спілкування підвищує рівень довіри між слухачами.

2. Тематичні напрями подкасту.

Медіапроект включатиме кілька серій публікацій, що висвітлюють такі теми:

– Розвиток жіночності: баланс між традиційними та сучасними поглядами.
– Психологія та психічне здоров'я: емоційний інтелект, самоприйняття, подолання тривоги.

- Професійне життя та самореалізація: історії успішних жінок у різних сферах.
- Соціальні відносини та ролі: дружба, сім'я, особисті межі.
- Фемінізм та рівність: соціальні зміни та їх вплив на роль жінок у сучасному світі.

Аудіоформат дозволяє забезпечити глибшу взаємодію зі слухачами, оскільки дослідження показують, що аудіокомунікація зміцнює довіру та емоційний зв'язок між творцем контенту та аудиторією [7]. У Звіті на основі даних кількісного дослідження, здійсненого дослідницькою агенцією «New Image Marketing Group», складеного співробітницею Інституту соціології НАН України М. Наумовою зазначено, що до більшості медіа українці ставляться підозріло. Але якщо у 2020 році рейтинг недовіри очолювало телебачення, то в 2022 році частка тих, хто довіряє цьому джерелу зросла втричі (з 10% до 30%). Суттєво зросла довіра до радіо: з 23% до 40% та подкастів з 18% до 25% [3].

Подкасти є потужним засобом спілкування в епоху цифрових технологій, який дозволяє встановлювати тісний зв'язок із аудиторією, формувати спільноту та впливати на суспільний дискурс. Медіапроект «Жіночність і життя» покликаний не лише розважати, а й надихати, формувати нові цінності та давати голос жінкам, які прагнуть змінити світ навколо себе.

Список використаних джерел

1. Білик І. І., Колісник В. С. Подкаст маркетинг: сучасні стратегії просування бізнесу через аудіо формат. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. Вип. 20, т. 1. С. 190-201.
2. Досенко А. К. Подкаст-журналістика як популярний вид радіо діяльності в інтернеті в XXI столітті. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2018. № 4. С. 46-50.
3. Наумова М. Індекс медіа грамотності українців: 2020-2022 : аналіт. звіт за результатами комплекс. дослідж. *Детектор медіа*. 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/210210/2023-04-18-indeks-mediagramotnosti-ukraintsiv-2020-2022-povna-versiya/> (дата звернення: 25.03.2025).
4. Conlin C. *Women and Podcasts: Creating Online Communities through Audio Storytelling*. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. 198 p.
5. Llinares D., Fox N., Berry R. *New Aural Cultures and Digital Media*. Springer, 2018. 316 p.
6. McHugh S. *The Power of Podcasting: Telling Stories Through Sound*. Columbia University Press, 2022. 320 p.
7. Perks L. G., Turner J. S. Podcasts and productivity: A qualitative uses and gratifications study. *Mass Communication & Society*. 2019. № 22(1). P. 96-116. URL: <https://doi.org/10.1080/15205436.2018.1490434> (дата звернення: 25.03.2025).

Іщенко Валерія Олексіївна,
здобувачка Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ

Науковий керівник – Малюк Євген Олександрович,
кандидат культурології,
доцент кафедри інформаційних комунікацій
Факультету української філології, культури і мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

ОБГОВОРЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ЗА ДОПОМОГОЮ СУЧАСНИХ МЕДІА

Питання психічного здоров'я все більше набуває актуальності у сучасному суспільстві. До сих пір психічні розлади лишаються в суспільній свідомості специфічною сферою медицини, інформація про які передається із покоління в покоління у формі різноманітних міфів,

2. Медіа, інформація, комунікація: нові парадигми та міждисциплінарні зв'язки

в яких відбиваються стереотипи, страхи попередніх поколінь. Багато хто мусить стикнутися із осудом та нерозумінням у вже складні моменти життя, що лише обурює положення та серйозно шкодить.

Зростання психологічних проблем особливо актуальне в контексті війни та її наслідків. Тривожні стани, депресія, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) стали поширеними серед військових, переселенців, волонтерів та мирного населення. Медіа відіграють ключову роль у висвітленні цих проблем. Відповідальне ставлення до психологічного здоров'я, правдиві історії про те, як люди справляються з травмами, можуть допомогти зменшити стигматизацію та мотивувати тих, хто постраждав, звертатися за допомогою.

Для створення комфортних умов для людей, що мають або можуть мати подібні проблеми, обов'язково потрібно створити доступне та підтримуюче інформаційне оточення, можливість завжди мати джерело актуальної інформації. Для вирішення даного питання і була задумана бакалаврська робота під назвою «Висвітлення психологічних проблем в медіапросторі», яка досліджує можливості впливу медіаплатформи YouTube на сприйняття цієї теми через проєкт "Безкінечний дім". Цей проєкт прагне не лише висвітлити проблеми психічного здоров'я, а й допомогти суспільству краще розуміти людей з психічними захворюваннями, їхні щоденні труднощі та вплив цих хвороб на навколишніх. Його основна місія — підвищення рівня обізнаності про психічне здоров'я, боротьба зі стигматизацією та руйнування міфів навколо психічних розладів. У даних тезах здійснено спробу описати існуючі проєкти, в яких висвітлюється це питання, щоб на основі отриманих матеріалів розробити власний аудіовізуальний проєкт.

Для дослідження стану розробки проблеми психологічного здоров'я ми звернулися до робіт українських науковців А.Кучука, О. Сазонові, М. Слюсаревського та ін. Судячи з моніторингу телевізійних програм, проведеного нами, в Україні питання психічного здоров'я поступово перестає бути табуованим. Все більше проєктів у ЗМІ та соціальних мережах висвітлюють цю проблему, надаючи суспільству доступ до важливої інформації. Наприклад, проєкт «Суспільне. Здоров'я» активно публікує статті, документальні матеріали та інтерв'ю з експертами у сфері психології. Він розповідає історії людей, які стикаються з психічними розладами, висвітлюючи питання їхньої соціалізації, лікування та адаптації.

Окрім того, психологічні проблеми нерідко стають темами популярних телевізійних шоу, таких як "Від пацанки до панянки" та "Екси" на «Новому каналі». Хоча це переважно розважальні формати, вони порушують важливі соціальні питання: пережитий травматичний досвід, низьку самооцінку, проблеми у стосунках. Учасники шоу проходять психологічну роботу над собою, а глядачі можуть спостерігати за їхнім прогресом і дізнатися більше про методи подолання труднощів. Варто згадати й українських психологів, які ведуть блоги в соціальних мережах, серед яких Ірина Хапалова, Ярослава Марункевич та ін. Вони пояснюють важливість психічного здоров'я, дають поради щодо самопомогі та підтримки, розповідають про перші ознаки розладів. Це надзвичайно важливо, оскільки дозволяє людям, які ще не готові звернутися до спеціаліста, знайти корисну інформацію та підтримку. Такі самі цілі наслідую і мій проєкт.

Проєкт допомагає не лише висвітлювати складнощі, з якими стикаються люди з психічними хворобами, але й створює середовище підтримки, де кожен може дізнатися про сучасні підходи до лікування, важливість психотерапії та методи самопомогі. Він закликає суспільство до емпатії та розуміння, формуючи толерантніше ставлення до цієї теми.

Основною цільовою аудиторією проєкту буде молодь, яка прагне отримати достовірну інформацію про психічне здоров'я, а також люди, які мають власний досвід боротьби з психічними розладами або підтримують близьких у подібній ситуації. Загалом, такий відеоконтент може бути цікавим будь-кому, хто цікавиться питанням ментального здоров'я та соціального благополуччя. До того ж, проєкт допомагає подолати бар'єри страху та нерозуміння, що часто заважають людям звертатися за допомогою.

Проєкт "Безкінечний дім" прагне стати взірцем такого відповідального висвітлення. Він надає людям не лише інформацію, а й емоційну підтримку, допомагає суспільству зро-

зуміти, що психічні розлади — це не слабкість, а стан, який потребує уваги, розуміння та професійного підходу. Проєкти на зразок "Безкінечного дому", інформаційні платформи, блоги психологів та соціальні ініціативи сприяють підвищенню обізнаності, руйнують міфи і формують більш чуйне ставлення до людей з психічними розладами.

У майбутньому варто продовжувати розвивати такі ініціативи, залучаючи спеціалістів, активістів та самих людей із досвідом боротьби з психічними захворюваннями. Лише так можна створити суспільство, де кожен почуватиметься підтриманим і знатиме, що звернутися по допомогу — це нормально.

Список використаних джерел

1. Кічук, А. В. Психологічна ресурсність як основа психоемоційного здоров'я особистості. *Проблеми Сучасної Психології*, № 3 (27 квітня 2021), с. 92–98. <http://dx.doi.org/10.26661/2310-4368/2020-3-11>.
2. Сазонова, О. В. Особливості уявлень молоді та дорослих про фахову психологічну допомогу. *Проблеми Сучасної Психології*, № 2. с. 142–153. <http://dx.doi.org/10.26661/2310-4368/2020-2-15>.
3. Слюсаревський, М. О. (2018). Маса як об'єкт соціально-психологічного пізнання: розпорошений стан і феномен сконцентрованості. *Проблеми політичної психології*, 21(1), с. 3-29. <https://doi.org/10.33120/porp.v21i1.42>
4. Немеш, О. В. Вплив медіа на соціалізацію сучасної молоді. *Психологія: реальність і перспективи*, № 14. с. 166–76. http://dx.doi.org/10.35619/prap_rv.vi14.166.

Зінов'єва Тетяна Анатоліївна,
кандидатка мистецтвознавства, доцентка,
доцентка кафедри інформаційної діяльності та медіакомунікацій
Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса

Янчік Анастасія Геннадіївна,
здобувачка кафедри інформаційної діяльності та медіакомунікацій
Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ЖУРНАЛІСТА: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Метою дослідження є з'ясування основних напрямів, чинників та інструментів професійного розвитку журналіста в умовах трансформації медіапростору, цифровізації та викликів сучасності.

Професійний розвиток журналіста в сучасному світі є безперервним процесом, що потребує адаптації до змін у медіасфері, нових технологій, форматів подачі інформації, а також до соціальних викликів. Це підтверджується програмними результатами навчання за стандартами вищої освіти зі спеціальності 061 Журналістика: «Використовувати передові знання і методики у процесі дослідження діяльності та створення нових медіаінституцій» [2], «Використовувати сучасні інформаційні й комунікаційні технології та спеціалізоване програмне забезпечення для вирішення професійних завдань» [3]. Для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти окремо вказується «Здатність навчатися і оволодівати сучасними знаннями» [3].

З огляду на динамічність інформаційного середовища, журналісти повинні постійно вдосконалювати свої навички та знання, зберігаючи водночас етичні стандарти професії.

Серед ключових напрямів фахового зростання вирізняють опанування цифрових інструментів (робота з великими масивами даних, мультимедійний контент, соціальні мережі), розвиток навичок фактчекінгу [8], критичного мислення, аналітичної роботи з джерелами інформації, а також формування міждисциплінарної обізнаності – зокрема у сфері права, політики, економіки, ІТ [1; 6].

У сучасних умовах трансформації медіапростору одним із ключових напрямів професійного розвитку журналіста стає креативізація та цифровізація як практичної діяльності, так

і освітнього процесу. Застосування серйозних ігор у підготовці журналістів, а також фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи, відкриває нові можливості для моделювання реальних ситуацій, розвитку критичного мислення, навичок прийняття рішень і медіаграмотності [8; 9]. Використання серйозних ігор у журналістській освіті сприяє формуванню гнучких професійних компетентностей, актуальних в умовах цифрового середовища, адже симулятивні та імерсивні формати навчання стимулюють дослідницький інтерес і підвищують мотивацію здобувачів освіти [8]. У цьому контексті актуальним є і розвиток імерсивної журналістики, яка потребує не лише технічної обізнаності, а й високого рівня етичної рефлексії щодо довіри до інформації в умовах постправди й війни [6]. Ці тенденції демонструють, що новітні цифрові інструменти не лише змінюють журналістику як професію, а й вимагають переосмислення методів її викладання.

Журналісти мають змогу використовувати широкий спектр інструментів професійного вдосконалення: від участі у тренінгах, стажуваннях, вебінарах, міжнародних обмінах, проходження онлайн-курсів, запропонованих провідними освітніми платформами, такими як *JournalismCourses.org*, *Coursera*, *EdX* тощо [12; 4] до занурення в імерсивні навчальні середовища [7]. У 2023 році на базі Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль) було відкрито перший в Україні багатофункціональний хаб із технологіями доповненої реальності [13], що забезпечує можливості для реалізації проєктів у різних галузях і сприяє формуванню професійних компетентностей, зокрема в сфері журналістики. Створення цього хабу стало одним із практичних втілень Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору до 2030 року, ініційованої Оленою Зеленською [1].

Разом із тим, на шляху професійного розвитку журналіста постають численні виклики: нестабільність медіаринку, скорочення редакцій, інформаційне перевантаження, загроза дезінформації, професійне вигорання, а також обмеження свободи слова й тиск на журналістів у контексті воєнного стану [6].

Попри наявні проблеми, перспективи фахового розвитку залишаються значними. Зокрема, посилюється роль незалежних медіа та громадянської журналістики, зростає запит на якісний, перевірений контент. Водночас важливо забезпечити ефективну взаємодію між освітніми установами та медіаіндустрією для практикоорієнтованої підготовки кадрів [1; 11].

Отже, професійний розвиток журналіста сьогодні передбачає не лише технічне вдосконалення, а й формування ціннісних орієнтирів, здатності протистояти викликам дезінформації, війни та соціальної нестабільності. Успішне поєднання теоретичної підготовки, практичного досвіду та безперервного навчання є запорукою стійкості та ефективності журналістської професії в сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Схвалено розпорядженням КМУ від 14 квітня 2021 р. № 366 (в редакції розпорядження КМУ від 25 березня 2025 р. № 294-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Стандарт вищої освіти зі спеціальності 061 Журналістика другого (магістерського) рівня. МОН України, Київ, 2022. Затверджено наказом МОН України № 994 від 08.11.2022.
3. Стандарт вищої освіти зі спеціальності 061 Журналістика першого (бакалаврського) рівня. МОН України, Київ, 2019. Затверджено наказом МОН України № 864 від 20.06.2019.
4. UNESCO. Journalism, Fake News & Disinformation: Handbook for Journalism Education and Training. URL: <https://en.unesco.org>. Назва з екрана.
5. Бакіров В. С. Журналістська освіта в умовах цифрових трансформацій : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. 212 с.
6. Zinovieva T. Immersive Journalism: Trust Issues in the Post-truth Era and War. *Rhetoric and Communications*, Issue 60. July 2024. P. 87-117. DOI: <https://doi.org/10.55026/UPFV3991>.
7. Zinovieva T. Spatial storytelling as a convergence of e-learning, video games, archaic, and immersive journalism. *Electronic Scientific Professional Journal Open educational e-environment of modern university*". 2024. № 17. P. 42–64. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2024.174>.
8. Luhova T. A. Journalism education based on serious games. *Electronic Scientific Professional*

Journal "Open educational e-environment of modern university". 2021. № 11. P. 92–105. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2021.118>.

9. Лугова Т. А. Серйозні ігри у підготовці фахівців за спеціальністю «інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Електронне наукове фахове видання "Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету". 2022. № 13. С. 32-52. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2022.133>.

10. Примаць Т. О. Фаховий розвиток журналіста: між практикою і теорією : навч. посіб. Київ : Інститут журналістики, 2022. 176 с.

11. Kovach B., Rosenstiel T. The Elements of Journalism: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect. New York : Three Rivers Press, 2014. 268 p.

12. JournalismCourses.org. URL: <https://journalismcourses.org> (дата звернення: 02.04.2025).

13. У Тернополі відкрили перший в країні хаб із технологіями доповненої реальності. Укрінформ. 12.12.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3799287-u-ternopoli-vidkrili-persij-v-kraini-hab-iz-tehnologiami-dopovnenoj-realnosti.html> (дата звернення: 02.04.2025).

Селіханович Вадим Сергійович,

*здобувач Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ*

Науковий керівник – Новикова Руслана Артемівна,

*заслужена артистка України,
доцентка кафедри інформаційних комунікацій
Факультету української філології, культури і мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ*

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЖАНРУ TRUE CRIME У XX СТОЛІТТІ

У XX столітті суспільство зазнало кардинальних змін як у соціально-економічному, так і в культурному плані. Ці трансформації створили ґрунт для виникнення та популяризації нових жанрових форм літератури та журналістики, серед яких особливе місце посідає жанр true crime. Дослідження історичного контексту даного жанру дозволяє виявити його взаємозв'язок із соціальними процесами, розвитком мас-медіа та змінами у правовій свідомості населення. Мішель Фуко у своїй праці «Наглядати і карати» дослідив, як формування сучасних систем покарання стало відображенням змін у суспільних уявленнях про злочинність та владу.

Період XX століття характеризувався швидкою урбанізацією, розвитком промисловості та зростанням масового виробництва, що сприяло змінам у соціальній структурі суспільства. Ці зміни позначилися на формуванні нових соціальних ролей та ідеалів, зокрема, щодо того, як суспільство сприймає злочин і покарання. Розширення доступу до освіти та інформації створило сприятливі умови для виникнення критичного аналізу кримінальних подій, що в подальшому стало основою для популяризації жанру true crime. Зміни в економічному устрої також сприяли появі нових медіаплатформ, які активно висвітлювали як реальні злочини, так і судові процеси, що, як зазначає Жан Мерлі у своїй роботі, сприяло формуванню культурної пам'яті щодо кримінальних подій.

Еволюція засобів масової інформації стала одним із визначальних чинників у формуванні жанру true crime. З появою радіо, телебачення та друкованих видань, кримінальні історії отримали широке охоплення, що перетворило окремі випадки злочинів на справжні культурні явища. Цей процес супроводжувався зростанням інтересу аудиторії до реальних історій злочинності, що знайшло відображення як у журналістських розслідуваннях, так і в художніх творах. Трумен Капоте у своїй роботі «In Cold Blood» дійшов висновку, що документальне висвітлення кримінальних подій дозволяє глибше аналізувати соціальні та психологічні чинники, що призводять до вчинення злочинів.

2. Медіа, інформація, комунікація: нові парадигми та міждисциплінарні зв'язки

Одним із ключових аспектів, що вплинули на виникнення жанру true crime, є трансформація правової культури. Після Першої світової війни та під час міжвоєнного періоду суспільство все більше почало усвідомлювати необхідність реформування системи правосуддя. Наукові дослідження в галузі кримінології сприяли розумінню природи злочинності як соціального явища, а не лише як порушення окремих законів. Фуко, аналізуючи історичні зміни у системі покарань, підкреслював, що перехід до сучасних методів нагляду та контролю є відображенням глибоких змін у суспільних уявленнях про справедливість та правопорядок.

Перші приклади жанрових творів, що документували кримінальні події, з'явилися наприкінці XIX – на початку XX століття. Цей період відзначався пошуком нових форм розповіді, де журналістика починала орієнтуватися не лише на фактичну подачу новин, а й на інтерпретацію кримінальних подій через призму соціальних процесів. Автор у своїй праці дослідив, що вже тоді окремі випадки вбивств та злочинів набували символічного значення, яке перетворювалося на культурну форму висловлення суспільного занепокоєння.

У другій половині XX століття true crime поступово набував популярності як комерційно успішний жанр. Медіа почали активно використовувати кримінальні історії не лише для інформування громадськості, а й як засіб розваги. Така трансформація відображала зміну ставлення суспільства до злочинності: від сприйняття її як суто кримінального явища до розуміння її як культурного феномену. Рейчел Франкс у своїй статті досліджувала, як масмедіа перетворили окремі випадки злочинів на серію історій, що формували специфічну естетику true crime, зосереджену на драматургії та психологічному портреті учасників злочинів.

Попри виникнення жанру у XX столітті, актуальність тематики true crime зберігається і в наш час. Сучасні дослідження вказують на те, що сучасні медіапродукти продовжують розвивати традиції, започатковані в минулому, адаптуючи їх до нових технологічних та соціальних умов. Інтернет, соціальні мережі та стрімінгові платформи надають новий вимір взаємодії аудиторії з кримінальними історіями, роблячи їх більш інтерактивними та доступними. Так, аналіз сучасних тенденцій підтверджує, що жанр true crime є своєрідним дзеркалом суспільства, яке завжди шукає відповіді на питання про природу зла та межі людської свідомості.

Дослідження історичного контексту true crime вимагає комплексного підходу, що включає міждисциплінарний аналіз історичних, соціологічних та культурологічних аспектів. Застосування методів контент-аналізу дозволяє визначити ключові теми та мотиви, які супроводжують розповіді про реальні злочини. Фокусуючись на порівняльному аналізі різних періодів, можна простежити еволюцію жанрових характеристик – від акценту на фактичність подій до все більшого елемента драматизації та інтерпретації. Капоте, використовуючи методи документальної журналістики, дійшов висновку, що літературні форми true crime не тільки інформують, але й формують колективну пам'ять суспільства, що має значний вплив на його культурну ідентичність.

Аналіз історичного контексту та зародження жанру true crime має велике значення для сучасної науки, оскільки дозволяє розкрити глибинні процеси соціального контролю та впливу медіа на формування суспільних норм. Дослідження цього жанру сприяє кращому розумінню механізмів впливу культури на поведінку індивіда та суспільства в цілому. Крім того, воно відкриває нові перспективи для вивчення взаємозв'язку між мистецтвом, журналістикою та кримінологією. Як зазначають Джефф Ферелл і Джон Янг у своїй праці «Cultural Criminology: An Invitation» сучасна наукова парадигма повинна враховувати не лише економічні та технологічні чинники, а й культурно-психологічні аспекти, що впливають на сприйняття злочинності.

Підсумовуючи викладені тези, можна стверджувати, що формування жанру true crime у XX столітті було зумовлено комплексом історичних, соціальних та культурних чинників. Еволюція медіа, трансформація правової культури та зміни у сприйнятті злочинності стали ключовими драйверами, що вплинули на виникнення цього жанру. Розгляд даної тематики дозволяє не лише простежити історичні процеси, а й зрозуміти сучасні тенденції, які формують уявлення суспільства про справедливість, безпеку та моральні норми.

Отже, дослідження історичного контексту та становлення жанру true crime має не лише наукову, але й практичну цінність, оскільки сприяє більш глибокому розумінню механізмів соціального контролю та впливу медіа на суспільну свідомість. Подальші дослідження в даній галузі можуть стати фундаментом для розробки нових методологічних підходів у вивченні взаємозв'язків між кримінологією, журналістикою та культурологією.

Список використаних джерел

1. Фуко М. Наглядати і карати / переклад. Київ : Академічна думка, 1998.
2. Capote T. In Cold Blood. New York: Random House, 1966.
3. Murley J. The Rise of True Crime: 20th Century Murder and American Popular Culture. New York: Praeger, 2008.
4. Franks R. True Crime: The Regular Reinvention of a Genre. *Journal of Asia-Pacific Popular Culture*. 2016. Vol. 1, No. 1. P. 239–248.
5. Ferrell J., Hayward K., Young J. Cultural Criminology: An Invitation. London : SAGE Publications, 2008.

Безгубенко Катерина Павлівна,
здобувачка Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ

Науковий керівник – Вітковський Денис Ігорович,
старший викладач кафедри інформаційних комунікацій
Факультету української філології культури і мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

ТРЕВЕЛ-БЛОГ «ШОПОКИЄВУ»

Тревел-блоги як сучасний медіаформат стали важливим явищем у цифрову епоху, сприяючи популяризації туризму, культурної спадщини та локальних урбаністичних просторів. Попри зростаючу актуальність цього явища, у філологічній науці тревел-блоги залишаються недостатньо дослідженими. Їхній потенціал як культурного і комунікативного феномену потребує глибшого аналізу, зокрема щодо того, як тревел-блоги формують уявлення про міський простір та впливають на його сприйняття. Особливий інтерес становить їхня здатність переосмислювати культурно-історичні аспекти міста, створюючи нові образи і значення в цифровому просторі.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали праці провідних дослідників цифрових медіа, зокрема Генрі Дженкінса про конвергенцію медіа [4] та Мануеля Кастельса (Castells, 2012) [5] про мережі обурення й надії: суспільні рухи в епоху Інтернету.

У рамках аналізу YouTube-каналу «ШоПоКиєву» дослідження спирається на наукові напрацювання щодо тревел-блогінгу як сучасного інструменту комунікації. Зокрема, використано підходи, викладені у роботі (Зарічняк А. та Шиманської У. (2022)), де розглядаються поняття тревел-блогінгу та особливості його класифікації. Автори акцентують увагу на здатності тревел-блогів інтегрувати культурні, соціальні та інформаційні аспекти для популяризації туристичних об'єктів і міських просторів.

Тревел-блоги як сучасний феномен є значущим інструментом у популяризації міських просторів та їхньої культурно-історичної спадщини. Традиційно, роль зберігачів локальної культури і маркерів міського простору виконували музеї, архітектурні пам'ятки та громадські простори. Однак у сучасну епоху цифровізації з'являються нові медіаформати, такі як тревел-блоги, які претендують стати інструментами трансляції локальних ідентичностей до глобальної аудиторії.

На прикладі створення YouTube-каналу «ШоПоКиєву» аналізуємо, як тревел-блоги розширюють уявлення про туристичні об'єкти та їхню доступність. Цей канал покликаний не лише знайомити аудиторію з відомими пам'ятками столиці України, але й відкривати малові-

домі локації, тим самим підвищуючи туристичну привабливість Києва.

Ключовою ідеєю є популяризація міського простору через інтеграцію цифрових інструментів. Наприклад, відео на YouTube дозволяють створювати інтерактивний контент, де локації оживають через оповіді, інтерв'ю з місцевими мешканцями чи демонстрацію історичних деталей. Цей підхід стає особливо цінним у тому, що глядач не лише отримує візуальну інформацію, але й занурюється в емоційну атмосферу міста. Канал «ШоПоКиєву» виконує низку важливих функцій. Освітня складова сприяє підвищенню обізнаності аудиторії щодо історії Києва, архітектурних стилів та культурних контекстів, які формують унікальне обличчя міста. Розважальний аспект забезпечується інтерактивними методами подання інформації, що робить контент привабливим та цікавим для різноманітних груп глядачів, зокрема як для місцевих мешканців, так і для туристів.

Історична складова тревел-блогів додає особливого сенсу їхній діяльності. Наприклад, висвітлення трансформацій міських просторів (від старовинних вуличок до сучасних урбаністичних кварталів) дозволяє не лише зацікавити глядача, але й підкреслити роль історії у формуванні сучасного обличчя міста.

У межах дослідження проведено аналіз популярності тревел-блогів в Україні та визначено, що відеоформат вважається одним із затребуваних серед аудиторії віком від 18 до 40 років. Практичне дослідження, проведене компанією BuzzSumo, визначило найбільш ефективні соціальні мережі для просування тревел-блогів. [3] За результатами, саме платформи Instagram, Facebook, YouTube є найбільш результативними для залучення аудиторії та розширення охоплення тревел-контенту. Використання цих соціальних мереж дозволяє оптимізувати комунікацію з аудиторією завдяки їхнім широким функціональним можливостям для візуального контенту, що є ключовим для тревел-блогів. (2)

Для покращення якості контенту та залучення більшої аудиторії автор блогу використовує аналітичні інструменти для відстеження ключових метрик, таких як кількість переглядів, вподобань, коментарів, зростання аудиторії підписників та інші параметри, що дозволяють оцінити ефективність контенту. (7) Такий підхід забезпечує емпіричне розуміння запитів аудиторії та дозволяє виявити, які теми, локації та формати найбільше цікавлять глядачів.

На основі аналізу досвіду тревел-блогінгу буде запропоновано використовувати інтерактивні елементи, наприклад, рекомендації від підписників у коментарях, проведення конкурсів на кращий маршрут для майбутнього відео або опитування для визначення цікавої тематики. (6) Для просування блогу обрано стратегію поєднання безкоштовного просування через соціальні мережі (органічний трафік) з таргетованою рекламою. (1)

У результаті проведеного дослідження підтверджено значущість тревел-блогів як сучасного інструменту популяризації міського простору та культурно-історичної спадщини. Аналіз створення та функціонування YouTube-каналу «ШоПоКиєву» продемонстрував його потенціал у розширенні уявлень про туристичні об'єкти Києва, налагодженні взаємодії між місцевими жителями та туристами, а також у формуванні позитивного іміджу міста. Подальші розвідки у цьому напрямі можуть зосередитися на глибшому аналізі ролі цифрових медіа у формуванні культурних ідентичностей, порівнянні тревел-блогів з іншими форматами туристичного контенту, а також на розробці рекомендацій для створення ефективних комунікаційних стратегій, спрямованих на популяризацію локальних культурних і урбаністичних просторів. Перспективними також є дослідження впливу тревел-блогів на розвиток внутрішнього та міжнародного туризму в Україні.

Список використаних джерел

1. Гаврилюк І. Таргетована реклама у соціальних мережах. *Економіка та суспільство*. 2024. № 63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-102>.
2. Зарічняк А., Шиманська У. Тревел-блогінг як сучасний інструмент комунікації: поняття та особливості класифікації. *Grail of Science*. 2022. № 21. С. 35–41. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.28.10.2022.003>.
3. Колосова О. Б. Графіко-фонетичні та лексичні особливості тревел-блогів українською мовою. *The scientific heritage*. 2018. № 29. С. 41–44.

4. Jenkins H. *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York : New York University Press, 2006. 308 p.
5. Manuel C. *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*. Polity, 2012. 200 p.
6. Olinichenko K., Chmil H., Priadko O. Marketing Technologies for Promoting Innovative Products With the Help of Branding. *Scientific opinion: Economics and Management*. 2023. No 3(83). DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666x/2023-83-14>.
7. Theoretical Models of Social Media, Marketing Implications, and Future Research Directions. *Social Media in Travel, Tourism and Hospitality*. 2016. P. 73–86. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315609515-18>.

Шевцова Аріна Ярославівна,
*здобувачка Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ*

Науковий керівник – Новикова Руслана Артемівна,
*заслужена артистка України,
доцентка кафедри інформаційних комунікацій
Факультету української філології, культури і мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ*

ВПЛИВ МЕДІА НА СВІДОМІСТЬ ЛЮДИНИ

Сучасні медіа є потужним інструментом подачі та контролю інформації, що безпосередньо впливає на свідомість людини. Посилаючись на дослідження Маршалла Маклуена [1964], можна дійти висновку, що медіа функціонують як розширення людських сенсорних та когнітивних здатностей, змінюючи спосіб сприйняття реальності.

Дослідження Хомського та Хермана [1988] показують, що медіа часто використовуються як інструмент маніпулювання, формуючи домінуючі наративи та стереотипи, що впливають на соціальну свідомість. Це підтверджується і дослідженнями Ніколаса Карра [2010], який вказує на те, що дигітальні медіа змінюють когнітивні процеси, знижуючи здатність до глибокого аналізу та концентрації.

У дослідженнях Томаса де Зенготіті [2005] наголошується на тому, що медіа впливають на спосіб життя людини, перетворюючи суспільний дискурс на споживацьку розважальність.

Загалом, вплив медіа на формування особистості та суспільної свідомості є багатограним і корелюється з розвитком інформаційних технологій. З одного боку, медіа сприяють обміну знаннями, культурному діалогу та освітньому процесу. З іншого боку, вони можуть сприяти фрагментації інформаційного поля, викликаючи ефект інформаційного перевантаження.

Дослідження Ніла Постмана [1985] демонструє, що сучасні медіа змінюють характер суспільного дискурсу, перетворюючи його на розважальний контент. Такий підхід формує поверхове сприйняття складних соціальних та політичних проблем. Інформація подається у вигляді шоу, де важливіші емоційні реакції, ніж раціональний аналіз.

Цифрові медіа мають особливий вплив на когнітивні здібності людини. Як зазначає Ніколас Карр [2010], постійне споживання коротких інформаційних повідомлень знижує концентрацію уваги та критичне мислення. Люди все частіше залежать від алгоритмів, які підбирають контент відповідно до їхніх попередніх переглядів. Це сприяє створенню інформаційних бульбашок, що обмежують різноманітність поглядів і зміцнюють упередження.

Попри це, медіа залишаються важливим чинником соціальних змін. Вони допомагають поширювати нові ідеї, привертати увагу до актуальних проблем, зокрема екології, прав людини та технологічного розвитку. Однак, як зазначає Ноам Хомський [1991], контроль за медіа в руках окремих груп може стати засобом маніпуляції суспільною думкою.

2. Медіа, інформація, комунікація: нові парадигми та міждисциплінарні зв'язки

Отже, медіа виконують роль не лише джерела інформації, а й активного учасника формування світогляду. Їхній вплив на свідомість людини є комплексним процесом, що включає як позитивні, так і негативні аспекти. Важливим є розвиток медіаграмотності, яка допоможе критично сприймати інформацію, аналізувати її та формувати власні обґрунтовані погляди.

Список використаних джерел

1. Карп Ніколас. The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains. 2010.
2. Маклуен Маршалл. Understanding Media: The Extensions of Man. 1964.
3. Постман Ніл. Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business. 1985.
4. Уханова Н.С. Деструктивний вплив засобів масової інформації на суспільну і особистісну свідомість та поведінку молоді. Наукова робота.
5. Хомський Ноам. Media Control: The Spectacular Achievements of Propaganda. 1991.
6. Херман Едвард, Хомський Ноам. Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media. 1988.
7. Де Зенготіта Томас. Mediated: How the Media Shapes Your World and the Way You Live in It. 2005.
8. Вплив медіа на свідомість людини – психологічні особливості та їх виявлення. URL: <https://fact-news.com.ua/vpliv-media-na-svidomist-lyudini-psixologichni-osoblivosti-ta-ix-viyavlennya/>Стаття (дата звернення: 17.03.2025).

*Долгарева Олеся Вадимівна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури та мистецтв, м. Київ*

*Хіміч Ярослава Олегівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БЛОГІВ ІНФОРМАЦІЙНИМИ УСТАНОВАМИ ЯК ПРАКТИЧНЕ НАВЧАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029 «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»

У сучасному цифровому світі інформаційні установи, такі як бібліотеки, архіви та музеї, активно використовують блоги для спілкування, популяризації послуг і залучення аудиторії. Для студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» аналіз блогів, як і інших інтернет ресурсів інформаційних установ, є не просто завданням для практичного відпрацювання теоретичних знань, а й ключовим етапом у розвитку професійних компетентностей.

Під час практичних робіт з навчальної дисципліни «Технології веб 2.0 для інформаційних установ» - це дисципліна вільного вибору, яку ми зараз вивчаємо – 2 курс, 4 семестр [1], нам пропонується здійснювати пошук та аналіз різноманітних інтернет ресурсів інформаційних установ. Наприклад – соціальні мережі, вікі та блогосферу, подкасти та стріми.

Щоб продемонструвати як це працює, я обрала практичну з аналізу блогів.

Вибір інформаційних установ та блогів для аналізу студент обирає сам. Це може бути як блог, який пропонується пошуковою системою Google так і блог, який студент самостійно розшукує на сайтах, цікавих для нього інформаційних установ.

Аналіз блогів ми здійснювали за наступними критеріями:

– Цільова аудиторія. Хто є цільовою аудиторією блогу? Спрямований він на студентів, викладачів, дослідників, громадськість чи інших професіоналів?

– Тематика та зміст. Яка тематика блогу? Які теми та питання висвітлюються в контексті? Чи відповідає це меті та спрямованості інформаційної установи?

- Актуальність та частота оновлення. Наскільки часто оновлюється блог? Чи висвітлюються в ньому актуальні питання та події?
- Якість контенту. Якість публікацій та їхнє значення для читачів. Чи надається інформація, яка є корисною та важливою для аудиторії?
- Взаємодія з аудиторією. Чи сприяє блог взаємодії з читачами через коментарі, обговорення, анкети чи інші способи залучення аудиторії?
- Дизайн та використання мультимедіа. Як оформлений блог? Чи є використання мультимедіа (фотографії, відео) для підсилення інформації?
- SEO та поширення контенту. Наскільки добре оптимізований блог для пошукових систем? Чи є стратегія поширення контенту в мережах соціальних мереж?
- Взаємодія з іншими інформаційними ресурсами. Як блог взаємодіє з іншими ресурсами інформаційної установи, такими як вебсайт, соціальні мережі, бібліотека тощо?
- Аналітика та вимірювання впливу. Як вимірюється та аналізується ефективність блогу? Чи використовуються аналітичні інструменти для визначення впливу та успіху?

Так, наприклад, при аналізі бібліотечних блогів я розглядала бібліотечний блог Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка “Школа бібліотечного журналіста” (<https://journalist-library.blogspot.com/2015/>) [2]. В ході аналізу було виявлено, що цільовою аудиторією блогу є працівники самої бібліотеки та працівники інших інформаційних установ, дослідники, усі хто цікавиться медіа та журналістикою.

Тематикою блогу є навчальні програми та тренінги, інновації в бібліотечній справі, блог висвітлює питання бібліотечної журналістики та взаємодії бібліотек із засобами масової інформації. Загалом блог є платформою для обміну досвідом та підвищення кваліфікації бібліотекарів.

Оновлення блогу можна відслідкувати в архіві самого сайту. Наприклад, в 2015 році за рік було опубліковано 37 дописи, в 2018 – 22 дописи, а в 2024 всього 4 дописи. Це показує, що блог був доволі активним і досі оновлюється, проте наразі частота оновлень зменшилась. Події та новини, які презентує блог, є актуальними та змістовними (рис. 1).

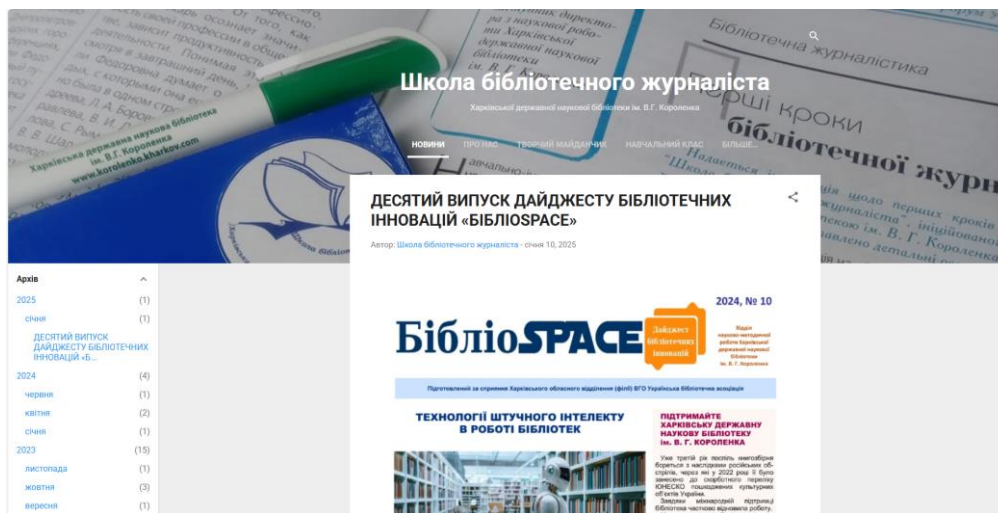

*Рис. 1. Інтерфейс блогу «Школа бібліотечного журналіста», з вікном архіву публікацій
Джерело: [2].*

Щодо якості контенту, то інформація подана просто, зрозуміло та цікаво; також присутні мітки, що спрощує навігацію на блозі та дозволяє швидко знайти потрібний допис. Присутня можливість залишати коментарі, проте самі коментарі відсутні.

Блог активно використовує мультимедіа та додає фото та відео контент до своїх постів, присутні посилання на інші ресурси.

Аналізуючи SEO, я виявила, що блог можна доволі швидко знайти в інтернеті або безпосередньо через посилання на сайті самої бібліотеки. Це забезпечує швидкий перехід до

2. Медіа, інформація, комунікація: нові парадигми та міждисциплінарні зв'язки

блогу та впізнаваність серед користувачів бібліотеки та фахівців цієї галузі. Є посилання на соцмережі самої бібліотеки, де вона активно поширює інформацію про різноманітні заходи та публікації «Школи бібліотечного журналіста».

Інформацію про ефективність блогу можна отримати завдяки платформі, де розміщено блог - Blogger. Він має вбудовані аналітичні інструменти, що дає змогу визначити наскільки популярним є «Школи бібліотечного журналіста». Активність в соцмережах також дає змогу визначити популярність блогу. Його автори можуть використати цю можливість для запровадження нового контенту або модернізації наявного.

Ще один приклад блогу інформаційної установи, але вже закордонного архіву - блог «The National Archive» (<https://blog.nationalarchives.gov.uk/>), що розміщено на одноіменному сайті «The National Archive» (<https://www.nationalarchives.gov.uk/>). Офіційно The National Archive – це національні архіви Англії, Уельсу та Сполученого Королівства, що знаходяться в Кю Лондон. Проте, на сайті про нас, вказано, що «Ми не є міністерським департаментом, а також офіційним архівом і видавцем уряду Великобританії, а також Англії та Уельсу. Ми є охоронцями понад 1000 років знакових національних документів. Ми є експертами-консультантами з управління інформацією та записами, а також є культурною, науковою установою та установою, що займається культурною спадщиною. Ми відіграємо провідну роль в архівному секторі та працюємо над забезпеченням майбутнього фізичних і цифрових документів» [3].

В ході аналізу, я визначила, що цільова аудиторія цього блогу більша за попередній: громадськість, студенти, дослідники та науковці різних галузей, а також працівники інших інформаційних установ (музеїв та бібліотек).

Тема блогу – це пости про історичні події та постаті, технології та інновації, архівні процеси та генеалогічні дослідження, а також освітні ініціативи; контент націлений на свою аудиторію.

Оновлення блогу відбувається активно, проте спостерігається повільний спад цієї активності станом на 2024 рік: в 2018 році опублікували від 8 до 21 постів в місяць, в 2021 році – від 4 до 20 постів, тоді як в 2024 році за місяць могли опублікувати від 2 до 7 постів. У 2025 році, за січень було 5 постів, в лютому - 4, а в березні і квітні по 1. При цьому, пост за березень опубліковано 31 березня, а наступний пост вже за квітень 1 числа (на наступний день). Відсутність графіку виходу постів на блозі впродовж інших років та місяців може свідчити про незалежність ведення блогу від чітко визначеної контент-стратегії, не системність роботи з аудиторією або про зниження активності установи у цифровому просторі. Це також може бути ознакою відсутності відповідального фахівця або обмеженого ресурсу часу і персоналу для регулярного оновлення контенту. Змінити ситуацію може розробка та впровадження чіткої контент-стратегії, яка передбачає планування тем, регулярність публікацій, розподіл відповідальності серед працівників, а також використання інструментів для автоматизації публікацій. Важливо також забезпечити підвищення цифрової компетентності персоналу та виділення часу на створення і просування контенту, що дозволить налагодити сталі комунікації з аудиторією та підвищити впізнаваність установи в інформаційному просторі. Ці рекомендації є загальними і стосуються не лише даного блогу.

Подальший аналіз свідчить, що якість контенту висока, інформація завжди актуальна та змістовна для різних вікових категорій та професій. Присутні дописи на безліч різних тем, тож кожен може знайти для себе цікаву інформацію.

Під кожним дописом є секція коментарів, проте, самих коментарів користувачі не залишають.

Оформлення блогу схоже з сайтом самого архіву, інформацію легко знайти завдяки зрозумілій головній панелі сайту та гіперпосиланням, легко можна обрати тему та знайти допис за будь-який рік. Також в постах присутні фото з підписами до них.

Завдяки якісному та структурованому контенту, а також наявності мультимедіа у постах, є можливість швидко знайти сайт архіву різними пошуковими системами.

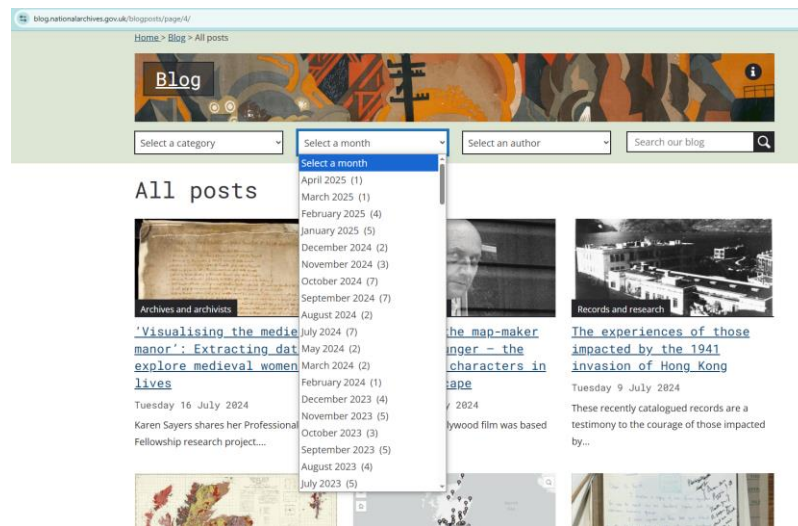

*Рис. 2. Інтерфейс блогу «The National Archive», з вікном архіву публікацій
Джерело: [4].*

Архів покращує власний сайт, разом з його блогом; також сайт має сторінки у соцмережах, що дозволяє поширювати та популяризувати сам архів, заходи та івенти, такі як семінари, лекції та майстер-класи, інформація про які висвітлює блог.

Використання cookie, активність на певних постах та наявність секції коментарів – все це дає проаналізувати популярність та ефективність блогу, також виявити певні недоліки, що спонукає на спроби доповнити контент, додати більше інтерактивності та залучити більше нових користувачів. Це лише декілька прикладів, які ми знаходили, аналізували та презентували під час занять.

Підсумовуючи, хочу зазначити, що практичне відпрацювання аналізу блогів є корисним та дозволяє здобувачам освіти:

- отримати досвід оцінювання ефективності цифрової присутності інформаційних установ, навчитися виявляти сильні та слабкі сторони їхніх блогів, робити висновки та розробляти рекомендації.

- вдосконалювати здатність до критичного оцінювання інформації через аналіз контенту, структури блогу та взаємодії з аудиторією.

- опанувати сучасні інструменти аналітики, які використовуються для вимірювання ефективності блогів.

- сформувати професійні компетентності: Аналіз блогів сприяє розвитку навичок, необхідних для майбутньої роботи в інформаційній сфері, таких як контент-аналіз, стратегічне планування та управління цифровими ресурсами.

- адаптуватися до цифрового середовища: Студенти отримують розуміння сучасних тенденцій у цифровому спілкуванні та навчаються використовувати їх у професійній діяльності.

Отже, практичний аналіз блогів є невід'ємною частиною підготовки майбутніх фахівців у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи, забезпечуючи необхідні знання та навички для успішної роботи в сучасному цифровому світі. Це цікаві дослідження, які також можуть стати підґрунтям для подальшої наукової роботи.

Список використаних джерел

1. Технології Веб 2.0 для інформаційних установ. Каталог дисциплін вільного вибору. Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти. НАКККиМ. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/KDVV/Tekhn_Veb_20_nform_ust.pdf (дата звернення: 01.04.2025).
2. Школа бібліотечного журналіста. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка. URL: <https://journalist-library.blogspot.com/> (дата звернення: 01.04.2025).
3. Our role. The National Archives URL: <https://www.nationalarchives.gov.uk/about/our-role/> (дата звернення: 01.04.2025).
4. Blog. The National Archives. URL: <https://blog.nationalarchives.gov.uk/> (дата звернення: 01.04.2025).

*Гончарук Альона Василівна,
здобувачка Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ*

*Науковий керівник – Новикова Руслана Артемівна,
заслужена артистка України,
доцентка кафедри інформаційних комунікацій
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ*

РОЗВИТОК ДОКУМЕНТАЛЬНО-РОЗСЛІДУВАЛЬНОГО ЖАНРУ НА YOUTUBE-ПЛАТФОРМІ

З розвитком соціальних мереж і зростанням попиту на документальні розслідування YouTube став однією з ключових платформ для поширення соціально значущого контенту. Проте, створення власного документально-розслідувального блогу на цій платформі пов'язане з низкою викликів: від об'єктивного подання матеріалу до технічної реалізації та просування. Відсутність чітких рекомендацій і досвіду в українському контексті обумовлює необхідність комплексного аналізу всіх аспектів створення такого блогу. Документально-розслідувальний YouTube-блог як медіаінструмент має значний потенціал для висвітлення суспільно важливих тем, залучення аудиторії до актуальних питань та поширення об'єктивної інформації. Одним з важливих аспектів є створення якісного контенту, який будується на об'єктивності, фактичній основі та ретельному дослідженні матеріалу. Як приклад, канал «Blogmayster» демонструє важливість глибокого аналізу фактів і дотримання етичних принципів у висвітленні подій, що сприяє довірі з боку аудиторії. Продовжуючи розгляд створення та розвитку власного документально-розслідувального блогу на платформі YouTube, варто детальніше зупинитися на прикладі каналу «Blogmayster», який спеціалізується на висвітленні найрезонансніших злочинів в Україні та світі. Канал «Blogmayster» зосереджується на кримінальних історіях, що викликають значний суспільний інтерес. Такий підхід дозволяє залучити широку аудиторію, зацікавлену в детальному аналізі подій. Важливим аспектом є ретельна підготовка матеріалу: збір інформації з надійних джерел, аналіз офіційних документів, інтерв'ю з експертами та очевидцями. Це забезпечує глибину та достовірність контенту, що сприяє підвищенню довіри глядачів. Відео на каналі мають чітку структуру: вступ, детальний виклад подій, аналіз та висновки. Такий формат допомагає глядачам легко слідувати за розповіддю та розуміти ключові моменти. Висока якість відео та звуку є невід'ємною частиною успіху «Blogmayster». Професійний монтаж, використання графіки, архівних матеріалів та реконструкцій подій підвищують рівень сприйняття контенту. Це демонструє важливість інвестування часу та ресурсів у технічний аспект виробництва для створення конкурентоспроможного продукту. Створення контенту на чутливі теми вимагає дотримання етичних стандартів. «Blogmayster» акцентує увагу на об'єктивності, уникає сенсаційності та поважає права постраждалих і їхніх родин. Це підкреслює важливість відповідального підходу до подачі інформації, що сприяє формуванню позитивного іміджу та довіри аудиторії. Активна комунікація з підписниками через коментарі, соціальні мережі та прямі ефіри допомагає «Blogmayster» підтримувати лояльність аудиторії. Використання різних платформ для поширення контенту, зокрема Telegram, сприяє розширенню охоплення та залученню нових глядачів. Для забезпечення стабільності та розвитку каналу «Blogmayster» використовує різні джерела фінансування: монетизацію на YouTube, спонсорство та донати від підписників через Patreon. Такий підхід дозволяє зберігати незалежність та високу якість контенту. Досвід каналу «Blogmayster» демонструє, що успішне створення та розвиток документально-розслідувального блогу на YouTube базується на ретельній підготовці матеріалу, високій якості виробництва, дотриманні етичних стандартів та активній взаємодії з аудиторією. Ці складові є ключовими для побудови довіри глядачів та досягнення успіху в цьому жанрі [4].

Згідно з дослідженнями, проведеними у праці Бургесса та Гріна «YouTube: Online Video and Participatory Culture», YouTube є платформою, яка змінює підходи до медіакультури, де кожен користувач може стати автором контенту, що має суспільну значимість.

YouTube відкриває нові можливості для документально-розслідувального жанру, дозволяючи авторам незалежно досліджувати та висвітлювати суспільно важливі питання, що може бути важливим для розвитку громадянського суспільства. YouTube як платформа надає авторам унікальну можливість створювати контент без посередників, що суттєво відрізняється від традиційних медіа. Завдяки цьому документально-розслідувальний жанр отримує більшу гнучкість у виборі тем, методах подачі та залученні аудиторії. Автори можуть досліджувати складні соціальні проблеми, аналізувати резонансні події та привертати увагу громадськості до питань, які часто залишаються поза увагою великих медіакомпаній. Крім того, інструменти YouTube, такі як алгоритмічні рекомендації, коментарі та можливість спільного фінансування через донати, дозволяють авторам не лише доносити свої розслідування до широкої аудиторії, а й отримувати зворотний зв'язок і фінансову підтримку від глядачів. Така взаємодія формує нову культуру споживання контенту, де користувачі не просто пасивно отримують інформацію, а беруть участь у її поширенні, обговоренні та навіть у зборі матеріалів. Саме тому YouTube став потужним інструментом не лише для незалежних журналістів, а й для активістів та громадських ініціатив, які прагнуть пролити світло на важливі суспільні питання, використовуючи переваги цифрових технологій і соціальних мереж [2].

Робота Патрісії Офдехайде *Documentary Film: A Very Short Introduction* акцентує увагу на документальних фільмах як на інструменті для впливу на суспільну думку. В умовах YouTube-блогів цей аспект набуває особливого значення, адже документально-розслідувальний жанр на платформі дозволяє безпосередньо впливати на аудиторію, створюючи простір для аналізу та обговорення суспільно значущих тем. Документальні фільми традиційно слугували важливим засобом висвітлення соціальних проблем, викриття несправедливості та формування громадської думки, і в контексті YouTube-блогів цей вплив лише посилюється. На відміну від традиційного кінематографа, де створення документального фільму вимагає значних фінансових ресурсів і часу, YouTube дозволяє авторам оперативно реагувати на події та створювати розслідувальні матеріали з мінімальними витратами. Це забезпечує більшу гнучкість і незалежність від редакційної політики великих медіакомпаній, що дає можливість висвітлювати теми, які ігноруються або замовчуються традиційними медіа. Крім того, інтерактивність платформи сприяє активному залученню аудиторії, яка не лише переглядає контент, але й бере участь в обговоренні, поширенні та доповненні матеріалів власними свідченнями чи аналізом. Отже, документально-розслідувальні блоги на YouTube формують новий тип громадянської журналістики, в якій автори можуть створювати контент із прямим впливом на суспільні процеси, спонукаючи до обговорення та дій [1].

На думку авторів книги *Spreadable Media: Creating Value and Meaning in a Networked Culture*, Генрі Дженкінса, Сема Форда та Джошуа Гріна, успіх контенту в соціальних мережах, таких як YouTube, залежить від того, наскільки він відповідає інтересам аудиторії та має здатність поширюватися. Документально-розслідувальний блог, спрямований на актуальні суспільні проблеми, має високі шанси на успіх, якщо він буде якісно створений та зосереджений на важливих для суспільства темах. Успішний контент у сучасному цифровому середовищі повинен не лише відповідати інтересам аудиторії, а й стимулювати її до активної взаємодії – обговорень, коментування та поширення. Документально-розслідувальні блоги, які фокусуються на суспільно значущих темах, можуть досягати широкого розголосу саме завдяки своїй здатності викликати емоційний відгук і залучати глядачів до дискусії. Важливу роль у цьому процесі відіграє структура наративу: ефективне поєднання фактологічної бази, візуальних матеріалів та особистісного підходу автора сприяє формуванню довіри до контенту і його подальшому поширенню. Крім того, алгоритми платформ, таких як YouTube, активно сприяють розповсюдженню відео, які отримують високий рівень залученості аудиторії, що підкреслює необхідність створення не лише інформативного, а й динамічного, добре продуманого контенту. Завдяки цьому документальні розслідування можуть не просто доносити інформацію до глядачів, а й ставати каталізатором змін, стимулюючи суспільний діалог і привертаючи увагу до важливих проблем [3].

Список використаних джерел

1. Aufderheide P. Documentary Film: A Very Short Introduction. Oxford University Press. 2007. URL: https://books.google.com/books/about/Documentary_Film_A_Very_Short_Introducti.html?hl=uk&id=fZftxsm-rBwC (дата звернення: березень 2025).
2. Burgess J., Green J. YouTube: Online Video and Participatory Culture. Polity. 2018. URL: <https://ayomenulisifisip.wordpress.com/wp-content/uploads/2019/02/youtube-online-video-and-participatory-culture.pdf> (дата звернення: березень 2025).
3. Jenkins H., Ford S., Green J. (2013). Spreadable Media: Creating Value and Meaning in a Networked Culture. New York University Press. URL: <https://www.perlego.com/book/719454/spreadable-media-creating-value-and-meaning-in-a-networked-culture-pdf> (дата звернення: березень 2025).
4. Blogmayster. URL: https://www.youtube.com/c/BLOGMAYSTER?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: березень 2025).
- 5.

Коломієць Михайло Артемович,
здобувач Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ

Науковий керівник – Малюк Євген Олександрович,
кандидат культурології,
доцент кафедри інформаційних комунікацій
Факультету української філології, культури і мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

**ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ВЕДУЧОГО
В УКРАЇНСЬКИХ РОЗВАЖАЛЬНИХ YOUTUBE-ШОУ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ**

Останнім часом український сегмент YouTube активно розвивається, і одним з найпопулярніших жанрів є розважальні шоу для підлітків. Така платформа дає можливість створювати динамічний, інтерактивний контент, і ведучий відіграє в цьому ключову роль.

Метою роботи є визначення специфічних рис роботи ведучого в українських YouTube-шоу для підлітків та охарактеризувати основні навички та стилі, необхідні для успішного взаємодії з цією аудиторією, відповідно до того чи іншого жанру програми.

YouTube – це відеохостинг, який надає змогу публікувати авторські відео. У соціальних медіа YouTube є популярною платформою, тому що більшість відео ви знайдете на YouTube і всі посилання, які є у медіапросторі, переходять на цей відеохостинг [6, с. 406].

Активними користувачами цих медіахостингів є і підлітки. У деяких випадках відеохостинг YouTube розраховує на аудиторію дітей та підлітків, тому що значну частину вільного часу саме вони проводять на його каналах [6, с. 406]. Також у відеохостингу є офіційні акаунти телеканалів, в тому числі телеканали, які в якості основної аудиторії розглядають підлітків.

Щоб зрозуміти, наскільки різноманітними є теми в українському YouTube-сегменті, можна звернутися до платформи "Маніфест". Цей проєкт, який діє з 2017 року, спрямований на розвиток відеоблогінгу українською мовою. В рейтингу найпопулярніших можна одразу побачити ютуб-канал Дурнева, його шоу настільки популярні серед молоді, що він посідає 7 місце в рейтингу, поступаючись лише найбільшим кабельним телеканалам України. [7]

Його шоу називається "Дурнів дивиться сторіс". У ньому Олексій Дурнев переглядає та коментує сторіс українських та світових знаменитостей, блогерів і навіть випадкових людей. Формат шоу побудований на гумористичних і часто іронічних коментарях ведучого та його гостей, що створює легку, розважальну атмосферу [4].

Окрім гумористично-оглядових шоу, на ютубі у розважальному форматі для підлітків дуже популярними є шоу з іграми. Шоу «Вікторина» на YouTube-каналі "Ветерани космічних військ" — це розважальна програма, де ведучі у властивій для каналу іронічній манері

тестують знання гостей на різні теми. Учасниками шоу зазвичай є українські зірки, блогери, медійні особистості, а питання охоплюють не лише загальновідомі факти, а й більш нестандартні теми [8].

Також, окрему нішу займає Український YouTube-канал «Загін кіноманів», заснований Віталієм Гордієнком у 2016 році, де програми присвячені оглядам кіно та обговоренню тем кінематографу. Почавши як хобі, канал поступово здобув популярність завдяки харизмі Гордієнка, його аналітичним підходам до кіно та унікальному стилю подачі інформації. [3]

Канал «Ковальський» – це український YouTube-канал, що спеціалізується на форматі true crime. Ведучий, Андрій Ковальський, фокусується на розкритті кримінальних історій, незвичайних випадків і загадкових злочинів, що відбулися як в Україні, так і за її межами. Канал відрізняється унікальним стилем роботи ведучого в кадрі, завдяки якому глядач максимально занурюється в атмосферу програми. [5]

Ще один формат який було втілено Каналом «Палає» — це український YouTube-проект, який здобув популярність завдяки своєму оригінальному підходу до створення розважально-просвітницького контенту. Формат каналу базується на гуморі, сатирі та обговоренні різноманітних культурних явищ, важливих, резонансних, та хайпових тем. Це робить його привабливим для молодшої аудиторії, зокрема підлітків. Ведучими каналу є Емма Антонюк та Яна Брензей, програми набирають досить високі перегляди, зокрема тому що, ведучі активно та досить радикально висловлюють свою думку на різні спірні питання в суспільстві [1]. Радикальність та провокативність – один з чинників інтересів підлітків.

Ведучий відіграє ключову роль у створенні динамічного, цікавого та актуального контенту для підліткової аудиторії українського YouTube. Його стиль, манера спілкування, харизма та здатність резонувати з молодіжними інтересами є визначальними для успіху шоу. Зокрема, ведучі, які володіють гумором, можуть швидко адаптуватися до змін аудиторії та створювати інтерактивний формат, стають найпопулярнішими серед підлітків. Отже, специфічні навички та стиль ведучого є критичними чинниками для залучення молоді до українських розважальних YouTube-проектів.

Список використаних джерел

1. Антонюк Е., Брензей Я. Youtube сторінка каналу Палає. Youtube. URL: <https://www.youtube.com/@palaе> (дата звернення: 30.03.2025).
2. Біленський Г.С. Українські розважальні шоу на відеохостингу YouTube: методи організації діяльності та просування: кваліфікаційна робота на здобуття ступеня бакалавра. 2023. URL: <http://195.20.96.242:5028/khkdk-xmlui/handle/123456789/2730> (дата звернення: 30.03.2025).
3. Гордієнко В. Youtube сторінка Загін кіноманів. Youtube. URL: https://www.youtube.com/@zagin_kinomaniv (дата звернення: 30.03.2025).
4. Дурнев О. Youtube сторінка українського блогера «AlekseyDurnev». Youtube. URL: <https://www.youtube.com/@AlekseyDurnev> (дата звернення: 30.03.2025).
5. Ковальський С. Youtube сторінка Ковальський. Youtube. URL: <https://www.youtube.com/@kovalskyi> (дата звернення: 30.03.2025).
6. Мамчур О. Відеохостинг «youtube» як новітня інформаційно-комунікаційна технологія. Збірник тез доповідей IV Міжнародної наукової конференції курсантів і студентів. Львів, 2017. С. 406–408. URL: https://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/3_nauka/grantu/kultura_yak_fenomen_lyudskogo_duhu_zbirnik.pdf#page=406 (дата звернення: 30.03.2025).
7. Маніфест – рейтинг ютуб-каналів українською. *Маніфест*. URL: <https://manifest.in.ua/> (дата звернення: 31.03.2025).
8. Ветерани космічних військ. Youtube. URL: <https://www.youtube.com/@vkv> (дата звернення: 31.03.2025).

*Вороніна Діана Валеріївна,
здобувачка Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ*

*Науковий керівник – Малик Євген Олександрович,
кандидат культурології,
доцент кафедри інформаційних комунікацій
Факультету української філології, культури і мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ*

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ВИДАТНИХ УКРАЇНСЬКИХ ДІЯЧІВ НА СУЧАСНИХ МЕДІАПЛАТФОРМАХ

Видатні постаті, що сформували історію та культуру України, є важливим елементом національної ідентичності. Особливо гостро це питання постає в часи сучасної російсько-української війни, коли українці борються не лише за території, а за мову, цінності, культуру та власне розуміння історії. Нам здається доречним популярний вираз, що кожен з нас має знати минуле, щоб не повторити його помилок в майбутньому. Питання репрезентації видатних українських діячів в медіапросторі є дуже важливим, бо формує суспільну думку про них та образ провідних представників нації. Велика кількість телепрограм та ютуб-шоу до сих пір керується застарілою та не достовірною інформацією стосовно українських діячів, отже, ускладнюючи та деколи спотворюючи процес сприйняття та вивчення для нас [1, с. 15].

Сучасний медіапростір є динамічною та багатогранною системою, в яку входять як традиційні канали комунікації, так і новітні – телебачення та друковані видання, YouTube, Instagram, TikTok та інші. Треба зазначити, що нові медіа відіграють найбільш важливу роль у поширенні інформації серед молодіжної аудиторії, оскільки використання статичних текстових джерел стає дедалі менше популярним. Тому інформаційний контент треба адаптувати у відповідності до сучасних тенденцій: він має бути динамічним, якісно візуалізованим, і містити виразну інформацію, доступну для сприйняття масової аудиторії. Отже, контентмейкерам слід створювати доступний, цікавий та достовірний контент, що відповідає актуальним форматам споживання інформації.

Деякі постаті зображуються тільки у вигляді символу боротьби за свободу, спрощуються, зводяться до стереотипних образів, тим самим, роблячи їх «пласкими» та не цікавими. Так їх хотіла зобразити радянська пропаганда та створені нею певні репрезентаційні стереотипи [2, с. 56], щоб викривити нашу історію та відбити бажання її сприймати. Контентмейкери, що працюють у сучасному медіапросторі можуть іноді перекиривувати факти або переосмислювати історичні постаті в дусі поп-культури. Це створює ризик спростити глибокі наративи до змістовно порожніх кліше.

Наше ознайомлення з феноменом історичної репрезентації свідчить, що ефективно представлення історичних особистостей базується на науковому підході. Наприклад, YouTube-канал "Історія без міфів" активно використовує аналітичний підхід до висвітлення історичних подій, розкриваючи складні аспекти біографій видатних українців через дослідження архівних матеріалів та свідчень сучасників.

Використання форматів документальних фільмів, мультимедійних виставок, історичних реконструкцій дозволяє глибше залучати аудиторію та впливати на сприйняття історичних постатей. Наприклад, YouTube-канал "Загін Кіноманів" показує, як кіно впливає на масове сприйняття історичних фігур, розбираючи кінострічки, що зображують знакові постаті української історії.

Варто враховувати роль наративів: історичні образи найкраще закріплюються у свідомості через особистісні історії, емоційний зв'язок та візуалізацію. Це добре демонструє контент Instagram-сторінки "Софія Безверха/krapka.krapka", яка популяризує історичні теми в

доступній формі коротких відео та розказує власні, пов'язані з темою, історії, що робить складні історичні події ближчими та доступнішими для молодіжної аудиторії.

У кінцевому підсумку, репрезентація українських діячів має стати не лише засобом популяризації історії, а й інструментом культурної трансформації. Адаптація історичних знань для широкої аудиторії сприятиме формуванню усвідомленої національної ідентичності та іншим позитивним наслідкам. Як демонструють матеріали каналу "Мур", сучасні формати подачі, такі як подкасти, художня реконструкція та навіть пісні сприяють більш глибокому осмисленню історії та її впливу на сучасне українське суспільство.

Такий підхід не лише забезпечить збереження національної спадщини, а й сприятиме її осмисленню та розвитку в контексті сучасного українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Бевз Т., Василевська Т. Конструювання політики національної пам'яті: ідеї, смисли, акценти. *Політична культура та ідеологія*. 2024. С. 15. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/7_Vasylevska.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: квітень 2025).
2. Колесник І. І. Історіографія у сучасному поняттєвому просторі. *Харківський історіографічний збірник*. 11 листопада 2024 р.. С. 53–69. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/8573137d-dc9b-4869-81cf-97d4206967f4/content> (дата звернення: квітень 2025).
3. Імені Т. Г. Шевченка. URL: <https://www.youtube.com/@imtgsh> (дата звернення: квітень 2025).
4. Загін Кіноманів. URL: https://www.youtube.com/@zagin_kinomaniv (дата звернення: квітень 2025).
5. Мур. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCj9c2ZnE4zVSjV3HfGlszgQ> (дата звернення: квітень 2025).
6. Історія без міфів. URL: <https://www.youtube.com/@IstoriyaBezMifiv> (дата звернення: квітень 2025).
7. Софія Безверха/krapka.krapka. URL: <https://www.instagram.com/krapka.krapka> (дата звернення: квітень 2025).

Кашанська Катерина Анатоліївна,
здобувачка Київського університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ

Науковий керівник – Воротнюк Віта Миколаївна,
старша викладачка кафедри інформаційних комунікацій
Факультету української філології культури і мистецтва
Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ МЕМІВ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

З кожним новим поколінням, комунікація між людьми постійно змінюється та прогресує. Раніше, передаючи інформацію листами, люди багато прибирали зайвої інформації та все стискали. зараз же з появою інтернету та більших комунікаційних можливостей наш інформаційний простір більш розширений та захарашений “інформаційним брудом”. Але з плином часу цей “бруд” почали використовувати і офіційні канали комунікацій. Доволі вагому частку в інформаційний простір вносять меми.

Мем – це будь-яка дотепна коротка інформація (фраза, зображення, звукоряд, відео) іронічного характеру, яка відтворює певне ставлення до якихось подій чи обставин, та поширюється в інтернеті. Як приклад – нетиповий жарт, обмовка політика, карикатура, жест, коротке відео курйозної ситуації [1, с. 23].

Вперше Поняття мему і його концепції були розроблені Річардом Докінзом в книзі «Егоїстичний ген» 1976 року. За ствердженнями Докінза, мем передає культурну спадщину, що схоже, як ген передає біологічну інформацію. Меми та гени подібні тим що, вони є реплі-

2. Медіа, інформація, комунікація: нові парадигми та міждисциплінарні зв'язки

каторами (копіюють самі себе) та обоє схильні до природного відбору. Проте їх типи спадковості дуже різні — гени не можуть комбінуватися або розділятися подібно мемам. В результаті розвиток мемів йде набагато швидше, аніж генетичний розвиток. Це підтверджується тим, що біологія людини змінюється набагато повільніше у порівнянні з культурою [5]. Але також потрібно розуміти, що в інформаційному просторі зазвичай використовують не просто мему, а саме інтернет-мему.

Інтернет-мем — термін, який використовується для опису концепції, а також щодо позначення елемента інформації або явища в інтернеті, що швидко поширюється від людини до людини, щоб досягти більшої популярності та визнання в короткий час. Термін споріднений з поняттям мем і позначає ширшу категорію. Часто це інтернет-повідомлення чи графічне повідомлення із застосуванням стилізованих елементів, побудоване на основі певної схеми [4].

Завдяки тому, що інтернет-мему доволі легко запам'ятовуються, вони так само легко й розповсюджуються. Мудра А. визначає такі види мемів: текстові інтернет-мему — це вислови, фрази або конструкції, які отримали велику популярність в Інтернеті; ілюстративні інтернет-мему — мему, які ілюструються зображеннями реальних осіб, казкових персонажів, кіногероїв, тварин і т. д.; креалізовані інтернет-мему — мережеві мему формуються шляхом поєднання ілюстративних і текстових елементів, що робить їх найбільш розповсюдженою та популярною категорією мемів в інтернеті (ця категорія мемів поєднує в собі як емоційні, так і інформативні можливості); відеомему — виникають та розвиваються завдяки як професійній, так і любительській відео, проте особливу популярність отримують сюжети, які включають неадекватну поведінку, конфліктні ситуації та нецензурну лексику [2, с. 153].

Пода Т. зазначає, що інтернет-мему рідко несуть якусь інформацію напрому, часто відсилають до вже призабутого, пропонуючи віднайти нові змісти. Мему проникають у свідомість людей непомітно та знімають певні бар'єри. Це одна з причин, чому мему нічого не говорять прямо і нічого не розкривають одразу. Навпаки, це певна недовомленість, що має включити індивідуальний досвід та заповнити змістові прогалини.

Виділяють декілька рівнів існування мемів. Перший рівень — це мемплекси (англ. *memplex* — «меметичний комплекс») — глобальні культурні пласти, що об'єднані у взаємопов'язаний культурний комплекс, який має соціальне значення. Вони визначають розвиток суспільств, цивілізацій, перетворюючи окремі мемплекси на моделі поведінки.

Другий рівень — мему локального рівня, що проявляються у вигляді елементів культурної інфраструктури. Вони володіють внутрішніми зв'язками, утворюючи мемплекси. Але, на відміну від глобальних мемплексів, не нав'язуються індивіду в процесі соціалізації і не належать до певного культурного середовища.

Ще один рівень — медіамему. Преса, радіо, телебачення, а особливо Інтернет характеризуються високим рівнем комунікативної активності. Щоб повідомити новину знайомим, потрібно багато часу, а щоб надіслати повідомлення друзям у соціальних мережах — необхідно декілька хвилин. Поєднання мемів з засобами масової комунікації сприяє появі медіавірусів [3, с. 118].

Завдяки швидкому розповсюдженню мемів та появі нових поколінь, що вирости на мемах (Мілленіали, Зумери, покоління Альфа, покоління Бета), інформаційне середовище дуже видозмінилося. Багато офіційних установ почали використовувати різні соціальні мережі (Telegram, Tik-tok, Instagram т.п.). Для прикладу ДТЕК мають сторінку в Тік-тоці, де завдяки фандомним інтернет-мему пояснюють теперішнім поколінням про ситуацію в енергосистемі країни, життя енергетиків, типові ситуації пов'язані з ДТЕК [6; 7; 8].

Отже розвиток інформаційного середовища не зупиняється, а й де в ногу з поколіннями. Те, що раніше вважалося неприйнятним, зараз використовують офіційні та державні установи для доступного подання інформації. Мему, які раніше були просто чимось для сміху, наразі продовжують нести культурну інформацію та використовуватися в сучасних видах комунікації у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Лі В., Приходько С. О. Мемі як сучасна форма комунікації. Мовна особистість у полікультурному світі : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. студент. конф., м. Харків, 11 квіт. 2024 р. Харків, 2024. С. 22–27. URL: <https://dspace.khadi.kharkov.ua/items/3bfdd14c-c9a1-4b18-b32d-cd72da00be95>.
2. Мудра А. О. Тренди і мемі у соціальних мережах під час війни та їх вплив на громадську думку. Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти та молодих учених. 2024. № 1. С. 150–155. URL: <https://www.megu.edu.ua/sites/default/files/2024-08/Випуск%20№1.pdf> (дата звернення: 31.03.2025).
3. Пода Т. А. Інтернет-мемі як феномен інформаційного суспільства. Вісник НАУ. 2017. Т. 1. С. 117–120. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnau_f_2017_1_29.pdf (дата звернення: 31.03.2025).
4. Учасники проєктів Вікімедіа. Інтернет-мем – вікіпедія. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Інтернет-мем> (дата звернення: 30.03.2025).
5. Учасники проєктів Вікімедіа. Мем – вікіпедія. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Мем> (дата звернення: 30.03.2025).
6. @dtek.ua. 2023. URL: <https://vm.tiktok.com/ZMBa2fsMv/> (дата звернення: 31.03.2025).
7. @dtek.ua. 2024. URL: <https://vm.tiktok.com/ZMBa2Dguj/> (дата звернення: 31.03.2025).
8. @dtek.ua. 2024. URL: <https://vm.tiktok.com/ZMBa2qj4Y/> (дата звернення: 31.03.2025).

3. ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО ТА ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Лаба Оксана Василівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри документознавства та інформаційної діяльності
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу,
м. Івано-Франківськ

Мельниченко Нестор Сергійович,
здобувач Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу,
м. Івано-Франківськ

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОРГАНІЗАЦІЇ

У сучасному світі інформація стала одним із найважливіших ресурсів для підприємств. Ефективне управління інформаційними потоками а масивами відіграє ключову роль у забезпеченні конкурентоспроможності компаній, підвищенні продуктивності праці та покращенні взаємодії між співробітниками та контрагентами. З огляду на це, особливу увагу слід приділяти інформаційному забезпеченню діяльності організації, яке охоплює як технологічні, так і організаційні аспекти. Загалом інформаційне забезпечення діяльності організації можна описати як сукупність засобів та заходів відображених на рис. 1.

Рис. 1. Складові інформаційного забезпечення діяльності організації [1; 3]

Однією з головних проблем багатьох підприємств є відсутність єдиної інтегрованої інформаційної системи, яка могла б об'єднати та синхронізувати наведенні вище складові. Наразі управління часто здійснюється за допомогою месенджерів, що створює значні труднощі у контролі проєктів, розподілі ресурсів та фінансовому плануванні. Відсутність автоматизованого документообігу збільшує навантаження на співробітників і підвищує ризик втрати важливих даних. Крім того, неструктурована інформація може призводити до затримок у прийнятті рішень, що негативно позначається на ефективності організаційної діяльності.

Розв'язання цих проблем можливе через впровадження ERP-системи, яка дозволить інтегрувати всі бізнес-процеси підприємства в єдине інформаційне середовище. ERP-системи забезпечують централізоване управління фінансами, логістикою, проєктами та кадровим обліком. Завдяки цьому підприємство зможе значно підвищити ефективність своїх операцій, знизити ймовірність помилок і покращити контроль за реалізацією проєктів.

Крім того, варто впровадити CRM-систему, яка дозволить систематизувати взаємодію з клієнтами та партнерами, а також створити єдину базу даних про виконані проєкти, домовленості та історію комунікацій. Це сприятиме покращенню взаємовідносин із замовниками, підвищенню рівня обслуговування та зростанню довіри до компанії. CRM-система також дозволяє аналізувати поведінку клієнтів і передбачати їхні потреби, що дає можливість оперативного реагувати на зміни ринку та покращувати якість наданих послуг [1].

Важливим етапом у покращенні інформаційного забезпечення є автоматизація документообігу. Впровадження інформаційних автоматизованих систем управління документами дозволить мінімізувати паперовий обіг, пришвидшити узгодження рішень і підвищити прозорість процесів у компанії. Це особливо актуально для підприємств, що працюють у сферах, де необхідно зберігати та обробляти велику кількість документації. Електронний документообіг значно скорочує час на оформлення угод, узгодження фінансових звітів і внутрішню комунікацію між структурними підрозділами [2].

Крім технологічних аспектів, важливу роль відіграє формування чіткої організаційної структури. Відсутність ієрархії та розподілу функцій між співробітниками може призвести до дублювання обов'язків, втрати відповідальності та неефективного використання ресурсів. Визначення ключових посад і їхніх обов'язків допоможе оптимізувати управління персоналом і забезпечити ефективну координацію роботи всіх відділів [4].

Очікувані результати впровадження сучасних інформаційних технологій включають підвищення ефективності управління, скорочення витрат, покращення контролю за виконанням проєктів і підвищення конкурентоспроможності підприємства. Інформаційне забезпечення не лише полегшує комунікацію всередині організації, а й сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень. Отже, впровадження новітніх інформаційних технологій є необхідним кроком для сталого розвитку та успіху підприємств у сучасному бізнес-середовищі [1].

Загалом, ефективне інформаційне забезпечення є основою для розвитку підприємства та досягнення його стратегічних цілей. Використання сучасних технологій дає змогу не лише оптимізувати бізнес-процеси, а й покращити якість послуг, забезпечити прозорість операцій і створити надійну систему управління. У майбутньому компанії, які активно впроваджують цифрові технології, отримають значну конкурентну перевагу та зможуть ефективно адаптуватися до змін у динамічному середовищі ринку.

Список використаних джерел

1. Бебик В.М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз / Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ, 2014. 440с.
2. Гронська Н. С. Інтеграція комунікаційної та підприємницької діяльності в ракурсі матеріально-енергетичного й енергоінформаційного обміну. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2013. № 776. С. 94–103.
3. Денисенко М. П. Інформаційне забезпечення ефективного управління підприємством. Економіка та держава. 2006. № 7. С. 19–24.
4. Матвійчук А. В. Моделювання економічних процесів із застосуванням методів нечіткої логіки: монографія. Київ : КНЕУ, 2007. 264 с.

*Миколайчук Аліса Іванівна,
кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри іноземних мов факультетів психології і соціології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ*

*Марфіна Дар'я Віталіївна,
здобувачка Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, м. Київ*

USING ENGLISH-LANGUAGE RESOURCES IN PSYCHOLOGICAL RESEARCH: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

The modern research landscape is increasingly dominated by English-language resources, which have become central to scientific communication and international collaboration. For example, the American Psychological Association (APA), a leading psychological organization, offers databases, research, and practice opportunities, enabling specialists to maximize their potential [1], though only in English. However, in the field of psychology — where individual and dynamic aspects of human behavior are the focus — this dominance presents a multifaceted challenge for non-English speaking researchers. Limited proficiency in academic English, compounded by the structural and semantic differences between English and native languages (such as Ukrainian), can lead to misinterpretations, translation issues, and restricted access to essential scholarly publications. Additionally, many high-quality, peer-reviewed journals are available only via subscription, creating an accessibility barrier that further isolates researchers working in their native languages. Addressing these issues is crucial, as overcoming linguistic and cultural hurdles can foster greater international cooperation, enrich scientific discourse, and lead to more nuanced, culturally sensitive research outcomes.

The increasing prominence of English as the lingua franca of scientific discourse presents both opportunities and challenges for non-native speakers, particularly in the field of psychology. While English proficiency facilitates broader academic exchange, it also creates barriers for researchers whose primary language differs significantly in structure and cultural nuance. This study explores these linguistic and cognitive challenges, focusing on their implications for psychological research and potential strategies for mitigating their effects.

A key challenge identified in the literature is the psychological barrier associated with using English as a second language in academic settings [4]. Many non-native speakers experience anxiety when expressing complex ideas in English, which may lead to self-censorship or oversimplification of research findings. Studies suggest that these difficulties stem from differences in linguistic structures, particularly in the way English conveys abstract psychological concepts compared to Ukrainian [5].

Additionally, translation and cross-cultural interpretation issues can distort meaning, as different languages encode emotions and cognitive states in distinct ways. Kučera and Mehl [3] emphasize the need to account for cultural factors when applying English-language psychological assessments in non-English-speaking contexts.

Despite these challenges, research also points to strategies for improving engagement with English-language materials. The integration of localized cultural frameworks into English-language psychology education has been shown to enhance comprehension and application of psychological theories [2]. Furthermore, technological advancements, such as deep learning-based translation tools, offer promising solutions for improving accessibility and accuracy in multilingual psychological research [6].

The aim of the paper is to critically examine the challenges and opportunities associated with the use of English-language resources in psychological research within non-English speaking academic environments, and to propose strategic solutions for improving international scientific collaboration.

The analysis of literature and empirical observations reveals that non-English speaking researchers, particularly in psychology, face a dual challenge when engaging with English-language resources. First, limited academic English proficiency among students and professionals hinders the accurate comprehension and translation of complex psychological theories. For instance, the paper «Beyond English: Considering Language and Culture in Psychological Text Analysis» [3] highlights that the analytical nature of English — with its strict syntax, tense distinctions, and reliance on auxiliary words — can lead to semantic distortions when compared to more synthetic languages like Ukrainian. This discrepancy not only complicates the translation of scientific concepts but also affects the interpretation of empirical findings, as subtle nuances in meaning may be lost or misrepresented [5].

Furthermore, research in psycholinguistics emphasizes that psychological constructs often lack direct equivalents in different languages, requiring researchers to adapt existing terminology or develop new conceptual frameworks [3]. The phenomenon of '*linguistic relativity*', as discussed in various cross-cultural studies, suggests that the structure of a language influences cognitive processing, which has direct implications for psychological research conducted across linguistic boundaries [4].

Second, the accessibility of high-quality, peer-reviewed journals is often restricted by subscription-based models or membership (e.g. APA [1] etc.), further marginalizing researchers who rely on open-access resources. Moreover, the increasing reliance on English as the dominant language of publication means that researchers from non-English-speaking backgrounds must invest additional time and effort in translating, proofreading, and adapting their work to meet international publication standards.

In addition to linguistic and economic barriers, the cultural differences between English-dominant and non-English research traditions pose further challenges. Research on cross-cultural communication [3] demonstrates that cultural and linguistic factors play a critical role in shaping the interpretation of psychological data [6]. For example, while Western psychological theories often emphasize individualism and self-expression, Eastern European frameworks may prioritize social context and collective identity, leading to potential misinterpretations when English-language theories are directly applied in non-English settings [2].

Despite these challenges, the integration of English-language resources offers significant opportunities. A bilingual approach can enrich psychological research by incorporating diverse methodologies and perspectives. The ability to compare and contrast research outcomes across languages not only broadens the scope of inquiry but also facilitates the identification of universal psychological patterns alongside culturally specific phenomena.

Furthermore, advances in technology, particularly AI-driven translation tools and cloud-based linguistic databases, provide new avenues for improving accessibility to English-language research. Machine learning applications in psycholinguistics have demonstrated that automated translation tools can be refined to preserve conceptual accuracy in complex psychological texts [4]. Similarly, online collaboration platforms have facilitated greater international cooperation, enabling researchers from diverse linguistic backgrounds to contribute to global psychological discourse without being hindered by language barriers.

The research findings suggest that targeted efforts to enhance academic English proficiency, along with strategic translation and localization of research materials, can bridge the gap between different linguistic and cultural frameworks. This, in turn, improves both the reliability and the international relevance of psychological studies. It is recommended that universities and research institutions implement specialized training programs focusing on academic English in psychology, as well as promote policies that encourage multilingual publication practices. Additionally, fostering interdisciplinary collaborations between linguists and psychologists can further enhance the accuracy of cross-linguistic research methodologies.

In summary, the research confirms that while the dominance of English-language resources presents notable challenges for non-English speaking psychological researchers, it simultaneously offers a fertile ground for academic enrichment. The primary issues include limited proficiency in

3. Документознавство та інформаційна діяльність у контексті сучасних наукових досліджень

academic English, significant structural and semantic differences between languages, and the restrictive nature of subscription-based access to essential scholarly materials. However, the potential for a bilingual, cross-cultural approach to foster methodological innovations is substantial. Enhancing language skills and adapting research methodologies to account for linguistic nuances can transform these challenges into opportunities, leading to more comprehensive and globally integrated psychological research. Ultimately, by embracing the complexities of language and culture, the scientific community can build a more robust, inclusive, and dynamic research environment.

References

1. American Psychological Association. *APA PsycInfo* : website. URL: <https://www.apa.org/pubs/databases> (дата звернення: 30.03.2025).
2. Khan, I. A. Psychology of color, integration of local culture and effect of infographics on English language learning. *PSU Research Review*. 2021. Vol. 8, No. 1. P. 84–101. DOI: 10.1108/prr-02-2021-0013.
3. Kučera, D., Mehl, M. R. Beyond English: Considering Language and Culture in Psychological Text analysis. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 13. DOI: 10.3389/fpsyg.2022.819543.
4. Mao, W. Analysis of the psychological barriers to spoken English from big Data and Cross-Cultural perspectives. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 13. DOI: 10.3389/fpsyg.2022.899101.
5. Melnyk, N., Dyshleva, G., Davydenko, A., Matviichuk, T., Zhytar, I. The linguistic concept of phraseological units denoting the personality inner world in the modern Ukrainian and English languages. *Revista Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11, No. 56. P. 91–102. DOI: 10.34069/ai/2022.56.08.10.
6. Wang, Y., Zheng, L. A novel Deep framework for English communication based on educational Psychology perspective. *Frontiers in Public Health*. 2022. Vol. 10. DOI: 10.3389/fpubh.2022.916101.

Шкідіна Дарина Володимирівна,
здобувачка Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ

Науковий керівник – Політова Олена Аркадіївна,
кандидатка історичних наук,
завідувачка кафедри інформаційних технологій
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА НА ПРИКЛАДІ СИСТЕМ «АСКОД» ТА «МЕГАПОЛІС»

Сучасне інформаційне суспільство – це форма соціального устрою, де інформація стає основним ресурсом для розвитку економіки та соціальних відносин. Цей перехід від індустріальної епохи до цифрової реальності змінює всі аспекти нашого життя, від спілкування до управління бізнесом і державними інституціями. Одним із ключових елементів розвитку інформаційного суспільства є електронний документообіг, який автоматизує процеси обробки даних і дозволяє більш ефективно керувати інформацією.

Мета повідомлення – розглянути електронний документообіг як чинник розвитку інформаційного суспільства.

Електронний документообіг (далі – ЕДО) відображає фундаментальні зміни, пов’язані з диджиталізацією суспільства. У час, коли дані стають основною валютою, системи ЕДО, такі як АСКОД та Мегаполіс, виконують не тільки роль інструментів для автоматизації, але й сприяють створенню нового типу відносин між державою, бізнесом та громадянами.

Завдяки використанню систем електронного документообігу в суспільстві зменшується залежність від фізичних носіїв інформації, що відповідає екологічним та економічним вимогам сучасного світу. Більше того, такі системи підвищують швидкість обробки даних, дозволяючи організаціям приймати рішення в реальному часі. Це важливо не лише для державних

установ, але й для бізнесу, який тепер може миттєво реагувати на зміни ринку та запити споживачів [1, с. 45].

Водночас слід визнати, що впровадження ЕДО потребує значних ресурсів і часу. Навчання персоналу, модернізація технологій і зміна звичних методів роботи можуть стати серйозним викликом для багатьох організацій. Також варто враховувати, що система не є універсальною: різні компанії та установи використовують різні програмні рішення, що може ускладнювати інтеграцію [2, с. 57].

Розвиток інформаційного суспільства неможливий без цифровізації ключових сфер життя. Впровадження систем електронного документообігу є яскравим прикладом цього процесу. ЕДО робить можливим швидке та ефективно управління інформацією, що, своєю чергою, підвищує продуктивність і прозорість управлінських процесів. Це особливо важливо для державних структур, де швидкість і точність обробки даних впливають на якість надання послуг громадянам [4, с. 78].

В умовах інформаційного суспільства важливо не тільки автоматизувати документообіг, але й створити таку систему, яка дозволить максимізувати використання інформації. Наприклад, з використанням штучного інтелекту для аналізу даних документообігу можна значно підвищити ефективність процесів управління. Це дозволить державним установам і компаніям краще розуміти тенденції та вчасно приймати управлінські рішення, що позитивно вплине на економіку і соціальні процеси.

Швидкими темпами електронний документообіг стає більш автоматизованим та інтегрованим у процеси управління. Впровадження нових технологій, таких як блокчейн і штучний інтелект, відкриває нові можливості для забезпечення безпеки, швидкості та точності обробки документів. Наприклад, блокчейн може забезпечити абсолютну прозорість та незмінність даних, що особливо актуально в державному секторі [5].

Ще один важливий аспект – це цифрова інклюзія. Впровадження ЕДО повинно забезпечити доступ до цифрових послуг усім верствам населення. Інформаційне суспільство має на меті створити рівні можливості для всіх, незалежно від їхнього місця проживання чи соціального статусу. Отже, електронний документообіг стане не тільки технічним рішенням, але й інструментом для зміцнення соціальної справедливості та розвитку суспільства загалом.

Електронний документообіг (ЕДО) є важливою складовою інформаційного суспільства, яке характеризується швидким розвитком цифрових технологій і використанням інформації як головного ресурсу. Автоматизація процесів обробки документів та впровадження програмних рішень для електронного документообігу сприяє підвищенню ефективності організацій і пришвидшує обмін інформацією між різними установами.

Основною перевагою ЕДО є економія часу та ресурсів. Цифрові документи дозволяють значно скоротити витрати на друк, папір і зберігання паперових документів. Більше того, електронний обіг документів дозволяє оперативно передавати їх між віддаленими учасниками процесу, що є особливо актуальним в умовах сучасної глобалізації та дистанційної роботи [1, с. 45].

Окрім економічних переваг, електронний документообіг також сприяє підвищенню прозорості та зменшенню корупційних ризиків. Сучасні системи дозволяють відслідковувати всі зміни, що вносяться до документів, а також дії з ними. Це забезпечує контроль на всіх етапах документообігу та знижує ризики втручання третіх осіб або втрати важливої інформації [2, с. 57].

Серед програмних рішень для ЕДО варто виділити такі системи як АСКОД (Автоматизована система контролю і документообігу) та Мегаполіс.

АСКОД – це система електронного документообігу розроблена українською компанією «ІнфоПлюс». Вона призначена для автоматизації документообігу, контролю виконання завдань та управління діловими процесами в державних установах і органах влади.

Система електронного документообігу «Мегаполіс» розроблена українською компанією «Інтеграл Системс». Це популярна система ЕДО, що дозволяє організувати ефективний документообіг у державних та приватних установах. Система підтримує цифровий підпис,

3. Документознавство та інформаційна діяльність у контексті сучасних наукових досліджень

що робить електронні документи юридично чинними. Її інтеграція з іншими корпоративними системами дозволяє автоматизувати багато процесів, включаючи управління фінансами та бухгалтерський облік [3].

Впровадження електронного документообігу також сприяє економічному розвитку. Зниження витрат на паперовий документообіг, пришвидшення прийняття рішень та підвищення продуктивності праці позитивно впливає на економіку. Особливо це важливо для великих компаній та державних установ, де обсяг документообігу дуже великий [4, с. 78].

Програми для ЕДО, такі як АСКОД і Мегаполіс, сприяють розвитку інформаційного суспільства, допомагаючи організаціям переходити на новий рівень управління документами та інформацією. Однак існують певні виклики, пов'язані з впровадженням цих систем. Перш за все, необхідність навчання персоналу для роботи з новими програмами та зміна звичних методів управління документами. Крім того, важливо вирішувати питання сумісності різних систем електронного документообігу між собою [5, с. 123].

Отже, сучасне інформаційне суспільство активно розвивається завдяки впровадженню цифрових технологій, серед яких системи електронного документообігу відіграють ключову роль. ЕДО автоматизує процеси обробки даних, зменшуючи залежність від паперових носіїв, підвищуючи ефективність управління та прозорість, що важливо як для державних, так і для приватних установ. АСКОД та Мегаполіс, не лише спрощують документообіг, але й створюють нові можливості для інтеграції з іншими інформаційними системами, забезпечуючи швидку реакцію на зміни ринку і соціальні запити. Впровадження ЕДО потребує значних ресурсів, зокрема, навчання персоналу і вирішення питань сумісності систем, але при цьому не лише сприяє економічній ефективності, а й підтримує цифрову інклюзію, створюючи рівні можливості для доступу до цифрових послуг.

Список використаних джерел

1. Петров О. Електронний документообіг: сучасні тенденції. Київ: НДІ документології, 2022. 156 с.
2. Іванов М. Прозорість та контроль у системах електронного документообігу. Харків: Вид-во ХНУ, 2021. 98 с.
3. Смирнов А. Інновації у державному управлінні: впровадження системи "Мегаполіс". Донецьк: Вид-во ДДМА, 2023. 144 с.
4. Громова О. Економічні аспекти впровадження електронного документообігу. Полтава: ПНТУ, 2023. 110 с.
5. Ткаченко П. Виклики та перспективи ЕДО у державних установах. Одеса: Вид-во ОНУ, 2020. 145 с.

*Курасов Владислав Георгійович,
здобувач освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Конієвська Ольга Рафаїлівна,
докторка культурології, професорка, профе-
сорка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ У КАДРОВИХ АГЕНЦІЯХ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У сучасному інформаційному суспільстві ефективне управління документопотоками стає ключовим чинником успішної діяльності будь-якої організації. Кадрові агенції, як суб'єкти, що оперують значними обсягами персональних даних та адміністративної документації, особливо зацікавлені в упровадженні електронного документообігу (ЕДО) як інструменту оптимізації внутрішніх процесів.

Електронний документообіг у кадрових структурах забезпечує автоматизацію роботи з анкетами кандидатів, договорами, наказами, звітністю та іншими супровідними документами. Його впровадження дозволяє зменшити обсяг паперових документів, прискорити пошук інформації, підвищити рівень захисту персональних даних і забезпечити прозорість кадрових процедур.

Успішне впровадження ЕДО потребує урахування нормативно-правових вимог, зокрема законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» [3], «Про захист персональних даних» [4], а також стандартів кібербезпеки. Питання цифрової грамотності персоналу також є важливою складовою, що впливає на якість реалізації ЕДО.

Впровадження електронного документообігу дозволяє кадровим агентствам ефективно керувати усіма видами внутрішньої та зовнішньої документації, автоматизувати процеси підбору, прийому, оцінювання та звільнення персоналу, а також забезпечувати дотримання законодавчих вимог щодо обробки персональних даних. Це значно знижує навантаження на працівників, мінімізує помилки та сприяє підвищенню якості наданих послуг. ЕДО охоплює роботу з такими типами документів, як: анкети та резюме кандидатів; трудові договори та додаткові угоди; посадові інструкції; накази та розпорядження; звітність перед державними органами; документи з кадрового обліку тощо.

Сучасні наукові дослідження свідчать, що найефективніші кадрові агенції використовують комплексні рішення на базі CRM- (Customer Relationship Management) та HRM- (Human Resource Management) систем, що інтегрують функціонал з документообігу. Вони дозволяють: централізовано зберігати та керувати файлами; здійснювати автоматичне створення, надсилання та підписання документів; відстежувати статус виконання кадрових процедур у режимі реального часу; створювати аналітичні звіти за ключовими показниками ефективності персоналу. Інноваційні підходи до ЕДО в кадровій сфері передбачають інтеграцію з CRM- та HRM-системами, використання електронного підпису, хмарних сховищ, блокчейн-технологій для захисту інформації та застосування аналітичних інструментів для оцінки ефективності персоналу. Такі рішення не лише модернізують процеси, але й забезпечують гнучкість та адаптивність кадрової агенції до змін на ринку праці [1, 2].

Отже, електронний документообіг є не лише технологічною новацією, а й важливою складовою трансформації кадрового менеджменту в умовах цифрової економіки. Його ефективне використання створює передумови для підвищення конкурентоспроможності кадрових агенцій та якості їхніх послуг. Систематична інтеграція інноваційних технологій у документообіг сприяє підвищенню конкурентоспроможності кадрових агенцій та формує нові стандарти якості кадрових послуг. Водночас ключовим чинником успіху є людський капітал — підготовлені фахівці, здатні працювати в умовах цифрової економіки.

Список використаних джерел

1. Іванов М. Прозорість та контроль у системах електронного документообігу. Харків :ХНУ, 2021. 98 с.
2. Петров О. Електронний документообіг: сучасні тенденції. Київ: НДІ документології, 2022. 156 с.
3. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
4. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 25.03.2025).

*Матіос Віталій Олександрович,
здобувач освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Литвин Сергій Харитонович,
доктор історичних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри психології та гуманітарних дисциплін
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Збереження культурної спадщини є ключовим елементом національної ідентичності, що набуває особливого значення в умовах глобалізаційних процесів та соціально-політичних трансформацій. В епоху стрімкого розвитку цифрових технологій, глобального поширення інформації та підвищення ролі знань як стратегічного ресурсу, документно-інформаційна діяльність виступає не лише як допоміжна функція, а як фундаментальний механізм збереження, трансляції й актуалізації культурних цінностей.

Документно-інформаційна діяльність охоплює широкий спектр процесів — від фіксації, обробки, систематизації, архівування інформації до забезпечення її збереження, доступності та відтворення у різних формах. У контексті охорони культурної спадщини вона набуває стратегічного характеру, оскільки саме через документацію, зокрема цифрову, можна зберегти знання про унікальні об'єкти, явища та артефакти, навіть якщо вони фізично знищені або пошкоджені.

Сучасні підходи до документування культурної спадщини базуються на поєднанні традиційних методів архівування з інноваційними цифровими технологіями. Найбільш перспективними є створення цифрових репозиторіїв, інтерактивних баз даних, віртуальних музеїв, 3D-моделювання об'єктів та геоінформаційні системи (ГІС), що дозволяють точно фіксувати просторове розташування об'єктів спадщини. Оцифрування рукописів, архівних матеріалів, предметів мистецтва й археології стає запорукою їхньої довготривалої збереженості та доступності.

У межах цифровізації культурної спадщини особливої ваги набуває створення відкритих електронних ресурсів, які забезпечують публічний доступ до колекцій бібліотек, музеїв та архівів. Такі ініціативи, як Europeana, Digital Public Library of America (DPLA) або національні портали цифрової спадщини, відіграють важливу роль у формуванні єдиного інформаційного простору для дослідників, освітян і широкої громадськості.

Серед ключових напрямів розвитку документно-інформаційної діяльності у сфері збереження культурної спадщини можна виокремити:

- використання штучного інтелекту та машинного навчання для автоматизованого розпізнавання, класифікації й анотації зображень, текстів і аудіовізуальних матеріалів;
- застосування блокчейн-технологій для забезпечення прозорості, надійності та автентичності цифрової документації;
- розширення віртуальних і доповнених реальностей як інструментів популяризації й вивчення культурної спадщини;
- розробка політик цифрової консервації, що визначатимуть принципи зберігання цифрових копій, резервного архівування та забезпечення довготривалого доступу;
- активізація міжнародної співпраці, спрямованої на обмін досвідом, розробку спільних цифрових платформ і мобілізацію ресурсів для збереження культурної спадщини, особливо у кризових ситуаціях.

Український контекст зумовлює особливу увагу до захисту культурної спадщини в умовах війни, загроз фізичного знищення, мародерства та вивезення культурних цінностей. У цьому сенсі цифрова фіксація об'єктів спадщини, створення електронних інвентаризацій,

3D-сканування артефактів мають не лише наукове й культурне, але й правове значення. Вони можуть бути використані як докази у міжнародних судових процесах, сприяти відновленню втрачених пам'яток, а також слугувати основою для освітніх і музейних програм.

Національна стратегія цифровізації культурної спадщини має базуватися на принципах відкритості, доступності, сталості й безпеки. Вона повинна включати елементи державної політики, правового регулювання, фінансового забезпечення та кадрової підтримки. Залучення громадськості, волонтерських ініціатив, краудсорсингових платформ також може суттєво посилити ефективність цифрових ініціатив у сфері спадщини.

Сучасна документно-інформаційна діяльність у сфері збереження культурної спадщини є багатовимірним процесом, що поєднує технології, гуманітарне знання й організаційні стратегії. Її ефективність визначається здатністю суспільства мобілізувати інтелектуальні, технічні та ресурсні потенціали для створення стійких і динамічних систем збереження культурної пам'яті. У ХХІ столітті інформація є не лише засобом передачі знань, але й інструментом культурного опору, консолідації нації та діалогу з майбутнім.

*Улановська Анна Віталіївна,
здобувачка Маріупольського державного університету, м. Київ*

*Федотова Оксана Олегівна,
докторка історичних наук,
старша наукова співробітниця,
професорка кафедри інформаційної діяльності
Маріупольського державного університету, м. Київ*

ВЕБСАЙТ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЯК ДОКУМЕНТАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА: СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ

У контексті розвитку електронного документування в органах місцевого самоврядування, дослідження документально-інформаційних систем набуває особливої актуальності. Одним із ключових елементів таких систем є вебсайт, який виступає не лише як інформаційна платформа, але й як засіб комунікації з громадськістю.

Необхідність детального аналізу вебсайтів та порталів з точки зору документознавства зумовлена їх недостатньо визначеним статусом у цій галузі. Подібно до багатьох інших електронних ресурсів, що мають оперативне інформаційне значення, їхня класифікація та роль у документообігу потребують подальшого дослідження.

Наявність вебсайту – потужний інструмент для реклами, поширення інформації та налагодження комунікації з клієнтами та громадянами. Завдяки розвитку вебтехнологій, інтернет-простір наповнився різноманітними сайтами – від інформаційних порталів великих корпорацій чи державних установ до візиток невеликих місцевих компаній.

Вебсайт Київської міської ради функціонує як комплексна система, що поєднує в собі документальні та інформаційні функції, подібно до складних соціальних структур. Ця система відображає роботу міської ради, але не є її повним дублюванням. Натомість, вебсайт створює унікальний інформаційний продукт, що захищений авторським правом, і водночас органічно інтегрований у загальну систему органів місцевого самоврядування.

Хоча вебсайт є частиною ширшої структури місцевого самоврядування, він виступає як самостійна одиниця з власними характеристиками. Такий підхід до його розуміння узгоджується з науковими дослідженнями, у яких розглядаються певні аспекти функціонування органів влади як складних систем, де взаємодія окремих елементів призводить до формування нових властивостей документально-інформаційних систем [5].

Вебсайт Київської міської ради функціонує як незалежна документально-інформаційна система. Під документально-інформаційною системою ми розуміємо сукупність програмно-

3. Документознавство та інформаційна діяльність у контексті сучасних наукових досліджень

технічних засобів, інформаційних ресурсів та організаційно-методичного забезпечення, що забезпечує створення, обробку, зберігання, пошук та надання інформації, необхідної для функціонування Київської міської ради та її взаємодії з громадянами.

Водночас його можна вважати складовою частиною інформаційного простору органів влади, а також українського інтернет-сегменту загалом. Завдяки взаємодії з іншими онлайн-ресурсами, цей вебсайт не обмежується лише наданням офіційної інформації від міської ради. Наприклад, на сайті публікуються матеріали партнерських проєктів, таких як «Відкритий бюджет», що надають аналітику та візуалізацію бюджетних даних, або інтегруються онлайн-петиції громадян, що дозволяє безпосередньо впливати на рішення міської ради. Це відрізняє його від суто офіційних ресурсів, які обмежуються лише публікацією розпоряджень та новин.

Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [2], прийнятий у 2003 році, лише започаткував вивчення електронних документів та документообігу. Інформаційні онлайн-ресурси державних органів, хоча й визнані об'єктом документознавства, ще не отримали достатнього наукового опрацювання. Вони можуть розглядатися як документально-інформаційні компоненти, а також як з'єднуюча ланка між органами влади та громадськістю, що є частиною національного інформаційного ресурсу та українського інтернет-сегменту, що є частиною національного інформаційного ресурсу та українського інтернет-сегменту.

Інтернет-ресурси, що належать державним структурам, зокрема органам виконавчої влади, переважно розглядаються як теоретичний об'єкт у галузі документознавства. Наприклад, у роботі Ковтанюка Ю.С. [3] розглядається електронні документи та документообіг як новий напрям документознавства, що потребує подальшого вивчення та теоретичного обґрунтування. Водночас, практичні аспекти функціонування інформаційних онлайн-ресурсів державних органів, такі як їх роль у взаємодії з громадськістю та вплив на формування інформаційного простору, залишаються недостатньо дослідженими.

Ці ресурси є не лише джерелом інформації, але й частиною документального відображення діяльності державних органів, таких як Київська міська рада. Специфіка наповнення вебсайтів полягає у тому, що вони містять електронні документи, які відбивають процеси електронного документообігу, а також створюють оперативні інформаційні ресурси, що існують в онлайн-просторі та не підлягають традиційному архівуванню.

Структура вебсайтів тісно пов'язана з напрямками діяльності Київської міської ради та її функціями.

Вебсайт даного органу місцевого самоврядування [1] є офіційним ресурсом, що інформує про його діяльність та надає доступ до важливих відомостей мешканцям і гостям столиці.

Він має чітку та логічну структуру, що віддзеркалює основні напрямки діяльності ради. Головна сторінка містить такі ключові розділи, як: «Про Київську міську раду», «Депутати», «Комісії», «Нормативна діяльність», «Громадська участь», «Безпосередній зв'язок» та «Новини».

У свою чергу розділ «Про Київську міську раду» надає загальну інформацію про структуру ради, керівництво, історію та символіку. Номінація під назвою «Депутати» містить дані про обраних народних представників, контактні дані й перелік виборчих округів, а інша «Комісії» – інформує про діяльність постійних комісій ради, засідання та звіти. Рубрика «Нормативна діяльність» відкриває доступ до рішень ради, проєктів рішень та інших нормативних документів.

Важливим розділом є «Громадська участь», де висвітлюється зусилля ради щодо залучення громадян до прийняття рішень. Тут розміщена інформація про громадські слухання, петиції, бюджетні ініціативи та інші форми участі. У межах номінації «Безпосередній зв'язок» надана можливість звернутися до ради з запитаннями та пропозиціями. Рубрика «Новини» інформує про поточні події та діяльність ради.

Окрім основних розділів, на вебсайті доступні різноманітні інформаційні ресурси (календар подій, карта Києва та портал відкритих даних).

Аналізований вебсайт Київської міської ради виконує такі функції, як: інформативна, комунікаційна, забезпечення прозорості та залучення громадськості. У цілому вони сприяють наданню доступу до інформації про функціонування ради, її рішень; налагодженню взаємодії між радою та громадянами, встановленню зворотного зв'язку; оприлюдненню нормативних документів та даних для гарантування відкритості діяльності; залученню громадян до участі в прийнятті рішень та громадському житті міста.

Як бачимо, Інтернет-сайт Київської міської ради – ефективний інструмент для розкриття та всебічного висвітлення діяльності даного органу місцевого самоврядування. Він надає широкий спектр інформації та встановлює тісний зв'язок між радою та громадянами.

Отже, вебсайт Київської міської ради, як документально-інформаційна система, є важливим елементом сучасного місцевого самоврядування. Він не лише відображає діяльність ради, але й виступає активним засобом комунікації з громадою. Структурний аналіз наповнення показав, що Інтернет-сайт організований відповідно до функціональних напрямків роботи Київської міської ради, що дозволяє користувачам легко знаходити необхідні дані (від відомостей про депутатів та комісії – до нормативних документів і новин). Визначальним аспектом є те, що вебсайт не просто дублює офіційну документацію, але й створює нову інформаційну якість у вигляді інтегрованих баз даних, що дозволяють здійснювати пошук та аналіз інформації, а також візуалізувати дані для зручності користувачів. Це відповідає сучасним тенденціям розвитку електронного документообігу та цифрової трансформації державних послуг.

Список використаних джерел

1. Вебсайт Київської міської ради. URL: kmr.gov.ua (Дата звернення: 19.03.2025).
2. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг». ВВРУ. 2003. № 36. С. 275.
3. Ковтанюк Ю. Теоретичні засади електронного документознавства як спеціального наукового напрямку в документознавстві. 2011. Т. 19, кн. 1. С. 78-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sasd_2011_19_1_10 (дата звернення: 24.03.2025).
4. Сокур Л. А. Вебсайт як документально-інформаційна система представництва Шевченківського національного заповідника в єдиному інформаційному просторі. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2020. № 3. С. 47–57.
5. Сушинський О. Центральні органи виконавчої влади України: актуальні питання статусу. Центральні органи виконавчої влади України: нормативно-правове регулювання. Львів. ЛРІДУ НАДУ. 2003. С. 5–21.
6. Федотова О.О., Дубов М.С. Застосування систем електронного документообігу в органах місцевого самоврядування України: (На прикладі Маріупольської міської ради). Scientific Collection «InterConf», (184). 3rd ISPC «Science and Education in Progress» (December 26-28, 2023; Dublin, Ireland) / comp. by LLC SPC «InterConf». JAPAGA, 2023. Pp. 509–512.

Брага Таїсія Юрївна,

*здобувачка Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського, м. Кременчук*

Науковий керівник – Книш Маргарита Олександрівна,

*асистентка кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського, м. Кременчук*

ІНФОРМАЦІЙНА ЦІННІСТЬ ДОКУМЕНТА: ФУНКЦІЇ ТА ЗНАЧЕННЯ В СУСПІЛЬСТВІ

У світі інформація відіграє головну роль в забезпеченні комунікації та управлінні соціальними процесами. Інформаційна цінність визначається за допомогою здатності задовольняти потреби людей, що сприяє забезпеченню доступу до інформації, яка важлива у нинішній час.

3. Документознавство та інформаційна діяльність у контексті сучасних наукових досліджень

Дослідження інформаційної цінності є досить актуальними, це зумовлено розвитком технологій, що впливають на способи створення, зберігання та використання документів. У зв'язку з цим, виникає нагальна потреба у переосмисленні наявних підходів. Розуміння функцій та значень документа є важливим елементом інформаційної культури, оскільки дозволяє ефективно використовувати документи у різних сферах діяльності.

Інформаційна цінність документа починається зі зберігання та потреби передавати знання, це є основою, її фундаментом. Від малюнків на стінах до хмарних сховищ, кожен етап стає архівом людського досвіду. Наразі сучасні технології забезпечують миттєвий доступ до інформації.

Функції та значення документа в суспільстві між собою тісно пов'язані. Під функціями документа розуміють його мету, завдання та призначення. До прикладу офіційні документи, як правило, виконують одночасно декілька функцій, задовольняючи різноманітні потреби людини.

Як зазначає Ю. Палеха, функції документа можна поділити на 3 основні класифікації, а саме головні, загальні та спеціальні [2, с. 133]:

- головні функції передбачають зберігання й передачу інформації в часі та просторі, адже документ створюється з метою забезпечення потреб суспільства за допомогою інформації.

Позачергова, головна функція документа полягає у переданні ним визначеної соціальної інформації;

- загальні функції є у будь-якому документі. Вони поділяються на такі: інформаційна (документ має відомості про факти, події), кумулятивна (документ накопичує та опрацьовує знання) і комунікативна (документ забезпечує взаємозв'язок між людьми та передачею інформації);

- спеціальні функції, навпаки, притаманні для певного виду документа. До них належать: управлінська (документ використовується для прийняття рішень), правова (документ є доказовою базою в судових процесах, гарантуючи правопорядок), історична (документ відображає історичні події, процеси та явища), пізнавальна (документ дає змогу вивчати нові процеси і явища навколишнього середовища), гедонічна (документ є засобом відпочинку та розваги) і облікова (документ надає кількісну характеристику інформації). Окрім названих, існують й інші спеціальні функції документів, які допомагають суспільству у вирішенні конкретних питань та задоволенні різноманітних потреб, наприклад, освітня, політична, статистична тощо.

Функції документа тісно пов'язані з його значенням, серед основних можна виділити: розвиток науки (дають змогу для стимуляції інновацій і обміну інформацією); формування інформаційного суспільства (сприяє розвитку науки, освіти та культури); розвиток демократії (забезпечують участь громадян у прийнятті рішень); збереження культурної спадщини (історичні документи допомагають зберігати історію та традиції); захист прав людини (допомагають суспільству захищати права та інтереси людини); забезпечення прозорості (суспільство має право для контролю громадян); підтримка економічного розвитку (забезпечують ефективне управління бізнесом шляхом фіксації домовленостей, обліку ресурсів та аналізу діяльності).

Знання функцій документа дозволяє з'ясувати його цільове і читацьке призначення. Це дає можливість ефективно використати всі потенційні можливості. Від цільового і читацького призначення залежить характер інформації, тип і вид документа [1, с. 75].

У контексті інформаційної цінності варто враховувати, що зараз триває вплив сучасних технологій – такі, як, наприклад, цифровізація, що трансформує способи створення, зберігання, поширення і споживання даних. Наразі електронні документи мають багато переваг особливо у швидкості доступу, але водночас і вимагають новітні підходи для тривалого зберігання й ефективної інформаційної безпеки. Збільшення попиту на використання штучного інтелекту, дозволяє все більше використовувати його для обробки та аналізу даних, виявляти закономірності та отримувати нові знання, але необхідно враховувати потенційні ризики, пов'язані з обробкою інформації.

Отже, інформаційна цінність документа є ключовою в інформаційну епоху. У сучасному світі, де повідомлення є одним і головних ресурсів, документ здобуває особливого значення – він не тільки зберігає інформацію, а передає знання й активно впливає на соціальні, культурні та економічні процеси.

У інформаційному суспільстві документ допомагає та забезпечує доступ до нових знань, інновацій, та дає розвиток для демократії. У добу новітніх технологій поряд з паперовими носіями значення набувають електронні документи, які надають зручний доступ до інформації. Саме тому документ є важливою частиною сучасного суспільства та забезпечує його сталий розвиток. Так, до прикладу, онлайн-архіви надають безмежні можливості для освіти та наукових пошуків, а публічний доступ до офіційних матеріалів сприяє підзвітності влади та активній участі громадян у житті суспільства.

Список використаних джерел

1. Лісіна С. О. Документні ресурси : навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. 240 с.
2. Палеха Ю. І., Леміш Н. О. Загальне документознавство : навчальний посібник. Київ : Ліра-К, 2009. 432 с.

Белець Вікторія Петрівна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Добровольська Вікторія Василівна,
докторка наук із соціальних комунікацій, професорка,
в.о. завідувачки кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

**НОМЕНКЛАТУРА СПРАВ ЯК ІНСТРУМЕНТ
УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ ОРГАНІЗАЦІЇ
(НА ПРИКЛАДІ СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ НАКККІМ)**

Номенклатура справ актуальна в умовах зростання обсягів інформації. З необхідністю систематизувати різних форм інформації було створено різні форми систематизації документів.

Олександр Денисенко стверджує, що “Номенклатура справ – це систематизований список найменувань справ (папок, тек) із зазначеним терміном зберігання. Вона створюється на основі Переліку типових документів, що утворюються в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших підприємств, установ та організацій, із зазначенням строків зберігання”. [1]

Значення номенклатури справ для організації полягає в впорядкуванні документообігу: забезпечує формування документів у справи, прискорює пошук потрібних документів і як довго потрібно зберігати кожен тип документа, відповідно до закону та його важливості.

Суть номенклатури справ в організаціях полягає у створенні чіткої, систематизованої схеми обліку та організації всієї документації, що утворюється в процесі її діяльності. Це своєрідний класифікатор усіх справ, які ведуться в організації, із зазначенням строків їх зберігання.

Існують три основні види номенклатури справ: типова, зразкова та індивідуальна, що розробляються для окремих установ.

Типова номенклатура справ призначена для організацій зі схожою діяльністю та структурою. Вона визначає стандартний перелік справ з уніфікованою системою індексації та є нормативним документом для цих установ.

3. Документознавство та інформаційна діяльність у контексті сучасних наукових досліджень

Зразкова номенклатура справ містить орієнтовний перелік справ для організацій, які мають подібний характер діяльності, але можуть відрізнятися за своєю структурою. Вона носить рекомендаційний характер.

Типові та зразкові номенклатури справ розробляються вищими органами управління для підпорядкованих їм установ і слугують методичними настановами при складанні індивідуальних номенклатур справ кожною окремою установою.[2]

Існує 2 принципи формування номенклатури справ: структурний та функціональний.

Структурний принцип організації зведеної номенклатури справ застосовується юридичними особами, які мають чітко визначену організаційну структуру. При цьому розділи зведеної номенклатури справ формуються відповідно до назв структурних підрозділів організації.

Наприклад, такими розділами можуть бути:

- Загальний відділ
- Організаційний відділ
- Планово-економічний відділ
- Відділ маркетингу і продажів тощо.

При складанні зведеної номенклатури справ юридичної особи першим зазвичай вказується Служба діловодства (або департамент документального забезпечення та контролю, загальний відділ, відділ діловодства, канцелярія тощо). Далі інші структурні підрозділи розташовуються у відповідності до затвердженого штатного розпису організації.

Функціональний принцип організації зведеної номенклатури справ застосовується юридичними особами, які не мають чіткого структурного поділу. У цьому випадку розділи номенклатури справ відображають основні функції або напрями діяльності організації.

Наприклад, такими розділами можуть бути:

- Керівництво
- Планування та прогнозування
- Маркетинг і реклама
- Організація виробничої діяльності
- Матеріально-технічне постачання
- Облік та звітність
- Робота з кадрами
- Адміністративно-господарське обслуговування [3]

Згідно з типовим переліком документів, для зберігання в організаціях визначено чіткі терміни: 75 років, 45 років, 25 років, 10 років, 5 років, 3 роки та 1 рік.

Алгоритм складання номенклатури справ:

1. Працівники, відповідальні за діловодство в кожному відділі чи підрозділі, складають детальний список усіх документів, які створюються та використовуються в їхній роботі. Цей список і є номенклатурою справ цього підрозділу.

2. Складений перелік документів (номенклатура справ підрозділу) обов'язково підписується керівником відповідного відділу або підрозділу.

3. Якщо в підрозділі є експертна комісія, створений перелік документів передається на її розгляд для оцінки важливості документів та визначення термінів їх зберігання.

4. Далі, номенклатура справ підрозділу узгоджується з керівником архівного відділу компанії. Це необхідно для забезпечення відповідності вимогам архівного зберігання документів.

5. На завершальному етапі, номенклатури справ від усіх структурних підрозділів зводяться разом, утворюючи єдину номенклатуру справ для всієї юридичної особи (компанії).[4]

Отже, у сучасному світі, де обсяги інформації збільшуються, номенклатура справ стає незамінним інструментом для ефективного управління документацією в будь-якій організації.

– Вона забезпечує порядок, швидкий доступ до потрібних документів та контроль за їх зберіганням відповідно до встановлених правил.

–Різноманітність типів номенклатур (типові, зразкові та індивідуальні) дозволяє кожній організації створити систему управління документацією, що найкраще відповідає її специфічним потребам і структурі. Типові та зразкові номенклатури слугують своєрідним шаблоном, спрощуючи процес створення індивідуальних переліків справ.

–Вибір між організацією номенклатури за структурним (відділами) або функціональним (видами діяльності) принципом визначається організаційною структурою компанії. Структурний підхід найбільш ефективний для організацій з чіткою ієрархією, тоді як функціональний краще підходить для більш гнучких та менш формалізованих структур.

–Чітке дотримання термінів зберігання документів, встановлених законодавством, є обов'язковою умовою для відповідності вимогам і раціонального використання архівних площ, а також для своєчасної передачі важливих документів на довгострокове зберігання.

–Використання номенклатури справ значно покращує ефективність документообігу, заощаджує час на пошук інформації та зменшує ризик втрати або несанкціонованого використання документів, тим самим підвищуючи загальну продуктивність організації.

Номенклатура справ є ключовим елементом системи управління документацією, і її розробка та впровадження потребують уважного врахування особливостей кожної організації для досягнення максимальної віддачі.

Список використаних джерел

1. Номенклатура справ. *Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства*. URL: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/zmi/zmi_30_08_2011.pdf (дата звернення: 10.04.2025).
- 2.Номенклатура справ. *Західне міжрегіональне управління Міністерством юстиції*. URL: https://pzmrujust.gov.ua/images/metodychka_nomenklatura.pdf (дата звернення: 10.04.2025).
3. Складання номенклатури справ.*Kadrovik.ua*. URL: <https://www.kadrovik.ua/content/skladannya-nomenklatury-sprav> (дата звернення: 11.04.2025).
4. Номенклатура справ: етапи створення. *HR Liga*. URL: <https://hrliga.com/index.php?module=profession&op=view&id=2014> (дата звернення:14.04.2025).

Кладітін Максим Васильович,
здобувач Маріупольського державного університету, м. Київ

Науковий керівник – Кудлай В'ячеслав Олегович,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
завідувач кафедри інформаційної діяльності
Маріупольського державного університету, м. Київ

ТЕХНОЛОГІЇ СТВОРЕННЯ ТА ТРИВАЛОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ: УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА І СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

Стрімкий розвиток мультимедійних технологій суттєво вплинув на характер створення та поширення аудіовізуальних документів. З одного боку, вони стали найпоширенішим засобом фіксації суспільно значущих подій і явищ, з іншого – виникає низка викликів щодо їх надійного довгострокового зберігання в умовах швидкого морального старіння носіїв і ризику втрати інформації. Для України, яка в теперішню добу опинилася у вирі воєнних загроз і соціальних перетворень, аудіовізуальні документи мають стати особливо цінними свідченнями історичних реалій, пам'яті про людей і події, тож питання щодо інституційного забезпечення процесів фіксації та зберігання є надзвичайно актуальним.

Метою цієї публікації є аналіз сучасних технологій створення аудіовізуальних документів у поєднанні з передовими методами довготривалого архівування, а також оцінка досвіду українських установ, які вже сьогодні впроваджують інноваційні підходи у співпраці з міжнародними організаціями.

3. Документознавство та інформаційна діяльність у контексті сучасних наукових досліджень

Аудіовізуальні документи охоплюють як відео, так і аудіозаписи, виготовлені на аналогових чи цифрових носіях. У світовій практиці питання їхньої довготривалої консервації широко висвітлюється, зокрема, у межах Міжнародної федерації телерадіоархівів (FIAT/IFTA). Окрема Комісія з питань збереження й міграції наголошує на важливості систематичного перенесення вмісту на нові носії або хмарні репозитарії, аби уникнути втрати матеріалів через застарілість форматів [1].

Один із ключових аспектів – вибір кодеків і контейнерів для відео й аудіо. Сучасні архіви зазвичай радять використовувати високоякісні та відкриті або напіввідкриті формати, що забезпечують мінімум втрат і мають широку підтримку програмного забезпечення (наприклад, FFV1 чи Motion JPEG 2000 для відео, FLAC або WAV для аудіо). Окрім того, усе більш актуальним стає використання контейнерів, які дають змогу зберігати додаткові метадані (наприклад, субтитри чи технічні характеристики запису).

Для забезпечення цілісності документів упродовж тривалого періоду (10, 20 і більше років) світова практика застосовує стратегії міграції та геореплікації. Як зауважує М. Кейсі, зволікання з міграцією може спричинити катастрофічні втрати, особливо якщо ігнорувати специфіку носіїв (відеокасети, плівки тощо), котрі часто мають обмежений «термін життя» [2]. Запровадження ж регулярних інтервалів міграції (скажімо, кожні 5 років) на нові носії, а також створення дубльованих копій у різних дата-центрах суттєво мінімізує ризики.

Актуальне значення мають рекомендації UNESCO щодо цифрової спадщини, які стимулюють державні органи та культурні установи запроваджувати стандартизовані політики архівування, що охоплюють технічні, правові та організаційні аспекти [5].

В Україні завдання довготривалого зберігання аудіовізуальних документів беруть на себе кілька ключових установ, зокрема Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів (ЦДАЕА). На офіційному сайті ЦДАЕА регулярно публікуються новини про оцифрування кіно-, фото-, фонодокументів, у яких часто застосовують передові цифрові методи. Зокрема, акцент зроблено на створенні електронних копій, захисті метаданих та регулярній перевірці носіїв [3]. Проте обсяги матеріалів, які потребують оцифрування, нерідко перевищують наявні ресурси, а фінансова підтримка недостатня.

У контексті практики окремо варто відзначити «Довженко Центр Online» – проєкт, що передбачає поступову цифрову консервацію класичного й сучасного українського кінематографа. Основна ідея – надати відкритий доступ до оцифрованих фільмів і супутніх документальних матеріалів, водночас забезпечуючи їхнє резервне зберігання на спеціалізованих серверах [4]. Деякі публічні бібліотеки також інтегрують аудіовізуальну складову: створюють невеликі медіаколекції (інтерв'ю з ветеранами, запис подій), але масштаб таких ініціатив поки що обмежений.

Нижче наведено узагальнені дані щодо кількох ключових ініціатив з оцифрування та зберігання аудіовізуальних матеріалів у згаданих установах.

Таблиця 1

Ключові ініціативи з оцифрування та зберігання аудіовізуальних матеріалів в Україні

Назва ініціативи	Інституція / Партнер	Стислий опис і результат	Відкрите посилання
«Онлайн-архів кіноспадщини»	Довженко Центр	Мета – оцифрування класичних і сучасних українських фільмів, зберігання в цифрових архівах, публічний онлайн-доступ	https://online.dovzhenkocentre.org/
«Цифрове архівування в ЦДАЕА»	Центральний держ. аудіовіз. і ел. архів	Оцифрування кіно-, фото- і фонодокументів, регулярне оновлення апаратури, перевірка якості, геореплікація копій	https://tsdaea.archives.gov.ua/

Джерело: розробка автора на основі [3-4].

Попри наявність успішних кейсів маємо визначити коло наявних проблем збереження аудіовізуальних документів в Україні, зокрема, відсутність єдиного національного стандарту, фінансова обмеженість, брак спеціальних фахівців. Інституції часто використовують різні формати та методики, що ускладнює сумісність даних і їхню міграцію. Якісне обладнання (сканери, відеоконвертери, сервери) й передбачена регулярна міграція вимагають великих коштів, які не завжди доступні на державному рівні, зокрема, через російсько-українську війну. Оцифрування й архівація аудіовізуальних матеріалів вимагають наявності команди, що поєднує навички ІТ, реставрації та архівознавства.

Організація FIAT/IFTA у своїх рекомендаціях пропонує створення міжнародних кооперацій, де менші архіви або бібліотеки можуть обмінюватися досвідом і технічними ресурсами [1]. Особливо актуальним це стає для українських бібліотек, котрі прагнуть розширити співпрацю з іноземними донорами та колегами.

У перспективі розвитку дуже важливими є ініціативи з попередження втрати носіїв (відеоплівки, касети), консолідації зусиль держави й волонтерів для швидкої оцифрації історично цінних матеріалів і створення єдиної платформи доступу. Крім того, міжнародні організації, такі як UNESCO, закликають до затвердження на національному рівні детальніших протоколів і методичних розробок із довготривалого зберігання цифрових об'єктів [5], що й має стимулювати подальше формування стратегії.

Отже, аудіовізуальні документи в сучасних умовах стають надзвичайно важливим джерелом історичної й культурної пам'яті, а технології їхнього створення й довготривалого зберігання потребують застосування передових міжнародних стандартів та інтеграції у вітчизняну архівну сферу. Практика Центрального державного аудіовізуального та електронного архіву (ЦДАЕА) та проєкту «Довженко Центр Online» демонструє значний потенціал, проте вимагає системної координації й належного фінансування. Вирішення цих викликів дозволить зберегти безцінні свідчення епохи та забезпечити їх доступність для нинішнього та майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. International Federation of Television Archives (FIAT/IFTA). Preservation and Migration Commission. URL: <https://fiatifta.org/commissions/preservation-and-migration-commission/> (дата звернення: 12.03.2025).
2. Casey M. Why media preservation can't wait: the gathering storm. *IASA Journal*. 2015. № 44. P. 14-22. URL: https://www.weareavp.com/wp-content/uploads/2015/04/casey_iasa_journal_44_part3.pdf (дата звернення: 12.03.2025).
3. Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів. Новини з оцифрування. URL: <https://tsdaea.archives.gov.ua/category/otsyfruvannia/> (дата звернення: 12.03.2025).
4. Довженко Центр Online. Про проєкт. URL: <https://online.dovzhenkocentre.org/pro-proekt/> (дата звернення: 12.03.2025).
5. UNESCO. Guidelines on Preservation of Digital Heritage. 2003. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000130071> (дата звернення: 15.03.2025).

*Рюма Яна Тарасівна,
здобувачка Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків*

*Науковий керівник – Шемаєва Ганна Василівна,
докторка наук із соціальних комунікацій,
професорка Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків*

УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТООБІГОМ У ГОТЕЛЬНІЙ ІНДУСТРІЇ НІМЕЧЧИНИ

В умовах інтенсивного впровадження цифрових технологій актуалізується проблема удосконалення процесів документообігу. Різні аспекти управління документообігом порушуються багатьма науковцями. Зокрема М. Гарасимлюк [1] акцентує на ролі цифрових технологій та підкреслює, що електронний документообіг дозволяє значно покращити обробку фінансових даних, спростити процес управління замовленнями та забезпечити кращу координацію між підрозділами закладу. Загальні принципи цифровізації документообігу розглядає А. Костякова [2], яка обґрунтовує необхідність інтеграції електронних систем управління у бізнес-середовище.

Актуальним є дослідження практичного досвіду управління документообігом у готельному бізнесі Німеччини, який є одним із найрозвиненіших і найконкурентоспроможніших у світі.

Готельна індустрія характеризується різними бізнес-моделями та вимогами. Серед провідних готелів Німеччини можна виділити «Hotel Adlon Kempinski Berlin» та «Maritim Hotel Frankfurt» [3; 4]. Ознайомлення з їх діяльністю дозволяє розкрити особливості організації документообігу в кожному з них.

Готель «Hotel Adlon Kempinski Berlin» висуває найвищі вимоги до своєї системи управління документами – DMS (Dokumentenmanagementsysteme). Важлива увага приділяється управлінню великими обсягами бронювань, рахунків і кадрових документів, ефективності обробки індивідуальних запитів гостей, веденню контрактної документації та документів, що відповідають вимогам законодавства. Виклики полягають, зокрема, у забезпеченні безпеки конфіденційних даних гостей, автоматизації операційних процесів та інтеграції різних цифрових систем з метою постійної оптимізації якості обслуговування [3]. Готель використовує автоматизовану систему виставлення рахунків, яка управляє платіжними операціями, рахунками та податковими документами. Варто відмітити інтеграцію з міжнародними фінансовими системами, що полегшує обробку платежів у різних валютах. Це є особливо важливим для іноземних гостей. Загалом, управління документами в готелі «Hotel Adlon Kempinski Berlin» є прикладом успішної цифровізації процесів документообігу. Зокрема автоматизація таких процесів, як виставлення рахунків, обслуговування гостей та управління персоналом, дозволяє мінімізувати помилки та заощадити час, надавати високо персоналізований сервіс, ефективніше використовувати робочий час співробітників готелю. Завдяки централізованій базі даних гостей, автоматизованим фінансовим і кадровим процесам та суворим заходам захисту даних, готель зміг підвищити свою операційну ефективність, одночасно покращивши ексклюзивний сервіс для своїх гостей.

В іншому бізнес-готелі «Maritim Hotel Frankfurt» особливі вимоги до документообігу зумовлені великою кількістю контрактів і рахунків, управлінням документацією для зустрічей і заходів, а також необхідністю архівування ділової документації, що відповідає вимогам законодавства. Крім того, тісна співпраця з національними та міжнародними компаніями вимагає вискоєфективної та безпечної системи управління документами (DMS), яка забезпечує швидку обробку та безпечний обмін даними [4]. Центральним компонентом документообігу у цьому готелі є оцифрування бізнес-контрактів і бронювання готелів. Готель працює з централізованою системою управління документообігом (DMS), яка зберігає всі контракти

з бізнес-клієнтами, постачальниками та партнерами в цифровому вигляді. Контракти не лише архівуються, але й забезпечуються автоматизованими робочими процесами, які гарантують, що терміни, продовження та юридичні вимоги завжди залишаються в полі зору. Автоматизована обробка рахунків та платежів є ще одним ключовим компонентом документообігу. Всі рахунки архівуються в DMS і мають визначені права доступу, тому лише уповноважені працівники бухгалтерії та фінансового відділу можуть мати до них доступ. Рахунки-фактури автоматично створюють резервні копії та архівуються відповідно до вимог законодавства (принципи належного ведення та зберігання книг, записів і документів в електронній формі) [4].

Отже, аналіз управління документообігом у провідних готелях Німеччини дозволяє визначити його особливості, що полягають у забезпеченні цифрового управління даними про гостей та автоматизації фінансових процесів, підвищенні ефективності створення, зберігання та поширення документів.

Список використаних джерел

1. Гарасимлюк М. Управлінські інновації в готельному бізнесі. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca4cfbe2-5a18-41c0-9550-e10844fe22f5/content> (дата звернення: 17.01.2025).
2. Корольок Т., Рапа Н. Діджиталізація документообігу на підприємстві: особливості сервісного забезпечення. *Галицький економічний вісник*. 2022. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/75/1062.pdf> (дата звернення: 17.01.2025).
3. Hotel Adlon Kempinski Berlin. URL: <https://www.kempinski.com/en/hotel-adlon> (дата звернення: 28.01.2025).
4. Maritim Hotel Frankfurt. URL: <https://www.maritim.com/en/hotels/germany/hotel-frankfurt/rooms-suites> (дата звернення: 28.01.2025).

4. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ: ІННОВАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Решетілова Оксана Михайлівна,

*кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри документознавства та інформаційної діяльності
Українського державного університету науки і технологій, м. Дніпро*

Прокоф'єва Катерина Анатоліївна,

*кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри документознавства та інформаційної діяльності
Українського державного університету науки і технологій, м. Дніпро*

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СУЧАСНУ КОМУНІКАЦІЮ

У сучасному світі соціальні мережі стали невід'ємною частиною нашого життя, істотно змінивши способи комунікації. Вони змінили не лише спосіб, яким ми спілкуємося, але й саму природу комунікації. Соціальні мережі, такі як Facebook, Instagram, Twitter, TikTok та інші, дозволяють людям взаємодіяти в реальному часі, обмінюватися думками та інформацією, а також створювати нові форми спілкування.

На відміну від класичних соціальних структур, мережі можуть адаптуватися і самостійно формувати нові комунікативні моделі, які недоступні традиційним інститутам. Соціальні мережі слугують інструментом, що надає численним користувачам глобальної мережі нові можливості для спілкування.

Сучасні технології комунікації відкривають можливість створювати соціальні групи (інтернет-ком'юніті) із різними характеристиками, такими як освітні, професійні або вікові. Ці спільноти виникають на фоні прискорення соціального часу та зростання динаміки комунікаційних форм у процесах суспільного відтворення. У цьому контексті стійкі відносини поступаються своїм місцем постійним змінам, а суспільство перетворюється на рефлексивні та комунікаційні спільноти.

Сьогодні більшість спілкування відбувається через текстові повідомлення, публікації у соціальних мережах або відеодзвінки. Це дозволяє людям залишатися на зв'язку незалежно від географічного розташування. Наприклад, завдяки платформам, таким як WhatsApp або Zoom, можна організувати відеоконференцію з колегами із різних країн за лічені хвилини.

Характерною рисою інтернет-середовища як комунікативного простору є використання цифрових технологій. Однією із ключових ознак сучасного суспільства є його інформаційно-комунікативний аспект, який забезпечує вільний доступ до інформації, обмін цією інформацією без обмежень та меж (політичних, географічних, тимчасових), а також взаємопроникнення ідей і культур із зворотним комунікативним зв'язком. У той же час інформаційно-комунікативне суспільство при всіх позитивних аспектах його організації є також і середовищем для здійснення будь-якого роду маніпулювань і сугестивних впливів на окремих учасників мережевої спільноти [1]. Виділимо низку переваг сучасних комунікацій:

- миттєвий обмін інформацією: соціальні мережі надають можливість користувачам обмінюватися повідомленнями, фотографіями та відео у реальному часі, що створює можливість миттєвого реагування на події, які відбуваються у світі;

- відеозв'язок і стрімінг: платформи, такі як Instagram Live, Facebook Live та YouTube, дозволяють користувачам проводити пряму трансляцію, що відкриває нові горизонти для освіти, спілкування та розваг. Це є особливо необхідним, на жаль, у сьогоднішніх умовах, коли особисті зустрічі стали обмеженими;

- групові чати та спільноти: соціальні мережі сприяють створенню груп за інтереса-

ми, де люди можуть ділитися досвідом, отримувати підтримку та обговорювати важливі теми, що створює відчуття приналежності та взаємопідтримки;

– таргетинг і персоналізація: соціальні мережі використовують алгоритми для таргетування реклами та контенту, що робить взаємодію більш релевантною для користувачів та відкриває нові можливості для бізнесу у залученні клієнтів.

Одним із найбільших позитивних аспектів соціальних мереж є можливість створення та підтримки зв'язків. Люди мають можливість легко знаходити однодумців, ділитися своїми інтересами та отримувати підтримку від громади. Спілкування в Інтернеті є особливо важливим для осіб із обмеженими можливостями, адже воно дозволяє їм здобувати освіту, працювати і взаємодіяти з іншими на рівних умовах. Сучасний бізнес також активно використовує ресурси всесвітньої мережі [2]. Соціальні мережі становлять платформу для розвитку соціальних рухів і кампаній, які об'єднують людей навколо спільних цілей. Наприклад, рухи за права людини, екологічні ініціативи та благодійні кампанії часто використовують соціальні мережі для залучення уваги та мобілізації підтримки.

Соціальні мережі також створюють низку нових перспективи, в першу чергу, для бізнесу. Бренди мають можливість взаємодіяти зі споживачами, отримувати відгуки та коригувати свої продукти відповідно до запитів клієнтів. Крім того, платформи соціальних мереж дають змогу компаніям здійснювати таргетовану рекламу, що підвищує результативність їхніх маркетингових стратегій.

Зростання популярності візуального контенту, зокрема відео та графіка, продовжує набувати популярності. У майбутньому можна очікувати ще більшої інтеграції візуальних елементів у комунікацію, що підвищить залученість користувачів. Стрімкий розвиток штучного інтелекту може змінити спосіб, яким ми взаємодіємо в соціальних мережах. Наприклад, чат-боти можуть забезпечити миттєву підтримку користувачів, а алгоритми можуть покращити рекомендації контенту.

Зосередження на безпеці та конфіденційності: З ростом використання соціальних мереж зростає і стурбованість щодо конфіденційності даних. У майбутньому платформи можуть впроваджувати нові механізми захисту інформації та забезпечення безпеки користувачів. Також очікується, що соціальні мережі будуть все більше зосереджуватися на соціальній відповідальності, борючись з дезінформацією та кібербулінгом. Це може призвести до зміни політики платформ і впровадження нових правил для забезпечення безпечного середовища.

Проте із розвитком соціальних мереж виникають і негативні наслідки. Одним із найбільш обговорюваних аспектів є питання конфіденційності. Користувачі часто не усвідомлюють, якою інформацією вони діляться і як вона може бути використана третіми особами. Витоки даних і випадки шахрайства стали звичними явищами в епоху соціальних мереж.

Ще одним негативним аспектом є феномен кіберт bullying (кібербулінг). Анонімність, яку надають соціальні мережі, може спонукати людей до агресивної поведінки в Інтернеті. Це призводить до психологічних травм у жертв і може мати серйозні наслідки для їхнього психічного здоров'я.

Крім того, соціальні мережі можуть сприяти формуванню «екосистеми інформаційних бульбашок». Користувачі часто отримують інформацію лише з тих джерел, які підтверджують їхні власні переконання, що може призвести до поляризації суспільства та зменшення толерантності до інших точок зору.

Соціальні мережі безумовно змінили сучасну комунікацію, принісши численні інновації, що надало нові можливості для взаємодії між людьми. Однак важливо усвідомлювати виклики, які виникають у цьому процесі. У майбутньому соціальні мережі мають потенціал стати ще більш інтерактивними та безпечними платформами для спілкування, але для цього необхідно активно працювати над покращенням якості контенту та захистом прав користувачів.

Список використаних джерел

1. Галудзіна-Горобець В. Феномен соціальних мереж у контексті сучасного інформаційного простору. *Український інформаційний простір*. 2021. №1 (7). С. 198–205.
2. Данько Ю. А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: плюси і мінуси. *Сучасне суспільство*. 2012. Вип. 2. С. 179–184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2012_2_25

Книш Маргарита Олександрівна,
*асистентка кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського, м. Кременчук*

Маслак Володимир Іванович,
*доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського, м. Кременчук*

Бутко Лариса Валентинівна,
*кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського, м. Кременчук*

КОРПОРАТИВНИЙ ПОРТАЛ СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ

Сьогодні інтернет-технології активно впроваджуються в усі сфери людської діяльності, включаючи освіту та науку. Перший значний крок до цифровізації українського освітнього середовища був зроблений у період пандемії Covid-19, а згодом цей процес активізувався через повномасштабну війну в Україні.

Інтернет-технології являють собою автоматизовану систему для отримання, обробки, зберігання, передачі та використання інформації, що функціонує в глобальній мережі Інтернет за допомогою взаємодії людини та машинних засобів [1, с. 379].

Заклади вищої освіти мають можливість використовувати інтернет-технології для:

- організації дистанційного навчання;
- забезпечення якості освіти та навчальної діяльності;
- створення позитивного іміджу ЗВО в мережі Інтернет;
- посилення конкурентних позицій на освітньому ринку;
- використання корпоративного порталу для комунікації всіх учасників освітнього процесу.

Завдяки цим технологіям навчання стає більш доступним, сучасним та інноваційним. Кожен заклад освіти визначає свої пріоритети залежно від специфіки підрозділів (кафедр, факультетів, інститутів тощо).

Одним із ключових інструментів формування позитивного іміджу закладу освіти є вебсайт – це електронна сторінка або зібрання сторінок, що поєднані між собою даними та навігацією під цілісним унікальним доменом й IP-адресою [4]. Він містить різноманітне інформаційне наповнення, тобто контент у вигляді тексту, зображення, відео, аудіо, графіки та інших форми медійного вмісту.

Вебсайт, який є джерелом для інформування щодо діяльності організації в мережі Інтернет та переважно створений для її працівників й інших зацікавлених сторін, називають корпоративним порталом.

Корпоративний портал – це вебресурс, призначений для інформування про діяльність організації, орієнтований на її працівників та зацікавлених сторін. Він являє собою інформаційний вузол, що об'єднує різноманітні ресурси й посилання, надаючи доступ до широкого спектра послуг, таких як електронна пошта, новинні стрічки тощо [3, с. 28].

Завдяки інтернет-технологіям можливе створення сайтів для викладачів, студентів, університетів, факультетів і кафедр. Вебкомунікації забезпечують глобальне охоплення аудиторії, цілодобовий доступ до інформації та можливість зворотного зв'язку. Це сприяє зміцнен-

ню іміджу закладу освіти, оскільки сучасні лідери освітньої сфери визначаються, зокрема, за їхньою популярністю в Інтернеті.

Корпоративний портал кафедри насамперед сприяє спрощенню доступу до інформації. На ньому можна зручно структурувати та зберігати документи, розклади, інструкції та наукові матеріали, що дозволяє як викладачам, так і студентам швидко знаходити необхідні дані. Це допомагає раціональніше використовувати час і підвищує загальну продуктивність.

Ще однією важливою функцією порталу є покращення внутрішньої комунікації. Наявність засобів для онлайн-спілкування забезпечує оперативний обмін інформацією, що особливо актуально в умовах дистанційного навчання та роботи, коли особисті зустрічі обмежені.

Також портал може стати платформою для розвитку наукових досліджень і співпраці. Він сприяє обміну ідеями, публікації наукових матеріалів, анонсуванню конференцій та інших академічних подій. Це сприяє швидкому поширенню нових досліджень та формуванню нових наукових напрямків.

Окрім цього, корпоративний портал допомагає активніше залучати студентів до життя кафедри. Інтерактивні розділи, такі як форуми чи блоги, мотивують їх до обговорення актуальних тем, висловлення власних думок та участі в кафедральних ініціативах.

Сьогодні головною функцією сайту як елемента сучасної масової комунікації є надання користувачам необхідної інформації та популяризація університету або його структурних підрозділів. Окрім цього, сайт виконує низку важливих функцій, таких як інформаційно-аналітична, розважальна, гносеологічна, культурологічна та соціальна.

Вебсайт також має освітню функцію, яка включає публікацію роз'яснювальної інформації для студентів, надання консультацій та розміщення корисних посилань на інші ресурси. Одним із цікавих підходів є публікація на сайті кафедри статей викладачів на актуальні теми з дисциплін або надання порад щодо конкретних напрямів навчання. Це дозволяє студентам отримувати корисні матеріали для самостійного вивчення та поглиблення знань.

До основних функцій сайту кафедри можна додати ще чотири важливі категорії [2, с. 48-49]:

Реклама та позиціонування освітніх послуг – ця функція спрямована на мотивацію потенційних абітурієнтів обирати конкретну кафедру, що має велике значення в умовах високої конкуренції серед навчальних закладів.

Створення та підтримка іміджу – включає ініціювання та управління комунікаційними процесами для формування позитивного іміджу кафедри. Це процеси позиціонування, створення візуального образу та символічного представлення кафедри в онлайн-просторі.

Комунікація з аудиторією – включає процеси збору зворотного зв'язку, аналіз ефективності залучення нових абітурієнтів, розширення бази кандидатів, а також моніторинг потреб цільової аудиторії та їхньої зацікавленості у різних типах інформації.

Діяльність у сфері зв'язків з громадськістю – ця функція передбачає створення позитивних публікацій про кафедру, її освітні послуги, організацію презентацій, пресрелізів, віртуальних екскурсій навчальним закладом, проведення квестів для абітурієнтів тощо.

Отже, в умовах сучасного інформаційного суспільства вища освіта та наука не можуть існувати без ефективної комунікації та обміну інформацією. Кафедри в університетах, як ключові осередки знань та досліджень, виходять за межі традиційних форм спілкування та активно використовують сучасні технології для забезпечення якісної соціальної комунікації. В цьому контексті корпоративний портал кафедри в Інтернеті стає необхідним елементом, що покращує внутрішню організацію, спілкування та взаємодію серед усіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Волкова В. В., Птащенко О. В., Цинцкіладзе А. Р. Використання інтернет-технологій для створення рекламної концепції ВНЗ. *Освітньо-інноваційна інтерактивна платформа «Підприємницькі ініціативи»* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Київ, 7 грудня 2017 р.). Київ, 2017. С. 377–384.

2. Головка О. А. Сайт вищого навчального закладу як елемент сучасної масової комунікації. *Обрії друкарства*. 2019. № 1(7). С. 45–61.

4. Інформаційні технології та соціальні комунікації: інновації та перспективи

3. Кавка З. П., Грод І. М. Портали – як точки доступу до інформації у інтернеті. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи*: матеріали VI Міжн. наук.-практ. інтернет-конференції (м. Тернопіль, 12–13 листопада 2020 р.). Тернопіль, 2020. С. 28–30.

4. Що таке вебсайт. *Що take...?* URL: <https://translations.com.ua/vebsait.html#1> (дата звернення: 28.04.2025).

*Колоскова Галина Валеріївна,
докторка філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи,
доцентка кафедри медіакомунікацій та комунікаційних технологій
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, м. Дніпро*

ДИСЦИПЛІНА «ДИДЖИТАЛ-ТЕХНОЛОГІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ» В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ «ДИДЖИТАЛЬНІ МЕДІА»

Сьогодні в умовах переходу більшості державних та приватних структур до цифрових технологій, одним із важливих завдань сучасної освіти є підготовка фахівців які володіють відповідним комплексом знань та практичних навичок щодо сучасних цифрових технологій, диджитальних каналів комунікації, здатних створювати та розповсюджувати різноманітний контент, займатися організацією та постійною підтримкою діяльності державних та приватних структур у сучасному медіапросторі.

У 2023 році у Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара на базі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» відкрито освітньо-професійну програму «Диджитальні медіа» з метою підготовки фахівців для роботи у сфері сучасних медіа.

Одним із елементів цієї освітньо-професійної програми є дисципліна «Диджитал-технології в інформаційній діяльності». Вивчення названої дисципліни забезпечує у здобувачів формування таких компетентностей як: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, навички використання інформаційних та комунікаційних технологій, здатність використовувати методи систематизації, пошуку, збереження, класифікації інформації для різних типів контенту та носіїв, здатність розповсюджувати та керувати розміщенням PR та інформаційного контенту в диджитальних каналах комунікації та соціальних медіа [1].

Результатами навчання за дисципліною «Диджитал-технології в інформаційній діяльності» стануть: засвоєння здобувачами наукових засад та використання у практичній діяльності основних аспектів організації, модернізації та впровадження диджитал-технологій в інформаційній діяльності державних та приватних структур, формування теоретичних знань і практичних навичок з питань комп'ютерної та цифрової обробки інформації, що використовується в бізнес-процесах підприємства, здатність за допомогою відповідного програмного забезпечення виявляти в масивах даних приховані взаємозв'язки та закономірності; проектування та розробки інформаційного забезпечення та диджитал супроводу транзакцій у складі інформаційних систем, вміння визначати та виконувати у практичні завдання щодо створення маркетингового, PR та інформаційного контенту в диджитальних каналах комунікації та соціальних медіа із застосуванням диджитальних технологій, знання основних аспектів електронного документообігу, цифрових електронних систем, особливостей надання електронних послуг, знання технології Веб 2.0, програмних продуктів та офісних програмних пакетів сучасних цифрових технологічних платформ, хмарних технологій для створення, збереження та обробки інформації. Вміння їх використовувати у професійній діяльності. Знання особливостей digital-маркетингу, базових понять інтернету-речей, хмарних технологій, застосування їх в інформаційній діяльності державних та приватних структур [2].

У навчальному процесі у відповідності до освітньо-професійної програми «Диджитальні медіа» передбачені навчальні та виробничі практики в компаніях, що займаються інформаційною діяльністю та цифровими комунікаціями, а саме: у бібліотеках, диджитал-агенціях регіонального та загальнонаціонального масштабів; практики залучення професіоналів у галузі комунікаційної та інформаційної діяльності (фахівців диджитальних медіа та технологій, сучасної бібліотечної та архівної справи, медіаінфлюенсерів регіонального, національного та світового рівня) для проведення майстер-класів, тренінгів та тематичних презентацій; залучення потужностей кросмедійної лабораторії факультету, бібліотеки університету; постійний зв'язок із потенційними роботодавцями, що в свою чергу сприятиме формуванню практичних навичок у здобувачів.

Отже, дисципліну «Диджитал-технології в інформаційній діяльності» можливо вважати одним із істотних компонентів в системі підготовки бакалаврів за освітньо-професійною програмою «Диджитальні медіа». А знання та навички набуті під час вивчення цієї дисципліни дозволять здобувачам у майбутньому займатися організацією і підтримкою представництва державних та приватних структур у сучасному медіапросторі, створювати та розповсюджувати різноманітний контент у відповідності до інформаційних потреб визначеної аудиторії, а також, працювати копірайтерами, блогерами, фахівцями у галузі інформації та інформаційного аналізу, рекламістами у галузі диджитал-промоушн, SMM-спеціалістами та SEO-спеціалістами, фахівцями-аналітиками у сфері дослідження ринку на підставі цифрових даних, адміністраторами соціальних мереж, сайтів, блогів та баз даних, фахівцями із сучасної, архівної, музейної та архівної справи [3].

Список використаних джерел

1. Освітньо-професійна програма «Диджитальні медіа» URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/osvitni_programy/2024/b_029_2023_2024_opp_DM.pdf
2. Робоча програма з дисципліни «Диджитал-технології в інформаційній діяльності» для здобувачів вищої освіти першого рівня бакалаврської освіти, галузь знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Дніпро : ДНУ ім. О. Гончара. 2024. 12 с.
3. Вебсайт кафедри медіакомунікацій та комунікаційних технологій URL: <https://zkt.dp.ua/>

*Шелестова Анна Миколаївна,
кандидатка наук із соціальних комунікацій, доцентка,
доцентка кафедри цифрових комунікацій та інформаційних технологій,
Харківської державної академії культури, м. Харків*

БЛОКЧЕЙН ЯК ІНСТРУМЕНТ ПЕРЕВІРКИ ІНФОРМАЦІЇ ТА ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ

Технологія блокчейн стала ключовим інструментом для перевірки інформації та протидії дезінформації в сучасному медіапросторі. Блокчейн працює на принципах технології розподіленого реєстру (DLT), забезпечуючи прозорий і безпечний обмін даними між учасниками мережі, тим самим підвищуючи автентичність і цілісність медіаконтенту.

Використовуючи децентралізовані ідентифікатори (DID) та криптографічні методи, блокчейн уможливорює ефективну ідентифікацію та перевірку особистих даних, що має вирішальне значення для встановлення довіри в епоху цифрової трансформації та інформаційного суспільства, яке все більше потерпає від дезінформації та фейкових новин [1–3].

Потенціал блокчейну в управлінні ідентифікацією у медіа просторі забезпечує безпечний і прозорий метод перевірки автентичності та права власності на цифровий контент у різних галузях [4]. Він використовує такі механізми, як Proof of Work (PoW) і Proof of Stake (PoS) для підтвердження транзакцій, гарантуючи, що всі учасники погоджуються з точністю інформації, завантаженої в блокчейн. Цей процес підвищує безпеку даних і мінімізує ризик маніпуляцій або шахрайства [4].

4. Інформаційні технології та соціальні комунікації: інновації та перспективи

У практичних додатках користувачі можуть пред'являти свої підтверджені ідентифікатори, часто у вигляді QR-кодів, для підтвердження своєї особи при доступі до певних послуг.

Постачальник послуг перевіряє доказ контролю або права власності на пред'явлене посвідчення, яке пов'язане з DID користувача [14, 16]. Ця система не тільки підвищує безпеку, але й відповідає правилам конфіденційності, гарантуючи, що повні дані, пов'язані з DID, не зберігаються в ланцюжку, тим самим підтримуючи масштабованість і конфіденційність [16].

Значущість блокчейну для перевірки інформації підкреслюється його потенціалом трансформувати журналістику та підзвітність ЗМІ [4]. Завдяки децентралізованому контролю він зменшує ризики, пов'язані з централізованими інформаційними системами, уможливорюючи колективну перевірку та сприяючи більш демократичному підходу до поширення новин [5]. Смартконтракти ще більше спрощують процеси перевірки, автоматизуючи перевірку фактів і забезпечуючи лише точну інформацію [6]. Технологія блокчейн дає можливість журналістам і споживачам відстежувати походження новинного контенту, тим самим зміцнюючи довіру громадськості до інформації, яку вони споживають у сучасному медіапросторі [7, 8].

Основними перевагами застосування блокчейну у верифікації інформації та боротьбі із дезінформацією є такі характеристики як децентралізація, прозорість і безпека. Це дає можливість здійснювати: перевірку особи; перевірку облікових даних; децентралізований контроль та підзвітність; ефективні процеси верифікації; боротьбу з дезінформацією.

Незважаючи на свою багатообіцяючу перспективу, застосування блокчейну в боротьбі з дезінформацією не позбавлений проблем. Такі питання, як внутрішня достовірність, інтероперабельність і можливість зловмисного використання, можуть підірвати ефективність системи [9, 10]. Крім того, хоча блокчейн може підвищити достовірність легітимних джерел, він не може повністю викоринити розповсюдження неправдивої інформації. Отже, багатогранний підхід, що поєднує технологію блокчейн з медіаграмотністю та регуляторними заходами, має важливе значення для максимізації її впливу на доброчесність новин та стійкість до дезінформації [11, 12].

Попри певні проблеми, роль блокчейну як засобу захисту від дезінформації стає дедалі важливішою, оскільки цифровий простір продовжує розвиватися. Його характеристики децентралізації, прозорості та безпеки пропонують інноваційні рішення для сучасних викликів, з якими стикаються медіа та суспільство, що робить його дедалі помітнішим об'єктом для постійних досліджень і практичного впровадження в пошуках технології, яка б забезпечила можливість поширення саме достовірної та перевіреної інформації [13].

Список використаних джерел

1. What is Blockchain Technology? : сайт. URL: <https://aws.amazon.com/what-is/blockchain/?aws-products-all.sort-by=item.additionalFields.productNameLowercase&aws-products-all.sort-order=asc> (дата звернення: 25.03.2025).
2. Ebihara J. Combatting Tech with more tech: blockchain's role in tackling digital misinformation : сайт. URL: <https://stanfordrewired.com/post/blockchain-tackling-digital-misinformation> (дата звернення: 25.03.2025).
3. Javed Shah. What is blockchain verification & validation? : сайт. URL: <https://www.1kosmos.com/blockchain/blockchain-verification/> (дата звернення: 31.03.2025).
4. Blockchain in digital identity : сайт. URL: <https://consensys.io/blockchain-use-cases/digital-identity> (дата звернення: 31.03.2025).
5. Blockchain for content verification: 7 Use Cases : сайт. URL: <https://www.scoredetect.com/blog/posts/blockchain-for-content-verification-7-use-cases> (дата звернення: 30.03.2025).
6. Blockchain case studies : сайт. URL: <https://www.icaew.com/technical/technology/blockchain-and-cryptoassets/blockchain-articles/blockchain-case-studies> (дата звернення: 31.03.2025).
7. Reuben Jackson. ID verification without personal data? Blockchain can help : сайт. URL: <https://www.thestreet.com/crypto/innovation/id-verification-without-personal-data-blockchain-can-help> (дата звернення: 31.03.2025).
8. A comprehensive guide to blockchain identity verification : сайт. URL: <https://www.precisehire.com/guide-to-blockchain-identity-verification/> (дата звернення: 31.03.2025).
9. Krushna Kutaval. Fighting fake news: how blockchain can verify media authenticity : сайт. URL:

<https://sdlccorp.com/post/fighting-fake-news-how-blockchain-can-verify-media-authenticity/> (дата звернення: 28.03.2025).

10. Maureen Trigsted. Blockchain identity management: a complete guide : сайт. URL: <https://www.1kosmos.com/blockchain/blockchain-identity-management-a-complete-guide/> (дата звернення: 31.03.2025).

11. Study says blockchain could help combat AI misinformation : сайт. URL: <https://news.uoregon.edu/content/study-says-blockchain-could-help-combat-ai-misinformation> (дата звернення: 31.03.2025).

12. How an Italian news agency used blockchain to combat fake news : сайт. URL: <https://www.ey.com/enus/insights/consulting/how-blockchain-helps-the-public-see-the-truth-in-the-story> (дата звернення: 25.03.2025).

13. Meredith Veit. Blockchain and Journalism: the intersection between blockchain-based technology and freedom of the press : сайт. URL: <https://repository.gchumanrights.org/server/api/core/bitstreams/eefacba3-da3f-4707-b0ef-8805aaed6208/content> (дата звернення: 31.03.2025).

14. A blockchain-based detection and control system for model-generated false information / Chenlei Liu та ін. // *Electronics*. 2024. №13(15), 2984. URL: <https://doi.org/10.3390/electronics13152984> (дата звернення: 31.03.2025).

15. Gautami Tripathi, Mohd Abdul Ahad, Gabriella Casalino. A comprehensive review of blockchain technology: Underlying principles and historical background with future challenges // *Decision Analytics Journal*. Vol. 9. December 2023. URL: <https://doi.org/10.1016/j.dajour.2023.100344> (дата звернення: 31.03.2025).

Гриньків Андрій Петрович,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри соціальної політики УДУ імені Михайла Драгоманова, м. Київ

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ І ФІНСЬКИЙ ДОСВІД

Цифровізація соціального забезпечення є ключовою складовою трансформації сучасної держави добробуту. У центрі цих змін — людина, її цифрові права, персоніфіковане надання послуг та адаптація до викликів ХХІ століття, зокрема війни, пандемії та економічної нестабільності.

В українському контексті цифровізація соціального захисту базується на кількох методологічних підходах, це парадигма «людиноцентризму»; модель інформаційної взаємодії систем (поєднання баз даних Пенсійного фонду, eHealth, Реєстру застрахованих осіб тощо; концепція розвитку цифрової трансформації соціальної сфери, подібна до фінської, передбачає перехід до моделі, в якій користувач сам управляє своїми персональними даними, надає доступ до них, а цифрова інфраструктура держави забезпечує прозорість, безпеку та ефективність використання.

Згідно з Концепцією розвитку цифрової трансформації соціального захисту в Україні, головними напрямками є: створення та інтеграція Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС); впровадження електронного соціального профілю громадянина; автоматизація призначення допомог і субсидій; інтеграція реєстрів для запобігання шахрайству та підвищення адресності допомоги. Сучасна цифрова трансформація також спирається на інституційно-системний підхід, в якому інформаційні технології розглядаються не як допоміжні інструменти, а як основа реформування державного управління.

У світлі євроінтеграції, українська система цифрового соціального забезпечення адаптує стандарти ЄС, зокрема щодо цифрової ідентичності (eID); захисту персональних даних (GDPR); відкритих даних і прозорості у публічному секторі. У методологічному сенсі, цифрова трансформація є мультидисциплінарною практикою, яка об'єднує елементи державного управління; принципи цифрового дизайну послуг; засади соціального інжинірингу; інструменти штучного інтелекту та аналітики великих даних.

Фінська система соціального добробуту та охорони здоров'я (Social Welfare and Healthcare — SWHC) є прикладом передової цифрової екосистеми, яка ефективно інтегрує інформаційні технології та штучний інтелект у процеси надання соціальних послуг та медичної

4. Інформаційні технології та соціальні комунікації: інновації та перспективи

допомоги. Ключовими компонентами цифрової системи SWHC Фінляндії є Kanta-сервіси. Вони включають архів соціальної інформації, базу даних пацієнтів, центр електронних рецептів, фармацевтичну інформаційну базу та спеціальні платформи управління даними. Основою цієї системи є централізація та уніфікація інформаційних ресурсів, завдяки чому інформація стає одночасно доступною всім учасникам системи — медичним працівникам, соціальним службам і громадянам. Важливою характеристикою Kanta-сервісів є високий рівень захисту персональних даних, що гарантується суворими національними стандартами кібербезпеки, чіткою правовою регламентацією та сучасними технологіями шифрування даних.

Суттєву роль у розвитку цифрової екосистеми соціального забезпечення Фінляндії відіграє модель фінансування та державно-приватне партнерство. У найближчі десять років у модернізацію національної інформаційної системи планується інвестувати близько 2 мільярдів євро. Важливо, що реалізація проєктів здійснюється завдяки активній співпраці державних інституцій із приватними компаніями та громадськими організаціями, такими як Державна компанія розвитку (Vake), Business Finland та фонд SITRA. Це дозволяє ефективно залучати інноваційні рішення, ресурси й експертизу приватного сектору та громадськості до реалізації стратегічних завдань у сфері цифровізації соціального забезпечення.

Інтеграція соціального забезпечення з системою охорони здоров'я в Фінляндії забезпечується через використання єдиної інформаційної платформи. Завдяки цій інтеграції досягається повна взаємодія між різними службами, що дає можливість комплексно підходити до вирішення соціальних проблем громадян. Наприклад, дані про стан здоров'я особи безперешкодно інтегруються з інформацією про її соціальні потреби та умови проживання, що значно підвищує ефективність надання послуг та оптимізує витрати на соціальну сферу.

Окреме значення у фінській моделі управління цифровим соціальним забезпеченням має використання штучного інтелекту та когнітивних технологій. Ці технології сприяють більш точній діагностиці соціальних ризиків, прогнозуванню потреб населення, а також автоматизації процесів ухвалення рішень у соціальних службах. Завдяки штучному інтелекту соціальні працівники отримують інструменти, які допомагають оперативно і точно реагувати на різноманітні ситуації, підвищуючи ефективність управління соціальними ресурсами. Подібні технології активно застосовуються також у сфері управління ризиками та безпекою пацієнтів, зменшуючи ймовірність помилок і забезпечуючи проактивний підхід до вирішення соціальних проблем.

Фінська модель цифровізації соціального забезпечення є взірцевим прикладом того, як інтеграція інформаційних технологій, ефективне управління даними та застосування штучного інтелекту дозволяють створити потужну, гнучку й ефективну систему соціальних послуг. Цей досвід має значний потенціал для адаптації й подальшого розвитку в інших країнах, зокрема в Україні. В Україні розпочато процес створення інтегрованих цифрових платформ, що мають об'єднати послуги різних соціальних служб та державних органів. Втім, поки що українська система цифрового соціального забезпечення характеризується фрагментарністю та низьким рівнем взаємодії між окремими службами та установами, через що потенціал цифрових технологій використовується не повною мірою.

Нормативно-правове забезпечення цифровізації соціальної сфери в Україні формується поступово, однак є недостатньо систематизованим та узгодженим. Впровадження цифрових технологій у сфері соціального забезпечення в Україні стикається з низкою викликів та перешкод. Серед них найбільш суттєвими є низький рівень цифрової інфраструктури, недостатність інтеграції даних, дефіцит кваліфікованих кадрів та низький рівень цифрових компетенцій, недостатній рівень захисту даних.

Попри зазначені перешкоди, перспективи цифровізації соціального забезпечення України залишаються значними. Для успішної реалізації цифрової трансформації необхідно потрібно посилити інвестиції у розвиток цифрової інфраструктури, впровадити єдину інформаційну платформу для інтеграції даних соціальних служб, розширити програму цифрової грамотності серед працівників соціальної сфери, а також створити ефективні механізми кібербезпеки та правового захисту персональних даних. Такий підхід дозволить Україні успішно

реалізувати цифрову трансформацію системи соціального забезпечення з використанням найкращого міжнародного досвіду, зокрема фінської моделі цифровізації.

У Фінляндії нормативно-правова база цифровізації соціального забезпечення є чітко сформованою та систематизованою, а ключові рішення щодо розвитку цифрових систем мають централізований і стратегічний характер. Фінська модель передбачає створення єдиної, національної системи управління соціальними та медичними даними (Kanta), яка забезпечена чіткими регламентами використання та суворими стандартами безпеки. В Україні нормативно-правове поле цифровізації перебуває в стадії формування та потребує комплексного вдосконалення, зокрема впровадження окремого законодавчого акта, який би регулював питання єдиної цифрової платформи соціальних послуг і захисту персональних даних.

Що стосується централізації та управління даними, то фінська система Kanta демонструє високий рівень інтеграції та уніфікації інформації. Дані про соціальне забезпечення і охорону здоров'я зберігаються в централізованих базах, доступ до яких регулюється суворими правилами, що дозволяє ефективно використовувати дані для надання оперативних послуг і стратегічного планування. Натомість, в Україні наявні інформаційні системи соціальних служб є переважно фрагментарними та локалізованими. Відсутність централізованих баз даних призводить до недостатньої координації дій соціальних служб і знижує оперативність та якість наданих послуг.

Роль державних органів, приватного сектору та громадських інституцій у цифровізації соціального забезпечення також істотно відрізняється. У Фінляндії активно застосовується державно-приватне партнерство, де приватні компанії й громадські інституції активно долучаються до розробки, фінансування та управління цифровими системами. В Україні, хоча державний сектор є основним ініціатором цифровізації, приватний сектор та громадські організації залучені до цього процесу поки що недостатньо, що обмежує потенціал інновацій та гальмує впровадження передових цифрових рішень.

Важливим є створення єдиної національної цифрової платформи соціальних послуг, яка інтегруватиме дані служб, забезпечуватиме онлайн-доступ, персоналізацію послуг та використовуватиме штучний інтелект для аналізу й прогнозування потреб громадян. Також необхідно посилити співпрацю державного сектору, приватних підприємств та громадських організацій, що дозволить залучити додаткові технології, ресурси та експертизу. Держава має заохочувати державно-приватне партнерство через податкові стимули та підтримку стартапів, які розробляють цифрові рішення у соціальній сфері. Ще одним напрямом є забезпечення інформаційної безпеки й прозорості шляхом впровадження суворих стандартів безпеки, регулярних аудитів, сертифікації систем та навчання персоналу. Особливу увагу слід приділити захисту персональних даних, що підвищить довіру громадян. Виконання цих рекомендацій дозволить Україні успішно здійснити цифрову трансформацію соціального забезпечення за фінським зразком.

*Юхно Сніжана Михайлівна,
молодша наукова співробітниця
відділу обслуговування інформаційними ресурсами
Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України
імені В.І. Вернадського, м. Київ*

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ПРАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: НАУКОВО-ПРАВОВА ЕКСПЕРТИЗА ПРОЄКТІВ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ТА ПУБЛІЧНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ

На сьогодні в Україні відбувається суттєве реформування правової системи. Зокрема, було ухвалено такі важливі Закони як Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-IX [1] та Закон України «Про публічні консультації» від 20 червня 2024 року № 3841-IX [2].

4. Інформаційні технології та соціальні комунікації: інновації та перспективи

Положення вказаних Законів України свідчать про те, що на законодавчому рівні сформулювалося розуміння, що з метою забезпечення дійсно якісного законодавства, правотворча діяльність, на ряду з іншим, має ґрунтуватись на максимальному врахуванні (через виявлення та вивчення) потреб суспільства у якісному правотворенні.

Бібліотека, як інформаційний центр, особливо фахові (юридичні) або академічні бібліотеки працюють над інформаційним супроводом процесів щодо вивчення суспільних потреб у правотворчій діяльності.

Так, наприклад, одним із важливих проєктів Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України імені В. І Вернадського (НЮБ), який спрямований на виявлення та вивчення суспільних потреб у правотворчій діяльності, є проєкт – «Законодавча діяльність в Україні: громадське обговорення», який виконується НЮБ на замовлення Дослідницької служби Верховної Ради України.

Вказаний проєкт реалізується шляхом здійснення постійного моніторингу науковими працівниками бібліотеки сайтів експертних спільнот, фахівців, громадських діячів з метою виявлення, вивчення та систематизації експертної думки щодо суспільних потреб у правотворчій діяльності.

Під час здійснення такого моніторингу насамперед опрацьовується інформація про: 1) необхідність врегулювати певні суспільні відносини, які ще не врегульовані на законодавчому рівні; 2) практичні проблеми, пов'язані із застосуванням законодавства, з якими стикаються фахівці (адвокати, судді, прокурори тощо) під час своєї професійної діяльності з метою виявлення недосконалих правових норм, прогалин або колізій у праві; 3) пропозиції експертів, фахівців, громадських діячів, науковців щодо можливого вдосконалення нормативно-правових актів; 4) думки експертів, фахівців та громадських діячів щодо діючого законодавства, а також законопроєктів, що перебувають на розгляді у Верховній Раді України та інше.

Вся зібрана та опрацьована інформація систематизується за галузевою належністю (публічна влада, безпека і оборона, правосуддя та правоохоронна діяльність, правова політика, економічна та фінансова політика, соціальна та гуманітарна політика, галузева політика) та передається до Дослідницької служби Верховної Ради України для врахування у правотворчій діяльності. Тож наукові бібліотеки, зокрема їх спеціалізовані юридичні та правові підрозділи, відіграють важливу роль у науковому забезпеченні правотворчості.

Загалом питання щодо виявлення та вивчення суспільного запиту у правотворчій діяльності є складним та потребує наукового осмислення з точки зору інформології та соціальної комунікації. Одним із аспектів цього осмислення є розрізнення науково-правової експертизи та публічних консультацій. Аналіз нормативно-правової бази дає можливість розрізнити науково-правову експертизу та публічні консультації за такими критеріями:

1. Суб'єкти. Суб'єктами проведення науково-правової експертизи можуть бути: компетентні органи, експертні установи, спеціалізовані експертні організації, окремі експерти та групи експертів, експертні ради. Закон України «Про наукову та науково-технічну експертизу» передбачає, що експертами є фізичні особи, які мають високу кваліфікацію, спеціальні знання і безпосередньо здійснюють наукову чи науково-технічну експертизу та несуть персональну відповідальність за достовірність і повноту аналізу, обґрунтованість рекомендацій відповідно до вимог завдання на проведення експертизи [3]. Законодавство вимагає, щоб експерти та відповідні установи пройшли державну акредитацію, роблячи при цьому виняток для наукових організацій Національної академії наук та національних галузевих академій наук, державних закладів вищої освіти, провідних державних науково-технічних установ центральних органів виконавчої влади, які можуть здійснювати спеціалізовану експертну діяльність без додаткової акредитації, на підставі статутних положень, якими така діяльність передбачається [4].

При цьому **учасниками публічних консультацій** можуть бути як експерти, так і особи, які не володіють підтвердженням рівнем спеціальних знань.

2. Завдання. Відповідно до методичних рекомендацій щодо проведення правової експертизи проєктів нормативно-правових актів, завданнями такої експертизи є: 1) об'єктивне і

повне дослідження поданого на розгляд експертів проєкту відповідно до предмета експертизи виходячи із загальносуспільних та загальнодержавних інтересів, засад побудови правової системи; 2) розроблення у разі необхідності пропозицій щодо внесення до проєкту або інших пов'язаних з ним нормативно-правових актів необхідних змін і доповнень; 3) підготовка обґрунтованого експертного висновку з усебічною оцінкою проєкту нормативно-правового акта. Додатково серед завдань виділяють: визначення ступеня відповідності правових приписів об'єктивним та суб'єктивним закономірностям, притаманним суспільним відносинам, що становлять предмет регулювання даного нормативно-правового акта; врахування попередньої та поточної практики нормативного регулювання даної або аналогічної сфери суспільних відносин в Україні та за кордоном; максимальне залучення та використання в експертному дослідженні наявної наукової інформації, статистичних та інших даних, докладне обґрунтування положень, що наводяться; прогностичну оцінку можливих наслідків реалізації майбутнього акта, ступеня та характеру його можливого впливу на соціально-економічні відносини, що становлять предмет правового регулювання; проведення в разі необхідності спеціальних досліджень з найбільш складних питань або з питань, щодо яких відсутня відповідна науково підтверджена інформація [5].

При цьому до завдань публічних консультацій відносять: 1) реалізацію принципів відкритості та прозорості правотворчої діяльності; 2) залучення громадськості до управління державними справами; 3) вивчення громадської думки щодо проєктів нормативно-правових актів; 4) збір та опрацювання пропозицій і зауважень громадськості з метою їх врахування під час прийняття рішень; 5) узгодження публічних і приватних інтересів під час прийняття рішень [6, 2].

3. Стадія. Науково-правова експертиза проводиться щодо розробленого проєкту нормативно-правового акта. Публічні консультації проводяться як на стадії розробки проєкту нормативно-правового акта так і щодо вже підготованого проєкту нормативно-правового акта.

4. Зміст. За результатами проведення науково-правової експертизи складається висновок експерта, в якому, окрім іншого, можуть міститися відповіді на такі питання: 1) Чи можлива реалізація проєкту в конкретних соціально-економічних умовах, що склалися у суспільстві? Якщо ні, то в якій частині і чому? 2) Які соціально-економічні процеси та явища можуть сприяти реалізації проєкту і чому? 3) Які соціально-економічні процеси та явища можуть створити несприятливі умови для реалізації проєкту або виключити можливість його реалізації і чому? 4) Яким може бути ставлення до проєкту населення загалом, представників професійних груп, посадових осіб, яких він безпосередньо стосується? 5) Якими можуть бути наслідки реалізації проєкту? [5]. За результатами ж проведення публічних консультацій фіксуються головним чином пропозиції, що надійшли в їх ході [6, 2].

Як бачимо, у сфері компетенції наукових установ, зокрема, і бібліотек та їх спеціалізованих підрозділів, – саме безпосередня участь або інформаційний супровід науково-правової експертизи правових актів.

Список використаних джерел

1. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-IX. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 15.03.2025).
2. Про публічні консультації: Закон України від 20 червня 2024 року № 3841-IX. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3841-20#Text> (дата звернення: 20.03.2025).
3. Про наукову та науково-технічну експертизу: Закон України від 10.02.1995 № 51/95-ВР. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 23.03.2025).
4. Про проведення державної акредитації фізичних та юридичних осіб на право проведення наукової та науково-технічної експертизи: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2004 року № 12. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z01110-04#Text> (дата звернення: 25.03.2025).

4. Інформаційні технології та соціальні комунікації: інновації та перспективи

5. Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів: постанова колегії Міністерства юстиції України від 21.11.2000 р. № 41. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va041323-00#Text> (дата звернення: 26.03.2025).

6. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.03.2025).

Шереметьєва Вікторія Вікторівна,

стариша викладачка

кафедри артменеджменту та інформаційних технологій

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Швидкий розвиток цифрових технологій, зростання обсягу даних та необхідність безпечного доступу до них зумовлюють необхідність впровадження інноваційних рішень у сфері інформаційної діяльності, що сприятимуть підвищенню ефективності обробки, збереження та захисту даних в умовах сучасних викликів.

В Україні пріоритетні напрямки розвитку інноваційної діяльності досліджували Бортнік С., Ілляшенко С. Інноваційне проєктування як інструмент для підвищення ефективності і якості роботи з інформаційними ресурсами вивчала Ковальська Л. У своїх працях вона зазначає, що інноваційне проєктування значно підвищує ефективність бібліотечних, архівних та інформаційних процесів, забезпечує легший доступ до інформації для широкої аудиторії та підтримує збереження культурної спадщини для майбутніх поколінь [1].

Однак, сьогодні разом із новими можливостями виникають і нові виклики. Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» визначено стратегічні науково та економічно обґрунтовані вектори, що спрямовані на зміцнення, у тому числі, інформаційної безпеки держави, а також розвиток сучасних інформаційних і комунікаційних технологій [2].

Однією з найбільших загроз залишається кібербезпека, оскільки зростає кількість кібератак, витоків персональних даних та інформаційних маніпуляцій. В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій належний рівень захисту інформації стає одним із пріоритетів. Незважаючи на важливість кібербезпеки, багато організацій стикаються з браком кваліфікованих спеціалістів або необхідних ресурсів для впровадження сучасних рішень. Це створює додаткові ризики, тому варто розглянути можливі рішення для подолання цих викликів:

- проведення регулярних тренінгів з кібербезпеки допоможе підвищити обізнаність співробітників про основні загрози та методи їх запобігання. Це один із найефективніших способів зниження ризику помилок, спричинених людським фактором;

- використання сучасних технологій на базі штучного інтелекту для аналізу поведінки користувачів, систем моніторингу та засобів автоматичного реагування дозволить значно підвищити ефективність захисту;

- партнерство з кібербезпековими компаніями, використання перевірених стандартів та регулярні аудити систем безпеки допоможе підтримувати високий рівень захисту інформації [3].

Величезні обсяги даних та інформації, що надходять з різних джерел, можуть призводити до інформаційного перевантаження. Пошук способів ефективного фільтрації та аналізу даних є ключовим завданням для організацій, які прагнуть приймати обґрунтовані рішення. В сучасному управлінні інформаційними ресурсами все більшого застосування набувають системи бізнес-аналітики (BI) як комплекс програмних рішень та інструментів, що дозволяють збирати, обробляти, аналізувати та візуалізувати дані з різних джерел для підтримки

прийняття обґрунтованих рішень. Вони дозволяють об'єднувати інформацію з різних джерел, що забезпечує всебічну картину бізнес-процесів. Також сучасні ВІ-рішення пропонують інтерактивні дашборди, графіки, діаграми та карти, що допомагають швидко зрозуміти ключові показники діяльності. Системи дозволяють генерувати детальні звіти, на основі аналізу минулих даних та прогнозувати майбутні тенденції. Використання систем бізнес-аналітики сприяє перетворенню даних на цінну інформацію, що є основою для прийняття стратегічних рішень [4].

Незважаючи на розвиток інформаційних технологій, не всі мають рівний доступ до сучасних засобів зв'язку та інформації. У сільській місцевості часто відсутня необхідна комунікаційна інфраструктура, що ускладнює доступ до високошвидкісного інтернету та сучасних пристроїв. Для деяких верств населення придбання сучасних технологічних засобів може бути недоступним через високі витрати. Це впливає на рівень цифрової грамотності та можливості використання новітніх технологій. Недостатня обізнаність щодо можливостей цифрових технологій та відсутність відповідних навчальних програм призводить до того, що частина населення не може повноцінно використовувати потенціал інформаційних ресурсів.

Сьогодні все більше інформаційні інституції, зокрема, публічні бібліотеки створюють коворкінг-простори обладнані комп'ютерами та Wi-Fi, що перетворює ці інформаційні установи на сучасні центри спільноти, де мешканці можуть працювати, навчатися та спілкуватися, обговорювати ідеї, проводити тренінги та зустрічі. Перетворення бібліотеки на багатофункціональний простір не лише вирішує питання доступу до зв'язку та інформації, але й сприяє залученню нових користувачів та підвищенню її ролі в громаді. Такий проєкт зазвичай включає:

- облаштування комп'ютерного класу або медіатеки, де мешканці можуть отримувати доступ до інтернету, цифрових ресурсів та онлайн-освіти;
- проведення тренінгів з комп'ютерної грамотності, семінарів з використання сучасних технологій, вебінарів для підвищення кваліфікації місцевого населення;
- наявність доступу до бізнес-ресурсів, онлайн-консультацій та інформації про гранти чи державні програми може сприяти розвитку підприємницької діяльності;
- культурні та соціальні ініціативи, де бібліотека стає центром зустрічей, творчих майстерень та обміну досвідом, що зміцнює місцеву спільноту;
- наявність доступу до сучасних інформаційних технологій, що допомагає мешканцям отримувати актуальні новини, освітні матеріали та державні послуги онлайн.

Створення інноваційних просторів на базі публічної бібліотеки в маленьких містечках є важливим кроком для розвитку місцевої спільноти та подолання цифрової нерівності.

Отже, інформаційна діяльність майбутнього – це баланс між технологічними проривами, безпекою та відповідальним використанням інформації.

Список використаних джерел

1. Ковальська Л. А. Інноваційне проєктування в інформаційній, бібліотечній та архівній справі: III Міжнародна науково-практична конференція «Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень» м. Вінниця, 01 листопада 2024 р. URL: <https://jpasmd.donnu.edu.ua/article/view/16701> (дата звернення: 27.03.2025).
2. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text> (дата звернення 29.03.2024).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України» : Указ Президента України від 26.08.2021 № 447/2021. [Електронне джерело]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text> (дата звернення 29.03.2024).
4. Філіпова Л.Я. Системи бізнес-аналітики: сучасні тенденції розвитку. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 43–48.

Berestov Oleksandr,
*PhD Candidate at the National Academy
of Culture and Arts Management, Kyiv*

Науковий керівник – Хіміч Ярослава Олегівна,
*кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

VR AND AR IN PUBLIC LIBRARIES

Public libraries are leveraging VR and AR to offer immersive educational programs. For instance, VR simulations can take patrons on virtual field trips to historical sites, allowing them to experience history firsthand. AR can enrich reading programs by adding interactive elements to books, such as 3D models, animations, and quizzes, making learning more engaging and dynamic. Libraries are using VR and AR for staff training and workshops. VR can simulate real-life situations that staff might encounter, providing a safe and controlled environment for learning and practice. AR can offer interactive tutorials and step-by-step guides on various topics, from using library resources to developing new skills like coding or digital design.

Storytelling is a core function of libraries, and VR and AR are revolutionizing this area. VR can transport users into the setting of a story, making them feel like they are part of the narrative. AR can bring characters and scenes to life, allowing users to interact with them and delve deeper into the story. These technologies create an immersive experience that captivates audiences of all ages. Libraries are utilizing VR and AR to create interactive exhibits and collections. VR can provide virtual tours of rare and fragile artifacts that patrons might not be able to see otherwise. AR can offer detailed information about items in the collection, such as historical context, related multimedia content, and interactive elements that enhance understanding and appreciation [1].

VR and AR are powerful tools for community engagement. Libraries can host VR-based events, such as virtual reality movie nights, gaming tournaments, and cultural experiences, attracting diverse groups of people. AR can be used for interactive scavenger hunts, community art projects, and augmented reality workshops, fostering a sense of community and collaboration. One of the significant benefits of VR and AR is their potential to improve accessibility and inclusion. For patrons with disabilities, VR can offer alternative ways to experience content that might be challenging in the physical world. AR can provide real-time translations, assistive guides, and sensory enhancements, ensuring that library resources are accessible to everyone.

While the integration of VR and AR in public libraries offers numerous benefits, it also presents challenges that need to be addressed. Implementing VR and AR technologies requires significant investment in equipment, software, and training. Libraries must carefully consider their budget and resource allocation to ensure sustainable implementation without compromising other essential services. The use of VR and AR necessitates a certain level of technical expertise among library staff. Continuous training and professional development are crucial to ensure that staff can effectively manage and utilize these technologies. As with any digital technology, VR and AR raise concerns about privacy and security. Libraries must establish robust policies to protect patron data and ensure compliance with relevant regulations. While VR and AR can enhance accessibility, they can also pose challenges for some users, such as motion sickness with VR or the need for high-end devices for AR. Libraries must consider these factors and provide alternatives to accommodate all patrons [2].

The future of VR and AR in public libraries is bright and full of potential. As these technologies continue to evolve, libraries will find new and innovative ways to incorporate them into their services. Collaboration with technology companies, educational institutions, and community organizations will be key to driving this evolution. Ultimately, VR and AR have the power to transform public libraries into dynamic centers of learning, discovery, and community

engagement. By embracing these technologies, libraries can continue to fulfill their mission of providing accessible and enriching experiences for all patrons. In conclusion, the usage of VR and AR in public libraries represents a significant step forward in the evolution of these essential institutions. Through educational programs, training, storytelling, interactive exhibits, community engagement, and efforts to improve accessibility, libraries are harnessing the power of VR and AR to enhance their services and better serve their communities. As we look to the future, these technologies will play an increasingly important role in shaping the library experience.

Libraries can collaborate with local schools and universities to create comprehensive educational programs that integrate VR and AR seamlessly into the curriculum. By doing so, they can offer students unique learning opportunities that go beyond traditional classroom settings. For example, through VR, students can explore ancient civilizations, participate in virtual science experiments, or even practice language skills with virtual conversation partners. Libraries can also partner with community organizations to develop AR-based projects that address local issues, such as urban planning, environmental conservation, or historical preservation. This not only enhances the educational experience but also fosters a sense of civic engagement and responsibility among participants.

In addition to educational collaborations, public libraries can work with artists, authors, and creators to develop exclusive VR and AR content for their patrons. This could include virtual art exhibitions, interactive storytelling sessions, or augmented reality poetry readings. By offering unique and immersive experiences, libraries can attract new users and engage existing patrons in novel ways. Furthermore, libraries can host workshops and training sessions to teach patrons how to create their own VR and AR content, empowering them to become active contributors to the digital landscape.

As VR and AR technologies become more accessible and affordable, libraries can explore the possibility of creating dedicated VR and AR spaces within their facilities. These spaces could be equipped with state-of-the-art equipment and software, allowing patrons to access and experiment with these technologies freely. By providing a supportive environment for exploration and innovation, libraries can become incubators for new ideas and technologies, fostering creativity and collaboration within the community.

Public libraries can play a crucial role in advocating for the ethical use of VR and AR technologies. By promoting the best practices and raising awareness about potential risks and challenges, libraries can help ensure that these technologies are used responsibly and inclusively. This includes addressing issues such as digital equity, data privacy, and the potential for technology addiction. By taking a proactive approach to these concerns, libraries can help create a balanced and sustainable future for VR and AR in public spaces [3].

The integration of VR and AR in public libraries holds immense potential for enhancing educational, cultural, and social experiences. Through strategic collaborations, innovative programming, and a commitment to ethical practices, libraries can harness the power of these technologies to better serve their communities and continue to be vital centers of knowledge and engagement.

Libraries can explore partnerships with local businesses and government agencies to support workforce development initiatives. By offering VR and AR training programs, libraries can help individuals acquire new skills and prepare for emerging careers in technology and other industries. For example, VR can simulate complex work environments, providing hands-on experience in fields like healthcare, engineering, and manufacturing. AR can enhance vocational training by offering interactive guides and real-time feedback, helping learners master new techniques and improve their proficiency.

Additionally, libraries can leverage VR and AR to promote health and wellness among their patrons. For instance, VR can be used for guided meditation sessions, immersive nature experiences, and virtual fitness classes, offering a convenient and accessible way to support mental and physical well-being. AR can provide information on healthy habits, nutrition, and exercise routines, encouraging patrons to make informed choices about their health. By incorporating these

technologies into their programming, libraries can contribute to the overall well-being of their communities.

Libraries can also use VR and AR to support disaster preparedness and response efforts. VR can simulate emergency situations, such as natural disasters or public health crises, allowing patrons to practice their response strategies in a safe and controlled environment. AR can provide real-time information and guidance during emergencies, helping individuals stay informed and make crucial decisions. By offering resources and training on disaster preparedness, libraries can play a vital role in building resilient communities and ensuring public safety.

Furthermore, libraries can explore the potential of VR and AR to enhance cultural preservation and heritage education. By creating virtual archives and interactive exhibits, libraries can showcase local history, traditions, and cultural artifacts in a dynamic and engaging way. VR can transport patrons to significant historical events and landmarks, providing an immersive experience that fosters a deeper understanding of their heritage. AR can enrich these experiences by offering detailed information, multimedia content, and interactive elements, making cultural education more accessible and impactful.

In conclusion, the integration of VR and AR in public libraries represents a transformative opportunity to enhance their services and better serve their communities. By embracing these technologies, libraries can offer innovative educational programs, support workforce development, promote health and wellness, and contribute to disaster preparedness and cultural preservation. As VR and AR continue to evolve, libraries will play a crucial role in shaping the future of these technologies and ensuring their responsible and inclusive use. Through strategic collaborations, innovative programming, and a commitment to ethical practices, libraries can harness the power of VR and AR to enrich the lives of their patrons and continue to be vital centers of knowledge and engagement.

References

1. Baumgartner-Kiradi, B. & Haberler, M. & Zeiller, M.. (2024). Potential of Augmented Reality in the Library. *Bibliosphere*. 34-45.
2. Lee, Kung & King, W. & Dahya, Negin & Lee, Jin. (2020). Librarian perspectives on the role of virtual reality in public libraries. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*. 57.
3. Augmented Reality and Virtual Reality in Libraries. (2024). Pacific University Libraries. URL: <https://www.lib.pacificu.edu/augmented-reality-and-virtual-reality-in-libraries/> (Access date: 15.03.2025)

Андибор Анастасія Артемівна,
здобувачка Маріупольського державного університету, м. Київ

Науковий керівник – Кудлай В'ячеслав Олегович,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
завідувач кафедри інформаційної діяльності
Маріупольського державного університету, м. Київ

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДОКУМЕНТНИХ КОМУНІКАЦІЙ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Цифрова трансформація є невід'ємною частиною сучасного розвитку державного управління та документообігу, а в умовах воєнного стану в Україні її значення зросло багаторазово. Забезпечення безперебійного функціонування державних установ, збереження інформації та можливість ефективної взаємодії в умовах обмеженого доступу до традиційних методів роботи стали критично важливими завданнями. Впровадження сучасних цифрових технологій виявилось не просто трендом, а нагальною необхідністю для підтримки стійкості та ефективності державного апарату та освітніх закладів.

Поняття цифрової трансформації охоплює комплексні зміни в усіх сферах суспільного життя, зумовлені широким впровадженням та використанням цифрових технологій. Це не

просто автоматизація окремих процесів, а фундаментальна перебудова організаційних моделей, спрямована на оптимізацію виробництва, управлінських процесів, покращення взаємодії з громадянами та підвищення якості надання послуг. У контексті державного управління, цифрова трансформація передбачає перехід від паперового документообігу до електронного, впровадження електронних сервісів для громадян та бізнесу, а також використання даних для прийняття більш обґрунтованих управлінських рішень [6].

Зростання ролі цифрових технологій зумовило активне впровадження електронного документообігу (ЕДО) в державних установах. ЕДО дозволяє значно підвищити ефективність роботи, прискорити обмін інформацією, зменшити витрати на паперові носії та архівування, а також забезпечити оперативний та зручний доступ до необхідних документів. Законодавча база України активно підтримує ці процеси, зокрема Закон «Про документи та електронний документообіг» визначає правові засади створення, обробки, зберігання та використання електронних документів, а також встановлює єдину державну політику в цій сфері. Крім того, нормативні акти регулюють питання електронного цифрового підпису, інформаційної безпеки та інтеграції електронних систем, створюючи необхідне правове поле для цифрової трансформації. Одним із важливих кроків у цьому напрямку стало запровадження системи електронної взаємодії органів виконавчої влади (СЕВ ОВВ), що значно зменшило обсяги паперового документообігу та прискорило обмін службовою інформацією між державними органами [4].

Проте, на шляху цифрової трансформації існують певні виклики, які потребують постійної уваги та вирішення. До них належать відсутність єдиного підходу до впровадження ЕДО в різних державних установах, що може призводити до фрагментації та несумісності систем. Також необхідне постійне вдосконалення законодавчого регулювання цифрових процесів, щоб відповідати швидкоплинним технологічним змінам та забезпечувати правову визначеність. Крім того, критично важливим є забезпечення надійного захисту інформації та кібербезпеки, особливо в умовах зростання кіберзагроз. Впровадження ЕДО проходить через етапи планування, підготовки, впровадження системи та подальшої експлуатації з підтримкою. Основними перешкодами на цьому шляху є можливий опір змінам з боку співробітників, необхідність інтеграції з існуючими інформаційними системами, забезпечення надійної кібербезпеки, організація навчання та підтримки користувачів, а також відповідність нормативним вимогам. В умовах воєнного стану ці виклики набувають особливої гостроти, вимагаючи посилення заходів кібербезпеки, регулярного резервного копіювання даних, ретельного контролю доступу до електронних документів [5].

В умовах воєнного стану в Україні цифрова трансформація документообігу стала не просто бажаною, а життєво необхідною, враховуючи необхідність організації віддаленої роботи співробітників, які були змушені залишити свої домівки. Законодавчі зміни, зокрема у «Порядку роботи з електронними документами», стали важливим кроком у спрощенні цієї процедури. Було розширено перелік видів електронних підписів, що дозволило використовувати більш доступні засоби підписання. Також було скасовано обов'язкове погодження з архівами для електронних кадрових документів та знято вимогу щодо створення паперових копій для документів тимчасового зберігання. Це значно полегшило обмін інформацією між роботодавцями та працівниками, які перебувають на відстані. Законодавство та роз'яснення Національного агентства України з питань державної служби (НАДС) дозволили сторонам домовлятися про альтернативні способи обміну документами, що стало особливо актуальним для віддаленої роботи. Працівники можуть надавати згоду на електронну комунікацію, використовуючи електронну пошту або месенджери, а роботодавці на підставі таких згод видають накази про використання визначених засобів зв'язку. Ознайомлення з наказами та фіксація доведення інформації також здійснюються в електронному форматі. Навіть заяви про звільнення можуть подаватися електронно, хоча для мінімізації ризиків рекомендується обмін оригіналами документів після завершення воєнного стану. Загалом, законодавча адаптація до кризових умов сприяла спрощенню ЕДО та полегшила обмін інформацією, що є критично важливим для забезпечення безперебійної роботи підприємств в умовах війни [2].

4. Інформаційні технології та соціальні комунікації: інновації та перспективи

Маріупольський державний університет (МДУ) є яскравим прикладом успішної цифрової трансформації в умовах воєнного стану. Впровадження автоматизованої системи «АС Деканат» та своєчасне вивезення серверного обладнання стали ключовими факторами збереження даних про студентів та навчальний процес. Це дозволило МДУ відновити освітню діяльність навіть після втрати матеріальної бази. Активне використання системи електронного документообігу «iDoc» значно оптимізувало робочі процеси, забезпечуючи зручність як для адміністративного персоналу, так і для викладачів [3].

На сьогодні в МДУ активно впроваджуються електронні відомості через портал «Дія.Підпис», що дозволяє викладачам ефективно фіксувати та підписувати навчальну документацію в цифровому форматі. Це значно підвищує ефективність роботи університету, який був змушений відновлюватися після руйнівних бойових дій, а значна частина співробітників працює віддалено. Для викладачів створено персональні електронні кабінети, які стали централізованим інструментом для організації освітньо-наукової діяльності. У цих кабінетах зібрано всю необхідну інформацію, включаючи розклад занять з можливістю проведення відеоконференцій, навчальні плани, професійне резюме та доступ до корпоративних сервісів. Нові цифрові можливості були презентовані ректором МДУ Миколою Трофименком у короткому відеозверненні, підкреслюючи важливість цифрових інструментів для підтримки освітнього процесу в складних умовах.

З середини лютого 2025 р. особисті кабінети доступні й для студентів МДУ, надаючи їм зручний доступ до навчальної інформації та сервісів. На стадії завершення знаходиться розробка мобільного застосунку, який зробить доступ до всіх сервісів університету ще більш оперативним та зручним [7].

Стратегія цифровізації МДУ на 2023-2027 роки спрямована на подальший розвиток сайту як комплексної екосистеми інформаційних ресурсів та технологій. Це включає наповнення сайту якісним контентом, об'єднання існуючих інформаційних систем, розширення використання електронного репозиторію для зберігання та доступу до цифрових об'єктів, розробку електронних сервісів для абітурієнтів, впровадження CRM-платформи для покращення комунікації та створення мобільних додатків. Ці зусилля спрямовані на забезпечення зручного та швидкого доступу до інформації, автоматизацію процесів та довгострокове збереження цифрових активів університету [6].

Таким чином, досвід переміщеного до Києва Маріупольського державного університету демонструє важливість та ефективність цифрової трансформації навіть в екстремальних умовах воєнного стану. Завдяки впровадженню сучасних технологій та адаптації до нових реалій, вдалося забезпечити безперервність освітнього процесу, зберегти цінні дані та створити ефективну інфраструктуру для віддаленої роботи та навчання. Це підкреслює необхідність подальшого розвитку цифрових інструментів та стратегій в усіх сферах державного управління та освіти, особливо в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. iDoc – система електронного документообігу: сайт для співробітників МДУ. URL: <https://idoc.mu.edu.ua/> (дата звернення: 26.03.2025).
2. Електронний документообіг в умовах війни: як роботодавцю організувати процес підписання кадрових документів на підприємстві. *Кадровик.ua. головний кадровий журнал України*. URL: <https://www.kadrovik.ua/content/elektronnyj-dokumentobig-v-umovah-vijny-yak-robotodavtsyu-organizuvaty-protses-pidpysannya-kadrovih-dokumentiv-na-pidpryemstvi> (дата звернення: 26.03.2025).
3. Майстренко А. Нормативно-правове забезпечення електронного документообігу в Україні: інформаційно-аналітичний огляд. *Архіви України*. 2016. № 3/4 (302/303). С. 58–82.
4. Остапенко Ю., Шипілова О., Ткаченко Ю. Інноваційні методи удосконалення документообігу на підприємстві. *Вісник СHT ННІ бізнесу і менеджменту ХНТУСГ*. 2020. № 2. С. 65–67.
5. Стратегія цифровізації МДУ на 2023–2027 роки : офіційний сайт Маріупольського державного університету. URL: https://mu.edu.ua/storage/MSU/documents/strategy/strategia_tsifrovizatsii.pdf (дата звернення: 26.03.2025).
6. Українська Л., Шифріна Н. Цифрові трансформації в системі державного управління. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. № 78-79, 2022. С.23-29.

7. Цифровізація в дії: МДУ презентує особисті кабінети викладачів : офіційний сайт Маріупольського державного університету. URL: <https://mu.edu.ua/news/cifrovizaciya-v-dijimdu-prezentuyeye-osobisti-kabineti-vikladachiv> (дата звернення: 26.03.2025).

Шметелюк Анна Олександрівна
здобувачка кафедри інформаційної діяльності та медіакомунікацій
Інституту гуманітарних наук
Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ЧИ ПОТЕНЦІЙНА ЗАГРОЗА

У сучасному світі штучний інтелект стає невід'ємною частиною нашого життя, є однією з головних технологій XXI століття, що стрімко змінює суспільство, економіку та повсякденне життя. Разом із тим зростають і побоювання щодо його безпечності, етичності та впливу на права людини. Він не тільки допомагає вирішувати складні завдання, а й викликає суперечки щодо його впливу на майбутнє. Тому важливо з'ясувати, чи є ШІ позитивним фактором суспільного розвитку, чи він приховує у собі певні загрози.

Розвиток штучного інтелекту приносить значні переваги у різних сферах. Зокрема, у медицині він допомагає діагностувати хвороби та розробляти нові методи лікування. В економіці сприяє автоматизації виробництва, підвищуючи ефективність процесів. В освітньому середовищі ШІ персоналізує навчальні матеріали, що робить навчання більш доступним [2]. У транспортній сфері автономні технології сприяють зменшенню аварійності на дорогах.

Попри всі переваги, розвиток ШІ має й свої ризики. Одним із головних викликів є скорочення робочих місць через автоматизацію, що може спричинити соціальні проблеми та економічну нерівність. Також виникають питання етичності застосування ШІ, особливо у військовій галузі, де автономні системи можуть приймати критично важливі рішення. Крім того, небезпеку становить використання ШІ для маніпуляції інформацією та поширення дезінформації, що впливає на суспільну свідомість.

Штучний інтелект може стати не лише новою сферою, у якій порушуються права людини, але й інструментом, що суттєво підвищує масштаби та кількість таких порушень. Для уникнення потенційних ризиків необхідно впроваджувати чіткі правові та етичні норми щодо використання ШІ. Важливо також здійснювати контроль над його розвитком, щоб мінімізувати можливі загрози та зробити його безпечним для суспільства.

Захист прав людини від потенційних ризиків, пов'язаних із використанням штучного інтелекту, а також від його можливого зловмисного застосування — надзвичайно важливе завдання. Основним принципом у цифровому середовищі залишається гарантія того, що права людини мають захищатися з однаковою надійністю як в офлайн, так і в онлайн-просторі [1, 12].

Міжнародні організації наголошують на важливості етичного підходу до розробки й застосування ШІ. У 2021 році ЮНЕСКО ухвалила «Рекомендацію з етики штучного інтелекту», де зазначено, що ШІ має сприяти добробуту, правам людини, сталому розвитку, інклюзивності та недискримінації [4].

Рада Європи також підкреслює, що «права людини мають однаково надійно захищатися як офлайн, так і онлайн» [3]. При цьому ШІ може як сприяти дотриманню прав людини (наприклад, у доступі до правосуддя), так і створювати нові ризики для них.

Отже, штучний інтелект — це потужний інструмент, який може як значно покращити якість життя, так і поставити суспільство перед новими загрозами. Його подальший розвиток має базуватися на принципах відповідальності, етики, прав людини та глобального співробітництва. Лише за таких умов ШІ стане етапом прогресу, а не джерелом небезпеки.

Список використаних джерел

1. Біла книга з регулювання ІІІ в Україні: бачення Мінцифри. 2024. URL: <https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/%D0%A0%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%A8%D0%86.pdf> (дата звернення: 25.03.2025).
2. Мічурін І. Застосування систем штучного інтелекту в освіті. Інформаційна безпека та інформаційні технології : зб. тез доп. 4-й всеукр. наук.- практ. конф. молодих учених, студентів і курсантів, м. Львів, 27 листоп. 2020 року. Львів, ЛДУ БЖД, 2020. С. 227–228. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7517/1/348-349%20%20%20%20%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%86%D0%91%D0%86%D0%A2%202020.pdf#page=227> (дата звернення: 25.03.2025).
3. Artificial Intelligence and Human Rights. Council of Europe, 2021. URL: <https://edoc.coe.int/en/artificial-intelligence/10206-artificial-intelligence-human-rights-democracy-and-the-rule-of-law-a-primer.html#> (дата звернення: 25.03.2025).
4. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. UNESCO, 2021. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/recommendation-ethics-artificial-intelligence> (дата звернення: 25.03.2025).

Бойченко Карина Артемівна,
здобувачка Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ

Науковий керівник – Черкасець Маріанна Сергіївна,
викладачка Факультету української філології, культури і мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

ВІДЕОМОНТАЖ ДЛЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА: ПОРІВНЯННЯ ПЛАТФОРМ

Відеоконтент у соціальних мережах відрізняється стилем, тривалістю та інтерактивністю, і кожна платформа (Instagram, TikTok, YouTube) пропонує власний формат подачі матеріалу. Дослідження у цій галузі дозволяє краще зрозуміти, як платформи впливають на стилістику та техніки монтажу, а також підвищити ефективність контенту для різних аудиторій, допомагаючи розробити рекомендації для оптимізації залученості глядачів.

Проаналізувати особливості відеомонтажу для соціальних медіа на прикладі платформ Instagram, TikTok та YouTube. Виявити відмінності у форматах, тривалості та монтажних стилях на кожній з платформ. На основі дослідження виявити особливості адаптації контенту для підвищення залученості аудиторії і досягнення кращих результатів у кожній із соціальних мереж.

Відеомонтаж - це процес упорядкування та обробки відеокадрів для формування цілісного візуального матеріалу. Він застосовується для створення різноманітного контенту, такого як фільми, телевізійні шоу, рекламні ролики тощо [2, с.76]. Упродовж останніх років монтаж став набагато доступнішим завдяки появі спеціального програмного забезпечення для персональних комп'ютерів. Оскільки цей процес часто вимагає значного часу та технічних навичок, були розроблені нові технології, які полегшують його виконання [1, с. 149].

Сьогодні набирає популярності використання мобільних додатків для відеомонтажу, які відкривають нові можливості для навчання та творчості. Такі додатки дозволяють користувачам загалом створювати якісні відео без потреби у громіздкому обладнанні чи складному програмному забезпеченні [5, с. 482-489]. Завдяки смартфонам та зручним застосункам, процес створення відеоконтенту стає доступним і легким для будь-кого, незалежно від професійних навичок [7, с. 158].

Instagram, орієнтований на візуальну привабливість, пропонує користувачам кілька форматів, зокрема Reels та Stories [3; 4]. Ця платформа вимагає динамічного контенту, який з перших секунд привертає увагу яскравими переходами та ефектами, а також коротким фор-

матом, що ідеально вміщається у 30 секунд. Глядачі часто швидко переглядають стрічку, тому відео має бути лаконічним, динамічним і розважальним, щоб утримати увагу [9].

TikTok же акцентує увагу на розважальному короткому відео та потребує креативного, інтерактивного монтажу. Ролики тут зазвичай тривають від 15 до 60 секунд і часто включають трендові звуки, музику, швидкі зміни сцен і візуальні ефекти, що додають динаміки [6, с. 20]. Важливо, щоб відео відповідало актуальним трендам, оскільки це підвищує залученість користувачів і додає популярності автору [8].

На YouTube, де переважає тривалий структурований контент, аудиторія очікує більш розгорнутих і деталізованих відео [10, с. 126-137]. Відеомонтаж тут, зазвичай, менш динамічний, однак має чітку структуру, що дозволяє авторам повноцінно розкрити тему. Контент на YouTube часто включає вступ, розгорнуту частину розвитку подій і завершення, а також якісну роботу з титрами і анімацією, що створює послідовність та глибину розповіді [11].

Таким чином, для досягнення найкращих результатів на кожній платформі важливо адаптувати стиль монтажу відповідно до її вимог. Динамічні, яскраві ролики працюють для Instagram і TikTok, у той час як для YouTube підходять тривалі, інформативні відео. Розуміння цих особливостей дозволяє створювати контент, який максимально відповідає очікуванням аудиторії кожної соціальної мережі, підвищуючи її залученість і відгук.

Instagram, TikTok та YouTube мають різні формати, тривалість відео та стилі монтажу, які впливають на сприйняття аудиторії. Ефективний контент має відповідати візуальним очікуванням користувачів кожної платформи: динамічність і лаконічність для Instagram і TikTok, структурованість і інформативність для YouTube. Використання цих рекомендацій сприяє підвищенню залученості глядачів, що, у свою чергу, покращує результати для авторів контенту в соціальних медіа.

Список використаних джерел

1. Crittenden R. Film and Video Editing. Routledge, 2003. – с. 149.
2. Diogo C., Nuno C. Video editing with pen-based technology. Multimedia Tools and Applications. 2017. – с. 76.
3. Instagram. Instagram Reels - Share & Create Short Videos. *About Instagram | Capture, Create & Share What You Love*. URL: <https://about.instagram.com/features/reels>
4. Instagram. Instagram Stories | Create, Share, and Explore Moments | About Instagram. *About Instagram | Capture, Create & Share What You Love*. URL: <https://about.instagram.com/features/stories>
5. Jokela T., Mäkelä K., Karukka M. Empirical observations on video editing in the mobile context. *Mobility '07: Proceedings of the 4th international conference on mobile technology, applications, and systems and the 1st international symposium on Computer human interaction in mobile technology*. 2007. – с. 482–489.
6. Kaye D. B. V., Wikstrom P., Zeng J. TikTok: Creativity and Culture in Short Video. Polity Press, 2022. – с. 20.
7. Martin Kirk B. A Proactive, Experiential and Student-Centered Learning Approach: A Case Study of the Effects of A Social Media Video Editing “App” in A Traditional Classroom Setting: Doctor of Education. 2015. – с. 158.
8. Mileva G. How to Edit TikTok Videos. *BACKSTAGE*. URL: <https://www.backstage.com/magazine/article/how-to-edit-tiktok-videos-75980/>.
9. Mileva G. How to Edit Videos for Instagram to Get High-Quality + Eye-Catching Results. *BACKSTAGE*. URL: <https://www.backstage.com/magazine/article/how-to-edit-videos-for-instagram-76076/>
10. Müller E. Where Quality Matters: Discourses on the Art of Making a YouTube Video. *The YouTube Reader*. 2009. – с. 126–137.
11. Needle F. How to Edit YouTube Videos: A Beginner's Guide. *HubSpot Blog | Marketing, Sales, Agency, and Customer Success Content*. URL: <https://blog.hubspot.com/marketing/how-to-edit-youtube-videos>.

*Шевченко Карина Володимирівна,
здобувачка Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків*

*Науковий керівник – Кислюк Любов Вікторівна,
кандидатка наук з соціальних комунікацій, доцентка
Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНІ СФЕРІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Штучний інтелект (ШІ) є однією з найважливіших технологій сьогодення, що динамічно впроваджується в різні сфери суспільного життя, і бібліотечно-інформаційна галузь не є винятком. Останніми роками розвиток ШІ набув значного прискорення завдяки збільшенню обчислювальних потужностей, вдосконаленню алгоритмів машинного навчання та збільшенню доступності великих обсягів даних. Згідно з дослідженням, опублікованим у журналі "Herald of Transport and Science", штучний інтелект дедалі активніше використовується для автоматизації процесів, аналітики даних та персоналізації послуг у різних галузях [3].

Згідно з дослідженням, проведеним Харківською державною академією культури, впровадження ШІ в бібліотечну діяльність в Україні перебуває на початковому етапі, проте має широкий спектр потенційних застосувань [1]. Враховуючи це, бібліотеки можуть застосовувати ШІ не лише для автоматизації внутрішніх процесів, а й для створення нових послуг, орієнтованих на користувачів.

Сучасні бібліотеки, прагнучи відповідати вимогам цифрової епохи, активно впроваджують технології ШІ для покращення ефективності своїх послуг та оптимізації внутрішніх процесів. За даними досліджень, інструменти ШІ стають доступнішими, ефективнішими та менш дорогими, що відкриває нові можливості для бібліотек [1]. Згідно з рекомендаціями Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA), використання ШІ має сприяти зміцненню ролі бібліотек у суспільстві шляхом розвитку інтелектуального потенціалу користувачів, забезпечення рівного доступу до інформації та підтримки демократичних цінностей [4]. У таблиці 1 відображено застосування ШІ в роботі сучасної бібліотеки, технології якого інтегровані в різні аспекти її діяльності [5].

Таблиця 1

Застосування ШІ в роботі бібліотеки

Застосування ШІ в роботі бібліотеки			
Для користувачів	Для фондів	Для документів	Для працівників
Вдосконалення використання пошукових систем	Каталогізація фондів	Переклади назв документів	Збір різноманітної статистики
Інтелектуальний аналіз текстів	Розподіл ресурсів до колекцій	Створення транскрипцій	Замовлення нових надходжень
Цитування текстів	Аналіз фондів	Редагування логічних помилок в описі документів	Інвентаризація фондів
Обробка електронних звернень та запитів від користувачів	Інвентаризація фондів	Транскрипція аудіофайлів	Аналіз поведінки користувачів
		Розпізнавання сканованих документів	Імпорт-експорт даних
		Створення метаданих ресурсів	Менеджмент
			Отримання довідкової інформації

Джерело: [5].

Однією з основних переваг штучного інтелекту є здатність автоматизувати рутинні завдання. Завдяки алгоритмам машинного навчання, системи ШІ можуть виконувати такі завдання, як каталогізація, індексація та обробка даних, що дозволяє бібліотекарям більше уваги приділяти стратегічним і творчим аспектам своєї роботи. Крім того, застосування ШІ сприяє персоналізації послуг: аналізуючи поведінку користувачів, системи можуть надавати індивідуальні рекомендації щодо книг або інформаційних ресурсів, що покращує рівень задоволеності та залученості користувачів [4].

Інтеграція ШІ також допомагає підвищити доступність інформації. Технології розпізнавання мови, тексту та зображень забезпечують зручність доступ до ресурсів для людей з обмеженими можливостями, роблячи бібліотечні послуги більш інклюзивними [2]. До того ж, штучний інтелект дає змогу аналізувати великі обсяги даних для виявлення тенденцій використання матеріалів і прогнозування потреб користувачів, що сприяє більш ефективному управлінню бібліотечним фондом.

Відповідно до заяви IFLA, бібліотеки мають використовувати ШІ для навчання користувачів цифрової грамотності, критичного мислення та роботи з великими обсягами інформації, що сприятиме розвитку інформаційного суспільства [4].

Попри численні можливості, які відкриває впровадження штучного інтелекту у бібліотечно-інформаційну сферу, цей процес супроводжується й низкою викликів. Перш за все, це стосується етичної складової, зокрема конфіденційності даних користувачів та можливі упередження алгоритмів, потребують особливої уваги. Важливо забезпечити прозорість і дотримання етичних принципів при використанні таких технологій. Крім того, технічна інфраструктура та недостатнє фінансування можуть стати перешкодою при впровадженні ШІ в бібліотечний простір. Не менш важливою є підготовка персоналу до роботи з новими технологіями та інтеграція ШІ з існуючими системами, що потребують додаткової уваги та ресурсів.

Отже, впровадження штучного інтелекту в бібліотечно-інформаційну сферу відкриває широкі можливості для покращення якості послуг, оптимізації процесів та персоналізації роботи з користувачами. Проте для ефективного застосування цих технологій необхідно вирішити низку викликів, пов'язаних із правовими, фінансовими та організаційними аспектами. Бібліотеки, керуючись міжнародними стандартами та рекомендаціями IFLA, мають відігравати ключову роль у забезпеченні рівного доступу до знань, розвитку цифрової грамотності та підтримці демократичних цінностей через впровадження інтелектуальних технологій.

Список використаних джерел

1. Адаменко М. Досліджуємо проблему запровадження штучного інтелекту в бібліотеках. Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2024. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=10470>. (дата звернення: 22.03.2025).
2. Маренчак Н. Використання штучного інтелекту в цифровому маркетингу бібліотечної галузі України: зарубіжний досвід і перспективи. Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері. 2023. URL: <https://doaj.org/article/b6c07e3a7915487e8688d903913fe1fc>. (дата звернення: 22.03.2025).
3. Товмаченко В. Застосування штучного інтелекту в бібліотеках у контексті розвитку інформаційного суспільства. Вісник Хмельницького національного університету. 2023. URL: <https://inb.dnsgb.com.ua/2009-4/09tovmachenko.pdf> (дата звернення: 23.03.2025).
4. Заява IFLA щодо бібліотек і штучного інтелекту. Одеська національна наукова бібліотека. URL: https://odnb.odessa.ua/img/novini_2021/3181/ifla_statement_on_libraries_and_artificial_intelligence_ukr.pdf (дата звернення: 23.03.2025).
5. Сокіл М., Зворський А. Перспективи застосування штучного інтелекту для оптимізації роботи академічної бібліотеки. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2024. URL: <https://heraldts.khmnu.edu.ua/index.php/heraldts/article/view/106/93> (дата звернення: 25.03.2025).

*Нетяга Тамара Олександрівна,
здобувачка Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків*

*Науковий керівник – Кислюк Любов Вікторівна,
кандидатка наук з соціальних комунікацій, доцентка
Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків*

НОВІТНІ ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК

На сьогодні успішна робота бібліотеки багато в чому залежить від застосування сучасних інформаційних та комунікаційних технологій, а також від поширення інтернету. Усе це призвело до появи нового напрямку на їх основі – інтернет-маркетингу.

Інтернет-маркетинг виник на початку 1990-х років, коли на перших текстових сайтах почали розмішувати інформацію про товари. Сьогодні він набуває дедалі більшого значення як у комерційній, так і в некомерційній сферах. Одним із його основних завдань є залучення якомога більшої кількості відвідувачів. Це здійснюється шляхом просування сайту в пошукових системах, обміну посиланнями, розміщення оглядів у блогах, публікації новин і пресрелізів у тематичних онлайн-виданнях, створення якісного контенту тощо [1].

Використання інтерактивних інструментів, зокрема онлайн-опитувань, дозволяє бібліотеці аналізувати інформаційні потреби різних категорій користувачів - від окремих осіб до цілих організацій. Такі дані дають змогу цілеспрямовано коригувати контент і сервіси, підвищуючи їхню релевантність.

Особливе значення має інтернет-реклама, яка не лише сприяє просуванню бібліотечних продуктів, а й активно формує на них попит. Це дає бібліотеці змогу виходити за межі традиційного функціонування, перетворюючись на сучасний інформаційний хаб. Таким чином, стратегічне використання рекламних технологій стає важливим чинником конкурентоспроможності бібліотеки на інформаційному ринку та сприяє її розвитку як актуального соціокультурного інституту [2].

Слід зазначити, що інтернет-маркетинг для бібліотек може бути як помічником, і проблемою. Він потребує певних зусиль та гнучкості відстеження актуальних мережевих тенденцій. Проте користь грамотного інтернет-маркетингу велика, оскільки він дозволить бібліотечно-інформаційному обслуговуванню та професіоналам у цій галузі стати центром інформаційного суспільства

Варто зазначити, що інтернет-маркетинг для бібліотек може бути як корисним інструментом, так і проблемою. Він вимагає значних зусиль та гнучкості у відстеженні актуальних мережевих тенденцій. Проте його переваги є суттєвими, оскільки грамотне використання інтернет-маркетингу сприяє розвитку бібліотечно-інформаційного обслуговування та допомагає фахівцям галузі стати центром інформаційного суспільства. Застосування інструментів інтернет-маркетингу в бібліотеках відображено на схемі 1.

На прикладі медіа ми можемо побачити, що фахівці бібліотеки-філії №1 у м. Біла Церква започаткували челендж у соціальній мережі «Фейсбук» із хештегом #КарантинЧитаюВдома. Ідея акції полягала в публікації світлин, що зображають процес читання. Особливу увагу бібліотека приділяла фото, на яких читали домашні улюбленці. Цю ініціативу підтримали сотні юних любителів книг.

У Національній бібліотеці Великої Британії, яка має 335 тисяч підписників в Instagram, серед різноманітного контенту публікують також короткі відео із відтворенням звуків природи, зокрема співу птахів. Використання коротких відеороликів не втрачає популярності. Live-відео (прямі трансляції), Instagram Stories (миттєві фото та відео тривалістю до 15 секунд, що зникають через 24 години) також є важливими елементами відеоконтенту, що сприяють залученню аудиторії [3].

Інструменти інтернет-маркетингу

Реклама	Просування збуту	Зв'язки з громадськістю	Особистий продаж	Прямий маркетинг
1. Медійна 2. Контекстна 3. Спливаючі вікна 4. Інтернет-реклама 5. Таргетована 6. Продуктивна	1. Онлайнові ігри 2. Віртуальні подарунки 3. Програми лояльності	1. Внутрішній сайт 2. Розсилки 3. Новини 4. Внутрішній блог 5. Прес-релізи 6. Анонси 7. Інформаційні приводи для інтернет-ЗМІ 8. Інтерактивні сервіси (ігри, опитування) 9. Онлайнові конференції та інтерв'ю 10. Зовнішні форуми та блоги 11. Корпоративний блог	1. Онлайн-презентації 2. Інтернет-каталоги 3. Сайт	1. Сайт 2. Електронна пошта 3. Розсилки 4. Інтернет-каталоги 5. Покупки через Інтернет 6. Пошукова оптимізація 7. Дошки оголошень

Схема 1. Застосування інструментів інтернет-маркетингу в бібліотеках

Національний центр «Український Дім» у період карантину, спільно з митцями, відкрив онлайн-артвиставку «У нас всі вдома», присвячену життю під час ізоляції. Віртуальні технології зробили можливими подорожі найкращими музеями світу та їхніми експозиціями. Музеї, природні парки, океанаріуми та навіть дослідницькі центри з онлайн-трансляцією північного саява відкрили доступ до безкоштовних віртуальних екскурсій для всіх охочих [3].

Завдяки платформі Zoom бібліотечні фахівці змогли адаптуватися до нових умов праці, творчо плануючи свою діяльність. Наприклад, Публічна бібліотека округу Монтгомері організовувала у Zoom конференції танцювальні вечірки, заняття йогою та тай-чи, костюмовані заходи (косплеї), майстер-класи з макіяжу, бесіди з авторами книг, а також мовні практикуми з вивчення англійської, французької, іспанської та китайської мов [3].

Прикладом ефективної персоналізованої комунікації є тригерна розсилка до дня народження від компанії Marks & Spencer. Вона надсилає клієнтам вітальне повідомлення за тиждень до свята та пропонує подарунок. Бібліотеки також можуть використовувати подібні механізми для залучення користувачів: вітати їх зі святами, пропонувати знижки на оформлення читачього квитка або пріоритетний доступ до нових видань. Крім того, такі розсилки можуть інформувати про важливі події, нові надходження та актуальні новини [3].

Ефективним прикладом інформаційної діяльності у бібліотечному середовищі є проєкт «ЕкоБібліотека» Львівської обласної бібліотеки для дітей. Він увійшов до п'ятірки найкращих у конкурсі «Зелена бібліотека 2017», організованому Міжнародною федерацією бібліо-

4. Інформаційні технології та соціальні комунікації: інновації та перспективи

течних асоціацій та установ. У рамках проєкту фахівці бібліотеки провели низку PR-акцій із використанням креативних рекламних банерів та фотозон [3].

Сучасні цифрові технології відіграють ключову роль у трансформації маркетингової діяльності бібліотек, дозволяючи їм адаптуватися до вимог інформаційного суспільства. Інтернет-маркетинг, соціальні мережі, онлайн-події та персоналізовані комунікації допомагають бібліотекам розширювати свою аудиторію, підвищувати рівень залученості користувачів і популяризувати свої послуги в цифровому середовищі.

Як свідчать наведені приклади, успішне використання цифрових інструментів (соціальних мереж, Zoom-конференцій, віртуальних турів, тригерних розсилок) робить бібліотеки доступнішими й привабливішими для широкої аудиторії. Реалізація інноваційних маркетингових стратегій не лише зміцнює їхні позиції в конкурентному середовищі, а й сприяє розвитку бібліотек як сучасних соціокультурних центрів.

Таким чином, активне використання цифрових технологій у маркетингу дозволяє бібліотекам залишатися актуальними, підвищувати якість послуг і зміцнювати зв'язки з аудиторією в епоху цифровізації.

Список використаних джерел

1. Лекція 9. «Інтернетмаркетинг». URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/Кондіус%20І.С.%20Електронний%20посібник%20з%20Електронного%20бізнесу/page13.html (дата звернення: 24.03.2025).
2. Tetiana Hranchak. Internet Marketing in Activities of Libraries of Ukraine Ukrainian Journal on Library and Information Science. pp. 36- 55. DOI:10.31866/26167654.4.2019.187817. URL: https://www.researchgate.net/publication/338092169_Internet_Marketing_in_Activities_of_Libraries_of_Ukraine (дата звернення: 24.03.2025).
3. Укладачі: Бондарчук Я. С. Мельник М. І., PR, маркетинг, реклама – інструменти розвитку бібліотеки. *Серія «На допомогу бібліотечному фахівцю»* С. 3-40. URL: <http://library.vnmu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/Reklama.pdf> (дата звернення: 28.03.2025).

*Букало Аніта Сергіївна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Бойко Наталія Вячеславівна,
докторка філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ВИКЛИКИ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Цифрова трансформація у сфері культури набуває дедалі більшої актуальності як інструмент збереження культурної спадщини, розширення доступу до інформаційних ресурсів та підвищення ефективності комунікації з аудиторією. У цьому контексті трансформація закладів культури постає не лише як технологічний, а й як соціальний, етичний та організаційний процес, що потребує комплексного підходу.

Попри значний потенціал, цифровізація культурних інституцій супроводжується низкою викликів: технологічним відставанням, нестачею кваліфікованих кадрів, кіберзагрозами та етичними дилемами, серед яких – автентичність цифрових копій, залежність від іноземних платформ, нерівномірний доступ до цифрових ресурсів. У межах українського контексту ці проблеми ускладнюються системними недоліками в освіті, фінансуванні та нормативно-правовому регулюванні.

Організаційний аспект цифрової трансформації передбачає зміну внутрішньої структури та культури закладів культури, що включає впровадження гнучкості, прискорення процесів прийняття рішень і стимулювання інновацій.

Прикладом реалізації цифрової трансформації є проєкт eScriptorium Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Архів містить електронні версії рідкісних видань та рукописів і призначений для наукового й освітнього використання. Утім, проєкт стикається з низкою технічних та кадрових бар'єрів: лише 35% закладів культури мають доступ до актуальних освітніх програм з цифрової обробки архівів, що ускладнює процес оцифрування. Зокрема, у багатьох бібліотеках відсутня можливість залучити фахівців для сканування документів або створення метаданих, що сповільнює інтеграцію фондів до цифрового архіву.

Нестабільність інфраструктури, зокрема відсутність якісного інтернет-з'єднання у 40% сільських бібліотек, а також використання застарілого програмного забезпечення значно ускладнюють реалізацію цифрових проєктів. Як зазначено у звітах освітніх установ, недостатнє застосування спеціалізованого програмного забезпечення знижує ефективність цифровізації.

Етичний вимір цифрової трансформації також потребує належної уваги. Цифрові копії без супровідних метаданих втрачають частину історичного контексту, що знижує їхню цінність для дослідницької роботи. Для збереження автентичності та інформативності необхідним є впровадження міжнародних стандартів, зокрема Dublin Core, які забезпечують опис авторства, дати створення та культурного значення об'єкта.

Одним із ключових ризиків цифрової трансформації є проблема кібербезпеки. Знищення або пошкодження цифрових архівів унаслідок кібератак становить серйозну загрозу для національної ідентичності. В умовах збройного конфлікту в Україні ці ризики набувають особливої актуальності. Наприклад, під час повномасштабного вторгнення Національний музей історії України опинився під загрозою втрати цифрових архівів через атаки на сервери. Лише 19% культурних закладів мають резервні копії даних, що свідчить про вразливість інформаційної інфраструктури.

Питання етичної відповідальності у сфері кібербезпеки стосується не лише збереження даних, а й недопущення їхньої фальсифікації або алгоритмічних помилок, які можуть викривити історичну інформацію.

Таким чином, для ефективної цифрової трансформації закладів культури необхідне впровадження комплексного підходу, що передбачає державну підтримку (гранти на модернізацію IT-інфраструктури та навчання кадрів), використання стандартів метаданих, міжнародну співпрацю з організаціями на кшталт UNESCO, локалізацію цифрових рішень через співпрацю з вітчизняними IT-компаніями, децентралізацію даних (наприклад, IPFS), резервне копіювання та впровадження етичних ліцензій. Залучення громадськості до процесу верифікації цифрових копій сприятиме прозорості та збереженню культурної спадщини в умовах цифрової епохи.

Список використаних джерел

1. eScriptorium - архів рідкісних видань і рукописів для науки та освіти [Електронний ресурс] / Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. URL: <http://escriptorium.univer.kharkov.ua/> (дата звернення: 24.03.2025).
2. Антонова Л.; Гололобов С. Цифрова трансформація музейної справи: виклики та можливості для державної політики у сфері культури. 2023.
3. Дворник О. (2023). Стратегії, виклики та успішні практики в епоху цифрової трансформації бізнесу. *Development Service Industry Management*, (4), 107–111. URL: [https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4\(17\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4(17)) (дата звернення: 24.03.2025).
4. Баркова О., Кульчицький І. Європейський та український досвід використання цифрових технологій у сфері культури. Аналітичний огляд та пропозиції на основі матеріалів дискусійного форуму «Синергія мистецтва, культури та технологій як джерело креативності та інновацій» м. Львів, 14 червня 2019 р. 37 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/114DNkJMyBZMvA3SfmGpgCnM3qBVnAbED/view> (дата звернення: 24.03.2025).
5. Гуменний О. Д. Розвиток цифрової культури керівників закладів професійної освіти: монографія. Київ, 280 с.
6. John Moore. Ukrainian IT services firms are eyeing new geographic markets and exploring digital

4. Інформаційні технології та соціальні комунікації: інновації та перспективи

transformation as the war and a difficult economy shrink international sales/ TechTarget. – 2024, 8 квітня. – URL: <https://www.techtarget.com/searchitchannel/feature/Ukraine-IT-services-firms-target-new-markets-as-exports-drop> (дата звернення: 24.03.2025).

7. YURCHYSHYN, Oksana Ya; STEPANETS, Oleksandr V.; SKOROBOGATOVA, Natalia Ye. Analysis of digital technologies in Ukraine: problems and prospects. In: *CEUR Workshop Proceedings*. 2024. P. 114-131.

Люшенко Катерина Юріївна
студентка кафедри артменеджменту
та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Добровольська Вікторія Василівна,
докторка наук із соціальних комунікацій, професорка,
в.о. завідувачки кафедри артменеджменту
та інформаційних технологій Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УПРАВЛІННІ ДОКУМЕНТАЦІЄЮ

Процеси диджиталізації, цифровізації та автоматизації стрімко увійшли в життя суспільства, змінивши всі його сфери по всьому світу [1]. Сучасна економічна реальність у світі бізнесу визначається двома напрямками розвитку – цифрова трансформація інформаційних процесів або зникнути зі сфери бізнесу [3]. Впровадження хмарних технологій, започаткування процесів або активна діяльність із оцифрування документних фондів, використання системи електронного документообігу та електронного цифрового підпису є зручними інноваційними засобами для оптимізації та осучаснення документаційного забезпечення управління в будь-якій установі на даний час.

Управління інформаційним забезпеченням діяльності підприємства має прямий зв'язок із фактом наявності інформаційних ресурсів в цілому, а також із можливістю впровадження інформаційних інновацій у процесі впорядкування документаційних та інформаційних потоків підприємства [4].

Цифровізація стала синонімом спрощення, зручності, вищої ефективності, оперативності та звільнення від бюрократії в діловодстві та документообігу [2]. На даний час, на ринку можна легко знайти все більше пропозицій для автоматизації значної кількості процесів з документування та оптимізації управління документацією. Тож, разом із розвитком, популяризацією і доступністю різноманітних технічних і програмних засобів, здебільшого, частковий перехід від паперового документообігу до електронного, став звичною справою в установах України.

Цифрова трансформація будь-якої сфери завжди огорнута суперечками. Аналізи, порівняння переваг та недоліків електронного документообігу та електронного документа як явища загалом, присутні протягом всього шляху їх впровадження. Проте, диджиталізація – сучасна потреба в документному комунікаційному процесі на різних рівнях. Наприклад, платформи Вчасно, Дія та Prozorro успішно функціонують в умовах українського бізнесу, забезпечують оптимізацію та оперативність рутинним задачам. Сьогодні уряд України має намір повністю відмовитися від використання будь-яких паперових документів, крім тих, що містять секретну службову інформацію [2].

Робота із документами будь-якого виду потребує дотримання певних вимог та належної впорядкованості в організації діловодства. В нормативно-правовому полі процеси із впровадження та функціонування результатів цифрової трансформації в діловодстві та управлінні

документацією регулюються Законами України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі послуги», «Про електронний цифровий підпис» тощо.

Як і в паперовому форматі, електронний документ має бути оформлений, згідно з правилами та вимогами відповідних державних стандартів та інших нормативних документів. Наприклад, при створенні будь-якого організаційно-розпорядчого документа на цифровому носії, необхідно керуватись Постановою Кабінету міністрів України від 17 січня 2018 року № 55 Про деякі питання документування управлінської діяльності; ДСТУ 4163:2020 «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів» і т.д.

Піддатись впливу новітніх інформаційних технологій означає забезпечити структуроване документаційне забезпечення управління, адже цифрова трансформація інформаційних процесів є сучасною необхідністю для установи будь-якого рівня. Так, інтеграція в нові правила функціонування інформаційного суспільства є вимушеною необхідністю для підтримки належної роботи підприємства, організації, бізнесу і т.д.

Список використаних джерел

1. Атаманова Н. В., Смирнов М. Д. Діджиталізація державно-правової сфери в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 3-8.
2. Дубська М, Диджиталізація документообігу як мейнстрім у цифровій державі. *Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання : матеріали наук.-техн. конференції*. 28-29 квітня 2022 р. м. Львів : Українська академія друкарства. 2022. С. 123-124.
3. Королюк Т., Мазуренок О. Діджиталізація діяльності підприємств: тенденції, цифровий облік, перспективи. *Галицький економічний вісник*. 2021. Том 70. № 3. С. 59-70.
4. Овсієнко А. С., Дубовчук М.В. Впровадження електронного документообігу в системі управління підприємством. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2024. № 1. С. 87-93.

5. МЕНЕДЖМЕНТ КУЛЬТУРНИХ ТА КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ

*Вільчинська Ірина Юріївна,
докторка політичних наук, професорка
Київського університету культури, м. Київ*

*Святненко Анна Василівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва, м. Київ*

ОСТАННІ ІНІЦІАТИВИ У СФЕРІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КЛУБНИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ

Клубні заклади культури - ключові осередки розвитку культурного життя громад та забезпечення дозвілля населення, особливо в умовах децентралізації та реформування сфери культури в Україні. Вони відіграють значну роль у збереженні національних традицій, організації творчих заходів, вихованні молоді та підтримці соціальної згуртованості. Проте їхня діяльність часто ускладнюється недостатнім фінансуванням, застарілою матеріально-технічною базою та невідповідністю нормативно-правових актів потребам суспільства.

Важливість правового регулювання полягає в необхідності створення сприятливих умов для стабільного розвитку клубних установ, підвищення їхньої конкурентоспроможності та ефективності роботи. У контексті євроінтеграційних процесів України адаптація законодавчої бази до європейських стандартів стає більш актуальною.

Функціонування будь-якого закладу культури, в тому числі клубів, успішність їхньої діяльності залежить насамперед від якісної нормативно-правової бази. Зростання інтересу до культурної дипломатії та розвитку креативних індустрій підкреслює потребу в оновленні правових механізмів підтримки діяльності клубних закладів, що також є необхідним для подальшого вдосконалення культурної політики України та збереження культурної ідентичності на місцевому рівні.

Робота закладів культури клубного типу регулюється низкою законодавчих і підзаконних актів.

Правові основи, напрями, принципи і механізми реалізації діяльності закладів культури клубного типу містяться в Законі України «Про культуру». В окремих статтях Закону дається визначення певних термінів, як то: культурна установа, культурна діяльність, культурні блага [8].

Закон України «Про культуру» встановлює правові основи для діяльності культурних закладів клубного типу, забезпечує підтримку і розвиток культурно-масової роботи. Він гарантує доступність культурних послуг для населення, стимулює творчу діяльність, сприяє збереженню і розвитку культурної спадщини. Законодавче визначення отримало поняття «центр культурних послуг», що також є позитивним моментом у справі модернізації правової бази культурної сфери [8]. Закон постійно оновлюється. Останні зміни були внесені 6 червня 2024 р.

Не можна обійти увагою і Концепцію реформування системи забезпечення населення культурними послугами, схвалену в 2019 р. В документі обґрунтовується доцільність даної реформи, необхідність відійти від застарілих радянських підходів щодо організації та управління закладами культури, вказані принципи і мета запропонованих змін й очікувані результати [9]. Строки реалізації Концепції розраховані до 2026 р.

Клубні заклади є складовою базової мережі закладів культури. Постановою Кабінету Міністрів України від 2023 р. відкориговано основні вимоги щодо формування базової мережі закладів культурної сфери [1]. Зміни торкнулися насамперед порядку формування базової

№ 1183. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1183-2020> (дата звернення: 12.08.2024).

5. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформи фінансування системи забезпечення населення культурними послугами: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 січня 2021 р. №1. Редакція від 16.12.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1-2021-%D1%80#n8> (дата звернення: 24.08.2024).

6. Про затвердження Порядку формування на конкурсній основі кадрового складу художнього та артистичного персоналу державних та комунальних закладів культури: Наказ Міністерства культури України від 01.07.2016 № 497. Редакція від 27.08.2021, підстава z1063-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1029-16#n16> (дата звернення: 16.08.2024).

7. Про затвердження форми звітності № 7-НК (річна) та Інструкції щодо її заповнення, форми звітності № 7-НК (зведена річна) та Інструкції щодо її заповнення: Наказ Міністерства культури України від 18.06.2019 № 478. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0770-19#Text> (дата звернення: 27.08.2024).

8. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389> (дата звернення: 26.08.2024).

9. Про схвалення Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 січня 2019 р. № 27-р., редакція від 06.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27-2019-%> (дата звернення: 26.08.2024).

Головач Наталія Миколаївна,
кандидатка філософських наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ПРОЄКТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У БІБЛІОТЕЧНИХ ЗАКЛАДАХ: ВІД ІНІЦІАТИВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНИХ ПОСЛУГ

Проектна діяльність у сфері культури є організаційно-управлінською діяльністю, яка здійснюється з метою вирішення проблем культурного простору. Адже проєкт являє собою сукупність дій, обмежених у часі і спрямованих на вирішення проблеми або досягнення конкретної мети. Разом з тим, проєктний менеджмент дає широкі можливості для реалізації ініціатив у сфері культури, а проєктні пропозиції спрямовані на створення нових, якісних, інноваційних культурних продуктів та послуг.

Між тим, враховуючи виклики сьогодення та складні умови воєнного стану, у населення України була виявлена потреба у підтримці та покращенні ментального здоров'я. Дані соціологічних досліджень вказують, що близько 90% українців мали хоча б один із симптомів тривожного розладу, а 57% знаходяться у зоні ризику розвитку ментальних порушень. Разом з тим українці не практикують звернення до фахівця і це є основним бар'єром на шляху отримання психологічної допомоги [2]. Тим самим одним з пріоритетних завдань державної політики стала підтримка психічного здоров'я населення України. Так, нині реалізується Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?», яка спрямована на створення і надання послуг у сфері психосоціальної підтримки та розвитку культури піклування про ментальне здоров'я. Наприклад, у рамках даної програми, працівників закладів культури громад Київщини у 2023 році навчали виявляти кризові стани у населення та надавати першу психологічну допомогу. Було організовано тренінги, які проходили у три етапи, на яких вивчали основи першої психологічної допомоги, кризові стани та ознаки, які вимагають уваги і допомоги [3].

Разом з тим, у 2023 році Міністерство культури та інформаційної політики України оголосило про реалізацію проєкту «Мистецтво допомагати», у рамках якого українські бібліотеки мали стати простором психологічної допомоги. Метою проєкту стало забезпечення психосоціальної підтримки населення України із залученням фахівців закладів культури, мистецької освіти та бібліотек, що в подальшому сприяло б формуванню серед населення

культури турботи про ментальне здоров'я. У свою чергу, у бібліотечних закладах планувалося створити умови для отримання населенням психосоціальної підтримки, так як бібліотеки надають доступ до книг, журналів, електронних ресурсів тощо, які допомагають людям зрозуміти їх стан та знайти способи самодопомоги [2]. Відповідно бібліотечні заклади почали розробляти та реалізовувати проєкти з метою підтримки та покращення ментального здоров'я, зокрема і засобами арттерапії, наприклад:

– фахівці Донецької обласної бібліотеки для дітей розробили та провели для бібліотекарів регіону навчальні онлайн тренінги «Бібліотеки на захисті ментального здоров'я громади», на яких було ознайомлено із створенням в бібліотеках груп самодопомоги, використання психологічних та арттерапевтичних технік і вправ в бібліотечній діяльності, а також було розроблено збірку «Скрина корисних вправ», яка направлена на покращення ментального здоров'я;

– фахівці Бершадської бібліотеки реалізували проєкт «Цифровий детокс», мета якого полягала у відмові на певний час від телевізорів, смартфонів, планшетів, комп'ютерів, соціальних мереж, натомість прочитати цікаву книгу;

– фахівці Житомирської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва представили інтерактивну виставку до Всесвітнього дня ментального здоров'я, з добіркою книжок, які варто прочитати для душевної рівноваги, подолання стресових ситуацій, покращення емоційної стійкості;

– фахівці Городнянської Централізованої бібліотечної системи провели вуличні акції серед мешканців громади «Ментальне здоров'я: як подбати про себе?»;

– фахівці Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського провели читання терапевтичної казки О. Михайлова «Хто живе у метро?» для дітей, їх батьків та тих, хто проявив зацікавлення казкотерапією;

– фахівці Волинської обласної бібліотеки для юнацтва відкрили підлітковий мотиваційний табір «школа soft skills» для дітей військовослужбовців, програма якого включала тренінги, майстер-класи, мотиваційні зустрічі з успішними людьми, спортивні та творчі активності, психологічні ігри та вправи тощо;

– фахівці Кіровоградської обласної бібліотеки для юнацтва ім. Є. Маланюка створили бібліотабір «Позитивні емоції» в якому бібліотекарі спільно з психологами та підлітками навчались керувати власними емоціями, перетворювати негативні емоції на позитивні, як жити в гармонії з собою та оточуючими;

– фахівці Центральної бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького (м. Миколаїв), разом з Культурно-мистецькою асоціацією «Арт-спокуса», проводять для відвідувачів релаксові, арттерапевтичні, мистецькі майстер-класи;

– фахівці Луцької центральної бібліотеки для дорослих Луцької міської ради щомісяця, починаючи із 2023 року, проводять арттерапевтичні заняття, спрямовані на покращення емоційного стану мешканців та гостей громади;

– фахівці Відділу мистецтв Дніпропетровської обласної бібліотеки для молоді реалізовує проєкт із арттерапії для воїнів ЗСУ, що проходять реабілітацію;

– фахівці Бориспільської Публічної бібліотеки ім. В. Чорновола відкрили бібліоклуб ментального здоров'я «Берегиня» в якому обговорюють книги та творчий шлях письменників, переглядають фільми за однойменними творами, виконують вправи з арттерапії тощо [2].

І це не повний перелік реалізованих успішних проєктів бібліотечними закладами, але з якого можемо бачити, що досить велика кількість бібліотек регіонів України долучилася до ініціативи покращення ментального здоров'я населення надаючи ті чи інші послуги. Також бібліотеки використовують методи креативної терапії, які включають художні, реміслярські заняття та організовують сесії релаксації або музикотерапії, які сприяють зниженню рівня стресу та покращенню загального самопочуття [2].

Між тим, на державному рівні продовжується робота щодо покращення ментального здоров'я населення засобами мистецтва. Так у червні 2024 року відбулася зустріч міністра культури та інформаційної політики Р. Карандєєв з керівником відділу «Мистецтво та охо-

рона здоров'я» Всесвітньої організації охорони здоров'я К. Бейлі, що займаються дослідженнями впливу мистецтва на здоров'я та об'єднує науковців зі всього світу. На зустрічі обговорювалася роль культури в пошуку нових методів (мистецьких практик) щодо подолання наслідків пережитих травматичних подій, що є актуальним для українського суспільства в умовах війни та флагманські проекти міністерства, зокрема «Мистецтво допомагати», про залучення бібліотек до формування мережі з першої психологічної допомоги українцям «Бібліотеки, як простір психосоціальної підтримки», який був розглянутий вище та про співпрацю щодо створення мистецьких проєктів із залученням людей з інвалідністю.

У свою чергу, К. Бейлі виступив у Львові з моноперформансом «Чужинці у часі» в Національному драматичному театрі імені Марії Заньковецької, який поєднував особисту сімейну історію, поточні події, неврологію та естетику, що є своєрідним дослідженням про травму, яка передається від покоління до покоління й проявляється в житті людей, та як мистецтво допомагає загоїти рани та трансформувати громади [1].

Отже, на сучасному етапі заклади культури, зокрема бібліотечні установи, завдяки ефективному застосуванню проєктменеджменту реалізують актуальні проєкти у сфері культури, тим самим створюють нові, інноваційні культурні послуги, які затребувані у населення та допомагають пережити травматичні події.

Список використаних джерел

1. В Україні до проєктів з психологічного відновлення українців залучатимуть митців (06.24). URL: <https://mcsc.gov.ua/news/v-ukrayini-do-proyektiv-z-psyhologichnogo-vidnovlennya-ukrayincziv-zaluchatumut-mytcziv/> (дата звернення: 23.03.2025).
2. Горчинська В. Ментальне здоров'я: бібліотека як простір психосоціальної підтримки та відновлення. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=9737> (дата звернення: 25.03.2025).
3. Рибальська А. На Київщині працівників закладів культури навчають психологічній допомозі. URL: <https://suspilne.media/kyiv/566361-na-kiivsini-pracivnikov-zakladiv-kulturi-navcaut-psiologicnij-doromozi/> (дата звернення: 26.03.2025).

*Цап Христина Миколаївна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Головач Наталія Миколаївна,
кандидатка філософських наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ВПЛИВ КУЛЬТУРНИХ ІНІЦІАТИВ НА БЛАГОДІЙНІСТЬ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну суттєво вплинуло на всі процеси життєдіяльності українців. Громадянське суспільство і благодійний сектор на початку 2022 року стали одними з перших механізмів, які мобілізувалися, змінили фокус діяльності, перепрофілювалися і підлаштували свою роботу під виклики воєнного часу. Разом з тим, фонди, які займалися забезпеченням соціальних потреб, досить швидко почали надавати допомогу внутрішньо переміщеним особам, військовим та пораненим в результаті російських атак по мирних жителях, тим самим вони розширили діапазон дій, адаптувавшись до нових реалій.

У рамках дослідження впливу культурних ініціатив на результати діяльності благодійних фондів і громадських організацій під час російської агресії, було розглянуто роботу декількох крупних благодійних фондів, таких як БФ «Повернись живим», БФ «МХП-Громаді», БФ «Сергія Притули» та ін., що за якістю і ефективністю роботи перевищили навіть деякі державні установи [2]. Вони виявились прозорішими, гнучкішими та більш підзвітними.

Особливо ця різниця помітна у фондах, які систематично залучають іноземні ресурси, так як особливостями роботи з європейськими і американськими донорами є криштальна репутація у всіх секторах роботи, легкість у перевірці відкритих даних і обов'язкове проходження аудиту [4].

Наприклад, за даними Національного інституту стратегічних досліджень, кількість благодійних організацій з початку війни виросла на 74%, наразі, за даними 2024 року, їх нараховується понад 20 000. Між тим у 2023 році Україна посіла друге місце у світовому рейтингу благодійності World Giving Index [3].

Російська агресія привернула увагу не лише крупних іноземних донорів, але і багато відомих акторів, музикантів, спортсменів та письменників проводили благодійні концерти, зустрічі, аукціони та вистави, збираючи кошти на підтримку українців. У травні 2022 року була створена фандрайзингова платформа United 24, амбасадорами якої стали сотні знаменитостей. Окрім участі у івентах, селебріті записували відеозвернення, в яких зверталися до своїх шанувальників по всьому світу, з проханням підтримати нашу країну, надсилаючи донати [4].

Але, ключовий елемент, який перевернув світове уявлення про благодійність це феномен донатів українців. Іноземцям важко уявити, як люди, які через занепад економіки, знаходяться у скрутному матеріальному стані, донатять великі суми не лише на допомогу співгромадянам, а й на придбання військової техніки, боєприпасів, ударних дронів тощо. Історії пенсіонерів, які віддають на потреби фронту власні автомобілі чи накопичені гроші часто стають предметом обговорення у соцмережах і новостійних пабліках. Звичайні громадяни стали надійною опорою українському війську.

Український культурний сектор також не стояв осторонь. Ще у 2014 році у Волонтерському центрі «Фролівська 9/11» в Києві зародилася традиція проводити благодійні концерти «На шапку». На початку ці заходи мали на меті підтримку внутрішньо переміщених осіб та добровольчих формувань військових і проводились на невеликому майданчику гуманітарного складу, серед речей і медикаментів, яких потребували переселенці. Пізніше ініціатива виросла до популярних, широко рекламованих концертів у закладах з якісною сценою та апаратурою. Наразі Фонд ставить перед собою нові виклики, а саме допомога пораненим та паліативним хворим [1]. Заслугує уваги формат проведення концертів, а саме незмінний вже багато років день тижня (четвер) та безкоштовний вхід. Спочатку відбувається аукціон з креативними лотами, а потім, власне, сам концерт, під час якого по залу пускають шапку для донатів. Ця традиція живе вже 11 років і все більше набуває популярності серед киян, які відвідують заходи, завдяки різноманітним промо акціям, а зібрані кошти надходять у розпорядження команди благодійного Фонду «Свої» і витрачаються на вищевказані потреби [6].

Можна навести безліч подібних випадків, коли діячі культури спрямовують доходи від своєї діяльності на благодійні ініціативи, що має не лише матеріальну складову, а й згуртовує суспільство. Завдяки такій роботі, громадський сектор буде здатним не лише по максимуму використовувати культуротворчій потенціал в умовах воєнного стану, а й згодом може стати основою повоєнної відбудови України.

Отже, наша країна наразі запекло б'ється на всіх фронтах, і культурний фронт органічно вбудований у цю боротьбу за існування України, тісно взаємодіючи з благодійними фондами та громадськими організаціями.

Список використаних джерел

1. Благодійний фонд «Свої». Сайт організації. URL: <https://svoyi.org.ua/> (дата звернення: 03.03.2025).
2. Громадянське суспільство України в умовах війни: звіт з комплексного соціологічного дослідження. Лютий 2024. Київ : КМІС, 2024. 168 с. URL: <http://surl.li/ikwwwx> (дата звернення: 12.03.2025).
3. Заблоцька О. Україна посіла друге місце в цьогорічному Світовому індексі благодійності. Суспільне. Культура. 2023.13 листопада. URL: <https://suspilne.media/culture/616275-ukraina-na-drugomu-misci-u-vsesvitnomu-rejtingu-blagodijnosti/> (дата звернення: 11.03.2025).

4. Національний інститут стратегічних досліджень. Аналітична доповідь «Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2023 – 2024 роках». URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/stan-rozvytku-hromadyanskoho-suspilstva-v-ukrayini-u-2023-2024> (дата звернення: 23.03.2025).

5. Тягнирядно Л. Чим живе громадянське суспільство протягом двох років війни – дослідження. Zmina. 2024. 17 квіт. URL: <https://zmina.info/articles/chym-zhyve-gromadyanske-suspilstvo-protyago...> (дата звернення: 14.03.2025).

6. Цензор. нет. Як українські музиканти щотижня рятують життя військовим і цивільним. Радіоведуча та волонтер Соня Сотник – про легендарну благодійну акцію «На шапку». URL: <https://censor.net/ua/r3395390> (дата звернення: 23.03.2025).

7.

Zakhida Adylova,

National Academy of Culture and Arts Management, Kyiv

Науковий керівник – Філіна Тетяна Вікторівна,

кандидатка історичних наук, доцентка,

доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ACTIVITIES OF THE NGO «EL CHEBER» IN THE SYSTEM OF UKRAINE'S CROSS-CULTURAL COOPERATION

The world is actively reformatting against the backdrop of the Russian-Ukrainian and Israeli-Palestinian wars, trade sanctions and political games and adapting to the establishment of a new world order and power distribution. Being in the epicenter of events, Ukraine has faced the fact that it cannot solve its problems alone, without cooperation with other states. Thousands of Ukrainian defenders are holding the military front, fighting for life-affirming values, and other top-notch specialists are fighting alongside them on the diplomatic, economic, educational, and cultural fronts. According to I. Maslikova, cultural institutions, artists, and intellectuals are involved in various volunteer projects, cultural initiatives aimed at boosting the morale of civilians and the military, and events that popularize contemporary Ukrainian culture abroad. Culture and art are not only a unifying factor that shapes and supports the national identity of our citizens, but also a means by which Ukraine reaches out to the international community, demonstrates our achievements, and draws attention to the tragic problems caused by the war [1].

Intercultural cooperation is becoming one of the most effective methods of countering disinformation and debunking myths actively spread and propagated by the aggressor country, as well as a means of supporting and preserving Ukrainian cultural heritage in times of war. The issues of international activity and international cooperation are considered in the works of V. Hryshchak, M. Yevtukh, V. Kremen, L. Markina, O. Spivakovsky, M. Stepko, T. Osadcha, N. Yaksa, and others. For a deeper understanding of these processes, let us turn to the Great Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language, which defines the term ‘cooperation’ as “joint activity with someone” [2]. This is close in essence to the concept of “cooperation”, which is defined in the same dictionary as “joint activity, joint actions”. The Terminology Dictionary defines international cooperation as “a state in which one party can satisfy its interests only if they are realized by the other. It is the process of interaction between two or more subjects of international relations, in which the use of armed violence is excluded and joint search for ways to realize common interests dominates. The benefit of cooperation is, on the one hand, a measure of the right action, and on the other hand, a motivating reason for its continuation and development. Cooperation relations include: 1) bilateral and multilateral diplomacy; 2) conclusion of various alliances and agreements; 3) joint organization of production in various forms, including the design stage; 4) various exchanges between subjects of international relations (economic, political, cultural)” [3]. N. Yaksa considers intercultural interaction as “an entity that involves various contacts at the level of

representatives of different ethnic groups and cultures”[4].

Therefore, intercultural cooperation is defined in this article as a harmonious joint activity of state institutions and non-state actors (NGOs, volunteer organizations, charitable foundations, etc.) at the international level. Such cooperation contributes to deepening knowledge about the culture and challenges faced by modern Ukraine, creating and developing joint projects aimed at protecting the cultural heritage of Ukrainians, gaining experience in interacting with representatives of other cultures, using best practices in professional activities, productively performing professional tasks, and developing the creative potential and intercultural competence of future professionals. According to Georg Häusler, Director for Culture, Creativity and Sport at the European Commission (DG EAC), the European cultural community “is already preparing for what needs to be done after this war to rebuild and restore all these institutions” because “...it is important to listen to the voices of Ukrainian culture” [5]. This demonstrates the readiness of European countries to deepen and strengthen intercultural cooperation with Ukrainian organizations and institutions.

Special attention in the framework of intercultural cooperation of Ukraine should be paid to the preservation and popularization of the Crimean Tatar cultural heritage and those public organizations dealing with this issue. The Crimean Tatar community in Ukraine is represented by a number of non-governmental organizations that deal with the preservation and development of culture, language, education and rights of the Crimean Tatar people [6]. As of 2010, there were about 80 public and national-cultural organizations of Crimean Tatars in the Autonomous Republic of Crimea [7]. The main goals of these organizations include: revival and development of the Crimean Tatar language and culture; protection of the rights and interests of the Crimean Tatar people; assistance in the return and settlement of Crimean Tatars in their historical homeland; integration of the Crimean Tatar community into Ukrainian society.

As of 2025, the exact number of Crimean Tatar public organizations in Ukraine is not officially available. However, it is known that after 2014, with the beginning of the temporary occupation of Crimea, many Crimean Tatar activists and organizations moved their activities to mainland Ukraine. Among the most active and influential organizations is the NGO El Cheber, which is engaged in research, preservation and development of the culture of the indigenous peoples of Crimea, implements educational, artistic and cultural projects [8].

Let’s take a closer look at the activities of the NGO El Cheber and its contribution to enriching the cultural heritage of the Crimean Tatars. It was founded in 2014 to research, preserve and develop the culture of the indigenous peoples of Crimea. The organization implements educational, artistic, cultural and awareness-raising activities, promotes the restoration of forgotten crafts and the production of Crimean Tatar applied arts [8].

Among the key initiatives is the Qalqan/Shield project [8]. This is one of the most striking examples of intercultural cooperation and cultural diplomacy in the activities of the NGO El Cheber and an artistic project launched by the Crimean Tatar artist Rustem Skybin. The name of the project is very symbolic: the word ‘qalqan’ means ‘shield’ in Crimean Tatar, which at the same time acts as a metaphor for cultural protection and aesthetic defense against assimilation and oblivion. It represents a unique series of author’s ceramic shields decorated with traditional Crimean Tatar ornaments. Each object is not only a decorative artifact, but also a carrier of cultural memory, symbols of identity conveyed through colors, shapes, and compositions. In this context, ornamentation functions as a visual language of intercultural communication, accessible to representatives of any culture.

The project has a distinct educational and awareness-raising focus: visitors to the exhibitions gain knowledge about Crimean Tatar traditions, craft techniques, the history of ornamentation, and religious and social aspects of life. This creates an inclusive approach to cultural representation, which is the basis of intercultural diplomacy.

In 2024, the project began traveling outside of Ukraine – for the first time, the Mission Gallery, with the support of the State Cultural Institute of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Bulgaria and the Embassy of Ukraine in Bulgaria, presented an exhibition of shields [9]. Later, the exhibition “QALQAN. Symbols of the Crimean Tatars” was opened in the Bastion of

the Vilnius Defensive Wall due to the support and organization of the National Museum of Lithuania and the Embassy of Lithuania in Ukraine [10]. The project became an important milestone in the international presentation of Crimean Tatar culture and drew attention to the preservation of the cultural heritage of the indigenous peoples of Ukraine, promoted intercultural dialogue between Crimea, Ukraine and Lithuania, emphasizing common values and historical ties between the peoples.

The events were attended by representatives of diplomatic missions, artists, museum curators, teachers, and students, creating a platform for intercultural dialogue and strengthening partnerships between Ukraine, the EU, and representatives of indigenous peoples. The scientific and practical significance of the Qalqan/Shield project is that it is an example of soft power used by ethno-cultural communities in the face of political instability and cultural threats. Through the form of an artistic artifact, the impact on the international audience is realized, the cultural subjectivity of the Crimean Tatar people is strengthened, and the image of Ukraine as a pluralistic state that supports indigenous peoples and intercultural dialogue is formed. Indeed, Qalqan/Shield has entered the space of European cultural communication, where the artistic form has become a carrier of historical truth, spiritual heritage and political dignity.

The activities of the NGO El Cheber are a vivid example of effective intercultural cooperation in Ukraine. Through the implementation of cultural and educational projects, the organization contributes to the preservation and popularization of Crimean Tatar culture, as well as to the strengthening of interethnic relations and mutual understanding in Ukrainian society.

Список використаних джерел

1. Маслікова І. Міжнародне співробітництво у сфері культури в умовах російсько-української війни: культурологічний аспект. *Українські культурологічні студії*. 2023. № 1 (12). С. 4–9. URL : <https://ucs.knu.ua/article/view/1006/808> (дата звернення: 22.03.2025).
2. Великий тлумачний словник української мови / упоряд. Т.В. Ковальова, худож. оформлювач Б.П. Бублик. Харків, 2005. 623 с.
3. Теорія міжнародних відносин. Термінологічний словник / за заг. ред. М.П. Гетьманчука, пер. Л.О. Кучма, покажчик терм. Ю.Я. Тишкун. Львів, 2011. 138 с.
4. Якса Н.В. Міжкультурна взаємодія суб'єктів освітнього процесу, навчальний посібник. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 79 с.
5. Міжнародний форум культурної дипломатії 2022. 7 грудня, Брюссель, Бельгія. URL : https://ui.org.ua/sectors/international-cultural-diplomacy-forum-2022-2/https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/gazizova_krymski.pdf?utm_source (дата звернення: 22.03.2025).
6. Нападиста В. Суб'єкти кримськотатарського національного руху: стратегія і тактика втілення ідейних пріоритетів у політичному контексті незалежної України. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2017. Вип. 8 (87). С. 264–293. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/napadysta_subiekty.pdf?utm_source (дата звернення: 22.03.2025).
7. El Cheber : Вебсайт. URL : <https://www.elcheber.com/> (дата звернення: 22.03.2025).
8. The Unique Crimean Tatar Cultural Heritage is Revealed in the Newly Opened Exhibition "Qalqan/Shield" in the "Mission" Gallery. 09.05.24. URL : https://www.mfa.bg/en/culture/news/2982?utm_source дата звернення: 22.03.2025).
9. National Museum of Lithuania : Вебсайт. URL : <https://lnm.lt/en/museums/the-bastion-of-the-vilnius-defence-wall/> дата звернення: 22.03.2025).

*Мимренко Олександра Артемівна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Головач Наталія Миколаївна,
кандидатка філософських наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ПРАКТИК

Інклюзивність у сучасному культурно-мистецькому просторі визначається як створення рівних можливостей для всіх соціальних груп, незалежно від їх фізичних, когнітивних або соціальних особливостей [1, 10]. Це концепція, що спрямована на залучення людей з інвалідністю, представників маргіналізованих спільнот та всіх, хто зазнає дискримінації у сфері культури. Інклюзія в сучасному мистецтві відіграє ключову роль у формуванні відкритого суспільства, де кожен може стати активним учасником культурного життя. Це сприяє взаєморозумінню, руйнує стереотипи та збагачує мистецьку палітру новими формами виразності. Наприклад, станом на 1 січня 2022 року в Україні налічувалося більше 2.5 млн. осіб з інвалідністю, але цифра цієї статистики через повномасштабну війну збільшилась на 10% [5].

Заклади культури займають центральне місце у створенні доступного мистецького середовища, тим самим розробляють та реалізують культурно-мистецькі проєкти для його покращення [2]. Адже, сучасне мистецтво все частіше функціонує як засіб соціальної інтеграції та подолання бар'єрів [3, 8]. Художні практики, орієнтовані на інклюзію, дозволяють людям з інвалідністю та представникам інших вразливих груп не лише споживати культуру, а й активно її створювати. В Україні прикладами таких ініціатив є проєкти «Без меж», реалізовані в Мистецькому Арсеналі [4], та програми Інституту проблем сучасного мистецтва [2], які підтримують інклюзивні мистецькі проєкти. Гарним прикладом також є «Театр тіней», де використовуються невербальні засоби вираження, що робить його доступним для широкої аудиторії. У Києві та Львові працюють унікальні музеї в темряві «Третя після опівночі» [6], які дозволяють відчувати буденне життя людей з порушенням зору та краще зрозуміти їхній досвід. На міжнародному рівні слід відзначити виставку Touch Tour [7] у Лондонській національній галереї, адаптовану для незрячих відвідувачів. Учасники мають можливість взаємодіяти з тактильними репродукціями відомих картин і використовувати аудіоописи, що детально пояснюють композицію та техніку виконання творів мистецтва. Це допомагає незрячим людям отримати глибше розуміння художніх творів і брати активну участь у мистецькому житті [7]. Крім того, Touch Tour передбачає спеціальні сесії із залученням художників, які допомагають незрячим відвідувачам створювати власні мистецькі твори на основі тактильного сприйняття, а також ініціативу Signly в музеях США [9], що використовує технології доповненої реальності для залучення людей з вадами слуху.

Натомість Tate Museum у Великій Британії активно впроваджує інклюзивні мистецькі програми. Зокрема, ініціатива Tate's Workshops for Disabled Artists надає можливість митцям з інвалідністю отримати професійний досвід у творчій діяльності та виставляти свої роботи у відомих галереях. Також музей проводить інтерактивні програми для людей з когнітивними порушеннями, зокрема Tate's Autism-Friendly Events, де створено комфортне середовище з урахуванням потреб людей із розладами аутистичного спектра. Окрім цього, у Tate Museum функціонують спеціальні програми, такі як Tate's Sign Language Tours, що пропонують екскурсії жестовою мовою для глухих відвідувачів, а також Tate's Touch Tours, які надають можливість тактильного дослідження скульптур і артоб'єктів. Крім того, музей запровадив цифрову платформу Tate Exchange, де художники з інвалідністю можуть ділитися своїми роботами з широкою аудиторією, створюючи інклюзивний мистецький простір [9].

5. Менеджмент культурних та креативних індустрій

Багато музеїв і галерей активно реалізують програми доступності, включаючи аудіо-описи, тактильні експонати, жестову мову та спеціально адаптовані експозиції. Технології також відіграють важливу роль у розвитку інклюзивного мистецтва: від віртуальних турів і мобільних додатків до адаптивних технологій, що полегшують взаємодію людей із різними потребами з художніми об'єктами[5]. Інклюзивне мистецтво виступає важливим інструментом соціальної взаємодії, що сприяє демократизації культурного простору. Воно не лише забезпечує доступ до мистецьких практик, але й змінює суспільне сприйняття людей з інвалідністю представників інших вразливих категорій[4].

Водночас реалізація інклюзивних проєктів стикається з викликами, такими як:

- недостатнє фінансування;
- відсутність фахівців;
- суспільні упередження серед людей сучасного суспільства.

Отже, перспективи розвитку інклюзивного мистецтва в Україні та світі пов'язані з активною державною підтримкою, залученням технологій і створенням культурних просторів, що відповідають потребам усіх громадян.

Список використаних джерел

1. Біленко І. Інклюзивне мистецтво: соціокультурний аспект. Київ : Наукова думка, 2020. С. 15–16.
2. Дяченко С. Вплив технологій на розвиток інклюзивного мистецтва. *Український культурологічний журнал*. 2022. С. 32-38.
3. Ільїна Т. Інклюзивність у сучасному мистецтві як чинник соціокультурної інтеграції. *Вісник Харківської академії культури*. 2021. С. 45–50.
4. Мистецький арсенал. URL: <https://artarsenal.in.ua> (дата звернення: 13.03. 2025).
5. Міністерство соціальної політики України, 2024 р. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/23795.html> (дата звернення: 10.03. 2025).
6. Музей у темряві. URL: <https://0300.com.ua> (дата звернення: 15.03. 2025).
7. National Gallery London – Touch Tour для незрячих. URL: <https://www.nationalgallery.org.uk> (дата звернення: 10.03.2025).
8. Sandell R., Dodd J., Garland-Thomson R. Re-Presenting Disability: Activism and Agency in the Museum. – Routledge, 2010.
9. Tate Museum – проєкти інклюзивного мистецтва. URL: <https://www.tate.org.uk> (дата звернення: 10.03.2025).
10. Хоменко О. Культурна інклюзія: теоретичні та практичні аспекти. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2019. С. 23–25.

*Коржикова Анна Олександрівна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Збанацька Оксана Миколаївна,
докторка наук з соціальних комунікацій, доцентка,
професорка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ОСЕРЕДКИ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Українська культура дивовижна і різноманітна, вона представлена великою кількістю народних художніх промислів. Територія, у межах якої історично склався і розвивається відповідно до самобутніх традицій народний художній промисел має назву осередок народного художнього промислу.

Сучасний стан розвитку народних ремесел в Україні свідчить про наявність регіонів, де збережені традиції виробництва товарів народних промислів, серед яких гончарство (с. Опішне Полтавської обл., с. Гавареччина Львівської обл., м. Косів Івано-Франківської обл. тощо), ткацтво і килимарство (м. Дігтярі Чернігівської обл., м. Глиняни, Львівської обл., м. Богуслав Київської обл. тощо), художня обробка дерева (Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька, Львівська та інші області), писанкарство, гутництво, ковальство тощо.

Осередки народних художніх промислів є об'єктом дослідження українських вчених, детальне вивчення яких розкриває багатогранність їх діяльності.

Українська вчена Копієвська О. вважає, що осередки народних художніх промислів є культурним капіталом держави [4]. Вчена виокремлює особливу роль і значення осередків народних художніх промислів в культурних традиціях та процесах формування національної ідентичності [5].

Колектив авторів (Бенедюк В., Мельник Н., Єрко І., Качаровський Р., Антипюк О.) досліджуючи пізнавальний, туристичний потенціал осередків народних художніх промислів Волинської області розкривають роль і значення таких осередків для розвитку територіальних громад. Провівши аналіз розміщення основних осередків народних художніх промислів на території Камінь-Каширського району Волинської області дослідники обґрунтовано пропонують включити до туристичних та екскурсійних маршрутів. Адже туристичний потенціал осередків народних промислів є прибутковим і перспективним [1].

На винятковому значенні осередків народних художніх промислів Гуцульщини наголошують Гуменюк Г., Гуменюк А., Шекиринець В. Вчені наголошують, що «використання центрів народних художніх промислів Гуцульщини в туристичній галузі сприятиме як поліпшенню рівня життя сільського населення, яке традиційно займається народними промислами, так і пропаганді і пізнанню народної творчості зацікавленими громадянами України та гостями нашої країни. Тому вивчення особливостей народних художніх промислів Гуцульщини та відновлення традиційних для гірського населення домашнього ремесла та народного промислу є особливо актуальним як для сучасної науки, так і для розвитку туризму в цьому регіоні» [2, с. 172].

На культурно-пізнавальному потенціалі осередків народних художніх промислів Закарпатської області зупиняються Саксон Ю., Медвідь Л. Проаналізувавши туристичний ресурс Закарпаття дослідники зазначають, що «кожний з районів Закарпатської області має розгалужену мережу культурно-пізнавальних маршрутів, більшість з яких прокладено через населені пункти, де збереглися автентичні художні ремесла та народні промисли, які відображають історичні, природні й етнографічні особливості території» [1, с. 127].

Колектив дослідників (Коваленко А., Остапенко Л., Харченко К., Суворова Т., Полюшкін С. досліджуючи феномен Петриківки як осередку українського народного декоративного розпису описують діяльність осередку під час повномасштабного вторгнення. Працівники музею, майстри та всі зацікавлені розписують петриківським розписом воєнні артефакти і потім продають їх на різноманітних акціях, тим самим допомагають Збройним Силам України [6].

Коман Г. дослідуючи особливості традиційного ткацтва як осередку народних промислів містечка Глиняни звертається до історичної ретроспективи становлення та розвитку цього унікального виробу, від розробки ескізів до ткацького виробництва. Відзначає дослідниця і тих, хто ініціював процес відродження мистецтва ткацтва, а саме це була мисткиня та дослідниця Зеновія Шульга, «яка власною ініціативою не тільки започаткувала мистецький проєкт «Відродимо глянянський килим», а й стала організатором значної кількості виставок, майстер-класів, конференцій, які сприяли відродженню історії глянянських килимів» [3, с. 171].

Так, Стеф'юк Р. розглядаючи народні ремесла Гуцульщини наголошує на їх винятковій ролі і значенні в культурних креативних індустріях. Стеф'юк Р. акцентує увагу на важливості розвитку осередків народних художніх промислів. Вчений вважає, що такими осередками є Косівський фаховий коледж прикладного та декоративного мистецтва Львівської на-

ціональної академії мистецтв, так як саме тут зберігаються і відроджуються, передаються традиції та зберігаються техніки виготовлення народних ремесел Гуцульщини [8].

Отже, осередки народних художніх промислів є активно досліджуваними об'єктами серед українських вчених. Розглядаючи осередки народних художніх промислів з різних теоретичних і практичних позицій, вчені наголошують на високому мистецтвознавчому та культуротворчому потенціалі, збереження і популяризація яких є одним з пріоритетних напрямків розвитку української культури.

Список використаних джерел

1. Бенедюк В.В., Єрко І.В., Антипюк О.В., Качаровський Р.Є., Мельник Н.В. Осередки народних художніх промислів як об'єкти пізнавального туризму Камінь-Каширського району Волинської області. *Українське Полісся: проблеми та тренди сучасного розвитку*: матер. Другої Всеукр. наук.-практ.ї конференції, 10-11 лютого 2022 р. : зб. наук. праць. Ніжин, 2022. С. 177–180.
2. Гуменюк Г., Гуменюк А., Шикеринець В. Значення народних художніх промислів Гуцульщини у розвитку туризму на Прикарпатті. *Гірська школа Українських Карпат*. 2013. № 10. С. 171–175. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk_2013_10_46 (дата звернення: 22.02.2025).
3. Коман Г.М. Традиційне ткацтво осередку народних промислів Глиняни міжвоєнного періоду Галичини (минуле та сьогодення). *Звітна наукова конференція викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2022 рік / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*. URL : https://nauka.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/122/2023/03/prohrama-zvitnoi-konferentsii-vykladachiv-za-2023-rik_-1.pdf (дата звернення: 22.02.2025).
4. Копієвська О.Р. Культурний капітал як компонента сучасної держави. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*: наук. журнал. Київ: Міленіум, 2016. № 1. С. 17–21.
5. Копієвська О.Р. Культурні традиції у формуванні національної ідентичності. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури* : зб. наук. праць. Київ : Міленіум, 2014. Вип. XXXII. С. 194–201.
6. Петриківка –осередок українського народного декоративного розпису / Є. Коваленко, Л. С. Остапенко, К. С. Харченко та ін. *Український журнал будівництва та архітектури*. 2024. № 4. С. 60–68. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/13775/KOVALENKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 22.02.2025).
7. Саксон Ю., Медвідь Л.І. Осередки художніх ремесел і народних промислів як об'єкти культурно-пізнавального туризму Закарпатської області. *Туризм і рекреація: наука, освіта, практика*: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції/ ред. кол.: Т.Д. Щербан (гол.) та ін. Мукачево: РВВ МДУ, 2021. С. 125–128.
8. Стеф'юк Р. Г. Народні ремесла Гуцульщини як складник креативних індустрій України. *Інноваційні технології при підготовці фахівців сфери послуг та народних ремесел в умовах воєнного та повоєнного часу*: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф (22 вересня 2022 року). БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України / упор. А. Єрмоленко, А. Геревенко. Біла Церква, 2022. С. 223–228.

Рудь Дар'я Володимирівна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Філіна Тетяна Вікторівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

МЕНЕДЖМЕНТ ТУРИЗМУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

У сучасному світі туристична галузь переживає період величезних змін, що вимагає не лише адаптації до туристичної індустрії, але й глибокої трансформації з боку менеджменту туризму. Ще вчора туристи шукали стандартні туристичні пакети, а сьогодні предметом їхнього

зацікавлення є автентичний досвід, персоналізовані маршрути та глибоке культурне занурення. Мандрівники стають співтворцями подорожей, а не просто споживачами. Саме тому, туристичні агенції повинні бути гнучкими, креативними та здатними передбачати потреби туристів.

Однією з найважливіших тенденцій у розвитку менеджменту туризму є глобалізація та диверсифікація туристичних послуг. Сучасні туристи прагнуть отримати унікальний досвід, що призводить до появи нових видів туризму та спеціалізованих турів. Зокрема, спостерігається зростання популярності таких напрямків, як гастрономічний туризм, дегустаційні тури, дієтичні тури, шопінг-тури, детокстури та серфтури [5]. Ця тенденція вимагає від менеджерів туристичної галузі розробки інноваційних продуктів та послуг, які б задовольняли зростаючі та різноманітні потреби клієнтів.

Зростає популярність екстремальних подорожей, туристи виявляють інтерес до нестандартних варіантів, як подорожі на повітряній кулі, виживання в джунглях, експедиції в Арктику, Амазонку та на Камчатку [5]. Ця тенденція створює нові виклики для менеджерів туризму, які повинні забезпечити безпеку клієнтів під час таких подорожей та розробити відповідні страхові продукти.

Тенденцією сучасного туристичного ринку є зростання популярності довготривалих подорожей та «глибокого туризму». Глибокий туризм – це сучасний вид туризму, який дозволяє якісно прожити кожен день подорожі поза межами масового туризму. Туристи занурюються в нестандартні умови, але комфортні, сприяючи відпочинку від буденності та можливості самостійно скоригувати строк і програму подорожі [4].

Статистичні дані засвідчують, що у 2025 році очікується значне збільшення кількості запланованих тривалих поїздок – на 24% порівняно з 2024 роком [5]. Цей тренд відображає бажання туристів глибше пізнати культуру та спосіб життя місцевого населення, замість поверхневого огляду визначних пам'яток. Саме тому, менеджери туристичної галузі повинні адаптувати свої розроблені стратегії до цієї зростаючої ланки тенденцій, розробляючи програми, які дозволяють туристам повністю зануритися в місцеву культуру та спосіб життя тих чи інших народів. Це може включати організацію довготривалих стажувань, волонтерських програм або курсів вивчення місцевої мови та традицій, що звісно ж буде покращувати розуміння країни у яку відбуватиметься подорож.

Використання сучасних інформаційних технологій стає все більш помітною частиною менеджменту туризму. Ця тенденція зумовлює необхідність активізації туристичних підприємств щодо їх інформаційного позиціонування у віртуальному просторі на основі використання брендів, що часто мають свій вплив. Менеджери туристичних компаній повинні дуже часто приділяти особливу увагу розробці та оптимізації вебсайтів, мобільних додатків, застосунків та присутності в соціальних мережах серед замовників. Важливим аспектом є створення дружнього інтерфейсу, який спрощує пошук інформації про туристичні послуги та підвищує зацікавленість споживачів [5].

Тренд «bleisure» – поєднання бізнесу та дозвілля – стає все більш помітним у новому 2025 році [5]. Це створює перед менеджерами туризму запит на розробки спеціальних пропозицій для людей, які поєднують роботу з відпочинком, такі як блогери, програмісти і усі хто працює на фрілансі. Такі пропозиції можуть включати створення комфортних умов для віддаленої роботи в готелях та курортах з усіма запитами на комфортну роботу, організацію нетворкінг-заходів та бізнес-екскурсій.

Ще однією тенденцією ринку туристичних послуг є зростання попиту на високотехнологічні подорожі та на цифровий детокс [5]. Це створює певний парадокс для менеджерів туризму, які повинні забезпечити наявність сучасних технологій для тих, хто їх потребує, і водночас створити умови для повного відключення від цифрового світу для тих, хто прагне відпочити від технологій. Це значно поживає туристичний ринок, який реагує на потреби споживачів креативними рішеннями та інноваційними пропозиціями.

Зростаюча екологічна свідомість туристів вимагає від менеджерів туризму впровадження принципів сталого розвитку в свою діяльність. Це включає розробку екологічно дружніх турів, використання відновлюваних джерел енергії в готелях, мінімізацію відходів

5. Менеджмент культурних та креативних індустрій

та підтримку місцевих громад.

Менеджмент туризму в сучасних умовах вимагає гнучкості, інноваційності та здатності швидко адаптуватися до мінливих потреб споживачів. Ключовими тенденціями у сфері туризму є:

- диверсифікація туристичних послуг;
- зростання популярності довготривалих подорожей;
- технологічні інновації;
- баланс між високотехнологічними подорожами та цифровим детоксом;
- поєднання роботи та відпочинку;
- зростаюча увага до екологічної відповідальності.

Отже, менеджери туристичної галузі повинні не лише реагувати на тенденції туристичного ринку, але й передбачати майбутні зміни, постійно вдосконалюючи свої стратегії та підходи до управління.

Список використаних джерел

1. Довгі подорожі 2025: як новий тренд змінює туризм. *Read-It*. 2025. URL : https://read-it.news/travel/dovgi-podorozhi-2025-yak-novij-trend-zminyuye-turizm_Dp1dR (дата звернення: 25.02.2025).
2. Підгірна В. Н., Паламарюк М. Ю., Бойчук Н. А. Менеджмент конкурентних переваг ринку туристичних послуг України. *Економічний простір*. 2021. № 174. С. 43–49.
3. У 2025 році туристи хотітимуть узяти від життя максимум: головні тенденції в подорожах 2025. *УНІАН*. 2024. URL : <https://www.unian.ua/tourism/news/u-2025-roci-turisti-hotitimut-uzyati-vid-zhittya-maksimum-golovni-tendenciji-v-podorozhah-2025-12773631.html> (дата звернення: 20.02.2025).
4. Черчик Л., Лажнік А. Наукові підходи до формування менеджменту туристичних підприємств. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. 2021. № 13. С. 209–215.
5. Чуєва І., Ніколаєва Л., Косарева Н. Інноваційні технології туристичної діяльності на світовому ринку туристичних послуг. *Економіка та суспільство*. 2021. № 30. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/622> (дата звернення: 27.02.2025).
6. Шандор Ф. Ф., Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму : підручник. К. : Знання, 2013. 334 с.
7. Ястремська О. О. Сучасні світові тенденції розвитку туризму. *Проблеми економіки*. 2013. № 1. URL : https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-1_0-pages-22_27.pdf (дата звернення: 23.02.2025).

Крахальов Станіслав Павлович,

*здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

Науковий керівник – Головач Наталія Миколаївна,

*кандидатка філософських наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ШОУ-БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан в Україні суттєво вплинув на всі сфери суспільного життя, зокрема на шоу-бізнес. Галузь переживає значні трансформації, що змушує її адаптуватися до нових реалій. Основними викликами стали економічні труднощі, релокація артистів та зміни у запитах аудиторії. А тому нині є потреба в аналізі ключових напрямів розвитку шоу-бізнесу в умовах війни, його адаптація та перспективи у післявоєнний період.

На думку І. Костенка, то кризові явища змушують шоу-бізнес переходити на нові формати, зокрема онлайн-концерти, благодійні заходи та міжнародне співробітництво [3]. Тим самим вітчизняні артисти змінюють репертуар, роблячи акцент на патріотичну тематику та

громадянську позицію.

Між тим, основним напрямом трансформації є посилення соціальної функції культури, оскільки шоу-бізнес став не лише розважальним, а й консолідуючим фактором для суспільства. У нинішніх умовах важливо, щоб шоу-бізнес не лише адаптувався до реалій війни, а й відігравав активну роль у формуванні національної свідомості, підтримував дух народу та мобілізував суспільство через мистецтво. Зміни у музичній івент-індустрії демонструють, що культура має значний вплив на емоційний стан нації та може бути використана як стратегічний інструмент підтримки суспільства.

Водночас, А. Петренко зазначає, що сучасний український шоу-бізнес набув нового значення, так як став інструментом благодійності, тим самим війна стимулювала активне залучення артистів до збору коштів, організації благодійних концертів та підтримки військових [4].

Вітчизняний шоу-бізнес перетворився на важливий механізм підтримки Збройних сил України та постраждалих від війни громадян, що підвищує його соціальну значущість. Артисти не лише збирають кошти, а й формують суспільну думку, привертаючи увагу до актуальних проблем. Крім того, їхня активна участь у волонтерських ініціативах сприяє зміцненню довіри між культурною сферою та суспільством, що може мати довгостроковий позитивний ефект на розвиток галузі. Варто відзначити, що саме культура та музика є ефективними засобами комунікації, які здатні залучати як національну, так і міжнародну аудиторію до підтримки України.

Згідно з дослідженнями О. Бойко, то українська музика зазнала значних змін: збільшилась частка пісень українською мовою, актуалізувались етнічні мотиви, а також посилилась увага до соціально значущих текстів [1]. Розвиток української ідентичності через музику став одним із головних векторів трансформації вітчизняного шоу-бізнесу. Цей процес має велике значення для зміцнення національної єдності, адже музика стала засобом самовираження та колективного переживання подій.

Зростання популярності україномовного контенту свідчить про зміну ціннісних орієнтирів суспільства, що впливатиме на культурний ландшафт навіть після завершення війни. Крім того, музичні тренди демонструють посилення інтересу до традиційної народної музики, що створює можливості для розвитку нових жанрів та популяризації української культурної спадщини.

Як стверджує музичний критик Д. Васильєв, війна сприяла зростанню уваги міжнародної аудиторії до українських артистів. З'явилась можливість співпраці з іноземними лейблами, участі у великих фестивалях та розширення українського культурного впливу за кордоном [2]. Українські артисти отримали унікальний шанс заявити про себе на світовій сцені, що сприяє подальшій інтеграції нашої культури у глобальний контекст. Це не лише дає нові можливості для музикантів, а й допомагає створити позитивний імідж України у світі. Культурна дипломатія через музику та мистецтво може стати ефективним інструментом просування національних інтересів, забезпечуючи країні додаткову підтримку у міжнародному середовищі. Варто враховувати успіх українських артистів на міжнародних музичних конкурсах, таких як «Євробачення», та співпрацю з глобальними музичними компаніями, що відкриває перед індустрією ще більше перспектив.

Отже, війна стала серйозним викликом для вітчизняного шоу-бізнесу, проте також відкрила нові можливості. Індустрія змінилася у напрямі соціальної відповідальності, патріотичної тематики та міжнародної популяризації української культури. Це свідчить про високу адаптивність галузі та її значущість у сучасних умовах. Важливо, щоб ці тенденції збереглися та розвивалися у майбутньому, формуючи стійкий і конкурентоспроможний український культурний простір. А перспективи розвитку включають розширення культурного співробітництва, впровадження нових цифрових технологій у шоу-бізнес та зміцнення національної культурної ідентичності через музику та мистецтво.

Список використаних джерел

1. Бойко О. Музичні тренди та суспільні зміни: Аналіз розвитку української сцени. *Журнал сучасної музикології*. 2023. № 3. С. 20–35.
2. Васильєв Д. Українська музика на міжнародній сцені: нові можливості та виклики. *Культу-*

рна дипломатія XXI століття. 2023. № 1. С. 10–25.

3. Костенко І. Вплив кризових явищ на культурні індустрії. *Культурологічні студії*. 2023. № 5. С. 45–58.

4. Петренко А. Соціокультурні трансформації в Україні в умовах воєнного стану. *Соціум і культура*. 2022. № 2. С. 30–42.

*Назаренко Богдан Вадимович,
здобувач ПВНЗ «Київський університет культури», м. Київ*

*Науковий керівник – Збанацька Оксана Миколаївна,
докторка наук з соціальних комунікацій, доцентка,
професорка кафедри журналістики та міжнародних відносин
ПВНЗ «Київський університет культури», м. Київ*

ВІРТУАЛЬНІ ВИСТАВКИ ЯК НОВИЙ ФОРМАТ МИСТЕЦТВА У ЦИФРОВУ ЕПОХУ

З розвитком сучасних технологій мистецтво почало трансформуватися. Ще в 90-тих роках минулого століття діджиталізація була чимось з роду фантастики, митці вважали, цей процес не доцільним та не бачили великого попиту на те, щоб транслювати свої роботи на просторах Інтернету. Проте пандемія COVID-19 внесла значні корективи у сферу культури, адже під час локдауна всі виставкові центри, музеї та театри були зачинені, але зацікавленість людей до мистецтва залишилась. Саме тому почали з'являтися перші віртуальні виставки, які і до тепер користуються популярністю. Повномасштабна війна в Україні також вплинула на діджиталізацію мистецтва. Адже з міркувань безпеки, онлайн-заходи наразі актуальніші [1].

За визначенням, віртуальна виставка – це публічна демонстрація в мережі Інтернет за допомогою засобів вебтехнологій, віртуальних образів спеціально підібраних і систематизованих творів друку та інших носіїв інформації, а також загальнодоступних електронних ресурсів [2]. Діджиталізовані виставки значною мірою переважають над традиційними, адже вони знаходяться в постійному доступі і за бажанням кожен користувач мережі може ознайомитися з матеріалами. Перегляд мистецьких творів онлайн широко використовується в освітніх цілях, адже під час навчання викладачі можуть транслювати студентам та учням роботи світових художників та інших митців, що сприяє загальному розвитку та кращому запам'ятовуванню навчальних матеріалів. Нерідко до таких виставок додається аудіосупровід та можливість детальніше дізнатися про історію експонатів.

Проект Google Arts & Culture був запущений в 2011 році в співпраці з 17 музеями. Сьогодні на цій платформі є вміст із понад двох тисяч музеїв, також можна знайти та переглянути інформацію з архівів, об'єкти спадщини та інші культурні організації. У Google зазначено, що GAC має на меті зберегти та вивести світове мистецтво та культуру в Інтернет, щоб вони були доступні будь-кому та будь-де. Ця платформа зручна у використанні та надає можливість щодня вивчати та переглядати нові твори мистецтва. Є можливість ознайомлення як з класикою, так і з сучасними митцями і їх працею [7].

У 2022 році Міністерство культури та інформаційної політики і перша леді Олена Зеленська презентували онлайн-простір української культури на вищезазначеній платформі. Це великий внесок у розвиток вітчизняного мистецтва, адже люди з всього світу зможуть дослідити автентичні й інтерактивні історії про українську культуру, відвідати віртуальні екскурсії та познайомитися із найзнаковішими роботами українських художників у 6 віртуальних виставкових просторах. Також за допомогою технології доповненої реальності можна переглянути понад 40 неймовірних 3D моделей, зокрема, Софійський собор, замок Паланок і Національну оперу України. До перегляду доступні деякі об'єкти, фізичні аналоги яких було пошкоджено чи знищено внаслідок російських обстрілів, до прикладу дзвіниця Успенського

собору в Харкові [3]. У теперішній умовах важливо транслявати українське мистецтво, адже в умовах війни потік туристів з інших країн суттєво зменшився. Варто пам'ятати, слова О. Зеленської: «Наша культура не тільки наша. Це спадок усього цивілізованого світу. Коли культурні цінності втрачає одна країна, втрачає весь світ. Тож давайте зберігати, примножувати, дивитися, захоплюватися, гуглити українську культуру й так збагачувати світ» [4].

Подекуди, цифрові технології дозволяють подивитися на ті картини і експонати, які, на жаль, не збереглися до нашого часу. Саме завдяки VR-технологіям у Національному художньому музеї всі бажаючі мають змогу потрапити у багатовимірний простір виставки «Український портрет XVII–XX століть», яка проходила у Києві майже століття тому, у 1925 році. Знамениті картини Тараса Шевченка та ще багатьох талановитих художників можна переглянути з аудіо-супроводом та дізнатися більше про історію їх створення. Створення такого плану виставки потребувало багато зусиль та було залучено десятки фахівців і витрачено близько 400 тис. гривень [6].

Після повномасштабного вторгнення багато екскурсій стали неможливими, адже перебування в замінованих місцях може бути ризикованим та небезпечним. Проте з'являються альтернативи, такі як віртуальна екскурсія зоною відчуження Чорнобиля, яка була розроблена організацією «Музей» у партнерстві з Національним музеєм. Абсолютно кожен може зблизька побачити Прип'ять, саркофаг та навіть реактор. Для створення цієї екскурсії були задіяні найсучасніші технології, що створюють відчуття реальної присутності. Це абсолютно безпечно та дозволяє здійснити екскурсію абсолютно з будь-якої точки світу. Така можливість необхідна для збереження пам'яті про страшну трагедію [5].

У час, коли всі сфери життя стають діджиталізованими, мистецтво не може залишатися осторонь. Сучасні технології потрібні не лише задля загального доступу до мистецтва з будь-якої країни в будь-який час, а і для збереження культурних надбань, які були пошкоджені або втрачені. Віртуальні виставки та застосування 3D-моделювання відкривають нові можливості для популяризації мистецтва, відтворення історичних пам'яток та об'єктів культурної спадщини. Україна не відстає від світових тенденцій розвитку технологій, саме тому з кожним роком все більше національних музеїв, VR-екскурсій та виставок стають доступними для всього світу.

Список використаних джерел

1. Клівак В. Особливості дизайну віртуальних виставок. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 52, т. 2. С. 50-56. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/52_2022/part_2/7.pdf (дата звернення 19.02.2025).
2. Методика створення віртуальної виставки. *Миколаївська обласна бібліотека для юнацтва*. URL: <http://unbib.mk.ua/index.php/2009-06-11-15-23-30/63-2010-11-04-18-43-58/3470-2019-03-26-14-30-46.html> (дата звернення 17.02.2025).
3. На Google Arts & Culture з'явився спеціальний розділ про Україну. *Укрінформ*. 2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3621343-na-google-arts-culture-zavivsa-specialnij-rozdil-pro-ukrainu.html> (дата звернення 18.02.2025).
4. Перша леді Олена Зеленська підтримала запуск українського простору на платформі Google Arts & Culture. *Президент України* : офіц. інтернет-представництво. 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/persha-ledi-olena-zelenska-pidtrimala-zapusk-ukrayinskogo-pr-79421> (дата звернення 19.02.2025).
5. Подивитись на Чорнобиль у VR: у київському нацмузеї запрошують на віртуальну екскурсію. *єМузей*. URL: <https://emuseum.com.ua/projects/podyvyty-na-chornobyl-u-vr-v-kyivskomu-nat-smuzei-zaprosuiut-na-virtualnu-ekskursiiu/> (дата звернення 19.02.2025).
6. Самченко В. Як у всьому світі побачили київську виставку 100-літньої давнини. *Укрінформ*. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-culture/3939893-ak-u-vsomu-sviti-pobaciti-kiivsku-vistavku-100litnoi-davnini.html> (дата звернення 19.02.2025).
7. Beekmans I. How Google Arts & Culture is challenging and reproducing 'The Museum'. *Diggit Magazine*. URL: <https://www.diggitmagazine.com/articles/how-google-arts-culture-challenging-and-reproducing-museum> (дата звернення 18.02.2025).

*Савченко Ангеліна Миколаївна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Головач Наталія Миколаївна,
кандидатка філософських наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ПРОГНОСТИКА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЧЕРНІГІВЩИНИ

Історико-культурна спадщина Чернігівщини є вагомим складником національної ідентичності України, яскраво відображаючи історичний розвиток регіону та його багаті культурні традиції.

Між тим, прогностика є потужним інструментом у вивченні історико-культурної спадщини, оскільки вона дозволяє не лише аналізувати минулі явища, але й моделювати можливі сценарії майбутнього розвитку культурного середовища. Застосування прогностичного підходу у дослідженні Чернігівського регіону надає змогу визначити ключові фактори, які впливатимуть на збереження архітектурних пам'яток у найближчому та віддаленому майбутньому. Урбанізація, кліматичні зміни, соціально-економічні виклики – всі ці аспекти потребують глибокого аналізу для забезпечення довготривалого збереження культурного надбання. Завдяки прогностичним методикам можна розробляти оптимальні стратегії для захисту історичних об'єктів, планування їхнього відновлення та гармонійної інтеграції в сучасну інфраструктуру [3].

У минулі роки, зокрема після Другої світової війни, історико-культурна спадщина Чернігівщини вже зазнавала значних руйнувань, що стало потужним викликом для культурного середовища. Адже, безліч архітектурних пам'яток була або зруйнована, або серйозно пошкоджена, чимало з яких опинилися під загрозою повного зникнення. Ця обставина поставила питання їхнього збереження та відновлення на порядок денний державної політики. Проте цей процес відбувався у вкрай тяжких умовах післявоєнної економічної кризи, коли доступ до ресурсів був обмежений. Водночас національне значення зруйнованих об'єктів вимагало вживання рішучих заходів. Так, збереження і відбудова культурної спадщини стали одним із ключових завдань для органів влади, місцевих ініціатив та міжнародних партнерів [4].

Процес реконструкції архітектурних пам'яток відіграв критично важливу роль у відновленні історичної безперервності регіону. У післявоєнний період Чернігів та навколишні міста поступово повертали собі втрачену архітектурну автентичність завдяки масштабним роботам із відбудови. Значну роль у цьому відігравали державні програми, спрямовані на реставрацію пам'яток архітектури, але не менш вагомим був і внесок місцевих громад, які активно брали участь у відновлювальних роботах. Все ж брак фінансування та необхідних технологій суттєво ускладнювали ці процеси, що спонукало до селективності в прийнятті рішень: не всі об'єкти отримали належну увагу, і це спричинило втрату частини багатой спадщини. Проте нині, внаслідок військової агресії Росії проти України, знову постає питання про збереження та відновлення історико-культурна спадщина Чернігівщини, так як вона знову зазнала значних руйнувань.

Між тим, соціокультурні зміни теж мали значний вплив на стан історико-культурної спадщини Чернігівщини. Демографічні рухи, економічні виклики вводили нові акценти у пріоритетах суспільства: індустріальний розвиток і будівництво житлових масивів виходили на передній план. За таких умов багато історичних і архітектурних пам'яток стали втрачати своє колишнє значення на тлі стрімко змінюваного соціокультурного ландшафту. Це нерідко призводило до занепаду цінних об'єктів культури, залишаючи лише частину історичної спадщини доступною для наступних поколінь.

Одним із найбільш серйозних випробувань для збереження культурної спадщини є урбанізація. Інтенсивний розвиток міської інфраструктури, особливо в Чернігові, призвів до того, що історичні будівлі нерідко витісняються новими забудовами. Це особливо помітно у центральних районах міста, де збільшення чисельності населення та економічне зростання стимулюють будівництво нових інфраструктурних об'єктів. Нестача комплексного підходу до планування і належної системи охорони історичних об'єктів сприяють їхній руйнації чи невідповідній модифікації, що суттєво впливає на автентичність архітектурного ландшафту.

Кліматичні фактори становлять серйозну загрозу для історико-культурної спадщини. Зміни клімату, зокрема підвищення вологості, різкі температурні коливання та забруднення повітря, негативно впливають на стан пам'яток. Матеріали, з яких побудовані багато архітектурних об'єктів, часто не розраховані на сучасні екологічні умови, що прискорює процеси їхнього руйнування. Для збереження цих важливих об'єктів доводиться впроваджувати новітні технології в реставраційні процеси та забезпечувати постійний моніторинг їхнього стану, аби запобігти подальшій деградації.

У цьому контексті сучасні технології відіграють вирішальну роль у збереженні та популяризації культурного надбання. Інструменти, такі як 3D-сканування, цифрові архіви і геоінформаційні системи, допомагають не тільки документувати стан історичних об'єктів, але й робити їх доступними для широкої аудиторії через онлайн-платформи. Завдяки цим технологіям можна створювати точні цифрові копії пам'яток, які стають важливими ресурсами для реставрації чи реконструкції об'єктів, що були пошкоджені внаслідок військових конфліктів чи природних катаклізмів. Більше того, використання цифрових інструментів сприяє активному залученню громадськості до процесів охорони та збереження культурної спадщини, підвищуючи інтерес і обізнаність щодо історичних цінностей [2].

Військові конфлікти, зокрема військова агресія Росії проти України, накладають значний відбиток на культурну спадщину регіонів. Чернігівщина стала одним із постраждалих регіонів, що призвело до руйнування та пошкодження багатьох історичних пам'яток. Проте повоєнна відбудова відіграє ключову роль у збереженні спадщини, хоча і не всі об'єкти вдасться відновити у їхній початковій автентичній формі. Разом з тим, використання прогностичних методів у дослідженнях дає змогу аналізувати вплив військових дій на культурні об'єкти й розробляти ефективні стратегії їхнього збереження та захисту в умовах потенційних майбутніх конфліктів [1].

Отже, історико-культурна спадщина Чернігівщини виступає важливим полем для досліджень, яке об'єднує в собі ретроспективний аналіз і прогнозування. Інтеграція сучасних дослідницьких підходів, новітніх технологій і активної громадської участі дозволить не лише зберігати культурні надбання регіону, а й забезпечити їх розвиток у контексті сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Архітектурні пам'ятки Чернігова за часів військових конфліктів: екскурсія у минуле. Чернігів стародавній. URL: <https://oldchernihiv.com/arhitekturni-pam-yatky-chernigova-za-chasiv-vijskovykh-konfliktiv-ekskursiya-u-mynule/> (дата звернення: 18.02. 2025).
2. Від малого до великого: європейські ініціативи для збереження спадщини та ідентичності України - PRAGMATIKA.MEDIA. URL: <https://pragmatika.media/vid-maloho-do-velykoho-ievropeiski-initsiatyvy-dlia-zberezhennia-spadshchyny-ta-identychnosti-ukrainy/> (дата звернення: 12.03. 2025).
3. Збереження історико-культурної спадщини України як чинник національної ідентичності | Культурологічний альманах. Культурологічний альманах. URL: <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/328> (дата звернення: 22.02. 2025).
4. Історико-культурна спадщина Чернігівської області: стан та перспективи розвитку | І Я Антоненко | Ефективна економіка №11 2017. Журнал «Ефективна економіка» - наукове фахове видання з питань економіки. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5854> (дата звернення: 12.02. 2025).

*Третяк Денис Михайлович,
здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Головач Наталія Миколаївна,
кандидатка філософських наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

КЕЙС-СТАДІ: УСПІШНІ ПРОЄКТИ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ

Метод кейс-стаді, який є одним із найбільш ефективних сучасних підходів у соціокультурній сфері, використовується у закладах культури для вирішення актуальних проблем та вдосконалення їхньої діяльності. Цей метод дозволяє вивчати реальні ситуації, аналізувати причини успіхів і невдач, а також розробляти оптимальні рішення на основі практичних прикладів. Успішні проєкти, реалізовані у культурних установах, демонструють, як можна адаптувати заклади до сучасних викликів, інтегруючи інноваційні підходи і залучаючи ширшу аудиторію до культурної діяльності.

Особливу увагу заслуговують кейс-стаді, які спрямовані на забезпечення інклюзивності, розширення доступу до культурних ресурсів та підвищення їхньої значущості для місцевих громад. Такі проєкти, як залучення людей з інвалідністю до участі в культурних подіях, створення інтерактивних освітніх програм або сприяння екологічній свідомості через мистецькі заходи, є яскравими прикладами того, як заклади культури можуть трансформувати свою діяльність для досягнення соціально важливих цілей.

Аналіз успішних кейсів у цій сфері дозволяє не лише оцінити практичний потенціал закладів культури, але й сформулювати рекомендації для вдосконалення їхньої роботи у контексті сучасних суспільних потреб. Завдяки цьому підходу, культурні установи стають осередками суспільного розвитку, сприяючи інтеграції різних соціальних груп, збереженню національної спадщини та формуванню нових культурних практик [2].

Проєкт «Культура без бар'єрів» у місті Одеса є яскравим прикладом ефективного використання методу кейс-стаді у сфері закладів культури для подолання соціокультурних викликів. Його метою стало забезпечення залучення людей з інвалідністю до культурного життя міста шляхом подолання системних бар'єрів, що обмежують їх доступ до культурних об'єктів та заходів. Така ініціатива відображає сучасний підхід до діяльності закладів культури, який ставить акцент на інклюзивності, адаптивності та суспільній значущості культурної діяльності [4].

На першому етапі реалізації проєкту було здійснено ґрунтовний аналіз ситуації, пов'язаної з участю людей з інвалідністю у культурному житті Одеси. Студенти соціальної роботи провели опитування та інтерв'ю з представниками цієї соціальної групи, їхніми родинами, а також із представниками культурних установ і місцевої влади. Це дозволило визначити ключові проблеми, серед яких були відсутність доступної інфраструктури, недостатня адаптація культурних програм для людей з інвалідністю та поширені соціальні стереотипи. Наприклад, багато культурних установ міста не мали елементарних умов, таких як пандуси, ліфти чи тактильна навігація, що ускладнювало фізичний доступ до культурних об'єктів. Також виявлено, що значна частина культурних програм не враховувала потреби людей з інвалідністю, зокрема, адаптацію контенту для осіб із порушеннями слуху чи зору [5].

На основі проведеного аналізу було розроблено комплексну стратегію, спрямовану на вирішення виявлених проблем. Заклади культури міста почали впроваджувати заходи з удосконалення фізичної доступності, такі як встановлення пандусів, облаштування доступних санітарних кімнат і створення маршрутів для людей з обмеженими можливостями пересування. Окрім цього, у рамках проєкту розроблялися спеціалізовані культурні програми, включаючи адаптацію мистецьких вистав, інтерактивних виставок та музичних подій із ура-

хуванням потреб аудиторії з інвалідністю.

Проект також включав важливий елемент роботи з громадськістю та працівниками культурних закладів, спрямований на подолання соціальних стереотипів і формування культури інклюзивності. Організовувалися тренінги для працівників культурних установ, де розглядалися питання взаємодії з людьми з інвалідністю, повага до їхніх прав і потреб, а також методи створення комфортного середовища для всіх. Одним із важливих кроків стало залучення місцевої влади до підтримки проекту, що дозволило забезпечити співфінансування для впровадження необхідних змін в інфраструктурі та програмах [3].

Успішність проекту «Культура без бар'єрів» полягає у його системному підході, який поєднав аналіз, планування, практичне впровадження та інформування суспільства. Його реалізація засвідчила, що заклади культури можуть виступати не лише осередками збереження мистецтва, але й інструментом соціальної інтеграції. Використання методу кейс-стаді дозволило обґрунтовано підходити до розв'язання існуючих проблем, надаючи можливість інституціям культури адаптувати свою діяльність до потреб різних соціальних груп.

Отже, заклади культури мають унікальну можливість бути рушієм соціальної інтеграції, використовуючи інноваційні підходи для розширення доступу до культурних об'єктів та створення умов для участі у культурному житті різних соціальних груп, включаючи людей з інвалідністю. Проект «Культура без бар'єрів» демонструє, що відповідний підхід забезпечує не лише фізичну доступність інфраструктури та адаптацію програм, а й сприяє подоланню соціальних стереотипів та упереджень, формуючи культуру взаємоповаги й підтримки.

Впровадження таких ініціатив акцентує увагу на важливості залучення новітніх технологій, які спрощують реалізацію інклюзивних проектів, забезпечують прозорість процесів та підвищують ефективність взаємодії між закладами культури, місцевою владою і громадськістю. Крім того, такі проекти підкреслюють значення співпраці між різними секторами суспільства, забезпечуючи синергетичний ефект для досягнення спільних цілей.

Таким чином, проект «Культура без бар'єрів» є показовим прикладом того, як інтеграція інновацій та фокус на суспільних потребах дозволяють закладам культури трансформуватися із традиційних центрів мистецтва на багатофункціональні платформи соціальних змін, сприяючи розвитку інклюзивного, справедливого й гармонійного суспільства.

Список використаних джерел

1. Головач Н. М. Роль маркетингу в діяльності сучасних закладів культури. *Культура і сучасність* : альманах. 2023. № 1. С. 156–161.
2. Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С., Ілляшенко Н. С. Маркетинг інновацій. *Маркетинг: Світовий досвід та український вимір: підручник* / За заг. ред. А. О. Старостіної. К.: Ліра-К, 2024. С. 366–378.
3. Круковська Є. Т., Таранич А. В. Особливості управління маркетинговою діяльністю закладів індустрії культури // *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2022. № 2 (14). С. 220–226.
4. Український культурний фонд. *Культура без бар'єрів*. URL: https://ucf.in.ua/m_programs/6553747ea4a3277f295d3bd2/register?type=rating (дата звернення: 12.03.2025).
5. «Почуй та відчуй мистецтво»: в Одесі відкрили виставку для людей з порушеннями та повною втратою зору. URL: <https://kultura.rayon.in.ua/news/750888-pochuy-ta-vidchuy-mistetstvo-v-odesi-vidkrili-vistavku-dlya-lyudey-z-porushennyami-ta-povnoyu-vtratoyu-zoru> (дата звернення: 22.03.2025).

*Боришполь Ганна Іванівна,
здобувачка освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Садовенко Світлана Миколаївна,
докторка культурології, професорка,
професорка кафедри музичного мистецтва
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ВІДКРИТИЙ ГРОМАДЯНСЬКИЙ ПРОСТІР В АРХІТЕКТУРІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ: САМООРГАНІЗАЦІЯ ТА ВЗАЄМОДІЯ

Завданням дослідження є культурологічне осмислення соціокультурного феномену «відкритий громадський простір» як «простору взаємин» (за Е. Гідденсом) з метою з'ясування його ролі в активзації і розвитку культурної, просвітницької, мистецької взаємодії людей, визначення впливу відкритих громадянських просторів на створення соціокультурних стратегій збереження цілісності суспільного простору, становлення суспільного ідеалу людини в соціокультурному просторі.

Традицію осмислення просторової спричиненості існування людини започатковано наприкінці XIX століття дослідженнями Е. Дюркгейма, Г. Зіммеля, О. Конта, Т. Парсонса, П. Сорокіна і продовжено пізніше, в XX столітті, А. Аленом, П. Бурдьє, Е. Гідденсом, А. Лефевром, Я. Морено, Е. Соджа тощо.

Дослідження проблем гармонійної організації простору в різний час здійснили українські науковці, а саме: Андрос О.Є., Куровський Г.К., Колінько В.В. (філософський аспект «священного простору» як чинника консолідації громади Києва, 2006 р.), Гардашук Т.В. (проблематика соціоприродних вимірів урбанізації, 2009 р.), Бармашина Л.М. (питання універсального дизайну як складової соціальної екології, впливу архітектурних об'єктів на психоемоційний стан людини, інклюзивності середовищ, 2010–2017 р. р.), Буравченко С.Г. (моделювання полівалентних просторів, 2022 р.), Єршова Є.П. (питання актуальності модернізації музейних просторів і переходу до багатофункціонального центру мистецтв, 2017 р.), Жулківська О.В. (суспільний простір міста та референція соціальних змін, 2012 р.). Бачимо, що досвід наукового дослідження громадських просторів в Україні є досить ємним. Отже, аналіз вище зазначених джерел дозволяє визначити напрямки дослідження феномену відкритого громадського простору в аспекті архітектури та дизайну як власне архітектурний дизайн, а також в соціально-екологічному та соціологічному підходах, що мультиплікує оптику висвітлення завдання дослідження в міждисциплінарному підході.

Вперше концепт «громадський простір» використано в роботах американської мислительки німецького походження Х. Арендт (Hannah Arendt), яка обрала основним напрямком філософського аналізу антропологічний підхід. Авторка пропонує нам розуміти кожен вчинок людини, усе її діяльнісне життя як *vita activa* у «відповідь на акт народження», і пише книгу «Становище людини», в якій лейтмотив «нового народження» читається нами «між рядків» [Arendt]. Х. Арендт визначає середовище *vita activa* як простір розвитку людини та суспільства, простір вираження відмінностей та особливостей людей у взаємодії, яка створюється через громадські процеси і визначає рівень розвитку культури спільноти. В контексті цього, завдання дослідження громадського простору самоорганізації та взаємодії людей як соціокультурного феномену, що сприяє становленню суспільного ідеалу людини та розвитку творчої особистості, розглянемо в двох аспектах: як локальний фрагмент архітектури (екстер'єрний або інтер'єрний), в якому створені умови для демократичного перебування людей та проведення різноманітної діяльності, і як соціокультурне явище, яке презентує можливість наукової, культурної, мистецької, освітньої інтеракції в результаті самоорганізації людей, сприяє цілісності спільноти і ретранслює її цінності.

Означену проблематику пошуку ми розглядаємо в декількох аспектах. По-перше, в короткій історичній ретроспективі. По-друге, ми тлумачимо відкритий громадський простір як простір ролей, статусів та позицій акторів (за П. Бурд'є), що створюється в соціокультурній дійсності, відтворює і конструює її (творює), або: людські культурні взаємовідносини зароджуються в системі простору, проявляються в просторі і виробляються в ньому. В такому розумінні громадський простір є егалітарним конструктивним організмом, в якому люди існують, який пізнають і який створюють, обумовлюючи його прийнятними моральними нормами, правилами поведінки та комунікації, в якому проєктують своє світобачення. По-третє, розглядаємо соціокультурний феномен «громадський простір» як відкрите середовище в складі системи «простір» із множиною первинних елементів. І по-четверте, осмислюємо феномен «громадський простір» в оптиці концепції культур високого та низького контексту (за Е. Холлом) та теорії ціннісних орієнтацій (за Ф. Клакхоном та Ф. Стродтбеком). В дослідженні наведено описи кейсів громадських просторів (з охопленням різного типу спільнот, різного терміну дії та локації) в Україні, втілених на початку XXI століття, а саме: «Площа Ринок у Львові», «Кочівний громадський простір», «Центр ім. А. Шептицького у Львові», «ГогольFest. Фестиваль у твоєму місті», «Геймплей «S.T.A.L.K.E.R. 2: Heart of Chornobyl», «Інноваційний парк UNIT CITY», «Проект Громадсько-активна школа 120»).

В результаті проведеного дослідження встановлено, що відкритий громадський простір – це окрема креативна модель соціокультурного простору, в якій її менша частина (людина) так відноситься до її більшої частини (спільноти), як більша відноситься до цілого (соціокультурного простору суспільства). Простір суспільного ідеалу людини гармонізується з цінностями та ідеалами цілого простору суспільства, в наслідок чого утворюється потенціал ціннісної енергії для культуротворення у взаємодії. Культурні, мистецькі, освітні, науково-дослідницькі практики відображають прагнення людей до спільної культурної дії, що стає чинником змін соціокультурного простору.

Список використаних джерел

1. Олійник, О.П. (2021). Формоутворення і роль громадських просторів в процесі еволюції міст – від античності до модернізму. *Містобудування та територіальне планування: наук. журн.*, КНУ-БіА. С. 345–368.
2. Фесенко, Г. (2018). Морфологія Середньовічних міських ландшафтів: культурфілософські інтерпретації. *Вісник Львівського університету*. Випуск 17, С. 95–102.
3. Alexander, C. A new theory of urban desing. Oxford, 1987. 251 p. [in English].
4. Krokfors, Karin (2017). Time for Space/ Ka-rin Krokfors & Aalto University School of Arts, Design and Architecture Unigrafia Helsinki. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.61.139-158> [in English]
5. Lynch, K. (1984). Good city form. Cambridge, London, 514. [in English].
6. Mumford, L. (1989). The city in history: its origins, its transformations, and its prospects. New York, 657 [in English].

*Кульбачко Поліна Павлівна,
здобувачка Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського, м. Кременчук*

*Науковий керівник – Бутко Лариса Валентинівна,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського, м. Кременчук*

РОЛЬ ІНКЛЮЗІЇ В МУЗЕЙНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

Сучасний менеджмент – особлива галузь знань і професійної підготовки керівників і спеціалістів у різних сферах діяльності. Ефективно управляти сучасним підприємством або його підрозділами не можливо без розуміння сутності й змісту менеджменту [5].

Музейний менеджмент – це система знань про теорію і практику управління музеєм і музейним персоналом. За хронологічним критерієм виділяється стратегічний, тактичний та оперативний менеджмент. За аспектом управлінської праці – на загальний, виробничо-технологічний, людських ресурсів, комерційно-фінансовий, маркетинговий та ін. [4].

Інклюзія в сучасній культурі є важливим сегментом розвитку нашого суспільства, оскільки чітко показує рівень цивілізованості та розвиненості нації. Інклюзивне мистецтво передусім популяризує знищення наявних бар'єрів між представниками найрізноманітніших соціальних, культурних, етнічних, релігійних і будь-яких інших груп.

Інклюзія – це процес реального включення будь-якої людини, що передбачає створення для неї умов доступності в закладі, інституції, будь-якому громадському просторі, забезпечення можливостей рівноправно брати участь у суспільному житті завдяки розробці та застосуванню конкретних рішень [2].

Важливим аспектом сучасного музейного менеджменту є розробка інклюзивних програм, які враховують потреби різних категорій населення. Це включає використання тактильних експонатів для людей із порушенням зору, створення аудіогідів із сурдоперекладом для людей із вадами слуху, забезпечення архітектурної доступності будівель та спеціалізованих екскурсій для людей із когнітивними особливостями.

Сьогодні в музеях організовується робота і з людьми старшого віку. Ці програми спрямовані на збереження комунікації між старшим поколінням та молоддю; також їхньою метою є ознайомлення людей старшого віку із сучасним контекстом, з якого деякі з них могли бути з тих чи інших причин виключені.

Поняття інклюзії надзвичайно багатопланове. Основна складність у визначенні інклюзії в тому, що сучасний інклюзивний дискурс розвивається на різних рівнях у різних сферах суспільної діяльності. Флетчер Фаррінгтон запропонував модель виключення особи з п'яти систем: соціальної, економічної, інституційної, територіальної та системи символічних відносин [3].

У всесвітньому контексті громадянське суспільство виступає на захисті інтересів та прагнень різних соціальних груп. Все це може бути обмеженим лише державними документами, зокрема конституційними правами і свободами людини й громадянина. На сьогодні в суспільстві особлива увага приділяється активному вивченню питання інклюзії, розвиток якого стимулює документ «Конвенції про права осіб з інвалідністю», його метою є заохочення, захист й забезпечення повного й рівного здійснення всіма особами з інвалідністю всіх прав людини й основоположних свобод, а також у заохоченні поважання до притаманної їм гідності [1].

У результаті змін у нормативно-правовій базі інклюзію затвердили як один із основних напрямів розвитку українських музеїв. Це, в свою чергу, вплинуло на зміни музейної стратегії, яка пов'язана з основними напрямками діяльності музейного закладу (комплекту-

вання музейних фондів, експозиційна, виставкова, освітня діяльність тощо) [6].

Значущість інклюзивного підходу в музейній діяльності підтверджується міжнародним досвідом. Наприклад, у Луврі діє програма «Лувр для всіх», яка передбачає адаптовані маршрути та інтерактивні виставки для людей із особливими потребами. Аналогічні ініціативи реалізуються в Британському музеї та Метрополітен-музеї в Нью-Йорку.

В Україні активно розвиваються ініціативи щодо створення доступного музейного простору. Наприклад, Національний музей історії України у Другій світовій війні запровадив тактильні експонати та спеціальні екскурсії для людей із вадами зору. Львівський історичний музей організовує спеціалізовані екскурсії для людей з інтелектуальними порушеннями.

Отже, актуалізація найкращих інклюзивних практик природно послужила темою дослідження з метою їх застосування в сучасних музеях для популяризації своєї діяльності і залучення якомога більш широкого кола відвідувачів, це не лише відображає соціальну відповідальність, але й сприяє розширенню аудиторії та популяризації культурної спадщини українського суспільства [7].

Список використаних джерел

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 24.03.2025).
2. Культура та креативність для порозуміння та розвитку. Стратегія Українського культурного фонду на 2019– 2021 роки / Український культурний фонд. URL: [https:// ucf.in.ua/storage/docs/12022019/](https://ucf.in.ua/storage/docs/12022019/) (дата звернення: 24.03.2025).
3. Міхно О. Інклюзія як напрям роботи Педагогічного музею України. *Art museum: минуле і сьогодення*. Вип. III. Чернігів, 2019. С. 53–57.
4. Суть та завдання музейного менеджменту URL: <http://surl.li/lnews> (дата звернення: 25.09.2023).
5. Сучасний менеджмент, його еволюція та сутність. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/371> (дата звернення: 24.03.2025).
6. Філіпчук Н. Взаємодія музейного працівника з відвідувачами в умовах інклюзивного освітнього середовища *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат* : матеріали I Всеукраїнської між-дисциплінарної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8 квітня 2021 р.). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2021. С.189–191.
7. Ясеновська М. Свобода від дискримінації та інклюзія в культурі як фактори покращення життя мешканців громад. *Ресурсний центр ГУРТ*. 2020. URL: [https:// gurt.org.ua/news/informator/61217/](https://gurt.org.ua/news/informator/61217/) (дата звернення: 24.03.2025).

Serhiichyk Kateryna,
applicant of the Department of Art Management and Information Technologies
National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts, Kyiv

Науковий керівник – Філіна Тетяна Вікторівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

BOOK MERCH IN UKRAINE: DEVELOPMENT, LICENSING AND CULTURAL IMPACT

In the modern book business, merchandising (merch) has become an important tool for increasing reader loyalty, promoting literary works, and strengthening publishing brands. Merch is not only a marketing tool but also a cultural element that reflects the interaction between the reader and the book while creating a distinct cultural code understood by both literature enthusiasts and

bookstore customers. Through merch, publishers can implement branding strategies, expand their audience, and strengthen their connection with readers, transforming merch into more than just a product. It serves as a means of self-identification with a particular group of people and expresses the philosophy and ideology of a publishing brand or book retail company.

Growing competition in the book market and changes in consumer behavior require publishers and authors to find new ways to engage with their audience. Book merch has become an effective tool for adding value and attracting readers. Ukrainian publishers actively use merch to promote their brands and reach new audiences. For example, Vivat Publishing House offers a wide range of book-themed merchandise, including bookmarks, textiles, and book boxes with accessories inspired by the works of Ukrainian writer Iryna Hrabovska. Book boxes typically include a book along with several themed items that enhance the atmosphere of a particular story or fandom. This approach is widely used not only by Ukrainian publishers but also by international companies such as Fairyloot and OwlCrate, which have become industry leaders in creating such boxes. These boxes feature a variety of themed items, from exclusive bookmarks and posters to mugs, postcards, perfumes, candles, and other products directly tied to the book's theme or characters.

Publishers are increasingly experimenting with innovative approaches to design and reader engagement. For example, BookChef publishing house released a special edition of *Gothicana* by RuNyx featuring a scented cover — a creative solution in book design. Artbooks Publishing House has developed a reader's journal and also adds a personal letter from the author as a gift with pre-orders, fostering a special connection between the reader and the writer. Meanwhile, Nebo Booklab Publishing offers exclusive merch for Nora Sakavic's *The Foxhole Court*, including T-shirts, keychains, and socks, allowing readers not only to immerse themselves in the book's world but also to engage with the culture surrounding it.

Recently, colored or illustrated page edges have gained popularity, adding originality and aesthetic appeal to books. RM Publishing House actively incorporates this feature into its editions, enhancing not only the visual aspect but also creating a new way for readers to engage with the text. Colored edges can hold symbolic meaning, reflecting the book's emotional or thematic context, deepening its atmosphere and adding a unique touch — making it a highly desirable item for collectors.

In addition to major publishers, the market for independent book merch stores is actively growing. On Instagram, many popular accounts create T-shirts, pins, textile accessories, overlays, dust jackets, book sleeves, and even scented candles inspired by literary worlds. These independent shops often collaborate with artists and designers to create unique products that attract book lovers and collectors.

An increasing number of book merch creators in Ukraine are following ethical standards and taking copyright issues into account. For example, Vivat Publishing House produces only licensed merch, obtaining official permission from rights holders to ensure the legality of its accessories. The licensing process involves negotiations with literary agents to determine costs and conditions, as well as considerations regarding film adaptation rights. Merch production goes through several stages: selecting books, obtaining a license, designing mockups, manufacturing products, and selling them. A key aspect is collaboration with authors who actively participate in the merch creation process. Some book licenses can be expensive or unavailable due to rights held by film studios. However, for Ukrainian authors, the negotiation process is usually quicker. The most popular items include bookmarks, overlays, and accessories inspired by fantasy and romantic comedies.

Independent producers are also gaining significant popularity by seeking permission from authors and publishers before creating their products, allowing them to officially use literary content. For example, the book merch store Manor, launched in 2022, initially sold themed candles, bookmarks, and accessories inspired by books. In 2023, the brand began producing licensed merch, obtaining permission from Bookchef to create a dust jacket for Jennifer L. Armentrout's *From*

Blood and Ash. Following the success of this dust jacket, a collaborative effort between the publisher and the store led to the release of a special illustrated gift edition of the book, featuring a velvet cover, overlays and colored edges. Over time, Manor secured licenses to produce merch for books by Sarah J. Maas, Ali Hazelwood, H. D. Carlton, and others. The Ukrainian brand Warlock&Co specializes in creating book-themed merch that immerses readers in the atmosphere of their favorite stories. Founded in 2019 with the production of themed candles, the brand quickly gained popularity. Over time, its product range expanded to include bookmarks, art prints featuring the best moments from books, and postcards. One of the newest and most popular additions has been overlays, which have also become a favorite among Ukrainian readers. Warlock&Co actively collaborates with authors and publishers to obtain licenses for incorporating literary worlds into its merch. One example is its partnership with RM Publishing House for Lexi Ryan's These Hollow Vows. While licensing ensures the brand's legal and ethical compliance in merch production, it does not offer significant financial advantages.

Despite the rapid growth of the book merch industry in Ukraine, several challenges impact this market. First, the legal aspects of merch production remain a key issue. Officially licensing products requires additional agreements and financial expenses, which can be a barrier for small producers. Second, producing high-quality merch demands a significant investment. The use of premium materials and collaboration with professional illustrators and designers considerably increases production costs. However, this approach helps create unique, exclusive products that hold high value for customers.

The book merch industry in Ukraine presents a promising opportunity that encourages reading, broadens the prospects for publishers, and supports authors. As the market expands, it not only fosters a stronger connection between readers and literary works but also contributes to the overall growth of book culture. More merch creators are adopting a mindful approach to production by collaborating with authors and publishers, which positively affects the market's legalization and enhances product quality. The increasing trend toward licensed and ethically produced merchandise builds trust between creators and their audiences, ensuring respect for intellectual property and artistic integrity. As demand for unique and high-quality book-related products grows, the industry is expected to evolve, introducing innovative designs. By prioritizing sustainability, creative storytelling, and technological progress, Ukrainian book merch has the potential to become a major cultural and economic force, emphasizing the significance of literature in everyday life.

Список використаних джерел

1. Podolyaka N., Chubenko I. Book Merchandise on the World Specialized Electronic Platforms. Advertising : I International Science Conference on Multidisciplinary Research, 19-21 January 2021, Berlin, P. 34 URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=1S8WEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA34&dq=%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B6%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9+%D0%BC%D0%B5%D1%80%D1%87&ots=xbhBDoJxZP&sig=kNJbS002hvKaYfD-_1uOWb2dVdU&redir_esc=y#v=onepage&q=%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B6%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9%20%D0%BC%D0%B5%D1%80%D1%87&f=false (дата звернення: 23.03.2025).
2. K. Bulayeva Postcards, Bookmarks, Stickers and Overlays – Why and How Vivat Continues to Release Merchandise. 2024 URL : <https://vivat.com.ua/blog/yak-vivat-stvoriue-knyzhkovyi-merch/#gs.ljdtp> (дата звернення: 23.03.2025).
3. L. Halka How to Launch Book Licensing Merchandise: The Experience of the Manor Brand. 2023 URL : <https://ain.ua/2023/08/23/yak-zapustyty-licenzijnyj-merch/> (дата звернення: 23.03.2025).

6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ В ГЛОБАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

*Погребняк Галина Петрівна,
докторка мистецтвознавства, професорка,
професорка кафедри режисури та акторської майстерності
імені Народної артистки України Лариси Хоролець
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Грановська Владислава Олександрівна,
магістриня менеджменту соціокультурної діяльності,
викладачка кафедри історії мистецтв
Державного художнього ліцею імені Т. Г. Шевченка, м. Київ*

КУЛЬТУРА РЕЖИСЕРСЬКОЇ ТВОРЧОСТІ В ЕКРАННОМУ Й СЦЕНІЧНОМУ МИСТЕЦТВІ

Дослідження культури режисерської творчості є актуальним для сучасного мистецтвознавства й культурології у глобальному процесі цифровізації. Це передовсім пов'язано з універсальністю професії режисера, творчий потенціал котрого може бути реалізований в різних сферах культурно-мистецької активності, зокрема як в перформативному, так і в аудіовізуальному мистецтві. Прикладом тому слугують успішні сценічні практики видатних кінорежисерів-авторів: Лукіно Вісконті, Ігмара Бергмана, Анджея Вайди, Кшиштофа Зануссі, Райнера Вернера Фасбіндера, Мілоша Формана, Орсона Веллса інших, що стало предметом сучасних культурологічних і мистецтвознавчих розвідках

Нагадаємо, що Інгмар Бегман – шведський режисер визнаний світовою кіноспільнотою як класик авторського кінематографу. Однак, маючи певний досвід постановчої роботи як у сценічному мистецтві, так і на радіо (де керував радіотеатром), митець здійснював перші кроки в кінорежисурі, прагнучи не віддалятися від режисури театру. Не випадково 1945 року режисер, беручи до уваги той факт, що «екран дає можливість детальніше, ближче розглянути особистість, яка здалеку здається інакшою, ніж крупним планом на екрані», створює свою першу кінострічку «Криза» за п'єсою Лека Фішера «Мати-тварина», а не фільмує кіносценарій. У такий спосіб митець прагнув поєднати мікро- й макропогляд, різні ракурси та засоби презентації інформації, творення агломерації та інтеграції синтетичних засобів екранного мистецтва [2, с. 18]. Однак, як відомо, кінодебют майбутнього визначного майстра (який на той момент уже був очільником Міського театру Гельсінборга, що переживав не найкращі часи) виявився невдалим. Однак показовим назвемо той факт, що й наступна робота молодого тоді кінорежисера «Дош над нашим коханням» знову базуватиметься на матеріалі п'єси (норвезького драматурга Оскара Бротена), як, власне, і кінострічка «Корабель іде в Індію», що також стала екранізацією п'єси Мартіна Седерйєльма.

Вкажемо, що восени 1946 року талановитий та амбітний митець став головним режисером у Міському театрі Гетеборга, наймолодшим в історії країни керівником театру, й отримав можливість вибирати акторів й інших співробітників [1], а вже 1952-го був обраний художнім керівником Муніципального театру в Мальме. Надалі І. Бергман буде постійно співпрацювати з драматичними театрами як автор п'єс (у доробку майстра їх дванадцять), як художній керівник і як режисер-постановник, котрий, приступаючи до роботи над виставою, завжди, ставив собі досить конкретне запитання: чому письменник написав цю п'єсу [4]. Тоді як адаптація театральної драматургії в екранному просторі в подальшому матиме потужний розвиток в авторському кінематографі митця.

1963 року Інгмар Бергман очолює Королівський драматичний театр у Стокгольмі й усе творче життя продовжуватиме співпрацю з театрами у драматичних вистав як Швеції, так і країн закордоння: Данії, Норвегії, Німеччини, Великобританії. Відомо також, що як режисер-постановник І. Бергман реалізував свій талант і в постановці опер («Пригоди гульвіси» І. Стравінського, «Вакханки» Д. Бьортца), оперети («Весела вдова» Франца Легара). Сам видатний кіномайстер вказував, що досвід театрального керманіча став своєрідним стимулятором, котрий підштовхнув його до більш швидкого дозрівання як режисера та конкретизації ставлення до професії [3]. У різні роки митець презентуватиме сценічні постановки, що отримують широку популярність і будуть показані в численних містах Європи. Серед найбільш відомих театральних робіт І. Бергмана, у яких було задіяно й кінематографічний досвід автора-режисера: «Пер Гюнт», «Дика качка», «Гедда Габлер» Г. Ібсена, «Дон Жуан» Ж. Б. Мольєра, «Шість персонажів у пошуках автора» Л. Піранделло, «Марія Стюарт» Ф. Шиллера, «Пелікан», «Фрекен Жюлі», «Гра снів» А. Стрінберга, «Макбет», «Дванадцята ніч», «Король Лір», «Гамлет» В. Шекспіра. При цьому деякі з них (як-то «Мізантроп» Ж. Б. Мольєра) ставали визначними подіями в театральному житті Швеції.

Полишивши після виходу 1984 року фільму «Фанні та Олександр» співпрацю з так званим «великим кіно», І. Бергман продовжив роботу в театрі, поставивши спектаклі «Йун Габріель Боркман» за Г. Ібсеном, «Король Лір», «Гамлет» В. Шекспіра. Поживок для розмислів дає той факт, що прем'єра вистави «Гамлет» відбулась 20 грудня 1986 року в Королівському драматичному театрі. У ролі Гамлета був задіяний Петер Стормар, Офелію зіграла Пернілла Аугуст, і цю постановку митець вважав однією з кращих і найважливіших у своєму творчому житті, хоч більшість критиків і не поділяли таку точку зору. В одному з інтерв'ю І. Бергман, розвиваючи міркування щодо сутності режисерської діяльності в театрі, вказував, що не належить до когорти постановників, які спроможні лише матеріалізувати власний хаос або ж у кращому випадку здатні створювати із цього хаосу спектакль. Далекий від огидної йому подібної самодіяльності, митець ніколи не брав безпосередньої участі в п'єсі – натовість перекладав і конкретизував її. Інгмар Бергман був переконаний, що найголовнішим у роботі режисера (який не має права ані на агресивність, ані на емоційні вибухи) є відсутність місця для особистих проблем, якщо тільки вони не допомагають проникнути в таємницю тексту або ж не дають вивіреного поштовху для творчої фантазії актора. Примітно, що репетиції, котрі слід тлумачити як копітку роботу, а не надавати їм значення психотерапевтичного сеансу режисера й актора, майстер, який спостерігав, реєстрував, констатував, контролював дії акторів (основним завданням котрих вважав налаштування на партнера), називав не інакше як операціями, що обов'язково проводилися в спеціально обладнаних для цього приміщеннях, у яких би панувала самодисципліна, чистота, світло й тиша [3].

Багатолітнє співробітництво майстра з театральним і кіномистецтвом іноді дозволяло йому компенсувати творчі невдачі (а то й вимушені творчі паузи) чи то на сцені, чи то на екрані. Так сталося, приміром, після проігнорованої публікою стрічки «Жіночі мрії», коли на зміну творчій поразці митця в кінематографі успіхом відзначилася постановка оперети «Весела вдова». Крім того, у часи припинення випуску нової кінопродукції шведськими кіностудіями (1951–1952), що протестували проти згубної для кіномистецтва податкової політики, Інгмар Бергман реалізував свій талант, інтенсивно працюючи над спектаклями для радіо. Іноді ж успішні театральні постановки конкурували з авторськими кінофільмами майстра, що здобували міжнародне визнання, отримуючи найпрестижніші премії і нагороди.

Цінним, на наш погляд, є використання театром і кінематографом драматургічних наробок митця, а саме адаптації його кіносценаріїв для сцени (зокрема, сценарій «Цькування» знайшов своє сценічне втілення в театрах Норвегії та Великобританії), а також фільмування кінострічок за сценаріями І. Бергмана іншими режисерами («Жінка без обличчя», «Єва» Г. Муландера, «Благі наміри» А. Білле, «Недільна дитина» Д. Бергмана, «Невірна» Л. Ульман).

Відданий одночасно театральній і кінотрадиції (співпрацював з постійною групою акторів: Гаррієт і Бібі Андерсон, Інґрід Тулін, Лів Ульман, Макс фон Сюдов, Гуннар

Б'єрнstrand, Сігт Фурст, Ерланд Юзафсон та ін.), а також фіксуючи колективне світовідчуття (створював візуально-образний ряд стрічок з постійним соратником-оператором Свеном Нюквістом з 1960 року), Інґмар Бергман знаходить вихід своєму потужному таланту і в роботах для телевізійного екрана. Так, враховуючи обмежені виражальні можливості малого екрана (де би органічно поєднувались вербальні й візуальні емоційні компоненти екранного тексту), режисер-автор у різний час продукує телевізійні фільми: «Сцени з подружнього життя», «Обличчям до обличчя» (котрі мали й кіноверсії), по суті, автобіографічний фільм «Після репетиції» (що висвітлює роздуми митця щодо місця театру в житті суспільства, був адаптацією однойменної театральної п'єси митця і дія котрого відбувається в приміщенні театру), «Двоє блаженних», а також презентує телевізійну версію опери В. А. Моцарта «Чарівна флейта» [4]. Наприкінці життя, у 1990-х роках І. Бергман продовжував ставити спектаклі в театрі, писав автобіографічні романи й сценарії, які передавав для екранізації тільки близьким йому людям.

У наших наукових розвідках виявлено специфіку пошуків Інґмара Бергмана як кіноавтора в театральній сфері. Крім того, висвітлено, що визначний режисер активно й результативно вдавалися до реформування як культури кінематографічної мови, так і мови сценічної постановки. З'ясовано, що митець використовував на екрані виразні засоби театру, а на сцені адаптував можливості аудіовізуальних мистецтв. У нашому дослідженні показано, що Інґмар Бергман: тісно співпрацював із постійною групою виконавців на сцені й екрані; вмів адаптувати театральну драматургію за допомогою екранних засобів; надавав можливості театральним діячам з успіхом реалізовувати його кіносценарії в сценічній площині, тим самим розвиваючи унікальну культуру режисерської творчості.

Список використаних джерел

1. Бергман Інґмар. Laterna Magica. Львів:Видавництво Старого Лева, 2019. 368с.
2. Гончарук О. Екранний видовищний синтез естрадного мистецтва // Студії мистецтвознавчі. 2011. Число 3. С. 14–19.
3. Bergman on Bergman: Interviews with Ingmar Bergman. By Stig Björkman, Torsten Manns, and Jonas Sima; translated by Paul Britten Austin. Simon & Schuster, New York. p. 176–178.
4. Rothstein, Mervyn. Ingmar Bergman, Master Director, Dies at 89. URL:<https://www.nytimes.com/2007/07/30/movies/30cnd-bergman.html> (дата звернення 06.03.2025).

Малюк Євген Олександрович,
кандидат культурології, доцент кафедри інформаційних комунікацій
Факультету української філології, культури і мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

КЛІПЕРИ ВІТУБЕРІВ ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ УЧАСТІ

Культура участі, або культура партисипації, є популярною концепцією сучасної культурології. Сутність даної концепції полягає в тому, що деякі приватні особи беруть участь у створенні власного культурного продукту, взаємодіють між собою, утворюючи спільноти за інтересами. Велика кількість популярних цифрових майданчиків на кшталт Wikipedia, Blogger (текстові медіа), YouTube, TikTok, Instagram (відео), Itch.io (відеоігри) та ін. містять яскраві приклади продуктів культури участі, тобто ці інтернет-ресурси є майданчиками не тільки для споживачів контенту, конс'юмерів, але й для тих, хто цей контент створює, прос'юмерів. Найбільш відомим дослідником культури участі є американський дослідник Г.Дженкінс, роботи якого будуть братися за основу запланованого дослідження.

Продукти культури участі ніби доповнюють, розширюють плюралізм існуючого культурного продукту, посилюють його зміст або модифікують – наприклад, перетворюючи змістовні меседжі на вірусні меми. Деякі з цих продуктів існують на різних майданчиках, створюючи те, що Г.Дженкінс називає «конвергенцією» - певний взаємозв'язок між різними ме-

діасистемами, співіснування та розподіл контенту між ними [1].

Однією з форм проявів партисипативної культури є створення відеокліпів. У даному випадку під ними мається на увазі не створення музичних відео, а саме нарізок з інших відео різного характеру. Безумовно, офіційні ЗМІ теж створюють подібні короткі відео, обираючи найголовніше та найрезонансніше. Але нам вдалося знайти таку сферу сучасної культури, де створення кліпів за певними матеріалами є переважно прерогативою спільноти. Йдеться про кліпмейкерів для вітуберів. Вітубери – це віртуальні аватари, які працюють переважно в прямих ефірах на майданчиках для стримінгу, займаючись спілкуванням зі своєю аудиторією, граючи у відеоігри, співаючи караоке тощо. Великі корпорації, які займаються організацією діяльності вітуберів, зазвичай не мають потреби у створенні подібних нарізок, адже фанатська база сама може знайти та подати найцікавіші моменти довгих та різноманітних ефірів у вигляді відео. Винятками є дуже короткі відео, які або не були в ефірі, або дуже короткі фрагменти зі стрімів у форматі коротких відео, як на каналі Maria Marionette [2].

Варто уточнити, що йдеться переважно про вітуберів, які працюють на корпорації або незалежних вітуберів з великою аудиторією. Можна припустити, що деякі маловідомі вітубери в деяких випадках самі монтують відео з цікавими моментами власних стрімів. Подібна тема вимагає окремого дослідження.

У спільноті тих, хто цікавиться вітубінгом, люди, що займаються подібною діяльністю називаються кліперами. Діяльність кліперів є важливою складовою спільноти вітуберів. Хоча самі кліпери не є настільки популярними як вітубери, фрагменти з відео яких вони створюють, у найпопулярніших з них є достатня аудиторія підписників (зі списку відібраних спільнотою найпопулярніших каналів, Sushi Clips, Sashimi Clips, dloow на момент проведення дослідження мали 265 – 278 тис. підписників [3]). У спільноті прихильників вітубінгу є ті, хто знайомий з творчістю вітуберів за кліпами. Таких людей називають кліпвотчерами (тобто тими, хто дивиться кліпи), інколи цей вираз має негативні конотації. Але з іншого боку, чимало вітуберів є япономовними, тобто для великої кількості представників умовної «західної» спільноти кліпи є єдиним способом долучитися до великого культурного пласту цікавої їй діяльності. Важливість кліперів для спільноти можна побачити під час різноманітних стрімів – коли відбувається щось таке, що варто уваги кліпера, представники спільноти, серед яких і самі кліпери, можуть писати в чаті стриму щось на кшталт "clipped and shipped" (відзнято та доставлено).

Спеціалізації кліперів можна поділити на кілька видів. Існують кліпери, які цікавляться лише одним персонажем-вітубером (перелік), деякі створюють кліпи, орієнтуючись на кілька улюблених вітуберів, а також існують кліпери, які орієнтуються на цілу організацію (Hololive, Phase Connect, Nijisanji тощо). У них теж можуть бути преференції щодо вітуберів, проте вони не обмежуються якимось сталим переліком. Також можна класифікувати кліперів за довжиною їхніх відео. Хтось створює відео у форматі Shorts, тобто короткі вертикальні відео, більшість створює відео від 1 до 5 хвилин, проте існують кліпери, які створюють цілі сюжети, об'єднуючи ситуації, які в сумі можуть давати до години відео. Іншою основою для класифікації вітуберів є за сенсаційністю – частина з кліперів для збільшення кількості переглядів намагається зробити заголовок своїх відео, а інколи і сам зміст, вдаючись до виривання з контексту фраз вітуберів.

Інші ж передають ситуацію повно, не вдаючись до маніпуляцій зі змістом. Іншою рисою деяких кліперів є об'єднання кількох мотивів в один. Наприклад, відео стосується однієї ситуації, ця ситуація відображена в кліпі, але також присутня і інша ситуація, про яку в назві кліпу не йшлося і яка може бути малорелевантна до основного змісту кліпу. Можливо, таким чином кліпер демонструє цікавий на його думку момент, проте він не настільки вартий уваги, щоб приділяти йому окреме відео.

Наразі в знайдених нами наукових роботах не було представлено достатньої кількості аналітичної інформації про кліперів. Отже, класифікація кліперів, як і аналіз кліпів, які відображають діяльність вітуберів, є окремими темами, які вимагають окремих наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Jenkins H. Convergence culture: Where old and new media collide. New York : New York University Press, 2006. 308 p.
2. MariaMarionette. にじ3Dで踊るの難し. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/shorts/gJJGwC9fxEY> (дата звернення: 31.03.2025).
3. hardzal. Virtual Youtuber Clipper List. GitHub. URL: <https://github.com/hardzal/virtualyoutuber-clipper-list> (date of access: 31.03.2025).

Шопін Петро Юрійович,

здобувач освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»

Інституту проблем сучасного мистецтва

Національної академії мистецтв України, м. Київ

Науковий керівник – Чібалашвілі Асматі Олександрівна,

кандидатка мистецтвознавства,

старша дослідниця Інституту проблем сучасного мистецтва

Національної академії мистецтв України, м. Київ

**МАТЕМАТИКА ЯК ДЖЕРЕЛО НАТХНЕННЯ:
УКРАЇНСЬКИЙ КУБІЗМ КРІЗЬ ПРИЗМУ АБСТРАКТНОГО МИСЛЕННЯ**

Кубізм став однією з найважливіших художніх течій XX століття, що радикально змінила підхід до зображення простору та форми. Його основою є розкладання об'єктів на прості геометричні елементи та їхня реконструкція в нових композиційних зв'язках. Українські митці, зокрема Олександр Богомазов, Олександра Екстер та Олександр Архипенко, активно використовували математичні принципи у своїх кубістичних творах, перетворюючи геометрію на інструмент втілення складних абстрактних ідей.

Однією з фундаментальних рис кубізму стала відмова від традиційної лінійної перспективи на користь множинної точки зору. Художники прагнули передати об'єкт не як статичну форму, підпорядковану правилам геометричної побудови, а як багатовимірну структуру, що одночасно розкривається з різних ракурсів. Такий підхід відображає особливості людського пізнання, яке не обмежується єдиним кутом зору, а формується через поєднання численних візуальних і концептуальних фрагментів. Кубісти досліджували, як наш розум сприймає простір і об'єкти, обробляючи інформацію не лінійно, а в багатогранному, динамічному контексті. Це відображало не лише нові художні пошуки, а й зміни в науковому мисленні початку XX століття, коли традиційні уявлення про простір і час зазнали радикальних трансформацій.

Геометрія відіграє центральну роль у композиціях кубістів. Олександр Богомазов у своїх теоретичних дослідженнях розглядав точку як першоелемент художнього твору: рух точки створює лінію, лінія формує площину, а площина — об'єм [1]. Такий аналітичний підхід дозволяв митцям розкласти складні форми на базові елементи та зібрати їх у новій структурі. Відомо концепція «промінізму», що з'явилася в українському авангарді, ілюструє енергію ліній, які випромінюються з єдиного центру, створюючи відчуття динаміки й просторової напруги.

Ще одним важливим аспектом кубізму є робота з негативним простором. Олександр Архипенко, один із провідних українських скульпторів-авангардистів, активно використовував порожнечу як рівноправний елемент композиції. Негативний простір у його роботах не лише обмежує форми, а й стає частиною загальної структури, що перегукується з математичними поняттями симетрії, рівноваги та балансу. В цьому контексті український кубізм розширює традиційні уявлення про форму, роблячи її відкритою до багатовимірних інтерпретацій.

Кубісти також експериментували із зображенням часу та руху, що перегукується з нау-

ковими відкриттями епохи. Відмова від єдиної точки зору та зображення об'єктів із кількох перспектив одночасно створює ефект багатовимірного простору, подібний до теорії відносності Айнштейна. Порівнюючи римські монети, на яких портрети імператорів змінюються залежно від віддаленості від центру імперії, можна побачити аналогію з кубістичним підходом до спотворення та реконструкції форми.

Сучасні технології, такі як обчислювальна геометрія та штучний інтелект, демонструють нові способи аналізу та створення кубістичних композицій. Наприклад, 3D-моделювання та візуалізація триангульованих об'єктів перегукуються з методами розкладання та реконструкції форми, які використовували кубісти. Це доводить, що математичні ідеї, які надихнули авангардистів минулого століття, продовжують впливати на сучасне мистецтво та цифрові технології.

Таким чином, український кубізм є яскравим прикладом взаємодії мистецтва та математичних концепцій. Використання геометрії, альтернативних перспектив і просторових експериментів демонструє, як абстрактне мислення та наукові ідеї можуть трансформувати художню мову. Через аналіз форми, часу та простору митці створили новий спосіб бачення світу, що й досі залишається актуальним у художньому дискурсі та мистецькій практиці.

Список використаних джерел

1. Богомазов О. Живопис та елементи. [Б. м.]: Задумливий страус, 1996. 160 с.
2. Майстренко-Вакуленко Ю. Лінія в мистецтві авангарду // Художня культура. Актуальні проблеми. 2020. № 16 (2). С. 104–115. DOI: 10.31500/1992-5514.16(2).2020.217799
3. Янішевська Н. Геометризм як мета та метод формотворення в українському та польському авангарді: аналіз теоретичного та мистецького доробку О. Богомазова та Л. Хвістека. *Народознавчі зошити*. 2011. № 1. С. 114–124. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0000064511> (дата звернення: 10.03.2025).
4. Rivière J. Present Tendencies in Painting. *Cubism* / ed. E. Fry. New York: McGraw Hill, 1966. P. 183–187.
5. Liu J., Liu Z., Zhang Y. Analysis of Visual Elements of Cubism in Western Modernist Art. *Transactions on Social Science, Education and Humanities Research*. 2024. № 8. P. 130–135. DOI: 10.62051/f9m3mr83.

Швець Михайло Анатолійович,
викладач кафедри операторської майстерності та фотомистецтва
Київського національного університету культури і мистецтва, м. Київ

КУЛЬТУРНИЙ ЛАНДШАФТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВПЛИВУ: ДІАЛОГ ТРАДИЦІЙ І НОВАЦІЙ

Культура України завжди розвивалася в умовах активного міжкультурного обміну, коли традиційні та сучасні мистецькі практики взаємодіють, формуючи унікальну культурну динаміку, що відповідає основним тенденціям ХХІ століття.

Отже, культурний ландшафт України є динамічним простором, який зазнає постійних змін під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Серед останніх одним із найважливіших у сучасних умовах є процес євроінтеграції, який сприяє активному культурному діалогу між нашою країною та країнами Європи. Цей процес супроводжується взаємопроникненням традиційних та інноваційних підходів у сфері мистецтва, культури й суспільних практик.

Європейський вплив на українську культуру на сьогодні простежується у різних аспектах: від освіти та музейної справи до театру, музики й образотворчого мистецтва.

Основними напрямками трансформацій є: модернізація культурно-мистецьких інституцій – українські музеї, театри та галереї впроваджують сучасні європейські стандарти управління, експозиційної діяльності та взаємодії із відвідувачами; адаптація європейських куль-

6. Актуальні проблеми теоретичної та практичної культурології в глобальному процесі цифровізації

турних практик – розширення співпраці з європейськими мистецькими центрами, участь у міжнародних культурних програмах та фестивалях; розвиток креативних індустрій – поширення нових форм культурного вираження, таких як цифрове мистецтво, інтерактивні медіа, артрезиденції та міждисциплінарні проєкти.

Водночас у процесі євроінтеграції важливим є збереження національної ідентичності та культурної спадщини України. Недарма «...дедалі активніше звучать заяви про необхідність у впровадженні нововведень враховувати особливості різних країн, не останнє місце серед яких займають специфічні риси національного менталітету, традиційні соціокультурні цінності, усталені уявлення, ціннісні експектації населення тощо» [1, с.13].

Перспективи розвитку культурного ландшафту України в умовах європейського впливу напряду повинні залежати від спроможності інтегрувати інновації без втрати власних культурних традицій. Адже традиції виконують «...функції спадкоємності, сутність якої в єдності успадкування й новаторства, в діалектичному зв'язку старих, але не застарілих, і нових традицій. Новаторство завжди спирається на традицію і породжує її з урахуванням змінених обставин» [3, с. 41].

Активна участь у європейських культурних програмах, підтримка креативних індустрій та збереження культурної спадщини повинні стати основою для сталого розвитку української культури. Така взаємодія традиційних і новітніх форм мистецтва сприяє формуванню унікального культурного обличчя України. Адже «...культуру в ЄС розглядають крізь призму шести стовпів: екологічного, цифрового, економіко-політичного, етнічного, соціального та демократичного. Отже, феномен культури Європи має не лише історико-етнічний, а й сучасно-тенденційний підтекст генерації» [4, с. 83].

Серед прикладів взаємодії можна відмітити: використання традиційних українських мотивів у сучасному дизайні, моді та архітектурі; осучаснення народної музики та фольклору через симбіоз із електронною, джазовою та класичною музикою; інтеграція українського кінематографа у європейський кінопростір шляхом співпраці з міжнародними кіностудіями та фестивалями.

Відтак, незважаючи на загалом позитивний вплив європейської інтеграції, українська держава повинна нейтралізувати певні виклики. Для цього необхідно постійно балансувати між збереженням культурної автентичності та адаптацією до глобалізаційних процесів, розробити ефективну стратегію для популяризації української культури за кордоном, розвивати культурну дипломатію, фінансувати культурні ініціативи, особливо творчість молодих митців тощо.

Загалом європейський вплив сприяє трансформації культурного ландшафту України, відкриваючи нові можливості для мистецтва та культури. Діалог традицій і новачків формує нову якість українського мистецтва, збагачуючи його сучасними тенденціями. Водночас важливо зберігати національно-культурну ідентичність, яка залишається не лише ключовим чинником успішної євроінтеграції. У сучасних умовах, коли російські зазіхання на цілісність країни ставлять нас перед загрозою виживання, національно-культурна ідентичність – як духовна пам'ять, цивілізаційний досвід і досягнення – дієвий механізм самозбереження українського народу як такого. «Стародавні цивілізаційні й культурні досягнення завжди тяжіли до самозбереження, а не до новаторських дій, тому й був вироблений механізм збереження цивілізації й культури, який назвали традицією» [2, с. 111].

Список використаних джерел

1. Вільчинська І. Ю., Олійник О. М. Традиційні соціокультурні цінності: можливості форсайт-методології. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2021. № 2. С. 12-17.
2. Сабадаш Ю. С. Традиція як механізм збереження культури. *Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 9 листоп. 2016 р. Маріуполь : МДУ, 2016. С. 110–112.
3. Філіпп'єв М.Г., Філіпп'єва О.А. Традиції як механізм збереження і трансляції соціально-культурного та екологічного досвід. *Молодий вчений*. 2018. № 12 (64). С. 41-43.

4. Шостак В. М. Культурна політика України та Європейського Союзу: відповідність змісту і перспективи реалізації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2023. № 1. С. 81–86.

Висоцький Олександр Анатолійович,
*здобувач освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

Науковий керівник – Копієвська Ольга Рафаїлівна,
*докторка культурології, професорка,
професорка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ПРАКТИК ЯК ІНСТРУМЕНТУ СПРОТИВУ

Культурна практика українського сьогодення активно трансформується відповідно до тих викликів, які актуальні для переможного спротиву. Спротив українського народу характеризується різноманітними формами його прояву, культурним зокрема.

Для теоретико-практичного осмислення культурної форми спротиву, слід визначитись на ключових поняттях представленої теми, а саме «культурна практика» та «культурний спротив».

Теоретичне визначення поняття та змісту «культурна практика», ми розглядаємо з наукової позиції культуролога Ольги Копієвської. Вчена культурну практику розуміє, як «предметно-практичну діяльність людини/людей, яка пов'язана зі створенням або поширенням культурних продуктів, яка зумовлена сферою смислів соціокультурного буття й індивідуального життя людини, а відтак мислиться, репрезентується та реалізується в межах доступного їй, персоналізованого ціннісно-смиислового горизонту» [2, с.72].

Українська вчена Лариса Осадча теоретично осмисливши культуру відміни, як інструменту громадянського спротиву, зазначила, що «комунікативне поле культури є простором політичної боротьби, бо формує ресурси світоглядного домінування через вироблення загальноприйнятих інтерпретацій минулого, аксіологічного профілю актуальної культури, візій та очікувань щодо майбутнього»[4, с. 72].

Український історик Юрій Левченко оглядаючи 2022 рік через призму культурного спротиву виокремлює такі ключові практики, як: дистанціювання від російської культури, створення емоційно сталих культурних форм, які підіймають патріотичний і стійкий дух військових і цивільних, наповнення інформаційного простору історичним культурним контентом, концертна та благодійна діяльність представників культурного сектору і не тільки, переосмислення україно-російської історії [3].

До проблематики культурно-інформаційного спротиву звертаються Тетяна Хоменко та Юрій Колісник. Дослідники виокремлюють практику створення та функціоналу інтерактивних карт як практика спротиву, які дозволяють зафіксувати та проаналізувати втрати української культури за час російсько-української війни. Інтерактивна карта дозволяє фіксувати воєнні злочини в реальному часі [5].

Досвід культурного спротиву через виставкові практики українського образотворчого мистецтва розглядають Ніна Ковальова та Віктор Левченко. Осмислені мистецькі практики спротиву дослідники характеризують як «відповідь на історичні виклики руйнування режиму стабільності під впливом революційних моментів у житті, війн чи інших механізмів знищення загального ладу речей» [1, с. 188].

Культурний спротив сьогодні має вираз через різноманітні творчі прояви. До таких ми

6. Актуальні проблеми теоретичної та практичної культурології в глобальному процесі цифровізації

можемо віднести: літературну, пісенну творчість, художній та мистецький вираз, театралізовані вистави та фестивальна діяльність, музейні експозиції, кіно творчість тощо.

Пісня «Ой, у лузі червона калина» стала своєрідним закликком спротиву, під слова:

«А ми тую червону калину підіймемо

А ми нашу славу Україну

Гей, гей, розвеселимо!

А ми тую червону калину підіймемо

А ми нашу славу Україну

Гей, гей, розвеселимо!», – українці захищають, волонтерять, підтримують одне одного.

Книги про російсько-українську війну перекладаються на різні мови світу, що дозволяє донести жахливість українського сьогодення в фактах, постатях, персональних трагедіях та спогадах очевидців.

Діалог про війну мовою мистецтва активно ведуть художники, які висвітлюють жахливі події через свою творчість представляючи її на різноманітних виставкових заходах. Так, Музей Другої світової війни став простором мистецького спротиву, де люди об'єднуються для художньої фіксації та осмислення руйнівної сили війни, її наслідків через культурно-мистецькі практики.

Кіно творчість є тією потужною практикою спротиву, яка фіксує героїзм українців та зламані долі. Фільми, які фіксують виклики війни і транслуючи їх через фестивальні практики, показують всьому світу приклад шаленого спротиву українців.

На трагічні події відреагував і світ моди. Мода, як культурна практика стала глобальним інструментом спротиву. «Вільний синій» та «енергійний жовтий» стали головними кольорами модних будинків світу, а елементи військової форми українців стали культовими.

Українські дослідники одностайні в думці про могутній та ефективний потенціал культурних практик, як предметно-практична діяльність людини в процесі спротиву. Факт культурного спротиву, форми його виразу мають глибокі історичні коріння і є предметом ще не одного теоретико-практичного осмислення. Кожна створена культурна практика є потужним інструментом спротиву та переможним кроком. Фіксація і осмислення практик культурного спротиву є цінним для інтерпретації правдивості подій для нас і майбутніх поколінь українців.

Список використаних джерел

1. Ковальова Н., Левченко В. Українське образотворче мистецтво у сучасному виставковому проєкті: досвід спротиву. *Докса* : зб. наук. пр. з філософії та філології / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Одес. гуманіт. традиція. Одеса : Акваторія, 2024. Вип. 1(41) : Креативні індустрії в сучасній культурі. С. 187–201.

2. Копієвська О.Р. Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, глокальний контекст та локальні особливості (кінець XX – початок XXI ст.) : дис. ... д-ра культурології : 26.00.06. Київ, 2018. 487 с.

3. Левченко Ю.І. Культурний спротив – складник сучасної війни: огляд 2022 року. *Культурологічний альманах*. 2023. № 2. С. 71–88.

4. Осадча Л.В. Культура відміни як інструмент громадянського спротиву. *Філософія та публічні комунікації: інформаційний простір сучасної культури* : матеріали міждисциплінарного круглого столу, приуроченого пам'яті української журналістки, публіцистки, громадської діячки, головного редактора газети «Освіта», члена Національної спілки журналістів України Коноваленко Ольги Степанівни, 27 жовтня 2023 року. Львів Торунь : Liha-Pres, 2023. 108 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi77/0057106.pdf#page=73> (дата звернення: 10.02.2025).

5. Хоменко Т., Колісник Ю. Втрати української культури у російсько-українській війні: культурно-інформаційний спротив. *Вісник Львівського університету*. Сер. Журналістика. 2023. Вип. 52–53.

Охримович Вікторія Олександрівна,
*здобувачка освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

Науковий керівник – Кравченко Анастасія Ігорівна,
*докторка мистецтвознавства, доцентка,
доцентка кафедри музичного мистецтва
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ІНСТРУМЕНТИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КУЛЬТУРНИХ ПРАКТИКАХ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДИПФЕЙКУ

Штучний інтелект (ШІ) активно інтегрується в сферу культури і креативних індустрій, відкриваючи нові можливості для створення нових форм культурно-мистецького вираження. Діджитал-митці та спеціалісти з ІТ-дизайну продукують різноманітні візуальні композиції, ШІ генерує саундтреки, сценаристи за допомогою інструментів ШІ за лічені секунди пишуть та аналізують прибутковість кіносценаріїв, монтажери створюють яскраві трейлери до фільмів. Приміром, можна згадати кінокомпанію Ворнер Бразерс (Warner Bros.), яка звернулася до програми Cinelytic, щоби передбачити майбутній касовий успіх їхніх фільмів. Натомість, ХХ сторіччя Фокс (20th Century Fox) інтегрували систему Мерлін (Merlin system), що використовує ШІ та машинне навчання, щоби виявити відповідність жанру кінострічки портрету цільової аудиторії і навпаки[4].

Разом з тим, використання ШІ у культурних і креативних практиках призводить до виникнення низки етичних, філософських та соціальних питань, що потребують дослідження й оцінки їх впливу на культурні процеси та суспільство, в цілому. Адже, в той час як митці у сферах музики, літератури, живопису по всьому світові забили на сполох і просять видалити їхні твори для машинного навчання та генерування нового контенту та продуктів, ШІ продовжує за запитом людини «бездумно», але ефективно використовувати завантажений з інтернету матеріал. Проблемою є також використання ШІ задля створення підробок. Хоча сьогодні художники, чії твори піддаються перевірці на справжність експертами в галереях, вважаються найбільш захищеними від подібних фейків, однак цього не можна сказати про музичну сферу.

Дипфейки (англ. Deep fake від deep learning+ fake «підробка») – це створені ШІ цифрові фейки, відео та аудіо. Вони є настільки реалістичними, що їх важко відрізнити від справжніх. Найбільш поширені інструменти для формування подібних симулякрів у просторі культури: DeepFaceLab, Reface, Zao, FaceApp, GauGAN.

Варто зазначити, що використання дипфейків може мати як позитивні, так і негативні сторони. Наразі технологія дипфейку легально і не несучи загрози застосовується в архітектурі, кіномистецтві, літературі, живописі, мистецтві фотографії та журналістиці. Наприклад, в журналістиці за допомогою технології дипфейк героям репортажів зберігають анонімність. В архітектурі зі скетчів роблять реалістичні архітектурні плани. Крім того, дипфейкові оцифровані моделі беруть участь у показах та рекламують одяг, при цьому головною перевагою є те, що ці «робітники» працюють 24 на 7, не хворіють і не старіють. Зразками усвідомленого і публічно відкритого використання дипфейку наразі є ШІ-двійник «Рід-ШІ» співзасновника LinkedIn Ріда Гоффмана, призначення якого є розважати Інтернет-спільноту. Або більш навчальні за метою відеокурси для бізнесу. Останні створюються одноразово з можливістю трансформації інтерфейсу під кожну окрему країну та запит цільової групи користувачів (зміна раси, мови, статі, віку цифрового коуча тощо).

Разом з тим, варто звернути увагу і на очевидні загрози або виклики, що несуть для суспільства, в т.ч. і самих митців, технології ШІ. До прикладу, японський технологічний гігант Соні (Sony) застосував ШІ-інструмент Флоу Машінс (Flow Machines), щоб створити пісню в стилі Бітлз. Йдеться про легальне використання інструментарію ШІ, але існує й інший погляд на цю проблематику, що провокує на осмислення етичних та юридичних аспектів.

В Україні вже існує прецедент використання технології дипфейк, який спричинив судовий позов: “нещодавно у TikTok-акаунті wellboy.music з’явилося відео, у якому артист начебто танцює під трек «Пустоцвіт». Як виявилось, відео — згенерований штучним інтелектом дипфейк» [3]. Лейбл PAPA music, який раніше співпрацював з відомим артистом Wellboy (Антон Вельбой), продовжував розповсюджувати дипфейки, виправдовуючись підписаним контрактом, згідно з яким у лейбла є права на використання фото, відео та музичних матеріалів Wellboy. Зокрема, у TikTok-акаунті з’явилося відео, в якому артист начебто танцює під трек. Хоча дипфейк використовує лише фотографію та відео співака, однак фінальний продукт — це об’єкт авторського права, в якому всі компоненти повинні бути захищені ним. Тому, «передача майнових прав на твори не дорівнює передачі прав на обличчя, тіло і особистість виконавця», — так коментує цей інцидент юристка практики IP&Media Марія Єсипович [2]. У травні 2023 року на страйк вийшли сценаристи Голлівуду. Окрім питань щодо оплати праці, вони заявляли про необхідність врегулювати застосування штучного інтелекту у творчих проєктах. У Парижі ЮНЕСКО провела конференцію, на якій запросила кінематографістів обговорити виклики, що з’явилися внаслідок впровадження ШІ-інструментів [1].

З огляду на цей приклад, стає зрозумілим, чому ще у 2020 році згідно з дослідженням, опублікованим в журналі Crime Science, “загроза застосування дипфейку вважалася найбільш небезпечною”[5] . Ми також вважаємо, що використання інструментів ШІ повинно бути прозорими та не порушувати права громадян, як-от право на приватне життя людини. Проте на практиці саме інструменти ШІ з генерування дипфейку найбільше загрожують, як приватному життю людини так і основним майновим правам. Звичайно, щоб розрізнити дипфейки сьогодні розробляються відповідні програми для їх виявлення (наприклад, Sentitel Density відслідковує ледь помітні для людського ока розмиті краї, неприродні кольори, рухи, непропорційні частини тіла тощо), але такі програми наразі не є досконалими. Так само, як і суспільство потребує підвищення рівня обізнаності щодо відповідального використання ШІ та оцінки продуктів, створених на його основі, задля уникнення негативних наслідків оперування технологіями дипфейку.

Список використаних джерел

1. Горлач П. Всі стривожені: як використання ШІ впливає на мистецтво, кіно, музику та літературу (2023) URL: <https://suspilne.media/culture/645624-vsi-strivozeni-ak-vikoristanna-si-vplivae-na-mistectvo-kino-muziku-ta-literaturu/> (дата звернення: 04.04.2024).
2. Єсипович М. Дипфейк — веселий тренд чи правопорушення? (2023) URL: <https://ain.ua/2023/10/06/deepfake-veselyj-trend-chy-pravoporushennya/> (дата звернення: 01.04.2024).
3. Стахів А. Лейбл PAPA Music виклав дипфейк із обличчям Wellboy. Наскільки це законно? (2023) URL: <https://slukh.media/news/papa-music-vs-velboi/> (дата звернення: 04.04.2024).
4. Andriasyan S. How Artificial Intelligence Is Used in the Film Industry URL: <https://smartclick.ai/articles/how-artificial-intelligence-is-used-in-the-film-industry/> (дата звернення 5.04.2024).
5. Caldwell, M., Andrews, J.T.A., Tanay, T. et al. AI-enabled future crime. CrimeSci 9, 14 (2020). URL: <https://www.ucl.ac.uk/news/2020/aug/deepfakes-ranked-most-serious-ai-crime-threat> (дата звернення: 03.04.2024).

Прадєдович Дмитро Володимирович,
здобувач освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Овчарук Ольга Володимирівна,
докторка культурології, професорка,
професорка кафедри психології та гуманітарних дисциплін
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

МІЖКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОГО АВАНГАРДУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У сучасному світі, де взаємозв'язки між культурами стають дедалі тіснішими, міжкультурна комунікація набуває особливої ваги. В умовах глобалізації та посилення міжкультурних взаємодій, актуальним є питання інтеграції ідей українського авангарду в сучасні культурні процеси та їх впливу на міжнародну співпрацю та обмін ідеями.

Український авангард відрізнявся новаторськими експериментами та радикальними ідеями. Під впливом європейських течій, зокрема футуризму та конструктивізму, українські митці прагнули до руйнування застарілих форм вираження. Різні за стилем творчі об'єднання працювали в галузях живопису, скульптури, поезії, сценографії, кіно та музики, поєднуючи різні види мистецтва та розширюючи їхні межі.

Представники українського авангарду заклали фундамент для розвитку національного та міжнародного мистецтва. Їх зусиллями були створені роботи, що прославили Україну на весь світ, часто поєднуюючи українську ідентичність та самобутність, навіть якщо митці не мали етнічного українського походження.

Історичний досвід показує, що діалог культур значною мірою залежить не лише від офіційних зустрічей, а й від неформальних контактів між видатними діячами, творчими та науковими колективами. [6]

Етос авангарду, що базується на міждисциплінарній співпраці, гармонійно поєднується з тенденціями сучасного мистецтва. Митці, які об'єднують візуальне мистецтво, музику та літературу, створюють унікальні твори, що перетинають культурні кордони та сприяють плідній дискусії.

Фестиваль ГогольFest демонструє синтез різних мистецтв, забезпечуючи платформу для діалогу між представниками різних культур. Ця культурна подія об'єднує театральне, музичне та візуальне мистецтво, згадуючи традиції українського авангарду. Участь міжнародних митців та обмін практиками робить її важливою платформою для міжкультурних комунікацій.

Авангардні рухи сприяли переосмисленню ролі музеїв, галерей та освітніх інституцій у світі мистецтва. Баухауз у Німеччині став основою сучасного дизайну та архітектури, а експерименти дадаїстів і конструктивістів вплинули на сучасний графічний дизайн, рекламу та кінематограф.

Культурні практики авангарду, такі як використання фольклорних мотивів у супрематизмі Малевича чи конструктивізмі Єрмилова, демонструють здатність інтегрувати локальну ідентичність у глобальний художній контекст.

Відома архітекторка Заха Хадід у своїх проєктах черпала натхнення з супрематизму Казимира Малевича, виводячи його на новий рівень світового визнання.

Міждисциплінарний підхід авангардистів дозволив поєднати живопис, скульптуру, літературу, театр, кіно та архітектуру, створивши комплексну художню мову, що відображала соціальні, політичні та культурні процеси епохи. Комбінація живопису з літературними експериментами або інтеграція театральних елементів у кіно дозволили створити нові форми вираження. Саме міждисциплінарність українського авангарду стимулювала розширення традиційних рамок мистецтва. Автори творів прагнули не лише створити естетичний об'єкт,

6. Актуальні проблеми теоретичної та практичної культурології в глобальному процесі цифровізації

а й викликати критичне осмислення суспільних процесів. Сучасні митці використовують цей багатовимірний підхід, поєднуючи різні дисципліни для створення інтерактивних інсталяцій, перформансів та мультимедійних проєктів, що дозволяє глибше розкрити зміст твору та взаємодіяти з аудиторією на різних рівнях сприйняття.

Авангардна традиція, що характеризується експериментальністю та багатовимірністю, відкриває нові можливості для діалогу між різними культурними просторами. Важливо, що авангард є своєрідним "перетином" між локальними традиціями та глобальними тенденціями, дозволяючи не лише реконструювати історичну пам'ять, а й розвивати нові форми міжкультурного сприйняття, що сприяють інтеграції розрізнених культурних кодів.

Поєднання естетичних принципів авангарду з традиційними культурними практиками підкреслює його роль у формуванні міжкультурних діалогів. Авангардні ідеї сприяють деконструкції усталених культурних кодів та стимулюють інтеграційні процеси в умовах глобалізації.

Глобалізація створює унікальний простір для співіснування різноманітних культур. У цьому контексті український авангард адаптується до нових умов, продовжуючи розвивати свої особливості та водночас зважаючи на вплив інших культур. Художники використовують своє коріння як відправну точку для міжнародного діалогу..

Умови сучасної глобалізації та технології цифрових медіа вимагають активного використання культурних ресурсів для побудови міжкультурного діалогу. Віртуальні галереї, соціальні мережі та онлайн-перформанси дозволяють українським авангардним художникам виходити на міжнародну аудиторію, сприяючи ширшому міжкультурному діалогу та співпраці.

Український авангард, завдяки своїй концептуальній гнучкості, надає можливість для такого діалогу через:

Інтертекстуальну синергію: поєднання візуальних, літературних та театральних елементів для створення комплексних культурних продуктів, що викликають естетичний резонанс у різних культурних середовищах.

Децентралізацію культурних наративів: відмова від усталених канонів дозволяє відкрити нові шляхи самовираження та інтерпретації, що сприяє побудові міжкультурних мостів.

Інноваційні технології: сучасні цифрові платформи, віртуальні архіви та інтерактивні виставки стають ефективним інструментом для глобальної презентації авангардного спадку, забезпечуючи доступ до нього широкої аудиторії.

Сучасні цифрові медіа відкривають нові можливості для синтезу традиційних авангардних ідей із сучасними технологічними рішеннями, розширюючи кордони міждисциплінарності, закладаючи основи для подальших інновацій у мистецтві та впливаючи на формування нових форм культурного вираження в умовах глобалізації.

Сучасні цифрові технології, зокрема штучний інтелект, машинне навчання, аналіз великих даних та віртуальна реальність, значно розширюють можливості міждисциплінарних досліджень, інтегруючи цифрові технології з традиційними методами дослідження. Синтез наукових та творчих підходів сприяє створенню нових форм комунікації між різними галузями знань, що відкриває шлях до інноваційних рішень:

- використання алгоритмів комп'ютерного зору для аналізу художніх творів дозволяє виявляти закономірності у композиції, стилістиці та кольорових палітрах, сприяючи розумінню еволюції авангардного мистецтва та його впливу на інші галузі;

- віртуальні реальності та доповнена реальність використовуються для створення інтерактивних експозицій, які інтегрують наукові, художні та історичні дані в єдине інформаційне поле;

- поєднання цифрового мистецтва з науковими дослідженнями може генерувати нові ідеї для розвитку екологічно чистих технологій, соціальних інновацій чи медіарту;

- співпраця між інженерами, дизайнерами та істориками мистецтва дозволяє створювати інтерактивні архіви, де історичні дані поєднуються з сучасними технологіями візуалізації;

- інтерактивні платформи для дистанційного навчання, що поєднують класичну освіту та цифрові інструменти, сприяють розвитку міждисциплінарного мислення у студентів та

молодих дослідників.

Сучасні цифрові платформи, технологічні інновації та інтерактивні виставки стають ефективними інструментами в культурних проєктах, що дозволяють не лише зберігати історичну спадщину, а й інтерпретувати її в контексті сучасних глобальних процесів, забезпечуючи доступ до авангардного спадку широкій аудиторії та сприяючи розвитку міжкультурного діалогу.

Поєднання технологічних рішень з міждисциплінарними методами дозволяє створювати нові форми творчості, розвивати нестандартне мислення та трансформувати традиційні підходи до вирішення складних проблем, оптимізуючі існуючі процеси та створюючи умови для трансформації традиційних підходів у навчанні, наукових дослідженнях та творчості.

Міжкультурний потенціал українського авангарду визначається його здатністю бути каталізатором інноваційних процесів у сфері культурного діалогу та може бути осмислений через призму сучасних глобальних викликів та технологічних інновацій, сприяючи формуванню нового міжкультурного простору та підтримуючи інтегративні процеси в суспільстві. В умовах глобалізації цей потенціал сприяє формуванню нових форм взаємодії, що розширюють горизонти взаєморозуміння та культурної співпраці, посилюючи позиції українського авангарду в глобальному контексті та відкриваючи нові можливості для культурного діалогу.

Список використаних джерел

1. Личкова В. А. Естетика українського та польського авангарду: Монографія. Київ : НАККіМ, 2021. 288 с.
2. Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва України ХХ—ХХІ століть / Ін-т проблем сучасн. мист-ва Акад. мист-в України. — К.: ВХ[студіо], 2008. — ... с.: іл.
3. Українське мистецтво на переломах епох: Образ. Трансформація. Стиль / гол. ред. кол. Г. Скрипник ; наук. ред. Л. Ганзенко, Р. Забашта. Київ : НВП «Видавництво "Наукова думка" НАН України», 2021. 398 с. : іл.
4. Український художній авангард: Маніфести, публіцистика, бесіди, спогади, листи. Упоряд. Д. Горбачов; Вст. ст. Н. Дмитрієвої; Наук. ред. А. Пучков. — Київ. Дух і Літера. 2020. 640 с., 32 с. іл.
5. Федорук О. К. Перетин знаку: Вибрані мистецтвознавчі статті: У 3 кн. / Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. Київ: Видавничий дім А+С, 2006. Кн. 1: Історія та теорія мистецтва. Постаті. Народна творчість. 260 с.: іл.
6. Шейко В. М. Генеза та еволюція діалогу культур у цивілізаційному глобалізаційному світі. Культура України. Випуск 33. 2011. УДК 008:17.023.36
7. Шкандрій М. Авангардне мистецтво в Україні, 1910-1930: пам'ять, за яку варто боротися / Пер. з англ. І. Семенюк. Харків: ВД Фабула, 2023. 224 с.; 8 с. іл.

Zadorozhna Yasna,
Studentin der Fakultät für Kunstmanagement und Informationstechnologien
der Nationalen Akademie für Personalmanagement im Bereich Kultur und Kunst, Kyiv

Науковий керівник – Головач Наталія Миколаївна,
кандидатка філософських наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

RELIGION UND STAATSPOLITIK: DIE SUCHE NACH DEM GLEICHGEWICHT

Das Prinzip eines säkularen Staates, der die Trennung von Religion und Staat beinhaltet, ist der Kernpunkt für die Gewährleistung der Religionsfreiheit. Es gibt jedoch eine anhaltende Debatte über die genaue Abgrenzung zwischen den Bürgerrechten und dem Recht auf Religionsfreiheit. In

vielen Ländern gibt es Diskussionen über den Platz religiöser Symbole im öffentlichen Raum, den Religionsunterricht in staatlichen Schulen und andere Fragen, die ein gewisses Gleichgewicht erfordern.

Es müssen weder die staatlichen Institutionen durch die Religionen beeinflusst noch die Religionsfragen durch den Staat bestimmt werden. Im Folgenden werden Beispiele für die Wechselwirkung zwischen Staat und Religion in verschiedenen Ländern der Welt vorgestellt.

Die Trennung zwischen Staat und Religion gibt die Garantie der Religionsfreiheit. Ein gutes Beispiel ist die Schweiz, wo die Garantie der Glaubens- und Gewissensfreiheit gesetzlich geregelt ist, so im Art. 15 der Bundesverfassung, wo gesichert wird, dass «jede Person das Recht hat, ihre Religion und ihre weltanschauliche Überzeugung frei zu wählen» [2]. Obwohl es auch Bürger gibt, die eher konservativ sind und andere Religionen als «fremd» bezeichnen, wird es auch bei den Abstimmungen streng kontrolliert, dass dieses Gesetz nicht überschritten wird und alle die gleiche Rechte haben, ihren eigenen Glauben zu bestimmen.

In den letzten Jahren wird in der Schweiz bei vielen Bürgern und Bürgerinnen auch Atheismus praktiziert, so haben sich im Jahr 2022 mehr als 30% der schweizerischen Bevölkerung als Atheisten erklärt, genau gleich viele, wie die römisch-katholischen Bürger, berichtet das Bundesamt für Statistik [1]. Es ist also sichtbar, dass der schweizerische Staat seinen Bürger die Religionsfreiheit garantieren kann, sich in die Religionsgemeinschaften nicht reinmisch und möglichst neutral bei religiösen Fragen bleibt.

Die Trennung von Staat und Religion verhindert den Einfluss der Kirche auf die Politik und ebenso politische Entscheidungen des Volkes. Ein negatives Beispiel dazu ist die russische Kirche, die eine sehr dominante Rolle in der Politik Russlands spielt. Das Kirchenoberhaupt, der Patriarch und das Staatsoberhaupt, der Präsident des Landes haben sehr nahe fast familiäre Beziehungen und unterstützen sich gegenseitig nicht nur privat, sondern auch öffentlich und auf staatlichem Niveau. Es werden zum Beispiel in der Kirche den Gläubigen politische Anweisungen gegeben und aktive Propagandabotschaften des Staatsoberhauptes vermittelt.

Da der Hauptsitz der russisch-orthodoxen Kirchen in Moskau ist, werden die meisten Entscheidungen dort getroffen und an alle russisch-orthodoxen Kirchen der Welt weitergeleitet. Mit dem Anfang des Krieges in der Ukraine, hat sich eine ukrainisch-orthodoxe Religionsgemeinschaft gebildet, die ihren Hauptsitz in Kyiv hat und unabhängig von der russischen Kirche ist. Der Grund dafür war die starke pro-russische Propaganda, die in den ukrainischen Kirchen durch die Priester verbreitet wurde [4].

Sind Staat und Kirche also nicht getrennt, besteht die Gefahr von gegenseitigen Manipulationen und Beeinflussungen, die einen schädlichen Effekt für Bürger und Bürgerinnen haben können.

Die Trennung von Staat und Kirche verhindert die Kumulierung von Macht. Ein negatives Beispiel ist der Iran, wo der Religionsführer das höchste Staatsamt innehat, und die Kandidaten für das Präsidentenamt bestimmt [3]. Er kann religiöse und staatliche Gesetze erlassen. So hat der Religionsführer die absolute Macht über Religion und Staat. Damit wird die Meinungsfreiheit der Menschen unterdrückt, Lebensformen werden vorgeschrieben und Andersdenkende brutal verfolgt.

Folglich muss der Staat säkular sein und darf keinen Einfluss auf Religion und religiöse Gemeinschaften haben, sowie die Religionsgemeinschaften sich nicht in die Staatsangelegenheiten einmischen dürfen.

Quellenverzeichnis

1. Bundesamt für Statistik (2024): Entwicklung der Religionslandschaft vom 26. Januar 2024. URL : <https://www.bfs.admin.ch/asset/de/30166098> (дата звернення: 23.03.2025).
2. Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 18. April 1999 (Stand am 3. März 2024). Art. 15 Glaubens- und Gewissensfreiheit. URL : <https://fedlex.data.admin.ch/eli/cc/1999/404> (дата звернення: 23.03.2025).
3. Iran. Warum die Präsidentenwahl die Machtverhältnisse kaum beeinflusst, in Deutschlandfunk, 05.07.2024. URL : <https://www.deutschlandfunk.de/iran-wahl-praesident-oester-fuehrer-khamenei-100.html> (дата звернення: 23.03.2025).

4. Religionsfreiheit in Gefahr? Ukrainisch-orthodoxe Kirche: Neues Gesetz sorgt für Diskussionen, in SRF, 27.08.2024. URL : <https://www.srf.ch/kultur/gesellschaft-religion/religionsfreiheit-in-gefahr-ukrainisch-orthodoxe-kirche-neues-gesetz-sorgt-fuer-diskussionen> (дата звернення: 23.03.2025).

*Хіміч Ольга Андріївна,
здобувачка Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв,
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ*

*Науковий керівник – Соболєвська Світлана Олександрівна,
кандидатка культурології,
доцентка кафедри психології та гуманітарних дисциплін
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДОСЛІДЖЕННІ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КУЛЬТУРИ ЛІНІЙНО-СТРІЧКОВОЇ КЕРАМІКИ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Культура лінійно-стрічкової кераміки (КЛСК) займає особливе місце в історії неолітичного суспільства. Вона є однією з найдавніших землеробських культур Європи, що поширилася на великі території та залишила по собі значний слід у вигляді поселень, поховань та артефактів. Її дослідження дозволяє не лише відтворити картину життя перших землеробів, але й зрозуміти процеси неолітизації, які мали вирішальне значення для подальшого розвитку людства.

Актуальність дослідження КЛСК в контексті збереження культурної спадщини обумовлена кількома факторами. По-перше, багато пам'яток цієї культури знаходяться під загрозою руйнування внаслідок природних процесів та антропогенного впливу. По-друге, дослідження КЛСК дозволяє заповнити прогалини в наших знаннях про ранню історію Європи та зрозуміти культурні зв'язки між різними регіонами. По-третє, популяризація знань про КЛСК сприяє формуванню національної та європейської ідентичності.

Аналіз матеріальної культури КЛСК є важливим джерелом інформації про соціальну організацію, світогляд та господарську діяльність неолітичного суспільства. Кераміка, зняття праці, прикраси та інші артефакти дозволяють відтворити картину життя перших землеробів, зрозуміти їхні технології, вірування та соціальні відносини.

Інтерпретація символіки та орнаментики кераміки є ключовим аспектом культурологічного дослідження КЛСК. Орнаменти на кераміці не лише відображають естетичні уподобання, але й несуть в собі символічне значення, яке може бути пов'язане з віруваннями, міфологією та соціальними нормами. Розшифровка цих символів дозволяє глибше зрозуміти культурні коди та цінності неолітичного суспільства. Не менш важливим у культурологічному плані є дослідження поховальних традицій КЛСК.

В епоху глобальної цифровізації, коли інформаційні технології проникають у всі сфери суспільного життя, археологічні та культурологічні дослідження не можуть залишатися осторонь.

Роль цифровізації в сучасних культурологічних дослідженнях є надзвичайно важливою, оскільки вона дозволяє:

- зберігати та систематизувати великі обсяги інформації;
- проводити аналіз даних за допомогою сучасних методів;
- візуалізувати та реконструювати пам'ятки;
- забезпечувати широкий доступ до інформації;
- популяризувати культурну спадщину серед широкої аудиторії.

Отже, культура лінійно-стрічкової кераміки, як один із найважливіших етапів в історії неолітичного суспільства, відкриває широкі можливості для застосування сучасних цифрових інструментів, серед яких можуть бути:

6. Актуальні проблеми теоретичної та практичної культурології в глобальному процесі цифровізації

3D-моделювання та віртуальна реконструкція. Використання 3D-моделювання та віртуальної реконструкції дозволяє відтворити пам'ятки КЛСК з високою точністю. Цей метод дає можливість не лише візуалізувати артефакти, але й аналізувати їхні морфологічні особливості, орнаментику та технологію виготовлення. Віртуальні реконструкції поселень та житл КЛСК дозволяють відтворити контекст, у якому існувала ця культура, та сприяють глибшому розумінню її соціальної організації та побуту.

Цифрові бази даних та онлайн-каталоги. Створення цифрових баз даних та онлайн-каталогів артефактів КЛСК забезпечує систематизацію та збереження великих обсягів інформації. Ці ресурси є незамінними для наукових досліджень, оскільки дозволяють швидко знаходити та аналізувати необхідні дані. Крім того, вони забезпечують широкий доступ до інформації для науковців, студентів та всіх зацікавлених осіб, сприяючи популяризації знань про КЛСК.

Геоінформаційні системи (ГІС). Застосування ГІС дозволяє картографувати та аналізувати розповсюдження КЛСК на великих територіях. Цей метод дає можливість виявити закономірності розселення, досліджувати зв'язки між поселеннями та вивчати вплив природних факторів на розвиток культури. ГІС також дозволяють створювати інтерактивні карти, які відображають хронологію та культурні особливості різних регіонів поширення КЛСК.

Соціальні мережі та онлайн-платформи. Використання можливостей соціальних мереж та онлайн-платформ є ефективним способом популяризації знань про КЛСК серед широкої аудиторії. Публікація фотографій, відеороликів, 3D-моделей та віртуальних екскурсій дозволяє залучити увагу громадськості до цієї важливої сторінки історії. Онлайн-платформи також можуть використовуватися для проведення лекцій, вебінарів та онлайн-курсів, присвячених КЛСК.

Віртуальні музеї та інтерактивні екскурсії. Створення віртуальних музеїв та інтерактивних екскурсій дозволяє залучити громадськість до вивчення КЛСК у захоплюючій та доступній формі. Віртуальні музеї можуть містити 3D-моделі артефактів, віртуальні реконструкції поселень, інтерактивні карти та інформаційні матеріали. Інтерактивні екскурсії дозволяють відтворити атмосферу неолітичного поселення та занурити відвідувачів у світ КЛСК.

Таким чином, цифрові технології відкривають нові горизонти для дослідження та популяризації культури лінійно-стрічкової кераміки. Вони дозволяють не лише зберегти та систематизувати інформацію, але й зробити її доступною для широкої аудиторії. Використання 3D-моделювання, віртуальної реконструкції, цифрових баз даних, ГІС, соціальних мереж та віртуальних музеїв сприяє глибшому розумінню КЛСК та її значення в історії людства.

При цьому, важливо також звернути увагу на необхідність розробки стандартів та методології для цифрового документування та збереження археологічних пам'яток. Зокрема, важливо, розробити такі питання як створення умов для доступу до цифрових ресурсів як науковців так і громадськості, а також - унормувати етичні питання використання цифрових технологій в дослідженні культурної спадщини.

Подальші дослідження даної теми, можуть розвиватися у напрямках, пов'язаних з використанням штучного інтелекту для аналізу артефактів, а також для створення освітніх програм на основі цифрових ресурсів, що сприятиме збереженню та популяризації культурної спадщини.

*Середа Софія Русланівна,
здобувачка Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ*

*Науковий керівник – Григоревська Олена Вікторівна,
докторка наук із соціальних комунікацій,
старша наукова співробітниця,
професорка кафедри інформаційних комунікацій,
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ*

АРХЕТИП ЖІНКИ-ВОЇТЕЛЬКИ В ДРАМАТУРГІЇ

Вивчаючи архетип жінки-воїтельки ми спираємося на роботи всесвітньо відомого Карла Юнга, який визначає архетип як основну, універсальну модель, яка формується у колективній підсвідомості людства. Він відображає фундаментальні основи нашого сприйняття світу та способи взаємодії з ним [6]. Архетипи є вродженими структурними елементами, притаманними кожній культурі, що впливають на емоції, думки та поведінку людей. Архетипи виражаються через образи, сюжети чи символи, які з'являються у міфах, релігії, фольклорі та мистецтві різних народів. Вони є певними шаблонами або базовими концепціями, що повторюються в історії людства, незалежно від географічних чи культурних меж.

Архетипи можуть проявлятися в образах героїв, мудреців, антагоністів або божеств, і кожен із цих архетипів містить в собі глибоке і загальне значення, яке перебуває в основі багатьох культурних виражень. Вони є невидимими силами, що впливають на людську свідомість і культуру, визначаючи, як ми сприймаємо себе, інших людей, нашу історію та майбутнє. Вони втілюють універсальні теми, які можуть мати різні форми в різних культурах, але зберігають свою сутність крізь тисячоліття.

У драматургії архетипи виступають універсальними персонажоутворюючими образами. Вони уособлюють знайомі аудиторії патерни та моделі поведінки, типи героїв. Описуючи й посиляючись у своїх п'єсах чи сценаріях на впізнавані теми, наративи й символічні образи, драматурги торкаються тем колективного несвідомого, розкривають універсальний людський досвід. Використання архетипів у драматургії – це потужний спосіб репрезентації розвитку персонажів, фундаментальних людських труднощів й перемог, поєднання традицій із сучасністю.

Універсальність та асоціативність архетипів у драматургії значною мірою відповідають за якісну та ефективну комунікацію з аудиторією, її розуміння ролей та характеристик персонажів за замовчуванням, на підсвідомому рівні. Користуючись архетипами, як елементами сторітелінгу, драматурги ефективно та якісно представляють складні конфлікти та мотивації персонажів широкій аудиторії.

Драматургія є потужним інструментом відображення трансформацій та настроїв суспільства. На тлі сучасних воєнних подій нового сенсу набувають застарілі гендерні стереотипи про ролі жінок та їхньої репрезентації в українському культурному просторі. Стимульований героїзмом жінок та їхньою безпосередньою активною участю у складних реаліях, популярності та визнання набуває образ жінки-воїтельки. Архетип сильної та сміливої жінки, яка відважно відстоює власні інтереси та переконання, відстоює свої права, захищає свою країну зі зброєю в руках, еволюціонує та закріплюється у сучасному українському культурному полі. Така трансформація є не лише відгуком на історичні події та воєнну агресію проти України, але й сприяє подоланню гендерних стереотипів у суспільстві.

Архетип жінки-воїтельки формується під впливом різноманітних мотивів, які відображають як особисту, так і колективну боротьбу. В історії драматургії – від міфології Давньої Греції до сучасних наративів, жінки-воїтельки уособлюють ідеали сили, стійкості та непокори гнобленню. Їхні мотиви часто відображають ширші теми: справедливості, вірності, особи-

стої помсти, національної ідентичності та прагнення до свободи.

Багато жінок-воїтельок ведуть боротьбу з метою захисту свого народу, відстоювання справедливості чи захисту невинних. Є безліч прикладів такого архетипу героїнь, вмотивованих відстояти власну свободу та внутрішні цінності. Образ Жанни д'Арк, яка вела армії на захист Франції, зображено у п'єсах «Орлеанська діва» Фрідріха Шіллера [10] та «Біла ворона» Юрія Рибчинського [5]. Амазонки з грецької міфології, які побудували суспільство, засноване на жіночій силі та незалежності, постають героїнями драматургії Евріпіда [1]. Володимир Винниченко створює образ партійної бунтарки Марусі у п'єсі «Базар» [3].

Мотивом архетипу жінки-воїтельки також може бути влада та політичні інтереси. Це втілюється в образах королеви Єлизавети I та Марії Стюарт у однойменній п'єсі Фрідріха Шіллера [9]. На відміну від традиційних образів воїнів, які фізично беруться за зброю, правительки використовують політичну стратегію, маніпуляції та рішучість як зброю у боротьбі за домінування. П'єса розповідає про конфлікт двох могутніх жінок, протистояння двох королів, про сутність монархії, милосердя, честь та гордість.

До боротьби жінок також спонукають особисті втрати, зрада чи несправедливість. Вони прагнуть помститися тим, хто їх скривдив. Втілює такий архетип персонаж грецької міфології Медея, головна героїня трагедії Евріпіда [1]. Сара Стрідсберг через багато років також звертається до цієї історії – у її п'єсі «Країна Медея» [8] невпинне прагнення Медеї відновити справедливість у відповідь на зраду Ясона резонує з сучасними образами жінок, які кидають виклик суспільним очікуванням і діють за власними правилами моралі.

У контексті національної ідентифікації та національної ідентичності жінки-воїтельки, які прагнуть помсти, з'являються в історіях рухів опору, зокрема українські жінки-воїтельки у сучасних воєнних наративах. Травматичний досвід та відчайдушність жінок описано у п'єсі про життя, що завжди переважатиме смерть «Погані дороги» Наталки Ворожбит [4]. Ця п'єса є одним з перших висловлювань про війну на сході України на великій театральній сцені. Події найбільшої трагедії війни на сході України кінця серпня 2014 року також описала Марія Старожицька у п'єсі «Котел» [7]. Вона відтворює епізод страшної зради української армії, заснований на спогадах волонтерів, бійців батальйону «Донбас», свідченнях учасників бойових дій по той бік і реакції суспільства у соціальних мережах.

Архетипи є глибинними структурами людської свідомості, що є властивими для кожної культури та мають вплив на наші емоції, мислення та поведінку. Вони проявляються у вигляді образів, сюжетів і символів, які зустрічаються у міфології, релігії, фольклорі, мистецтві та драматургії різних народів. Як універсальні моделі, архетипи повторюються в історії людства незалежно від культурних чи географічних меж, формуючи сприйняття світу та взаємодію з ним. Вони є невидимими силами, що визначають наше ставлення до себе, суспільства та історичних процесів.

У сучасній драматургії архетип жінки-воїтельки набуває поширення, відображаючи боротьбу за рівноправність, роль жінок у військових конфліктах та їхній внесок у формування національної ідентичності. Цей образ слугує символом стійкості та засобом переосмислення традиційних гендерних ролей, кидаючи виклик історичним наративам, які часто ігнорували або применшували участь жінок у війні та націєтворенні.

Зображення жінок-воїтельок у літературі, театрі та кіно не лише вшановує історичних та сучасних героїнь, але й посилює ідею активної участі жінок у формуванні долі своїх народів. Особливо в контексті сучасних конфліктів, таких як російсько-українська війна, цей архетип стає потужним культурним та ідеологічним інструментом, що зміцнює національну свідомість і надихає нові покоління.

Зрештою, наявна репрезентація жінок-воїтельок у драматургії усіх часів підкреслює їхнє значення в історичній пам'яті та колективній ідентичності, забезпечуючи визнання та вшанування їхньої мужності, жертвності та лідерства як у культурному, так і в національному масштабах.

Список використаних джерел

1. Euripides. *Medea and Other Plays* / transl. Philip Vellacott. Penguin Classics, 2004. 208 p.
2. Rashmi R., Govind B. Exploring Mythic Archetypes and Cultural Identity in the Plays of Girish Karnad. *International Journal of Language, Literature and Culture*. 2023. Vol 3(4). P. 25–28. DOI: <https://doi.org/10.22161/ijllc.3.4.4>.
3. Винниченко В. Базар. Вінніпег : Накладом «Українських Робітничих Вістей», 1921. 92 с.
4. Ворожбит Н. Погані дороги. Київ : Видавництво Анетти Антоненко, 2021. 96 с.
5. Рибчинський Ю. П'єси. Поезії. Пісні. Харків : Фоліо, 2018. 426 с.
6. Садовенко С.М. Хронотопи аксіосфери української народної художньої культури: монографія. Київ: НАКККиМ, 2019. 356 с.
7. Старожицька М. Котел. Київ, 2016. URL: <https://novynarnia.com/2016/12/24/kotel-p-yesa-mariyi-starozhitskoyi/> (дата звернення: 28.03.2025).
8. Стрідсберг С. Країна Медея. Київ : Видавництво Анетти Антоненко, 2017. 120 с.
9. Шіллер Ф. Марія Стюарт. Харків : Державне видавництво «Мистецтво», 1941. 251 с.
10. Шіллер Ф. Орлеанська діва. Романтична трагедія / пер. на укр. І. Стешенка. Київ : Друк, 1906. 122 с.

Сучков Денис Геннадійович,

*доктор філософії, старший викладач кафедри звукорежисури
Київського національного університету культури і мистецтв, м. Київ*

**САУНД-ПРОДЮСУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА АУДІОВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ:
ТРАНСФОРМАЦІЯ ТВОРЧОСТІ В ЕПОХУ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА**

У сучасному суспільстві саунд-продюсування виходить за межі суто технічного процесу створення музики, перетворюючись на важливий культурний феномен. Цей вид мистецтва, що поєднує в собі технологічні інновації та творчий потенціал, стає ключовим елементом у формуванні нових форм культурної взаємодії та аудіовізуальних практик. У контексті цифрової ери саунд-продюсування не лише трансформує традиційні підходи до музичного виробництва, а й відкриває нові можливості для навчання, соціальної комунікації та культурного обміну.

Саунд-продюсерство, як явище аудіовізуальної культури, відзначається складною взаємодією між технологічними інноваціями та мистецькими традиціями. Воно функціонує на перетині науки і мистецтва, перетворюючи звук на універсальний засіб комунікації, що формує сучасний культурний простір. Тому вивчення саунд-продюсерства потребує комплексного підходу, який враховує не лише технічні аспекти, а й культурологічні, естетичні та соціальні контексти його розвитку.

Згідно з Оксфордським словником англійської мови (Oxford English Dictionary, 2023), термін "produce" «означає створювати або виробляти щось нове, особливо в результаті зусиль чи навичок» [1].

Дослідниця Бондарець Н. у своїй статті «Поняття саундпродюсування в контексті культури України» дає таке власне трактування «саунд – індивідуалізоване звучання, яке звуковими прийомами (елементами) передає звуковий мистецький образ твору, об'єкта чи особистості» [2].

На думку дослідника Папченка В. «Процес продюсування зародився в одному з найдавніших видів мистецтва – давньогрецькому театрі, в структурі якого існували творчі посади «корифея» (керманича хору) і «хореографа» (постановника танців, графолога сценічної дії). Обидва були наділені функціями сучасних театральних продюсерів: вони продукували перші в історії людства публічні творчі акти – постановку давньогрецьких трагедій.» [3].

Саунд-продюсерство виступає невід'ємною складовою аудіовізуальної культури, формуючи звукове середовище, що визначає емоційне та когнітивне сприйняття аудіовізуального контенту. У контексті культурологічного аналізу ця діяльність не обмежується лише технічним опрацюванням звуку, а є складним процесом, що поєднує естетичні, технологічні та комунікативні аспекти. Саунд-

6. Актуальні проблеми теоретичної та практичної культурології в глобальному процесі цифровізації

продюсер виконує менеджерську функцію, координуючи роботу всіх учасників звукового процесу, зокрема композиторів, аранжувальників, звукорежисерів і технічних спеціалістів. Він не створює музику безпосередньо, а забезпечує ефективну організацію та стратегічне планування аудіовізуальних проєктів, контролюючи їхню відповідність концепції та художньому задуму.

Варто також зазначити що на трансформацію саунд-продюсування вплинув і розвиток соціальних медіа.

Соціальні медіа зробили саунд-продюсування доступним для широкого кола людей. Завдяки платформам, таким як SoundCloud, YouTube, TikTok та Instagram, будь-хто може створювати, публікувати та поширювати свою музику без необхідності співпраці з великими лейблами чи студіями. Соціальні медіа сприяють експериментам у саунд-продюванні. Наприклад, короткі відео на TikTok або Instagram Reels вимагають створення коротких, але яскравих музичних фрагментів, що стимулює продюсерів до розробки нових звукових концепцій. Зростає популярність мемів та вірусних треків, які часто створюються саме для соціальних медіа. Це змінює підходи до створення музики, роблячи акцент на швидкості, доступності та емоційному впливі. Соціальні медіа дозволяють саунд-продюсерам взаємодіяти з аудиторією напряму. Наприклад, через коментарі, опитування або колаборації продюсери можуть отримувати зворотний зв'язок і вдосконалювати свої твори. Платформи, такі як BandLab або Splice, дозволяють музикантам і продюсерам співпрацювати онлайн, обмінюючись ідеями, семплами та доріжками.

Соціальні медіа стали основним каналом для просування музики. Продюсери використовують Instagram, TikTok, Twitter та інші платформи для популяризації своїх треків, створення вірусного контенту та залучення нової аудиторії. Хештеги, челленджі та вірусні тренди допомагають музиці швидко поширюватися, що робить соціальні медіа потужним інструментом для розвитку кар'єри саунд-продюсера. Соціальні медіа сприяють появі нових музичних жанрів і стилів. Наприклад, lo-fi hip-hop, bedroom pop або hуегrор стали популярними саме завдяки соціальним платформам, де вони знайшли свою аудиторію. Платформи, такі як TikTok, часто стають місцем для народження нових музичних трендів, які потім впливають на всю індустрію.

Список використаних джерел

1. Оксфордський словник англійської мови : великий тлумачний словник / ред. І. Іванов. – Оксфорд : Oxford University Press, 2023. – URL: <https://www.oed.com> (Дата звернення: 10.02.2025).
2. Бондарець Н.Л. Поняття саундпродюсування в контексті культури України. *Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології* : матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. / М-во культ. України та інформ. політики ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. ; Наук. тов. студ., асп., доктор. і молод. вч. (Київ, 19 жовтня 2023 р.). Київ : НАКККіМ, 2023. 195 с.
3. Папченко В. П. Музичне продюсування: генеза і трансформації. Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство. Київ : Міленіум, 2018. Вип. I (10). 365 с.

*Стаценко Микита Олегович,
аспірант Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв, м. Київ*

ВІЗУАЛЬНІ ПРАКТИКИ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

У ХХІ столітті соціальні мережі стали не лише інструментом комунікації, а й новим простором візуального самовираження та самоконструювання. Самопрезентація в соціальних медіа є не просто способом показати себе, але й складним соціокультурним процесом, що поєднує візуальні, текстові, емоційні й технологічні елементи. Особливу роль у цьому процесі відіграють візуальні практики, які визначають характер самовираження та способи взаємодії з цифровою аудиторією.

Одним з ключових понять у цьому контексті є візуальна ідентичність, яка формується за допомогою фотографій, відео, сторіс, reels, аватарів, дизайну профілю тощо. Ці елементи

створюють цілісний образ користувача в очах інших, а також стають платформою для соціального капіталу у вираженні кількості підписників, лайків, репостів, коментарів. Самопрезентація стає стратегічним інструментом, за допомоги якого користувач активно формує образ, який відповідає його бажанням, цілям і очікуванням аудиторії. На думку О. Васіної, «створення та інтерпретація власної повсякденності в мережі за допомогою різноманітних інструментів інтернет-простору та інтернет-часу являє собою нову форму самоідентифікації і самопрезентації людини, яка вільна від обмежень реального життя. Користувач свідомо розставляє акценти, вибирає, чим поділитися з друзями та «послідовниками». Цей феномен не можна назвати повсякденністю в її традиційному розумінні, оскільки описуваний процес передбачає рефлексію, адже користувач не завжди показує себе таким, яким він є. Більше того, він цілеспрямовано і постійно тримає себе під наглядом, «озирається на себе», тобто рефлексує навіть у дрібницях і побутових нюансах, щоб створити свій же цілісний життєвий образ» [2, с. 202].

Естетика профілю набуває особливого значення, а візуальна узгодженість (колірна палітра, стиль фотографій, вибір фільтрів) перетворює сторінку користувача на візуальний наратив. Таким чином, естетика виступає не лише засобом візуального впливу, а й інструментом самореалізації, де індивід вибудовує певний естетично й соціально прийнятний образ. Вибір поз, кутів зйомки, емоційного виразу, фону та одягу також має комунікативне навантаження — кожна деталь несе семантичне навантаження. Загалом, за твердженням К. Настоящої, «зараз візуальна взаємодія — на піку «моди», в тренді, вона є складовою буденних соціальних практик, оскільки технології весь час розвиваються. Тобто візуальні практики самопрезентації користуються великою популярністю і дедалі поширюються» [3, с. 25].

Важливим аспектом є перформативність візуальної самопрезентації, адже кожен акт фотографування, публікації чи запису відео передбачає певну рольову гру. Користувач, з одного боку, створює образ для інших, а з іншого — постійно взаємодіє з відгуками (лайками, коментарями), що формує динаміку образу. Перформанс стає постійним: оновлення контенту, участь у трендах, виклики й «флешмоби» зумовлюють безперервне самовідтворення візуального «Я».

Не можна оминати і вплив алгоритмів соціальних мереж. Алгоритмічні рекомендації формують стандарти візуальної привабливості, підштовхуючи користувачів до створення контенту, який відповідає трендам і вподобанням, що призводить до гомогенізації візуального контенту та стандартизації способів самопрезентації. Певні образи, типажі, стилі отримують пріоритет у цифровому просторі, таким чином визначаючи, що вважається «успішною» або «популярною» самопрезентацією.

У цьому контексті важливо розглядати феномен гіперреальності, запропонований Ж. Бодріаром. Візуальні образи в соцмережах часто не є рефлексією реального, а лише його симулякром — зображенням, яке втрачає зв'язок із реальністю та існує за власними законами. Користувачі не лише створюють ідеалізовану версію себе, а й починають жити відповідно до неї, що змінює уявлення про автентичність та особисту ідентичність [1].

Отже, візуальні практики самопрезентації в соціальних мережах є складним соціокультурним феноменом, який поєднує елементи мистецтва, комунікації, маркетингу та психології. У масово-видовищній культурі соціальні мережі перетворюються на своєрідну «сцену цифрового театру», де кожен користувач є актором, режисером і глядачем водночас. Це породжує нові виклики — від розмиття меж між публічним і приватним до психологічного навантаження, зумовленого постійною необхідністю бути «видимим» та «ефективним» у візуальному середовищі.

Список використаних джерел

1. Бодріар Ж. Симулякри і симуляція / пер. В. Ховхуна. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.
2. Васіна О. Специфіка створення штучної повсякденності в новітніх медіа. *Вісник Львівського університету. Журналістика*. 2014. Вип. 39. С. 202–209.
3. Настояща К. Практики самопрезентації в інтернет-просторі: форми і тенденції. *Грані*. 2019. Том 22 № 1. С. 20–28.

*Шмандровський Андрій Степанович,
аспірант Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв, м. Київ*

МЕДІА ТА ЦИФРОВА КУЛЬТУРА В ТРАНСЛЯЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ СЕНСІВ І ЦІННОСТЕЙ

У ХХІ столітті людство опинилося в умовах стрімкої цифровізації, яка змінила не лише способи комунікації, але й сутність культури, її передачу та збереження. У цьому новому контексті особливого значення набули медіа та цифрова культура як ключові механізми формування, поширення і трансляції національно-культурних сенсів і цінностей. Саме через них суспільство творить сучасну ідентичність, зберігає спадщину і веде культурний діалог як усередині країни, так і з зовнішнім світом. За твердженням Т.Уварової, «інформаційно-інтерактивний технологізм нових медіа зумовив виникнення соціальних медіа як специфічного інтерактивного культурного осередку та важливого компонента повсякденного життя людей. Останніми роками соціальні медіа набувають надважливого значення як транслятора різноманітних культурних надбань, винаходів мистецької і художньої творчості» [3, с. 273].

Сучасні медіа, починаючи від традиційного телебачення до соціальних мереж і відео-платформ стали не просто каналами інформування, а просторами конструювання сенсів, особливо за допомоги цифрового контенту. Вони здатні не лише репрезентувати національну культуру, а й активно формувати її образ, зокрема в очах молоді. Через медіа до свідомості громадян ретранслюються символи, образи, наративи, які стають основою національної ідентичності. На думку Є. Павліченка, «візуальний образ діє як репрезентативна система, в якій використовуються знаки та символи – написані слова, зображення, створені за допомогою електронних засобів чи власноруч, – щоб означити або представити іншим людям певні концепції, ідеї та почуття. Візуальний образ є одним із засобів, завдяки якому думки, ідеї та почуття репрезентуються в сучасній культурі» [2, с. 60].

Український контекст є особливо показовим, адже починаючи з Революції Гідності, й особливо з початку повномасштабної війни у 2022 році, цифрова культура в Україні стала активним інструментом не лише культурної, а й інформаційної боротьби. У соцмережах з'явилися тисячі ініціатив, присвячених популяризації української мови, історії, традицій. У TikTok створюються відео з народними піснями, в Instagram активного поширення набувають сторінки, присвячені національній культурі, традиціям, літературі, кухні тощо. Цифрова культура створила нові формати для вираження національного компоненту: меми, відеоблоги, цифрові арт-інсталяції, віртуальні музеї, подкасти. Усі ці форми, хоч і мають розважальний характер, проте несуть глибокий зміст – від освітнього до патріотичного. Відтак, як слушно зазначає Ж. Денисюк, «динаміка взаємодії аксіосфери інтернету та аксіосфери суспільства в сучасних умовах має як позитивні, так і негативні наслідки: з одного боку, призводить до ствердження цінностей інформації, знання, незалежності, свободи і творчості, а з іншого, до знецінення пошуку істини, відторгнення складного знання, сприяє зростанню фрагментарності свідомості і суперечливості духовного світу як особистості, так і соціуму загалом» [1, с. 181].

Наприклад, проект «Ukraïner» або «Історія без брому» поширюють знання про українські традиції, мову, культуру, а також викривають російські імперські міфи.

Проте цифрова сфера несе й певні ризики. У швидкому потоці контенту глибокі сенси можуть втрачатися, зводитися до кліше або споживатися поверхово. Крім того, цифрове середовище стало полем інформаційних маніпуляцій, спрямованих на українську ідентичність, поширюючи фейки, знецінюючи символи чи намагаючись привласнити елементи культури. Саме тому розвиток медіаграмотності, критичного мислення і культурної обізнаності є на сьогодні пріоритетом в найзагальнішому вимірі.

Важливим питанням у цьому контексті є розуміння ролі цифрових медіа у збереженні та трансляції культурних цінностей, що полягає не лише у формі постів і репостів, а й залучення до активної участі у створенні контенту, який підтримує українську мову, історичну правду, національну гідність та ін. Так, українські митці, музиканти, блогери стали справжніми культурними амбасадорами, що через цифрові канали транслюють світові образ України як сильної, стійкої, сучасної та глибоко вкоріненої у свої традиції держави.

Отже, у сучасному світі медіа й цифрова культура відіграють ключову роль у трансляції національно-культурних сенсів і цінностей. Вони не лише зберігають спадщину, а й дають їй нове життя, відкривають культурний простір для діалогу, опору і натхнення. Україна є яскравим прикладом того, як цифрові інструменти можуть стати не лише засобом вираження, а й знаряддям культурної стійкості й національного відродження.

Список використаних джерел

1. Денисюк Ж. З. Культурне середовище інтернету у функціонуванні аксіосфери суспільства. *Культура України. Культурологія*. 2017. Вип. 58. С. 177–184.
2. Павліченко Є. О. Репрезентація національної ідентичності в сучасній візуальній культурі: дис. ... д-ра філос. спец. 034 «Культурологія» / Міністерство освіти і науки України, Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2024. 176 с.
3. Уварова Т. І. Медіатренди сучасної культури. *Культурологічний альманах*. 2022. № 3. С. 267–275.

Шагайденко Людмила Олександрівна

*здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури та мистецтв, м. Київ*

Науковий керівник – Пількевич Віталій Людвікович,

*кандидат юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України, м. Київ*

АНАЛІЗ УСПІШНИХ ПРАКТИК УКРАЇНСЬКИХ ДИТЯЧИХ МИСТЕЦЬКИХ ФЕСТИВАЛІВ

Фестивальний рух в Україні є важливим складником культурно-мистецького ландшафту, що активно розвивається протягом років незалежності. Особливу роль у цьому контексті відіграють мистецькі фестивалі, орієнтовані на дитячу аудиторію, які не лише сприяють творчому розвитку юних талантів, але й виконують важливі культуротворчі функції, формують національну ідентичність та сприяють інтеграції української культури у світовий простір (Литовка О.). Значущість фестивалів як культурного феномену підкреслюється їхньою здатністю забезпечувати збереження, розвиток та трансляцію культурних цінностей між поколіннями (Кучина Н.), що є особливо важливим для дитячих заходів. Фестивальна культура дитинства в Україні формується на перетині традиційних практик та новітніх тенденцій, створюючи унікальний простір для самовираження дітей різного віку (Бабушка Л.).

Багатожанровість та відкритість як ключові характеристики фестивалю «Мистецькі барви»

І Міжнародний двотуровий багатожанровий фестиваль-конкурс «Мистецькі барви» (2024) є показовим прикладом сучасного українського дитячого фестивалю, що втілює комплексний підхід до організації мистецької події. Однією з ключових успішних практик цього фестивалю є його широка жанрова палітра, яка охоплює вокал, інструментальний жанр, хореографію, образотворче та декоративно-прикладне мистецтво, телемистецтво, театральний жанр, літературу, етнографію, музично-теоретичний напрямок, фотомистецтво та оригінальний жанр [1]. Така багатожанровість дозволяє залучити максимальну кількість учасників з різними мистецькими інтересами, сприяючи міжкультурному діалогу та творчому обміну.

6. Актуальні проблеми теоретичної та практичної культурології в глобальному процесі цифровізації

Важливою особливістю фестивалю є його відкритість для учасників різних вікових категорій – від наймолодших (3-6 років) до професіоналів та аматорів старше 20 років [1]. Ця практика забезпечує наступність у передачі культурно-мистецьких традицій та професійних навичок, а також створює сприятливе середовище для спілкування та обміну досвідом між представниками різних поколінь. Такий підхід демонструє розуміння дитячого фестивалю не лише як конкурсної платформи, а й як освітньо-виховного простору, спрямованого на формування мистецької компетентності у молоді.

Професійна організація та міжнародна співпраця

Аналіз організаційної структури фестивалю «Мистецькі барви» виявляє чітку регламентацію умов проведення, системний підхід до формування програми та оцінювання. Залучення до журі визнаних діячів мистецтв, лауреатів міжнародних конкурсів та кваліфікованих фахівців забезпечує професійність та об'єктивність оцінювання [1]. Участь у журі експертів міжнародного рівня з Канади та Латвії підкреслює прагнення організаторів інтегрувати український фестивальний рух у світовий культурний контекст та сприяє обміну передовим досвідом у сфері організації мистецьких заходів.

Мета фестивалю, що включає презентацію творчих досягнень, відродження та збереження національних культур, розкриття нових талантів, сприяння розвитку обдарованої молоді, удосконалення естетичного виховання та популяризацію мистецтва різних напрямків [1], відображає комплексне розуміння фестивалю як багатофункціонального культурного феномену, що виконує презентаційну, освітню, комунікативну та соціалізуючу функції.

Інклюзивність та підтримка різноманітності

Фестиваль «Різни разом», що проводиться Мистецьким арсеналом, є ще одним прикладом успішної практики, демонструючи інноваційний підхід до організації дитячих мистецьких подій, орієнтований на забезпечення інклюзивності та доступності мистецтва для всіх категорій дітей, включаючи тих, хто має особливі потреби [2]. Концепція інклюзивного фестивалю відображає сучасні тенденції розвитку культури дитинства, спрямовані на формування безбар'єрного простору, де кожна дитина має можливість для творчого самовираження та участі в культурному житті.

Діяльність Центру освітніх інновацій та творчості «Гармонія», що зосереджується на проведенні всеукраїнських та міжнародних конкурсів-фестивалів для підтримки талановитих дітей, зокрема з особливими освітніми потребами [3], також є важливою успішною практикою. Залучення учасників з України та закордону сприяє культурному обміну та формуванню міжнародних зв'язків, а також зміцненню культурної ідентичності нації через залучення молодого покоління до творчої діяльності.

Інноваційні підходи та адаптація до сучасних умов

Аналіз розвитку дитячих фестивалів в Україні виявляє тенденцію до дигіталізації та впровадження змішаних форматів проведення. Можливість дистанційної участі у фестивалі «Мистецькі барви» через відеозаписи виступів [1] є прикладом адаптації організаційних підходів до сучасних викликів та розширення можливостей для участі дітей з різних регіонів та країн.

Значну роль у розвитку дитячих мистецьких фестивалів відіграє підтримка з боку державних інституцій, громадських організацій та приватних спонсорів. Партнерство фестивалю «Мистецькі барви» з творчою спільнотою «Асоціація діячів естрадного мистецтва України», міжнародним радіо Radio Sfera Music, міжнародною компанією розвитку талантів TUARON та інформаційна підтримка Міністерства культури та інформаційної політики України [1] свідчать про важливість консолідації зусиль різних стейкхолдерів для успішного проведення мистецьких заходів.

Збереження національної культурної спадщини

Етнографічний напрямок у структурі дитячих мистецьких фестивалів України займає особливе місце, відображаючи прагнення до збереження та популяризації національних культурних традицій (Левчук Я.). Включення етнографічного напрямку до програми фестивалю «Мистецькі барви», що охоплює фольклорні традиції, святково-обрядові звичаї та інші

аспекти народознавства [1], сприяє формуванню у дітей розуміння власного культурного коріння та національної ідентичності. Залучення до журі таких фахівців, як О. Громова, етнографа та фольклориста, забезпечує професійний підхід до оцінювання конкурсних робіт етнографічного напрямку [1].

Розвиток виконавських та аналітичних навичок

Представлення різноманітних інструментальних жанрів (Кислинська В., Цицирев В.) та телемистецтва у дитячих фестивалях сприяє розвитку виконавських навичок та медіаграмотності у дітей. Включення театрального жанру (Станіславська К., Трояновська Л.) розширює можливості для творчої самореалізації та розвитку комунікативних здібностей. Освітній компонент, представлений музично-теоретичним напрямком (Кривошея Т.), спрямований на розвиток аналітичних та дослідницьких навичок у юних митців.

Інноваційним підходом до залучення аудиторії та популяризації дитячої творчості є конкурс «Приз глядацьких симпатій» у рамках фестивалю «Мистецькі барви», що використовує можливості соціальних мереж [1]. Такий підхід відображає інтеграцію традиційних форматів фестивальної діяльності із сучасними комунікаційними технологіями.

Аналіз успішних практик українських дитячих мистецьких фестивалів, зокрема на прикладі «Мистецьких барв» та «Різні разом», демонструє їхню важливу роль у культурному розвитку країни. Ключовими характеристиками успішних фестивалів є багатожанровість, відкритість для різних вікових категорій, професійна організація, інклюзивність, підтримка різноманітності, інноваційні підходи до проведення та використання сучасних технологій, а також спрямованість на збереження національної культурної спадщини та розвиток як виконавських, так і аналітичних навичок у дітей. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення впливу таких фестивалів на формування культурної компетентності та творчої самореалізації молодого покоління.

Список використаних джерел

1. Мистецькі барви 2024. Міжнародний багатожанровий двотуровий конкурс мистецтв. URL: <https://www.smilefest.com.ua/festyvaliukr2023/colors2024>
2. Фестиваль «Різні разом» – Мистецький арсенал. *Мистецький арсенал*. URL: <https://artarsenal.in.ua/rizni-razom/> (дата звернення: 17.03.2025).
3. Центр освітніх інновацій та творчості "ГАРМОНІЯ". URL: <https://www.harmoniya.kiev.ua/> (дата звернення: 17.03.2025).

7. КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: СТРАТЕГІЇ, ТЕХНОЛОГІЇ, ПРАКТИКИ

*Сівєрс Валерій Анатолійович,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри психології та гуманітарних дисциплін
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОЇ КУЛЬТУРНОЇ МАТРИЦІ В ПОЛІ ОСВІТИ

В методологічних настановах до опрацювання Стратегії розвитку української культури запропонованої Міністерством культури України зазначається що її завдання – окреслити максимально широкий горизонт вимірів культури. В такому контексті культуру визначено світоглядною та ціннісною матрицею українського народу. Виходячи з такого бачення актуальним вбачається окреслити виміри формування національної ціннісної культурної матриці в полі освіти.

Розглянемо шукану модель матриці в цьому аспекті як конструкцію що утворюється кількома динамічними складовими. Перша з них позначена нами як феномен *запізнення відповідей*. Очевидний факт витрат часу біологічною системою (в даному випадку звісно йдеться про людину) в ланцюжку передачі сигналів від їх отримання до оцінки та реакції на цей сигнал самої свідомості тобто суб'єкта є очевидним для фізіології явищем. Він знайшов у авторський філософській інтерпретації назву онто-гносеологічного принципу і полягає у факті неминучого запізнення реакції соціальних, зокрема управлінських інституцій на актуальні події у соціумі. Накопичення означеного запізнення створює масштабну похибку в оцінці будь-якої ситуації і до того ж ця похибка стає чинником розколу свідомості яка бачить світ у кожній національній спільності з різних позицій, послуговуючись умовно єдиною але насправді в кожному випадку відмінною ціннісною матрицею.

З зазначеного впливає другий вимір – *ідентичність*. Адже, як здається, для того щоб культурна матриця працювала і втілювала цінності через її носіїв потрібна ідентичність. Ідентичність, в найбільш широкому науково-філософському та соціокультурному розумінні має, згідно з розроблюваною авторською концепцією відповідності ціннісних та квантово-механічних явищ, пряме кореспондування з поняттям суперпозиції. Тобто йдеться про певну кореляцію закономірностей реагування всередині квантового (тобто загально природного) та соціального світу. В такому випадку дотичним здається згадати, що однією з найважливіших функцій культури (а краще сказати природних форм її втілення) є формування культурної ідентичності. Протягом досить тривалих років дослідження українські соціологи та культурологи виявляли особливості регіональної ідентичності але здебільшого вони акцентувались на висновках про дружню палітру їхньої соціокультурної взаємодії. Водночас прихована суперечливість пістрявої ковдри малих регіональних і міських культур далася визнавати зв'язку з агресією росії проти України. І досить очевидно і пояснювано, що ідеологи «руського міру» в першу чергу не хотіли допустити посилення тенденцій до виконання та забезпечення основної суспільної державної функції- формування культурної ідентичності на національному рівні.

Третій вимір насправді органічно впливає з означеного вище. Позначимо його як проблему *довіри*. Проблемою сучасної української культури як узагальненого поняття полягає у тому, що на рівні політичному, владному, соціальному та в організації переважної більшості форм культурного життя ми не можемо самі собі довіряти. Йдеться не тільки про добре відомі і періодично оновлювані показники довіри до Президента, Уряду, Верховної Ради органів правопорядку та взагалі правової системи. Звернемося до соціології по темі що є предметом нашого нагального розгляду. Згідно з результатами опитування, які презентовано в

прес-центрі агентства "Інтерфакс-Україна" 69% респондентів вважають, що вітчизняна освіта потребує реформування (загалом + скоріше так), 5,9% - не погоджуються з цим твердженням (загалом + скоріше ні), 23% - не змогли відповісти, а 2,1% відповіли, що їм байдуже.

Водночас 31,2% опитаних позитивно оцінюють хід реформування системи освіти в Україні, а 27,3% - негативно.

Крім того, на запитання, чи довіряють респонденти Міністерству освіти і науки України, 34,6% відповіли, що довіряють, а 36,6% - не довіряють; а на запитання, чи довіряють респонденти нинішньому міністру освіти і науки України, 21,9% відповіли, що довіряють, а 24,6% - не довіряють.

Без коментарів порівняємо це ще з одним фактом: -кількість українців в Польщі серед іноземних студентів становить близько 50 відсотків. І це не тільки чинник війни. Крім привабливості освітніх програм і спорідненості мов, можливість безкоштовно отримати якісну освіту за певних співмірних із видатками зусиль-стимул домінуючий.

Що ж робити? Є старовинний вираз: коли гатять гармати музи мовчать. Освітню систему певної мірою теж можна ототожнити з музиками, але насправді –потрібно з гарматами. В полемічному матеріалі військового кореспондента Павла Казаріна вразив збіг з однією з основних думок його матеріалу - ми не перелаштувалися на військові рейки. Суспільство – якоюсь мірою чи частиною - начеб- то застигло в нішовому просторі витиснуте за межі війни. Вона проходить повз і не випадково досить красномовним але від того не менш кричущим і болючим став факт досить недолугої постановки питання в опитуванні КМІС –як довго ви ще згодні терпіти війну ? Думаю тут навіть непотрібно коментарів. Але переважна більшість щиро діляться своєю терплячістю- рік або півтора. А далі? Павло Казарін підкреслює- зараз ідуть вкиди про те що війна скоро закінчиться. Він відверто дає відповідь на це райдужне сподівання- Війна закінчиться скоро тільки в раз нашої поразки. А оскільки - візьмемо це за основу – ніхто такого результату не припускає -то питання формування ціннісної культурної матриці в полі освіти постає для цього напрямку чи не головним. І в світлі зазначеного йдеться про революційний злам старих обладунків зокрема в освіті. Тому що вони будуть зруйновані –а не косметично реформовані- протягом майже миттєвого історичного (квантового) часу, що наближається.

В цьому контексті зазначимо, що стосовно здійснення освітнього процесу у вищій школі положення закону «Про культуру» абсолютно не містять згадок про ті новітні форми поширення та побутування свідомості, які пов'язані з узагальненнями ролі соціальних мереж, фіксації їх впливу на індивідуальну свідомість особливо в аспекті і соціальної професійної приналежності і вікового розподілу , формування мовного універсалізму і опанування сучасними технологіями комп'ютерної комунікації та взаємодії з ШІ. Щоб зрозуміти соціальну значущість проблеми достатньо взяти цифри влаштованості, адаптивності та впливу на культурний поступ тих країн, куди наші співвітчизники кинулись в зрозумілій надії оминати негаразди та небезпеки війни. Переважна частина не тільки не впливає на перебіг культурних процесів фактом масового власного перебування в цих країнах але має знаходити будь-яку можливість для прийнятної соціальної мімікрії та створення умов елементарного існування –і навіть виживання. Для довідки у Швейцарії товаришування з чатом Джі Пі-Ті розпочинається з початкової школи і формується як постановка і розв'язання практичних пізнавальних завдань - це зауваження щодо перешкод нашого шляху в Європу та інтеграції в Євросоюз та перспективи трансформації освітнього процесу в Україні. А вона-тобто трансформація –в світі відбувається щохвилини.

Здається потрібно відповісти на запитання чи можемо ми з наявними і пропонованими засобами наповнення освітнього процесу побачити її перспективу. Здається ні. В першу чергу в силу того ж онто-гносеологічного принципу який формує відставання як таке що відтворюється фактом самого історичного запізнення певної національної культури. В цій ситуації можливо кроком вперед було б прийняття того розуміння що просте виконання навчальної програми старого мирного зразка ні до чого не веде. В такому разі онто-гносеологічний принцип означає запізнення рішень і провальне не усвідомлення ситуації. Виконання навча-

7. Культура як чинник формування освітнього середовища: стратегії, технології, практики

льного плану мирного часу- бібліотеки, музеї, галереї, фіксовані доповіді та ілюзія дистанційного навчання тощо - це створення перспективи яка не відповідає майбутньому бо не враховує небезпеки сьогодення.

Отже висока мета в полі освіти- подолати темпоральне запізнення і задовольнити глибинне прагнення тих хто орієнтується на майбутнє. Для цього потрібно накреслити і створити хоча б орієнтовний приблизний ескіз майбутнього. В цьому ескізі головна ідея- світоглядна. Вона – двоїста. З одного боку полягає в усвідомленні нерівномірності ціннісного розвитку культури за рахунок якого власне цей поступ і створюється. З іншого – виконання місії освіти в ці «зоряні часи людства»: гідно нести і демонструвати головне гасло життя, сформульоване ще Гете: « Тільки той гідний життя і свободи хто кожен день за них йде на бій».

Список використаних джерел

1. 69% українців вважають, що освіта потребує реформ: найгірше ставлення – до 12 класів у школі). *Pravda*. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/69-ukrajinciv-vvazhayut-shcho-osvitu-treba-reformuvati-opituvannya-304796/> (дата звернення: 16.03.2025).

*Мустафаєв Фемій Мансурович,
народний артист України, професор,
професор кафедри музичного мистецтва
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва, м. Київ*

FOLK SONG AS AN CRUCIAL ELEMENT OF NATIONAL IDENTITY AND EDUCATION (ON EXAMPLE OF THE CRIMEAN TATARS SONG HERITAGE)

The Soviet Union was a large multinational state that united different peoples, ethnicities, and nations. Despite the most democratic constitution in the world (1935) and the slogans of «equality, freedom, brotherhood,» the country was divided into trustworthy nations and untrustworthy ones, which were branded as «traitors to the Motherland,» including the Chechens, the Ingushes, the Nogays, the Kalmyks, the Balkars, and others. After 1944, the Crimean Tatars also found themselves outlawed. Their deportation led to an urgent need to save their cultural heritage, who inhabited Crimea for over 700 years.

In the conditions of deportation, Crimean Tatar culture experienced a decline, as schools did not teach the native language, literature and history of the people in general, i.e. the main goal was to educate «mankurts» - a generation without a past. In the field of art, there was an informal ban on distinguishing Crimean Tatar culture as an independent cultural and national unit, and a policy of assimilation of our nation with other ethnic groups, the Uzbeks and the Kazan Tatars, was pursued. One of the main factors that contributed to the preservation and development of the cultural heritage was Crimean Tatar folk songs, which combined oriental chants, Turkic culture with autochthonous elements of the Crimean region and acted as carriers of our traditions. O. Humeniuk, a Ukrainian researcher in her article «Crimean Tatar Folk Song in Scientific Research of the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries» notes the «harmonic richness, oriental originality» of Crimean Tatar song, which is reflected in the cultures of other nations, including Ukrainian one. [4, c. 120].

A well-known human rights activist and dissident Petro Hryhorenko wrote in his defense speech prepared for the trial of 10 representatives of the Crimean Tatar people in Tashkent, «Who are the criminals?» «They wanted to exterminate the Crimean Tatars as a nation, partly physically, and then through assimilation. It was for this reason that the Crimean Tatars were deprived of their eternal homeland... The Crimean Tatar national autonomy, the Crimean Tatar language, the Crimean Tatar literature, the spiritual life of the people, their beliefs, traditions, and holidays were eliminated» [2, p. 236].

In their article «Crimean Tatar Music», O. Humeniuk and H. Mambetova distinguish two types of Crimean Tatar folk songs by region of residence: songs of the steppe region and those of

the mountainous or coastal regions [5]. The first type is characterized by an ascetic nature, while the second is distinguished by bright melody and emotionality. The motifs and plots of the songs cover various aspects of the people's life, from everyday and lyrical songs to epic themes. In the review of the book "Eshil Yaprak Arasinda Kirmızı Gul... - A Red Rose in the Green Leaves. The Crimean Tatar folk love song. Poetic texts, translated by V. Humeniuk and L. Vakhnin, are devoted to the theme of love [1, p. 272].

Among the main genres of songs are lyrical songs of «mane» («Don't fly, crow» (Uchma and Kargam), «Fisherman» (Balychchim)), epic songs – «destans» («Yedige», «Tair and Zore») [3, p. 111], where music is combined with recitative, and humorous songs such as «beitas» («Keday's Verses», «Blind Son» (Ker Ogly)) and «takmaks» («The Legend of Yusuf»). The former are characterized by elements of satire, the latter by rhythmicity. An important phenomenon in Crimean Tatar song was the deportation songs «My Beautiful Crimea» («Hey, Guzel Kyrym»), «Palai Ural» («Ural Dagi») and «Green Crimea» (Eshil Kyrym), which became the most famous musical embodiments of the idea of nostalgia, the image of the Crimean Tatars' longing for their homeland.

Thus, the Crimean Tatar folk song under totalitarianism became an important carrier of the values, mentality, and traditions of the people, as well as a means of preserving their authenticity and national memory.

Список використаних джерел

1. Вахніна Л. Кримськотатарська народна пісня про кохання та її українські фольклористичні й перекладацькі інтерпретації [рец.: Ешил япрак арасында кырмызы гуль... – В зелен-листі червона троянда... Кримськотатарська народна пісня кохання. *Поетичні тексти*. Упоряд., автор вступ. статті О. Гуменюк. Переклав з кримськотатарської В. Гуменюк. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, 2018. 329 с.
2. Григоренко П. Кто ж злочинці? Захисна промова, підготовлена для виступу на суді над десятима представниками кримськотатарського народу в м. Ташкенті. *Генерал Петро Григоренко: Спогади, статті, матеріали*. Київ : Смолоскип, 2008. С. 234–242.
3. Гуменюк В. Романтичний дестан «Таір і Зоре» в контексті кримськотатарської фольклорної епіки. *Учені записки Національного таврійського університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 2014. Т. 27 (66). № 4. С. 109 – 116.
4. Гуменюк О. Кримськотатарська народна пісня в наукових дослідженнях кінця ХІХ– перших десятиліть ХХ століття. *Слов'янський світ: щорічник*. Київ, 2018. Вип. 17. С. 103–125.
5. Гуменюк О. М., Мамбетова Г. Р. Кримськотатарська музика. *Енциклопедія сучасної України*. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=1523 (з екрану 29.05.2020).
6. Мустафаєв Ф. М. Творча діяльність кримськотатарських композиторів ХХ століття: музичний та етнологічний виміри. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. 2020. №4. С. 166-172.

Дмитренко Алла Адамівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри музеєзнавства,
пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності
Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

РОЛЬ МУЗЕЇВ У ФОРМУВАННІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Проблемам формування освітнього середовища на всіх етапах здобуття освіти (від дошкільної освіти до закладів передвищої фахової і вищої освіти) значну увагу приділяли і класики педагогічної думки й сучасні дослідники, які уточнюють і розвивають саме поняття освітнього середовища, наголошують на співвідношенні понять «освітнє середовище», «освіта», «освітній простір» та ін., відзначають роль освітнього середовища в набутті компетентностей і формуванні особистості здобувачів освіти. Автори піднімають питання ролі інформаційних технологій, економічного чинника та ін. у формуванні освітнього середовища

7. Культура як чинник формування освітнього середовища: стратегії, технології, практики

[1; 2; 4; 7].

В останні роки значна увага приділяється дослідженню ролі музеїв у формуванні освітнього середовища у зв'язку з чим формується, уточнюється і розвиваються поняття «музейний простір», «музейна педагогіка», «засоби музейної педагогіки» та ін. Значну увагу цим питанням приділяє Н. Шахірєва, яка досліджує питання ролі музейного / музейно-освітнього середовища у системі професійної підготовки фахівців-педагогів. Авторка піднімає проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів, формування їх педагогічної майстерності та інтелектуально-морального виховання здобувачів педагогічної освіти засобами музейно-освітнього середовища. Авторка розглядає музеї закладів освіти як «музейне предметно-просторове освітнє середовище», яке дозволяє здійснювати «гуманітаризацію освіти». Цікавою є думка про те, що теоретичні знання часто залишаються пасивними, а використання в процесі здобуття освіти музейних експозицій і колекцій сприяє формуванню «уявлень» про майбутню професію здобувачів освіти, «виховує культуру», формує «історичну пам'ять» і «досвід суспільної практики» майбутнього вчителя [10–11].

Чимало дослідників розглядають роль музейно-освітнього середовища у системі професійної підготовки вчителів історії, фахівців музейної справи та ін. [6]. Як засіб формування «культурної компетентності» розглядають музейне освітнє середовище Л. Шевцова та О. Валенкевич. Авторки наголошують, що саме через відвідування музеїв (включення музейного простору в систему освіти) відбувається формування «творчих здібностей» здобувачів освіти [12]. О. Караманов вважає, що музейне освітнє середовище музею є настільки ж ефективним, як і освітнє середовище безпосередньо закладу освіти. Музейне освітнє середовище впливає на «культурознавчий світогляд людини» [5].

Світові та вітчизняні практики інтеграції музеїв в освітній простір аналізує С. Гаврилюк, яка, наголошуючи на взаємодії освітніх закладів і музеїв, відзначає роль «новітніх технологій музейної освіти» у «формуванні нового способу мислення..., побудові індивідуальних освітніх траєкторій, підвищенню мотивації до навчальної діяльності...» ін. [3].

Саме зважаючи на залученість музейного простору до загального освітнього середовища сьогодні маємо багато досліджень з цієї проблематики, що свідчить, з одного боку, про її актуальність, з іншого – про поширення практики взаємодії музейного і загального освітнього середовища.

Значний досвід співпраці музеїв і закладів освіти нагромаджений музеями Волинської області. Якщо говорити про формування музейно-освітнього простору, то варто розрізняти музеї при закладах освіти і музеї комунальної, приватної та ін. форм власності.

Сьогодні в кожній школі є якщо не музей, то музейна кімната переважно історичного, етнографічного, військово-патріотичного, природничого спрямування. І кожен заклад освіти використовує музейні експозиції у формуванні компетентностей здобувачів освіти та, особливо, у системі національно-патріотичного виховання. Як приклад назвемо Народний етнографічний музей «Світлиця» Луцького комунального закладу загальної середньої освіти «Ліцей № 14 імені Василя Сухомлинського Луцької міської ради», створений ще 1978 року. За роки функціонування музею у закладі освіти сформувалось справжнє музейно-освітнє середовище, яке пронизує усі напрями освітньої і виховної роботи. В основні – родинне виховання, яке проходить під гаслом «Корінням – в етнос, гіллям – у світову цивілізацію». Тільки той, хто має міцне коріння отримує можливість високого злету. Ліцей складається з родин, об'єднаних в межах кожного класу. І це не тільки здобувачі освіти! Це ще й батьки, дідуся й бабусі, тітки і дядьки та інші родичі, які беруть активну участь у родинних святах, у вихованні здобувачів освіти, у формуванні життєвої позиції.

Величезний досвід співпраці із закладами освіти і творенні єдиного музейно-освітнього простору має Волинський краєзнавчий музей, де пропонують спеціальні екскурсії, сформовані за навчальною програмою. І не тільки з історії, а й з математики (народні міри), географії, біології та ін. Цікаві екскурсії-казки для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку із циклу «Чарівні пори року» проводить відділ природи, наприклад, «Ой, Весна-красна, що ти нам, Веснонько, принесла» [9]. А музейна майстерня «Пташка» пропонує дітям різного

віку численні майстер-класи, поєднані з музейною експозицією. Тут і ліплення з глини, виготовлення різдвяних атрибутів, розписування писанок, створення мозаїки та ін. [8].

Значну роль у формуванні музейно-освітнього середовища відіграє Музей історії сільського господарства Волині – скансен, де здобувачі освіти можуть зануритися в атмосферу традиційного волинського села. Музейні експозиції дозволяють отримати предметні знання з історії, археології, природи. Окрім екскурсій тут проводяться численні майстер-класи, плетіння, таборування та ін.

Особливу роль у формуванні музейно-освітнього середовища відіграє Музей етнографії Волині та Полісся при Волинському національному університеті, який є базою підготовки фахівців «Музеєзнавство, пам'яткознавство» («Культурологія та музеєзнавство»).

В останні десятиліття фахівці-педагоги все частіше звертаються до залучення музейного середовища з метою формування освітніх і «культурних» компетентностей здобувачів освіти. Таких прикладів маємо дуже багато, починаючи від системи дошкілля до вищої освіти і навіть при підвищенні фаховості педагогів у закладах післядипломної освіти. Залученість музеїв дозволяє формувати «культурні компетентності», знання історії, культури, у т. ч. етнокультурних надбань народу.

Список використаних джерел

1. Ахновська І. О. Теоретичні засади формування освітнього середовища в контексті економічних знань. *Економіка і організація управління*. 2018. № 4 (32). С. 26–34. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILEA=&S21STR=eiou_2018_4_5.
2. Васківська Г. О. Освітнє середовище як чинник формування життєпростору старшокласників. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719930/1/VHO%202020%2004%2007.pdf>.
3. Гаврилюк С. Інтеграція музеїв в освітній процес: світові та українські практики. *Волинський музейний вісник*. Луцьк, 2024. С. 3–8. <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/25781/1/4-9.pdf>.
4. Заболотна А. Г., Ільченко Н. В. Інформаційне середовище як складова підготовки кваліфікованих фахівців. *Матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції «Формування сучасного освітнього середовища: теорія і практика»*. 36. наук. пр. / Редкол.: Н.В. Ільченко (голова) та ін. Ірпінь, 2020. С. 5–9. <https://tk.lntu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/-pdf>.
5. Молнар Т. І. Формування розвивального освітнього середовища в новій українській школі. *Педагогічні науки*. 36. наук. пр. 2024. № 105. С. 20–25. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4570/4036>.
6. Музейна майстерня «Пташка». URL: https://volynmuseum.com/programs_excursions:muzeyna_maysternya_ptashka
7. Цикл екскурсій-казок «Ой, весна-красна, що ти нам, веснонько, принесла?!» Із циклу «Чарівні казки року». URL: https://volynmuseum.com/news:tsikl_ekskursiy_kazok_oy_vesna_krasna_scho_ti_nam_vesnonko_prinesla_iz_tsiklu_ch.
8. Кулик І. Музейно-освітнє середовище як важливий чинник професійної підготовки майбутніх вчителів історії і суспільних дисциплін. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/3707/1>.
9. Шевцова Л., Валенкевич О. Музейне освітнє середовище як засіб формування культурної компетентності. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 74. С. 21–24. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/41343/1/5.pdf>.
10. Караманов О. Освітній простір і навчальне середовище. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika*. 2013. № 22. С. 291–300. URL: <https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/prace-naukowe-akademii-im-jana-dugosza-w-czestochowie-pedagogika/2013.pdf>.
11. Шахірева Н. Інтелектуально-моральний розвиток студентів засобами музейно-освітнього середовища. 2013. Вип. 123(2). С. 373–376. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?.
12. Шахірева Н. Музейно-навчальне середовище як контекст професійної підготовки педагога. *Науковий вісник*. 2010. Вип. 1.31. С. 194–201. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?

*Родінова Наталія Леонідівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ VS АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

У сучасному світі, де технології стрімко змінюють усі сфери життя, особливо актуальною набуває здатність розрізняти правду від вигадок. Ця здатність є критично важливою для збереження людської суб'єктності. Як зауважує Сідерітс, людство перейшло від трансформації навколишнього середовища до здатності трансформувати самого себе – процес, який він називає «локальною максимізацією корисності» [1]. Однак під впливом штучного інтелекту цей процес може викривлюватись: нові образи, нові ідеї та враження створюються штучно, підміняючи справжнє самопізнання. Сьогодні вже недостатньо бути просто чесною людиною, суспільство хоче бачити успіх, увагу, видимі результати. Це призводить до тиску, що часто підштовхує до використання непрозорих або маніпулятивних засобів для досягнення мети.

Особливо помітно ці трансформації проявляються у сфері освіти. З одного боку штучний інтелект відкриває нові можливості, а саме: персоналізований навчальний контент і завдання, автоматичний аналіз і оцінювання, рекомендації та підказки на основі аналітики. Ці можливості відкривають потенціал для якісного удосконалення освітніх процесів. Проте ці ж інструменти можуть створювати й ризики, зокрема, зниження мотивації до самостійного навчання, спокусу використання технологій не для розвитку, а для обходу правил.

Академічна доброчесність в цьому контексті постає не як абстрактне явище, а як жива, необхідна умова якісної освіти, адже вона ґрунтується на етиці, довірі та послідовності. Учасники освітнього процесу стають більш відкритими до нових цінностей, принципів і соціальних стандартів. Поняття академічної доброчесності відповідає базовим стандартам поведінки, які формуються в освітньо-науковій спільноті, включаючи дослідників, викладачів та студентів, і є ключовим для підтримання довіри між її членами. Академічно доброчесне середовище не можливо сформулювати ізольовано, воно формується через культуру, особисту відповідальність, у ньому чесність не є винятком, а є нормою.

Використання штучного інтелекту в освітньому середовищі сприяє продуктивності. ШІ допомагає підбирати інформацію, проводить попередню обробку даних, їх узагальнення та систематизацію, пришвидшує процес навчання. Але водночас і створює запитання, яким чином успішно імплементувати інноваційні технології, зокрема штучний інтелект, в сучасну освіту, не підриваючи основи академічної доброчесності?

Провідні закордонні заклади вищої освіти, що мають досвід свідомого етичного використання ШІ в освітніх процесах, визначили чіткі правила: межі дозволеного залучення ШІ, які саме дії буде розцінено як плагіат, а які сприятимуть підтримці навчального процесу. Також варто пам'ятати, що окрім переваг, ШІ має і ряд обмежень, а саме: використання застарілих даних, створення некоректного або вигаданого контенту, недостатня здатність до контекстуалізації, відсутність розуміння індивідуальних потреб користувача [2].

Частина викладацької спільноти схильні вважати, що саме ШІ став головною причиною зниження рівня академічної чесності. Інші розглядають причину глибше, вказуючи, що причина не в інструменті, а в способах оцінювання, методах навчання, загальній філософії освітнього процесу. Наприклад, якщо оцінювання ґрунтується переважно на запам'ятовуванні, студенти можуть відчувати спокусу скористатися інструментами ШІ як «шпаргалкою» для легкого отримання результату, оскільки це не вимагає глибокого розуміння матеріалу. Натомість, при зміщенні акценту на застосуванні знань, розвитку критичного мислення та створення оригінального контенту, інструменти ШІ стануть менш привабливими та менш корисними, адже ці завдання є складними для алгоритмів ШІ. Таким чином, хоча нові технології й створюють певні виклики, вони також стимулюють необхідну еволюцію в педагогічних під-

ходах. Їх поява змушує педагогів замислюватись над питаннями створення живої освіти, діалогічної та гнучкої, в якій чесність не буде обов'язком, а природнім результатом інтересу до навчання.

Показово, що в сучасному цифровому суспільстві спостерігається явище, яке дослідники називають «апатією до приватності», тобто зневірою у можливості захисту власних даних. Це схоже на концепцію Еріха Фромма про «втечу від свободи», коли індивід обирає зовнішній контроль замість свободи з метою уникнення відповідальності. Аналогічно, пасивність у питаннях академічної етики теж може бути наслідком цієї тенденції – очікування, що технологія «побачить» порушення, замість того, щоб діяти свідомо.

Найбільш обговорюваними на сьогодні залишаються мовленнєві моделі. Звісно, вони можуть вважатися ефективними інструментами підтримки, а з іншого боку – засобами маніпуляції. Їхнє неправильне застосування призводить до знецінення сутності освіти. Означена проблема криється не лише у факті шахрайства, а в трансформації саме ставлення до навчання, коли учні та студенти починають сприймати обхід правил як норму.

Особливої уваги заслуговує дослідження Університету Меріленда (2023 р.), в якому проаналізовано ефективність інструментів виявлення ШІ-контенту. Виявилося, що навіть найсучасніші системи, зокрема і ті, що засновані на аналізі стилю і логічності тексту, дають високий відсоток похибки. Більше того – ці системи можна легко обійти шляхом простого перефразування. У деяких випадках точність ідентифікації ґрунтувалась на рівні випадку. Отже, дослідники дійшли наступного висновку: покладатись виключно на технологічні засоби у боротьбі з академічним шахрайством не можна. Натомість необхідно використовувати комплексний підхід, що поєднає етично орієнтований підхід, зміни у навчальному середовищі, методи оцінювання, глибше розуміння природи навчання [3].

Відповідно, у сучасній педагогіці набувають поширення альтернативні форми оцінювання такі як: усні виступи, аналітичні проекти, командні кейси. Подібні завдання не тільки ускладнюють нечесне використання ШІ, але й стимулюють розвиток навичок співпраці, аргументації, рефлексії.

Розглядаючи інструменти ШІ, необхідно виокремити допоміжні засоби (як то Grammarly, QuillBot, Reverso, Paper Rater), що полегшують роботу з мовою, стилем і логічною організацією матеріалу, та замінні, які застосовуються для повного виконання завдання без участі користувача. Усвідомлення цієї межі є критично важливим. Адже, навіть, такі сильні розробки, як Turnitin або аналогічні інструменти перевірки на плагіат, не дають стовідсоткового результату.

Мовленнєва модель, якою є ШІ, не має власного досвіду, емоцій або глибокого розуміння контексту. Вона не здатна створити оригінальний текст, що має власну інтелектуальну цінність. І якщо студент не осмислює матеріал, не бере відповідальність за кінцевий результат – навчання у такому випадку втрачає сенс. Але, за умови свідомого використання ШІ, технологія стає помічником.

Отже, ключовим завданням сучасної освіти є не боротьба із самими технологіями, а формування нового освітнього середовища – такого, яке стимулює самостійність, розвиває цінності, підсилює мотивацію до справжнього навчання та сприяє зміцненню академічної доброчесності в цифрову епоху.

Список використаних джерел

1. Sushchenko A., Yatsenko O. Human, All Too Human: Do We Lose Free Spirit in the Digital Age? *Humanities*. 2025. Vol. 14, No 1. <https://www.mdpi.com/2076-0787/14/1/6>
2. Родінова Н. Використання цифрових платформ для формування медіаграмотності у здобувачів вищої освіти. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2024. № 13. <http://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/454>
3. Sadasivan V.S., Kumar A., Balasubramanian S., Wang W., Feizi S. Can AI-generated text be reliably detected? 2023. [Electronic resource] <https://doi.org/10.48550/arXiv.2303.11156>

*Кулініч Олена Володимирівна,
здобувачка освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Кравченко Анастасія Ігорівна,
докторка мистецтвознавства, доцентка,
доцентка кафедри музичного мистецтва
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

КОРОЛІВСТВО САУДІВСЬКА АРАВІЯ НА МАПІ СВІТУ: КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ ТА КОМУНІКАТИВНИЙ ВИМІРИ

На сьогодні Саудівська Аравія є важливою фігурою на світовій геополітичній арені. Вона займає позицію найбільшого експортера нафти у світі, на її території знаходяться найважливіші святі паломницькі міста Мекка та Медина, вплив Королівства в арабському регіоні постійно зростає. В останні роки країна демонструє все більшу відкритість до міжцивілізаційної комунікації, однак все ще залишається мало вивченою та зрозумілою для західного світу.

Історія різних культур, що існували на території Саудівської Аравії, налічує понад 5000 років. Різні цивілізації впливали на розвиток території завдяки географічному розташуванню у центрі стародавніх торговельних шляхів, які простягалися до Південної Азії, Середземномор'я і Єгипту та служили важливою сполучною ланкою між Індією і Далеким Сходом, з одного боку, та Візантією і середземноморськими землями, з іншого.

Поява ісламу у 7 ст. н. е. стало переломним моментом для Аравії та визначило культуру регіону. Протягом наступного століття після свого народження іслам поширився на захід до Атлантичного океану та на схід до Індії та Китаю. Це сприяло періоду динамічного розвитку в культурі, науці, філософії та мистецтві, відомому як ісламський «золотий вік» [9].

Протягом наступних століть територія Саудівської Аравії невпинно зазнавала змін: створення та розширення різних ісламських імперій до X ст., виникнення окремих невеликих мусульманських держав у період до XV ст., перебування під владою Османської Імперії з XVI ст. У середині XVIII ст. союз мусульманських релігійних реформаторів-ваххабітів і сім'ї Саудів сформував у Центральній Аравії нову державу та суспільство, що призвело до послідовного створення трьох саудівських держав [4]: перша саудівська держава (The Emirate of Diriyah) виникла у 1727 р., друга держава (The Emirate of Nejd) була створена у 1824 р., та сучасне Королівство Саудівська Аравія, започатковане у 1932 р. у результаті низки історичних завоювань представниками династії Саудів, спадкоємці якого займають правлячі державні позиції й до сьогоднішнього дня.

Ісламська та, в цілому, арабська культура значно вплинули на культурну обстановку Саудівської Аравії. Більшість поглядів і традицій походять від арабської цивілізації та ісламської спадщини: і по сьогодні саудівське суспільство глибоко релігійне, консервативне, традиційне та сімейне. Крім цього, на культуру Саудівської Аравії вплинули швидкі зміни, спричинені відкриттям у 1932 році великих нафтових родовищ. До цього нове царство короля Абдулазіза ібн Сауда було дуже бідним. Це було пустельне королівство з небагатьма природними ресурсами та майже повною відсутністю промисловості. Основною статтею доходів були прибутки від паломництва до святинь в Мецці та Медині [7]. Завдяки експлуатації нафтових ресурсів країна перетворилася зі збіднілого кочового суспільства на потужного товаровиробника лише за декілька десятиліть.

Сучасна Саудівська Аравія – це держава, яка намагається адаптувати свою політичну та релігійну систему до вимог нового тисячоліття, це країна регіонального та глобального значення, яка прагне пристосуватися до нового світу, зберігаючи при цьому свою унікальну ознаку ісламського фундаменталізму [1]. Своїми діями країна демонструє готовність до глобалізаційних змін та новітніх реформ. Так, з 2005 по 2015 рр. король Абдулла бін Абдулазіз

аль Сауд поступово модернізував Королівство за допомогою низки соціальних та економічних ініціатив, які включали розширення зайнятості та соціальних можливостей для жінок, залучення іноземних інвестицій, підвищення ролі приватного сектора в економіці та сприяння найму іноземних працівників [2]. Реформи короля Абдулла прищвидшилися за час правління принца Мохаммеда бін Салмана, який зійшов на престол у 2015 р. Зовнішня політика принца зорієнтована на міжкультурну комунікацію між Сходом та Заходом. Так, у 2016 р. урядом Саудівської Аравії було оголошено про початок впровадження державної ініціативи під назвою «Saudi Vision 2030», одними з головних цілей якої є «трансформування унікального стратегічного розташування країни на глобальний центр, що поєднує три континенти – Азію, Європу та Африку» [10] та збільшення економічної, соціальної та культурно-мистецької диверсифікації. Зокрема, в рамках програми було розроблено та імплементовано першу національну стратегію в сфері музичного мистецтва, ключовим напрямом якої є розвиток музичного сектору в Саудівській Аравії, а також внутрішнє, регіональне та міжнародне партнерство.

Отже, Саудівське королівство та його народ відігравали вагомий роль протягом всієї історії. Сьогодні в глобальній економіці статус Саудівської Аравії як найбільшої нафтової наддержави надає їй політиці впливу, який поширюється далеко за межі її кордонів. Королівство демонструє все більшу відкритість до міжцивілізаційної комунікації. Однак, неможливо зрозуміти сьогодишню Саудівську Аравію, не вивчивши її ісламське коріння та багатовікові арабські традиції, які формують ядро королівства.

Список використаних джерел

1. Bowen, Wayne. The history of Saudi Arabia. Westport, Conn. : Greenwood Press, 2008. 175 p.
2. Central Intelligence Agency : вебсайт. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/saudi-arabia/> (дата звернення: 17.06.2024).
3. Dakheel, Maysoon. Saudi Arabian educational reforms: a road from traditionalism to modernization. *British Journal of Education*. 2017. Vol. 5, № 7, P. 69-82.
4. Encyclopedia Britannica : вебсайт. URL: <https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia> (дата звернення: 17.06.2024)
5. Eskandarany, Abdullah. Enhancing boardroom diversity in Saudi Arabia. Berlin/Boston, 2023. 172 p.
6. Menoret, Pascal. The Saudi enigma / Transl. by Patrick Camiller. London & New York : Zed Books, 2005. 276 p.
7. Saudi Arabia – a country study / edited by Helen Chapin Metz. Library of Congress, 1993. 398 p.
8. Saudi Arabia country handbook. United States : Marine Corps Intelligence Activity MCIA, 1993. 128 p.
9. The Embassy of the Kingdom of Saudi Arabia : вебсайт. URL: <https://www.saudiembassy.net/culture-art> (дата звернення: 14.06.2024).
10. Vision 2030 : вебсайт. URL: <https://www.vision2030.gov.sa/en/vision-2030/leadership-message/> (дата звернення: 16.06.2024).
11. Wynbrandt, James. A Brief History of Saudi Arabia. Infobase Publishing, 2010. 364 p.

*Торконяк Наталія Ігорівна,
здобувачка освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Левко Вероніка Іванівна,
кандидатка мистецтвознавства, доцентка,
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

СУЧАСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (на прикладі лемківської пісні «Гамерицький край»)

Сучасні глобалізаційні процеси, маючи різновекторний характер, здійснюють вагомий вплив на зміст і напрямки розвитку локальних культур у загальносвітовому постпостмодерному континуумі. Поряд із низкою позитивних результатів, створення так званого «світового села» (М. Мак-Люен [5]) спричиняє проблему уніфікації, що, у свою чергу, веде до стирання національних ідентичностей і є вагомою проблемою другої половини ХХ – початку ХХІ століть. Водночас, оскільки, за твердженням авторки теорії національної ідентичності М. Гібернау, «властива нації окрема культура вирізняє її з-поміж решти інших націй і править за її презентаційну картку в міжнародній спільноті» [1, 26], саме культурні практики стають факторами спротиву глобальному знищенню локальних етнічних ідентичностей та інструментами їх подальшого збереження.

Національна ідентичність як комплекс уявлень, завдяки яким людина ідентифікує себе з певною спільнотою як «своєю» на основі спільних мови, звичаїв, міфів, традицій тощо (Е. Д. Сміт [4]), на глибинному – ментальному – рівні відображається в музичній культурі, формуючи, таким чином, ідентичність музичну. Дослідниця цієї проблеми у музикознавстві Х. Охтіва визначає національну ідентичність як «синкретичний феномен, що визначається специфічною сукупністю рис національного характеру (психоментальних ознак і поведінкових реакцій) у процесі національної самоідентифікації крізь призму любові до свого народу і його цінностей та є головним чинником для «запуску» механізмів національного самозбереження» [3, 188].

Продовжуючи думки дослідниці, висунемо спробу трактування музичної ідентичності як ментального стрижня – *інваріанту*, в якому зосереджено базові ознаки музичного твору, що залишаються незмінними у процесі сучасних інтерпретацій і завдяки яким, власне, той чи інший твір ідентифікується як такий, що належить до певної етнічної культури. Таким чином, оскільки у сучасній науці музичний твір трактується як «самостійна музично-інтонаційна програма, що розкривається як художнє ціле у взаємодії еталонних слухових уявлень та їх інтерпретацій» (В. Москаленко [2, 140]), то обґрунтований вище «ідентичнісний інваріант» залишається незмінним зерном у процесі різноманітних виконавських інтерпретацій, у тому числі у випадку естрадної трансформації традиційного фольклору.

Розглянемо лемківську пісню «Гамерицький край» з метою виявлення тих виражальних особливостей, які впливають на формування етнічної ідентичності. У вербальному тексті виражена глибока та сильна любов до рідної землі, символами якої є «хижа» (хата), «верхи зеленії» (ліси на Бескидах), «сойки сиві», «мамичка з няньом», – головні маркери краю, до якого звучить звернення «моя страно». Усі ці сповнені етнічного колориту лексеми яскраво відображають лемківську ідентичність та, у цілому, змальовують атмосферу життя однієї із найзахідніших гілок українства. Ключове почуття, яке створюється у поетичному тексті – жаль за рідним краєм, який перевищує усі випробування: «Ой, в нас превелика біда – / Не можна заробить хліба». Та відчуття любові перевершує незгоди, стримує від вимушеної еміграції: «Хоц в нас біда – не поїду / В гамерицький край».

Музичний текст народної пісні оснований на постійній ладовій мінливості паралельно-перемінного міноро-мажору, мелодична лінія проходить хвилеподібно в межах двох трихор-

дів – нижнього мінорного та верхнього мажорного із короткочасним розростанням до чотирьохордів. У завершеннях фраз використовуються низхідні квартали, терцієві та секундові ходи, що мають плагальне забарвлення. Усі описані характеристики зближують пісню з давніми вірцями традиційного фольклору, а водночас – виявляють особливий «жаль» за рідним краєм, відображаючи питомі національні кордоцентричність і зв'язок із землею.

Твір широко відомий у виконанні Петра Кармалюка, Христини Соловій і Святослава Вакарчука, Софії Федіни, Юлії Дошни, Аннічки, Меррі Содді, Ганни Михалевич з гуртом «Riverland», гурту «Rock-N» та інших солістів і колективів. Одна з виконавсько-інтерпретаційних версій пісні, яка чекає на свого слухача, створена на основі аранжування Усеїна Бекірова, належить авторці даного дослідження (вокал) з НАОНІ України.

Список використаних джерел

1. Гібернау М. Ідентичність нації / пер. з англ. П. Таращука. Київ : Темпора, 2012. 303 с.
2. Москаленко В. Теоретичний та методичний аспекти музичної інтерпретації : автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства : 17.00.02. Київ, 1994. 25 с.
3. Охітва Х. Українська естрадна пісня Галичини 1930–1980-х років як засіб творення національної ідентичності : дис. ... д-ра філософії : 025. Київ, 2024. 237 с.
4. Сміт Е. Д. Національна ідентичність / пер. з англ. П. Таращука. Київ : Основи, 1994. 223 с.
5. McLuhan M. The Mechanical Bride: Folklore of Industrial Man. New York : The Vanguard Press, 1951. 220 p.

Дворяткіна Олександра Євгенівна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтва, м. Київ

Науковий керівник – Садовенко Світлана Миколаївна,
заслужена діячка мистецтв України,
докторка культурології, професорка,
професорка кафедри музичного мистецтва
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва, м. Київ

ТЕМА КОХАННЯ В ІТАЛІЙСЬКІЙ ОПЕРІ

Кохання, безсумнівно, найглибше та найчарівніше з усіх почуттів, які переживає людина. Воно має в собі дуже велику силу, може змінити саму людину та проходить з нею через усе життя. Це почуття приносить не тільки радість, але й страждання.

Найвищим проявом почуттів та творчості людини постає мистецтво. Найпопулярнішими видами мистецтва є живопис, архітектура, скульптура, література, кінематограф, театр та музика.

При перегляді, або прослуховуванні творів мистецтва на перше місце виступає емоційна складова, естетичне переживання, насолода. Сприймання творів мистецтва бере за живе, захоплює та надихає [1, с. 8].

Протягом усієї історії людства митці створювали величезну кількість музичних творів, які присвячували кохання. Як відомо, воно приносить не тільки радість та надихає на героїчні подвиги, але й може призвести до злочину та закінчитись божевіллям або смертю. Увесь час митці намагалися та намагаються передати людські почуття, всю їх глибину та силу. Саме опера може якнайточніше передати внутрішній стан людини: її почуття, мрії, сподівання.

Оперу вважають одним із найпарадоксальніших продуктів художньої творчості. Італійське слово *opera* перекладається як твір, творчість, діяльність. Опера – це вид музично-театрального мистецтва; музично-драматичний твір, оснований на синтезі слова, сценічної дії та музики. Отже, в опері поєднуються воедино:

– симфонічна музика (оркестр, який відіграє дуже важливу функцію);

7. Культура як чинник формування освітнього середовища: стратегії, технології, практики

- вокальна музика (наявні співаки);
- поезія і драматичний театр (в оперних спектаклях є театральна дія, трагічний чи комічний сюжет);
- нерідко в опері є балет;
- живопис (використовуються спеціальні театральні декорації і костюми) [2].

Оперний жанр починає свою історію саме в Італії, де флорентійська група композиторів-гуманістів вирішила, що музика повинна бути вільною від середньовічних рамок. Вони взяли за відновлення давньогрецької трагедії та об'єднали драматичне декламування з піснею.

Цей жанр музичного мистецтва *opera* сподобався публіці. З'являються венеціанська, неаполітанська та римська оперні школи. Венеціанська – є головною у формуванні італійської вокальної школи «bel canto». Bel canto – плавний, широкий, гарний спів, в основі якого лежить кантилена. Цей спів відкрив співакам можливість всебічного розвитку та реалізації голосу, техніки, індивідуальних якостей та художніх здібностей. [3, с. 10].

Ранній романтизм італійської опери та епоха класичного бельканто найбільш відобразилися в творчості Вінченцо Белліні та Гаetano Доніцетті. В оперній кантилені Белліні та Доніцетті додалася імпульсивність прояву безпосереднього почуття [4].

Опера «Капулетті та Монтеккі» В. Белліні – це лірична трагедія, яка оспівує історію кохання шекспірівських Ромео і Джульєтти. Вона дуже емоційна та точно передає почуття героїв, їх палке кохання. Белліні зумів втілити у своїй творчості одну з найважливіших рис італійського характеру: елегантну ніжність [5]. В опері В. Белліні «Пуритани» історичні події проєктуються на любовний трикутник та масштабно представлено внутрішній конфлікт героїні: її мучать ревності і співчуття, любов та ненависть, душа бідної дівчини не витримує нелюдської напруги, що призводить до божевілля [4].

Творчість Гаetano Доніцетті вимагала від співака неабияких акторських здібностей. Він намагався поєднати вокальну майстерність з драматичною грою. Опер «Фаворитка», «Лукреція Борджія», «Лючія ді Ламмермур», згідно рецензій багатьох газетних видань, характеризують незвичайне музично-драматичне обдарування автора [5].

Одна з важливих постатей у оперному мистецтві – італійський композитор та диригент Джузеппе-Фортуніно-Франческо Верді. Історія кохання у персоналії Джузеппе Верді є дуже яскравим історичним прикладом. Після трагічних подій у житті композитора, у 1840-х роках він створює опери в історико-героїчному жанрі. Однак все змінюється під час його перебування у Парижі. Верді зблизився з молодого співачкою Джузеппіною Стреппоні, яка виконувала партії у його операх. Композитор закохався. Сила любові робить з ним неймовірно – у 1850-х роках Верді створює свої шедеври – «Ріголетто», «Трубадур» і «Травіата». Отже героїчні опери позаду, персонажі новостворених драматичних опер – звичайні люди зі своїми характерами та почуттями. Нетлінна тема кохання розкрита з неймовірною правдивістю та невичерпною силою.

Композитор Джузеппе Верді був блискучим майстром драми людських сердець: картини любові, зради й помсти, які показують силу почуттів у контексті непереборних обставин, де кожен персонаж стикається з важким вибором і трагічними наслідками своїх дій [6].

Джакомо Пучіні починає свій творчий шлях на початку виникнення веризму. Він слідував естетиці Верді, але продовжував традиції класичної італійської опери. Тому його творчість глибша від інших веристів. Його опери «Манон Леско», «Богема», «Тоска», «Чіо-чіо-сан», «Мадам Баттерфляй» характеризуються реальними життєвими сюжетами та характерами персонажів, глибоким ліризмом і психологією почуттів. Джакомо вважають останнім великим композитором Італії,

Основою творчості Дж. Пучіні постають жіночі образи. Парність головних персонажів, зумовлена провідною темою кохання, дозволяє Пучіні обирати жіночий образ як жертвовний, що несе ноту високого трагізму, здатною на трагічний вчинок в операх Пучіні виявляється саме жінка. Такими є Тоска, Ліу, Чіо-Чіо-Сан, Мімі [7].

Тема кохання в італійській опері, починаючи від витоків й до сьогодення, проходить

через усі епохи розвитку оперного мистецтва та всебічно розкривається в ньому.

Список використаних джерел

1. Українська та зарубіжна культура. Лекції.
URL: https://jetiq.vntu.edu.ua/fm/fdb/1049/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%82%D0%B0_%D0%B7%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%B1%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0_%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0_%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%97.docx (дата звернення 01.04.2025).
2. Оперне мистецтво. URL : https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/2sidlecka_praktychna_kulturologiya_ch1/content/roz17.html (дата звернення 01.04.2025).
3. Гнидь Б.П. Історія вокального мистецтва. Київ, 1997. 320 с.
4. Джулай Г.А. «Пуритані» В. Белліні в річищі жанрово-стильового синтезу романтичної музичної драми // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Випуск 44/2023. Рівне: РДГУ, 2023.
5. Шуляр О.Д. Історія Вокального мистецтва: І ч. Монографія: 2-ге видання, перероблене та доповнене. Івано-Франківськ, 2014. 391 с.
6. Український інтернет журнал «Музика». URL : <http://mus.art.co.ua> (дата звернення 01.04.2025).
7. Yiwen, Z. Оперна творчість Дж. Пучіні як феномен пізньоромантичного розуміння теми «вічно жіночого». Музичне мистецтво і культура. Випуск 25/2017, 76-87. URL : <https://doi.org/https://doi.org/10.31723/2524-0447-2017-25-76-87> (дата звернення 01.04.2025).

Опунін Володимир Геннадійович,
здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтва, м. Київ

Науковий керівник – Садовенко Світлана Миколаївна,
заслужена діячка мистецтв України,
докторка культурології, професорка,
професорка кафедри музичного мистецтва
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва, м. Київ

БАС В ОПЕРНОМУ МИСТЕЦТВІ: РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ

Бас – це найнижчий чоловічий голос, що має важливу роль у створенні звукової палітри оперного складу. В епоху бароко та класицизму бас був використовуваний у більш обмежених і технічно простих ролях. З розвитком оперного мистецтва в 19 столітті басы отримали більше можливостей для розкриття свого вокального потенціалу в драматичних і складних композиціях.

Басовий голос здатний передавати велич, драматизм і серйозність, що часто вимагається для виконання важливих ролей у класичних операх.

До особливостей вокальної техніки баса належать: низький діапазон голосу (діапазон від «мі» великої октави до «мі» («фа-дієз») першої октави) і здатність створювати потужний, глибокий звук.

Техніка виконання басом вимагає сильної підтримки дихання, хорошого контролю над тембром і здатності зберігати ясність у низьких регістрах.

Варто зауважити на типах басових голосів, а саме :

Бас профундо – голос глибокого та темного звучання з потужними низькими нотами. У хоровому співі називається «центральною» басом.

Бас кантанте – другий тип сценічного баса. Порівняно з басом профундо має легший низ і водночас яскравий металевий верх.

Бас-баритон – перехідний тип між басом і баритоном, з більш широким діапазоном і

7. Культура як чинник формування освітнього середовища: стратегії, технології, практики

більш виразними вокальними можливостями.

Октавіст – найнижчий різновид басу з діапазоном від ля контроктави до ля малої октави. Найчастіше використовують у православних хорах.

В оперних постановках бас часто грає важливі соціальні ролі – від королів і вельмож до злодіїв і релігійних лідерів.

Відомі образи: Виборний («Наталка Полтавка»), Тарас Бульба («Тарас Бульба»), Король Рене, Філіпп II («Дон Карлос»), Зарастро («Чарівна флейта»), Максим Кривоніс («Богдан Хмельницький»), Дон Базиліо («Севільський цирульник»), Фігаро («Весілля Фігаро»), Барон Окс («Кавалер троянди»), Фальстаф («Віндзорські пустунки», Отто Ніколаї), Каспар («Вільний стрілець») та інші.

Відомі виконавці басових партій: Гмиря Борис Романович, Пухальський Олександр Петрович, Паторжинський Іван Сергійович, Донець Михайло Іванович, Бутенко Іван Пилипович, Стефанович Михайло Павлович, Частій Микола Андрійович, Червонюк Євген Іванович, Швець Михайло Федорович, Кікоть Андрій Іванович, Кочерга Анатолій Іванович, Швидкий Вадим Семенович та інші.

Отже, бас в опері є не тільки важливою складовою вокального ансамблю, але є важливим засобом для передачі складних емоційних і драматичних аспектів. Завдяки своїй глибині та силі, бас може значно вплинути на загальний вигляд та виразність оперної постановки.

*Доценко Вадим Юрійович,
здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв України, м. Київ*

*Науковий керівник – Садовенко Світлана Миколаївна,
заслужена діячка мистецтв України,
докторка культурології, професорка,
професорка кафедри музичного мистецтва
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

МОТИВАЦІЯ ТА ДЕМОТИВАЦІЯ У ВИХОВАННІ ВОКАЛІСТА

Вокально-виконавське мистецтво як невід’ємна частина музичної педагогіки охоплює ланцюг складних проблем, розв’язання яких потребує використання розмаїтих професійних теоретичних знань і практичних вокальних прийомів [4, с. 233]. Наприклад, у вихованні та формуванні успішного вокаліста мотивація відіграє ключову роль. Розуміння механізмів мотивації та демотивації дозволяє створювати ефективне освітнє середовище, сприяти розвитку творчого потенціалу для досягнення високих виконавських результатів. А ось недостатнє розуміння й некоректне застосування методів мотивації та демотивації у вокальній педагогіці можуть призводити до зниження інтересу до навчання, розвитку невпевненості у власних силах та, як наслідок, до гальмування професійного зростання. Отже, мотивація та демотивація є потужними інструментами у вихованні вокаліста, які можуть як сприяти, так і перешкоджати його розвитку.

Мотивація – рушійна сила вокального мистецтва. Оскільки нам відомо, що вокал – це не просто набір звуків, це виявлення душі, емоцій та історій [2, с. 6]. Проте, як і будь-яке мистецтво, вокал потребує наполегливості, праці та, звісно ж, мотивації. Саме вона є тим внутрішнім двигуном, який спонукає нас долати труднощі, розвиватися та досягати нових вершин. А наша внутрішня мотивація є тим ключем до успіху, вона є найсильнішою, бо, коли людина щиро захоплена вокалом, вона готова присвячувати йому години, незважаючи на втому чи невдачі. Вона шукає можливості для розвитку, відвідує майстер-класи, слухає улюблених виконавців і постійно вдосконалює свою техніку. Також не менш важливою є й зовнішня мотивація. Це підтримання рідних, друзів, викладачів, а також визнання слухачів. По-

хвала за успіхи, поради та настанови, можливість виступати на сцені – усе це стимулює до подальшого розвитку та надихає на нові звершення.

Для мотивації потрібно зважати на підвищення інтересу та залученості, бо мотивована людина відчуває ентузіазм до навчання, прагне до самовдосконалення та з більшою ймовірністю досягне успіху. Також позитивні стимули, як-от похвала, визнання досягнень та цікаві завдання, можуть підтримувати високий рівень мотивації. Розвиток наполегливості та працьовитості – це мотивація, що спонукає вокаліста до регулярних занять, подолання труднощів і постійного розвитку своїх навичок, а ще встановлення реалістичних цілей та відстеження прогресу можуть допомогти підтримувати мотивацію на високому рівні. Також важливим чинником може бути формування позитивного ставлення до навчання. А саме вмотивована особа сприймає навчання як можливість для самореалізації, а не як обов'язок. Створення сприятливої та підтримувальної атмосфери на заняттях може сприяти формуванню позитивного ставлення до навчання.

Важлива та цінна мотивація у вихованні вокаліста, насамперед, тим, що стимулює до наполегливої праці, бо він готовий витратити час і зусилля на вдосконалення своїх навичок [3, с. 16]. Також не боїться труднощів і наполегливо працює над подоланням недоліків. Також це підвищує самооцінку, бо успіхи, досягнуті завдяки мотивації, підвищують упевненість у собі. Розвиває творчий потенціал, бо мотивація спонукає до пошуку нових ідей і творчого самовиявлення. Формує любов до музики, бо мотивація допомагає глибше відчути красу музики та задоволення від співу. Вокаліст починає сприймати вокал не як рутинну роботу, а як творчий процес. Отже, мотивація – це динамічний процес. Вона може змінюватися із часом, але головне – не втрачати зв'язок зі своїм внутрішнім «я» та продовжувати рухатися вперед. Вокал – це подорож, і мотивація – ваш надійний компас на цьому шляху.

На противагу мотивації у вихованні вокаліста є демотивація – це процес або сукупність чинників, які призводять до зниження інтересу, ентузіазму й мотивації до навчання та розвитку вокальних навичок. Це може серйозно вплинути на прогрес вокаліста та його ставлення до музики загалом. Бо це передусім призводить до втрати інтересу. Негативні відгуки, критика та невдачі можуть відбити бажання займатися вокалом. Вокаліст починає сумніватися у своїх здібностях і втрачає впевненість у собі. Також це гальмує творчий розвиток, бо страх помилок і критики може скувати творчу ініціативу. А найстрашніше, що це викликає негативне ставлення до музики, бо негативний досвід, пов'язаний із вокалом, може викликати відразу до мистецтва загалом.

Підтримувати мотивацію можна, якщо ставити реалістичні цілі, а саме розбивати великі завдання на маленькі кроки, щоб відчувати прогрес і не втрачати віру в себе. Не боятися робити помилки, бо кожна помилка – це можливість навчитися та стати кращим. Знайти одноподумців, бо найголовніше – це підтримання: спілкування з іншими вокалістами. І насамкінець не забувати насолоджуватися процесом, бо вокал – це насамперед задоволення [1, с. 13].

Отже, мотивація є ключовим чинником успішного виховання вокаліста, тоді як демотивація може серйозно перешкоджати його розвитку. Тому важливо знайти баланс між мотивацією та демотивацією, використовувати мотивацію для підтримання інтересу та залученості особи, уникати демотивації, яка може негативно вплинути на розвиток вокаліста. Важливо не лише мати мотивацію, але й уміти її підтримувати. Мотивація може бути різною для кожної людини. А також треба розуміти, що демотивація є нормальним явищем, і з нею можна впоратися. Саме тому важливо виконувати кроки для поліпшення своєї мотивації щодня.

Список використаних джерел

1. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів) : підручник. Київ : ЗАТ «Віпол», 2007. 174 с.
2. Кавун В. М. Виховання молодого вокаліста. Сольний спів. Спів на еластичному диханні : навч. посіб. з нотами, вокально-педагогічний репертуар. Вінниця : Нова книга, 2017. 352 с.
3. Можайкіна Н. С. Методика викладання вокалу. Хрестоматія : навч. посіб. Київ : Вид-во «Ліра-К» 2014. 216 с.
4. Садовенко С. М. Особливості вокально-виконавської діяльності здобувачів мистецьких закладів вищої освіти // Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі ХХІ століття: розмаї-

7. Культура як чинник формування освітнього середовища: стратегії, технології, практики

ття, взаємодія, єдність : зб. наук. пр. / упор. наук. ред., відп. за вип. С. Садовенко. Київ : НАКККиМ, 2021. С. 233–240. Режим доступу : https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/Akademiia/Vydannia/konferentsii/Diyalnist_produsera_v_kulturno-mystetskomu_seredovyshi.pdf

*Белець Світлана Петрівна,
методистка вищої категорії
кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ (УПРАВЛІНСЬКОЇ) ПРАКТИКИ

Незважаючи на велику кількість теоретичних знань, які здобувачі отримують під час навчання, часто виникає розрив між теорією та практикою. Практична підготовка дозволяє подолати цей розрив, надаючи здобувачам можливість побачити, як застосовуються теоретичні концепції в реальних ситуаціях, і розвинути практичні навички, необхідні для тієї чи іншої спеціальності.

Практична підготовка є обов'язковою складовою на всіх рівнях освіти, всіх галузях знань та освітньо-професійних чи освітньо-наукових програм. Освітньо-професійна програма (далі ОПП) спеціальності 073 Менеджмент «Менеджмент підприємницької діяльності» не є винятком. Відповідно до освітньо-професійної програми (далі ОПП) «Менеджмент підприємницької діяльності» для здобувачів другого ступеню вищої освіти «магістр» на практику виділено 15 кредитів або 450 годин на практичну підготовку, що розбиті на 4 види практики, а саме: Виробнича (педагогічна) практика; Виробнича (управлінська) практика; Виробнича (проектно-орієнтована); Переддипломна практика. [1]

Відповідно до робочої програми «Виробнича (управлінська) практика» метою практики є: «формування практичних навичок розроблення, прийняття та реалізації управлінських рішень, виконання службових обов'язків керівників лінійних та функціональних структур підрозділів підприємств та організацій на низовому рівні управління» [2]. Завданнями практики є:

- реалізація загальних функцій управління у лінійних та функціональних структурних підрозділах підприємств та організацій;
- прийняття оперативних рішень в межах своєї компетенції на низовому рівні управління підприємства або організації;
- оперативне управління первинними підрозділами підприємства чи організації – лінійними (основна діяльність) або функціональними (підготовча та допоміжна діяльність);
- керівництво підлеглими, компетенція яких не вища за молодших спеціалістів та технічних службовців. [2]

Однак, попри чітко визначені цілі та завдання, ефективність управлінської практики значною мірою залежить від якості її організації практики, участь бази практики та методичного забезпечення. Практика може сприяти формуванню навичок, орієнтованих на специфіку діяльності конкретної організації, що потенційно відкриває можливості для подальшого працевлаштування.

Отже, ефективність виробничої (управлінської) практики для магістрів спеціальності 073 «Менеджмент підприємницької діяльності» полягає у паралельному розвитку як спеціалізованих знань про діяльність конкретного підприємства, так і широкого спектру універсальних управлінських навичок, що є запорукою успішної та різноманітної кар'єри випускників.

Список використаних джерел

1. Освітньо-професійна програма «Менеджмент підприємницької діяльності». URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/abiturientam/OPNn/OPP_073_Menedzhment_mah.pdf (дата звернення: 14.03.2025).
2. Робоча програма дисципліни «Виробнича практика (управлінська)» URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/in_prakt_kulturolohii/K_art-menedzhment/upravlinska.pdf (дата звернення: 14.03.2025).

*Бас Оксана Іванівна,
старша викладачка
кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРА

Нові напрями розвитку економіки передбачають відповідні зміни в менеджменті. Компанії стають варіабельними, щоб швидко реагувати на запити ринку та дії конкурентів, відкритими, щоб застосовувати нові технології та втілювати ідеї, весь час розвиваються, щоб бути конкурентоспроможними.

Основним завданням менеджменту є ефективність. В сучасному діловому житті успіх в діяльності залежить не тільки від здатності вирішувати гарно структуровані задачі з окресленими даними, а й в умінні враховувати і використовувати невербальні знаки середовища та управляти, зважаючи на комунікативні бар'єри.

Обмін інформацією є одним із найскладніших процесів комунікації в організаціях, адже від отриманої інформації залежить ефективно прийняття управлінського рішення та отримання прибутку [1]. Відсутність навички встановлювати міжособистісні контакти, недосконалість у визначенні справжнього психологічного типу ділових партнерів, невміння професійно схилити бізнес-партнерів до своєї точки зору, «відчувати іншу людину» спричиняє в діловому спілкуванні дискомунікацію, коли менеджер вже не відрізняє те, що він хоче сам, від того, чого хочуть від нього інші. Це в результаті призводить до того, коли люди починають не розуміти один одного, що вказує на недосконалість їхніх комунікативно-управлінських здібностей.

Людський фактор у роботі нині є пріоритетним, адже, з одного боку, у зв'язку з ускладненням виробництва вартість людської помилки істотно зростає, а з іншого – посилюється конкурентна боротьба за нові ідеї та практичне їх втілення. Саме тому в сфері управління персоналом з'являються технології, спрямовані на забезпечення успішного розвитку підприємства [3]. Комунікативна культура є однією з них.

В менеджменті комунікативна культура розглядається – як частина корпоративної (організаційної) культури, що пов'язано із вивченням комунікативних компетенцій: так, комунікація може виконувати роль медіатора [4].

Мистецтво спілкування має велике значення для продуктивності працівника. У спілкуванні, як у фокусі, відображається культурний рівень та інтелект людини. Закономірне підвищення ролі комунікативної культури змушує посилити увагу до розвитку комунікативних здібностей [2]. Складно підготувати висококваліфікованого менеджера, керівника фірми, компанії чи державної установи, якщо він недостатньо обізнаний у використанні психологічних методів управління, якщо не володіє навичками ділового спілкування та мистецтвом управлінської взаємодії.

Комунікативна культура передбачає оволодіння такими психологічними знаннями, що сприятимуть ефективному встановленню та розвитку ділових контактів, налагодженню зв'язків, для досягнення високих економічних результатів.

Оволодіти екологічними психологічними технологіями можна за умови, якщо:

- грамотно використовувати ефект першого враження;
- вміло приймати і передавати інформацію, як на рівні вербального (мовного), так і невербального каналів;
- бути відкритими до переконливих аргументів ділового партнера;
- оволодіти мистецтвом конструктивної критики;
- замінювати “ви-ствердження” на “я-ствердження”;
- навчитися вести розмову за допомогою запитань;
- використовувати конкретні ствердження замість загальних;
- уникати слів, що викликають емоційний спротив співрозмовника;

7. Культура як чинник формування освітнього середовища: стратегії, технології, практики

- ефективно використовувати двосторонню аргументацію;
- удосконалювати свою культуру мови;
- бути доброзичливими, відкритими та привітними;
- знаходити приховані достоїнства співрозмовника;
- проявляти увагу і щиро цікавитися співрозмовником.

Компаніям потрібні менеджери-лідери, які зможуть творити майбутнє, передбачати зміни і реагувати на них. Тому що сьогодні менеджмент починається з нових проєктів, які є рушійною силою для створення організацій, а не компанії розпочинають нові програми. І для реалізації таких проєктів, потрібні професійні менеджери, які об'єднуються на підставі спільних інтересів. Якщо не буде згуртованості в спільній ідеї, то менеджмент виявиться неефективним.

Тому опанування комунікативної культури дозволить налагодити співпрацю з колегами і клієнтами компанії, що дозволить отримати гарні економічні та соціальні результати. Відтак, формування комунікативної культури в професійній діяльності менеджера — важливий напрямок в сучасній освіті тих, хто прагне професійно займатися управлінською діяльністю.

Список використаних джерел

1. Криштинович С., Бурак О. Комунікативні проблеми в сучасних організаціях. *Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності* : збірник тез та доповідей Міжн. наук.-практ. конф., м. Львів, 2020. С. 313-316. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=RL92VJsAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&sortby=pubdate&citation_for_view=RL92VJsAAAAJ:tKAzc9rXhukC (дата звернення: 25.03.2024).
2. Ковальчук Н. П., Комунікативна культура як умова вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. Серія : Філологічна вип. 57. м. Острог, 2015. С. 185–187. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_57_43 (дата звернення: 25.03.2024).
3. Коваленко О., Технологія коучингу у сучасній управлінській практиці. *Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково - практичне партнерство* : матеріали міжн. симп., присв. 50-річчю НАКККиМ, м. Київ, 2019. С. 346 - 348. URL: <https://studfile.net/preview/9334358/page:35/> (дата звернення: 25.03.2024).
4. Мазуркевич О. П., Комунікативна культура у сфері культурного і мистецького менеджменту. *У пошуку нових сенсів полікультурного світу. Повоєнний діалог культур* : матеріали міжн. наук.-практ. конф., м. Київ, 2023. С. 211-213. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/16984/1/hUK_ZMIST.pdf#page=211 (дата звернення: 25.03.2024).

Родінова Наталія Леонідівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Собуцький Олесь Богданович,
здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ТЕАТР ЯК ПЛАТФОРМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У сучасному світі, позначеному тісним переплетінням глобалізаційних процесів та кризи ідентичності, театральне мистецтво виступає унікальним майданчиком для налагодження діалогу між різними культурами. Воно не просто відображає суспільні й культурні реалії, а й спонукає до їхнього глибокого осмислення, переоцінки та трансформації через акт комунікації. Сьогодні театр вже не обмежується національними кордонами, перетворюючись на глобальну арену для зустрічі різноманітних голосів, традицій, історій.

Багатогранність міжкультурної комунікації в театрі вражає. Вона охоплює не лише змістове наповнення п'єс, мову акторської гри або символізм сценографії, але й створює простір, де глядач і виконавець можуть взаємодіяти, долаючи мовні та культурні бар'єри. Дослідниця Ерін Херлі з університету Макгілла (Канада) влучно називає театр «епіцентром публічної емпатії», де культура іншого не тільки демонструється, а й переживається через співчуття. На її думку, театральна сцена має здатність перетворювати культурні відмінності на зрозумілу форму спілкування, сприяючи таким чином формуванню міжкультурного порозуміння [1].

У контексті міжкультурної комунікації варто згадати сучасну практику міжкультурного театру, яка бере свій початок у 1980-х роках завдяки Євгенію Барбі та Петеру Бруку. Ці режисери експериментували з поєднанням технік і естетик різних театральних традицій – від японського Но до індійського Катхакалі, від європейського реалізму до африканських ритуальних практик. Наприклад, у виставах Міжнародного центру театральних досліджень Пітера Брука використовувалися елементи перформативної культури народів Африки, Азії та Європи, що дозволяло створювати сценічне багатоголосся.

У XXI столітті ці підходи зазнали подальшого розвитку. У звіті British Council «Publishing in Ukraine: a review of the sector. Final report 2020» [2] наголошується на важливості спільних проєктів, особливо в умовах міграційної кризи в Європі. У цьому контексті театр відіграє роль соціального інструменту – він не лише розповідає історії мігрантів або представників етнічних меншин, а й створює спільні з ними наративи, де вони виступають не об'єктами, а активними учасниками мистецького процесу. Такі практики успішно втілюються, наприклад, у проєктах театру Junge Deutsche Bühne (Німеччина) та Good Chance Theatre (Велика Британія), які активно залучають біженців та представників діаспори до створення постановок.

В азійському регіоні театр також відіграє значущу роль у налагодженні міжкультурного діалогу. Дослідниця Лін Чень із Сингапурського університету менеджменту у своїй статті (2022) аналізує феномен транснаціонального театру в Південно-Східній Азії. Вона підкреслює, що в регіоні, де тісно переплетені китайські, індійські, малайські та західні культурні впливи, театр часто виступає платформою для осмислення постколоніальної ідентичності. У проєктах, як Сингапурський міжнародний фестиваль мистецтв, митці використовують театр як інструмент зцілення та відновлення культурної пам'яті [3].

В Україні театральний простір також набуває значення платформи міжкультурної комунікації, особливо в умовах війни, внутрішнього переміщення населення та переосмислення національної ідентичності. Театральні ініціативи, такі як проєкт «Театр у сховищі» (Львів, Харків, Київ), започаткований у 2022 році, яскраво демонструють, як театр стає засобом соціальної терапії та солідарності. Вистави, що створюються у співпраці з митцями з різних регіонів країни, включаючи кримськотатарську, ромську, польську та єврейську спільноти, відображають багатоголосся українського культурного ландшафту [4].

Окрім того, інтеграція цифрових технологій відкриває нові можливості для міжкультурного обміну в театрі. Онлайн-вистави, трансляції перформансів, міжнародні копродукції в онлайн-форматі під час пандемії COVID-19 значно розширили горизонти міжкультурної взаємодії. Наприклад, дослідження Європейська театральна конвенція (ETC) у 2021 році показало, що понад 60% європейських театрів започаткували цифрові міжнародні колаборації, що дозволило залучити нову, більш різноманітну аудиторію. Такі формати сприяють децентралізації театру й роблять його доступнішим [5].

Медіатизація театру є ще одним важливим фактором, що впливає на його міжкультурний потенціал. Завдяки відеодозаписам вистав, соціальним мережам та платформам для онлайн-дискусій, театральні твори отримують друге життя у цифровому просторі. Це дозволяє глядачам з різних куточків світу не лише переглядати вистави, але й брати участь в обговореннях, обмінюватися враженнями та формувати нові інтерпретації. Американський театрознавець Джонатан Калер у своєму дослідженні «Перформанс і комунікація в цифровій культурі» (2023) зазначає, що театр стає не лише подією, а й медіапростором, де стає можливою

7. Культура як чинник формування освітнього середовища: стратегії, технології, практики

транснаціональна комунікація.

Отже, сучасний театр відіграє надзвичайно важливу роль у міжкультурній комунікації. Його сила полягає у здатності об'єднувати, перетворювати досвід іншого на зрозумілу форму, сприяти діалогу навіть у найскладніших суспільних умовах. Театр як вид мистецтва – це не лише дзеркало суспільства, а й активний простір, де відбувається зустріч культур, цінностей, ідентичностей. Саме тому його потенціал у побудові більш толерантного та відкритого світу залишається незамінним.

Список використаних джерел

1. Schotzko N.S. Hurlet E., ed. Theatres of affect: new essays on Canadian Theatre. Vol. 4. 2014. 296 p. URL: <https://inlnk.ru/jEVJQy> (дата звернення: 17.03.2025).
2. Publishing in Ukraine: a review of the sector. Final report 2020. URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/333_research_en_gb_v10.pdf (дата звернення: 17.03.2025).
3. Singapore international festival of arts. URL: <https://sifa.sg/about/artistic-vision> (дата звернення: 17.03.2025).
4. Москалець В. Кулеметні черги на сцені – український театр в час війни. Україна модерна. 2024. URL: <https://uamoderna.com/blogy/kulemetni-cherhy-na-sczeni-ukrayinskyj-teatr-v-chas-vijny/> (дата звернення: 17.03.2025).
5. Digital Theatre. ETC. [Official page]. URL: <https://www.europeantheatre.eu/page/key-themes/digital> (дата звернення: 17.03.2025).

Веретельник Іван Олексійович,
здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Філіна Тетяна Вікторівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Стрімкий розвиток інформаційного простору, вільний доступ до соцмереж, формування у людства «кліпового» мислення, створює нові вимоги до освіти. Сучасна молодь – це перше покоління, яке народилося в цифрову епоху. Вони ростуть, навчаються та спілкуються в гіперінформаційному суспільстві, в якому інформаційно-комунікаційні технології відіграють головну роль. Багаточисленні дослідження переконують, що сучасні діти мають вищий рівень інтелекту, ніж попередні покоління, та іншу структуру мислення. Школярів та студентів вже не задовольняє зовнішнє розглядання предметів і явищ. В них з'явилося прагнення вивчати сутність і причинно-наслідкові зв'язки.

Одночасно зростає здатність до абстрактного мислення. Особливістю цієї вікової групи є критичне сприйняття навколишнього світу. Воно стає більш цілеспрямованим, організованим і систематичним, а увага – вибірковою. Молодь протягом тривалого часу здатна концентруватися на темах, що їх цікавлять. Акцент робиться на запам'ятовуванні термінів, безпосередньо пов'язаних із розумінням, аналізом і систематизацією інформації. Виникає потреба у самостійності в навчальній діяльності.

Представники покоління зумерів – Z відмінно орієнтуються в інформаційному світі і можуть працювати з різними видами інформації та здійснювати з нею будь-які операції. Їм важко продуктивно навчатися за стандартами минулих поколінь. Старі підходи у навчанні здаються їм нудними і знижують мотивацію до розвитку. Наприклад, дослідження доводять, що зосередженість уваги на об'єкті, явищі, процесі у сучасної молодої людини триває не більше 10 секунд. Через це можна зробити висновок, що сприйняття інформаційних даних від-

бувається в ілюстрованих формах.

Одна з технологій, яка набирає популярності у розважально-дозвілєвій сфері і сучасній освіті – це квест-технологія. «Квест – це відгадування непростих і несподіваних загадок (завдань). Гра передбачає швидке і якісне виконання певних завдань і досягнення кінцевої цілі, у результаті чого команда отримує приз. Квести належать до інтерактивних розвивальних ігор, є надзвичайно цікавими для підлітків, оскільки активізують їхні знання, вміння і навички» [1, с. 44].

Квест-технологія ґрунтується на системно-діяльнісному та особистісному підходах, поєднує технології проєктного, проблемного та ігрового навчання, має на меті досягнення певних розважальних та навчальних цілей. Вона також орієнтована на формування пізнавальної активності, мотивації й соціалізації молоді. У сфері освіти все більше викладачів використовують технологію освітнього квесту, що поєднує в собі ідеї проблемного та ігрового навчання. Його основою є проблемне завдання з елементами рольової гри. Такі квести сприяють розвитку в учасника творчого потенціалу, активної пізнавальної позиції.

О. Лавренко зазначає, що «сутність квесту полягає в тому, що його учасники повинні вирішити проблему, яка не має однозначного рішення, а надані джерела інформації підбираються так, щоб інформація в цих джерелах не давала точної відповіді на поставлене запитання чи завдання. На основі цього учасники квесту повинні сформулювати свій власний висновок, використовуючи різноманіття текстових, графічних, відеоматеріалів. Інтрига і сюжет, що супроводжують цю технологію, є елементами ігрового навчання – рольової або пригодницької гри, яка по суті носить командний характер» [3, с. 133].

Елементами завдань квесту мають виступати візуальні та аудіо загадки, ребуси, головоломки, які можна подати в ігровій формі. Основна вимога до завдання – воно повинно бути інтригуючим і провокувати активність мислення. Також самі завдання мають бути сформульовані таким чином, щоб учасники могли б дати відповіді у стислій і зрозумілій формі. Завдання мають бути різними за своєю механікою. Необхідно також включати завдання підвищеної складності. Учасники мають поступово проходити через етапи, розв'язуючи різноманітні завдання, команда може отримувати підказки, обладнання чи іншу необхідну інформацію, користуватися ресурсами, які відображені в різних видах. Велика група учасників має бути поділена на мікрокоманди для того, щоб були задіяні всі гравці, а також для того, щоб кожен мав змогу проявити свої лідерські якості.

А. Прокопенко та А. Зінченко зауважують, що «основа технології квесту – структурування його за певним алгоритмом. Бажаний результат можна отримати лише при дотриманні всіх технологічних стадій, які складають його структуру:

–вступ до квесту, коли прописуються правила, описується майбутній сюжет розвитку квесту та визначаються ролі, ставиться мета, даються рекомендації щодо виконання завдань та черговість їх виконання;

–завдання, куди входять етапи проходження квесту, список питань, рольові завдання;

–створення підсумкової продукції відповідно до виконаних завдань;

–рефлексія – осмислення та узагальнення отриманого у квест-грі певного досвіду;

–підбиття підсумків» [4].

Тематика таких квестів може бути будь-якою: патріотично-орієнтованою, розважально-пізнавальною і навіть пов'язаною з вирішенням складних фізико-математичних завдань.

Отже, використовуючи сучасні електронні засоби і актуальні навчально-розважальні методики, можливо легко і, головне, цікаво засвоїти будь-який матеріал. Квести відіграють важливе значення в сучасному культурно-освітньому просторі, оскільки, в порівнянні з традиційною діяльністю їх використання в значній мірі дає можливість розширити межі освітнього простору.

Список використаних джерел

1. Журба К. О., Шкільна І. М. Квест як засіб формування національно-культурної ідентичності підлітків. *Рідна школа*. 2017. № 11. С. 44-52.
2. Крамаренко Д. П., Куцин Б. Р. Стратегічні напрямки розвитку сімейного туризму в Україні.

7. Культура як чинник формування освітнього середовища: стратегії, технології, практики

Сучасний стан та потенціал розвитку індустрії гостинності в Україні: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Херсон-Кропивницький, 23 квітня 2024 р.). Херсон-Кропивницький: ХДАЕУ, 2024. С. 90–92.

3. Лавренко О. В. Творчий підхід до навчання: квест-технології. *Психологічні проблеми творчості: матеріали XXII Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 23 липня 2022 р.). К. : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2022. С. 131–134.

4. Прокопенко А. В., Зінченко А. В. Квест-технології в професійній орієнтації школярів: аналіз практичного кейсу. *Вісник Національного авіаційного університету. Педагогіка, Психологія*. 2024. № 1 (24). URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/97522/3/Prokopenko_quest.pdf (дата звернення: 25.03.2025).

*Завітова Дар'я Олексіївна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Садовенко Світлана Миколаївна,
докторка культурології, професорка,
професорка кафедри музичного мистецтва
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ МУЗИЦІ

Сьогодні українська музика активно розвивається. Все більше виконавців поєднують народні мотиви із сучасними стилями – попом, роком, електронікою, інді та навіть репом. Це робить українську музику унікальною, живою та зрозумілою для молоді [9]. Народна пісня перестає бути лише частиною минулого – вона стає модною, актуальною і доступною для широкої аудиторії [5; 7; 8].

Мета – з'ясувати, які українські музиканти поєднують фольклорні елементи з новими музичними стилями та як це поєднання впливає на розвиток української культури, ідентичності та музичної освіти.

Українська народна пісня має багату історію – вона відображає побут, духовність, почуття та світогляд народу. У XXI столітті ця традиція не зникає, а навпаки – перероджується в нових формах. Наразі відбувається справжня музична революція, де виконавці поєднують народні традиції з сучасними ритмами [3], [10]. Кожен з цих артистів, зберігаючи свою культурну спадщину, створює унікальну музику, яка звучить не тільки в Україні, а й за її межами. Ось перелік музичних колективів та виконавців, які створюють нове звучання української музики: Гурти Go_A [4; 6], DakhaBrakha [6], YAGODY [3], The Dooh [13], Kalush Orchestra [2; 11], ONUKA, співачки Іларія [14], Юлія Юріна [14] та інші виконавці.

Гурт Go_A поєднує автентичний вокал із електронною музикою. Їхній трек «Шум» став міжнародним хітом, показавши, що український фольклор може звучати потужно і сучасно [4; 6].

DakhaBrakha використовують автентичні пісні з різних регіонів, додаючи етнічні ритми, театральність та авторські аранжування [6].

Гурт YAGODY працює з традиційним багатоголоссям. Вони дбайливо зберігають звучання народної пісні, додаючи легкі сучасні елементи – інструменти, електроніку, живу динаміку сцени. Вони показують, як фольклор може бути актуальним, стильним і душевним водночас [3].

Гурт The Dooh створює яскраве поєднання фольку, року, фанку та психodelії. Їхні композиції – це сучасний погляд на народні пісні, які звучать потужно, драйвово і по-новому [13]. The Dooh сміливо експериментують зі звуком, але залишають у центрі уваги фольклорне коріння.

Співачка Іларія також є важливою постаттю в українській етно-сцені. Вона поєднує на-

родні мелодії з елементами world music, попу та електроніки [14]. Її вокал, подача, образ – це синтез традиційного та сучасного. У творчості Іларії особливо відчувається повага до джерел. Вона часто виконує архаїчні пісні у власному прочитанні, роблячи їх доступними й емоційно сильними для сучасного слухача.

Юлія Юріна – ще одна талановита співачка, яка вдало поєднує традиційні народні мотиви з сучасними аранжуваннями [14]. Її музика пронизана українським фольклором, але вона не боїться експериментувати, впроваджуючи сучасні електронні елементи та різноманітні стилі. Юлія зберігає народну душу в своїх піснях, додаючи їм новий, свіжий подих.

Kalush Orchestra – це не просто гурт, а справжній феномен української музики. Вони поєднують народні мотиви з репом, хіп-хопом і сучасними бітами [2; 11]. Їхня пісня «Stefania», з якою вони здобули перемогу на Євробаченні 2022, стала міжнародним хітом. Вони успішно поєднують українську традицію з сучасними тенденціями, що дозволяє їм залишатися актуальними та цікавими для молоді, зберігаючи глибоке коріння.

ВВ (Воплі Відоплясова) – це гурт, який ще в 90-х роках став одним з піонерів поєднання українського фольклору з рок-музикою [1]. Вони залишаються важливою частиною української музичної сцени, поєднуючи енергійний рок із народними мотивами. Їхні пісні, наповнені традиційними українськими темами, виконані в ритмі, що притаманний сучасному року. Вони продовжують розвиватися і експериментувати, зберігаючи свою автентичність.

ОНУКА – ще один приклад вдалого поєднання електронної музики та фольклору [12]. Їхній проєкт переосмислює українське звучання через сучасну естетику: трембіта, цимбали, сопілка звучать поруч із електронними бітами.

Сучасні аранжування – це важлива частина цього процесу. Музиканти активно використовують електроніку, синтезатори, студійні ефекти, поєднуючи традиційні інструменти з новими технологіями [10]. Аранжування дає можливість не лише зберігати автентичність, а й підвищувати актуальність і привабливість музики для нових поколінь слухачів.

Поєднання традиційної української музики з сучасними стилями відкриває нові можливості для розвитку національної культури. Завдяки креативним аранжуванням і новому погляду на фольклор, українська музика звучить актуально і привабливо. Це сприяє збереженню музичної спадщини, розвитку творчості та формуванню унікального культурного обличчя України у світі. Традиції не зникають, вони змінюють форму, залишаючись частиною нашої сучасності.

Список використаних джерел

1. 30 років на сцені: Як ВВ перетворюють народну музику на рок-гімни. Журнал «Музичний Вектор», 4(2), 12–16.
2. Вовк Л. Електроніка і фольклор: синтез сучасних та народних традицій у творчості Kalush Orchestra. Стаття в журналі «Музичний світ», № 8. Київ, 2020. С. 29–34.
3. Гнатюк М. Етнофолк в музиці ХХІ століття: Українські артисти та їх внесок. Київ: Наукова думка, 2017. – с. 10 – 18, 80 – 85.
4. Інтерв'ю з гуртом Go_A. (2020). Ми поєднуємо традиційне з сучасним. [Інтерв'ю]. Режим доступу : <https://www.musichub.ua> (дата звернення 30.03.2025).
5. Костюк О. Українська музика: традиції та інновації. Київ: Музика, 2015. –с. 45 – 52.
6. Литвиненко О. Творчість гуртів Go_A та DakhaBrakha в контексті українського музичного відродження. Журнал «Фольклор та сучасність», 3(1). Київ, 2021. С. 45–59.
7. Садовенко С. М. Народна пісенна творчість як чинник самоідентифікації українства // Культурологічна думка: Щорічник наукових праць. Київ: Інститут культурології Академії мистецтв України, 2010. № 2. 192 с. С. 142–148.
8. Садовенко С. М. Трансформації української народної художньої культури у просторово-часових реаліях постмодерну // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: [наук. журнал]. Київ: Міленіум, 2013. № 3. 220 с. С. 79–84.
9. Садовенко С. М. Українська народна художня культура в соціокультурному просторі ХХІ століття // Історична наступність у мистецькому та науковому континуумі: тези доповідей за матеріалами Черкашинських читань, 10–12 груд. 2021 року / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського; ред. М. О. Дербас. Харків : Вид-во ТОВ «Естет Прінт», 2021. 192 с. С. 38–41. Режим доступу :

7. Культура як чинник формування освітнього середовища: стратегії, технології, практики

<http://num.kharkiv.ua/share/docs/actual/2021/12/Thesis.pdf> (дата звернення 30.03.2025).

10. Сивохіп В. Музичний фольклор і його сучасне переосмислення. Харків: Харківська академія, 2020. С. 10–18.

11. Стефанія: перемога на Євробаченні та нове звучання українського фольклору. Офіційний сайт гурту Kalush Orchestra, [online] Режим доступу : <https://www.kalush.band> (дата звернення 31.03.2025).

12. Сучасне звучання українського фольклору через музику ONUKA. Стаття на порталі «Folk Life», [online]. Режим доступу : <https://www.folklife.ua> (дата звернення 30.03.2025).

13. Сучасні тенденції в музиці: Як The Doox поєднують народний мотив з роком. Журнал «Музичний експерт», 2022. Режим доступу : <https://www.musicua.com> (дата звернення 30.03.2025).

14. Яценко Л. Фольклор в сучасній музиці: від коренів до елементів експерименту. Львів: Дух і літера, 2019. С. 33-41; 70-75.

**8. СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ:
ГЛОБАЛЬНІ ТА ЛОКАЛЬНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ**

Akimov Dmytro,
*Doctor of Sociology, Honoured Worker of Arts of Ukraine,
Professor of the Department of art studies;
expertise of the National Academy of Culture and Arts Management,
head of the General Management
of the International Academy of rating technologies and sociology "Golden Fortune",
Kyiv*

Vakulenko Yuri,
*Corresponding Member of the National Academy of Arts of Ukraine,
Vice-President of the NAA of Ukraine,
Honored Culture Worker of Ukraine,
arts expert, painter, graphic artist and museologist,
Kyiv*

**INTERNATIONAL SOCIO-CULTURAL MARKETING PROJECTS
OF THE "KYIV ART GALLERY" NATIONAL MUSEUM FROM 2022 TO 2025**

During the hostilities, from February, 2022 till now, new socio-cultural projects of the visual art museums gained relevance in the field of Ukrainian museums' marketing. These projects can be referred to as unique, now they co-exist with standard projects that, in their turn, have been existing for decades. Thus, the beginning of the military action in February, 2022 forced the "Kyiv Art Gallery" National Museum to develop a number of socio-cultural marketing projects that included plenty of Ukrainian regions and acquired a national importance. The uniqueness of these museum projects stems from the unique national tragedy—the war—which has inspired contemporary artists to create works with military-patriotic themes, while the museum's managers and marketers have developed and implemented unique strategies for organizing exhibitions featuring dozens of artists. Many of these artists, in peacetime, could not have imagined that their paintings would be displayed in the same halls and on the same walls where, for more than half a century, masterpieces of classical 19th and early 20th-century painting had been exhibited.

During the full-scale military actions of 2022–2025, the "Kyiv Art Gallery" National Museum has continued its active exhibition work in Kyiv. Over this time, dozens of exhibitions of contemporary Ukrainian art have been held in the museum. In 2024 alone, the gallery organized 33 exhibitions on different subjects; in 2023, there were 32 exhibitions; and in 2022, 21 exhibitions took place. In particular, in 2022, the following exhibitions were held: "Synergy" by P. Bevza, featuring 45 paintings created at the beginning of the war in 2022, dedicated to Ukrainian culture and identity. "Warriors of Light", an exhibition by Ukrainian-American artist M. Vityk, dedicated to the revolutionary historical events in Ukraine from 2013 to 2015. An exhibition of unique illustrations by Salvador Dalí for Dante Alighieri's poem "The Divine Comedy." A collective creative exhibition "State", which combined painting, poetry, and video art, featuring works by V. Padun, L. Padun, and V. Griza [4]. Additionally, in the autumn-winter period of 2022, the museum hosted:

An exhibition of illustrations by A. Chebykin for the publication of Ovid's works "Loves." A display of works from the collection of the classic Ukrainian painter A. Kryvolap, entitled "Anatoliy Kryvolap. Classical Painting," which was exhibited in six halls of the museum. A landmark event in 2022 was the museum's research and exhibition project dedicated to its 100th anniversary, titled "The Birth of the Museum," which opened on November 16, 2022. This project aimed to deepen the understanding of the museum's history and activities through the presentation

of archival documents, photographs, and eyewitness accounts. Visitors had the opportunity to see what the museum's first exhibition looked like a century ago.

Conclusion. This publication has presented to the scientific readers' audience the projects implemented within the "Kyiv Art Gallery" in 2022. In future scholarly publications, the author's intention is to analyze the results of sociocultural marketing projects carried out by this national museum in 2023, 2024, and 2025. It is also important to conclude that, according to the algorithms of sociocultural project planning and marketing in the field of visual arts, "the function of exhibition aims to fulfill the key social tasks of art museums as cultural institutions, since the exhibited works of art possess their own uniqueness, artistic, aesthetic, and cultural-historical significance..." [1, 7]. Analyzing the art projects of the "Kyiv Art Gallery" National Museum during the full-scale war between Russia and Ukraine, it should be noted that this museum plays an active social role in the sphere of national-patriotic artistic activities. From a cultural perspective, the "Kyiv Art Gallery" National Museum as a subject of cultural self-development, has united a nationally conscious community of artists—individuals who share common goals and values.

References

1. Akimov, D.I. (2019). The main functions of the museums within art marketing. *Art notes*, 36, 3-8 [in Ukraine].
2. Akimov, D.I. (2020). Marketing examination of works of art as a component of their evaluation and promotion in the art market. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 2, P. 87-93 [in Ukrainian].
3. Akimov, D.I. (2024). Methodology and Socio-cultural projecting of algorithms for the selection of experts in art marketing and for the formation of art collections. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 134-140 [in Ukraine].
4. Exhibition projects of the Kyiv Art Gallery. What can you see? Antiques. 2022. URL: <https://antikvar.ua/vystavkovi-proyekty-kyivskoyi-kartynnoyi-gareleyi-shho-mozhna-vidvidaty/> (application date: 15.03.2025) [in Ukraine].
5. Vakulenko, Yu. (2024). Implementation of the Main Museums' Functions and Art Projects of the Occupation Authorities in Ukraine from 1941 to 1943. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 231– 236 [in English].

Садовенко Світлана Миколаївна,
докторка культурології, професорка,
заслужена діячка мистецтв України,
професорка кафедри музичного мистецтва
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ГУМАНІСТИЧНА АКСІОСФЕРА УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

Українська народна художня культура, що ґрунтується на архетипах, ментальності і символах, на рівні аксіосфери позасвідомо та свідомо засвоює кращі досягнення світової думки. Центром хронотопу для української традиційної культури є образ Мудрості – Софії. Софія, як Жіноче, культура матері-землі (Аніма), визначає хтонічний фемінний характер цивілізаційної аксіосфери, частиною якої є українська традиція. При цьому на маргіналіях нинішнього часопростору перебуває топос Чужого, хаотичні (підземні) образи якого протистоять космічним образам «своїх», фіксованих солярно-вегетативними культами. Центр і периферія, Свій і Чужий, Софія і «світ навиворіт» є різними проявами єдиного символічного порядку, що через радісні спогади про спільну перемогу або болісні спогади про спільну поразку ідентифікується через травматичну та тріумфальну пам'ять.

Колективна пам'ять є міфомотором ідентифікації, що здійснюється на основі культурних комунікацій у рамках часопростору. Хронотоп проростає із загальної здатності суб'єкта

до означування світу, його символічного «подвоєння» та одухотворення свого оточення. До характеристик традиційного українського хронотопу відносяться: центрованість і бінарність, софійність і чужість, цілісність і синкретичність. Ключовими його формулами є сигнатури Центру, Софії, Чужого.

Образ Центру в традиційному хронотопі можна розкрити через культурну парадигматику «Схід – Захід», яка позначає два міфологічні топоси, між якими – українська культура. Увага до Центру на Сході та відхід від Центру на Заході породили дві принципово відмінні моделі людини: традиційну людину (базовий суб'єкт) та інноваційну людину (маргінальний суб'єкт). Базовий суб'єкт тяжіє до Центру, маргінал ставить під сумнів його авторитет. Базовий суб'єкт підпорядкований символічному порядку суспільства, частка підпорядкована тотальному цілому.

Українська народна художня культура як міфопоетичне утворення також є центрованою, про що свідчать тексти давньослов'янських колядок дохристиянських часів [2], де початок світу змальовується, як «синє море» (Світовий океан), а «посеред моря – зелений явір» (аналог древа пізнання): «Коли не било з нащада світа, / Подуй же, подуй, Господи, / Із святим духом по землі! / Тогди не било неба, ні землі, / А но лем било синое море, / А серед моря зелений явір. / На явороньку три голубоньки, / Три голубоньки радоньку радят, / Радоньку радят, як світ сновати: / «Та спустеме ся на дно моря, / Та дістанеме дрібного піску; / Дрібний пісочок посіме ми: / Та нам ся стане чорна землиця. / Та дістанеме золотий камінь, / Золотий камінь посіме ми: / Та нам ся стане ясне небонько, / Ясне небонько, світле сонінко, / Світле сонінко, ясен місячик, / Ясен місячик, ясна зірниця, / Ясна зірниця, дрібні звіздочки» [1, с. 112].

Унікальність феномену Чужого полягає в тому, що він є одночасно фантазмом Символічного (уявним наративом свідомості та фігурою мови) та подією досвіду (травматичною реальністю). З одного боку, Чужий має автономний буттєвий статус і цілком конкретну, визначену, зовнішню дійсність, а з іншого – Чужий є міфологічною постаттю, невіддільною від мислячого «Я», яке накладає символічні межі на простір свого становлення та існування. Усвідомлений як міф, симптом та фантазм, Чужий є частиною психіки «Я», самістю, не тільки породженою фантазією, а й виміром трансцендентної глибини існування суб'єкта як екзистенції, його буттєвою основою (архетипом). Як явище емпіричне, Чужий цілком доступний у межах верифікації, структурної лінгвістики та позитивізму. Як явище духовне він постає предметом самоаналізу, деконструкції, герменевтичної інтерпретації, глибинного «розширення». Чужий, як частина семантичного топосу, є водночас архетипом і текстом. Він фіксує єдність процесів інтеріоризації та екстеріоризації, взаємного переходу внутрішнього у зовнішнє та навпаки. Рухаючись від Свого до Чужого, від Чужого до Іншого, традиційний міфологічний хронотоп еволюціонує і з плином часу стає поліфонічним.

Виникнення інституту державності в традиційних культурах, з якою на духовному рівні пов'язується розвиток філософського мислення, спричинило перебудову картини світу відповідно до нових ідеологічних програм.

Софію можна вважати вершиною у моделюванні поліфонічного хронотопу українського рефлексивного традиціоналізму. Утвердження цієї ідеї в картині світу мають, на наш погляд, далекосяжні світоглядні результати. Зауважимо, що формула-сигнатура Софії – це основоположна характеристика київського християнства як синкретичного ментального комплексу, що є базовим смислоутворенням для формування основ української народної культури. Поняття Софії – не стільки окремий художній образ чи раціональне поняття, скільки синкретичне «образ-поняття» – синтез образно-асоціативного і логічного мислення, який є особливим цілим, що відрізняється, як від логічної категорії своєю антропоморфною конкретністю, так і від художнього образу своєю раціональною абстрактністю.

В античному духовному просторі Софія, як майстерність, знання, мудрість, трактується багатозначно. У Гомера Софія сприймається як реміснича майстерність, спритність, що вносить у речі зміст. Уособленням Софії Премудрої є Афін Паллада – богиня мудрості, дочка і помічниця верховного отця (Зевса), його думка і воля. Натуралістичною ілюстрацією ідеї

Афіни як маніфестації Зевса є міф про дівчину, яка народжується з його голови. Грецька філософська думка перетворює Софію на теоретичну категорію, яка фіксує одразу кілька універсальних аспектів буття – здатність божественного першопочатку до втручання у світ, подібно деміургу, з метою його гармонізації, перетворення хаосу на космос. Універсальне космічне ремісництво передбачає єдність еманції духовного цілого зі світом і сам світ, де міститься сакральне, та людини, яка через любов до мудрості – філософію, знання серця – долучається до сакрального. Гармонія триєдності успадковується духовними традиціями, проникаючи в народну культуру і народний досвід сприйняття дійсності.

Софіологічна ідея дозволяла виправдати не лише світ (теодіцея), а й людину (антроподіцея) на основі єдності макрокосмосу та мікрокосмосу, універсального розуму та партикулярного розуму людини як еманції божественного Логосу, вираженого у «віруючому» знанні, в езистенційній антропології серця (кордоцентризм). Людина в «софійному» космосі вже не так щільно «сповита» ієрархізованими «обручами» буття. Вона не перебуває під тиском концентричних кіл земної і небесної влади, а вбирає їх у себе. Як носій «імені» (духовного статусу), людина поєднує зовнішній та внутрішній хронотопи, макро- та мікроісторію, подібно до фокусу, що вбирає всю аксіосферу, все ментально-семантичне поле, через яке вона реалізується [3; 4; 5]. Цікавим є той факт, що як архетип цей принцип імпліцитно міститься у фольклорних матеріалах. Зокрема, за сюжетом української народної казки таємниці смерті Кошія Невмирущого знаходилася на кінчику голки, голка була захована у качці, качка – в зайці тощо. Індивід із своїми запитами, бажаннями, потребами та інтересами не руйнує системи культури не тому, що він постає її «респектом», як у випадку з ранніми і більш жорсткими формами центрації, а тому, що культурні норми та зразки поведінки збігаються з особистими якостями людини, з глибиною її колективної пам'яті.

Людина набуває цінності у контексті спільноти і одночасно реалізує себе через останню як самість. У її серці сходяться малий і великий горизонти: через реалізацію людства вона реалізує себе, а, реалізуючи себе, – творить людство. Первісна синкретична єдність «Я» та не-«Я» трансформується через усвідомлення відмінностей і розкол у прагненні миру та розуміння, єдності у багатоманітності, що відповідає синергетичним принципам буття взагалі та функціонування гуманістичної аксіосфери зокрема.

Список використаних джерел

1. Колядки і щедрівки. Т. 1 / Зібрав В. Гнатюк. *Етнографічний збірник*. Т. XXXV. Львів, 1914. 269 с.
2. Садовенко С. М. Образ ідеальної світобудови в українській народній художній культурі: колядки, щедрівки / *Культурологічна думка : щорічник наук. праць*. Київ : Інститут культурології Національної академії мистецтв України, 2017. № 11. С. 164–170.
3. Садовенко С. М. Традиційна аксіосфера культури локальних топосів України: збереження в добу глобалізації // *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : [Наук. журнал]. Київ : Міленіум, 2014. № 2. С. 66–71.
4. Садовенко С. М. Міфопоетичні архетипи смислового топосу української народної художньої культури // *Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство: матеріали міжнародного симпозіуму*, 6 червня. 2019 р. М-во культ. України; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. Київ: НАКККиМ, 2019. С. 83–84.
5. Садовенко С. М. Хронотопи аксіосфери української народної художньої культури: Монографія. Київ: НАКККиМ, 2019. 356 с.

*Павко Анатолій Іванович,
доктор історичних наук, професор,
радник ректора Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
із соціогуманітарних питань, академік АНВШ України,
заслужений працівник культури, м. Київ*

КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО В ПРОТИДІІ ВИКЛИКАМ ГЛОБАЛЬНОГО СВІТУ

Свого часу відомий український філософ Мирослав Попович запропонував дослідникам скористатись декларацією Всесвітньої конференції з культурної політики, проведеної під егідою ЮНЕСКО (1982 р.) з метою забезпечення чіткого сутнісного розуміння такого складного багатоаспектного поняття як культура.

У цьому важливому культурно-політичному документі культура, зокрема, тлумачиться як комплекс характерних матеріальних, духовних, інтелектуальних і емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різноманітні мистецтва, а й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірувань [1, с.3]. Такий підхід до розуміння культури зберігає свою актуальність і в умовах глобальних викликів сучасного світу, зокрема, під час повномасштабного російського вторгнення. Слід зазначити, що вплив культури, культурної політики, культурної спадщини на перебіг подій у сучасному глобалізованому світі є досить потужним. Адже культурно-мистецька сфера відіграє значну роль у зменшенні ескалації військово-політичних конфліктів між країнами, запобігає війнам та кризам. Саме культура, культурна дипломатія є одним з універсальних інтеграційних чинників у розвитку сучасної цивілізаційної спільноти.

Доцільно зробити акцент і на тому, що культура, її цивілізаційний потенціал допомагає у формуванні глобальної емпатії, послабленні агресивних намірів та ворожнечі держав, подоланні упередженості, хаотичності в діях їхніх політичних лідерів. Необхідним є усвідомлення того, що мистецтво та його різновиди в якості м'якої сили є інтелектуальним інструментом для динамічного поширення ідей миру, толерантності, співробітництва між країнами, народами, етносами. Натомість культурні обміни, концерти, фестивалі, інші культурно-мистецькі заходи сприяють взаєморозумінню та обміну ідеями між різними культурами [3]. У таких традиційно усталених формах мистецтва як музика, живопис, театр інтегрується синтетичне послання європейській та світовій спільноті ідей миру та порозуміння. Зауважимо у цьому зв'язку, що проекти мистецтва привертають увагу до миротворчих ініціатив, нагальних проблем розв'язання військових конфліктів шляхом застосування механізмів міжнародного права, потенціалу дипломатії, пошуку компромісів і злагоди.

Мистецтво, маючи інтернаціональний вимір, значною мірою впливає на вектор громадської думки народів, формуючи коректні, цивілізаційні прагнення їх представників про війну та мир, спонукає до активізації творчого процесу обговорення питань, пов'язаних із з'ясуванням природи, причин та наслідків конфліктів у сучасному світі, методів їх посилення.

Варто також наголосити на тому, що залучення мистецтва до освітньо-наукових програм сприяє формуванню у студентів критичного мислення, емпатії, розумінню культурної різноманітності, що в кінцевому підсумку полегшує припинення міжнаціональних і міжетнічних конфліктів. Потрібно звернути увагу й на те, що після завершення військових дій та криз культура та мистецтво мають стати важливим засобом відновлення та підтримки соціогуманітарної реабілітації українців. При цьому культура і мистецтво можуть діяти в якості апробованих інтелектуальних інструментів пошуку миру, змін суспільної свідомості, надихаючи людей на формування європейських традицій нового політичного мислення, збереження світового порядку, який було встановлено ще у 1945 році Ялтинсько-Потсдамською системою міжнародних відносин. Вони сприяють продукуванню плідних ідей в царині міжнародної співпраці, спільного бачення перспектив наближення перемоги України та демократичного світу у цьому жорсткому цивілізаційному протистоянні.

На наш погляд, у сучасних соціогуманітарних, зокрема, у історичних культурологіч-

8. Соціокультурні трансформації: глобальні та локальні виклики в умовах гібридних загроз

них, мистецтвознавчих дослідженнях варто активно використовувати міждисциплінарний підхід. Адже міждисциплінарність – це не лише поверхнева, механічна взаємодія, а потужна синергія наук, яка змінює традиційні підходи досліджень, відкриває перед вченими можливість з нового гносеологічного ракурсу побачити свої наукові розвідки, додаючи їм актуальності та глибини [2].

Слід також пам'ятати, що культура є синтезом інтелектуально піднесених та вишуканих здобутків в царині гуманітаристики. А тому не тільки глибина, але й естетичне забарвлення соціогуманітарної думки, є імперативою дослідницького пошуку.

Список використаних джерел

1. Попович М. Нарис історії культури України. К.: АртЕк, 1998. 727 с.
2. Простір ідей для співпраці. Київський університет. 2024 №9, листопад, С. 3.
3. Шулікін Д. Культурна спадщина і новий світопорядок. Світ. 2023, грудень. С. 3.

Шевченко Наталія Олександрівна,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ВІДНОВЛЕННЯ І ПОСИЛЕННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасний стан розвитку туризму в Україні визначається низкою проблем, що спричинені не лише російським повномасштабним вторгненням та постковідним періодом регресії міжнародної туристичної індустрії, а й відсутністю послідовної державної політики в туристичній сфері; незбалансованістю системи інституцій регулювання туристичної діяльності; недосконалістю маркетингової політики для просування національного туризму на зарубіжних ринках; дефіцитом фахівців туристичної галузі з відповідним світовим досвідом, що може стати викликом для швидкого відновлення позицій вітчизняного туристичного ринку та складністю для прогнозування перспектив розвитку туристично-рекреаційного потенціалу у повоєнний час.

Для впровадження інноваційних стратегій і моделей розвитку рекреації і туризму, особливої ваги набувають програми і проєкти територіального розвитку місцевих громад. Це приклад збалансованої державної політики покращення умов функціонування підприємств у сфері туристичного бізнесу й посилення регіонального природного та історико-культурного потенціалу, підвищення привабливості історичних міст і сіл, курортних та туристичних центрів за рахунок популяризації національних культурних продуктів й туристичних послуг, що сприяє відродженню традиційних народних традицій через творчість, художні ремесла, збереженню об'єктів матеріальної й нематеріальної спадщини, змінює ідентичність місця та «гастрономічний ландшафт» [2].

Як зазначає Н. Барвінок, розвиток туризму в об'єднаних територіальних громадах має позитивний вплив на стабілізацію соціально-економічного та демографічного становища місцевого населення та сприяє оптимізації туристичної інфраструктури в окремих регіонах, зокрема розширює мережу туристично-екскурсійних шляхів, рекреаційних зон, знакових культурно-історичних й природно-заповідних об'єктів, закладів розміщення та харчування [1].

Автори статті «Траєкторії та тренди креативного туризму: куди ми прямуємо», визначають дванадцять напрямків розвитку творчого туризму та поглиблення досвіду мандрівника під час подорожі в окремі туристичні дестинації, коли турист прагне розширити не тільки свої знання про місця, які він відвідує, але й виявити власні здібності та покращити творчі навички: гастрономічні тури і курси; фестивалі вуличної їжі і туризм «культури закусок»; семінари і «міні-стажування» з майстрами-митцями в різних частинах світу; набуття творчих

навичок в коворкінгах та «живих мистецьких лабораторіях»; пропозиції мистецьких резиденцій для непрофесійних творців; культивування змістовних подорожей для мандрівників, які хочуть поєднати творчі заняття та природні пейзажі; трансформаційна подорож у пошуку своєї культурної ідентичності; подорож в автентичні місцеві культурні простори; досвід соціального і волонтерського туризму; знайомство із передовим досвідом в творчих кластерах; резиденції і центри творчих мереж для «цифрових кочівників»; нові програми і платформи на який творчий контент можна збирати, опрацьовувати та розвивати [3].

Особливості вітчизняної туристично-рекреаційної діяльності у період повоєнного відновлення будуть визначатися низкою взаємопов'язаних чинників, серед яких варто зазначити: продовження процесів формування єдиного туристичного ринку в умовах конкуренції туристичних макрорегіонів та субрегіонів; визначення пріоритетних напрямів розвитку українського туризму та стратегічних цілей їх реалізації на основі використання сучасних цифрових та мережевих технологій; вдосконалення окремих складових вітчизняної нормативно-правової бази, що регулюють туристичну політику спрощення туристичних формальностей; створення ефективної соціокультурної інфраструктури для різних форм рекреаційно-туристичної діяльності; наповнення системи спеціального законодавства з організації видів туризму та функціонування підприємств туристичної індустрії; диверсифікація структури закладів туристичного обслуговування населення на рекреаційних територіях для короткочасного і довготривалого відпочинку; підготовка високопрофесійних спеціалістів для кадрового забезпечення курортно-рекреаційних установ і туристичних закладів.

Серед найбільш перспективних традиційних і новітніх напрямів туризму, які мають сприяти розбудові сталого туризму та рекреаційної сфери у повоєнний період, варто зазначити наступні: рекреаційне використання територій місцевих спільнот для розвитку сільського, екологічного туризму та спелеотуризму (екологічні стежки і маршрути, тури в національних та регіональних природних парках, агротуризм, подорожі у природних і штучних порожнинах, посилення спелеотуристичних функцій міст); розвиток інноваційних видів спеціалізованого туризму та різноманітних форм дозвілєвої діяльності, що сприятиме появі нових туристичних дестинацій та перетворення вже існуючих об'єктів соціально-культурної інфраструктури в культурні квартали (міський туризм, промисловий туризм, творчий туризм); використання в туристичних напрямках місцевих аспектів культури та побуту, що презентують унікальну ідентичність та кулінарну культуру, локальні події проєкти (гастрономічні виставки, ярмарки, свята, фестивальний туризм) ; розвиток українських регіонів через культурне брендування (культурний туризм, культурно-туристичне використання старопромислових регіонів для розвитку креативних індустрій); використання кращих практик застосування ІТ-інструментів і додатків: геолокаційні системи, геокешинг, методи відеомапінга і голографії, системи управління туристичними потоками в реальному часі, що доповнені пропозиціями оптимальних маршрутів.

Список використаних джерел

1. Барвінок Н. (2023). Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу і туристичної інфраструктури Гайворонської та Завалівської територіальних громад Кіровоградської області// Економічні горизонти, (2(24), 4–20.
2. Park E.; Widyaanta A. Food tourism experience and changing destination foodscape: An exploratory study of an emerging fooddestination. Tour. Manag. Perspect. 2022,42, 100964. [CrossRef]
3. Richards G., Duxbury N. (2021). Trajectories and trends in creative tourism: Where are we headed. In Creative tourism: Activating cultural resources and engaging creative travellers (pp. 53-58). CABI: Wallingford. doi: 10.1079/9781789243536.0007

*Коваленко Єлена Ярославівна,
кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМ РОЗВИТКОМ У КУЛЬТУРНОМУ РІЗНОМАНІТТІ СВІТОВИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Суспільний розвиток завжди був однією з центральних проблем наукової теорії, яка розкриває його тенденції та закономірності. Проте в умовах культурного різноманіття світових цивілізацій виникають труднощі щодо концептуалізації процесів суспільного розвитку й побудови загальної теорії, яка могла б стати основою для розробки системи управління суспільним розвитком у різних цивілізаціях і культурах світу. З огляду на це актуальним дослідницьким завданням сучасної науки є вивчення факторів і механізмів управління розвитком суспільного життя, його етапів, особливостей та глобальних соціокультурних напрямків.

Загалом можна виділити два основних теоретичних підходи до управління розвитком суспільства: лінійний і нелінійний. Лінійні концепції управління розглядають суспільний розвиток як рух від примітивних економічних, політичних і соціокультурних форм до більш складних. Зазвичай вони включають ідею про різні стадії або ступені розвитку, які проходять суспільства і які закономірно змінюють одна одну. Відповідно до цих концепцій людство мислиться як таке, що розвивається лінійно, прогресивно, в одному напрямі, на основі універсальних законів. До цих концепцій належать, насамперед, марксистська теорія управління суспільно-економічними формаціями, теорія управління стадіями зростання, теорія управління модернізацією, вестернізацією, американізацією, європеїзацією тощо.

Концепції нелінійного управління базуються на теорії нелінійного розвитку, яка заперечує єдиний універсальний, закономірний соціально-історичний прогрес і трактує розвиток людства як зміну історичних циклів, що не мають загального прогресивного спрямування (теорія флуктуацій) або розвиток на основі соціокультурної самобутності, унікальності кожного суспільства (теорія цивілізації, теорія соціокультурної самобутності та ін.).

У цій доповіді, я спробую стисло викласти результати дослідження цієї проблеми, які розгорнуто висвітлені у моїх наукових працях [1, 2].

Насамперед слід зазначити, що успішно реалізовані на Заході лінійні концепції управління суспільним розвитком базуються на уявленнях про об'єктивність, закономірність та універсальність прогресу людства. Цей прогрес включає суспільно-економічні формації, економічні, соціальні та культурні характеристики яких визначаються способом виробництва, тобто пануючими відносинами власності, формами участі в суспільному виробництві, способами присвоєння виробленого додаткового продукту.

Парадигма лінійного управління з відтворенням західних зразків лягла в основу стратегії модернізації, під якою розуміють процес переходу суспільства від традиційного стану до економіки і підприємництва капіталістичного типу, громадянського суспільства, правової держави, демократичних свобод та секуляризації. Захід реалізував лінійну стратегію управління через органічну модернізацію, яка розпочалася на початку Нового часу на основі власних, ендегенних соціально-економічних, політичних та духовних передумов, що відповідали внутрішнім потребам суспільного розвитку й ефективно вирішували назрілі проблеми та протиріччя, не порушуючи послідовності розвитку. Потім модернізація поширилася на інші регіони, і в XIX–XX ст. стала змістом світового історичного розвитку.

Однак, як згодом з'ясувалося, у Східній Європі, Азії, Латинській Америці та Африці модернізація відбувається не на основі внутрішніх потреб та готовності до неї, не на основі зрілих ендегенних соціальних, економічних, духовних передумов, а в результаті продиктованої із зовні потреби. Це вторинна, неорганічна модернізація, яка порушує єдність незахідних суспільств та послідовність їхнього розвитку, веде до руйнації їх культурного коду, втрати власних цінностей, дезорганізації та хаосу. Її стимулом стало розширення впливу і

пряма експансія західних країн, а також виклик, який кидає їм Захід своїми домаганнями в економічній, геополітичній, інформаційній та культурній сферах.

Управлінська стратегія модернізації суспільного розвитку ґрунтується на культурі модерну. Модерн – це культура розвиненого західного буржуазного суспільства, прихильність до європейського раціоналізму і сцієнтизму, прагнення до зростання матеріального багатства і технічного прогресу, ставлення до природи як до об'єкта застосування своїх сил та знань. Це також ідея рівності та свободи особистості, індивідуалізм, готовність людини до постійних змін у виробництві, споживанні, способі життя, політичних інститутах, правових нормах, моральних цінностях, а також бажання бути ініціатором таких змін, прагнення бути сучасним [3, с. 37].

Альтернативні ж стратегії управління суспільним розвитком формуються через концепції контрмодернізації та антимодернізації. Перший означає варіант розвитку, орієнтований на ті ж цілі, що й модернізація – економічний розвиток, індустріалізація, науково-технічний прогрес, з нормами та цінностями, які принципово відрізняються від західних (Китай). Другий – контрмодернізація – це протидія модернізації, прагнення відірватися не лише від культури модерну, а й від економічних показників модерну, знайти власний, самобутній шлях розвитку заснований не тільки на ендегенних культурних цінностях, а й на формах економічного життя (ісламська і буддистська економіки).

Принципами стратегії вестернізації в традиційних суспільствах є поспішне необмежене впровадження західних цінностей, стереотипів поведінки, стилю життя і дискредитація традиційних цінностей, норм і світогляду. Акцентується увага на несумісності традиційної духовної спадщини з потребами економічного оновлення та входження до цивілізованого світового співтовариства. Прихильники вестернізації покладають надії на запозичення західних цінностей, норм та інститутів. Проте неспроможність цих очікувань стає очевидною досить швидко.

Критика радикальної вестернізації, американізації та європеїзації призвела до відмови від визнання їх абсолютизації. Відбулося усвідомлення того, що руйнування старого не обов'язково сприяє появі нового. Розрив традиційних зв'язків і втрата традиційних цінностей призводить до руйнації культурного коду, дезінтеграції, дезорієнтації та хаосу, а не до укорінення нових цінностей та інститутів [4, с. 102]. Встановлено, що традиційні цінності, норми та інститути не завжди гальмують процеси модернізації, але часто відіграють позитивну роль.

Методологічною основою побудови нелінійних стратегій управління в суспільствах Східного та Середнього світу є нелінійні теорії, які визнають розвиток суспільства як шлях злетів і падінь, криз і подолання цих криз, як круговий, спіральний, коливальний, хвилеподібний, циклічний шлях.

Кардинальним вирішенням проблеми управління суспільним розвитком у країнах незахідного світу є використання нелінійних концепцій соціокультурної самобутності. Спільним для цих різноманітних концепцій, що виражає їхню сутність, є орієнтація системи управління на цінності традиційних культур, особливо релігій: буддизму, індуїзму, конфуціанства, синтоїзму, ісламу та ін. Така орієнтація в сучасних умовах повинна бути пов'язана з новим розумінням традиційної спадщини в контексті сучасних соціально-економічних та політико-ідеологічних реалій.

Оновлена управлінська стратегія модернізації сьогодні все більше виглядає вже не однолінійною і моноцентричною, як у моделі вестернізації, а поліцентричною, що допускає значну варіативність форм і напрямів її динаміки. Відповідь на виклик модернізації визначається набором характеристик кожного окремого суспільства, зокрема його цивілізаційними засадами: базовими уявленнями про космічний і соціальний устрій, соціальною і культурною структурою, уявленнями про базові соціокультурні цінності.

Сучасний етап розвитку суспільств і цивілізацій, на мою думку, більш повно відображають синтетичні управлінські теорії стратегії модернізації, які вважають успіх модернізації можливим лише за умови органічного синтезу сучасних раціонально-технологічних цінностей та інститутів із традиційними, самобутніми основами незахідних суспільств і вважають врахування соціокультурної специфіки найважливішою вихідною передумовою сучасних трансформацій.

Список використаних джерел

1. Kovalenko Ye. Linear Socio-Cultural Strategies of Society Development Management: Conceptualisation Problems in the Context of Cross-Cultural Differences. *Socio-Cultural Management Journal*. 2023. Vol. 6, No. 2. P. 3-30, <https://doi.org/10.31866/2709-846X.2.2023.291245>.
2. Kovalenko Ye. Non-Linear Socio-Cultural Strategies for Managing the Society's Development: Problems of Conceptualisation in the Context of Cultural and Religious Diversity. *Socio-Cultural Management Journal*. 2024. Vol. 7, No. 1. P. 31-64, <https://doi.org/10.31866/2709-846X.1.2024.304774>.
3. Attir M. Directions of Change: Modernization Theory, Research, and Realities. London : Routledge, 2020. 298 p.
4. Latouche S. The Westernization of the World: Significance, Scope and Limits of the Drive Towards Global Uniformity. Cambridge : Polity Press, 1996. 140 p.

Кушнарєва Марія Борисівна,
кандидатка філософських наук,
завідувачка відділу Фонду Президентів України,
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, м. Київ

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБРАЗУ ПРЕЗИДЕНТА США В СУЧАСНОМУ
АМЕРИКАНСЬКОМУ КІНЕМАТОГРАФІ ЯК МАРКЕР СУСПІЛЬНИХ ЗМІН**

Людина, котра обіймає посаду керівника держави, за означенням перебуває у фокусі уваги громадськості та ЗМІ. Останні, висвітлюючи діяльність цієї особи, формують комунікацію про неї, і характер цієї комунікації великою мірою залежить від політичної приналежності ЗМІ, поточної конфігурації політичної ситуації в державі тощо. Відповідно, інформація ЗМІ може бути використана як історичне джерело, безперечно, з урахуванням впливу зазначених чинників, для дослідження як діяльності конкретної особи, так і внутрішньо- та зовнішньополітичної ситуації загалом. Але так само перша особа держави може бути об'єктом художнього зображення, ставши персонажем художнього (мистецького) твору. У такому випадку ці твори, самі факти їх появи та особливості їх публічного сприйняття стають джерелами вивчення настроїв суспільства, які були панівними на час появи твору, та опосередковано є маркерами загального стану як суспільства, так і держави.

Оскільки аудиторія кіномистецтва в світі є наймасовішою з усіх видів розваг, а для американців перегляд кінофільмів, зокрема, в кінотеатрах (тобто фільмів, які щойно вийшли у прокат), є одним із найбажаніших способів провести дозвілля (зокрема, опитування показують, що у 2024 році 76% американців переглянули в кінотеатрах принаймні один фільм, а для молоді віком від 10 до 24 років перегляд кінофільмів у перший вікенд по їх випуску у прокат є найкращим варіантом відпочинку [1]), постільки аналіз меседжів, що їх американські глядачі отримують, переглядаючи кінофільми, є вкрай важливою складовою дослідження стану американського суспільства. Це робить надзвичайно актуальним аналіз образів президента США, котрі пропонує кіномистецтво цієї країни. Але оскільки ця тема є дуже масштабною, рамки цієї роботи змушують обмежитися лише кількома зауваженнями.

Насамперед слід зазначити, що фільми, в яких присутній образ президента США, можна умовно поділити на дві групи: фільми, в яких йдеться про історичні постаті президентів США (Дж. Кеннеді, А. Лінкольн, Р. Ніксон тощо) і тому ці фільми представляють дуже популярний тепер жанр байопіку), та фільми, в яких особа президента США є вигаданою, відтак, його/її образ можна вважати збірним, типовим тощо. Саме до останніх належать два кінофільми, образи президента США в яких дозволяють, навіть доволі неочікувано, скласти дуже чітке уявлення про шлях, який пройшло американське суспільство з кінця 90-х років ХХ ст. до 20-их років ХХІ ст..

Саме настрої, характерні для 90-х років ХХ століття, обумовили зміст і тональність фільму «Літак президента» (Air Force One (1997), реж. Вольфганг Петерсен). Фабула фільму полягає в тому, що літак, на якому президент США (у виконанні Гаррісона Форда) з роди-

ною повертається з Росії, захоплюють російські терористи, але американський президент не тільки не злякався, не тільки зробив усе, щоби врятувати і свою родину, і усіх живих членів своєї команди та екіпажу, а й у особистому двобої переміг головного злодія, котрий загинув безславною смертю. Тим часом небайдужі американці, котрі дізналися з новин, що президент США в небезпеці, вночі зібралися під Білим домом, у такий спосіб демонструючи свою підтримку лідера їхньої держави, а новина про те, що небезпека минула і президенту нічого не загрожує, викликала в них бурхливі прояви радості. Реакція більшості вищих урядовців, котрі всередині Білого дому ухвалювали рішення щодо порятунку президента (хоча там не обійшлося без боротьби за владу) була такою самою. Тож у кінцевому підсумку «добро перемогло», а президент США постає одним із уособлень «добра».

Минула чверть століття, і от у фільмі «Не дивіться вгору» (Don't look up (2021), реж. Адам МакКей) президентка США, роль якої виконує Меріл Стріп, дає зрозуміти, що для неї інформація про те, що планеті загрожує знищення, є вочевидь другорядною порівняно з перебігом виборів, натомість вона зацікавлюється примарною, мало не абсурдною, можливістю збагатитися, демонструючи у такий спосіб власну обмеженість, егоїстичність, зажерливість. Такими самими рисами творці фільму наділили інші персонажі, котрі уособлюють верхівку Пентагону, NASA, американського політикуму. Переймаючись виключно власним порятунком, президентка США забуває навіть про власного сина. Причому найпоказовішим є те, що особа, яка є президентом США, не вважає за потрібне хоча би замаскувати свою позицію загалом традиційним для політиків декларуванням відданості високоморальним нормам і принципам, демонструючи у такий спосіб відверте нехтування думкою громадян своєї країни. У певному сенсі в цьому фільмі «перемогло зло», оскільки воно завадило врятувати нашу планету.

Навіть таке стисле, схематичне зіставлення двох образів у двох загалом схожих за жанром фільмах (бойовик та фільм-катастрофа) дозволяє зробити висновок про те, що за двадцять п'ять років образ президента США зазнав трансформації настільки радикальної, що перетворився на свою діаметральну протилежність: тотально позитивний образ відданого патріота, свідомого державного діяча, який обстоює найвищі моральні цінності, люблячого чоловіка та батька, змінився на інший – людини, котра є уособленням найпримітивніших прагнень та ладна пожертвувати всім заради власного збагачення.

Гаррісон Форд створив справді збірний образ, який, безумовно, є ідеалізованим, але дуже позитивна, причому тривала позитивна, реакція американців на фільм свідчила про те, що цей образ загалом не викликав у них неприйняття, а це, своєю чергою, свідчить про те, що той образ президента та спосіб, у який він вмонтований у тканину фільму, відповідали глибинним переконанням (чи ілюзіям) тодішніх американців.

Натомість образ, створений Меріл Стріп, мав конкретний прототип, американці були свідомі, що це – Дональд Трамп, причому тепер, з огляду на перебіг його другого президентського терміну, навіть якось складно звинувачувати Стріп у гіперболізації. Той факт, що касові збори перевищили бюджет фільму більш ніж у десять разів, свідчить про те, що бачення американцями вищої влади та ставлення до неї докорінно змінилися. Повага та пієтет до особи президента США (котрі можна вважати реакцією американців на діяльність Ф. Д. Рузвельта, Д. Ейзенгауера, Дж. Кеннеді, Р. Рейгана), навіть суто формальні, поступилися місцем іронічній індіферентності, покликаним камуфлювати в кращому випадку – граничний скепсис, у гіршому – розпач.

Показовим є те, що автори, як американські, так і українські, численних рецензій на «Не дивися вгору», не звернули на це ніякої уваги, сконцентрувавши її на темі кліматичних змін та майбутнього нашої планети, з подальшою екстраполяцією висновків на загальний стан людства («Ми надто затерпіли, німі, безсилі, збайдужілі та надто захопилися тривіальними битвами»; «Деякі з найголовніших цілей атак МакКея у цьому фільмі – політика та інфотейнмент – досягли максимального рівня автопародії чи трагедії (або обох)»; «МакКей не робить у цьому фільмі нічого, крім як кричить на нас, але ми це заслужили» [2]; «політичні та медіа сили (...) занадто одурманені споживацтвом, короткостроковістю та плітками в со-

8. Соціокультурні трансформації: глобальні та локальні виклики в умовах гібридних загроз

ціальних мережах, і підступно паралізовані інтересами великих технологій» [3]). Образ президентки та робота Меріл Стріп отримали загалом адекватну оцінку («президентка у виконанні Меріл Стріп нагадує мультяшного злодія» [3], «Меріл Стріп, (...) якась нечестива комбінація Сари Пейлін і Дональда Трампа» [4]), але аналіз цього образу як маркера американських внутрішньополітичних процесів та трансформації громадської думки – відсутній, що теж є показовим.

Як це не дивно, але щодо фільму «Не дивися вгору!» та образу президента в ньому актуальним є висновок відомого кінорежисера Майкла Мура щодо зовсім іншого, дуже неоднозначного та багаторівневого фільму «Джокер» (2019): «Цей фільм не про Трампа. Він про Америку, яка дала нам Трампа – Америку, (...), де брудні багатії стають ще бруднішими та ще багатшими» [5]. На жаль, Трамп, його кіноверсії та реакція на них американської громадськості є красномовним свідченням на користь того, що вища влада в США упродовж останніх років стала об'єктом профанації, вульгаризації та презирства, що є непрямими симптомами глибинної світоглядної кризи, яку переживає ця країна, і це може мати відчутні наслідки як для самих США, так і для геополітичної картини всього світу.

Список використаних джерел

1. The Strength of Theatrical Exhibition. December 2024. Report of National Association of Theatrical Owners. *Cinema United*. URL: <https://cinemaunited.org/wp-content/uploads/2024/12/NATO-December-2024-Report.pdf>
2. Dargis, Manohla. *Don't Look Up* Review: Tick, Tick, Kablooey. *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2021/12/23/movies/dont-look-up-review.html>
3. Bradshaw, Peter. *Don't Look Up* review – slapstick apocalypse according to DiCaprio and Lawrence. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/film/2021/dec/08/dont-look-up-review-slapstick-apocalypse-according-to-dicaprio-and-lawrence>
4. Willmore, Alison. *Don't Look Up* Is a Climate-Change Comedy That Hates Having to Entertain. *Vulture*. URL: <https://www.vulture.com/article/movie-review-netflix-and-adam-mckays-dont-look-up.html>
5. Moore, Michael. *Joker*: Michael Moore Writes Tribute to Todd Phillips' 'Cinematic Masterpiece'. *Variety*. URL: <https://variety.com/2019/film/awards/michael-moore-todd-phillips-joker-1203446280/>

*Бахмацький Юрій Дмитрович,
здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Конієвська Ольга Рафаїлівна,
докторка культурології, професорка,
професорка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ ЯК ЗАСІБ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Російська збройна агресія проти України характеризується не тільки військовими засобами, а й активним використанням інструментарію гібридного впливу. Так звана гібридна війна, яку розгорнув противник проти України ставить за мету максимально дезінформувати не тільки українців, а й світ в реаліях, які відбуваються.

В Глосарії гібридних загроз, який був розроблений командою проєкту Erasmus+ «Академічна протидія гібридним загрозам» (Academic Response to Hybrid Threat, WARN), поняття «гібридна війна» визначається як «синхронізоване використання багатьох інструментів влади, підібраних з урахуванням конкретних вразливостей у всьому спектрі соціальних функцій для досягнення синергетичних ефектів. Аналітична модель для розуміння гібридної війни складається з трьох взаємозалежних частин: критичні функції та вразливості захисника; синхронізоване використання зловмисником декількох засобів та використання горизонтальної

ескалації; і лінійні та нелінійні ефекти від гібридних атак» [1].

Формою гібридної війни є «стратегічне використання (невизначеної) сили для завоювання території або досягнення іншої стратегічної мети, навмисна силова гра, спрямована на передавання повідомлення з використанням неоднозначності дій, достатньої, щоб уникнути помсти чи ескалації. Вона є найбільш туманною формою війни з огляду на навмисні заплутування, що відбуваються задля приховування особистості держави-злочинця» [1].

Гібридна війна направлена на знищення соціокультурної системи, яка визначається матеріальними, структурними та ідеаційними складовими. Саме соціокультурні практики є тим інструментом в гібридній війні, який спрямований на знищення культури, цінностей, релігії та національної ідентичності.

Соціокультурна практика як засіб ведення гібридної війни можна визначити, як цілеспрямовану діяльність проти людини, громадянина, нації.

Українська професорка Ольга Копієвська, в своїй авторській концепції щодо змісту поняття «культурна практика» наголошує, що вона «пов'язана зі сферою смислів соціокультурного буття й індивідуального життя людини, а відтак мислиться, репрезентується й реалізується в межах доступного їй, персоналізованого ціннісно-смыслового горизонту [3, с.399]. Аналізуючи взаємовплив між культурою і людиною, вчена акцентує увагу на пріоритетності відчуття свободи в культурних процесах, порушення якої є неприпустимою [2].

Соціокультурні практики є активно вживаним засобом ведення гібридної війни і ворога проти України. Ідеологічно пронизані соціокультурні практики, які активно проваджуються в інформаційних, медіа просторах та використовуються на масових заходах спрямовані на активну популяризацію так званого «виправдовування» військової агресії проти України.

На телеканалах ворога активно транслиуються різноманітні соціокультурні практики, які дезінформують про справжні наміри війни, викликаючи ностальгію за радянським минулим.

До таких практик можемо віднести кіно, театр, музику, мистецтво, які є найдієвішими практиками та інструментами гібридної війни. Ідеологічно та вдало створені соціокультурні практики та їх активне використання вводять в оману людей і зомбують маси.

Соціокультурна практика є тим інструментом, який здатний вербувати її споживача стати на бік ворога. Особливо вразливими до таких практик є молодь. Неконтрольований потік телеграм каналів, які активно популяризують ворога, різним гібридним інструментарієм привертає увагу молоді, соціально незрілої аудиторії до протиправних дій.

Одним з методів вербування, має назву «трешова риболовля». Принцип і результативність такого методу полягає у виявленні соціально незахищених категорій населення, які при відповідній обробці за матеріальну винагороду готові зрадити, пошкодити і вбити. Активна зацікавленість молоді в різних телеграм каналах має нажалі свої негативні наслідки і є важко ідентифікованим інструментом гібридної війни.

Доволі частим є використання психологічного впливу. Спочатку це супроводжується аргументуванням героїчного вчинку, з подальшою логічно вибудованою послідовністю дій і наслідків, від розмальованого трансформатора або стіни до підпалу автовок та інших диверсійних чинків.

Яка протидія? Максимальна активізація всіх форм соціокультурних практик українського патріотичного, роз'яснювального контенту, які має реалізовуватися від розмов в сім'ї до шкільного уроку, заходу чи дозвілля. Цінність соціокультурної практики, яка пронизана українськими викликами та практиками протидії та спротиву є ефективним засобом протидії гібридній війні. Повна відмова від усього російського це і є наш соціокультурний фронт, який має бути активно розгорнутий на всіх рівнях українського буття.

Список використаних джерел

1. Глосарій з гібридних загроз / Erasmus + project WARN "Academic Response to Hybrid Threats". 2024. 203 с. URL: <https://openarchive.nure.ua/entities/publication/c2051668-3a66-458a-97a2-7df51697b99e> (дата звернення: 15.03.2025).

8. Соціокультурні трансформації: глобальні та локальні виклики в умовах гібридних загроз

2. Копієвська О.Р. Культура і людина: проблеми свободи в сучасному світі // *Культурологічна думка* : щорічник наук. праць. Київ : Інститут культурології Національної академії мистецтв України, 2013. № 6. С. 57–61.

3. Копієвська О.Р. Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, глокальний контекст та локальні особливості (кінець XX – початок XXI ст.) : дис. на здоб. наук. ступеня д-ра культурології : 26.00.06 – прикладна культурологія / М-во культури України. НАКККиМ. Київ, 2018. 487 с.

*Ковельман Єлізавета Юріївна,
здобувачка Національна академія
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Святненко Анна Василівна,
кандидат історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МІСТА»

Теоретичний зміст тлумачення «соціокультурний потенціал міста» ми почнемо розглядати з того, як позиціонується дане поняття в Словнику української мови, а саме – «Потенціал – це сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил та інше, що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері» [5].

Отже, відповідно до вищезазначеного, потенціал міста є взаємозалежне від діяльності всіх інституцій міста, а саме: містобудівних, соціальних, культурних, людських, матеріальних і нематеріальних ресурсів, злагоджене функціонування яких дозволяє місту існувати та розвиватися.

Осмислюючи з методичної точки зору оцінку сукупного потенціалу міста кандидат технічних наук Гоблик А.В. акцентує увагу на його матеріально-просторовому середовищі, яке є важливим для осмислення через призму потенційних елементів і компонент. Потенціал є одночасно, як кількісним, так і якісним показником, характеристика яких впливає на розвиток міста, його економічну, соціальну та культурну привабливість. Гоблик А.В. вважає, що «сукупний потенціал міста необхідно розглядати через інтеграцію потенціалів складових елементів багатовимірною міського простору» [3, с. 208]. Вчена досить слушно наголошує, що «потенціал володіє такою властивістю як адитивність і може представляти собою сукупність декількох об'єднаних «носіїв потенціалу»» [3, с. 209].

З теоретичної точки зору, українські вчені потенціал міста розглядають переважно через його економічну складову.

Дослідники Балацький Є.О. Бойко А.О аналізуючи теоретичні підходи до визначення бюджетного потенціалу міста, акцентують увагу на їх основних засадах формування та відповідного впливу на розвиток. На думку вищевказаних дослідників «бюджетний потенціал міста» слід розуміти як оцінку можливостей надходження в майбутньому до бюджету міста максимального обсягу фінансових ресурсів від здійснення операцій з оподаткування, залучення грошових коштів за рахунок неподаткових надходжень та коштів цільових фондів» [1, с. 213].

Схематично в загальній економічній системі, бюджетний потенціал міста дослідники представили наступними чином [1, с. 214].

Кандидат економічних наук Томчук О.В. в економічному розвитку потенціалу міст вбачає визначальну роль людського феномену. Томчук О.В. вважає, що «особливістю людського потенціалу як ключового ресурсу при здійсненні стратегічного планування як на національному, так і на місцевому рівні виступає його подвійна природа – з одного боку, люди

створюють матеріальні та нематеріальні блага, а з іншого – споживають їх, а отже, виступають у якості визначального стимулу для зростання, покращення умов і комфорту життєдіяльності, загального соціально-економічного добробуту» [6, с. 416].

Кандидат економічних наук Балик Т.В. потенціал міста розглядає через призму його конкурентоспроможності. Вчена вважає, що «створення і підтримання конкурентних переваг міста можливе через формування і реалізацію усіх складових його потенціалу: природно-ресурсного, трудового, економічного, інвестиційного, інноваційного, інфраструктурного, фінансового, туристично-рекреаційного, організаційно-управлінського. Підвищення конкурентоспроможності міста сприятиме його соціально-економічному розвитку, забезпечить самофінансування та активізацію інвестиційно-інноваційних процесів на рівні регіону та країни» [2, с. 18].

Осмислення вченими потенціалу міста через економічні, бюджетні, людські та конкурентоздатні чинники дозволило знайти їх спільну думку про присутність соціокультурних аспектів в розвитку міста. А тому ми вважаємо за потрібне звернутися до розгляду через теоретичні підходи українських вчених такого поняття, як «соціокультурний потенціал».

Звертаючись до проблематики феномену соціокультурного потенціалу, українські вчені розкривають його з різних теоретичних позицій.

Так, доктор культурології Копієвська О.Р. досліджуючи трансформаційні процеси в культурних практиках України наголошує на важливості вивчення соціокультурного феномену розвитку територій і міст. Вчена вважає, що саме соціокультурний потенціал адміністративно-територіальних одиниць дозволяє сформувати його економічну і культурну привабливість, стати унікальною і неповторною візитівкою [4].

Перед стейкхолдерами соціокультурних змін також постає завдання стратегічного і перспективного розвитку міста, його соціального, культурного потенціалу, задля створення комфортних умов проживання та залучення туристичних потоків.

Одже будь яке місто не може існувати без свого, не повторного соціокультурного потенціалу, якій складається із функціонування різних соціокультурних інституцій та активної зацікавленості в розвитку міста різних груп стейкхолдерів.

Список використаних джерел

1. Балацький Є.О., Бойко А.О. Теоретичні підходи до визначення бюджетного потенціалу міста та основні засади його формування. *Збірник наукових праць Харківського інституту банківської справи Університету банків справи НБУ*. 2022. Вип. 1 (10), ч. II. С. 212-216.
2. Балик Т.В. Управління конкурентоспроможністю міста. *Коммунальное обслуживание городов: науч.-техн. сб.* 2012. № 92. С. 11-19. URL: https://eprints.kname.edu.ua/16406/1/11-19_%D0%91%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BA_%D0%A2%D0%92.pdf (дата звернення: 22.02.2025).
3. Гоблик А.В. Методичні основи оцінки сукупного потенціалу міста. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2013. Вип. 33. С. 208-216. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILEA=&S21STR=Spam_2013_33_32
4. Копієвська О.Р. Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, глокальний та локальний контекст та локальні особливості (кінець XX - початок XXI ст): дис. ...д-ра культурології: 26.00.06. Київ, 2018. 487с.
5. Потенціал. Словник: портал української мови та культури. URL: <https://slovnuk.ua/>. (дата звернення: 22.02.2025).
6. Томчук О.В. Концептуальні положення формування стратегії розвитку людського потенціалу міст в стандартах нової економіки. *Вісник Національного університету водного транспорту та інженерії природокористування*. Економічні науки: зб. наук. праць. 2020. Т.4. №92. С. 416-431.

*Ватрала Марина Ігорівна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Шереметьєва Вікторія Вікторівна,
старша викладачка
кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ТЕАТРАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Театр завжди був не лише мистецтвом, а й важливим соціокультурним феноменом, що відображає дух часу. В умовах війни він набуває ще більшої значущості, стаючи засобом емоційної підтримки, осмислення подій та збереження національної ідентичності. Війна кардинально змінює умови функціонування театрів: артисти змушені адаптуватися до нових реалій, працювати в укриттях, проводити вистави онлайн або навіть на передовій. Попри всі труднощі, театральне мистецтво в умовах повномасштабного вторгнення залишається життєво необхідним для суспільства, яке прагне знайти розраду, натхнення і віру у майбутнє.

З початком повномасштабної війни багато театрів в Україні були змушені тимчасово припинити свою діяльність через загрози безпеці. Більшість театрів, філармоній і концертних залів країни оголосили про вимушене призупинення роботи через введення воєнного стану. Чимало акторів, співаків, музикантів, режисерів, диригентів, композиторів пішли до лав Збройних Сил України та територіальної оборони, стали волонтерами. Починаючи з 24 лютого 2022 року, почалася нова хвиля дерусифікації, деїмперіалізації: театри позбулися у назвах вистав слів «російський» та імен «великих росіян». Наприклад, столичний Національний академічний драматичний театр імені Лесі Українки, Миколаївський академічний художній драматичний театр та Одеський національний академічний театр опери та балету вирішили змінити назву [1].

Проте, незважаючи на труднощі, митці швидко почали шукати нові формати роботи, зокрема, онлайн-постановки та трансляції вистав. Наприклад, Національний театр імені Івана Франка активно використав цифрові платформи для збереження контакту з глядачами. Це дозволило не лише продовжити мистецьку діяльність, а й підтримати моральний дух людей у важкі часи. 11 грудня 2023 року в Національному театрі імені Івана Франка відбувся благодійний показ вистави «Конотопська відьма» за повістю Григорія Квітки-Основ'яненка (режисер Іван Уривський). Квитки, вартістю до 5 тисяч гривень, буквально розкупили за два дні. Загалом театр зібрав 1 мільйон 770 тис. гривень. За ці кошти придбали 100 дронів, які передали благодійному фонду «КІТИКИ». Це була не перша ініціатива театру, що спрямовувалась на підтримку українських захисників та українського суспільства під час війни. Театр також передбачає безкоштовні квитки військовослужбовцям, має дві концертні бригади, які виступають у військових частинах, шпиталях та на деокупованих територіях. Франківці активно долучилися до волонтерського руху і також захищають Україну у складі Збройних сил України. Безпосереднім відображенням війни в театрі є дві концертні програми «Музи не мовчать» (режисер Іван Уривський), «Файний Франко Fusion» (режисер Давид Петросян), а також такі вистави як «Війна» (режисер Давид Петросян), «Всі мої сини» (режисер Станіслав Мойсеєв), «Кар'єра Артуро Уя, яку можна було спинити» (режисер Дмитро Богомазов) та «Калігула» (режисер Іван Уривський) [2].

Деякі театри обрали волонтерську діяльність як спосіб підтримки суспільства. Актори та працівники театрів долучалися до збору гуманітарної допомоги, організовували виступи для переселенців і військових. Наприклад, Львівський національний академічний театр імені Марії Заньковецької активно співпрацював із волонтерськими організаціями, створюючи культурні ініціативи для вимушених переселенців. Такі заходи допомагали людям адаптуватися до нової реальності, відчувати підтримку та солідарність. Крім того, театральні колективи

організовували спеціальні майстер-класи для дітей, які пережили травматичні події. Завдяки цьому діти мали змогу висловити свої емоції через творчість.

Окремим напрямком стало проведення вистав у бомбосховищах та укриттях. Київський театр на Подолі почав давати вистави в підвалах, створюючи безпечний простір для мистецтва навіть під час повітряних тривог. Це дозволяє глядачам хоча б на мить відволіктися від страху і зануритися у світ театрального мистецтва. Аналогічну практику застосовували й інші театри, демонструючи, що культура залишається невід'ємною частиною життя навіть у найскладніші часи. У деяких містах, таких як: Київ, Львів, Тернопіль, Івано-Франківськ та Луцьк, з'явилися мобільні театральні групи, що гастролують в укриттях, даючи вистави для людей у тимчасових сховищах. Також актори проводять читання української поезії, що стало символом незламності. Ще однією цікавою ініціативою театрального колективу Театру на Подолі став проєкт «Голоси такмеду», де актори театру взяли участь у поширенні знань з тактичної медицини серед діючих та майбутніх військових, резервістів. Героями серій відео стали актори Театру на Подолі: Даша Малахова, Анна Саліванчук, Богдан Бенюк, В'ячеслав Довженко та Михайло Кукулюк. Кожен та кожна з них озвучили відео про критичні навички тактичної медицини, щоб порятунок заговорив голосами, які важко не впізнати. В роліках розкриваються базові навички та поняття тактичної медицини, що важливо в умовах воєнного часу [3].

Гарною ініціативою стало залучення театральних колективів до міжнародних гастролей та фестивалів. Це не лише дало змогу українським митцям продовжувати професійну діяльність, а й донести світу правду про війну. Наприклад, Київський національний академічний театр опери та балету здійснив низку закордонних виступів, що привернули увагу європейської спільноти до ситуації в Україні. Така культурна дипломатія є надзвичайно важливою для підтримки міжнародної солідарності. Також українські театри співпрацюють з іноземними колегами, створюючи спільні постановки на тему війни. Це сприяє не лише поширенню української культури, а й формуванню спільного мистецького простору.

Попри складні умови, українські театри створюють нові постановки, що осмислюють реалії війни. З'являються вистави, присвячені переживанням людей, темі втрат і надії. Це сприяє глибшому розумінню подій, формуванню колективної пам'яті та зміцненню національного духу. Театральне мистецтво допомагає суспільству переосмислити виклики, з якими воно стикається, і знайти внутрішні сили для боротьби та відродження. Деякі театри використовують документальні історії як основу для постановок, що додає автентичності виставам. Завдяки цьому мистецтво стає ще більш актуальним і важливим для глядачів.

Таким чином, театральна діяльність в умовах війни не лише продовжує своє існування, а й набуває нового сенсу. Вона стає важливим засобом підтримки морального духу, сприяє культурній дипломатії та допомагає суспільству осмислити події. Завдяки адаптації до нових реалій та невтомній праці митців театр залишається джерелом світла навіть у найтемніші часи.

Список використаних джерел

1. Макаревич М. Українські театри під час великої війни не лише змогли поновити роботу, а й готують нові постановки. *Дзеркало тижня. Україна*. Київ. 2023. [Електронне джерело]. URL: <https://zn.ua/ukr/CULTURE/545932-kulturnij-front.html> (дата звернення: 04.03.2025).
2. Театр Франка передав 100 дронів для сил Оборони України. *Театр Франка*. 2024. [Електронне джерело]. URL: <https://ft.org.ua/news/teatr-franka-peredav-100-droniv-dlia-sil-oboroni-ukrayini-uk> (дата звернення: 04.03.2025).
3. «Голоси такмеду»: PULSE та Театр на Подолі створили серію відео про базові навички тактичної медицини. *Театр на Подолі*. 2024. [Електронне джерело]. URL: https://theatreonpodil.com/golosy_taktmedy/ (дата звернення: 04.03.2025).

*Педорук Іван Дмитрович,
здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Копієвська Ольга Рафаїлівна,
докторка культурології,
професорка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ВІННИЦЬКИЙ АКАДЕМІЧНИЙ МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНИЙ ТЕАТР ІМ. САДОВСЬКОГО ЯК АГЕНТ КУЛЬТУРИ

Заклади культури як агенти культур, з їх трансформаційним функціональним наповненням є питанням сьогодення. Адже Україна перебуває в стані війни і щоденні виклики потребують активної участі всіх свідомих громадян в такому протистоянні.

Українські вчені виокремлюють особливу роль закладів культури в системі формування культурних просторів, збереженні та популяризації локальної культурної унікальності. Докторка культурології Копієвська О.Р. аналізуючи роль і значення культури, культурних практик в трансформаційному культуротворенні наголошує на тому, що заклад культури виступає як агент змін та стратегічно важливих перспектив [4]. Заклад культури, культурні практики які він пропонує в реальному сьогоденні відіграє роль дієвого інструменту в процесах протидії гібридним загрозам і викликам [2,3].

Відповідно до Глосарію гібридних загроз, який був розроблений командою проєкту Erasmus+ «Академічна протидія гібридним загрозам» (Academic Response to Hybrid Threat, WARN) 610133-EPP-1-2019-1-FI-EPPKA2-SBHE-JP, що фінансується за підтримки Європейської Комісії, агент культури це - «людина, яка сприяє змінам, висвітлюючи та досліджуючи безліч способів впливу культурних практик на наші суспільства; це визначення представляє концепцію культури як агентства, що являє собою низку креативних видів діяльності, які сприяють розвитку суспільства, зокрема педагогіку, дослідження, активізм та мистецтво»[1].

Отже, заклад культури через професійну, інноваційну діяльність працівників, ініціатив від відвідувачів, фідбеків та інших комунікативних ініціатив виступають тими агентами культури, які сприяють розвитку та ефективному функціонуванню культурної одиниці.

Таким агентом культури може виступати і театр, досвід якого ми презентуємо в межах проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог», організатором якої є кафедра артменеджменту та інформаційних технологій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.

Вінницький обласний український академічний музично-драматичний театр ім. М.Садовського, керується в своїй діяльності Законами України «Про культуру», «Про театри і театральну справу», іншими нормативними документами, що стосуються виконання вимог воєнного стану в країні, Розпорядженнями голови Вінницької обласної Ради, Рішеннями та Наказами Обласної військової адміністрації, Департаменту гуманітарної політики ОВА та, безпосередньо - Управління культури та креативних індустрій ДГП, яке здійснює оперативне керуванням закладом. Усі творчі та виробничі зусилля колективу, як агента культури, спрямовано на вирішення питань, пов'язаних з постановкою нових вистав, надання якісних послуг з проведення гастрольної діяльності іншими колективами, обслуговуванням глядача, зміцненням матеріально-технічної бази, з вирішенням багатьох, як творчих, так і фінансово-господарських завдань.

Театр сьогодні є платформою благодійних вистав, в тому числі - вистави для ВПО з інших областей України, дітей військовослужбовців, які загинули, захищаючи Україну, військовослужбовців, які перебувають на лікуванні та/або реабілітації; для дітей з родин, що переїхали на Вінничину з Донецької, Луганської, Херсонської, Запорізької областей, для яких

також було проведено безкоштовно 2 новорічні вистави. Практично на кожную виставу театр запрошує на безкоштовній (благодійній) основі учасників громадських організацій, які об'єднують внутрішньо переміщених осіб, що нині проживають на Вінниччині: «Я-Маріуполь», «Бахмут», «Херсон-це Україна», БФ «Схід-СОС», ГО «Суспільний погляд», Вінницький обласний клінічний медичний реабілітаційний центр, Вінницький обласний клінічний центр реабілітації ліквідаторів аварії на ЧАЕС; представників інших громадських організацій, які об'єднують людей з інвалідністю («Паросток», «Гармонія», Вінницьке УВП УТОС»), а також студентів та учнів навчальних закладів, які перемістилися на Вінниччину з інших областей України (Харківської Національної Академії Національної гвардії України, Харківської Національної Академії внутрішніх справ, Харківського Національного університету Повітряних Сил ім. І. Кожедуба тощо). Також глядачами наших вистав на безкоштовній (благодійній) основі є військовослужбовці з в\ч Нацгвардії «3008», в/ч «А1231», 14-ї штурмової бригади Національної Гвардії України «Червона Калина», 456-ї бригади транспортної авіації імені Дмитра Майбороди, загони ГУ ДСНС у Вінницькій області, ветерани АТО/ООС та багатьох інших.

Театр сьогодні відкритий для соціально незахищених громадян: це особи з інвалідністю, діти сироти, учасники бойових дій, захисники і захисниці України, які нині боронять нашу незалежність на фронті, ветерани АТО/ООС тощо. Така робота ведеться за власний кошт і є внеском колективу театру у підтримку ментального здоров'я нації під час війни. Уклавши Меморандум на здійснення збору коштів на потреби ЗСУ із Благодійною організацією «Міжнародний об'єднаний Фонд допомоги тільки у 2023 році в театрі зібрано понад 170 тисяч гривень для придбання автомобілів на потреби фронту.

Отже, бути агентом культури під час тих викликів з якими стикається Україна щодня то є місією кожного свідомого громадянина, від працівника культури до керівника закладу. Місія театру як агента культури полягає в швидкому, професійному реагуванні на потреби часу, підтримки українців театральними практиками, сприянню стійкості української культури в цілому.

Список використаних джерел

1. Глосарій з гібридних загроз / Erasmus + project WARN "Academic Response to Hybrid Threats". 2024. 203 с. URL: <https://openarchive.nure.ua/entities/publication/c2051668-3a66-458a-97a2-7df51697b99e> (дата звернення: 18.03.2025).
2. Копієвська О. Р. Локальні культурні ландшафти України в умовах гібридної реальності. *Тоталітаризм як система знищення національної пам'яті*: збірник наук. праць за матеріалами всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю 11 – 12 червня 2020 року / ред. Т. Єщенко. Львів: Друкарня Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, 2020. С. 182–184.
3. Копієвська О. Р. Проблеми культурної аномії крізь призму гібридних викликів. *Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 10 листопада 2021 р. М-во культ. та інформ. політики України; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. Київ: НАКККіМ, 2021. с.147–148.
4. Копієвська О. Р. Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, глокальний контекст та локальні особливості (кінець ХХ –початок ХХІ ст.) : дис. на здоб. наук. ступеня д-ра культурології : 26.00.06 – прикладна культурологія / М-во культури України. НАКККіМ. Київ, 2018. 487 с.

Vakulenko Yuri,
*Corresponding Member of the National Academy of Arts of Ukraine,
Vice-President of the NAA of Ukraine,
Honored Culture Worker of Ukraine,
arts expert, painter, graphic artist and museologist, Kyiv*

Akimov Dmytro,
*Doctor of Sociology, Honoured Worker of Arts of Ukraine,
Professor of the Department of art studies;
expertise of the National Academy of Culture and Arts Management,
head of the General Management
of the International Academy of rating technologies and sociology
"Golden Fortune", Kyiv*

NATIONAL SOCIO-CULTURAL MARKETING PROJECTS OF THE "KYIV ART GALLERY" NATIONAL MUSEUM in 2022–2025

During the hostilities, from February, 2022 till now, new socio-cultural projects of the visual art museums gained relevance in the field of Ukrainian museums' marketing. These projects can be referred to as unique, now they co-exist with standard projects that, in their turn, have been existing for decades. Thus, the beginning of the military action in February, 2022 forced the "Kyiv Art Gallery" National Museum to develop a number of socio-cultural marketing projects that included plenty of Ukrainian regions and acquired a national importance. The uniqueness of these museum projects stems from the unique national tragedy—the war—which has inspired contemporary artists to create works with military-patriotic themes, while the museum's managers and marketers have developed and implemented unique strategies for organizing exhibitions featuring dozens of artists. Many of these artists, in peacetime, could not have imagined that their paintings would be displayed in the same halls and on the same walls where, for more than half a century, masterpieces of classical 19th and early 20th-century painting had been exhibited.

During the full-scale military actions of 2022–2025, the "Kyiv Art Gallery" National Museum has continued its active exhibition work in Kyiv. Over this time, dozens of exhibitions of contemporary Ukrainian art have been held in the museum. In 2024 alone, the gallery organized 33 exhibitions on different subjects; in 2023, there were 32 exhibitions; and in 2022, 21 exhibitions took place. In particular, in 2022, the following exhibitions were held: "Synergy" by P. Bevza, featuring 45 paintings created at the beginning of the war in 2022, dedicated to Ukrainian culture and identity. "Warriors of Light", an exhibition by Ukrainian-American artist M. Vityk, dedicated to the revolutionary historical events in Ukraine from 2013 to 2015. An exhibition of unique illustrations by Salvador Dalí for Dante Alighieri's poem "The Divine Comedy." A collective creative exhibition "State", which combined painting, poetry, and video art, featuring works by V. Padun, L. Padun, and V. Griza [4]. Additionally, in the autumn-winter period of 2022, the museum hosted:

An exhibition of illustrations by A. Chebykin for the publication of Ovid's works "Loves." A display of works from the collection of the classic Ukrainian painter A. Kryvolap, entitled "Anatoliy Kryvolap. Classical Painting," which was exhibited in six halls of the museum. A landmark event in 2022 was the museum's research and exhibition project dedicated to its 100th anniversary, titled "The Birth of the Museum," which opened on November 16, 2022. This project aimed to deepen the understanding of the museum's history and activities through the presentation of archival documents, photographs, and eyewitness accounts. Visitors had the opportunity to see what the museum's first exhibition looked like a century ago.

Conclusion. This publication has presented to the scientific readers' audience the projects implemented within the "Kyiv Art Gallery" in 2022. In future scholarly publications, the

author's intention is to analyze the results of sociocultural marketing projects carried out by this national museum in 2023, 2024, and 2025. It is also important to conclude that, according to the algorithms of sociocultural project planning and marketing in the field of visual arts, "the function of exhibition aims to fulfill the key social tasks of art museums as cultural institutions, since the exhibited works of art possess their own uniqueness, artistic, aesthetic, and cultural-historical significance..." [1, 7]. Analyzing the art projects of the "Kyiv Art Gallery" National Museum during the full-scale war between Russia and Ukraine, it should be noted that this museum plays an active social role in the sphere of national-patriotic artistic activities. From a cultural perspective, the "Kyiv Art Gallery" National Museum as a subject of cultural self-development, has united a nationally conscious community of artists—individuals who share common goals and values.

References

1. Akimov, D.I. (2019). The main functions of the museums within art marketing. *Art notes*, 36, 3-8 [in Ukraine].
2. Akimov, D.I. (2020). Marketing examination of works of art as a component of their evaluation and promotion in the art market. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 2, P. 87-93 [in Ukrainian].
3. Akimov, D.I. (2024). Methodology and Socio-cultural projecting of algorithms for the selection of experts in art marketing and for the formation of art collections. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 134-140 [in Ukraine].
4. Exhibition projects of the Kyiv Art Gallery. What can you see? Antiques. 2022. URL: <https://antikvar.ua/vystavkovi-proyekty-kyyivskoyi-kartynnoyi-gareleyi-shho-mozhna-vidvidaty/> (application date: 15.03.2025) [in Ukraine].
5. Vakulenko, Yu. (2024). Implementation of the Main Museums' Functions and Art Projects of the Occupation Authorities in Ukraine from 1941 to 1943. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 231– 236 [in English].

Книш Вікторія Олександрівна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Святненко Анна Василівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

КУЛЬТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ НАСЕЛЕННЯ В ПРИФРОНТОВИХ ЗОНАХ: ДОСВІД КЛУБНИХ ЗАКЛАДІВ

Сьогодні, коли росія веде війну проти України вже одинадцятий рік поспіль, заклади культури відіграють надзвичайно важливу роль у підтримці морального духу населення. Метою ворога є нищення українців як нації, зокрема через знецінення нашої мови, традицій, культурної спадщини та звичаїв. Однак українська культура, завдяки зусиллям видатних діячів, письменників і художників, протягом багатьох століть зуміла зберегти національну ідентичність. Сучасне розуміння ваги культури у боротьбі за незалежність стало ще більш очевидним для населення під час повномасштабного вторгнення.

Актуальність дослідження цієї теми зумовлена трансформаційними процесами в діяльності закладів культури на території України в умовах військової агресії. Сучасні виклики в нашому житті суттєво змінили соціокультурний простір, що поставило багато нових вимог до роботи культурних закладів, особливо у прифронтових регіонах.

Іншим аргументом на користь актуальності даної теми є те, що саме клубні заклади культури на прифронтових територіях виступають потужним соціокультурним інструментом

8. Соціокультурні трансформації: глобальні та локальні виклики в умовах гібридних загроз

для зміцнення національної стійкості та психоемоційної підтримки населення. Коли країна перебуває в стані війни, такі заклади стають осередками стійкості та духовної сили. Вони підтримують український культурний фронт, зберігаючи національну ідентичність, нагадуючи про наше коріння та спільні прагнення.

Нажаль, діяльність клубних закладів культури на прифронтових територіях зазнала суттєвих змін. Основні труднощі роботи у пов'язані з постійними обстрілами та загрозами атак ворожих дронів, відсутністю укриттів у всіх селах прифронтових громад та низькою забезпеченістю кадрами, а також постійним виїздом людей з територій підвищеної небезпеки. Військовий стан змінив традиційні методи роботи, змусивши адаптувати усі заходи під безпекові вимоги. Проте клубні заклади культури залишаються важливим осередком соціальної взаємодії, сприяючи підтримці психологічного стану, що допомагає відволіктися від воєнних реалій.

Як приклад було взято комунальний заклад «Центр культури, дозвілля та спорту» Матвіївської сільської ради», який знаходиться в Запорізькій області на відстані 38 кілометрів від лінії фронту. З початку пандемії у 2020 році та до 2023 року цей заклад знаходився в тривалому періоді застою, проводивши лише онлайн заходи, але отримав «друге дихання» завдяки активній діяльності нових молодих кадрів та активного молодого покоління. Незважаючи на військові загрози, обстріли та атаки шахедрами на території громади, заклад продовжує свою роботу, залучаючи населення до культурного життя, організовуючи заходи, що сприяють психологічній підтримці та згуртованості. Такі події допомагають людям продовжувати життя та формують спогади не тільки про вибухи, страх та смерть, а ще про щасливі миті попри загрозу, що наглядно показує сильний український народ [2].

Психологічні аспекти діяльності закладів культури в умовах війни полягають у створенні середовища, що сприяє підтримці емоційного балансу та формуванню почуття безпеки. Організація культурних заходів дозволяє зменшити рівень тривожності серед дітей, молоді та дорослих, сприяє соціальній взаємодії та укріпленню громадських зв'язків, а також поширення любові до власної держави та історії.

«Під час війни культура є символом незламності українського народу, а після перемоги стане основою для відновлення.» - міністр культури та стратегічних комунікацій Микола Точицький [1]. Тому важливо враховувати та проаналізувати перспективи подальшого розвитку комунального закладу «Центр культури, дозвілля та спорту» Матвіївської сільської ради» та розробити рекомендації щодо вдосконалення роботи закладу у прифронтовій зоні. Зокрема, пропонується розширення інтерактивних форматів роботи, посилення психологічного супроводу заходів, залучення грантових програм для фінансування культурних ініціатив, створення просторів для творчого розвитку дітей та молоді, а також інтеграція цифрових технологій у діяльність клубного закладу культури.

Список використаних джерел

1. Ukrinform. Культура під час війни є символом незламності, а після перемоги стане основою для відновлення - Точицький. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3905284-kultura-pid-cas-vijni-e-simvolom-nezlamnosti-a-pisla-peremogi-stane-osnovou-dla-vidnovlenna-tocickij.html> (дата звернення: 20.03.2025).
2. Facebook. Офіційна сторінка комунального закладу «Центр культури, дозвілля та спорту» Матвіївської сільської ради». URL: <https://www.facebook.com/share/g/1AQ8ong8Rd/> (дата звернення: 20.03.2025).

*Кузьменко Ігор Юрійович,
здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Шереметьєва Вікторія Вікторівна,
старша викладачка
кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ПОЧАТКОВОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ ДИТЯЧОЇ ШКОЛИ МИСТЕЦТВ №5 ІМ. ЛЬВА ВЕНЕДИКТОВА ОБОЛОНСЬКОГО РАЙОНУ МІСТА КИЄВА)

Повномасштабна війна, що триває в Україні з 2022 року, істотно вплинула на всі ланки освітньої системи, зокрема і на сферу культурно-мистецької освіти. Заклади початкової мистецької освіти опинилися перед безпрецедентними викликами. Війна завдала прямих втрат інфраструктурі. Зокрема, за перші два роки бойових дій було повністю зруйновано 48 мистецьких шкіл, частина закладів опинилася на окупованих територіях або в зоні активних бойових дій. Понад 3,5 тисячі викладачів вимушено втратили роботу, а десятки тисяч учнів були змушені перервати навчання [3]. Навіть у відносно безпечних регіонах щоденні повітряні тривоги, перебої з електропостачанням та інші обмеження воєнного стану утруднюють звичний перебіг освітнього процесу.

На початку війни виникла потреба терміново скоригувати структуру і календар навчального року в мистецьких школах. Вже в березні 2022 року з Міністерства культури та інформаційної політики України (далі – МКІП) надійшло роз'яснення щодо можливих сценаріїв організації навчального процесу в умовах війни. Зокрема, закладам було рекомендовано за можливості достроково завершити 2021–2022 навчальний рік або призупинити освітній процес до стабілізації ситуації [1]. Дитяча школа мистецтв №5 ім. Льва Венедиктова Оболонського району міста Києва (далі – школа мистецтв №5), вимушено перервала заняття в кінці лютого – на початку березня 2022 р., оскільки безпекова ситуація в Києві була критичною, а значна частина учнів і викладачів евакуювалася з міста.

Надалі, у міру адаптації до умов війни, МКІП виробило гнучкі підходи, зокрема, розробило методичні рекомендації щодо початку 2022–2023 навчального року в мистецьких школах. Відповідно до даного документу педагогічні ради мистецьких шкіл отримали право приймати рішення щодо дати початку і закінчення навчального року, змін тривалості семестрів та канікул [2]. Метою такого кроку було компенсувати можливі майбутні перерви та максимально використати відносно спокійний літньо-осінній період для навчання очно. Рекомендувалося завершити перший семестр до початку грудня 2022 р., не оголошуючи традиційних осінніх канікул. Натомість зимові канікули радили суттєво подовжити, враховуючи можливі проблеми з опаленням та безпекою взимку. Другий семестр планувався з весняними канікулами у квітні і можливим продовженням занять у червні 2023 р. за потреби надолужити пропущений матеріал.

Скорочення реальної тривалості навчального року і періодичні вимушені перерви вимагали перегляду робочих програм. МКІП надало закладам автономію в гнучкому перерозподілі навчального матеріалу: дозволили корегувати робочі навчальні плани, ущільнювати або подовжувати вивчення розділів програм за потреби. В школі мистецтв №5 методична рада переглянула послідовність викладання дисциплін, зокрема, складні теми музично-теоретичного циклу перенесли на весняний період, коли заняття відновилися очно, а в осінній період онлайн-навчання зосередилися на більш простих темах і повторенні матеріалу. Завдяки цьому вдалося виконати навчальні програми у повному обсязі.

Ефективність роботи школи мистецтв №5 в умовах воєнного стану багато в чому залежить від гнучкості та оперативності управлінських рішень. Директор та адміністрація школи

8. Соціокультурні трансформації: глобальні та локальні виклики в умовах гібридних загроз

миттєво реагували на зміни обставин, забезпечували виконання як освітніх завдань, так і вимог безпеки. МКІП окреслило базові сценарії для керівників мистецьких шкіл, визначивши три можливі рішення, які може ухвалити директор закладу залежно від ситуації, зокрема, призупинення освітнього процесу, дострокове завершення навчального року, продовження освітнього процесу в дистанційній або змішаній формі [2]. Школа мистецтв №5 продовжила освітню діяльність у дистанційній формі з травня 2022 року. Було складено нові розклади занять з урахуванням онлайн-формату, організовано щоденний моніторинг присутності учнів на віртуальних заняттях. Згодом школа перейшла на змішаний формат навчання.

Забезпечення життя і здоров'я учасників освітнього процесу – головний пріоритет у воєнний час. Щоб перейти до очного навчання мистецьким школам потрібно було терміново створити або обладнати укриття, відпрацювати плани евакуації при тривогах та впровадити інші заходи безпеки. Без виконання цих умов відновлення очних занять було б неможливим. У столиці й інших регіонах України місцева влада і керівники закладів здійснили масштабну роботу з підготовки укриттів. Так, школа мистецтв №5, маючи просторе підвальне приміщення, переобладнала його під укриття. Було проведено ремонтні роботи, завезено меблі, воду, аптечки, генератор та інші необхідні ресурси. Укриття школи незабаром стало одним з Пунктів Незламності. При сигналі тривоги заняття в школі негайно перериваються, і учні разом з викладачами спускаються в укриття. Якщо тривога коротка, після відбою уроки продовжуються; якщо ж вона триває понад 30 хвилин, урок не поновлюють. Учні та персонал школи знаходяться в укритті до завершення тривоги.

Окрім матеріального створення безпечних умов, школи проводять роз'яснювальну роботу з учнями та батьками. У мистецькій школі №5 перед початком навчання в очному режимі було організовано тренувальну евакуацію: учні разом з викладачами відпрацювали швидкий спуск до укриття, ознайомилися з його розташуванням і виходами. Такі тренування повторюються періодично. На батьківських зборах і через онлайн-розсилки адміністрація інформує батьків та учнів що потрібно мати в «тривожній валізці», як діяти, якщо тривога застала дорогою до школи тощо.

Важливим напрямом роботи мистецьких шкіл у воєнний період стала психологічна підтримка та створення сприятливого емоційного клімату. Художня творчість сама по собі має потужний психотерапевтичний вплив. Процес занять музикою, малюванням, танцем допомагає знижувати рівень тривожності, перемикає увагу дітей з травматичних подій на творчість, сприяє особистісному розвитку. З перших днів війни викладачі школи мистецтв №5 активно спілкувалися з учнями онлайн, підтримували їх морально. У період, коли навчання було призупинено, викладачам рекомендували виходити на зв'язок з дітьми, цікавитися їх станом, надсилати музичні привітання, ноти улюблених п'єс для самостійного музикування, створювати танцювальні флешмоби, проводити арттерапію тощо.

Культурно-мистецька освіта в Україні в умовах воєнного стану зазнала значних змін, що стали наслідком необхідності адаптації до надзвичайних умов. Досвід школи мистецтв №5 демонструє як ефективно можна провадити освітній процес в умовах війни. Гнучкість організації навчального року, впровадження дистанційних і змішаних форматів навчання, оперативне управління ресурсами, а також модернізація інфраструктури закладу стали запорукою безперервності та якості мистецької освіти.

Список використаних джерел

1. Щодо освітнього процесу в мистецьких школах в умовах воєнного стану: Лист МКІП від 22.03.2022 №2267/9/22. URL: <https://drive.google.com/file/d/1AE55aYwMQuPtjmfxfF8rCbLmhTl7aZiR/view> (дата звернення: 27.04.2024).
2. Щодо початку 2022–2023 навчального року в мистецьких школах: Лист МКІП від 05.07.2022 №06/9/588-22. URL: https://drive.google.com/file/d/1NQI6myzyNdjRyGT_EXLOWH2iMHu3I7HM/view (дата звернення: 27.04.2024).
3. Українська мистецька освіта продовжує працювати навіть під час війни, – Ростислав Карандєєв. *МКСР*. 2024. [Електронне джерело]. URL: <https://mcsc.gov.ua/gallery/ukrayinska-mysteczka-osvita-prodovzhuye-praczuvaty-navit-pid-chas-vijny-rostyslav-karandeyev/> (дата звернення: 27.04.2024).

Шереметьєва Вікторія Вікторівна,
старша викладачка
кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Боліла Мирослава Олександрівна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

РОЛЬ МОЛОДІЖНИХ ЦЕНТРІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

В умовах соціальних, політичних та економічних змін в Україні молодь залишається однією з найбільш вразливих категорій населення. Проблеми безробіття, еміграції, недостатнього рівня громадянської активності, а також впливу інформаційної війни вимагають комплексного підходу до формування молодіжної політики.

Сучасні виклики, пов'язані з війною, соціальною напруженістю та інформаційними маніпуляціями, зумовлюють необхідність адаптації молодіжної політики до потреб молоді, створення сприятливих умов для її розвитку, самореалізації та активної участі у суспільному житті. Соціологічні дані щодо участі молоді у житті суспільства свідчать, що:

– 56 % молоді в Україні не знають, не цікавляться, не виявляють бажання та інтересу до участі у суспільному житті;

– 27,3 % молоді поінформовані про ті чи інші форми участі, знають про різні інструменти участі, вагаються та не користуються ними;

– 16,7 % молоді так чи інакше беруть участь у суспільному житті. [3]

Основними принципами молодіжної політики є забезпечення рівних можливостей, сприяння громадській активності та підтримка ініціатив молоді. Крім того, сучасна молодіжна політика включає програми з підтримки підприємництва, працевлаштування, освіти та волонтерства, що дозволяє молоді ефективно адаптуватися до сучасних реалій.

Одним із ключових напрямів молодіжної політики є розвиток молодіжних центрів, які сприяють формуванню лідерських навичок, критичного мислення та соціальної згуртованості молоді.

Молодіжні центри відіграють ключову роль у реалізації молодіжної політики, адже вони створюють простір для комунікації, навчання та саморозвитку молоді. Вони є платформами для громадянської освіти, волонтерства та соціальних ініціатив. В умовах інформаційної війни молодіжні центри відіграють важливу роль у протидії «мові ворожнечі» через освітні програми та тренінги, співпрацю з громадськими організаціями та державними структурами, створенням просторів, платформ для комунікації молоді.

В Україні активний розвиток молодіжних центрів почався після ухвалення у 2021 році «Національної молодіжної стратегії до 2030 року», яка визначає діяльність центрів як один із ключових механізмів державної молодіжної політики [4]. Важливу роль відіграє також законодавча підтримка, зокрема, Закон України «Про основні засади молодіжної політики», який визначає молодіжні центри як місце для забезпечення активної громадянської позиції та сприяння соціальній інтеграції молоді [5].

Окрім державної підтримки молодіжні центри користуються також підтримкою громадських організацій. Зокрема, розвитком молодіжних центрів в Україні різних форм власності опікується громадська спілка Асоціація молодіжних центрів України, метою якої є створення нових просторів для розвитку молоді та посилення її участі в ухваленні суспільно важливих рішень. Молодіжний центр, за баченням Асоціації, є установою, де відбувається якісна неформальна освіта та змістовне дозвілля молоді. Важливо, щоб такі центри були розташовані в межах мікрорайонів, що дозволяє молоді легко до них дістатися та проводити час

8. Соціокультурні трансформації: глобальні та локальні виклики в умовах гібридних загроз

у безпечному середовищі. Асоціація надає різноманітні послуги, спрямовані на розвиток молодіжної роботи в Україні. Серед них – тренінги з інклюзивності в молодіжних центрах, які допомагають забезпечити доступність та комфорт для всіх категорій молоді. За даними Асоціації, сьогодні в країні відкрито 397 молодіжних центрів. Вони функціонують як державні, комунальні або незалежні громадські установи [1].

Успішними прикладами діяльності молодіжних центрів в Україні є «Молодіжний центр Волині» і «СпівДія хаб Луцьк».

Молодіжний центр Волині – це відкритий простір у Луцьку, створений для роботи, відпочинку та розвитку молодіжних організацій області за принципами доступності та спільної відповідальності. Центр функціонує у форматі коворкінгу та хабу, надаючи молоді можливість користуватися комп'ютерами, принтерами, плазмовою панеллю для презентацій та іншими ресурсами. Його гасло: «Ми працюємо для молоді, заради молоді та з молоддю разом!» [2]. У 2022 році на базі Молодіжного центру Волині та громадської організації «Молодіжна платформа» було створено гуманітарний штаб «СпівДія хаб Луцьк». Цей центр надає допомогу внутрішньо переміщеним особам та мешканцям області, які опинилися в складних життєвих обставинах. Серед послуг хабу – консультації з психологом, юристом, кар'єрним консультантом, робота з дітьми та надання гуманітарної допомоги. Також хаб підтримує прихистки, де проживають внутрішньо переміщені особи [6]. Обидва центри реалізують проєкти з медіаграмотності та формують активну громадянську позицію серед молоді. Їхній досвід може бути ефективно впроваджений в інших містах України для створення безпечного середовища, де молодь може реалізовувати себе. Через освітні проєкти, тренінги та інформаційні кампанії молодь може навчитися розпізнавати, аналізувати та запобігати поширенню «мови ненависті».

Отже, молодіжні центри є ефективним механізмом впровадження молодіжної політики в Україні. Їхня діяльність сприяє побудові більш толерантного та згуртованого суспільства, що є надзвичайно актуальним в умовах сучасних викликів. Подальший розвиток мережі молодіжних центрів сприятиме зміцненню демократичних цінностей, що є важливим кроком до побудови толерантного та інклюзивного суспільства в Україні.

Список використаних джерел

1. Асоціація молодіжних центрів України. URL: <https://youthcenters.net.ua/> (дата звернення: 29.03.2024).
2. Молодіжний центр Волині. [Електронне джерело]. URL: https://yc.volyn.ua/informatsiya-pro-molodizhnyj-tsentr/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 29.03.2024).
3. Про затвердження Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2021-2025 роки та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.2021 № 579. [Електронне джерело]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.03.2024).
4. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року: Указ Президента України від 12.03.2021 № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text> (дата звернення: 29.03.2024).
5. Про основні засади молодіжної політики: Закон України. [Електронне джерело]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення: 29.03.2024).
6. «СпівДія»: як працює центр допомоги внутрішньо переміщеним у Луцьку. [Електронне джерело]. URL: https://milukraine.net/2022/07/spivdia_lutsk/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 29.03.2024).

Akimov Dmytro,
*Doctor of Sociology,
Honoured Worker of Arts of Ukraine,
Professor of the Department of an art studies'
expertise of the National Academy of Culture and Arts Management,
head of the General Management of the International Academy
of rating technologies and sociology "Golden Fortune", Kyiv*

Vakulenko Yury,
*Corresponding Member of the National Academy of Arts of Ukraine,
Vice-President of the NAA of Ukraine,
Honored Culture Worker of Ukraine,
arts expert, painter, graphic artist and museologist, Kyiv*

NATIONAL SOCIO-CULTURAL MARKETING PROJECTS OF THE "KYIV ART GALLERY" NATIONAL MUSEUM IN 2023

Studying the activities of the Ukrainian museums during the Russian -Ukrainian hostilities, it is appropriate to survey the algorithms of their functions' implementation on the basis of the examples of the sociocultural projects organized and realized by the "Kyiv Art Gallery" National Museum. The concepts of a continuous and synergetic unity of the tasks A continuous-synergetic approach to understanding the integrity of tasks in the field of marketing, research, and art criticism projects realized by the museum's departments provides grounds to assert the effectiveness of a praxeological method in achieving both national and international objectives, alongside fulfilling the primary functions of visual art museums in the context of cultural marketing.

Taking the activity of the "Kyiv Art Gallery" National Museum in 2023 as an example—set against the backdrop of the decline or complete cessation of numerous industrial enterprises and social institutions in Ukraine—we witness the implementation of dozens of fundamentally new socio-cultural projects. These initiatives contribute to the strengthening and dissemination of national consciousness among artists and consumers of cultural products, to the present-day development and creation of future temporal-spatial continuums—all aimed at the further enhancement and establishment of national Ukrainian art.

In 2023, more than 30 exhibitions of contemporary Ukrainian art took place within the walls of the Kyiv Art Gallery. These included a solo show by the young Ukrainian artist A. Hafynets, a representative of the Transcarpathian School of Painting. The exhibition "Resurrection" by Ukrainian artist P. Smetana, previously featured at the Venice Biennale in 2022, was displayed at the Kyiv Art Gallery in early 2023. The exhibition presented images of damaged Ukrainian historical buildings, urging reflection on the threat of human indifference toward historical heritage. Another notable exhibition was the project "12nudes," a collaboration between the Kyiv Art Gallery and the private Kyiv gallery "Nude Art." It offered a contemporary take by Ukrainian artists on the legacy of the prominent Ukrainian painter M. Hlushchenko. The exhibition showcased Hlushchenko's 1928 lithograph series "Douze nus de Gloutchenko," published by the Parisian press "Cousin Pons," as well as modern interpretations by Ukrainian artists I. Volkov-Tkachynskyi, V. Kolesnikov, N. Korf-Ivanyuk, and S. Charkin [4].

On the anniversary of the start of the full-scale war, the gallery opened the exhibition "The City That Doesn't Exist," featuring works by K. Rohotchenko that depicted Ukrainian towns abandoned due to war. Equally noteworthy was the exhibition "Open Space. Chronicles of Transition," which raised philosophical questions about the existence of cities and their inhabitants. The show included works by students, faculty, and graduates of the Formal Painting Studio of the NAOMA [3].

Another impactful project of 2023 was "Mutilated Sky," by young Ukrainian artists D. Dotsenko, K. Lapushen, and M. Shapranov. Through installations, photographs, and paintings, they

conveyed the tragic everyday experiences of average Ukrainians during the war.

A significant exhibition in 2023 was "Warriors of Light" by American-Ukrainian artist M. Witek, dedicated to the revolutionary events in Ukraine from 2013 to 2015, reinterpreted in the context of the current conflict. Also noteworthy was the exhibition "Profit," a joint project by Ukrainian female artists N. Kokhal, O. Tolkachova, and H. Tsarykovska. Initiated in early 2022, the project aimed to capture Ukrainian life, particularly in wartime Kyiv. It is ongoing, regularly updated with new works, and will conclude with the end of the war.

In late spring 2023, the Kyiv Art Gallery presented another intriguing exhibition, "The Scale of Time," by Ukrainian artist Yu. Solomko. The exhibition's philosophy focused on rethinking the lifespan of an individual, nation, or country within the vast scale of universal, cosmic time and space.

Another highlight was the April–May 2023 exhibition of painting and graphics by Ukrainian artist L. Pisha titled "No Beginning, No End." The central theme explored the "phantasmagoria of roots as a semantic pattern intertwining with naturalism that, upon reaching its limit, becomes symbolic." [4].

Other 2023 exhibitions at the Kyiv Art Gallery included: "Introspective" by A. Blulov; the photography project "Sensation of the Present," featuring works by I. Hvozdk, O. Serhvienko, D. Kopylov, O. Shymbarovskyi, S. Kosheva, A. Talpa, A. Kotliarchuk, and O. Malov; the ironic painting series "Kyivska Perepichka" by V. Shereshevskyi; the sculpture exhibition "Light. Shadow. Time." by M. Bilyk; the ceramic art show "Wave Interaction" by V. Dromaretska; the contemporary group exhibition "Fortification" by L. Rashtanova, S. Korniiievskyi, and Ye. Potapenkov; works in the art brut genre by V. Kryshovskyi and O. Kryshovska; the project "Quotations" by S. Hai; the ceramic project "Qalqan/Shield" by R. Skybin; the painting exhibition "Chronicle of the Present" by A. Varvarov; the sculpture and graphic exhibition "Eat Me" by S. Karunska; the painting series "Resonance of Space: When Nature Speaks to the Soul" by Yu. Vatin; and the portrait exhibition "Pulse of Love" by H. Kryvolap [4].

CONCLUSION: Analyzing the activities of the "Kyiv Art HlGallery" National Museum in 2023 as a segment of the broader temporal-spatial continuum reveals the highly effective realization of new national art projects. These initiatives have enhanced the productivity of Ukrainian artists, fostered the growth of art as an independent and integral form of existence, and exemplified a project-based orientation rooted in unity, the synergy of theory and practice, and the scientific organization of work within the museum's departments.

References

1. Akimov, D.I. (2019). The main functions of the museums within art marketing. *Art notes*, 36, 3-8. [in Ukraine].
2. Akimov, D.I. (2024). Methodology and Socio-cultural projecting of algorithms for the selection of experts in art marketing and for the formation of art collections. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 134-140. [in Ukraine].
3. Kikhtenko, V. (2023). 15 exhibitions in March: 161 slogans "Glory to Ukraine!" and "The City That Doesn't Exist". Art on the Village. URL: <https://www.village.com.ua/village/culture/art/336807-vistavki-bereznya> (application date: 03.04.2025) [in Ukraine].
4. Kyiv National Art Gallary. URL: <https://knag.museum/index.php/uk/> (application date: 27.03.2025) [in Ukraine].
5. Vakulenko Yu. (2024). Implementation of Saving Function as the Main Function in Activities of European Visual Arts Museums during World War Two. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 3, 126–132 [in English].
6. Vakulenko Yu. (2024). Implementation of the Main Museums' Functions and Art Projects of the Occupation Authorities in Ukraine from 1941 to 1943. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 231–236 [in English].

*Одягайло Ірина Сергіївна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Філіна Тетяна Вікторівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ІНКЛЮЗИВНЕ СУСПІЛЬСТВО: НІМЕЦЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Інклюзивні принципи є ключовими для забезпечення рівних можливостей для всіх громадян. Цей принцип служить базисом для формування політик, які гарантують недискримінацію та забезпечення рівноправного доступу до освіти, роботи та соціальних послуг. Глобалізаційні процеси та соціокультурні трансформації змінюють традиційні моделі суспільної організації, сприяючи переходу до інклюзивних практик, що знаходять відображення як у міжнародних документах, так і в досвіді провідних країн [5, с. 25-27].

Принципи рівності є фундаментом побудови інклюзивного суспільства. Він закріплений у міжнародних правових актах, зокрема у «Загальній декларації прав людини», яка визначає, що «всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах» [7]. Відповідно, держави зобов'язані забезпечувати рівні можливості для всіх громадян, незалежно від фізичних чи когнітивних особливостей. «Конвенція ООН про права осіб з альтернативними потребами» [4] наголошує на забороні дискримінації та необхідності створення умов для повної участі осіб з фізичними обмеженнями у суспільному житті.

Інклюзивне суспільство ґрунтується на принципі солідарності, який передбачає підтримку вразливих груп населення. Це означає, що державні органи, громади та громадські організації повинні взаємодіяти для створення доступного середовища та усунення бар'єрів для участі в суспільному житті. Європейський досвід показує, що ефективною є система міжсекторальної взаємодії, коли державні органи співпрацюють з громадськими організаціями та освітніми закладами [6, с. 18-20]. Успішні приклади такої співпраці демонструють Німеччина, Франція та країни Скандинавії, де діють державні програми підтримки для соціальної адаптації з альтернативними потребами.

Повага до різноманіття є одним із основоположних принципів, що сприяє соціальній згуртованості. Визначення різноманітності передбачає прийняття соціальних, культурних і фізичних відмінностей як норми, а не винятку. У сфері освіти цей принцип реалізується через адаптацію навчального процесу під потреби кожного учня, що закріплено в українському нормативному документі «Інклюзивна освіта» МОН [2, с. 2–3]. Західні країни також активно впроваджують політики толерантності та різноманіття, що включає використання принципів універсального дизайну, коли простір створюється з урахуванням потреб усіх людей.

Важливим принципом є залучення до суспільних процесів усіх соціальних груп, включно з особами з альтернативними потребами. Це передбачає участь громадських організацій, освітніх установ, бізнесу та держави у створенні рівноправних умов для всіх громадян. В Європейському Союзі цей підхід закріплений у *EU Social Inclusion Strategies* [6], що сприяє впровадженню дієвих механізмів інтерактивної участі та взаємодії між державою і громадськістю. Для України важливим є впровадження аналогічних стратегій та програм залучення громадян до соціальних ініціатив.

Чинне законодавство є основою для впровадження інклюзивних принципів. Наприклад, Закон України «Про освіту» встановлення нормативну базу для забезпечення рівного доступу до освіти [1]. Аналогічно, в Німеччині *Behindertengleichstellungsgesetz* визначає зобов'язання щодо рівноправності осіб з особливими потребами [3]. Пропозиції щодо удосконалення нормативної бази включають створення спеціалізованих контрольних органів для моніторингу впровадження законодавчих норм та їх відповідності сучасним міжнародним стандартам.

8. Соціокультурні трансформації: глобальні та локальні виклики в умовах гібридних загроз

Ефективне впровадження інклюзивних практик можливе завдяки створенню інтегрованих програм між державними органами, навчальними закладами та неурядовими організаціями. Досвід Європейського Союзу демонструє, що партнерство на місцевому та національному рівнях сприяє оптимізації ресурсів та обміну передовим досвідом. Модель партнерства, описана в *EU Social Inclusion Strategies*, може бути адаптована до національних умов [6].

Сучасні IT-рішення значно розширюють можливості впровадження інклюзивних практик. Онлайн-платформи для дистанційного навчання, електронні ресурси та інтерактивні форуми сприяють зменшенню бар'єрів, пов'язаних із фізичною недоступністю. Звіти *UNESCO Global Education Monitoring Report* демонструють, що застосування цифрових технологій підвищує ефективність інклюзивних програм [5 с. 25-27].

Отже, для ефективного впровадження інклюзивних принципів в Україні необхідно:

- модернізувати нормативну базу – адаптувати Закон України «Про освіту» а використовувати передовий досвід *Behindertengleichstellungsgesetz* Німеччини шляхом створення спеціалізованих контрольних органів;

- підвищувати кваліфікацію та проводити інформаційні кампанії – використовувати моделі з *Inclusive Education Toolkit* ЄС для організації семінарів та тренінгів, що сприятимуть зміні соціальних стереотипів;

- посилювати міжсекторальну координацію – розробляти інтегровані програми співпраці між держорганами, навчальними установами та неурядовими громадськими організаціями, адаптуючи моделі *EU Social Inclusion Strategies*;

- здійснювати інтеграцію цифрових технологій – розвивати онлайн-платформи для дистанційного навчання та моніторингу впровадження інклюзивних практик, орієнтуючись на дані *UNESCO Global Education Monitoring Report*.

Таким чином, комплексний підхід, що поєднує законодавчі, освітні, технологічні та партнерські заходи, є критично важливим для розвитку інклюзивного суспільства. Рекомендовані стратегії та перспективні напрямки досліджень створюють основу для розробки практичних заходів, що сприятимуть інтеграції всіх громадян і забезпеченню соціальної справедливості.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 20.03.2025).
2. Інклюзивна освіта у ВНЗ. Міністерство освіти і науки України : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/inkluzyvne-navchannya/posibniki/inkluziyavnz.pdf> (дата звернення: 20.03.2025).
3. Behindertengleichstellungsgesetz (BGG). Bundesministerium der Justiz : вебсайт. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgg/> (дата звернення: 20.03.2025).
4. Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). United Nations : вебсайт. URL: <https://social.desa.un.org/issues/disability/crpd/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-crpd> (дата звернення: 20.03.2025).
5. Education and nutrition: Learn to eat well. UNESCO : вебсайт. URL: <https://www.unesco.org/gem-report/en> (дата звернення: 20.03.2025).
6. EU Social Inclusion Strategies. European Commission : вебсайт. URL : https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/node/1456_uk (дата звернення: 20.03.2025).
7. Universal Declaration of Human Rights. United Nations : вебсайт. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (дата звернення: 20.03.2025).

Тищук Сергій Володимирович,
здобувач освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Святненко Анна Василівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ ЧЕРЕЗ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ЗАПОВІДНИКИ КИЇВЩИНИ

Важливу роль у становленні та розбудові української держави, входженні її до світової спільноти відіграє ставлення суспільства до історичного минулого, духовних цінностей українського народу, втілених в пам'ятках історії та культури. На початку третього тисячоліття все виразніше усвідомлюється велике значення культурної спадщини нашої держави, створеної впродовж тисячоліть, яка представлена пам'ятками археології, історії, архітектури та містобудування, садовопаркового мистецтва, науки і техніки, монументального мистецтва.

Культурна спадщина є цінним ресурсом для економічного і соціального розвитку країни. Згідно офіційним даним на території України знаходиться майже 170 тисяч пам'яток культури, 65 історико-культурних заповідників державної та комунальної власності, 6 культурних об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО [2].

Історико-культурні заповідники України є однією із форм збереження об'єктів культурної спадщини та відіграють особливо важливу роль у збереженні надбань минулого, в духовному розвитку нації, у розбудові її державності. Вони є осередками активної просвітницької діяльності, виховують високі почуття патріотизму та відповідальності за долю країни. Їх значення та функції не можливо переоцінити, а зростаюча популярність набирає обертів серед молоді завдяки розвитку сучасних технологій та творчого підходу до створення тематичних експозицій. Цікавим прикладом буде відкриття у квітні 2025 року оновленої експозиції Історичного музею Вишгородського історико-культурного заповідника де будуть представлені репліки костюмів з масштабного історичного документального фільму «Ярослав Мудрий – тесть Європи», режисерки Олесі Ногіної, який відкриває новий погляд на Київську Русь та її роль у формуванні Європи [2]. Розглянувши освітню та наукову функцію зрозуміло, що заповідники є хорошою платформою для досліджень істориків, археологів, етнографів і мистецтвознавців. Якщо ж вести мову про майбутній розвиток, одним із перспективних напрямків є розвиток туризму, так як Київщина багата на історико – культурні об'єкти що приваблюють як внутрішніх так і закордонних туристів.

Важливим аспектом також є міжнародне партнерство та співпраця з міжнародними організаціями, відомими письменниками, науковими установами та культурними інституціями це сприятиме обміну досвідом, залученню інвестицій та підтримці реставраційних проєктів. Така співпраця дозволить інтегрувати українську культурну спадщину у світовий контекст, підвищити її престиж та доступність. До прикладу, в 2024 році Національний заповідник «Биківнянські могили» відвідали керівник польської дипломатичної місії Пьотр Лукасевич та американець Девід Ріфф, військовий журналіст, письменник і політичний аналітик, став відомим завдяки своїм книгам та публікаціям про війни в Боснії, Афганістані, Конго, Іраці. З початком повномасштабного вторгнення російських військ в Україну підтримав український народ у його боротьбі. Девід Ріфф також досліджує питання колективної пам'яті та сучасні практики меморіалізації. Під час візиту його зацікавила історія створення Міжнародного меморіалу жертв тоталітаризму 1937-1941 років та усталені в Заповіднику традиції вшанування людей, що загинули від комуністичного режиму[3].

В час нинішніх нелегких випробувань, які переживає Україна, в результаті розв'язаної російським агресором у лютому 2022 р. повномасштабної війни культурна спадщина, та її

8. Соціокультурні трансформації: глобальні та локальні виклики в умовах гібридних загроз

об'єкти, зосереджені в багатьох історико-культурних заповідниках, зазнали непоправних втрат та руйнувань. Робота інших історико-культурних заповідників здійснюється в надто ускладнених умовах, що зокрема вимагає внесення відповідних змін законодавчої та нормативно-правової бази їх діяльності, тому підтримка держави є важливою і необхідною.

Існує хибна думка, що за нинішніх умов історико-культурні заповідники не користуються попитом серед населення. Проте саме при такій ситуації національні культурні цінності допомагають зняти психологічне напруження, створюють умови для емоційного та духовного відпочинку. Це важливо і для піднесення культурного рівня суспільства, зміцнення його духовності, патріотичних почуттів. Історико-культурним заповідникам й надалі повинна належати вагомa роль у втіленні здобутків національної пам'яткоохоронної діяльності, культурної політики держави загалом. Відвідування таких місць сприяє усвідомленню своєї історичної приналежності, вихованню патріотизму та культурного розвитку громадян.

Список використаних джерел

1. Денисенко Г. Культурна спадщина України у формуванні історичної пам'яті народу // Краєзнавство. Київ, 2014. № 1. С. 139-150. URL: http://resource.history.org.ua/publ/kraj_2014
2. Вишгородський історико-культурний заповідник. Виставки. URL: <https://vikz.org.ua/vystavky.html> (дата звернення: 27.03.2025).
3. Національний історико - культурний заповідник «Биківнянські могили» URL: <https://bykivnia.org.ua/amerykanski-pysmennyky-devid-riff-ta-dzhudit-turman-hosti-zapovidnyka/> (дата звернення: 25.03.2025).

Vakulenko Yury,
*Corresponding Member of the National Academy of Arts of Ukraine,
Vice-President of the NAA of Ukraine,
Honored Culture Worker of Ukraine,
arts expert, painter, graphic artist and museologist, Kyiv*

Akimov Dmytro,
*Doctor of Sociology,
Honoured Worker of Arts of Ukraine,
Professor of the Department of an art studies&aposts;
expertise of the National Academy of Culture and Arts Management,
head of the General Management
of the International Academy of rating technologies and sociology "Golden Fortune", Kyiv*

NATIONAL SOCIO-CULTURAL MARKETING PROJECTS OF THE "KYIV ART GALLERY" NATIONAL MUSEUM IN 2024

During the full-scale Russian-Ukrainian war that began in February 2022, the National Museum "Kyiv Art Gallery" sent a significant part of its most valuable collection on an exhibition tour across Western Europe. This move allowed the museum to reinterpret two core functions of art museums within the context of art marketing: preservation and exhibition. The museum staff had to quickly reformat their operations—from long-term, peacetime sociocultural projects (characterized by accumulative, preservative, research, descriptive, and exhibition functions) to short-term, unique wartime initiatives. The first unique wartime project involved fulfilling preservation and exhibition functions by organizing international exhibitions with the museum's most valuable works. The second, still ongoing from 2022 through 2025, repurposed the main museum space to host contemporary Ukrainian artists, offering both emerging and established creators a chance to exhibit in one of Eastern Europe's most prestigious cultural institutions—an opportunity rarely available before due to the museum's previously static core exhibition.

These wartime sociocultural projects became a priority, catalyzing the development of creative unions, cultural organizations, and targeted cultural programs. They encouraged and

replicated new creative ideas and technologies under extreme circumstances.

In this publication, we summarize the most prominent 2024 projects realized at the "Kyiv Art Gallery" National Museum [3].

In 2024, the Gallery hosted dozens of exhibitions, including: "Encounters. Farewells" by Yu. Denysenkova, "Pomegranate: From Rubies and Pearls" by B. Yeghiazaryan, "Black Soil. Forced Disorientation" by V. Sydorenko, "Canvas Rage/Hope/Love" by Sasha Makarska, "Fantasy Space. Painting. Naïve" by A. Shmatko, "The Shroud" by A. Kopyrva, "Kite Hunting" by O. Malykh, the photo exhibition "Don't Be Silent. Captivity Kills" by M. Bodnar, "Out of Time" by S. Yatsenko, sculpture exhibit "Symphony of Forms" by D. Isakov, "Eros and Thanatos" by L. Rashtanova, "Art Energy" by A. Tartakovskyi, "Japan. Memoirs" by O. Petrovokh, "Life of Ukrainian People" by M. Malillo, "Through the Eyes of Love" by L. Pisha, and the retrospective "Drone Over the Empire" by the renowned Ukrainian artist I. Husev.

A particularly engaging project was "Wounds of Cities" by young Kyiv artists. It combined the paintings and graphics of O. Hirnyi with the spatial sculptures of O. Derzhavytska, focusing on the destruction of Ukrainian cities. This theme was continued in the exhibition "My City. Kyiv of the 1960s" by watercolorist and architect A.F. Zernetskyi.

The unconventional project "Ukrainian Collage" featured works by S. Parajanov, P. Veler, O. and I. Chychkan, I. Husev, T. Silvashi, O. Roitburd, Yu. Illienko, P. Nikitin, Z. Isupova, M. Reva, and Yu. Vakulenko.

In autumn 2023, the museum launched the scientific-experimental project "Significant Kyiv" to identify young design talent and support Kyiv's cultural development. This initiative was implemented in collaboration with the National Academy of Visual Arts and Architecture [3].

The long-anticipated exhibition "The Veil" opened on the Feast of the Intercession of the Theotokos, showcasing creative interpretations by artists L. Rashtanova, Ye. Potapenkov, and S. Korniiievskyi of collection masterpieces currently in museum storage.

A major event was the exhibition "Shevchenkiana" by renowned Ukrainian artist I. Marchuk. It presented a cycle of grisaille works based on T.H. Shevchenko's "Kobzar," offering nearly monochromatic pieces. Another Marchuk's exhibition, "Known. Unknown," was also featured [3].

In January–February 2024, a solo exhibition by B. Yeghiazaryan, an Armenian-Ukrainian artist, spotlighted Armenian-Ukrainian relations. A charity sale of his works raised funds for the Armed Forces of Ukraine (AFU), demonstrating a new socially engaged role for the museum.

Another charitable project was the photo exhibition "Steel in Spirit" by Kostiantyn Sova (Feb–Mar 2024), a collaboration with the Kyiv School of Photography and the Ivano-Frankivsk Regional Clinical Hospital. It raised funds to purchase pain medication for wounded AFU soldiers.

In March 2024, under the "Contemporary Art" and "Family Artistic Tradition" programs, a retrospective titled "Milestones. Petro and Oleksandr Babak" was held, exploring the artistic journey of O. Babak in relation to his father, P. Babak.

The satellite exhibition "Samarkand: 80 Years Later" (Spring 2024), held with Ukraine's Embassy in Uzbekistan, revisited the WW2-era evacuation of Ukrainian artists to Samarkand. The historical significance of these works lies in their documentation of Uzbek life 80 years ago.

Another standout project was the jewelry art exhibition by Ihor Lobortas (May–June 2024), honoring the late cultural figure and founder of the Lobortas Classic Jewelry House. The exhibition showcased miniature jewelry sculptures and ornamental pieces created over several decades.

A notable highlight was the exhibition dedicated to Golda Meir, the prominent political figure born in Kyiv. It combined 13 archival photographs with 13 AI-generated images of Meir in traditional Ukrainian embroidery, accompanied by her famous quotes.

The summer 2024 exhibition "Picturesque Diary" by the renowned Ukrainian artist S. Shyshko featured nearly 100 works (paintings and graphics) from 1926 onward. The exhibition included works from the Kyiv Art Gallery, the National Art Museum of Ukraine, and six private collections [3].

Nadiya Khart's project "In Your Name" paid tribute to Ukrainian cultural figures of the 1960s. The exhibit juxtaposed portraits of the "Executed Renaissance" generation with AI-assisted

reinterpretations, exploring what their lives might have become.

The exhibition "Timely" by contemporary artist V. Shereshevskyi drew parallels between WW2 and the present Russian-Ukrainian war. It was held in the Gallery's historical hall titled "Museum Labyrinth." [3].

In September 2024, the Gallery launched "Art Schools of Ukraine" with an exhibition on the Transcarpathian School of Painting, introducing audiences to the "Transcarpathian Barbizon" through works by A. Kotskat, F. Manailo, E. Konratovych, and modern artists P. Bedzir, Ye. Kremnytska, and F. Seman [4].

In December 2024, the unique exhibition "Under the Christmas Star" opened, celebrating Ukrainian Christmas and New Year traditions. It included folk icons (17th–19th c.), ceramics (19th c. and contemporary), nativity scenes, Christmas stars, and paintings (featuring Gunia Project, GORN Ceramics, Triytsya collections) [7].

2025 Beginnings: In January–February 2025, the exhibition "Toward My Self" opened, featuring contemporary Ukrainian avant-garde artists D. Trush, O. Serhiienko, and T. Pototska. Each explored the question "Who am I?" through different media—collage (Pototska), ambrotype technique on glass (Trush), and object photography (Serhiyenko) [3].

Another significant project was "Oleksii Shovkunenko. Kherson – Kyiv," highlighting the renowned Ukrainian artist's work, closely tied to Kherson, where a museum bearing his name was founded. The exhibition included works from the National Art Museum of Ukraine, private collections, and digital reproductions of 156 pieces from the Kherson Art Museum—147 of which were looted by Russian forces during Kherson's occupation. This exhibition underscored the urgent need to protect and re-evaluate Ukraine's cultural heritage.

Conclusion. By effectively carrying out preservation and exhibition functions in art marketing, the "Kyiv Art Gallery" National Museum achieved the strategic goals of its projects—ensuring access to cultural values across all social groups and empowering contemporary artists with powerful tools for self-expression in one of Eastern Europe's most iconic museum spaces.

References

1. Akimov, D.I. (2019). The main functions of the museums within art marketing. *Art notes*, 36, 3-8. [in Ukraine].
2. Akimov, D.I. (2024). Methodology and Socio-cultural projecting of algorithms for the selection of experts in art marketing and for the formation of art collections. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 134-140. [in Ukraine].
3. Kyiv National Art Gallery. URL: <https://knag.museum/index.php/uk/> (application date: 27.03.2025) [in Ukraine].
4. Pidburtna, D. (2024). Exhibitions and museums in Kyiv worth visiting in September 2024. *Sensor*. URL: <https://sensormedia.com.ua/event/vystavky-i-muzeji-kyieva-yaki-varto-vidvidaty-u-veresni-2024/> (application date: 25.03.2025) [in Ukraine].
5. Vakulenko Yu. (2024). Implementation of Saving Function as the Main Function in Activities of European Visual Arts Museums during World War Two. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 3, 126–132 [in English].
6. Vakulenko Yu. (2024). Implementation of the Main Museums' Functions and Art Projects of the Occupation Authorities in Ukraine from 1941 to 1943. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 231–236 [in English].
7. 9 most interesting exhibitions in Kyiv in December 2024. *Vogue*. URL: <https://vogue.ua/article/culture/art/7-naycikavishih-vistavok-grudnya-v-kiyevi-57676.html> (application date: 25.03.2025) [in Ukraine].

Койчуренко Олексій Дмитрович,
здобувач освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Копієвська Ольга Рафаїлівна,
докторка культурології, професорка
кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ФІЛАРМОНІЇ УКРАЇНИ ЯК ПРОТИДІЯ ГІБРИДНИМ ВИКЛИКАМ

Глобалізація – це шлях, що неупинно рухає культуру, торгівлю, виробництво, технології, тобто цивілізаційний розвиток. Новітні комунікаційні системи, розвиток будь якої інфраструктури, наявність можливостей особистого пересування між країнами, завдяки демократичному візовому або безвізовому просторам надає людині майже повну свободу.

Трансформація торкається різних культурно-мистецьких проєктів, серед яких і гастроляна діяльність, яка потенційно здатна пропагувати та імплементувати національну культуру у загальному культурному просторі мапи світу. Це все, постійний розвиток ефективного цивілізаційного розвитку.

Але не все так безхмарно. І ми, як менеджери, маємо чітко усвідомлювати та прораховувати ризики, що пов'язані з механіками глобалізації. А їх ми маємо декілька. І, як показує наша сама найновітня історія, шлях глобалізації розвитку закінчується дуже глобальними загрозами.

Теоретично осмислюючи проблематику гібридних загроз через призму культурних та мистецьких практик, українські вчені наголошують на винятковості культури як ефективного інструменту в подоланні гібридних загроз і викликів. Так, культуролог Копієвська О.Р. досліджуючи феномен культурних практик в системі виявлення та протидії гібридним викликами, акцентує увагу на важливості врахування потенціалу закладів культури та їх культурно-мистецьких заходів в процесах виявлення культурних травм та подоланні гібридних загроз [1–3].

Почнемо з можливостей особистого пересування. Медична превентивна система, що будується на принципах особистої відповідальності людини за своє здоров'я, не змогла спочатку не допустити розповсюдження, а потім локалізувати, а потім відреагувати на глобальний вірус коронавірусу. Що призвело к глобальному блокуванню майже всіх розвинених країн з введенням повної зупинки контактів та соціальної діяльності – локаутів. Економічна глобалізація інтегрує економіки окремих країн у більш широкий фінансовий простір, після чого місцева економіка стає схильною до коливань та глобальних економічних обвалів. Культурна інтеграція провокує ментальні, історичні та культурні конфлікти, що для нашої країни мало наслідком розпочате повномасштабне вторгнення з боку неадекватного сусіда з мотивацією про захист прав носіїв їх культури та проти євроінтеграції культури нашої.

І ці загрози є гібридними. Гібридність розглядається мною, як у вертикальній так і в горизонтальній площинах. Горизонтальна площина, це ряд загроз, які не пов'язані спільними чинниками але впливають на нас своїми наслідками одночасно або по чергово. Наприклад, тільки закінчився коронавірус, як почалася війна. З точки зору викликів ми маємо ліквідувати наслідки усіх загроз. Але, виходячи з їх різної природи, механізми та інструментарій протидії буде різним. Також прикладом може виступати якась техногенна або природна катастрофа та пандемія.

Вертикальна гібридна загроза, це використання агресором різних методів впливів через різні домени та інструменти, задля досягнення однієї мети. Це те, що кілька років робила напад на нас сторона. При чому, тактика гібридних загроз є змінним чинником у відповідь на прогрес або регрес інструментів, що використовувались. Якщо б політичні та культурні чинники у період з 14 по 22 роки відповідали реалізації завдань агресора, то у 2022-му році повномасштабного вторгнення й не було б.

8. Соціокультурні трансформації: глобальні та локальні виклики в умовах гібридних загроз

Яка протидія може бути у відповідь на гібридні загрози? По-перше, це розуміння сутності загрози або загроз. Потім, це прискіпливий аналіз методів та інструментів впливу, що використовується або, як в прикладі з пандемією – відбувається. І, як практичний результат, це трансформація своєї діяльності у бік набуття інструментів та методів «адекватності», що дозволяють якісно та ефективно продовжувати проводити свою діяльність у період гібридних викликів.

Спочатку Національна філармонія мала бажання йти у ногу з часом і залучати більше слухачів за допомогою зйомок та публікацій своїх концертів. Вона запрошувала продакшн студії, які робили такий продукт для подальшого розміщення у інтернет. Але такий формат був не дуже швидким, тому що треба було зняти, потім змонтувати відео та звук. Потім, адміністрація спробувала більш сучасний, інтерактивний та інклюзивний формат, це були прямі онлайн трансляції концертів. Подивившись та проаналізувавши міжнародний досвід зарубіжних колег, Національна філармонія України, рухаючись шляхом глобалізації, розробила та впровадила стаціонарний та постійно діючий проєкт онлайн трансляцій із своєї зали. Було розпочато системування та архівування музичних здобутків наших виконавців та композиторів, примноження прикладів виконання світової класики. Також розпочиналась проєктна робота по створенню культурного музичного цифрового хабу. Робота дійшла до першого альфа тестування технології. Але прийшов коронавірус. Це була перша велика трансформація роботи музичного закладу. Коли інші заклади пішли у вимушену відпустку у зв'язку з повною заборонаю щодо присутності глядачів у залі, наша система перейшла у бік абсолютної інтерактивності, коли артисти виконували твори у пустій залі, а глядач, також сидячи вдома, мав можливість бути дистанційно присутнім на живому концерті, що проходив в цей самий час. Після введення змін щодо відвідування, коли дозволили на тридцять відсотків наповнювати глядацьку залу, прямі трансляції дозволяли збільшувати кількість глядачів за рахунок дистанційних. А з урахуванням того, що такі обмеження діяли не тільки в Україні, ми отримали достатньо великий відсоток нових прихильників з боку зарубіжного глядача. Не дивлячись на те, що вони мають більш якісне та сучасне обладнання, вони за рахунок низької технологічної та організаторської підготовки не змогли провести трансформаційні процеси своєї діяльності, що дозволило б їм проводити такі самі кейси.

А потім прийшла війна. Адаптація у суспільстві ще не відбулась і ніхто не знав, що і як робити. Проте за півтори тижні ми трансформували діяльність нашого сектору і віднайшли варіант який відразу почав працювати. У форматі прямої трансляції ми почали видавати архівні записи, що було зроблено за минулі періоди. Ми робили вигляд, що концерт проходить «наживо». Ми використовували архіви з періоду коронавірусу де концерти відбувалися у пустій залі. І це мало значення. Це дозволяло заспокоїти та стабілізувати. Ми показували, що ми працюємо. Що можна продовжувати працювати. Також, це було емоційною потужною підтримкою для людей, що поїхали у евакуацію. Це був постійний і системний ланцюжок зв'язку з Батьківщиною. Сигнал, що ми є, що ми не здаємось, що ми відповідаємо. На своєму, культурному рині але відповідаємо.

Адаптування, це «приспосовування», так би мовити сприйняття викликів загроз або нової реальності. А трансформування, - це коли ми відповідаємо, коли ми можемо впливати на ці реалії.

Список використаних джерел

1. Копієвська О. Р. Еволюція поняття «травматичний досвід»: культурологічний аспект. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 3. С. 3–13.
2. Копієвська О. Р. Проблеми культурної аномії крізь призму гібридних викликів. *Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 10 листопада 2021 р. М-во культ. та інформ. політики України; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. Київ: НАКККиМ, 2021. с.147–148.
3. Копієвська О.Р. Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, глокальний контекст та локальні особливості (кінець ХХ –початок ХХІ ст.) : дис. на здоб. наук. ступеня д-ра культурології : 26.00.06 – прикладна культурологія / М-во культури України. НАКККиМ. Київ, 2018. 487 с.

*Синицький Сергій Миколайович,
здобувач освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Кравченко Анастасія Ігорівна,
докторка мистецтвознавства, доцентка,
доцентка кафедри музичного мистецтва
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

СТРУКТУРА І ЗМІСТ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ОСТРОЗЬКІЙ АКАДЕМІЇ

Острозька академія (1576–1636) була одним із перших осередків високого рівня освіти на українських землях, що відіграла важливу роль у формуванні національної інтелігенції та збереженні православної традиції. Її навчально-виховний процес поєднував європейські освітні стандарти з національно-культурними особливостями, створюючи унікальну модель освіти.

Навчально-виховний процес в Острозькій академії базувався на класично-гуманістичній системі освіти, яка була характерною для європейських навчальних закладів того часу. В академії діяла система предметів, що включала як богословські дисципліни, так і світські науки [1].

Основними предметами, що вивчалися, були: граматики та риторики (латинська, грецька, слов'янська мови) – фундаментальна основа освіти, що розвивала мовні навички студентів; філософія (логіка, етика, метафізика), що сприяла розвитку аналітичного мислення і глибокого розуміння світу; математика (арифметика, геометрія, астрономія) – використовувалася для пояснення природних явищ і розвитку наукових знань; музика (церковний спів, теоретична музика) – займала важливе місце у богослужбовій практиці та культурному вихованні; богослов'я (святе писмо, догматика, патристика) – формувало світоглядні засади студентів і підготовку майбутніх служителів церкви [2].

Методи навчання в Острозькій академії широко застосовували методи схоластичної освіти, які передбачали: лекційне навчання – виклад матеріалу професорами, що супроводжувався конспектуванням студентами; диспути – обговорення релігійно-філософських питань, що розвивало логічне мислення і мистецтво аргументації; самостійне вивчення текстів та їхній аналіз, що сприяло формуванню критичного мислення; мнемонічні методи – заучування великих уривків із священних книг і античних творів [3].

У виховній діяльності особлива увага приділялася вихованню в душі православної віри та моральності. Академія мала власну систему духовного наставництва, де важливе місце займали: щоденні молитви та літургії – виховання студентів у християнській традиції; викладання основ християнської етики – формування високих моральних стандартів; формування особистісної відповідальності через релігійно-філософські роздуми – розвиток духовних цінностей та відданості служінню суспільству [4].

Польські просвітники відіграли важливу роль і зробили значний внесок у навчально-виховний процес академії, які сприяли залученню європейського педагогічного досвіду та розвитку світських дисциплін. Вони впроваджували: елементи єзуїтської освіти, зокрема структуроване викладання гуманітарних наук, що забезпечувало ґрунтовні знання; практику дидактичного навчання, яка сприяла кращому засвоєнню матеріалу шляхом активної взаємодії між викладачами та студентами; нові методики викладання мов, зокрема класичної латини, що відкривало студентам доступ до широкого кола європейської літератури та наукових праць [5].

Якщо підводити підсумки, то навчально-виховний процес в Острозькій академії був унікальним синтезом православної традиції та західноєвропейських освітніх стандартів. Академія не лише виховувала покоління освічених людей, а й сприяла формуванню української ідентичності та інтелектуального середовища. Польські просвітники відіграли вагомий роль у вдосконаленні структури навчання, сприяючи поширенню ренесансних ідей та гуманістичних цінностей.

**8. Соціокультурні трансформації:
глобальні та локальні виклики в умовах гібридних загроз**

Список використаних джерел

1. Брайчевський М. Ю. "Культурно-освітня діяльність Острозької академії". Київ: Наукова думка, 2012. 320 с.
2. Ващук Н. Г. Освіта в Україні в XVI-XVII століттях. Львів: Світ, 2005. 280 с.
3. Крип'якевич І. П. Історія української культури. Київ: Либідь, 2003. 400 с.
4. Пашук А. М. Роль православної освіти в розвитку української духовності. Чернівці: Буковина, 2010. 260 с.
5. Чижевський Д. Філософські та педагогічні погляди вчених Острозької академії. Харків: Освіта, 2015. 310 с.

**9. АРТМЕНЕДЖМЕНТ ТА ІННОВАЦІЇ:
СУЧАСНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ ТА АДМІНІСТРУВАННІ**

Воробйова Наталія Петрівна,
*кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

**ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА
В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ**

В умовах нестабільності та важкопрогнозованості правильно сформульована організаційна стратегія повинна, з одного боку, бути адаптована до змін, що відбуваються в зовнішньому середовищі, або навіть передбачати ці зміни, з іншого боку, вона повинна відповідати внутрішнім можливостям організації або припускати створення таких внутрішніх умов реалізації, які б уможливили досягнення прийнятих стратегічних цілей. У будь-якому випадку це вимагає стратегічного аналізу середовища і на його основі визначення його можливостей і загроз та стратегічного аналізу організації та виявлення її сильних і слабких сторін.

Вищезазначені завдання вимагають відповідних навичок, а стратегія організації, розроблена з урахуванням результатів стратегічного аналізу, завжди обтяжена певним ризиком або невизначеністю.

У свою чергу, реалізація сформульованої стратегії також важлива для успіху організації. У кожному конкретному випадку це вимагає втілення стратегії організації в цілі та завдання пов'язані з розвитком організації.

У західній літературі дослідники Каплан Р. та Нортон Д. пропонують керуватися в процесі формулювання стратегії наступними трьома визначальними принципами:

1. Визначення стратегічних цілей і завдань організації в стратегічному плануванні повинно бути достатньо конкретним, щоб не пропускати напрямки дій в оперативному плануванні, важливі для успіху стратегії (принцип операційних домовленостей).
2. Будь-яка подальша конкретизація стратегічних цілей і завдань організації у стратегічному плануванні, щодо деталей, зазначених у попередньому правилі, може призвести до позбавлення свободи дій у оперативному плануванні (принцип операційної гнучкості).
3. Усі стратегічні цілі та завдання, що визначають успіх стратегії організації повинні бути визначені в стратегічному плануванні і мають бути предметом оперативного планування (принцип визначення обсягу стратегії) [3].

Отже, представлені принципи означають, що стратегічне планування, яке визначає стратегічні цілі та завдання, не повинно бути ні надто загальним а ні надто конкретним. Як підкреслюють згадані вище автори, необхідно прагнути не до жорсткого стратегічного та оперативного планування, а до гнучкого зв'язку обох цих систем планування. Це вимагає мислення як у загальних, так і в конкретних термінах.

Коли йдеться про аспект організаційного успіху – спосіб реалізації сформульованої стратегії, слід зазначити, що недостатньо один раз розробити стратегію організації та послідовно її впроваджувати. У зв'язку зі зміною середовища та організації необхідно перевірити її достовірність і, якщо необхідно, перевірити або змінити виконання поточної діяльності з метою досягнення прийнятих стратегічних цілей [1].

Особливо важливим є також наступний аспект: будь-яка організація є і соціальною системою, і економічною, і організаційною системою. І тому запровадження в організації структурних, інформаційних чи організаційних змін тісно пов'язане з працюючими в організації

9. Артменеджмент та інновації: сучасні підходи в управлінні та адмініструванні

людьми, наявною у них особистісною загальною культурою та існуючою культурою в організації. Саме тому вкрай важливо в процесі формулювання та реалізації організаційної стратегії розглядати питання, які пов'язані з притаманними колективу традиціями, системою відносин і позиціонуванням у соціумі, зразками поведінки тощо.

Ці питання знаходяться у площині власної культурної ідентичності самої організації, наявною та бажаною культурою в організації, особистісним цінностям керівників організації і стратегічним цілям, співвідношення культури та стратегій чи «стратегічного набору» для розвитку організаційної культури. Також мова йде про етичні та організаційні цінності, що панують в організації, про роль керівництва у виборі й реалізації організаційних стратегій в системі питань організаційного і стратегічного менеджменту [2].

Очевидно, що саме від вищезазначеного залежить реалізація сформованої організаційної стратегії можливо в найбільшій мірі.

Розуміння того, що незалежно від сфери діяльності організації, ключовими питаннями стратегічного управління, а також формування та реалізації стратегій проведення змін в організаціях слід розглядати процеси інноваційних змін культури організації стають сьогодні широкою практикою національних моделей менеджменту.

Будь-яка організація складається зі структурних підрозділів, які об'єднані в загальну систему працівниками сформованої відповідної культури міжособистісних відносин, певних процесів і завдань у їх єдності та взаємодії. Звідси постає ціла низка питань, відповіді на які стають сьогодні фокусом уваги теоретиків та практиків менеджменту: чи різняться між собою організаційні культури різних організацій, чи існують цінності, які є привабливими для кожної людини, чому мають місце кризи цінностей в організаціях, чи можна керувати культурою на шляху успішної реалізації організаційної стратегії, якою мірою сформована організаційна культура впливає на процес реалізації організаційної стратегії.

Очевидний взаємовплив та взаємозв'язок організаційної культури та організаційної стратегії визначає загальну ефективність кожної та системи менеджменту в цілому.

Список використаних джерел

1. Вишневецький О. С. Загальна теорія стратегування: від парадигми до практики використання: монографія. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018. 156 с.
2. Топузов О.М., Калініна Л.М. Організаційні стратегії як детермінанти розвитку організаційної культури. URL:https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/10393/1/1_%D0%A2%D0%9E%D0%9C_%D0%9A%D0%9B%D0%9C.pdf (дата звернення 05.03.2025).
3. Marian Hopeja, Zygmunt Krala Współczesne metody zarządzania w teorii i praktyce. URL: https://www.dbc.wroc.pl/Content/22431/Wspolczesne_metody_zarzadzania.pdf (дата звернення: 05.03.2025).

Філіна Тетяна Вікторівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «АРТПРАКТИКИ В КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЯХ» У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ НАПРЯМУ «АРТМЕНЕДЖМЕНТ»

Артменеджмент – це складна система, яка поєднує в собі мистецтвознавство, економіку, маркетинг та управління, його мета – забезпечення ефективного функціонування мистецьких інституцій та проєктів в умовах динамічного культурного середовища. Т. Уварова зауважує, що «артменеджмент є достатньо широким полем діяльності, оскільки художньо-творчий продукт вельми різноманітний. Основна специфіка діяльності артменеджера базується на естетичній та організаційній складовій та пов'язана з процесами створення і розповсюдження художньо-естетичних і культурних цінностей. Недарма останнім часом артменеджмент визначають як науку третього тисячоліття, що забезпечує фундаментальні дослі-

дження у сфері управління художньою діяльністю, посідаючи середнє значення між теоретичною структурою (менеджмент) і соціальним сектором (мистецтво)» [6, с. 596].

В. Мацука зазначає, що «артменеджмент – це філософія (як бачення) та культура управління проєктами у конкретному вигляді мистецтва, або у сфері мистецтва (артосфері), або в артіндустрії, або в артбізнесі, для реалізації державної культурної політики; технологія креативної економіки; інструмент креативних індустрій; механізм розвитку підприємницької діяльності та вирішення проблем фінансування в галузі; драйвер динаміки геополітичного, соціально-культурного, економічного та іншого успішного розвитку конкретних територій; фактор трансформації свідомості реципієнтів; генератор рекламного комунікативного простору» [3, с. 111].

Артменеджмент відіграє важливу роль у збереженні та використанні культурної спадщини, підтримці сучасного мистецтва, формуванні культурного простору регіонів і є необхідним інструментом для забезпечення сталого розвитку громад. У зв'язку з цим підготовка артменеджерів – це складний комплексний процес, який передбачає розвиток критичного мислення, креативності, здатності до інновацій, що поєднує отримання теоретичних знань з набуттям практичних навичок у сфері мистецтвознавства, культурології, управління, маркетингу, права та цифрової грамотності.

Під час опанування спеціальності артменеджмент у здобувачів мають бути сформовані компетентності, які включають: комплексне розуміння історії, теорії та сучасних тенденцій мистецтва; навички фахового спілкування з митцями, критиками, кураторами та іншими учасниками артринку; уміння реалізовувати мистецькі заходи та проєкти, з урахуваннями специфіки різних видів мистецтв; здатність аналізувати тенденції артринку; уміння досліджувати потреби споживачів мистецьких продуктів.

Навчальна дисципліна «Артпрактики в креативних індустріях» є складовою підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності ДЗ «Менеджмент» Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Дисципліна викладається на першому курсі, в 1 та 2 семестрах. Мета дисципліни – систематичне, послідовне та комплексне ознайомлення здобувачів з теоретичними положеннями та практичними проявами артпрактик у креативних індустріях. Завдання дисципліни: опанувати теоретичні засади та практичні аспекти проявів сучасних артпрактик; набути знання і різнобічні уявлення про особливості культурно-історичного розвитку артпрактик; оволодіти методикою опрацювання джерел, що містять інформацію про сучасні артпрактики; ознайомитися з формами організації артзаходів.

У процесі опанування навчальною дисципліною у здобувачів формуються загальні і спеціальні компетентності, серед яких можна виділити: здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями; здатність до проведення досліджень на відповідному рівні; здатність до адаптації та дії в новій ситуації; здатність планувати діяльність організації та управляти часом; здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, формувати обґрунтовані рішення; здатність формувати та демонструвати лідерські якості та поведінкові навички [1].

Забезпечення набуття компетентностей в процесі вивчення навчальної дисципліни «Артпрактики в креативних індустріях» відбувається в результаті опанування теоретичних знань – лекційні заняття та оволодіння практичними навичками – практичні роботи та семінарські заняття.

Лекційні заняття навчальної дисципліни передбачають такі форми проведення:

–традиційна лекція – послідовний виклад матеріалу та конспектування здобувачами основних положень;

–лекція-діалог – виклад матеріалу у формі «запитання-відповіді», із залученням здобувачів до діалогу;

–проблемна лекція – проблемний виклад матеріалу, що передбачає дискусію та спонукає здобувачів до пошуку рішень;

9. Артменеджмент та інновації: сучасні підходи в управлінні та адмініструванні

– лекція-візуалізація – виклад матеріалу у вигляді мультимедійної презентації або інфографіки;

– інтерактивна лекція – виклад матеріалу, який передбачає застосування інтерактивних технологій (опитування, хмаринки слів, вікторини), що дозволяє підвищити залученість здобувачів та покращити засвоєння матеріалу;

– лекція-екскурсія – проведення лекції на місці, яке має безпосереднє відношення до теми, що розглядається.

Практичні роботи та семінарські заняття відіграють вирішальну роль в опануванні майбутньою професією, оскільки забезпечують закріплення теоретичних знань і формують практичні навички, необхідні для успішної кар'єри. В зв'язку з чим, робочою програмою навчальної дисципліни передбачені індивідуальні, парні та групові завдання, які:

– допомагають зрозуміти теоретичний матеріал та розвинути навички, необхідні для виконання професійних завдань;

– формують уміння працювати в команді, розвивають комунікативні навички та здатність до самостійного навчання;

– моделюють конкретні робочі ситуації і готують до реальних робочих умов;

– розвивають критичне мислення та аналітичні здібності, формують здатність приймати обґрунтовані рішення та розв'язувати складні проблеми;

– надають можливості для взаємодії, що сприяє обміну знаннями і досвідом.

Отже, навчальна дисципліна «Артпрактики в креативних індустріях» є важливою складовою системи підготовки здобувачів напрямку «Артменеджмент», оскільки формує комплексне уявлення про мистецтво, тенденції розвитку креативних індустрій, специфіку сучасних мистецьких напрямків; надає можливість спробувати себе в ролі куратора, менеджера мистецьких проєктів; сприяє розвитку ефективної комунікації з митцями та представниками артринку; навчає презентувати проєкти та будувати професійні зв'язки. Отже, дисципліна готує майбутніх артменеджерів до роботи на динамічному та різноманітному артринку, формує унікальні професійні компетентності.

Список використаних джерел

1. Артменеджмент інновації та підприємництво : освітньо-професійна програма для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 073 «Менеджмент». Розробники Н. П. Воробйова, В. В. Добровольська, Є. Я. Бортяна, Н. М. Головач. К. НАКККиМ, 2024. 17 с. URL : https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/in_prakt_kulturolohii/K_artmenedzhment/073_OPP_Artmenedzhm_innovats.pdf (дата звернення: 20.03.2025).

2. Бао Чен. Моделі навчання здобувачів спеціальності «Арт-менеджмент» у закладах вищої освіти країн Європи, США та КНР. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 20-21 травня 2022 р.). Х. : ХНПУ ім. Г. Сковороди, 2022. С. 73-76.

3. Мацука В. М. Артменеджмент як унікальна технологія сучасності. *Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології* : матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 19 жовтня 2023 р.). К. : НАКККиМ, 2023. С. 110-111.

4. Оленіна О. Ю. Арт-менеджмент у соціально-культурній динаміці : навч. посібник. Х. : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 88 с.

5. Пономаренко Ю. В. Системогенез сучасних арт-практик. *Мистецтвознавчі записки*. 2018. № 33. С. 72-79.

6. Уварова Т. Культура і менеджмент у вітчизняному освітньому просторі: стан, виклики, перспективи. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2024. Вип. 49. С. 593-604.

7. Яланська С. П. Модернізація організації освітнього процесу у вищій школі: психолого-педагогічний ресурс арт-практик. *Проблеми мотивації особистості в сучасному освітньому просторі* : колективна монографія / наук. ред. Л. В. Герасименко, В. Ф. Моргун. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2020. С. 96-109.

*Бойко Наталія Вячеславівна,
докторка філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ЕТИКА ЛІДЕРСТВА В АРТМЕНЕДЖМЕНТІ: ЯК КЕРІВНИКИ ВПЛИВАЮТЬ НА КОРПОРАТИВНУ КУЛЬТУРУ

У сучасних організаціях корпоративна культура постає не лише як сукупність формальних і неформальних норм, що регулюють внутрішню взаємодію, традиції та звичаї, а й як потужний інструмент формування професійного середовища, мотивації працівників та їхньої лояльності. За допомогою корпоративної культури, можна створити атмосферу в колективі, характер комунікацій та ставлення працівників до компанії загалом. Наявність корпоративної культури є незалежним фактом: навіть за відсутності свідомої стратегії її формування вона виникає спонтанно, унаслідок щоденної взаємодії членів колективу. В цьому контексті особливого значення набуває етика лідерства, оскільки саме керівники задають тон поведінковим моделям, цінностям та правилам взаємодії, що надалі закріплюються як частина корпоративної культури.

У сучасній науковій і бізнесовій літературі не існує єдиної, універсальної визнаної системи класифікації корпоративних культур. У рамках даної роботи ми спиратимемося на одну з найпопулярніших і найчіткіших типологій – модель Роберта Куїна та Кіма Кемерона з Мічиганського університету, яка розрізняє чотири основні види корпоративної культури [1].

1. Кланова культура. Орієнтована на створення внутрішньої атмосфери, подібної до родинної чи командної. Головними цінностями є співпраця, взаємна підтримка й наставництво – усі члени організації допомагають один одному долати труднощі та розвиватися.

2. Адхократична культура. Спрямована на інновації, швидке прийняття рішень та гнучкість у відповідь на зовнішні зміни. У таких компаніях заохочується експериментування, креативність і готовність оперативно пристосовуватися до нових умов.

3. Ринкова культура. Відзначається орієнтацією на досягнення результатів, конкурентну боротьбу та задоволення потреб клієнтів. Основними пріоритетами є ефективність, експансія на ринку та здобуття/утримання лідерських позицій.

4. Бюрократична (ієрархічна) культура. Характерна для організацій із чіткою структурою, формалізованими процесами та суворими правилами контролю. Тут підкреслюється важливість стабільності, дисципліни та відповідності встановленим стандартам.

На думку автора не існує «неправильних» або «поганих» корпоративних культур. Так само помилковим є твердження про відсутність корпоративної культури в тій чи іншій організації. Кожна компанія, незалежно від ступеня формалізації внутрішніх відносин, функціонує в певному культурному середовищі, яке формується через взаємодію співробітників, наявність спільних цінностей, традицій, звичаїв і моральних норм поведінки. Навіть у разі відсутності цілеспрямованої політики щодо розбудови корпоративної культури, вона все одно формується – інтуїтивно або стихійно, під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. Центральне місце у цьому процесі належить лідеру або керівникові організації, який не лише створює репутацію компанії і допомагає будувати стосунки в колективі, але й володіє інструментами впливу на культуру: може ініціювати її трансформацію, впроваджувати нові підходи або здійснювати контроль за її проявами в повсякденній діяльності.

У книзі «12 soft skills 21 століття» зібрані дванадцять ключових м'яких навичок, які, згідно з авторами видання, є критично важливими для успішного лідера, що працює з командами у сучасному світі. Йдеться про емоційний інтелект, хоробрість виявляти свої здібності, сміливість помилятися, керувати слабкостями, швидкість, креативність, етичність, системність, лідерство, адаптивність, комунікацію, співпрацю [2].

У процесі цифрової трансформації культурних установ особливу роль відіграє лідер — не лише як керівник, а як стратегічний провідник змін. Саме від етичного і професійного

стилю лідера залежить формування сприятливого корпоративного середовища, у якому підтримуються інновації, відповідальність та відкритість до нових технологій. Лідер є ініціатором і фасилітатором змін, здатним сформувати бачення цифрової культури, мотивувати команду до навчання й розвитку та закладати норми поведінки, що відповідають сучасним викликам. Крім того, етичне лідерство забезпечує довіру в команді, сприяє прозорості процесів та посилює суспільну легітимність цифрових ініціатив. У сфері культури, де цінності, традиції та спадщина мають ключове значення, саме лідер стає гарантом того, що процес цифровізації відбуватиметься з повагою до етичних принципів, забезпечуючи баланс між технологічним прогресом і гуманітарною місією закладу. Таким чином, лідерство є визначальним чинником не лише для успішного впровадження цифрових інструментів, а й для формування сталого культурного середовища, що ґрунтується на етиці, професіоналізмі та соціальній відповідальності.

Список використаних джерел

1. The Cameron and Quinn Competing Values Culture Model. URL: <https://worldofwork.io/2019/10/cameron-quinns-competing-values-culture-model/> (дата звернення: 15.03.2025).
2. 12 soft skills 21 століття: коуч-книжка для натхнення і розвитку. Збірник самарі / [команда авторів Моноліт-Bizz]; пер. з англ. Ірина Юреня. Київ, 2022. 208 с.

Бабак Юлія Віталіївна,
*здобувачка Національна академія
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

Науковий керівник – Святненко Анна Василівна,
*кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МУЗИЧНИХ ЗАКЛАДАХ

У сучасній освіті одним з ключових завдань є розвиток у учнів здатності до самостійного та критичного мислення, креативності, а також формування навичок комунікації та співпраці. Інтерактивні технології стали важливим інструментом, який дозволяє досягти цих цілей, зокрема, у навчанні. Інтерактивні технології, як сукупність методів і засобів, орієнтованих на активну взаємодію вчителя й учня, відкривають нові горизонти в організації навчального процесу.

Як зазначає О. Чубко, «слово інновація має латинське походження і в перекладі означає оновлення, зміну, введення нового. У педагогічному контексті інновація є нововведенням, яке покращує хід і результати навчально-виховного процесу» [6, с. 65].

Зокрема, І. Підласий вважає, що «інновації – це ідеї, процеси, засоби та результати, які слугують якісним вдосконаленням педагогічної системи. Розбіжності у трактуванні поняття зумовлені різними поглядами авторів на сутнісне ядро цього явища, а також на радикальність нововведень» [5, с. 123].

З позиції менеджменту соціокультурної діяльності, інтерактивні технології розглядаються як інструмент, що дозволяє оптимізувати управлінські процеси. Наприклад, Л. Петренко у своїх працях підкреслює, що сучасний соціокультурний менеджмент має орієнтуватися на інновації для забезпечення сталого розвитку закладів культури й освіти [4, с. 88].

У музичних школах це може проявлятися у створенні віртуальних класів, де учні отримують доступ до навчальних матеріалів у будь-який час, а викладачі можуть координувати заняття через спеціалізовані платформи. Такий підхід не лише підвищує ефективність роботи, а й сприяє формуванню творчого середовища, де учні можуть експериментувати з музичними формами та стилями.

Інтеграція інтерактивних технологій у діяльність музичних шкіл має численні переваги, які можна розглядати як з педагогічної, так і з управлінської точки зору. По-перше, це підвищення доступності освіти. Як зазначає Т. Іванова, використання цифрових інструментів дозволяє залучати учнів із віддалених регіонів, що є важливим завданням для соціокультурних установ у контексті інклюзивності [2, с. 203].

Наприклад, онлайн-уроки гри на фортепіано чи скрипці через платформи типу Zoom або спеціалізовані додатки дають змогу дітям із сіл брати участь у навчанні без необхідності щоденних поїздки до міста.

По-друге, інтерактивні технології сприяють індивідуалізації навчання. Програми, такі як SmartMusic чи Flowkey, адаптуються до рівня підготовки учнів, пропонуючи персоналізовані завдання та вправи. Це дозволяє викладачам зосереджуватися на розвитку сильних сторін кожного учня, що є важливим аспектом сучасної педагогіки. І. Грищенко у своїх дослідженнях наголошує, що персоналізований підхід у соціокультурних закладах підвищує мотивацію та залученість учасників [1, с. 25].

По-третє, з точки зору менеджменту, інтерактивні технології сприяють економічній ефективності. Закупівля музичних інструментів, таких як роялі чи ударні установки, потребує значних фінансових ресурсів. Натомість віртуальні інструменти, доступні через програми типу Synthesia чи Virtual Piano, значно знижують ці витрати. За оцінками О. В. Коваленко, використання цифрових аналогів може скоротити витрати на матеріально-технічне забезпечення музичних шкіл на 20–25% [3, с. 124]. Це дозволяє менеджерам закладів спрямовувати заощаджені кошти на інші пріоритети, наприклад, професійний розвиток викладачів.

Незважаючи на численні переваги, процес інтеграції інтерактивних технологій у музичні школи супроводжується рядом викликів. Одним із головних є недостатня технічна база. Багато українських музичних шкіл, особливо в невеликих містах чи селах, не мають сучасного обладнання або стабільного доступу до Інтернету. Нерівномірний розподіл ресурсів між регіонами залишається системною проблемою для соціокультурних закладів в Україні.

Другий виклик – психологічний опір персоналу. Викладачі старшого віку часто скептично ставляться до інновацій, вважаючи традиційні методи більш ефективними. Успішне впровадження технологій потребує спеціальних тренінгів, які допоможуть подолати цей бар'єр.

Третій аспект – фінансові обмеження. Початкові інвестиції в закупівлю техніки, програмного забезпечення та навчання персоналу можуть бути значними. І. Грищенко підкреслює, що менеджери соціокультурних закладів повинні розробляти довгострокові стратегії залучення ресурсів, щоб уникнути перевантаження бюджету [1, с. 26].

Одним із рішень може бути співпраця з технологічними компаніями, які готові надавати свої продукти на пільгових умовах для освітніх установ.

В Україні інтерактивні технології в музичних школах поки що застосовуються фрагментарно, але є кілька показових прикладів. Наприклад, Київська дитяча музична школа № 15 використовує програму MuseScore для навчання учнів основ композиції. Завдяки цьому діти не лише вивчають ноти, а й створюють власні мелодії, що підвищує їхній інтерес до занять. О. Коваленко у своїх дослідженнях наводить цей кейс як приклад того, як цифрові інструменти сприяють розвитку творчого потенціалу.

Ще одним прикладом є використання платформи Google Classroom у Львівській музичній школі № 4 для організації дистанційних занять під час карантинних обмежень. Викладачі завантажували відеоуроки, а учні отримували завдання з аналізу музичних творів. Л. Петренко зазначає, що такі ініціативи дозволяють менеджерам закладів зберігати безперервність навчального процесу навіть у кризових ситуаціях [4, с. 89].

Отже, інтерактивні технології стають невід'ємною частиною діяльності музичних шкіл, відкриваючи нові можливості для навчання, творчості та управління. Вони дозволяють підвищувати доступність і якість освіти, оптимізувати ресурси та залучати нові аудиторії. Однак їхнє впровадження потребує комплексного підходу, що враховує технічні, фінансові та психологічні аспекти. Менеджмент соціокультурної діяльності в цьому контексті має бути оріє-

нтований на інновації, гнучкість і співпрацю. У майбутньому інтерактивні технології можуть стати основою для модернізації музичної освіти в Україні, сприяючи її інтеграції у глобальний культурний простір.

Список використаних джерел

1. Грищенко І. М. Управління змінами в соціокультурних установах. Одеса: ОНУ, 2023. С. 23-28.
2. Іванова Т. С. Психологічні аспекти впровадження інновацій у закладах культури. Львів : ЛНУ, 2018. С. 202-209.
3. Коваленко О. В. Інноваційні технології в освіті: теорія і практика. Київ: Видавництво НПУ, 2020. С. 123-129.
4. Петренко Л. М. Соціокультурний менеджмент: сучасні виклики. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2021. С. 87-93.
5. Підласий І.П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Харків: Основа, 2009. 360 с.
6. Чубко О. П. Інноваційні технології навчання в контексті педагогічної підготовки майбутнього вчителя. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=VchdpuP_2013_1_108_37 (дата звернення: 15.02.2025).

Маринін Артур Євгенович,
здобувач освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Козлін Валерій Йосипович,
доктор мистецтвознавства, професор
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

**ЗАСТОСУВАННЯ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ
АВТОРСЬКИМИ ПРАВАМИ У ТВОРЧИХ ІНДУСТРІЯХ**

Технологія блокчейн поступово трансформує підходи до управління правами на творчі роботи у музичній, мистецькій, видавничій та цифровій медіаіндустріях. Ця децентралізована система цифрового реєстру створює захищені від підробки записи про право власності, транзакції та права використання, ефективно вирішуючи тривалі проблеми захисту та монетизації інтелектуальної власності.

Блокчейн (від англ. blockchain — «ланцюжок блоків») — це технологія розподіленого реєстру, в якій інформація зберігається одночасно на багатьох комп'ютерах, об'єднаних у мережу. Такий підхід забезпечує надійний спосіб фіксації та перевірки транзакцій без необхідності централізованого контролю. Концептуальні основи блокчейну були закладені у 1991 році дослідниками Г. Хабером та С. Сторнетті. У 2008 році С. Накамото опублікував опис мережі Bitcoin, яка стала першим прикладом застосування цієї технології. Подальший розвиток, зокрема створення платформи Ethereum у 2013–2015 роках, відкрив нові можливості, включно з використанням смартконтрактів [1].

На практиці блокчейн надає творчим індустріям три ключові переваги: незмінність записів, прозорість та автоматизацію. Реєстрація об'єкта авторського права в блокчейні дозволяє закріпити за ним унікальний цифровий відбиток і часову мітку, що фіксує факт авторства. Смартконтракти (англ. smart contracts), запропоновані Ніком Сабо ще у 1994 році, є самовиконуваними цифровими угодами, які забезпечують автоматичне виконання умов ліцензування, зменшення затримок платежів та уникнення суперечок [2].

У сфері музичної індустрії платформи, такі як Audius і Musicoin, надають можливість артистам публікувати музику безпосередньо для аудиторії, забезпечуючи миттєві виплати роялті. За наявними даними, виконавці отримують на 20–40% більше за кожен стрім порівняно з традиційними платформами, а виплати надходять упродовж днів, а не місяців [3].

У візуальному мистецтві блокчейн набув популярності завдяки NFT (non-fungible tokens — невзаємозамінні токени), які дозволяють художникам створювати цифрові твори з підтвердженою унікальністю та отримувати прибуток з подальших продажів. Платформи OpenSea та Foundation стали провідними майданчиками у цьому секторі [4].

У видавничій сфері компанії Po.et та Publica впроваджують блокчейн для відстеження використання авторських матеріалів в інтернеті та забезпечення прямих продажів електронних книг. Такий підхід дає змогу авторам зберігати більший контроль над контентом і отримувати більшу частку доходу [5].

Дослідження засвідчують, що впровадження блокчейн-систем дозволяє скоротити адміністративні витрати на 60–80% шляхом усунення посередників та автоматизації операцій. Для користувачів блокчейн забезпечує підвищену довіру до автентичності творчих робіт. Проте бар'єрами до масштабного впровадження залишаються складні інтерфейси, висока вартість транзакцій, недостатньо сформоване законодавче поле та енергоспоживання, особливо у блокчейнах, що використовують механізм proof-of-work [6].

Подальший розвиток технології передбачає інтеграцію інтероперабельності між блокчейн-платформами, що дозволить авторам управляти правами на різних платформах без дублювання. Також перспективним напрямом є поєднання блокчейну з інструментами штучного інтелекту для автоматичного виявлення використання творів у мережі. Вдосконалення користувацьких інтерфейсів сприятиме подоланню технічних бар'єрів, а блокчейн стане базовим, хоча й непомітним, інструментом у сфері творчості. Успішні впровадження забезпечать реальну користь як для авторів, так і для споживачів контенту.

Список використаних джерел

1. Nakamoto S. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. 2008. URL: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> (дата звернення: 16.03.2025).
2. Szabo N. Smart Contracts. 1994. URL: http://www.fon.hum.uva.nl/rob/Courses/InformationInSpeech/CDROM/Literature/LOTwinterschool2006/szabo.best.vwh.net/smart_contracts_2.html (дата звернення: 16.03.2025).
3. Audius. Audius Whitepaper. URL: <https://audius.org> (дата звернення: 16.03.2025).
4. 101 Blockchains. History of NFTs. 2023. URL: <https://101blockchains.com/history-of-nfts/> (дата звернення: 16.03.2025).
5. Publica. Blockchain for Books. [Online]. URL: <https://publica.io> (дата звернення: 16.03.2025).
6. World Economic Forum. Blockchain for Good: From Hype to Action. 2021. URL: <https://www.weforum.org> (дата звернення: 16.03.2025).

**10. МИСТЕЦТВО ТА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА
В МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ ВИМІРІ:
МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ ТА ЕКСПЕРТНІ СТУДІЇ**

*Акімов Дмитро Ігорович,
доктор соціологічних наук,
заслужений діяч мистецтв України,
професор кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв,
голова генеральної дирекції
Міжнародної академії рейтингових технологій і соціології «Золота Фортуна», м. Київ*

*Зінченко Микола Володимирович,
здобувач наукового ступеня доктор філософії»
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

**ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ, МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ ТА РОЛЬ АРТМЕНЕДЖМЕНТУ
ПРИ ПРОСУВАННІ МИТЦІВ У МАРКЕТИНГУ МИСТЕЦТВ**

Інновації на артринку є результатами впровадження нових алгоритмів в діяльності митців, артменеджменту, в тому числі маркетологів, експертів, мистецтвознавців при просуванні артпродукту. Але тут треба пам'ятати, що інновації на артринку не створюють безпосередньо сам мистецький продукт, вони пропонують інженерний інструментарій при просуванні мистецьких продуктів на артринку. Артменеджмент має розробити інновацію та створити маркетинговий зв'язок між споживчою цінністю твору мистецтва, брендом та інноваційним інструментом, який використовується артменеджментом (зокрема: дилерами, дистриб'юторами, маркетологами, науковцями, експертами, нарешті – митцями) на артринку. Саме командне поєднання зусиль топ-спеціалістів зазначених професій дає шанс артпродукту стати брендом та потрапити в категорію лакшері-бренду, коли співвідношення ціна – якість – артпродукт є найвищою на ринку, коли артпродукти, артбренди можуть самостійно формувати, встановлювати та утримувати та виправдовувати в часо-просторовому континумі вищу ціну, ніж інші мистецькі продукти, твори мистецтва, що мають аналогічні функції та подібну якість.

Експерти-науковці у сфері артменеджменту визначають точні коротко- та довготермінові бізнес-цілі, що сприяють просуванню мистецького бренду. Методологія артмаркетингу полягає в розробці довгострокових бізнес-стратегій. Артменеджмент, спираючись на науковий маркетинговий інструментарій, перетворює пересічну творчість талановитого митця в соціокультурні регіональні, національні та глобальні проєкти. Ефективна часо-просторова стратегія містить в собі алгоритми та розрахунки перспективних угод, ризиків, виконання та відкладення зобов'язань, корегування планів.

Сучасний художній ринок вимагає від митців не лише створення якісних творів, але й активного просування свого імені та робіт. Артменеджмент відіграє ключову роль у цьому процесі, забезпечуючи видимість і комерційний успіх художника. В умовах цифровізації мистецтва одним з найважливіших інструментів просування стає представлення робіт на провідних онлайн-платформах, таких як Artsy, Artprice, Singulart, 1stDibs, Saatchiart та інших.

Метою даного дослідження є розгляд ролі артменеджменту у формуванні впізнаваності художника на світовому ринку, а також аналіз того, як галереї та онлайн-платформи сприяють успішним продажам мистецьких творів.

1. Значення цифрового простору для художника. До появи інтернету просування художників здійснювалося переважно через фізичні галереї, участь у виставках та особисті ко-

нтакти з колекціонерами. Проте у ХХІ столітті інтернет радикально змінив цей процес. Сьогодні наявність інформації про художника та доступність його картин онлайн є найважливішими факторами успішних продажів.

Поки картини знаходяться в майстерні й не представлені в публічному просторі, вони не мають статусу товару. Лише їх розміщення на спеціалізованих платформах переводить твори у категорію ринкових об'єктів. Таким чином, цифрові галереї та маркетплейси не лише пропонують роботи потенційним покупцям, але й формують професійний імідж художника.

Найбільш авторитетні платформи, такі як Artsy, Artprice, Singulart, 1stDibs, Artsper, Saatchiart виконують кілька ключових функцій: надають біографію художника та його творче резюме; Artprice фіксує цінову історію продажу робіт художника на аукціонах; забезпечують доступ до міжнародної аудиторії колекціонерів, галеристів і музеїв; підвищують впізнаваність автора завдяки SEO-оптимізації (виведення інформації у пошукових системах, зокрема Google).

Згідно з дослідженням, проведеним MDPI, онлайн-ринок мистецтва охоплює як гібридні (онлайн-офлайн) компанії, так і суто онлайн-бізнеси. Гібридні компанії, такі як традиційні галереї та аукціонні будинки, використовують інтернет для збільшення продажів і створення нових маркетингових каналів. Наприклад, у 2018 році онлайн-продажі Christie's досягли 250 мільйонів доларів, а Sotheby's – 220,4 мільйона доларів, що свідчить про значне зростання онлайн-сегмента [4].

2. Приклад ефективного артменеджменту. Розглянемо на прикладі онлайн-галерей, як професійний супровід допомагає художникам вийти на новий рівень. Сучасні онлайн-галереї, наприклад Promotion Gallery – пропонують митцям спрощену модель співпраці: 1) Художник завантажує роботи в систему один раз; 2) Галерея розміщує їх на кількох престижних платформах, таких як Artsy, Artprice, Singulart, 1stDibs, Artsper; 3) Коли картина продається, співробітники галереї зв'язуються з художником і передають інформацію для відправлення; 4) Художник самостійно надсилає твір покупцеві; 5) Після підтвердження отримання кошти за картину переводяться автору.

Такий підхід вигідний для художника, оскільки мінімізує витрати часу на адміністрування продажів і дозволяє зосередитися на творчості. Крім того, вже за кілька тижнів після розміщення робіт інформація про митця починає з'являтися у верхніх рядках пошукових систем, що значно підвищує його впізнаваність.

3. Перспективи та виклики для артменеджерів. Артменеджмент як професія переживає трансформацію. В умовах глобалізації та цифровізації ринок вимагає від спеціалістів не лише знання традиційних механізмів просування, але й розуміння алгоритмів роботи онлайн-платформ. У майбутньому успішний артменеджер має володіти такими компетенціями: навички роботи з SEO-просуванням і аналітикою пошукових систем; знання міжнародних майданчиків для продажу мистецтва; вміння вибудовувати стратегію персонального брендингу художника; юридична грамотність у питаннях авторських прав і міжнародних угод. Згідно з даними Singulart, онлайн-галереї надають художникам можливість представити свої роботи міжнародній аудиторії, забезпечуючи доступ до колекціонерів і любителів мистецтва по всьому світу [5]. Це розширює ринок збуту і підвищує шанси на успішні продажі.

Висновок. Роль артменеджменту полягає в розробці та впровадженні змістовної стратегії просування артбренду в часово-просторовому континуумі за наявності бізнес-стратегії. Адже ім'я митця, чи мистецького об'єднання, логотипи, гасла, графічні елементи ідентифікації мистецьких брендів можуть залишитись інструментами короткострокових маркетингових комунікацій у разі відсутності довгострокової стратегії бренду.

Саме довгострокові стратегії охоплюють комплексні плани, цілі та шляхи досягнення цілей окремих художників, творчих об'єднань, маркетологів, експертів-науковців, мистецтвознавців, спеціалістів артменеджменту. Довгострокові стратегії в маркетингу образотворчого мистецтва охоплюють алгоритми просування митців через інтернет-ресурси, формування творчої репутації суб'єктів артринку, проєктування комплексних маркетингових рішень щодо популяризації та реалізації мистецьких продуктів через ключові артплатформи тощо.

10. Мистецтво та культурна спадщина в міждисциплінарному вимірі: мистецтвознавчі та експертні студії

Артменеджмент залишається ключовим посередником між митцем та артринком, радикально впливаючи на наратив мистецького бренду, тобто – вкладаючи в інформаційне поле сегментів споживачів мистецького продукту історію виникнення мистецьких творчих ідей, формування цінностей, емоційних зв'язків та повноцінних стосунків між мистецькими брендами та споживачами.

Список використаних джерел

1. Акімов Д. І. Маркетингові дослідження та просування художніх творів у маркетингу образотворчого мистецтва. *Культура і сучасність : альманах*. 2021. № 1. С. 139-144.
2. Акімов Д. І. Маркетингові алгоритми просування мистецького продукту на артринку. *Мистецтвознавчі записки : зб. наук. пр.* 2023. Вип. 43. С. 19–25.
3. Акімов Д. І. Сучасний артринок та позиціонування на ньому бренду митця. *Культура і сучасність : альманах*. 2023. № 1. С. 93–98.
4. MDPI. «Online Art Market Development and Trends». URL: mdpi.com (дата звернення: 29.03.2025) [In English].
5. Singulart. «History & Legacy of Online Art Galleries». URL: singulart.com (дата звернення: 25.03.2025) [In English].
6. Sotheby's Annual Reports. «Online Art Sales Growth». URL: sothebys.com (дата звернення: 01.04.2025) [In English].

*Артюхін Олексій Володимирович,
експерт-мистецтвознавець, здобувач
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Акімов Дмитро Ігорович,
доктор соціологічних наук,
заслужений діяч мистецтв України,
професор кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв,
голова генеральної дирекції Міжнародної академії
рейтингових технологій і соціології «Золота Фортуна», м. Київ*

АТРИБУЦІЯ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ ЕКСПЕРТОМ-МИСТЕЦТВОЗНАВЦЕМ ПРИ ФОРМУВАННІ МУЗЕЙНОЇ КОЛЕКЦІЇ В АРТМАРКЕТИНГУ

Кожний предмет культурної спадщини часів княжої доби Київської Русі мистецтвознавці, культурологи та історики розглядають як самоцінну сутність, пам'ятку духовного та матеріального середовища проживання людини, формування умов розвитку людини та шляхів її самореалізації, в тому числі в сфері побуту, духовності, формування та накопичення культурних цінностей тощо. При атрибуції культурних пам'яток минулого сучасний експерт-мистецтвознавець планує власну проєктну діяльність, усвідомлюючи місце музейного предмету як об'єкту дослідження в просторі культури минулого – як цілісного об'єкту дослідження, що підлягає збереженню, відтворенню і розташуванню в середині часово-просторового континууму, де наукова спільнота споглядає просторове розташування кожного суб'єкта та об'єкта в їхній взаємодії.

За змістом досліджуваних експертами-мистецтвознавцями проблем, проєкт дослідження були Князя Мстислава Ізяславовича відноситься до унікальних, беручи до уваги неповторність досліджуваної об'єктної зони проєктування та неповторність ситуації, що складається навколо атрибуції унікального музейного предмету. Цільова установка атрибуційних заходів, проведених при дослідженні цього музейного предмета, спрямована на забезпечення умов, що необхідні для збереження цінностей і явищ культури минулого, відтворення соціокультурного середовища, подальшого активного використання предметів культурної спад-

щини часів Київської Русі, як елементів предметного середовища історичного минулого.

Даний предмет ідентифікований щодо його автентичності, відповідності заявленому часу та статусу, проведено експертне дослідження та атрибуція. З результатами проведеного наукового дослідження ми знайомимо наукову спільноту в сьогоднішній публікації.

Дослідження середньовічної історії України ускладнюються обмеженням колом письмових джерел. На допомогу істориків часто приходять спеціальні історичні дисципліни, які інколи стають трохи не єдиними свідками подій та процесів не зафіксованих у літописах. У сфрагістичній колекції О. Шереметьєва зберігається молівдовул, який звернув на себе увагу дивним оформленням.

Його опис: кругла свинцева печатка. Канал для шнура розташований вертикально з незначним зміщенням по діагоналі. Заготовка одинарна, лита. Л.С. Погрудне зображення св. Федора зі списом в правиці та круглим щитом в лівій руці; навколо голови святого лінійний німб.

Обабіч стовпчастий напис: Ф Є Д Р Ъ [Федір]

Навколо крапковий обідок. З.С. Подвійний рівнокінцевий хрест, зовнішній лінійний, внутрішній крапковий в середині якого промінці з крапок; в центрі коло з крапкою; в кожному з зовнішніх квадрантів круг. Навколо крапковий обідок.

Д. – 19x19/16 мм. Т. – 2,5 мм. В. – 4,5 г.

М. зб. Музей Шереметьєвих, VP-808.

Напис на печатці видає в ній руку руського майстра. Зображення зворотної сторони звертає увагу в першу чергу своєю подібністю до молівдовулів Ізяслава-Дмитра Ярославича-Георгійовича. Подаємо описи печаток цього князя із подібним зображенням:

1. Кругла, свинцева печатка. Канал для шнура розташований вертикально. Заготовка відливна. Гурт місцями оброблений гострим предметом для вирівнювання форми печатки. Л.С. Низькорельєфне ростове зображення князя у довгому одязі. В правиці тримає скіпетр, а в лівій руці декоративний невеличкий круглий щит, в центрі якого простежується зображення розетки. На голові діадема, декорована перлинами, з якої по обидва боки обличчя звисають пропендулії. Обличчя князя має видовжену форму. Ліворуч від фігури простежується нечіткі літери, які вирогідніше формують псевдонапис, який має скоріш символічний ніж інформаційний характер. Подібний прийом характерний для ранніх давньоруських булл. Навколо одинарний обідок з крапок. З.С. Подвійний рівносторонній хрест з крапок, в центрі якого крапка. Навколо подвійне коло з крапок, між якими сердцевинний обідок з крупних крапок.

Стан збереження: Л.С. низько рельєфна, місцями притерта, дефект з правої сторони заготовки, який зачепив частину обідка з крапок та можливі літери. З.С. дуже гарна, місцями має потертості. Загалом стан самої булли добрий.

Р. – 29x27/23 (Л.С.) x 23 (З.С.) мм. Т. – 5 мм. В. – 19 г.

М. з. – Київська область, Фастівський район, с. Пришивальня.

М. зб. Музей Шереметьєвих, VP-209.

Атрибуція: належала князю Ізяславу-Дмитрію Ярославичу-Георгійовичу.

2. Кругла свинцева печатка. Канал для шнура розташований вертикально. Заготовка відливна. Відсутня частина з правої сторони. Гурт оброблений гострим предметом для вирівнювання. Л.С. Затерте зображення князя в повний зріст з діадемою на голові та скіпетром в правиці. Навколо подвійний обідок з крапок. З.С. Подвійний рівносторонній хрест з крапок, в центрі якого крапка. Навколо подвійне коло з крапок між якими сердцевинний обідок з крупних крапок.

Стан збереження: Л.С. сильно затерта, відсутній фрагмент.

Д. – 35x37/27(Л.С.) x 26(З.С.) мм. Т. – 3 мм. В. – 26,1 г.

М. з. – Черкаська обл., Золотоношський р-н.

М. зб. – Музей Шереметьєвих, VP-593.

Атрибуція: належала князю Ізяславу-Дмитрію Ярославичу-Георгійовичу.

3. Половина свинцевої печатки. Канал для шнура розташований вертикально, по лінії розламу печатки. Заготовка відливна. Л.С. Ростове зображення князя в довгому одязі. У лівій

10. Мистецтво та культурна спадщина в міждисциплінарному вимірі: мистецтвознавчі та експертні студії

руці невеликий, круглий щит, в центрі якого розетка з крапок. У правиці тримає скіпетр (?). На голові діадема, прикрашена перлинами та пропендуліями з двобусенними китицями. Обличчя князя продовгувате, має невеликі вуса та гостру борідку. Обідок печатки з крапок.

По колу імітація напису: Т І О І О О

3.С. Подвійний, рівносторонній хрест з крапок, в центрі якого крапка. Навколо подвійне коло з крапок, між якими серцевинний обідок з крупних крапок. Стан збереження: Відсутня друга, тотожна за розмірами половина.

Д. – 32x19/ 24 мм. Т. – 3,5 мм. В. – 16 г.

М. з. – Чернігівська область, Менський район.

М. зб. Музей Шереметьєвих, VP-1317.

Атрибуція: належала князю Ізяславу-Дмитрію Ярославичу-Георгійовичу.

4. Кругла свинцева печатка. Канал для шнура розташовано вертикально. Заготовка відливна. На верхній частині печатки два отвори круглої форми. Л. С. Погрудне зображення святого Дмитра.

Обабіч стовпчастий напис: Δ Γ Ι Ο

Навколо залишки лінійного обідку. 3.С. У полі печатки, по центру рельєфне зображення рівностороннього хреста. Навколо лінійний обідок. Стан збереження: Печатка потерта, має два штучних отвори.

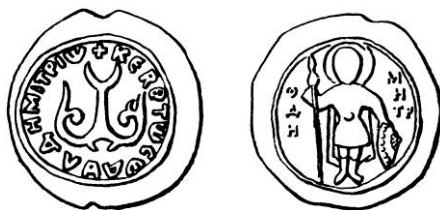
Д. – 26x27/ 22 (Л.С.) x 21 (З.С.) Т. – 5 мм. В. – 21,8 г.

М.з. – Київська область, Броварський район.

М. зб. – Сфрагістична колекція Олексія Шереметьєва, № VP- 876.

Атрибуція: належала князю Ізяславу-Дмитрію Ярославичу-Георгійовичу.

5. Кругла свинцева печатка. Канал для шнура розташовано вертикально. Заготовка відливна. Л.С. Високорельєфне зображення княжого знака - тризубу дугоподібної форми, центральний зуб має роздвоєння у вигляді півмісяця ріжками догори, основа відсутня [1]. Саме цей знак дублюється на відомій печатці Ізяслава Ярославича з ростовим зображенням Святого Дмитра:

Навколо зображення рельєфний та широкий лінійний обідок. 3.С. В полі печатки, по центру рельєфне зображення рівностороннього лапчастого хреста.

Стан збереження: Печатка на лицьовій стороні має незначний забій, очевидно від сільхозтехніки, а також маленький забій на обідку зворотної сторони. Загалом всі названі дефекти є незначними і такими, що не заважають інформативній складовій печатки. Загалом стан печатки добрий.

Д. – 35x34/ 29x28 (Л.С.) / 30x27 (З.С.); Т. – 4,5 мм. В. – 43,5 мм.

М. з. – Чернігівська область.

М. зб. – Музей Шереметьєвих, VP-1083.

Саме поєднання на даній печатці, таких елементів, як знак і рівносторонній хрест, дають нам впевненість в тому, що вона є печаткою Ізяслава Ярославича. Очевидно, що штемпелі були зроблені наспивдуруч, можливо під час походу і відсутності булатірія. Таким чином, під час виробництва штемпельних пар, були вибрані найбільш прості і водночас характерні для Ізяслава Ярославича знаки.

Атрибуція: належала князю Ізяславу-Дмитрію Ярославичу-Георгійовичу.

Стає очевидним, що печатка із святим Федором за зображенням на зворотній стороні тяжіє до сім'ї Ізяслава Ярославича. З сім'ї цього володаря ми знаємо трьох синів Ярополка Петра, Святополка-Михайла та Мстислава. Двум першим цей молівдовул не міг належати, через те, зображення святого на печатці відповідало хрестильному імені князя. Що ж ми зна-

емо про Мстислава? Дата народження нам не відома. Очевидно, що він був названий з ініціативи Ярослава Мудрого на честь свого брата Мстислава Володимировича. Між 1065–1067 рр. він був новгородським, а у 1067–1069 рр. полоцьким князем [8]. Судячи з князівського іменнослава хрестильною парою до імені Мстислав виступає саме Федір, що підтверджується сфрагістикою [2]. Таким чином, печатку із хрестом-розеткою та св. Федором слід вважати, як приналежною саме Мстиславу Ізяславичу.

Завдячуючи цьому молівдовулу можна зробити висновки:

1. Хрестильним іменем Мстислава Ізяславича було Федір, що робить цю ономастичну зв'язку однією з перших в династії Рюриковичів.
2. Хрест-розетка виникає на печатці Мстислава з печатки його батька Ізяслава і очевидно на цьому рівні уявляє протогеральдичний символ.

Список використаних джерел

1. Алфьоров О. Плombsи дорогичинського типу: методологічні рекомендації до опису та каталогізації. *Сфрагістичний щорічник*. Київ : 2011 Вип. I. С. 205–207.
2. Алфьоров О. Хрестильне ім'я волинського князя Мстислава Святополковича (1097–1099 рр.) за даними руської сфрагістики. *Генеалогічні записки*. Львів : 2011. Вип. 9/3. С. 1–4.
3. Акімов Д.І. Основні функції музеїв у контексті маркетингу мистецтва. *Мистецтвознавчі записки: збірка наук. праць*. 2019. № 36. С. 3–8.
4. Акімов Д. І. Арт-ринки та арт-продукти у структурі маркетингу мистецтва. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*. 2020. № 3. С. 70–76.
5. Акімов Д.І. Маркетингові алгоритми просування мистецького продукту на артринку. *Мистецтвознавчі записки : зб. наук. пр.* 2023. Вип. 43. С. 19–25.
6. Артюхін О. Презентація руських князів на сфрагістичних та нумізматичних пам'ятках у сучасній українській історіографії. *Fine Art and Culture Studies*. 2024. № 3. С. 51–56.
7. Артюхін О. Типологія руської княжої булли XI ст. *Актуальні питання гуманітарних наук : наук. зб.* 2024. Вип. 78 (1). С. 54–60.
8. Войтович Л. Княжа доба на Русі: портрети еліти. Біла Церква : 2006. С. 386.

Божавель Катерина Олександрівна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Несен Ірина Іванівна,
кандидатка історичних наук, доцентка
доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ЗНАЧЕННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ МОНУМЕНТАЛЬНОГО ЖИВОПИСУ 1960-Х РОКІВ НА ПРИКЛАДІ МОЗАЇКИ АЛЛИ ГОРСЬКОЇ «ДЕРЕВО ЖИТТЯ»

Тема збереження та реставрації творів мистецтва завжди була актуальною. Особливо важливою вона стала з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну. Багато об'єктів культурної спадщини були знищені або викрадені. Тому постають проблеми збереження та оцінки монументальних і станкових творів.

Мистецтво другої половини ХХ ст. має вагомий вплив на формування нового рівня культури українського суспільства. Саме цей період характеризується активним пробудженням національної свідомості. Радянська влада була не задоволена такими тенденціями, тому час від часу посилювала свій контроль і проводила хвилі репресій. Більшість молодих українських митців не мали змоги вільно демонструвати свої творчі експерименти, вони повинні бу-

ли пропускати все через призму соціалістичного реалізму. Але відважні ентузіасти не збиралися підпорядковуватися владі, попри всі заборони та погрози, намагалися збагатити українське мистецтво, перевести його здобутки у світовий контекст. Велику кількість монументальних та станкових робіт знищували відразу, але митці не здавалися, а продовжували реформувати мистецтво. На даний момент монументальні твори цього періоду зникають або знаходяться у дуже поганому стані, тому важливо їх захищати та реставрувати.

Досліджуючи монументальний живопис другої половини ХХ ст. неможливо оминати творчість Алли Горської (1929–1970), бо саме вона задавала вектор постмодерним мистецьким пошукам і новим пластичним рішенням в монументальному мистецтві. Мисткиня була однією з тих, хто творив нові талановиті об'єкти, які були покликані на відродження кращих традицій українського мистецтва. Ще з дитинства Алла мала хист до малювання, як згадує її однокласниця та подруга, а в майбутньому і колега Галина Зубченко: «Алла вже тоді виділялася своїм художнім світобаченням» [1, с. 148]. Її творчий шлях одночасно був складним та успішним. А. Горська не могла сприйняти офіційні мистецькі тенденції, тому шукала нові.

Упродовж творчого життя художниця виконала багато монументальних композицій у техніці мозаїки. Деякі з них на сьогодні знищені, інші заховані. У 1967 р. А. Горська з групою художників (Віктор Зарецький, Галина Зубченко, Борис Плаксій, Григорій Пришедько, Василь Прахнін та Надія Світлична) прибули до Маріуполя, де в ресторані «Україна» створили два мозаїчних панно: «Дерево життя» (35 м²) та «Боривітер» (18 м²) [2].

Панно «Дерево життя», за образністю композиції поєднує фольклорні традиції й модерністичні підходи. В її основі відчувається прадавня архаїка символу-міфологеми, що був моделлю Всесвіту. Створюючи панно, художники творили власний космогонічний міф засобами мозаїчного набору [3, с. 39]. У технічному аспекті, А. Горська обрала прийом поєднання матеріалів різних фактур (смальту, кольорове скло, сталь, керамічну плитку) і чергувала рельєф з контррельєфом. Внаслідок використання таких підходів, було створено оптична ілюзія руху мотиву дерева. Головною метою А. Горської було створення не просто однотипних, декоративних мозаїк, а робіт, які б могли викликати у глядачів різні емоції. Мисткиня та її команда зробили позачасову роботу, яка є гарним прикладом поєднання елементів українського та світового мистецтва.

Радянська влада постійно переслідувала мисткиню, а у 1970 року жорстоко вбила. Панно, створене в Маріуполі, хотіли знищити. Утім місцеві майстри не дозволили збити мозаїку, вони сховали її за цегляною фальш-стіною, зберігши таким чином безцінний мистецький об'єкт. Лише у 2008 році, під час ремонту ресторану та завдяки ентузіазму Людмили Огнєвої, за однією зі стін знайшли загублений витвір мистецтва – «Дерево життя», який є однією з найвизначніших монументальних пам'яток Маріуполя.

У 2022 р. внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну мозаїка була частково зруйнована. Свої монументальні роботи Алла Горська переважно створювала на сході України, тому під час війни більшість робіт були втрачені або пошкоджені. «Дерево життя» має мистецьку та історичну цінність, тому що це одна, з не багатьох мозаїк, яка частково збереглася, тому реставрація цієї роботи повинна розпочатися якомога швидше.

Список використаних джерел

1. Алла Горська : Червона тінь калини : листи, спогади, статті / за ред. та упоряд. О. Зарецький, М. Маричевський. Київ : Спалах ЛТД, 1996. 240 с.
2. Ескіз мозаїчного панно «Дерево життя» для ресторану «Україна» у Жданові (нині Маріуполь). UU Архів. URL: http://archive-uu.com/ua/profiles/alla-gors-ka/catalog/monumental-ni-tvori-ta-eskizi-do-nih_gorska/picture/eskiz-mozayichnogo-panno-derevo-zhittya (дата звернення: 25.03.2025).
3. Огнєва Л. Перлини українського монументального мистецтва на Донеччині / за ред. Я. Довган. Івано-Франківськ : Лілея, 2008. 51 с.

*Бойко Ксенія Андріївна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Шишлюк Євгеній Геннадійович,
доктор філософії з образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації,
доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

МУЗЕЙ ВОГНЮ В ЖОРАХ: ІНТЕРАКТИВНИЙ ПРОСТІР ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НАУКИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІСТОРІЇ ТА МИСТЕЦТВА

У контексті сучасних тенденцій розвитку музейної галузі особливого значення набувають інституції нового типу, які трансформують традиційні підходи до репрезентації культурно-історичної спадщини. Музей Вогню в місті Жори (пол. Muzeum Ognia w Żorach) у Сілезькому воєводстві Польщі є яскравим прикладом інноваційного музейного закладу, що органічно поєднує історичний наратив, наукову комунікацію та мистецьку складову через призму одного з фундаментальних елементів людської цивілізації – вогню [1].

Метою дослідження є аналіз концептуальних, архітектурно-просторових та експозиційних рішень Музею Вогню в Жорах як приклад успішної інтеграції історико-культурного контексту, наукового змісту та інтерактивних технологій у сучасній музейній практиці.

Назва музею символічно відображає етимологію назви міста Жори («Żory» у перекладі з польської означає «вогонь», «полум'я») та апелює до історичного наративу місцевості. Історія Жор, яка бере початок у XIII ст., тісно пов'язана з вогнем: поселення було засноване на території, розчищеній від заростей вогнем, а згодом місто неодноразово потерпало від руйнівних пожеж. Протягом 1522-1882 рр. у місті сталося близько 30 масштабних пожеж, а під час Другої світової війни вогонь знищив 80% міської забудови, оскільки Жори перебували на лінії фронту [4].

Архітектурне рішення музею, створене у 2010–2014 рр. польською студією «OVO Grabczewscy Architekci» під керівництвом Барбари і Оскара Громбчевських, є прикладом концептуальної архітектури, що інтерпретує історичний та культурний контекст місця [2]. Будівля музею, що метафорично відтворює полум'я, складається з трьох автономних бетонних стін ламаної конфігурації, покритих листовою міддю на подвійному фальці, що створює ефект мерехтіння та відблисків, подібних до гри вогню. Простір між стінами повністю застклений, який формує три входи до павільйону, що символізують трансформативну природу вогню.

Концептуально значущим є рішення архітекторів інтегрувати символіку вогню не лише в естетику будівлі, але й у її функціональну структуру. Загальна площа музею становить 640 м², розподілених на два рівні: перший поверх (390 м²) містить багатофункціональний хол, конференц-залу та технічні приміщення, тоді як експозиційний простір (250 м²) розташований на рівні «-1», що створює символічний перехід від сучасності до історичних витоків взаємодії людини з вогнем.

Експозиційна концепція музею побудована на міждисциплінарному підході, що інтегрує історичний, культурологічний та науково-технічний аспекти феномену вогню. Експозиція структурована за чотирма основними тематичними напрямками:

1. *Історична ретроспектива*: від відкриття вогню первісними людьми до його ролі в індустріальній революції, включаючи реконструкцію доісторичної печери та демонстрацію еволюції технологій розпалювання вогню.

2. *Культурно-антропологічний вимір*: репрезентація вогню у міфології, релігійних практиках та обрядах різних народів, що розкриває сакральне значення вогню у формуванні світоглядних систем [2].

3. *Науково-технологічний аспект*: висвітлення фізико-хімічних властивостей процесу горіння, принципів термодинаміки та практичного застосування вогню в сучасних технологіях [3].

4. *Превентивний контекст*: акцентування на питаннях пожежної безпеки, превентивних заходах та технологіях протипожежного захисту, що мають особливе значення з огляду на історичний досвід міста.

Особливістю музею є його виразна інтерактивність, що втілюється через різноманітні форми взаємодії з відвідувачами: експериментальні демонстрації, де можна спостерігати різні властивості вогню; мультимедійні інсталяції з використанням технологій віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR); освітні програми у форматі майстер-класів та лекцій для різних вікових категорій. Інтерактивні елементи, такі як можливість віртуально запалити олімпійський вогонь, спостерігати за процесом виникнення блискавки чи пройти крізь «вогняну стіну» для доступу до окремих експонатів, створюють емоційно насичений досвід, що сприяє кращому засвоєнню інформації.

Освітня функція музею реалізується через співпрацю з навчальними закладами різних рівнів – від шкіл до університетів, для яких розроблено спеціалізовані програми, адаптовані до освітніх стандартів.

Соціокультурне значення Музею Вогню виходить за межі суто освітньої чи туристичної функції, набуває важливої ролі у формуванні локальної ідентичності та ревіталізації міського простору. Архітектурна виразність будівлі, що стала новою візуальною домінантою на в'їзді до міста, та інноваційний зміст експозиції привернули увагу міжнародної спільноти, що сприяло туристичному розвитку Жор та формуванню його нового іміджу.

Аналіз функціонування Музею Вогню в Жорах у контексті загальноєвропейських тенденцій музейної галузі дозволяє виокремити ключові фактори його успішності:

1. *Концептуальна цілісність*: органічне поєднання архітектурного рішення, експозиційного наративу та історико-культурного контексту місця.

2. *Міждисциплінарність*: інтеграція історичного, наукового та культурологічного підходів у розкритті багатоаспектної теми вогню.

3. *Інтерактивність*: різноманітні форми залучення відвідувачів, що трансформують пасивне споглядання в активну пізнавальну діяльність.

4. *Адаптивність*: гнучкі освітні програми, адаптовані до потреб різних категорій відвідувачів.

5. *Інноваційність*: використання сучасних технологій для розширення комунікативних можливостей експозиції.

Музей Вогню в Жорах репрезентує сучасну тенденцію до створення інтерактивних музеїв в Польщі, кількість яких суттєво зростає, що відображає загальноєвропейський тренд на трансформацію традиційних музейних інституцій у динамічні простори активного пізнання та соціальної взаємодії.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що Музей Вогню в Жорах є успішним прикладом новітнього музейного закладу, що гармонійно інтегрує історико-культурний наратив, наукову комунікацію та мистецьку складову. Концептуальна архітектура, що відображає символіку вогню, та інтерактивна експозиція, яка апелює до різних аспектів цього фундаментального елементу людської цивілізації, формують цілісний та багатовимірний музейний простір, що ефективно виконує освітню, комунікативну та соціокультурну функції.

Список використаних джерел

1. HISTORIA – muzeum ognia. Muzeum Ognia – poznaj ogień : вебсайт. URL: <https://muzeumognia.zory.pl/historia/> (дата звернення: 17.03.2025).

2. Muzeum ognia w żorach. Architektura – architekci, projekty, realizacje i konkursy architektoniczne, architektura polska i współczesna, design. *Architektura-Murator*. URL: <https://architektura.muratorplus.pl/warsztat/muzeum-ognia-w-zorach-aa-oUFC-SLHJ-MST7.html> (дата звернення: 04.03.2025).

3. Muzeum ognia w żorach – śląskie. Śląskie. *Informacja Turystyczna Województwa Śląskiego*. URL: <https://slaskie.travel/poi/343475/muzeum-ognia-w-zorach> (дата звернення: 06.02.2025).

4. Żory. Żory – serwis miejski. *Urząd Miasta Żory*. URL: <https://www.zory.pl/> (дата звернення: 29.03.2025).

*Бутовська Олександра Володимирівна,
здобувачка наукового ступеня доктор філософії
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Долеско Світлана Валеріївна,
докторка філософії з образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації,
доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

КВІТКА ЯК МИСТЕЦЬКИЙ ПРОЯВ У ТВОРЧОСТІ КАТЕРИНИ БІЛОКУР

Символічне значення квітів в художніх творах пов'язано з тим, що символіка квітів достатньо укорінена в традиціях і свідомості українського народу. За традиційним народним світоглядом українців квітка – ідеалізовано-сакральний витвір природної краси. І це засвідчує український пісенний фольклор. У народних піснях, прислів'ях і приказках людська краса прирівнюється до краси рослин, що вважалися символами жіночої та чоловічої вроди [7, с. 72]. Під впливом релігії історично склалося, що українці сприймають природу через сакральність. Про сакральність флористичної символіки першою чергою свідчить те, що рослини застосовуються в народній обрядовості пов'язаній з релігійними святами, як декор храму та для освячення [28, с. 73–74]. Саме тому у творах українських митців флористичні символи нерідко набувають сакрального значення і квіти сприймаються ними як невід'ємна частина простору що їх оточує.

Досліджуючи такий мистецький прояв як квітка в українському мистецтві варто звернутись до творчості К. Білокур, адже загальна кількість різновидів квітів у творах мисткині налічує понад сто видів.

Про життєвий шлях і творчість Катерини Білокур відомо здебільшого з її листувань. Книга листів «Листами, мов зорею, засвітилася» була опублікована завдяки зусиллям та розвідкам М. Кагарлицького [4]. В ній опубліковані листи художниці до працівників державних установ, таких як Центральний будинок народної творчості та спілки художників УРСР, Полтавський обласний будинок народної творчості, та до визначних творчих особистостей таких як оперна співачка О. Петрушенко, поет П. Тичина та його дружина Лідія.

У книзі «Міф. Фольклор. Форма. Образ.» фольклорист О. Найдено розглядає філософські концепції та принципи зображення у творах Катерини Білокур [6]. Мистецтвознавиця Д. Ключко своєю чергою вбачає таємний релігійний зміст у роботах мисткині та зазначає, що її любов до квітів може бути своєрідним вшануванням образу Богородиці Нев'янучий цвіт [3, 130]. О. Авраменко присвячує життєвому і творчому шляху народної художниці монографічне дослідження «Білокур» [1]. До 110-річчя Катерини Білокур був виданий науковий збірник за матеріалами конференції «Катерина Білокур: мистецтво та образ крізь призму часу» [2].

На початку творчого шляху К. Білокур квіти були лише частиною портретів, потім з'явилися у натюрморті і лише згодом мисткиня приймає рішення зосередитись лише на квіткових композиціях.

На полотнах К. Білокур немає квіткових орнаментів або стилістичних узагальнень. Квіти завжди написані максимально реалістично, саме в момент розквіту, зрілості кожної квітки. Учениця художниці Г. М. Самарська згадує, що біля хати К. Білокур було багато квітів, які вона сама саджала та поливала в спеку, а потім, сидячи за мольбертом, увічнювала їх красу на полотні. Мисткиня вважала, що зірвана квітка – вже не квітка. Для неї «квіти, як і люди, – живі, мають душу! Не рвіть, хай цвітуть на радість людям і сонцю» [7, с. 79].

Творчість К. Білокур досить символічна. Зміст символічності полягає в тому, щоб виявити духовність світу, зобразити злиття в одному моменті природних і культурних сфер життя. Про це пише О. Авраменко: «Образна творча символіка простежується в кожному її

10. Мистецтво та культурна спадщина в міждисциплінарному вимірі: мистецтвознавчі та експертні студії

полотні, варто лише оговтатися від захвату візуального враження, від сили енергетичного впливу роботи, та зануритися у її смисли» [1, с. 55].

Тендітні квіти лілеї, символи благої вісті, умисно чи випадково, часто з'являються у центрі квіткових композицій Катерини Білокур («Квіти на блакитному тлі», 1942–1943 рр.; «Квіти», 1957 р.). Мисткиня зображує лілеї на кшталт того, як голландські майстри розміщують квітку фритиллярії зверху квіткової гірлянди, навколо Богоматері з немовлям.

Сама Катерина Білокур так пояснює чому малює квіти: «...як почну малювати яку картину квітів, то й думаю: оце як цю закінчу, тоді вже буду малювати що-небудь із життя людського. Але ж поки закінчу, то в голові заснується цілий ряд картин та одна від другої чудовіші, та одна від одної красивіші – та все ж і квіти...» (12 листопада 1946 року) [1, с. 76].

Варто акцентувати на тому, що художниця зауважує що саме малює картини із квітів а не квіти на картині, тобто вона будує композиції саме із квітів. Отже варто зробити висновок, що саме квіти і є елементом створення складних фольклорних образів в багатьох роботах мисткині.

К. Білокур використовує мотив зерна або хлібу, вина чи винограду, овочів або фруктів як основу сюжету. Квіти ж у таких творах іноді ніби відходять на другий план і утворюють умовний вінок або частину гірлянди. Трапляється і навпаки, розташовані плоди або фрукти у центрі композиції ніби затиснуті квітковим буйством провалюються у простір («Натюрморт з колосками і глечиком», 1958–1959 рр., «Пшениця, квіти, виноград», 1950–1952 рр., «Цар-колос», 1949 р.; «Привіт Урожаю», 1948 р.; «Квіти, яблука, помідори», 1950 р.). Можливо така увага надана мисткинею плодам землі у багатьох творах є наслідком пережитого нею повоєнного голодомору 1946–1947 рр. [3, 131].

Підсумовуючи варто зазначити, що творчість К. Білокур сповнена квітковими мотивами та має значний вплив на вивчення флористичної символіки в мистецтві України. Також важливим є те що твори мисткині не втрачають своєї актуальності і сьогодні слугують на їхнє вивчення та знаходять відображення в колекціях сучасного одягу. Знаковою подією стала презентація колекції одягу під назвою RIDNA від народної артистки України, О. Сумської до 120-річчя художниці. Основа колекції – довгі сукні з шовку з авторськими квітковими принтами, виконаними за мотивами картин Катерини Білокур. Не випадково для показу колекції був обраний Національний музей українського народного декоративного мистецтва – адже саме там зберігається найбільша колекція картин Катерини Білокур [8].

Список використаних джерел

1. Авраменко О. Білокур. Київ : Горобець, 2021. 167 с.
2. Катерина Білокур: мистецтво та образ крізь призму часу: наукова збірка за матеріалами науково-практичної конференції до 110-річчя від дня народження К. Білокур. Київ, АДЕФ-Україна, 2012, 219 с.
3. Ключко Д. 65 українських шедеврів. Визнані і неявні. Київ : ArtHuss, 2019. 264 с.
4. Листами, мов зорею, засвітилася: документальна оповідь у листах художниці, розвідках автора. Ред. М. Кагарлицький. Osvita Ukraïny, 2019. 467 с.
5. Лотоцька В. Сакральність мотивів рослинного світу в українському пластичному мистецтві. *Народознавчі зошити*. № 6 (132), 2016. 1424 с.
6. Найден О.С. Міф. Фольклор. Форма. Образ. Київ : Олег Філюк, 2016, 317 с.
7. Свирида Р. Квітка як сакрально-мистецький вияв у традиційній культурі та у творчості Катерини Білокур. *Катерина Білокур: мистецтво та образ крізь призму часу* : науковий збірник за матеріалами науково-практичної конференції. Київ: АДЕФ-Україна, 2012. С. 72–81.
8. Барна Н. Ольга сумська презентувала дебютну колекцію одягу. VIVA. URL: <https://viva.ua/ru/fashion-beauty/11946-olga-sumska-prezentovala-debyutnu-kolektsiyu-odyagu> (дата звернення 20.07.2024).

*Васильєва Орина Олексіївна,
Здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Шишлюк Євгеній Геннадійович,
доктор філософії з образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації,
доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У ФОРМУВАННЯ КОЛЕКЦІЙ МУЗЕЇВ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Після здобуття незалежності Україна постала перед викликом відродження власної культури та національної ідентичності. Разом із політичними, економічними та освітніми змінами важливу роль відіграло повернення до розвитку культурної спадщини. Саме українська діаспора стала одним із ключових факторів цього процесу, сприяючи збереженню та популяризації історичних і мистецьких пам'яток, які протягом десятиліть зберігалися та створювалися за кордоном.

Сьогодні, в умовах повномасштабної війни, Україна переживає нову хвилю еміграції, що знову актуалізує питання ролі українців за кордоном у збереженні національної культури. Вивчення внеску діаспори у формування музейних колекцій дозволяє не лише оцінити їхню роль у збереженні історичної пам'яті, а й показати, як культурна спадщина стає провідною ланкою між Україною та міжнародним суспільством.

Хоча тема внеску української діаспори у формування культури незалежної України залишається недостатньо дослідженою, окремі науковці зосереджували свою увагу на її вивченні. Зокрема, Л. Дибчук у дисертації «Внесок української діаспори Канади та країн Латинської Америки в розвиток економіки і культури незалежної України (1991–2005 рр.)» аналізує роль діаспори у розвитку культури та музейної справи України, а І. Романько у своєму посібнику «Історія та культура української діаспори» висвітлює питання збереження та передачі культурної спадщини українськими емігрантами. Крім того, важливі дослідження в цьому напрямку проводила кафедра українознавства Тернопільського державного економічного університету в період 1994–2001 рр. [3, с. 7].

Протягом століть українці за кордоном активно зберігали та поширювали національну культуру, мистецтво, літературу та мову. В умовах політичних утисків у рідній країні саме діаспора стала осередком розвитку української ідентичності, зберігаючи та популяризуючи культурну спадщину в усьому світі [2, с. 74–76].

Після проголошення незалежності у 1991 р. українські музеї розпочали активну співпрацю з діаспорою, отримуючи цінні історичні та мистецькі артефакти. Українці з США, Канади, Аргентини, Бразилії, Австралії та країн Європи передавали в Україну унікальні експонати такі як історичні пам'ятки, мистецькі твори, документи, книги та інші витвори, які стали основою для формування нових музейних колекцій [4, с. 192].

Ця взаємодія сприяла не лише збагаченню національної культурної спадщини, а й збереженню пам'яті про видатних українців, які зробили вагомий внесок у світову історію та культуру. Серед них виділяються такі видатні імена, як Олександр Архипенко, Людмила Морозова, Василь Кричевський, Петро Капшученко, Микола Бідняк, Олекса Грищенко, Леонід Молодожанин та інші.

Після здобуття незалежності України багато митців діаспори передали свої роботи на батьківщину. Зокрема, скульптор Петро Капшученко передав 47 своїх творів, які стали частиною колекцій провідних музеїв України, серед яких Національний музей образотворчого

10. Мистецтво та культурна спадщина в міждисциплінарному вимірі: мистецтвознавчі та експертні студії

мистецтва, Музей історії Києва, Державний музей Т.Г. Шевченка, Музей Гетьманства, Дніпропетровський художній музей тощо [1, с. 314].

Творчість Олександра Архипенка представлена у Національному художньому музеї України та Національному музеї у Львові. Роботи Василя Кричевського (близько 40 творів) зберігаються у Харківському художньому музеї та Музеї української діаспори в Києві.

Завдяки підтримці української діаспори вітчизняні музеї змогли поповнити свої колекції унікальними творами мистецтва, що сприяє відродженню національної культури.

Важливу роль у збереженні та популяризації мистецької спадщини українців світу відіграє Музей української діаспори, відкритий 29 травня 1999 р. Його основна мета – висвітлення історії української еміграції та представлення культурного внеску митців-українців, які творили за кордоном.

Колекції музею зібрали унікальні твори американських, австралійських та європейських українських художників, серед яких роботи Людмили Морозової такі як «Свята Софія з балкону», «Андріївська церква», «Дніпро у травні»; Олексі Булавицького «Мексиканські хижі», «Соняшники», карикатури Віктора Цимбала, наївне мистецтво Світлани Солдатової «Свято на узвозі», «Звірі», «Мавка і перевертень», олійний живопис Володимира Савчака «Мій іконостас». Окреме місце займають мистецькі здобутки династії Кричевських. Зокрема, роботи Василя Кричевського «Українська хата XVIII ст.», Будинок Галагана», картини Миколи Кричевського «Гірське село», «Сірий кіт», листівки Катерини Кричевської-Росандіч та полотна Олени Кричевської «Руська річка», «Гори», що відображають українську культуру та традиції.

Отже, важливо зазначити, що подальші дослідження у цій сфері допоможуть глибше зрозуміти процеси повернення історичних та мистецьких пам'яток. Формування колекцій музею завдяки внеску діаспори є свідченням активної участі українців за кордоном у збереженні національної культурної спадщини незалежної України. Це дозволяє не лише вшанувати митців-емігрантів, а й продемонструвати їхній значний вплив на розвиток українського мистецтва у світовому контексті.

Список використаних джерел

1. Дибчук Л. Внесок західної української діаспори в розвиток українознавчої науки та культури. *Наукові записки. Серія «Історія»*. 2004. № 8. С. 311–316. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2004_8_64
2. Романько І.І. Історія та культура української діаспори : навч.посіб. Кропивницький : ЛА НАУ, 2020. 328 с. URL: https://dspace.sfa.org.ua/bitstream/123456789/990/1/Romanko_diaspory_1.pdf?utm_source=chatgpt.com
3. Дибчук Л. Внесок української діаспори Канади та країн Латинської Америки в розвиток економіки і культури незалежної України (1991 – 2005 рр.) : дис. на здобуття наукового ступеня канд. історичних наук : 07.00.01. Тернопіль, 2006. 309 с. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/42223/Dybchuk_dis.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Недошитко І. Українська діаспора США: реалії співпраці з Україною за роки незалежності (1991–2016 рр.). *Проблеми всесвітньої історії*, 2017. № 1(3). С. 183–198. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/48335/1/admin%2c%2bproblemi_vsesv-0317-10.pdf

Воронін Ігор Борисович,
здобувач Національна академія
керівних кадрів культури та мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Долеско Світлана Валеріївна,
докторка філософії з образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації,
доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ: АНАЛІЗ ЕКСПОЗИЦІЇ

Музеї відіграють ключову роль у збереженні історичної пам'яті та популяризації культурної спадщини. Вони не лише знайомлять відвідувачів із минулим, а й сприяють розвитку наукових досліджень, освіти та формуванню національної свідомості. Черкаський обласний краєзнавчий музей є одним із найбільших музеїв Центральної України, що зберігає понад 140 тисяч експонатів. Його колекції охоплюють різні аспекти історії та природи регіону, починаючи з найдавніших часів і закінчуючи сучасними подіями. Важливість цього музею зростає в умовах відродження національної самосвідомості та посилення інтересу до локальної історії. Його діяльність сприяє популяризації знань про Черкащину, розвиває туристичну привабливість регіону та допомагає дослідникам у вивченні історичних процесів, що відбувалися на цій території.

Черкаський обласний краєзнавчий музей згадується в різних наукових та публіцистичних джерелах [1]. Однак детальних монографій, присвячених виключно цьому музею, поки що небагато. Основну інформацію можна знайти у краєзнавчих дослідженнях, туристичних путівниках та наукових статтях про історію Черкащини. Значний внесок у вивчення музейної справи зробили українські науковці, які аналізують роль музеїв у формуванні історичної пам'яті. Наприклад, у збірнику «Краєзнавчі музеї України: сучасні тенденції розвитку» [2] розглядаються методи організації експозицій, використання інноваційних технологій та освітня функція музеїв. Офіційний сайт музею та публікації в місцевих виданнях також є важливими джерелами для дослідження його діяльності.

Метою даної роботи є аналіз історії створення, структури, експозицій та значення Черкаського обласного краєзнавчого музею для розвитку науки, культури та освіти.

Черкаський обласний краєзнавчий музей був заснований у 1918 році, в період політичних змін і трансформацій в Україні. Ідея його створення належала місцевим історикам та громадським діячам, які прагнули зберегти культурну та археологічну спадщину регіону. Протягом XX століття музей неодноразово змінював свою структуру та розташування. У перші роки його існування експозиція складалася лише з кількох десятків експонатів, але з часом фонд музею значно розширився. У 1985 році він отримав сучасну будівлю, спеціально збудовану для зберігання та демонстрації історичних пам'яток [3].

Експозиція Черкаського обласного краєзнавчого музею поділена на кілька розділів: *Природничий розділ* містить колекції, присвячені флорі та фауні Черкащини. Тут можна побачити скам'янілості, гербарії, опудала рідкісних тварин, а також експонати, що демонструють зміни клімату та екосистем регіону. *Археологічна колекція* включає артефакти трипільської культури, доби скіфів, Київської Русі та козацької епохи. Вона дозволяє простежити розвиток людських спільнот на території Черкащини з найдавніших часів. *Історичний розділ* присвячений подіям, що відбувалися від середньовіччя до сучасності. Окремі експозиції висвітлюють історію козацтва, українських визвольних змагань 1917–1921 років, Другу світову війну та радянський період. *Етнографічний розділ* містить традиційний український одяг, предмети побуту, зразки вишивки, народних ремесел та декоративно-ужиткового мистецтва. *Сучасний розділ* присвячений подіям Незалежної України. Окремо висвітлюються Революція

Гідності, війна на Донбасі та повномасштабна російсько-українська війна.

Окрім експозиційної діяльності, музей активно займається науковими дослідженнями. Його співробітники працюють над вивченням історичних пам'яток, беруть участь у наукових конференціях та публікують власні дослідження. Музей також виконує важливу освітню функцію, проводячи лекції, майстер-класи, інтерактивні виставки та екскурсії для школярів і студентів. Особливо популярні тимчасові виставки, присвячені видатним постатям, ключовим подіям в історії України та археологічним знахідкам.

Дослідження Черкаського обласного краєзнавчого музею дає змогу узагальнити та систематизувати інформацію про його значення в історичній та культурній сфері. Аналіз його діяльності допомагає зрозуміти роль регіональних музеїв у формуванні національної свідомості.

Черкаський обласний краєзнавчий музей є важливим центром історичних досліджень і популяризації знань про Черкащину. Його колекції містять унікальні експонати, що дозволяють відтворити минуле регіону та зрозуміти його сучасний розвиток. Завдяки своїй освітній, науковій та культурній діяльності музей відіграє значну роль у розвитку краєзнавства. Подальше дослідження його діяльності може сприяти розширенню наукової бази та вдосконаленню музейної справи в Україні.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Г. Музеї України: традиції та інновації. Черкаси : Видавництво ЧНУ, 2019.
2. Краєзнавчі музеї України: сучасні тенденції розвитку / Збірник наукових праць. Київ : НАН України, 2021.
3. Українське краєзнавство: історія, теорія, практика / Під ред. В. Смолія. Київ : Наукова думка, 2020.

Гавриш Анастасія Миколаївна,
Здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Шишлюк Євгеній Геннадійович,
доктор філософії з образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації,
доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЕВОЛЮЦІЇ ТА ХУДОЖНЬО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКОВОГО ЖИВОПИСУ

У XVII ст. загальноєвропейський мистецький простір зазнав фундаментальних трансформацій, коли стиль бароко, зароджений в Італії, поширився континентом та інтегрувався в національні художні традиції різних країн. Барокова естетика не стала уніфікованим явищем, а набула специфічних рис у кожному культурному середовищі, відповідно до історичних, соціально-політичних та духовних особливостей регіонів.

«Адже бароко у всіх країнах породило свої національні школи, тому можна говорити про віртуозність та гедонізм італійського бароко, драматизм іспанського, містицизм німецького, романтизм французького, метафізичність англійського і, нарешті, героїко-стоїстичний дух українського бароко» [1, с. 106].

Онтологічними характеристиками барокового стилю є концептуальна дуалістичність, драматична експресія форм, ускладнена композиційна структура. У пластично-візуальній мові бароко домінують принципи динамізму, театральності, алегоричності та символічної насиченості. Стилистичній манері властиві монументальність, гіперболізація емоційного на-

повнення, ритмічна організація просторових рішень, розкішність декоративного оздоблення й тяжіння до синтезу мистецтв.

Інтеграція барокової естетики в український культурний контекст відбувалася органічно, вона зумовлювала появу самобутнього національного варіанту стилю. «Стиль бароко напрочуд щедро збагатив художню культуру, вражаючи розмаїттям ідей та поліморфністю форм. До українського мистецтва він увійшов особливо органічно» [3, с. 128].

Український варіант барокового стилю сформувався як цілісна світоглядна система, що гармонійно поєднала західноєвропейські мистецькі інновації з автентичними національними традиціями, втіливши колективний духовний досвід народу. Дослідники одноставно визнають цей період найвизначнішим етапом розквіту українського мистецтва після Княжої доби, коли відбулося збагачення художньої мови, розширення тематичного діапазону та технічного інструментарію.

Визначальною особливістю українського бароко є потужний вплив народного мистецтва з його естетичними принципами, художніми вподобаннями та символічною системою. Ця взаємодія елітарної та народної культур спричинила формування унікального симбіозу, в якому загальноєвропейські барокові тенденції трансформувалися крізь призму національного світосприйняття.

Провідним художнім принципом українського барокового живопису стала декоративність як фундаментальна категорія національної естетики. «Декоративність становить одну з найприкметніших ознак українського художнього мислення. І якби бароко не мало б жодних інших заслуг перед українським мистецтвом, воно все одно посіло б почесне місце в його історії лише тому, що саме йому судилося найповніше передати притаманний українському національному характерові потяг до святковості, поетичності, смак до яскравих барв, різьного рослинного орнаменту» [2, с. 211]. Ця риса послідовно простежується як у релігійному, так і світському українському живописі доби бароко.

Аналіз іконографічного матеріалу демонструє специфіку української барокової орнаментики, особливо в трактуванні костюма, де декоративне оздоблення набуває не лише естетичного, але й семіотичного значення. В українському бароко розвинулася складна символічна система, що використовувала атрибутику та рослинні мотиви, семантика яких часто відрізнялася від загальноєвропейської традиції, відображала локальний культурний контекст.

Колористичне вирішення українського барокового живопису характеризується специфічними рисами: «Кольорова гама стає насиченішою та здебільшого дещо обмеженішою. Однак тло — золочене, найчастіше сріблене тоноване під золото з рельєфно тисненим виключно рослинним орнаментом, запозиченим з бродячих тканин, — залишається майже незмінним упродовж XVII, а також XVIII ст.» [4, с. 92].

На відміну від іконописної традиції інших європейських країн, українському бароковому живопису притаманне прагнення до психологізації та індивідуалізації образів. Сакральні персонажі зображуються з виразними емоційними характеристиками, що відображають їхній внутрішній світ. Особливістю української іконографічної практики стала традиція використання реальних прототипів для зображення святих, що надавало релігійним образам життєвої достовірності. Колористичні рішення ґрунтувалися на поєднанні яскравих локальних кольорів, що синтезували візантійську традицію з національною колірною чутливістю.

Український бароковий живопис становить унікальний мистецький феномен, що інтегрував європейські стильові тенденції з глибинними національними традиціями. Він не лише відображав духовні запити суспільства свого часу, але й виступав потужним засобом артикуляції національної ідентичності. Художні твори цієї доби є важливою складовою культурної спадщини України, демонструючи багатогранність і самобутність українського мистецтва у європейському контексті.

Список використаних джерел

1. Даренська В. М. Українське бароко як світоглядний стиль. Українознавство. 2013. № 1. С. 105–109.

10. Мистецтво та культурна спадщина в міждисциплінарному вимірі: мистецтвознавчі та експертні студії

2. Макаров А. М. Світло українського бароко. Київ : Мистецтво, 1994. 296 с.

3. Міляєва Л. С. Спасо-Преображенська церква с. Великі Сорочинці Полтавської області. Українське бароко в контексті європейського мистецтва : збірник наукових праць. Київ : Наукова думка, 1991. С. 128–135.

4. Свенціцька В. І. Український живопис XVI–XVII й XVIII ст. у контексті візантійських мистецьких традицій та західноєвропейського бароко. Українське бароко в контексті європейського мистецтва : збірник наукових праць. Київ : Наукова думка, 1991. С. 90–95.

*Долеско Анастасія Сергіївна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Долеско Світлана Валеріївна,
докторка філософії з образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації,
доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ БІСЕРНИХ ВИРОБІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ТЕАТРУ-СТУДІЇ «ГЕРДАН»

Навесні 2024 року у соціальних мережах спричинило фурор відео, де група молодих людей у метро канадського Торонто заспівали українську пісню «По-за ночі». Ними виявилися артисти чернівецької театр-студії «Гердан». Одним з найважливіших напрямків роботи колективу є вивчення та творче осмислення обрядів, звичаїв і традицій українського народу. Театр популяризує узвичаєний український костюм та бісерні прикраси.

Найкрасномовніше про це свідчить уже те, що за назву вони взяли характерну для Буковини прикрасу – гердан. Колектив навіть вважає її своїм символом. Найімовірніше, за твердженнями мистецтвознавиці Олени Федорчук, така назва в перекладі з румунської означала «оберег» [6]. Першопочатково гердан був традиційною чоловічою нагрудною прикрасою. В Україні він з'явився у кінці XVIII століття. Із плином часу його стали носити і жінки, а згодом лише вони [5].

Рис 1. Чоловіки XVIII–XIX століття у вбраннях, прикрашених герданами [3]

Нині театр-студія Гердан у своїх виступах відновлює культуру прикрашання чоловічих костюмів герданами. Дівчата ж допасовують свої образи традиційними буковинськими прикрасами, силянками та кризами.

Прикрашання народного одягу бісером у регіоні стало популярним ще у першій половині ХІХ-го століття. Тоді святковий і буденний одяг, крім найдавнішого типу прикрас – стрічкових герданів, частіше доповнювали силянками-комірами, різними варіаціями нагрудних герданів, котильонами тощо. У цього явища відстежували європейське коріння. А із 1930-х вишивання народного вбрання на Буковині поширилося особливо. Тоді крім головних уборів бісером почали оздоблювати натільний, поясний, верхній одяг, а також шкіряне взуття і ремені [5]. За час роботи всеукраїнських виставок «Бісер: Вчора. Сьогодні. Завтра», які із 2012 року проводила у Центрі Української Культури та Мистецтва Світлана Долеско, велику частину експозиції займали відомі майстри саме Чернеччини (або ж, Буковини). Що є яскравим свідченням актуальності та популярності виробів із бісеру у нинішній час [4].

Загалом не дивно, що артисти театру полюбують виступати у виробках саме із бісеру та пропагують традицію бісероплетіння. Адже Чернівеччина здавна славиться своєю традицією роботи з бісером, навіть тепер задаючи в цьому тон іншим регіонам.

Рис 2. Учасники колективу Гердан у традиційному вбранні та прикрасах із бісеру [1]

У театрі-студії Гердан транслюють, що ще одна їх місія – закохати в українську культуру молоде покоління. «Адже цінності, що транслюють дитині змалечку, краса, яка її оточує – стає основою її світосприйняття на довгі роки. Ми виховуємо патріотизм не гаслами, а розкриваючи перед дітьми багатство української культури, її глибину і неосяжність» – кажуть вони [2].

Список використаних джерел

1. @Gerdantheatre. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/gerdantheatre/> (дата звернення: 04.09.2024).
2. @Вільнодумні. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/vilnodumni/> (дата звернення: 04.09.2024).
3. «Хотіли популяризувати українську пісню», – чернівецький театр «Гердан» про турне Канадою. *Суспільне Чернівці*. URL: <https://suspilne.media/chernivtsi/719162-hotili-popularizuvati-ukrainsku-pisnu-cerniveckij-teatr-gerdan-pro-turne-kanadou/> (дата звернення: 04.09.2024).
4. Бісер: Вчора. Сьогодні. Завтра. *Центр Української Культури та Мистецтва*. URL: <https://www.dolesko.com/Biiser-Vchora-S-ogodnii-Zavtra-188.html> (дата звернення: 04.09.2024).
5. Українські народні прикраси з бісеру. Львів: Свічадо, 2007. 120 с.

6. Федорчук О. Автентичні риси бісерних прикрас Західноукраїнської народної ноші XIX століття. *Світогляд*, 2019. № 1 (75). С. 60–63. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitoglyad/svit-2019-14-1/svitoglyad-2019-1-10-fedorchuk.pdf> (дата звернення: 04.09.2024).

*Долеско Світлана Валеріївна,
докторка філософії з образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації,
доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙН У ЄВРОПІ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ: МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ СТИЛІВ

У XIX столітті Париж був безперечною столицею сучасного мистецтва, але на початку XX століття в Європі почали відбуватися певні трансформації. Творчість митців, які очолювали такі рухи, як італійський футуризм, німецький експресіонізм, голландський De Stijl (Умберто Боччоні, Джорджо де Кіріко, Густав Клімт, Казимир Малевич, Едвард Мунк, Пауль Клее, Піт Мондріан та ін.) акцентували на важливості як дедуктивного, так і індуктивного підходів до сучасного мистецтва.

На початку XX століття митці Австрії та Німеччині надихнулися ідеєю геометричної структури та простоти форм. В Австрії група молодих художників на чолі з Густавом Клімтом у 1897 році утворила Віденський сецесіон. Німецька школа дизайну Plakatstil започаткована Лучіаном Бернхардом аналогічно продовжила дослідження чистої форми. Дизайнери зводили зображення виробів до елементарних, символічних форм, які розміщувалися поверх плоского кольору фону, а назва продукту наносилася жирним шрифтом. Plakatstil здобув численних прихильників, серед яких Ганс Руді Ердт, Юліус Гіпкенс та Юліус Клінгер – митці відкидали академічні традиції та шукали нові способи вираження.

Петер Беренс розвинув філософію Neue Sachlichkeit («Нова об'єктивність») у дизайні, яка наголошувала на технології, виробничих процесах та функції, а стиль підпорядковувався меті. У 1907 році Еміль Ратенау, голова великої електротехнічної виробничої фірми AEG, призначив П. Беренса художнім радником з усіх видів діяльності компанії і П. Беренс розробив те, що можна вважати першою цілісною «системою візуальної ідентичності»: він послідовно використовував одні й ті ж логотипи, стилі латинських шрифтів і геометричні сітки для створення каталогів продукції, журналів, плакатів, іншої друкованої продукції та архітектурної графіки.

Суворі візуальна мова, розроблена такими художніми рухами, як De Stijl у Нідерландах та супрематизмом і конструктивізмом у Східній Європі, вплинула на модерністський підхід до графічного мистецтва. Супрематизм, заснований Казимиром Малевичем, надихнув молоде покоління митців на рух до дизайну, заснованого на побудові простих геометричних форм і елементарного кольору. Атрибутами цього підходу була базова структура геометричних вирівнювань, асиметрична композиція, елементарні шрифти без зарубок і прості геометричні елементи. Орнамент був відкинутий, а в композиційних елементах використано відкриті ділянки білого простору [1].

Баугауз (нім. Das Staatliche Bauhaus) стала горнилом, де ідеї сучасних художніх течій були розглянуті і синтезовані в цілісний рух дизайну. У перші роки свого існування Баугауз дотримувався експресіоністського та утопічного погляду на дизайн, але пізніше перейшов до функціоналістського підходу. Митці прагнули досягти нової єдності між мистецтвом і технологіями з використанням чистих форм модернізму, які виражали механізацію епохи машин [2].

Цей підхід відображався у всіх аспектах дизайну, від архітектури до меблів і графічного мистецтва. Важливу роль відігравали такі видатні особистості, як Вальтер Гропіус, Людвіг Міс ван дер Роє та Марсель Бройер, які сприяли формуванню принципів, що стали основою для сучасного дизайну [3]. Баугауз наголошував на важливості функціональності та простоти, прагнучи зробити дизайн доступним для масового виробництва та споживання. Завдяки своєму впливу, Баугауз вплинув на розвиток дизайну XX століття, заклавши основи для багатьох течій, які визначають естетику і функціональність об'єктів у нашому повсякденному житті. Його спадщина продовжує надихати нові покоління дизайнерів і архітекторів, які прагнуть поєднати естетику з функціональністю в умовах постійно змінюваного світу.

Книжковий дизайн, створений у цей період, був продемонстрований друкарям та дизайнерам за допомогою творів та дизайнів Яна Чіхольда, молодого німецького дизайнера. Анонс книги Чіхольда «Die neue Typographie» (1928; «Нова типографіка») характеризує його власну філософію. Я. Чіхольд підтримував функціональний дизайн, в якому застосовуються максимально прості та прямі засоби. Митець акцентував на контрасті розмірів шрифтів, а також використовував білий простір та просторові інтервали як елементи дизайну для поділу та організації матеріалу. У своїх роботах він зосередився переважно на елементах, які були важливими для контенту та структури сторінки [4]. Внаслідок цього багато дизайнерів в Європі та по всьому світу впровадили цей новий підхід до графічного дизайну. Багато дизайнерів шукали нові способи застосування геометрії, щоб відобразити сучасний дух епохи машин.

Арт-деко та модерн – це терміни, що вживаються для опису нечітко окресленої тенденції в мистецтві, архітектурі та дизайні, яка існувала з 1920-х до 1940-х років [5]. З 1945 року почалася нова продуктивна і експериментальна фаза художньої творчості, яка підхопила тенденції 1920-х років. Видавці намагалися швидко вписатися в міжнародні події. Суспільство мало змогу вільно бачити творами, які в Третьому Рейху були оголошені дегенеративним мистецтвом, і зверталися до таких художників, як Макс Бекманн, Макс Ернст або Ганс Арп або Пікассо і Жорж Брак.

Висновок. На початку XX століття в Європі мистецтво і дизайн зазнали значних змін. Париж втратив статус центру сучасного мистецтва, поступаючись новим рухам, таким як футуризм, експресіонізм, De Stijl, супрематизм та конструктивізм, які наголошували на геометрії та функціональності. Віденський сецесіон та Plakatstil відкинули академічні традиції, а Баугауз об'єднав мистецтво і технології. Ян Чіхольд реформував книжковий дизайн, що стало основою нового стилю в графічному мистецтві. Арт-деко та модерн стали символами епохи експериментів. Після 1945 року мистецтво відновило продуктивність, продовжуючи тенденції 1920-х років.

Список використаних джерел

1. Avant-Garde Page Design 1900–1950. *Typografie*. URL: <https://www.typografie.info/3/Buecher/design-und-typografie.html/avant-garde-page> (дата звернення: 01.04.2025).
2. Bauhaus – Synthese von Kunst und Handwerk. *Moderne Kunst*. URL: <https://www.kunstzeiten.de/Bauhaus-Allgemein> (дата звернення: 29.03.2025).
3. Die Graphik der Neuzeit vom Anfang des 19. Jahrhunderts bis zur Gegenwart. *Deutsche Nationalbibliothek Frankfurt am Main*. URL: <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/KK3GNSUEB3RONGPP7JO2ZCOJN4FS5E5T> (дата звернення: 31.03.2025).
4. Graphic design in the 20th century. *Britannica*. <https://www.britannica.com/art/graphic-design/Graphic-design-in-the-20th-century> (дата звернення: 29.03.2025).
5. Graphik des 20. Jahrhunderts. *Deutsche Nationalbibliothek Frankfurt am Main*. URL: <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/NEGR763F334D54MXEVRJIB3EUAR5734L> (дата звернення: 31.03.2025).

*Долеско Світлана Валеріївна,
докторка філософії з образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації,
доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Бойко В'ячеслав Іванович,
кандидат філософських наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ОБУХІВСЬКИЙ «ШИТИЙ» РУШНИК У СУЧАСНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Невід'ємною частиною культурної спадщини України є вишитий рушник, на прикладі локальних варіантів якого можна відстежувати особливості етно-регіонального розвитку. Рушник і досі належить до основних атрибутів будь-якого свята українця, а також, одним із найцінніших оберегів домівки. На Київщині таким є Обухівський «шитий» рушник. У грудні минулого року традиція і технологія його виготовлення навіть поповнила Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України [1].

Шиті рушники обухівщини ще з XIX століття були неодмінною частиною весільних обрядів. Ними підперезували свашок, на них ставали молодята. Крім того, ці рушники слугували прикрасою будинків. Основою орнаменту Обухівського рушника є ключовий символ української вишивки – Дерево Життя (Древо Роду) [2], яке на цьому виробі дуже часто має квітку посеред стовбура. Техніки вишивки не мають багато варіацій. Переважно, це безкінечники, які виконуються двосторонньою штапівкою і чергуються з грубими «качалочками» [3]. За переказами майстринь старшого покоління, раніше вишивкою рушників у Обухові займалися не лише жінки, а й чоловіки. Ще однією особливістю Обухівського рушника є традиція двобічної вишивки. Тобто, ці рушники не мають ні зворотної сторони, ні лицьової – вони ідентичні з обох боків. Майстрині пояснюють це глибинною народною мудрістю: у людини повинно бути все гарно не тільки з лица, видимої сторони (це наші вчинки), а й з невидимої, де знаходяться наші думки і почуття [4]. Сучасна історія обухівського «шитого» рушника демонструє початок відновлення його популярності. Що пророкували ще у 2015-му році, під час відкриття виставки творів декоративно-прикладного мистецтва «Обухівські майстрині-ювілярки», що проходив у заснованому Світланою Долеско Центрі Української Культури та Мистецтва, за кураторства Ольги Музиченко: «Значення Обухівського рушника, кераміки та вінків ще мають у майбутньому відкрити і визнати у всьому світі» [4].

Важко заперечити, що факт повномасштабного вторгнення вплинув на цей процес. Адже інтерес до всього українського у світі суттєво зріс. Все більше людей бажають пізнавати нашу країну, її культуру, традиції, побут. На прикладі цього символу декоративно-прикладного мистецтва Київщини це видно дуже яскраво. Для просування Обухівського «шитого» рушника Громадською організацією «Об'єднання майстрів «Творча спадщина» створено сторінки у популярних соціальних мережах. Організатори залучають молодь, проводять майстер-класи, пояснюють особливості орнаменту, публікують посібники із детальними інструкціями по відтворенню орнаментів. Вони активно співпрацюють відомими українськими музеями. І це приносять свої плоди: Обухівський «шитий» рушник за останні кілька років побував на виставках у Туреччині, Польщі та інших країнах (рис. 1).

Рис. 1. Обухівський «шитий» рушник на Міжнародному фестивалі культури та мистецтв у Стамбулі, Туреччина (ліворуч) та фестивалі «Re: традиція» у м. Люблін, Польща (праворуч) [5]

Список використаних джерел

1. Відтепер Обухівський «шитий» рушник серед елементів нематеріальної культурної спадщини України. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mcip.gov.ua/news/vidteper-obuhivskyj-shytyj-rushnyk-sered-elementiv-nematerialnoyi-kulturnoyi-spadshhyny-ukrayiny/> (дата звернення: 28.08.2024).
2. Обухівський «шитий» рушник визнали об'єктом нематеріальної культурної спадщини. Вечірній Київ. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/92391/> (дата звернення: 28.08.2024)
3. Ткаченко А. А. Вишитий рушник в українській культурі. Генеза полотняного літопису у творчості майстра народного мистецтва Олександри Великодної: матеріали наук.-практ. конф., (Полтава, 23 квіт. 2014 р.). Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленко, 2014. С. 113–116. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7656/1/25.pdf> (дата звернення: 28.08.2024).
4. Обухівські майстрині-ювілярки. Центр Української Культури та Мистецтва. URL: <https://www.dolesko.com/-YUviilej-obuhiiivs-kih-majstrin-.html> (дата звернення: 28.08.2024).
5. Обухівський «шитий» рушник. Інстаграм-сторінка, створена для популяризації Обухівського «шитого» рушника. URL: <https://www.instagram.com/obukhivskiishitii/> (дата звернення: 28.08.2024).

Зінченко Микола Володимирович,
аспірант кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

АУКЦІОН «ДЕГЕНЕРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА» 1939 р.: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ТА ЗНАКОВІ ПОЛОТНА

У політиці Третього Рейху щодо сучасного мистецтва поширеним був термін «дегенеративне мистецтво» (нім. Entartete Kunst), який застосовувався до творів, що не відповідали естетичним канонам нацистської ідеології. Проте ці твори, конфісковані з німецьких музеїв, нацисти прагнули монетизувати на міжнародному ринку. Дослідження історії аукціону 1939 р. в Люцерні (Швейцарія) демонструє культурну політику нацистського режиму та ме-

10. Мистецтво та культурна спадщина в міждисциплінарному вимірі: мистецтвознавчі та експертні студії

ханізми функціонування міжнародного артринку в передвоєнний період. Цей аукціон став унікальним випадком, коли ідеологічно відкинуті твори перетворилися на джерело фінансових надходжень для режиму, що їх засуджував. Вивчення історії цього аукціону залишається актуальним для розуміння домі модерністського мистецтва в тоталітарних режимах.

Однією з ключових подій в історії «дегенеративного мистецтва» став аукціон, організований Галереєю Фішера в Люцерні 30 червня 1939 р. в готелі «Grand Hotel National». Цей захід викликав значний міжнародний інтерес, хоча багато потенційних покупців не з'явилися через побоювання, що виручені кошти підуть на потреби нацистського режиму. Після конфіскації тисяч творів мистецтва з німецьких музеїв, нацистська влада прагнула отримати з них прибуток, та уповноважила артдилерів, таких як: Карл Буххольц (нім. *Karl Buchholtz*), Фердинанд Меллер (нім. *Ferdinand Möller*) та інших на їх продаж. Які встановили кількість картин, які мали бути представлені в каталозі аукціону, а саме – шістдесят полотен.

На аукціоні були представлені твори модерністів, конфісковані з музейних колекцій Мюнхена, Гамбурга, Дрездена, Дюссельдорфа, Берліна та інших міст Німеччини. Серед авторів робіт були такі відомі митці як: Вінсент ван Гог, Пабло Пікассо та Поль Гоген. Окрім живопису, на аукціоні були представлені скульптури Олександра Архипенка, Вільгельма Лембрука (нім. *Wilhelm Lehmbruck*), Евальда Матаре (нім. *Ewald Mataré*) та інших [2].

На аукціоні зібрались покупці з різних країн – США, Франції, Швейцарії та Великої Британії та інших. Серед них були представник Альфреда Барра (англ. *Alfred Barr*), директора Музею сучасного мистецтва в Нью-Йорку, знаного мистецтвознавця та впливового куратора, який робив ставки для МоМА, представник філантропа Моріса Вертгейма (англ. *Maurice Wertheim*) – Альфред Франкфуртер (*Alfred Frankfurter*), впливовий редактор мистецького журналу «Art News» та консультант колекціонерів, Джозеф Пулітцер-молодший (англ. *Joseph Pulitzer Jr.*), видавець та спадкоємець газетної імперії, відомий своєю пристрасністю до колекціонування модерністського мистецтва, П'єр Матісс (англ. *Pierre Matisse*), син французького художника Анрі Матісса, який на той час уже заснував власну галерею в Нью-Йорку та став важливим популяризатором європейського мистецтва в США, та Джозеф фон Штернберг (*Josef von Sternberg*), відомий голлівудський режисер і колекціонер. Найактивнішими виявились делегації зі Швейцарії, Бельгії та США, які придбали найбільшу кількість визначних творів [4].

Серед знакових полотен, представлених на аукціоні, уваги заслуговують «Автопортрет» Вінсента ван Гога, присвячений Полю Гогену, який був придбаний Морісом Вертгеймом за 170 000 швейцарських франків, «Портрет Георга Брандеса» Ловіса Корінта (нім. *Lovis Corinth*), «Гравець у трансі» Оскара Кокошки (нім. *Oskar Kokoschka*), «Вершник на пляжі» Макса Лібермана (нім. *Max Liebermann*) та дві картини Пабло Пікассо. Ці роботи увійшли до 15 полотен, придбаних бельгійською делегацією і згодом переданих до музею La Boverie в Льєжі (Бельгія) [3].

Швейцарський Кунстмузей Базеля зміг придбати вісім картин семи художників, серед яких були «Батьки художника» Отто Дікса (нім. *Otto Dix*), «Автопортрет» Паули Модерзон-Бекер (нім. *Paula Modersohn-Becker*), дві картини Марка Шагала (фр. *Marc Chagall*) та «Вид з вікна» Андре Дерена (фр. *Andre Derain*). Загалом музей придбав 21 твір мистецтва, що стало основою його колекції сучасного мистецтва.

Аукціон не мав того фінансового успіху, на який розраховували нацисти. Лише 10% творів мистецтва були продані за суму, що перевищувала оціночну вартість. Загальний дохід склав трохи більше 500 000 швейцарських франків, що на той час було досить скромною сумою – близько 115 000 доларів США [1].

Висновки. Аукціон «дегенеративного мистецтва» 1939 р. в Люцерні став унікальним історичним випадком, коли ідеологічно засуджені нацистським режимом твори модерністського мистецтва були використані як джерело фінансових надходжень. Незважаючи на те, що аукціон не приніс очікуваного прибутку, він відіграв важливу роль у збереженні багатьох шедеврів модернізму, які були придбані музеями та колекціонерами з різних країн світу. Парадоксальним чином, нацистська політика стигматизації модерністського мистецтва як «де-

генеративного» сприяла формуванню важливих музейних колекцій, зокрема Кунстмузею Базеля, які сьогодні є скарбницями світового мистецтва модернізму.

Список використаних джерел

1. Barron, S. Degenerate Art: The Fate of the Avant-Garde in Nazi Germany. Harry N. Abrams. 1991. 423 p.
2. Feliciano, H. The Lost Museum: The Nazi Conspiracy to Steal the World's Greatest Works of Art. Basic Books. 1997. 288 p.
3. Nicholas, L. H. The Rape of Europa: The Fate of Europe's Treasures in the Third Reich and the Second World War. Vintage Books. 1995. 512 p.
4. Petropoulos, J. The Faustian Bargain: The Art World in Nazi Germany. Oxford University Press. 2000. 416 p.

Зінченко Микола Володимирович,
здобувач освітньо-наукового ступеня доктор філософії
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Акімов Дмитро Ігорович,
доктор соціологічних наук,
заслужений діяч мистецтв України,
професор кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв,
голова генеральної дирекції Міжнародної академії
рейтингових технологій і соціології
«Золота Фортуна», м. Київ

**АРТЯРМАРОК ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОЄКТ ПРИ ПРОСУВАННІ ОСОБИСТОГО
БРЕНДУ ХУДОЖНИКА В МАРКЕТИНГУ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

Розглядаючи артярмаркову діяльність, як континуально-синергетичний безперервний процес, слід зазначити, що цей процес сприяє позиціонуванню алгоритмів створення та реалізації творів мистецтва як комплексу соціокультурних проєктних заходів, що мають всебічну суб'єктно-змістовну наповненість з власними ціннісними орієнтаціями, внутрішньою та зовнішньою впорядкованістю, яка знаходить своє втілення в відповідних синергетичних моделях розвитку культури і мистецтва. Широко розгалужена діяльність артярмарків в просторово-часовому континуумі створює додаткові можливості в розбудові взаємодій суб'єктів артмаркетингу, в тому числі при просуванні особистих брендів художників.

Застосовуючи праксеологічний підхід, що має на меті поєднання теорії та практики, використання результатів наукових досліджень, що отримані в часово-просторовому континуумі протягом століть, можна констатувати наявність та використання ефективних методологічних інструментів в діяльності маркетологів, дилерів, дистриб'юторів, мистецтвознавців, а також всіх сегментів споживачів мистецького продукту, зокрема символічних споживачів [3], колекціонерів [1], набувачів творів образотворчого мистецтва [2], що мають різні особисті мотивації.

Артярмарки є ефективними інструментами глобального артринку, надаючи художникам синергетичну потужну можливість позиціонувати свої роботи перед колекціонерами, галеристами, кураторами та мистецькими критиками. Участь у престижних заходах, таких як Art Basel, Frieze, The Armory Show та Venice Biennale дозволяє митцям реалізовувати власний мистецький продукт з метою отримання прибутків, одночасно формуючи власний бренд, отже, використовуючи повний набір синергетичних маркетингових інструментів для розширення професійної контактної мережі, еволюції власного професійного розвитку. Зазначимо, що артярмарки – це один із найбільш потужних інструментів, необхідних для комплексного

10. Мистецтво та культурна спадщина в міждисциплінарному вимірі: мистецтвознавчі та експертні студії

просування митця на міжнародному ринку.

Перед тим, як розглянути типи ярмарків, зазначимо, що саме ярмарки сприяють розв'язанню поточних та стратегічних проблем брендингу в сфері артмаркетингу. Підкреслимо, що завданням та надзавданням бренд-менеджменту є розбудова ділових зв'язків зі споживачькими сегментами артринку, в першу чергу – колекціонерами, музейними закладами тощо. Менеджмент артринку використовує всі типи ярмарків з метою: напрацювання лояльності споживачів мистецького продукту, підтримки рівня прибутку та збільшення його, створенню ефективних брендів швидше та дешевше за конкурентів. Для виконання даних маркетингових завдань менеджмент артринку використовує певні типи ярмарків, з урахуванням їхніх особливостей:

– **Міжнародні преміальні ярмарки** (Art Basel, Frieze, TEFAF) – найпрестижніші заходи, що залучають галереї світового рівня, провідних колекціонерів і мистецтвознавців.

– **Ярмарки сучасного мистецтва** (The Armory Show, Artissima, Liste, Affordable Art Fair) – зосереджені на сучасних тенденціях, нових іменах і експериментальних формах мистецтва.

– **Регіональні ярмарки** (Art Dubai, Sydney Contemporary, Edinburgh Art Fair) – створюють платформу для локальних художників і допомагають інтегрувати їх у глобальний ринок.

– **Альтернативні ярмарки** (Superfine!, The Other Art Fair) – орієнтовані на незалежних художників, які просувають свої роботи без участі галерей.

– **Ярмарки майстрів або поп-ап ярмарки** – такі заходи дозволяють художникам представити свої роботи в доступному ціновому сегменті, пропонуючи репродукції картин або принти з обмеженим тиражем. Це можливість для художника продавати не оригінали, а копії своїх робіт, таким чином роблячи своє мистецтво доступним для широкої аудиторії, не знижуючи його художньої цінності.

Артярмарки як інструмент побудови репутації

Участь у великих міжнародних мистецьких ярмарках дозволяє художникам:

- Отримати визнання серед професіоналів та колекціонерів.
- Підвищити довіру до свого імені завдяки участі у подіях із високою репутацією.
- Отримати рецензії та публікації в авторитетних мистецьких виданнях.
- Представити свої роботи на одному майданчику з визнаними майстрами.

Наприклад, за даними Art Basel & UBS Global Art Market Report, близько 40% продажів у секторі сучасного мистецтва відбувається саме на артярмарках.

Можливості для налагодження зв'язків

Артярмарки – це не лише простір для продажів, а й важлива платформа для встановлення контактів. Художники мають можливість:

– Знайти потенційних галеристів та кураторів, які можуть запропонувати подальші виставкові проекти.

– Вийти на міжнародний ринок, познайомившись із покупцями з різних країн.

– Отримати нові пропозиції для колаборацій та резиденцій.

– Дізнатися про тенденції артринку та оцінити конкурентне середовище.

Зміцнення особистого бренду через участь у ярмарках

Для того щоб артярмарок приніс максимальну користь у формуванні особистого бренду, художник має:

– Готувати унікальну концепцію презентації своїх робіт.

– Використовувати соціальні мережі та прес-релізи для привернення уваги до своєї участі.

– Працювати над особистим позиціонуванням та розповіддю про свою творчість.

– Аналізувати результати участі для подальшого вдосконалення стратегії просування.

Стала істина полягає в тому, що шлях до власних ринків – це контролювання домінуючих на ринку брендів. Напрацьовані бренди є найціннішими активами маркетологів. Варто зазначити, що участь художника в ярмарках майстрів або поп-ап ярмарках може бути доступним способом збільшити впізнаваність та продати свої картини. Ці заходи часто орієнтовані на більш широкий загаль, включаючи покупців, які шукають мистецтво за доступнішими ці-

нами. Художники можуть запропонувати репродукції своїх робіт або принти з обмеженим тиражем. Це дозволяє продавати не тільки оригінали, але й копії, що робить роботи доступнішими для більшої кількості людей, не знижуючи при цьому мистецької цінності. Такі заходи також дають можливість художникам отримати цінну зворотну зв'язок щодо того, які сюжети їхніх робіт викликають найбільший інтерес у публіки. Це дозволяє митцям краще орієнтуватися в уподобаннях покупців та коригувати свою творчість. Крім того, участь в ярмарках майстрів може бути більш доступною за вартістю в порівнянні з великими міжнародними артярмарками, що робить їх хорошим варіантом для молодих або незалежних художників, які не мають великих фінансових можливостей для участі в престижних заходах.

Ці події також дають художникам можливість особисто зустрічатися з покупцями, що дозволяє налагодити більш тісні зв'язки і сприяє розвитку довірчих відносин. Покупці часто віддають перевагу купівлі безпосередньо у художника, а сам художник може надати більше інформації про свої оригінали, а також запросити покупця до своєї студії або повідомити про можливість придбати оригінали через інтернет-платформи.

Висновок. Часо-просторовий континуум до успіху в процесі набуття власних ринків в маркетингу образотворчого мистецтва має кінцеву мету – це контроль брендів, що домінують на артринку. Артярмарки відіграють ключову роль у просуванні особистого бренду художника, допомагаючи йому здобути визнання, знайти нових партнерів та збільшити продажі. Проте, для довгострокового успіху важливо поєднувати участь у ярмарках із іншими методами просування, такими як онлайн-маркетинг, співпраця з галереями, медійна активність та персональні виставки. Регулярна участь у таких подіях дозволяє митцям розширювати свою присутність на міжнародному артринку та зміцнювати свою професійну репутацію. Тому артярмарки, є важливою складовою в комплексній стратегії просування, сприяючи розвитку молодих художників та їх інтеграції в глобальний артпростір.

Ставлячи крапку, зазначимо, що мистецький продукт перетворюється на бренд, коли даний продукт є: 1) бажаним та очікуваним для споживача, 2) придатним для споживання відповідними споживацькими сегментами, в яких зацікавлені менеджери та митці артринку, 3) ефективним в процесі реалізації на артринку.

Список використаних джерел

1. Акімов Д.І. Колекціонери як споживачі творів образотворчого мистецтва на арт-ринку та їхні мотивації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2021. № 4. С. 81–85.
2. Акімов Д. І. Набувачі творів образотворчого мистецтва на арт-ринку та їхні мотивації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2021. №3. С. 102–107.
3. Акімов Д.І. Символічні споживачі творів образотворчого мистецтва на арт-ринку та їхні мотивації. *Культура і сучасність* : альманах. 2021. № 2. С. 146–150.
4. Art Basel & UBS Global Art Market Report. (2023). *Art Basel*. URL: <https://artbasel.com> (дата звернення: 05.04.2025).
5. Affordable Art Fair (2023). *25 Years of Affordable Art Fair – Will Ramsay*. Retrieved from <https://affordableartfair.com> (дата звернення: 29.03.2025).
6. ArtTactic (2023). *Exploring the Essence of Affordable Art Fair*. URL: (дата звернення: 05.04.2025).<https://arttactic.com> (дата звернення: 01.04.2025).
7. Affordable Art Fair (2023). *Why We Support Emerging Artists*. URL: <https://affordableartfair.com> (дата звернення: 31.03.2025).
8. Frieze (2023). *How Art Fairs Became the Heart of the Art World*. URL: <https://frieze.com> (дата звернення: 03.04.2025).

*Кершиш Олег Альбінovich,
здобувач наукового ступеня доктор філософії
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Долеско Світлана Валеріївна,
докторка філософії з образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації,
доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ

В умовах сучасних геополітичних викликів та воєнних дій на території України питання охорони культурної спадщини набуває критично важливого значення. Культурна спадщина виступає не лише як символ національної ідентичності, але й як стратегічний ресурс сталого розвитку держави та її інтеграції до європейського культурного простору. Гостроти ця проблема набуває в контексті відновлення України у повоєнний період, коли питання реставрації та відбудови історичних пам'яток стане одним із ключових викликів.

Наукове осмислення проблематики охорони культурної спадщини в Україні має міждисциплінарний характер та охоплює широкий спектр правових, управлінських та культурологічних аспектів. У сучасному науковому дискурсі значна увага приділяється проблемам компаративного аналізу правових засад охорони культурної спадщини в Україні та ЄС (О. Каліщук) [1], державному управлінню у сфері охорони культурної спадщини (В. Лукашук) [2], питанням пристосування та раціонального використання пам'яток культурної спадщини в умовах сучасного міського простору (М. Міщенко) [3], відновленню об'єктів культурної спадщини у повоєнний період (Ю. Силкіна, О. Давиденко) [4], а також проблемам збереження культурної спадщини в умовах сучасних викликів (І. Чернікова, Н. Аксьонова, М. Тимошик) [5].

Аналіз сучасних підходів до охорони культурної спадщини виявляє кілька ключових проблем, що потребують системного вирішення. По-перше, недосконалість нормативно-правової бази та необхідність її гармонізації з європейськими стандартами. Рівень правового забезпечення охорони культурної спадщини в Україні потребує вдосконалення шляхом імплементації передових європейських практик [1]. Ключовим аспектом у цьому контексті постає не лише формальне запозичення правових норм, але й створення ефективних механізмів їх реалізації з урахуванням національної специфіки.

Правова система ЄС у сфері охорони культурної спадщини базується на принципах субсидіарності та пропорційності, які забезпечують ефективний розподіл повноважень між різними рівнями управління. Правові механізми охорони культурної спадщини в ЄС передбачають активну участь місцевих громад та громадських організацій, що сприяє формуванню культури відповідальності за збереження історичних пам'яток [1]. Саме цей аспект європейського досвіду потребує адаптації до українських реалій, оскільки залучення громадськості до процесів охорони та популяризації культурної спадщини може стати ефективним механізмом її збереження в умовах обмежених державних ресурсів.

По-друге, недостатня ефективність державного управління у сфері охорони культурної спадщини. Вдосконалення системи державного управління шляхом запровадження інноваційних підходів та посилення міжвідомчої координації постає важливим завданням. Одним із таких інноваційних підходів може стати цифровізація процесів обліку, моніторингу та управління об'єктами культурної спадщини, що підвищить прозорість та ефективність прийняття управлінських рішень.

Ефективність державного управління у сфері охорони культурної спадщини значною мірою залежить від інституційної спроможності відповідних органів влади. Створення інтег-

рованої системи управління, що забезпечує координацію діяльності різних відомств та установ, відповідальних за охорону культурної спадщини, постає нагальною необхідністю [2]. Важливим аспектом інституційного розвитку має стати формування професійних компетенцій фахівців сфери охорони культурної спадщини, зокрема через запровадження спеціалізованих освітніх програм та систем підвищення кваліфікації.

Необхідність комплексного підходу до відновлення культурної спадщини у повоєнний період передбачає поєднання традиційних реставраційних методів із сучасними технологіями. Процес відновлення має базуватися на принципах автентичності, наукової обґрунтованості та соціальної значущості, що забезпечить збереження не лише фізичної форми, але й культурного змісту історичних пам'яток [4]. Важливим аспектом у цьому контексті постає збереження автентичності та культурного значення об'єктів, що вимагає залучення міжнародного досвіду та експертизи.

Міжнародна співпраця у сфері охорони культурної спадщини стає особливо актуальною в умовах глобальних викликів. Ефективна охорона культурної спадщини можлива лише за умови координації зусиль міжнародних організацій, національних урядів та громадянського суспільства [5]. Аспектом міжнародної співпраці виступає не лише залучення фінансових та технічних ресурсів, але й обмін знаннями та досвідом, що сприятиме впровадженню передових практик охорони культурної спадщини з урахуванням національної специфіки.

Прийняття та раціональне використання пам'яток культурної спадщини в умовах сучасного міського простору вимагає пошуку балансу між збереженням автентичності історичних пам'яток та їх функціональним використанням у контексті сучасних міських потреб. Інтеграція об'єктів культурної спадщини в сучасний міський простір має відбуватися на основі принципу сталого розвитку, що передбачає гармонійне поєднання екологічних, економічних та соціокультурних аспектів [3]. Вирішення цієї проблеми потребує розвитку державно-приватного партнерства та запровадження економічних стимулів для власників і користувачів об'єктів культурної спадщини, що забезпечить їх збереження та інтеграцію в сучасне міське середовище.

Раціональне використання пам'яток культурної спадщини має не лише культурне, але й економічне значення. Об'єкти культурної спадщини можуть стати важливим ресурсом для розвитку культурного туризму та креативних індустрій, що сприятиме економічному зростанню та створенню нових робочих місць [3]. Розвиток культурного туризму постає ефективним механізмом збереження та популяризації культурної спадщини, оскільки забезпечує економічну сталість та формує суспільну цінність історичних пам'яток.

Проблема збереження культурної спадщини в умовах воєнних дій та повоєнного відновлення потребує особливої уваги. Військова агресія створює безпрецедентні загрози для об'єктів культурної спадщини, що вимагає розробки спеціальних механізмів їх захисту та відновлення. Під час військових дій об'єкти культурної спадщини стають не лише випадковими жертвами, але й цілеспрямованими мішенями, оскільки їх знищення має на меті підірвати культурної ідентичності нації [5]. Також значення набуває документування та фіксація злочинів проти культурної спадщини як невід'ємної складової загальної стратегії захисту національних інтересів України на міжнародній арені.

Охорона культурної спадщини в Україні потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення нормативно-правової бази, підвищення ефективності державного управління, розробку спеціальних механізмів захисту та відновлення об'єктів культурної спадщини в умовах воєнних дій, а також забезпечення їх раціонального використання в сучасному міському просторі. Особливого значення набуває інтеграція європейського досвіду з урахуванням національної специфіки та сучасних викликів.

Перспективним напрямом розвитку системи охорони культурної спадщини постає впровадження інноваційних цифрових технологій, зокрема створення єдиної інформаційної системи обліку та моніторингу об'єктів культурної спадщини, використання технологій віртуальної та доповненої реальності для популяризації культурної спадщини, а також розвиток краудфандингових платформ для залучення громадськості до збереження історичних

10. Мистецтво та культурна спадщина в міждисциплінарному вимірі: мистецтвознавчі та експертні студії

пам'яток. Такий підхід забезпечить не лише фізичне збереження об'єктів культурної спадщини, але й актуалізацію їх культурного потенціалу у сучасному соціокультурному просторі.

Список використаних джерел

1. Каліщук О. Правові засади охорони культурної спадщини в ЄС та Україні: спроба компаративного аналізу. *Літопис Волині*. 2024. № 31. С. 62–66.
2. Лукашук В. С. Пріоритетні напрями державного управління у сфері охорони культурної спадщини та туризму. *Туристично-рекреаційна сфера: виклики сучасності* : Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 22 квітня 2024 р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 6–8.
3. Міщенко М. О. Пам'ятки культурної спадщини в умовах сучасного міського простору: до питання пристосування та раціонального використання. *Drahomanov Ukrainian State University*, 2024. № 8.
4. Силкіна Ю. О., Давиденко О. С. Відновлення культурної спадщини. *Відновлення України у повоєнні часи: виклики, стратегічні пріоритети, ресурсне забезпечення, потенціал майбутнього розвитку* : Міжнародна науково-практична конференція, 2024. С. 477–479.
5. Чернікова І. В. Збереження культурної спадщини України у ХХІ ст. / І. В. Чернікова, Н. В. Аксьонова, М. М. Тимошик // *Актуальні питання у сучасній науці* : Сер. Історія та археологія. 2024. № 3 (21). С. 1205–1225.

Кіященко Олександр Олександрович

здобувач наукового ступеня доктор філософії

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Долеско Світлана Валеріївна,

докторка філософії з образотворчого мистецтва,

декоративного мистецтва, реставрації,

доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ ФОТОМИСТЕЦТВА В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ

Від самого свого народження і до сьогодні, з невеликою поправкою на момент виникнення ретуші як можливості брехати, фотографія сприймалась саме як документ. Французький майстер Ежен Атже використовував фотографію в спробах зберегти пам'ять про Париж (мова йде про великий фотоархів, що містить зображення вулиць Парижу напередодні великої розбудови Парижу ініційованої Наполеоном III), так і напередодні російсько-української війни український фотограф Євген Нікіфоров мандрував Україною та документував радянські мозаїки.

Окрім суто документального підходу, вже кілька десятиліть митці активно використовують фотографію в дослідженнях культури та соціуму. Варто зауважити, що в англійській мові для ідентифікації таких робіт митцями використовуються формулювання *research* і *exploration* (акцент на тонкій різниці в інтонації та сенсі).

Наприклад, відомий український концептуальний митець Борис Михайлов, що неодноразово піддавався утискам зі сторони радянської влади за теми своїх робіт, які здебільшого мали риси соціальних досліджень та соціальної критики, вже за часів становлення незалежної України наприкінці 90хх років використав фотографію для «входу» в новоутворену (і як він вважав певної мірою маркерну для свого часу) спільноту безхатьків. Він використав метод занурення в спільноту, що передбачало зближення з людьми, спільне дозвілля, вживання їжі та алкоголю. Маленькою хитрістю з його боку було не використання плівки (порожня камера) протягом періоду взаємної адаптації.

На відміну від Б. Михайлова та багатьох інших фотографів що використовували схожі методи занурення, сучасні митці та дослідники закритих спільнот як відповідь на постійне зростання «стін» між широким загалом та периферійними спільнотами, «розлучилися» з камерою.

З точки зору науки широке сприйняття фотографії як документа зумовлене не тільки тим, що людина загалом за своєю природою зацікавлена в документуванні, архівуванні, систематизації та аналізі, а ще й тим, що сам світ безперервно, мить за миттю та усюди через видовища будь якого масштабу, створює для нас привіт «задокументувати подію». Але, попри безперервне документування світу, кожен раз, коли створюється фотографія, вона зображує стереотипні місця та сцени, які не мають нічого спільного з тим, що насправді відбувається.

В контексті вищезазначеної проблематики природа фотографії є ключем до розуміння її можливостей та обмежень як джерела отримання інформації, до проблематизації наукового аналізу отриманих завдяки їй емпіричних даних, до розуміння її функцій в наукових дослідженнях та їх еволюціонування від документування «реальності» до засобу її пізнання.

Дослідження фотографії та фотомистецтва зазвичай відбувається на основі концептів, накопичених в філософії та науці протягом останніх двох з половиною тисячоліть. Так склалося, що ці концепти західної філософії виражають саме художнє, скульптурне, архітектурне та літературне бачення речей та світу. Сучасні дослідники (ван Лієр, Краус, Руйс, Бьорджер) дійшли згоди щодо того, що по своїй природі фотографія наділена двома протилежними якостями: гранична чіткість та розмитість, і по суті балансує між тим що реально (буквальне, зрозуміле та систематизоване) і реальністю (незрозуміле, не опрацьоване соціальними, технічними та науковими методами). В цьому сенсі, саме існування фотографії стає свідченням фундаментального протиріччя яке лежить в основі наукового пізнання світу – фазування між стабільністю та постійно зникаючим значенням.

Фрагментарність та уривчатість Фотографії відтворює принципи міфологічного сприйняття світу, з нераціональним та позалогічним уявленням простору та часу, коли домінують категорії сакрального, священного, таємничого, що є вираженням неідентифікованих та неартикульованих значень. Таким чином, фотографія виявляє можливість існування неназваного та звільняє уяву від репресивного впливу мови та, зухвалої в своїх намірах щодо досягнення світу, науки, протиставляючи безпосередність зору роботі думки.

Попри те, що фотографія детермінована дійсністю (неможливо зняти те, чого не існує), хитка системність фотографічних зображень легко руйнується під тиском кількості знімків, коли один об'єкт або подія можуть бути знятими незліченну кількість разів в незліченній кількості ракурсів та проміжків часу протягом якого відбуваються зміни. Також варто згадати, що фотографія це по суті фото-ефект, індикатор. В цьому сенсі зображення створені за допомогою ШІ скоріше є фотореалістичними аніж фотографічними за своєю природою.

В контексті вище зазначеного, наявна суперечність, що обумовлена самою природою фотографії та її широким представленням як «документа реальності», відкриває можливості інтерпретації (розуміння, осягнення) реальності, в якій мова позбавляється своєї керуючої ролі, а на перший план виходить невербальне, позалогічне сприйняття світу.

Список використаних джерел

1. Долеско С. Візуальне мистецтво України на 57-ї Венеційській бієнале: серія робіт Бориса Михайлова «Парламент». *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 2025. Т. 1. № 84. С. 159–165. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/84-1-22>
2. Палінчак М. Декомунізована: українська радянська мозаїка Євгена Нікіфорова. *Untitled*. URL: <https://www.untitled.in.ua/post/decommunized-ukrainian-soviet-mosaics-yevgen-nikiforov> (дата звернення: 20.05.2025).

*Клочко Стефан-Теодор Дмитрович,
Здобувач Національної академії
керівних кадрів культури та мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Біскулова Світлана Олександрівна,
кандидатка хімічних наук,
доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

СПЕЦИФІКА ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУННИХ ЩИПКОВИХ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА ПРИКЛАДІ МАНДОЛІНИ З ВЛАСНОЇ КОЛЕКЦІЇ

В Україні в музейних та приватних колекціях зберігається безліч старовинних та унікальних музичних інструментів. Одним з найбільш розповсюджених типів є струнні щипкові, до яких, зокрема, належать гітари, бандури, лютні, мандоліни тощо. На жаль, тема атрибуції таких інструментів є малодослідженою в Україні, проте від цього не втрачає своєї актуальності [3]. Дослідження музичних інструментів: їх поширення, розвиток типів, особливості виготовлення – дозволяє відслідковувати тенденції в культурі та мистецькі взаємодії різних національних шкіл. Особливо важливим є дослідження європейських впливів на українську культуру, адже наявність інструментів певних типів в Україні свідчить як про наявність виконавської традиції, так і про можливість виготовлення інструментів українськими майстрами.

Одним з таких інструментів є мандоліна, перший етап дослідження якої представлено в даній публікації. Вона виникає на початку XVII ст. в Італії та швидко набуває популярності в Європі. Проте, вже до початку XIX ст. інтерес до неї стихає. Відродження популярності мандоліни припадає на кінець XIX ст., коли для неї знову починають писати спеціальні твори відомі композитори того часу, і виникають професійні ансамблі [5]. Варто зазначити, що, імовірно, мандоліна була відома в Україні й раніше, однак саме в кінці XIX – поч. XX ст., відповідно до європейських тенденцій, мандоліна набуває значного поширення. Варто підкреслити, що в Україні були розповсюджені два основні типи мандолін – Неаполітанська, що має лютнеподібний корпус, та пласка, яку називають Іспанською або Німецькою.

При атрибуції музичних інструментів використовують комплексні дослідження, до яких відносяться мистецтвознавча експертиза та дослідження оптичними та фізико-хімічними методами. Першим, і одним з головних методів дослідження, є візуальний огляд. Його застосування дозволяє оцінити загальний стан інструмента, попередньо визначити матеріали, з яких виготовлено інструмент, вивчити наявні лейбли, підписи, штампи тощо. Частіше штампи, етикетки, підписи майстра, певні знаки фабрики чи мануфактури, на яких створено інструмент, вміщують всередині, проте бувають випадки підробок. Потрібно аналізувати відповідність таких характеристик, як тип інструмента, якість матеріалів, майстерність виготовлення, типи оздоблення та підписи в комплексі. Важливо звертати увагу на такі деталі, як інкрустації, якість деревини, матеріали фурнітури, їх оригінальність і цілісність. За можливості проведення порівняльного аналізу з еталонними зразками, за допомогою такого методу можна з великою долею ймовірності встановити регіон походження та приблизні роки створення досліджуваного об'єкта.

Для достовірного визначення датування інструмента використовують фізико-хімічні методи дослідження. Одним з них є метод інфрачервоної спектроскопії з Фур'є перетворенням (ATR-FTIR). Його можна використати для визначення типу і віку деревини, лакового шару, типу клею тощо. Також з його допомогою можна відрізнити такі декоративні матеріали, як перламутр, абалон (морське вушко), панцир черепахи, їх полімерні замінники, які широко використовують починаючи з кінця 1960-х років. Недоліком цього методу є необхідність відбирати проби з об'єкта та наявність в базі еталонних зразків кожного типу матеріалу. При проведенні технологічних досліджень струнних музичних інструментів (на прикладі

скрипок XIX–XX ст. з приватних колекцій) співробітники Бюро науково-технічної експертизи «АРТ-ЛАБ» розробили методику визначення породи деревини методом мікроскопії і оцінку старіння деревини інструментів за допомогою методу ATR-FTIR, яка представлена С. Біскуловою в колективній монографії кафедри мистецтвознавчої експертизи НАКККІМ [2, с. 97–107] і О. Андріановою у співавторстві у методичному посібнику [1, с. 4–5; с. 10–11].

Мандоліни кінця XIX – поч. XX ст. мають характерні особливості. Якість та цінність інструмента можна визначити за матеріалами та типом оздоблення. Корпуси найчастіше виготовляли з твердих листяних порід дерева. Найпоширеніші це клен – по всій території Європи та Америки, кипарис – характерний здебільшого для іспанських мандолін, що є доволі рідкісними на наших теренах, палісандр (бразильський, індійський, Пау Феро, сантос тощо) – характерний здебільшого для італійських мандолін, проте його використовували майстри усієї Європи на дорогих моделях, зокрема у Франції та Німеччині [5]. У дешевих, навчальних інструментах, могли також використовувати такі матеріали, як червоне дерево (махакон, сапеле, ін.) та бук. Деки класично виготовляють з хвойних порід дерева (ялина, кедр), при цьому, чим дрібніші волокна, тим деревина якісніша і, відповідно, дорожча. Для інкрустацій брали цінні породи дерева, такі як палісандр, ебоніт, амарант, та інші матеріали: панцир черепахи, перламутр, абалон, інколи кольорові метали.

Досліджуваний інструмент придбаний на відкритому аукціоні eBay у Німеччині. Продавець не зазначив походження інструмента. При огляді було виявлено, що інструмент має лютнеподібний корпус з палісандру, деку з ялини та характерний для італійських інструментів V-подібний профіль грифа. Це вже дає змогу віднести її до класу неаполітанських мандолін. Всередині корпус обклеєний однотонним сірим папером. Етикетка відсутня. На деці, ліворуч під підставкою, штамп. У центрі штампа зображення ліри, довкола якого напис «Giuseppe Puglisi Catania». Резонаторний отвір оздоблений перламутром. Під ним інкрустована пластина (накладка) з панцира черепахи. Такі накладки характерні для італійських та французьких інструментів і захищали дерево від удару плектром при грі. На мандолінах, виготовлених у Німеччині та східніше, подібні «накладки» часто виготовляли зі шпону, а пізніше – з пластику. Даний інструмент має цікаву набрану зі шматочків дерева окантовку (імовірно, світлі елементи з клену, а темні – з ебоні). Набірні окантовки є більш складними у виготовленні, ніж монолітні, з гнутого дерева, і свідчать про високу майстерність, а отже – і вартість. Гриф виконаний в класичній італійській техніці, при якій шийку і головку виготовляють з хвойної породи, склеюють на V-подібний шип і шпонують палісандром. Цю техніку можна легко розпізнати за фактурою дерева на торці головки. Накладка грифа виготовлена з палісандра і має круглі інкрустації, «маркери ладів» – з перламутру. Верхній поріжок зроблено з кістки, а нижній – дерев'яний зі вставкою з кістки, на яку спираються струни. Це є ще однією особливістю, притаманною для італійських і французьких інструментів середнього та дорогого класу. Механіка, кілки виготовлені з латуні, з голівками з кістки. Це також вирізняє цінні інструменти серед інших, на яких часто голівки виготовляли з дерева або пластику. Цікавим є те, що одна планка відрізняється від іншої розміром та оздобленням пластини, а також є перевернутою. Враховуючи це, можна сказати, що одну планку (саме ту, що перевернута) було замінено. Цікаво, що на інструменті встановлено хромований струнотримач з відкидною кришкою, всередині якого штамп «Cid». Оригінально на інструментах Пуглісі використовували струнотримачі зі сталі, інколи з латунними вставками, але завжди відкритого типу. Компанія «Cid» виготовляла струнні музичні інструменти та фурнітури, починаючи з кінця XIX ст., в Маркнойкірхені, Німеччина, проте такий тип струнотримачів цієї фірми з'явився вже після Другої світової війни, а саме в 1960-х роках. Враховуючи це, можна припустити, що оригінальна механіка та струнотримач були пошкоджені та замінені на нові, ймовірно, в 1960–1980-х рр. Сім'я Пуглісі почала створювати музичні інструменти в Катанії (Сицилія) з 1820 р. Джузеппе Reale народився в 1852 р. в сім'ї виробника піаніно та органів. У 1880 р. він заснував одну з найбільших італійських фабрик з виробництва смичкових і щипкових струнних інструментів. Після 1906 р. всередину інструментів вміщували етикетки синього, зеленого або червоного кольорів, в залежності від рівня інструмента та часу ство-

рення. Назва фірми на етикетках вже зазначається як «G. Puglisi Reale i Figli(o)». Figli(o) італійською означає «сини». Сини – Кончетто Пульїзі та Мікеланджело Пуглізі [4]. Маючи в колекції кілька еталонних інструментів цієї фірми 1910–1930-х рр., проведено порівняльний аналіз. За формою, матеріалами та якістю виготовлення інструмент відповідає інструментам Пуглісі. Цікавим є відсутність етикетки та штампа.

Порівняльний аналіз інструментів цієї фірми з приватних колекцій та відкритих джерел, дозволяє зробити висновок, що досліджуваний інструмент відповідає характеру робіт фірми Giuseppe Puglisi, ймовірно, був виготовлений між 1880 та 1906 роками. За характером оздоблення та якістю матеріалів належить до середнього цінового сегменту. Для підтвердження даного висновку та підготовки до реставрації в майбутньому об'єкт заплановано дослідити за допомогою фізико-хімічних методів, зокрема за допомогою методу ATR-FTIR. Це дасть можливість остаточно визначити матеріали, з яких виготовлено даний інструмент, що допоможе підібрати правильний підхід до його реставрації.

Список використаних джерел

1. Андріанова О., Біскулова С., Живкова О., Тимченко Т., Чусва К. Наука. Мистецтво. Студії. Освіта. Технологічні дослідження творів мистецтва з колекції Музею Ханенків: методичний посібник. Київ : Фенікс, 2019. 40 с.
2. Біскулова С.О. Роль ATR-FTIR спектроскопії при проведенні комплексної експертизи творів мистецтва. *Український мистецтвознавчий дискурс* : кол. моногр. / за заг. ред. В. В. Карпова; НАКККІМ. Рига : Baltija Publishing, 2020. С.87–113.
3. Бітаєв В. А., Шульгіна В.Д., Шман С.Ю. Методичні засади експертного дослідження культурних цінностей : навчально-методичний посібник. Київ : НАКККІМ, 2010. 128 с.
4. PUGLISI. *Mandolin Cafe*. URL: <https://www.mandolincafe.com/forum/threads/5739-PUGLISI> (date of access: 28.03.2025).
5. Sparks P. *The Classical Mandolin*. Oxford University Press, USA, 2005. 239 p.

Ковалевський Олексій Андрійович

здобувач наукового ступеня «доктор філософії»

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Долеско Світлана Валеріївна,

докторка філософії з образотворчого мистецтва,

декоративного мистецтва, реставрації,

доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

КИЇВСЬКА ШКОЛА ГРАФІКИ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Дослідження регіональних мистецьких осередків становить невід'ємну частину вивчення історії українського мистецтва, особливо в контексті складних соціокультурних трансформацій другої половини ХХ століття. Київська школа графіки цього періоду є унікальним феноменом, формування та розвиток якого відбувалися під впливом суперечливих факторів: від ідеологічного тиску радянської системи та догматів соціалістичного реалізму до процесів «відлиги», піднесення національної свідомості в колі «шістдесятників» та подальшої появи нонконформістських практик, що зрештою привели до нового етапу розвитку в умовах незалежної України. Актуальність вивчення київської школи графіки зумовлена необхідністю цілісного осмислення її місця в українській культурі, аналізу її стилістичних особливостей, інституційної бази, персонального внеску ключових митців та еволюції під впливом історичних обставин. Дана праця має на меті проаналізувати ключові аспекти формування та розвитку київської школи графіки у визначений період, спираючись на аналіз наявних мистецтво-

знавчих досліджень.

Друга половина XX століття розпочалася для українського мистецтва, і графіки зокрема, в умовах панування методу соціалістичного реалізму, який, проголошений на I з'їзді Спілки радянських письменників у 1934 році, спотворював інші стилі та методи, ставши на десятиліття єдиним офіційно визнаним каноном. Питання художніх пошуків у творчості митців цього періоду часто нівелювалися, а навіть нейтральні теми зазнавали критики, якщо не відповідали ідеологічно обґрунтованій версії історії та сучасності. Однак, повоєнні роки стали також часом відновлення інституційної бази. Так, у Київському художньому інституті (КХІ), що був заснований ще 1917 року як Українська академія мистецтв і став ключовим центром формування національної мистецької школи, у 1948 році було відновлено графічний факультет з майстернями книги, станкової графіки та політичного плакату [1, с. 310]. Це заклало формальні основи для підготовки нового покоління графіків.

Суспільно-політичні трансформації, зокрема період так званої «хрущовської відлиги», що розпочався у другій половині 1950-х років, сприяли послабленню ідеологічного контролю над мистецькою сферою. Як наслідок пом'якшення суспільного та культурного життя в роки «відлиги», з'явилися передумови для виникнення мистецьких явищ, які виходили за межі канонів соціалістичного реалізму, що, зокрема, проявилось у зростанні інтересу молодих київських художників до фольклоризму у 1960-ті роки [2, с. 278]. Саме в цей час зароджується рух «шістдесятників» – покоління творчої інтелігенції, яке, наснажуючись ідеалами вільної творчості та відродженням пріоритетів національної культури, виступало проти догматизму та ідеологічного насилля [2, с. 280; 1, с. 309]. Їхня діяльність, попри значний тиск з боку влади, що розпочався вже на початку 1960-х після брутального цькування Микитою Хрущовим представників творчої інтелігенції в Москві, значною мірою вплинула на формування нового мистецького середовища у Києві.

Нонконформізм у київській мистецькій школі став важливим явищем другої половини XX століття, особливо увиразнюючись за часів тоталітарного тиску. Це була не лише модель громадянської позиції проти ідеологічного насильства, а й власне художній нонконформізм, що проявлявся у візуальній мові, композиційних прийомах, символах та алегоріях. В Україні, як підкреслює І. Сорокопуд, нонконформізм був насамперед формою боротьби за національні прояви в мистецтві, повернення до традицій, що довгий час замовчувалися [2, с. 279]. Він постав як конкретно-часовий прояв української культури, що явив багатовікові протестні традиції і сприяв збереженню національної ідентичності.

Характерною особливістю саме київських митців-нонконформістів, порівняно з іншими осередками, дослідники визначають більш радикальне протистояння академічному мистецтву та більшу політизованість. Це протистояння не означало повного розриву з академічною традицією. Як зазначає І. Сорокопуд, серед характерних рис київської школи нонконформістів виділяється і тяжіння до академізму, зумовлене тривалою освітньою традицією, та поєднання простоти виконання з високою майстерністю [2, с. 279]. Це свідчить про подвійну природу явища: митці мали міцну професійну підготовку, отриману здебільшого в КХІ, але свідомо обирали шлях опору офіційним настановам. Формування неформальних мистецьких груп, як-от угруповання «Бермудський трикутник» («Бермуди»), що виникло у 1970-х роках, сприяло консолідації нонконформістського руху та обміну ідеями поза межами офіційних структур. Діяльність таких груп, а також проведення неофіційних виставок у клубах, наприклад, при міській бібліотеці мистецтв «Екслібрис» чи в Будинку вчених, свідчили про поступовий вихід неофіційного мистецтва з підпілля.

Київська школа графіки другої половини XX століття виробила впізнавану стилістику, що ґрунтувалася на синтезі різнорідних джерел. Одним із головних засад постмодерного (і, ширше, нонконформістського) мистецтва, як зазначається у дослідженні І. Сорокопуд, стало відродження першооснов фольклорних традицій та національної культури [2, с. 278]. Це поєднувалося із засвоєнням європейської естетики. Таким чином, формувалася унікальний візуальний код, де національне підґрунтя було чітко вираженим. Важливою рисою творчості нонконформістів було залучення історичних мотивів, що також сприяло утвердженню націо-

10. Мистецтво та культурна спадщина в міждисциплінарному вимірі: мистецтвознавчі та експертні студії

нальної ідентичності всупереч інтернаціоналістській доктрині соцреалізму.

Серед інших характерних ознак київської школи виділяють драматизм, ідеалізм, колажність, абстрактність форм і фігур. Особливо показовим є приклад творчості Г. Якутовича, який репрезентував власний варіант «фольклорного стилю», позначений зверненням до карпатських художніх традицій, монументальністю та структурованістю композиції. Його ранні твори, як і роботи В. Куткіна, демонструють також вплив мексиканської графічної школи з її експресивністю та емоційною напругою. Іншим прикладом є стилізація під бойчукізм у творах І.В. Задорожного [2, с. 279]. З часом, особливо у 1970-80-х роках, на противагу етнографізму 1960-х, київський нонконформізм починає орієнтуватися на інтелектуально-концептуальні практики та міську тематику, зберігаючи при цьому космополітичний характер.

Формування київської школи графіки нерозривно пов'язане з діяльністю Київського художнього інституту. Саме цей заклад, попри ідеологічний тиск радянської доби, залишався основним центром підготовки професійних митців [1, с. 309-310]. Відновлення графічного факультету та робота досвідчених педагогів (у різні роки це були В. Касіян, С. Григор'єв, В. Костецький та інші) забезпечували високий рівень фахової підготовки. Водночас, як зазначалося вище, саме стіни інституту ставали середовищем, з якого виходили митці, що згодом формували нонконформістський рух.

До київської школи нонконформістів, що активно працювали в графіці, належать такі митці, як Григорій Якутович, Володимир Куткін, Іван Остафійчук. Також з цим колом пов'язані імена Алли Горської, Опанаса Заливахи, Людмили Семикіної, Галини Севрук, Віктора Зарецького, Алли Зубко, Валерія Ламаха, Тетяни Яблонської (хоч і згадана переважно в контексті живопису, її діяльність є показовою для духу шістдесятництва) та інших [2, с. 279; 1, с. 311]. Окремі постаті, як Веніамін Кушнір чи Віктор Зарецький, відігравали важливу роль не лише як художники, а і як організатори мистецького життя, зокрема, В. Кушнір очолював секцію образотворчого мистецтва Клубу творчої молоді, а В. Зарецький у 1978 році відкрив власну художню студію, де навчалося понад 200 учнів, що, правда, ця діяльність була припинена через донос [2, с. 280]. Новаторство митців київської школи часто полягало у трагізмі, викликаному репресіями проти творчої інтелігенції, що знайшло відображення у використанні міфологічних образів та особливій емоційній напрузі творів.

Розвиток київської школи графіки у другій половині XX століття демонструє певну еволюцію. Постмодерна стилістика, що виникла на Заході раніше, в українському образотворчому мистецтві стала помітною у 1960-х – середині 1970-х років, а на початку 1990-х виявила себе повною мірою. Протягом наступних десятиліть постмодерні тенденції стали провідними, що підтверджується тематикою виставок сучасного мистецтва. Здобуття Україною незалежності у 1991 році відкрило новий етап. Художники звільнилися від ідеологічних обмежень, отримали змогу вільно звертатися до національної історії та культури, активніше інтегруватися у світовий мистецький процес.

Київська школа графіки другої половини XX століття постає як складне і динамічне явище, що сформувалося на перетині офіційної академічної традиції, потужного струменя нонконформізму та процесів національно-культурного відродження. Її розвиток визначався як зовнішніми соціокультурними та політичними чинниками радянської доби, так і внутрішньою логікою мистецького процесу, що включала звернення до національних джерел, освоєння світового художнього досвіду та індивідуальні пошуки митців. Школа характеризується стилістичним розмаїттям, де поєднувались висока технічна майстерність із радикальним протистоянням офіціозу, фольклорні мотиви з європейською естетикою, драматизм із ліричністю. Ключову роль у її становленні відіграв Київський художній інститут, який був одночасно і центром професійної підготовки, і середовищем, що породжувало опозиційні мистецькі рухи. Попри певну фрагментарність у дослідженнях візуального мистецтва означеного періоду, київський осередок нонконформістської творчості справив значний вплив на подальший розвиток українського мистецтва. Як детально розглядається у праці І. Сорокопуд, цей центр, будучи одним із провідних поряд з Одесою, Харковом, Львовом та Закарпаттям,

заклав основи для творчих пошуків наступних поколінь митців. Діяльність київських художників-нонконформістів утвердила самобутній мистецький голос української столиці на тлі складних суспільно-політичних умов другої половини XX століття, і їхній доробок залишається важливим об'єктом наукового аналізу та джерелом інспірації [2, с. 278-281].

Отже, київська школа графіки другої половини XX століття постала як результат складної взаємодії між інституційною освітою, нонконформістським опором та національними мистецькими традиціями, що заклало підвалини для подальшого розвитку українського графічного мистецтва. Її спадок полягає у створенні унікальної візуальної ідентичності, здатної відобразити суперечливий досвід епохи та утвердити самобутність української культури.

Список використаних джерел

1. Монсевич В. Культурно-мистецьке середовище у формуванні київської школи історичного живопису другої половини XX ст. *Історія української культури*, 2021. Т. 32 (71). № 4. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2021/4.45>
2. Сорокопуд І. О. Еволюція візуального мистецтва України (друга половина XX – початок XXI ст.). Київ один із провідних центрів творчості нонконформістів. *catalog.liha-pres*. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-71> (дата звернення: 07.04.2025).

Козачок Євгенія Сергіївна,
Здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Долеско Світлана Валеріївна,
докторка філософії з образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації,
доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

МУЗЕЙ НАУК У М. ВАЛЕНСІЯ (ІСПАНІЯ) ТА НІНОТИ

Місто мистецтв та наук є однією з найголовніших туристичних точок міста Валенсії, Іспанія. Будівництво почалося у 1996 році на правому березі останньої ділянки старого русла річки Турія, воно було спроектовано за дизайном валенсіанського архітектора Сантьяго Калатраві, відкрито 13 листопада 2000 року. Місто є архітектурним комплексом, який складається з п'яти будівель: Hemisfèric (Півкуля) – кінотеатр, планетарій; Museo de las Ciencias Príncipe Felipe (Музей наук принца Філіпа) – музей розповсюдження науки і технологій та багатьох тимчасових виставок; Umbracle (Парасолька) – сад, галерея; Oceanogràfic (Океанографічний) – океанаріум; Palacio de las Artes Reina Sofia (Палац мистецтв королеви Софії) – палац наповнений кількома залами, які використовуються для музичних та сценічних виступів [1].

Музей наук принца Філіпа, так само як інші будівлі цього міста, нагадує певні елементи тіла. В даному випадку – скелет. Основні напрямки діяльності музею стосуються: геонауки, зміни клімату, організму людини та біометрії. В ньому сприяє девіз: «Заборонено не торкатися, не відчувати, не думати», що дозволяє краще ознайомлюватись з представленими експонатами та думкою, яку вони несуть. Музей співпрацює з учбовими закладами, лабораторіями та установами пов'язаними з наукою та освітою. Також допомагає поширенню публікацій. Таким чином він заохочує суспільство до розвитку.

Окрім постійних виставок, які присвячені науці, є тимчасові. Однією з постійних «тимчасових» виставок, яка проводиться в цій будівлі кожен рік починаючи від 2016 року в період з 1 лютого по 15 березня є виставка ноніт. Ноніти (з ісп. Лялька) – це спеціальні скульптури, які виготовляються з легкозаймистих матеріалів для свята Las Fallas (Фальяс). Існують

10. Мистецтво та культурна спадщина в міждисциплінарному вимірі: мистецтвознавчі та експертні студії

окремі організації та спілки, які протягом цілого року готуються до цього свята. Шиють костюми, пишуть музику та будують багатометрові скульптури, які можуть сягати 30 метрів заввишки. Приблизно за місяць до свята починаються масові репетиції і все місто наповнене звуками петард, феєрверків та музики. У кожному місті Іспанії є своє свято. Так у місті Buñol (Буньоль) є свято La Tomatina (Ла Томатіна) під час якого всі кидають один водного томатами. А місто Pamplona (Памплона) – San Fermín (Сан Фермін) відоме коридою [2]. Фальяс зародився багато років тому, коли навесні один тесляр виносив своє сміття та підпалив його. Інші почали повторювати. З часом, окрім теслярських залишок роботи почали спалювати меблі, одяг та весь інший непотріб. Сміття змінювалось і йому почали надавати певну форму. Воно все більше почало бути схожим на людей. Люди зображували нінот в карикатурному та жартівливому ключі, як звичайний жарт серед сусідів. Змінювались часи й разом змінювались нінот та сенси, що в них вкладали. Вони були так само карикатурними, але показували набагато більшу картину ніж будь-коли.

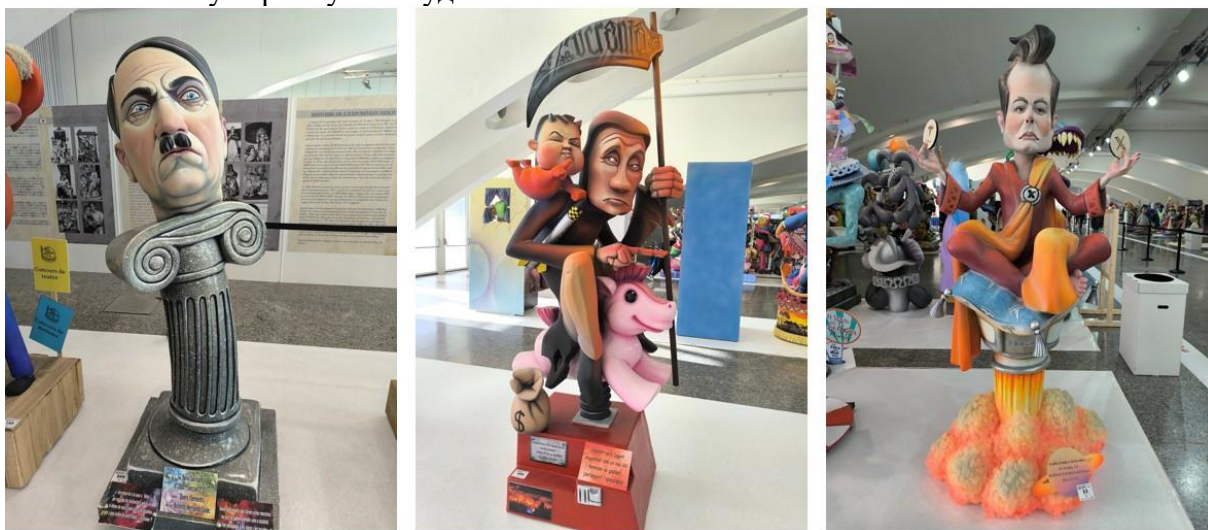

Рис. 1. Ніноти, 2025

Ніноти 2025 року можна розділити на кілька категорій: політичні; іноземні; захист природи; мистецькі; повинь; персонажі мультфільмів та фільмів; соцмережі. Кожна з нінот з першого погляду передає свій сенс. Так Гітлер на хитаючися колоні представляє нагадуванням проти вознесіння імперців на п'єдестал та їх подальшу участь – скиданню з нього. Путін на дитячому атракціоні з косою та ядерною ракетою є чудовим відображенням короткого змісту його суті. Маск зображен відірваним від реальності. Іноземні культури виглядають шанобливо з скурпульозними виготовленими деталями. До захисту природи відноситься як боротьба з браконьєрством, так і оберігання самого природнього середовища. Пам'ять про митців йде крізь віки. Їх ненавидять та возвеличують, але як би там не було, неможливо закривати очі на дії художника та те, що вони принесли у світ. У листопаді 2024 року линула повинь, осад якої перевищували річний стандарт. Сигнали тривоги були надіслані о 7:30 ранку жителям. В обід вже стверджували, що повинь буде не сильною і переживати нема про що. Ввечері, коли всі повертались з роботи шторм набув піку і вже після цього знову був надісланий сигнал тривоги. Під час повені загинуло понад 200 людей. Влада не надавала жодної допомоги, тому місцеві жителі закидали брудом королівське подружжя та власними силами чистили вулиці – це теж знайло своє відображення у нінотах. Щодо категорії мультфільмів та соцмереж, то вони також добре передають свої смисли. Персонажі мультфільмів завжди живуть у наших серцях та нагадують старі часи нашого дитинства. Водночас масові соцмережі та одержимість ними перетворює людей на зомбі та не сприяє соціальній взаємодії і підтриманню стосунків в реальності.

Усі 700 нінот по закінченню виставки будуть відправлені на свої місця по всьому місту. У самому кінці свята нінот підпалюють. Але є спосіб врятувати найкращі – методом голосування, в якому бере участь усе місто, обираються два ніноти, один дорослий та один дитя-

чий. Їх потім переносять у Museo del Gremio Artesano de Artistas Falleros (Музей ремісничої гільдії художників Фаерос). У цьому музеї зберігаються майже всі помилені ніноти з 1934 року [3].

Список використаних джерел

1. Generalitat Valensiana. Arquitectura. *La cuitat*. URL: <https://cac.es/arquitectura/> (fecha de acceso: 31.03.2025)
2. Фестивалі в Іспанії, які варто відвідати кожному. *KLR Bus*. URL: <https://klr.com.ua/blog/fiestivali-v-ispaniyi-iaki-varto-vidvidati-kozhnomu> (дата звернення: 31.03.2025).
3. Un paseo por el Museo Fallero de València. *Valencia Plaza*. URL: <https://valenciaplaza.com/valenciaplaza/guia-turistica-por-el-museo-fallero-de-valencia> (дата звернення: 31.03.2025).

Кремінський Олег Дмитрович,
здобувач наукового ступеня доктор філософії
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Долеско Світлана Валеріївна,
докторка філософії з образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації,
доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

**ЯДЕРНА ЗАГРОЗА В УКРАЇНСЬКІЙ САТИРИЧНІЙ ГРАФІЦІ
ПЕРІОДУ ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ
В УКРАЇНУ (З 2022 РОКУ)**

Політична карикатура як форма сатиричної графіки здатна влучно відображати суспільні настрої та актуальні проблеми. Українські карикатуристи з часу початку повномасштабного російського вторгнення в лютому 2022 року створили значний масив творів, що відображають протистояння збройній агресії та нові геополітичні виклики. Однією з важливих тем у цих роботах стала ядерна загроза, яка загострилась у зв'язку із заявами росії щодо можливого застосування відповідного типу озброєння.

Метою даного дослідження є аналіз основних тенденцій та художніх прийомів у сатиричному зображенні ядерної загрози українськими карикатуристами в контексті повномасштабного вторгнення росії в Україну (з 2022 року) та визначення того, які образи та символи найчастіше використовуються митцями.

Тематика ядерної загрози у сатиричній графіці неодноразово привертала увагу дослідників в академічних колах. Аналізу того, як політичні карикатури на тему ядерних криз у відносинах між США і Північною Кореєю використовують метафори та концептуальні бленди для побудови різних уявлень про співвідношення сил між цими країнами у двох різних історичних періодах, присвячено статтю І. Квона [2]. Мультиmodalний семіотичний аналіз карикатур на тему американо-російських відносин часів президентства Барака Обами та Дональда Трампа, в тому числі в контексті викликів ядерній безпеці, проведено у дисертації А. Л. Пачеко [3]. Дослідженню того, як політичні карикатури у США та Франції відображали вихід Дональда Трампа з Іранської ядерної угоди, присвячено статтю Г. Долатабаді та З. Гасемі Тарі [1]. Особливості зображення Китаю в політичних карикатурах закордонних ЗМІ через призму мультиmodalного дискурсу, зокрема у контексті ядерної загрози, дослідив А. Ву [4].

Українські карикатуристи під час повномасштабного російського вторгнення створили численні сатиричні роботи, що відображають ядерну загрозу. У більшості з них головним образом виступає В. Путін, рідше – Д. Медведєв, які зображені як безпосереднє джерело ядерної ескалації. Деякі з робіт пов'язані з фігурою самопроголошеного президента Білорусі

10. Мистецтво та культурна спадщина в міждисциплінарному вимірі: мистецтвознавчі та експертні студії

О. Лукашенка, чия політичну залежність від росії підкреслено у контексті розміщення частини російського ядерного арсеналу на території держави. Карикатури критикують їхні заяви щодо можливості застосування ядерної зброї у війні проти України та країн Заходу, з огляду на руйнівні наслідки для всього людства.

У роботах О. Кустовського, В. Момота, В. Казаневського, А. Петренка, К. Казанчева, С. Федька, Н. Тітова, М. Паленка та Ю. Журавля як центральний візуальний елемент, що викликає асоціації з ядерною загрозою, використано відомий жовто-чорний знак радіаційної небезпеки. В одній з карикатур В. Казаневського цей символ трансформовано у штурвал корабля з написом «Титатік», яким керує Путін, що натякає на катастрофічні наслідки його дій, зокрема й для нього самого. На карикатурах В. Чмирьова та В. Казаневського символом ядерної небезпеки стає маркування «А» на снаряді, яке символізує атомну бомбу. Примітно, що частина карикатур О. Кустовського не містить прямого зображення символіки чи маркування ядерної небезпеки, однак натяк на неї створює зображення бомби, яка за формою візуально нагадує атомну бомбу «Товстун», скинуту на японське місто Нагасакі під час Другої світової війни.

Поряд із образом російського лідера на карикатурах часто зустрічається зображення червоної кнопки, яка уособлює запуск ядерної зброї (роботи О. Кустовського, В. Момота, В. Чмирьова, В. Казаневського, А. Петренка, О. Дубовського, О. Коноваленка, С. Федька). Об'єкт розміщують у контекстах, що підкреслюють його небезпечність, зокрема через асоціацію зі смертю та ракетами. У художніх роботах цей символ набуває різних трактувань (як об'єкт одержимості диктатора, що нагадує персонажа Голлума; як зовнішній прояв захворювання, яке символізує «рашизм»; як центральний елемент ляльки-матрьошки, що втілює російське керівництво), але спільною ідеєю є його асоціація з безвідповідальністю, концентрацією влади в руках однієї особи, погрозами і маніпуляцією страхом.

Ще один популярний символ – «ядерна валіза» (пристрій, що зберігає коди для приведення в дію ядерного арсеналу росії і завжди знаходиться у вищих політичних та військових керівників держави). Водночас, А. Петренко, О. Кустовський, В. Чмирьов та О. Коноваленко у своїх роботах висміюють цей атрибут через чутки про збір біологічних відходів Путіна у закордонних подорожах.

Низка карикатур іронізує над образом Путіна в підземному бункері та натякає на його страх перед безпекою та одночасну впевненість у власному порятунку (роботи О. Кустовського, В. Момота, В. Чмирьова, В. Казаневського).

Карикатура А. Петренка іронічно зображує Путіна, який тримає чеку від гранати, що символізує Запорізьку АЕС, чим підкреслює небезпеку ядерної катастрофи через окупацію станції російськими військами.

Водночас, деякі сатиричні твори, зокрема А. Петренка та В. Момота, не містять традиційних символів ядерної небезпеки, але передають загрозу через алегоричні образи. Так, карикатура А. Петренка зображає очільника російського дипломатичного відомства С. Лаврова, який видихає сигаретний дим у вигляді ядерного вибуху; одна з карикатур В. Момота змальовує апокаліптичні сцени і ракету з підписом «НОАН», що є натяком на біблійний ковчег і можливе знищення світу, тоді як інша робота митця зображає пісочний годинник, у верхній частині якого вибухає ядерний «гриб», що символізує відлік часу до катастрофи.

Висновки. Українська політична карикатура періоду повномасштабного російського вторгнення виступає важливим інструментом візуального зображення ядерних погроз росії та формування громадської думки. Сатирична графіка за допомогою символів радіаційної небезпеки, червоної кнопки, «ядерної валізи», бункера та радіоактивної хмари не лише розкриває абсурдність ядерного шантажу, але й привертає увагу до серйозності цієї загрози у глобальному контексті.

Список використаних джерел

1. Dolatabadi H., Ghasemi Tari Z. An Analysis of French and Iranian Political Cartoons on Trump's Withdrawal from the JCPOA. *Iranian Review of Foreign Affairs*. 2020. №11(31). P. 33–58. DOI: <https://doi.org/10.22059/wsps.2020.289255.1119>.

2. Kwon I. Conceptual mappings in political cartoons: A comparative study of the case of nuclear crises in US–North Korean relations. *Journal of Pragmatics*. 2019. №143. P. 10–27. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.01.021>.

3. Pacheco A. L. A Multimodal Semiotic Analysis of Cartoons on the US and Russian Relations under the Barack Obama and Donald Trump Administrations : PhD Thesis. Texas A&M University, 2021. 36 p.

4. URL: <https://oaktrust.library.tamu.edu/items/079416c6-d5f0-40a2-8b07-7db0a38bc8db/https://oaktrust.library.tamu.edu/server/api/core/bitstreams/ebaa2888-6695-4d95-a2cc-acc3823d0971/content> (дата звернення: 29.03.2025).

5. Wu A. The images of China in political cartoons of foreign media. *Open Journal of Modern Linguistics*. 2023. №13(4). P. 523–558. DOI: <https://doi.org/10.4236/ojml.2023.134033>.

Куликова Вікторія Олексіївна,
*Здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

Науковий керівник – Шишлюк Євгеній Геннадійович,
*доктор філософії з образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації,
доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

МУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ЯК ІНСТИТУЦІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Процеси глобалізації та міграції населення актуалізують питання збереження національної ідентичності та культурної спадщини етнічних груп, що проживають поза межами своїх історичних територій. У цьому контексті особливого значення набуває діяльність інституцій, які забезпечують документування, збереження та репрезентацію культурно-мистецьких надбань діаспори як невід’ємної складової національної культури.

Актуальність дослідження Музею української діаспори зумовлена його унікальною роллю у збереженні та популяризації культурної спадщини українців за кордоном, сприяючи формуванню національної ідентичності та розвитку міжкультурного діалогу.

Метою дослідження є комплексний аналіз діяльності Музею української діаспори як культурної інституції, що забезпечує збереження, наукове опрацювання та популяризацію культурної спадщини української діаспори, а також визначення його ролі у процесах формування національної ідентичності.

Термін «українська діаспора» є відносно новим у науковому дискурсі, походячи від давньогрецького слова «*διασπορά*» (розсіяння). Хоча перші відомості про українців, які проживали за межами сучасної території України, сягають княжих часів та козацької доби, масового характеру еміграція набула значно пізніше [2].

У науковій літературі традиційно виділяють п’ять хвиль української еміграції, кожна з яких мала свої особливості та причини. Перша хвиля (кін. XIX ст. – поч. Першої світової війни) зумовлена переважно соціально-економічними факторами, такими як безземелля та злидні. Друга хвиля (міжвоєнний період) викликана політичними подіями, зокрема поразкою національно-визвольних змагань та встановленням радянської влади. Третя хвиля (після Другої світової війни) пов’язана з небажанням багатьох українців повертатися до Радянського Союзу через страх репресій. Четверта хвиля (після 1991 р.) зумовлена переважно економічними причинами, такими як пошук кращої роботи та можливостей для самореалізації. П’ята хвиля (з 2014 р.) спричинена російською агресією проти України та війною на сході країни [3].

Музей української діаспори, розташований у Києві, є унікальною культурною інституцією, що репрезентує історію та мистецьку спадщину українців світу. Його експозиція охоплює період від кінця XIX ст., коли розпочалася масова трудова міграція українців, до сього-

10. Мистецтво та культурна спадщина в міждисциплінарному вимірі: мистецтвознавчі та експертні студії

дення, акцентуючи увагу на перших трьох хвилях еміграції.

Початковий етап становлення музею пов'язаний з діяльністю Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей, яка передала для музею колекцію творів українських митців з різних країн світу. Завдяки цьому музей отримав цінні роботи видатних українських художників, таких як Людмила Морозова та Олекса Булавицький, а також збірки творів українських митців з Австралії та відомої мистецької династії Кричевських.

Новий етап розвитку музею розпочався у 2015 р., коли було активізовано налагодження прямих контактів з українськими закордонними організаціями та окремими представниками діаспори. За останні роки фонди музею значно збагатилися завдяки надходженню творів відомої української письменниці та художниці Емми Андіївської (США, Німеччина), художника Анатолія Коломийця (США), представників мистецької династії Козаків, а також художниці Олени Овчиннікової (США) [4].

Колекція Музею української діаспори відзначається різноманітністю та високою мистецькою і історичною цінністю. Особливо важливими для музею є мистецька колекція, що включає твори представників династії Кричевських, поповнена завдяки співпраці з мисткинею Катериною Кричевською-Росандіч; документальна колекція, що містить рідкісні історичні документи перших українських товариств взаємодопомоги та кредитних спілок, які діяли на початку ХХ ст. в США; архівні матеріали, серед яких особливу цінність мають документи та світлини останнього Президента УНР в екзилі Миколи Плав'юка з Канади; меморіальна колекція, що включає особисті речі героя російсько-української війни Маркіяна Паславського зі США; спортивна колекція, що відображає багатогранність життя та діяльності української діаспори [1].

Окрім традиційних форм музейної роботи, Музей української діаспори активно впроваджує інноваційні підходи до комунікації з відвідувачами та популяризації своїх колекцій. Насамперед це видавничі проекти, спрямовані на поширення знань про історію, культуру та внесок діаспори у світову спадщину; освітня та науково-просвітницька вебплатформа, що робить історію та культуру українців світу доступною для широкої аудиторії; віртуальний музей, який містить оцифровану колекцію Музею української діаспори та його партнерів і постійно поповнюється [4].

Важливою особливістю музею є його орієнтованість на активний діалог з українською діаспорою та залучення її представників до формування та розвитку музейної колекції. Це дозволяє не лише збагачувати фонди музею новими експонатами, але й створювати живий міст між Україною та українцями світу, сприяючи взаємному культурному обміну та зміцненню національної ідентичності.

Музей української діаспори відіграє ключову роль у збереженні та популяризації культурної спадщини українців, які проживають за кордоном, сприяє формуванню цілісного уявлення про український культурний простір у його глобальному вимірі. Діяльність музею охоплює збирання, збереження, наукове опрацювання та експонування артефактів, пов'язаних з історією та культурою української діаспори, а також їх популяризацію через різноманітні освітні та просвітницькі проекти.

Особливого значення набуває інноваційна діяльність музею, зокрема створення віртуального музейного простору та цифровізація колекцій, що робить культурну спадщину української діаспори доступною для широкої аудиторії незалежно від географічного розташування. Це не лише сприяє популяризації знань про українську діаспору, але й створює передумови для активного залучення нових поколінь закордонних українців до пізнання своєї культурної спадщини.

Перспективними напрямками подальшого дослідження є аналіз впливу діяльності Музею української діаспори на формування національної ідентичності українців як в Україні, так і за її межами, а також вивчення потенціалу музею в контексті розвитку культурної дипломатії та формування позитивного іміджу України у світі.

Список використаних джерел

1. Архівні установи України : довідник. Т. 2 : Наукові установи, музеї, бібліотеки : у 2 кн. Кн. 2 / Держ. архів. служба України, УНДІАСД ; упоряд.: С. Артамонова та ін. ; редкол. тому: О. Гаранін та ін. Київ, 2012. XXVII, 602 с.
2. Локальна історія. Українці за океаном: від іммігрантів до діаспори. *Локальна історія*. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/ukrayintsi-za-oceanom-vid-immigrantiv-do-diaspori/> (дата звернення: 14.02.2025).
3. Макар Ю. Українська діаспора: походження, характер, сучасний стан. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*, 2007. № 9. С. 9–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoi_2007_9_3 (дата звернення: 10.02.2025).
4. Музей української діаспори. Колекція. *Музей української діаспори*. URL: <https://diaspora.com.ua/pro-muzej/> (дата звернення: 06.03.2025).
- 5.

*Левчук Анна Миколаївна,
Здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Несен Ірина Іванівна,
кандидатка історичних наук, доцентка
доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

**СКУЛЬПТУРНИЙ РЕЛЬЄФ У МИСТЕЦЬКОМУ ДОРОБКУ
АДИ РИБАЧУК І ВОЛОДИМИРА МЕЛЬНИЧЕНКА
(за матеріалами Стіни Пам'яті)**

Епоха 1960–1970-х рр. привнесла пошвавлення в суспільні настрої в Україні. У нових мистецьких пошуках відбулося повернення до здобутків українського авангарду, проявилось прагнення максимального звільнення від ідеологічної заангажованості, розпочався процес гуманізації історичної пам'яті. [2] Важливими етапами у розвитку цих процесів стали нові монументальні проекти, які демонстрували авторські підходи, прагнули поєднання національного і світового мистецького досвіду. Серед них помітне місце належить «Стіні пам'яті» Володимира Мельниченка й Ади Рибачук (далі АРВМ – *А.Л.*), яка споруджувалась у період 1968–1982 рр.

Стіна пам'яті – центральний артоб'єкт Меморіально-обрядового поховального комплексу на Байковому кладовищі (м. Київ), який замислювався, як особливий духовний простір пошанування людини. Комплекс включав тераси колумбарію, ритуальні зали, крематорій, меморіальне озеро й Стіну, що складалась з низки скульптурних рельєфів. Відтак, ритуал прощання з небіжчиком мав поєднуватися з мовою мистецтв, архітектури, ландшафтом.

Автори, які у своєму мистецькому доробку вже мали різні твори: скульптури, мозаїки, текстиль, графіку, усвідомлювали складність вирішення поставленого завдання, оскільки тема кремації лише входила в життя суспільства 1960-х рр. [1]. Подружжя АРВМ підійшли до проекту з думкою про ритуал поховання, як етап людського буття, прагнули співвіднести меморіальний комплекс з автентичним типом похованням в землю: «Так «ховають» зерно – щоб проросло. Врожаєм, – Пам'яттю. Буттям» [1, с. 42]. У творчих пошуках для збору матеріалів, митці мандрували Україною, по занедбаних цвинтарях та храмах, спілкувались із мешканцями сіл про місцеві поховальні традиції.

Внаслідок таких підходів сюжетний ряд, що сформував структури рельєфів, народжувався з реальних історій – зі слів, почутих під час жалобних обрядів, надгробних промов, родинних згадок, сенс яких зводився до того, щоб згадати і зберегти пам'ять про життя померлого під час прощання. Водночас художня мова рельєфних композицій Стіни була побудована на алегоріях і метафорах – художники прагнули створити простір, що відкриває гля-

10. Мистецтво та культурна спадщина в міждисциплінарному вимірі: мистецтвознавчі та експертні студії

дачу вічні теми буття: Любов, Творчість, Війна, Пам'ять, одночасно підкреслюючи нескінченність і позачасовість таких подій, як народження чи прагнення збагнути красу Світу. У ритуалі Рельєфи Стіни мали стати частиною процесії, яка б проводжала людину в останню путь й водночас наворачтала учасників процесії до глибших сенсів життя, застерігаючи: Зберегти дощ, Вогонь, Зелений Лист (Зелений світ – А.Л.) [3]. Створені бетонні поліхромні пластичні зображення мали розповідати про те, що спіткало людину на землі від її приходу і до самої смерті.

Рельєфи Стіни пам'яті – пластичні, фігуративні композиції, розгортали панораму сюжетів в безперервній ході – від символічного початку до завершальної сцени «Який прекрасний цей Світ». Вони отримали роль спільного пам'ятника, на заміну традиційним надгробкам громадянського і загальнолюдського змісту [1, с. 76, 125].

За задумом АРВМ, скульптурні рельєфи мали органічно співіснувати з природнім середовищем: небом, пагорбами, водоймою. Безперервна композиція рельєфів мала супроводжувати ритуальну процесію від адміністративного корпусу до подіуму Залів Прощання, які, за задумом авторів, були невід'ємною і завершальною частиною рельєфів Стіни Пам'яті. Події, що зображувалися на Стіні, мали б бути учасниками дій. Рельєфи уповільнювали ритм і плавно переходили до Оболонок-залів, де мало відбуватися головне дійство – прощання. Завдяки рельєфам, ритуал набував ознак безперервності буття [1, с. 126–127].

З погляду архітектури і планування композиції комплексу, стіна функціонально виступала підпорною конструкцією, на яку спирався масив гори, на терасах якої розташовані поховання. Вона стала пластичною, фігуративною композицією завдовжки 213 м. і висотою від 4 до 14 м., що складає близько двох з половиною тисяч м². Вона була створена як єдине просторово-конструктивне пластично-художнє скульптурне ціле. Саме в такий спосіб, на думку авторів, можна було передати загальну могутність пластики. Лицьові скульптурні форми були виконані у арматурному каркасі, обтягнутих дрібночарунковою будівельною сіткою. Бетон рельєфів є монолітом із конструктивною масою стіни. о ж маса монолітного бетону дозволила заглиблюватися у товщу стіни і виходити над уявною поверхнею до 1,5 метра, що дозволило працювати авторам методом високого рельєфу.

Рис. 1. Алла Горська. Дерево життя. 1967. Маріуполь (до 2022 року)

За умов знаходження Стіни Пам'яті просто неба, в постійній вологості, за задумом рельєфи мали бути розписані в техніці енкаустики та легкоплавкими поливами, які були найбільш доречними в даних умовах. Інженер Григорій Остроброд, на той час начальник відділу

малої механізації Головкиївміськбуду, на основі технологій німецьких військових заводів, розробив агрегат, за допомогою якого можна було розігріти поверхню рельєфів інфрачервоним випромінюванням до 1000°C, що давало змогу випалювати глазур безпосередньо на поверхні рельєфів Стіни пам'яті [2].

Як зразок монументального поліхромного рельєфу, Стіна пам'яті є унікальним явищем в історії українського мистецтва за концепцією космізму буття і технологіями творення. Вона втілює у собі концепт мистецтва пам'яті, який демонструє глибоку повагу до людини, прагнення інтегрувати мистецтво в ритуали переходу, поєднати пластику, текст, метафору в одне ціле.

Сьогодні, у контексті війни, потреба її розкриття з бетону – це не лише акт порятунку арт об'єкту, але й символічне скидання бетону радянських заборон, повернення голосу українському мистецтву, проголошення: ми – живі, ми – нескорені, і це наше мистецтво.

Список використаних джерел

1. Мельниченко В. В. Парк Пам'яті. Зали прощання. Рельєфи Стіни Пам'яті. *Крик птаха*. Книга VII. Київ : АДЕФ-Україна, 2020. 384 с.
2. Горова Н. В. Особливості художньо-пластичних пошуків у творчості АРВМ (Ади Рибачук та Володимира Мельниченка). *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, 2016. № 4. С. 15–22.
3. Ілленко Юрій. Стіна Пам'яті. Сюжети горельєфів. *Фонд АРВМ*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pUaQoTJvAZI> (дата звернення: 25.03.2025).

Плоха Ольга Василівна,
здобувачка освітньо-наукового ступеня доктор філософії
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Несен Ірина Іванівна,
кандидатка історичних наук, доцентка
доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ОПІШНЯНСЬКЕ ГОНЧАРСТВО ЯК КУЛЬТУРНИЙ ЧИННИК У ФОРМУВАННІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Опішнянське гончарство, яке є знаковим елементом української народної культури, не лише залишило глибокий слід у мистецтві, але й стало важливою складовою освітнього середовища України. Унікальна традиція розпису осередку, що відзначається яскравими кольорами та стилізованими мотивами, є втіленням глибоких народних традицій та світоглядних уявлень. Вона стала невід'ємною частиною культурної спадщини та носієм естетичних цінностей, що передаються через покоління.

Заснування в Опішні Національного музею-заповідника українського гончарства стало важливим етапом в інтеграції культурної спадщини в сучасний культурний та освітній простір. У цьому контексті, історія місцевого гончарства є наочним прикладом того, як культура і освіта можуть взаємодіяти і підтримувати одне одного, формуючи освітнє середовище через стратегії збереження і передачі традиційних знань.

Методи та матеріали дослідження базуються на інтеграції мистецтвознавчих, історичних та культурологічних підходів, оскільки дослідження українського гончарства вже багато років привертає увагу вітчизняних науковців. Дослідження, проведені О. Коваленко, Л. Меткою та О. Ликовою, стали основою для розуміння розвитку гончарного мистецтва в Україні і його впливу на освітній процес [1].

10. Мистецтво та культурна спадщина в міждисциплінарному вимірі: мистецтвознавчі та експертні студії

Наприкінці XIX – початку XX століття в Опішні почала активно розвиватися гончарна освіта, що стало важливим кроком у збереженні та передачі знань. Завдяки підтримці відомих діячів культури та освіти, зокрема Ю. Лебішака та О. Сластіона, в Опішні було створено кілька навчальних закладів, де формувалась унікальна система навчання гончарству, поєднуючи народні традиції з новітніми технологічними та художніми підходами [3].

Створення гончарних майстерень, навчальних пунктів і шкіл сприяло не тільки розвитку ремесла, але й формуванню нового типу освітнього середовища, яке давало можливість молоді опановувати традиційними ремеслами в умовах змінюваної економічної та культурної ситуації [2].

Важливим аспектом була стратегія інтеграції гончарного мистецтва в культурний і освітній простір, що включала вивчення історії гончарства, збереження стилістичних особливостей, розвиток сучасних методів у процесі виготовлення керамічних виробів. Тож освіта в галузі гончарства в Опішному стала ключовою ланкою в підтримці та збереженні народних традицій і в розвитку культурної ідентичності.

Заклади освіти, зокрема Національний музей-заповідник українського гончарства, стали важливими платформами для передачі знань, розвиток гончарних технік і формотворення, а також для популяризації національного мистецтва через різноманітні виставки та ярмарки.

Сьогодні Освітній заклад «Опішнянський державний художній ліцей імені Василя Кричевського» є логічним продовженням цієї традиції. Навчальний процес в ньому поєднує засвоєння класичних і сучасних підходів до гончарства, що підтверджує важливість і актуальність розвитку культурної спадщини в рамках освітнього процесу.

Опішнянське гончарство відіграє важливу роль у формуванні освітнього середовища в Україні, зокрема завдяки своєму глибокому культурному значенню та можливості застосування в освітніх процесах. Його вплив проявляється в інтеграції народного мистецтва в освітній процес, який активно використовується для викладання культурологічних та мистецьких дисциплін. Вивчення цього мистецтва не лише зберігає традиції, але й розвиває творчі здібності студентів. Через практичні заняття, лекції та майстер-класи молодь здобуває навички, що сприяють розвитку критичного та креативного мислення. Вивчення традиційних технік і формування власних ідей допомагає студентам зрозуміти взаємозв'язок між минулим і сучасним, розвивати індивідуальність та творчі здібності.

Отже, культура, зокрема традиції гончарства Опішного, активно взаємодіє з освітнім середовищем, створюючи стратегії, технології та практики, які підтримують розвиток національного мистецтва, зберігають культурну спадщину та сприяють формуванню нового покоління майстрів. Це є яскравим прикладом того, як культура може впливати на формування сучасного освітнього середовища, вносячи в нього як традиційні, так і новітні елементи.

Список використаних джерел

1. Метка Л. О. Гончарство Опішного в іменах його майстрів – Pottery craft of Opishne in the names of his craftsmen: монографія; відп. ред. О. Пошивайло. Опішне: Українське Народознавство, 2019. 639 с.
2. Овчаренко Л. Передумови відкриття, діяльність та значення Опішнянського гончарного навчально-показового пункту (1912–1923). *Народознавчі зошити*. 2015. № 1. С. 218–227.
3. Пархоменко Л. Знавець історії і життя народу: річниця з народження Опанаса Сластіона, який жив на Полтавщині. URL: <https://suspilne.media/poltava/924709-znavec-istorii-i-zitta-narodu>

*Погорілий Даниїл Андрійович,
Здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

*Науковий керівник – Несен Ірина Іванівна,
кандидатка історичних наук, доцентка
доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ДУКАЧІВ: КОНТЕКСТИ КЛАСИФІКАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ

Класифікація дукачів залишається актуальною проблемою в сучасному науковому дискурсі. Насамперед, це питання зумовлене відсутністю єдиної систематики через величезне різноманіття цих прикрас. Адже дукачі, в залежності від місця виготовлення, можуть різнитись формами, стилістикою, іконографією, технікою виконання, матеріалами та функціональним призначенням. Така неоднорідність регіональних підходів у виготовленні спричинена комплексними факторами. У період побутування цього типу шийних прикрас, українські землі перебували у складі різних країн, тому з огляду на це можна виділити декілька впливів, які діяли одночасно: історико-культурний та політично-економічний. Додатковим аспектом, що ускладнює ситуацію, стало співвідношення місцевої традиції та професійного ювелірного виробництва. Сільські золотарі виготовляли дукачі переважно напівкустарним методом із доступних матеріалів, на противагу міським колегам, які мали ширший інструментарій та матеріальну базу. З цього закономірно можна вивести міркування, що ці два типи центрів виробництва різнилися не лише за технологічними підходами, але й за стилістикою, а відтак за культурою виконання.

Проаналізувавши історію дукачів, можна прийти до висновку, про їхню тривалу еволюцію. Виникнувши у XVIII ст. вони безперервно розвивались, трансформувались та видозмінювались під впливом зміни політичних режимів і соціально-економічних процесів аж до першої чверті XX ст. У мінливі періоди панування Речі Посполитої, російської та Австро-Угорської імперій, використовувались обігові монети відповідних держав, однак траплялись і винятки. Це відповідно впливало на форму дукачів та відобразилось у їх регіональних моделях. Однак це лише один із чинників. Окрім нього, не можна забувати про всепроникні панівні стилі історичних епох, з яких місцеві ремісники активно черпали художні елементи. Найпомітнішим у розвитку традиції дукачів, став вплив бароко [1].

Історично ці прикраси мають численні варіації, та навіть свої традиції залежно від регіональної приналежності. Топографічно можна виділити десять регіонів побутування дукачів: Чернігівщина, Полтавщина, Слобожанщина в межах сучасної Сумщини і Харківщини, Волинська та Курщина, Середня Наддніпрянщина, Поділля і Волинь, Катеринославщина і частково Херсонщина. Цікаво, що майже кожен регіон має свої внутрішні варіації, у яких різняться способи підвішування медалі до банту, або взагалі спостерігається відсутність останнього, іконографія самої медалі або використання різних монет, застосовування певних декоративних прийомів. Відтак формується діапазон символіки [3].

Кожен центр, точніше місцево ідентифіковані дукачі, мають свої локальні особливості, які починаються з архітектоніки форми закінчуючи іконографією зображень. Тому дослідники попередньо згрупували найбільш близькі об'єкти. Важливим буде зазначити, що характерні риси серед кожної групи, беруть свої витoki з місцевих традицій. Це відображається у символізмі декоративного оформлення, формі банта або ж іншого мотиву, що його замінює, іконографічних сюжетів медальйону [1]. Усі ці особливості яскраво свідчать про унікальність дукача, як явища в українському мистецтві.

Від початку своєї історії, цей тип прикрас поширився в костюмі заможних верств населення, дружин козацької старшини. З плином часу, з вищого (козацького) розряду, дукач

поширився у вбрання нижчих верств (міщанки і селянки). Це був доволі складний процес пов'язаний, як і з політичними, соціально-економічними, так і соціокультурними контекстами. Тому зважаючи на цей хронотоп, логічно припустити, що розподіл існував не лише регіональний, але й соціальний, статусний. Заможні жінки носили масивні пишно оздоблені золоті або позолочені, часом навіть інкрустовані дукачі з медальйоном з кілька кратного дуката або медалі, виготовленої на замовлення. На противагу їм, представниці менш заможних верств мали простіші варіанти, виготовлені з монет із мінімальним оздобленням, часто навіть без банта, однак це залежить від регіональної специфіки. Цікавим та цілком практичним аспектом таких прикрас було використання їх у якості своєрідного «ощадного вкладу»: використані монети зберігали свою матеріальну цінність, що з часом могло бути використано для зміцнення економічного становища родини, або засвідчення її статусу; були артефактом для родинного спадку.

Тогочасні майстри застосовували різноманітні технічні ювелірні прийоми, все більше ускладнюючи процес виготовлення дукачів, тому техніки варіювались від простіших до складніших. До основних технологій належали: лиття, гравіювання, карбування, штампування та комбіновані методи [2].

В залежності від топографічної приналежності золотарі вживали різні матеріали, зокрема монети, які перебували в обігу різних імперій. З традиції українського золотарства, виробництво дукачів переважно використовувало монетний матеріал для медальйона, так і банта. Що правда, якщо розглядати міське золотарство, то майстри нерідко застосовували імпортовані матеріали, зокрема срібло і золото вищої якості. Під впливом технологічних інновацій невпинно розвивалось і ювелірне ремесло, що зрештою поступово призвело до ускладнення форм дукачів та розвитку мистецької виразності.

Сьогодні для дослідників відкриваються нові наукові горизонти у дослідженні дукача як типу традиційних прикрас. Сучасні методи дослідження дозволяють ідентифікувати ті об'єкти, які ще п'ятдесят років тому могли прозаїчно охарактеризувати як «висяк». Сучасні дослідження дукачів спираються на приватні колекції, які люб'язно пропонують колекціонери, однак цей матеріал не можна вважати повністю вичерпним, через його відносну паспортизацію. Однак початковий рівень наукових узагальнень і створення таксонів приватними колекціонерами вже створений [3].

Перш за все, необхідно пройти початковий, доволі складний та марудний рівень оцифрування колекцій музеїв. На щастя, цей процес вже запущено і він прогресує в арифметичній прогресії. Однак на жаль відбувається не всюди, тим паче у часи російсько-української війни. Оцифровані музейні зібрання можуть дати змогу для фронтального порівняння зразків, увиразнити їхні регіональні особливості, покращать можливості для аналізу еволюції форм. Немало важливим у вивченні дукачів також можуть стати новітні техніко-технологічні методи ідентифікації за еталонними зразками. Дослідження українських дукачів також має великий потенціал інтегруватись у ширший європейський контекст, що дозволить співставити їх з традиціями інших країн та провести паралелі у спільних рисах та визначити унікальні особливості.

З усіх наведених міркувань можна зробити висновок, що класифікація дукачів є складним та багаторівневим процесом, що охоплює історичні, політичні, економічні, регіональні, соціальні, культурні та технологічні аспекти. Поєднання кількох підходів до класифікації, дозволяє створити комплексну систему аналізу дукачів, що в свою чергу сприятиме подальшому вивченню цього унікального явища української традиційної культури.

Список використаних джерел

1. Дукачи і дукачі України : іст.-нумізмат. дослідж. / І. Г. Спаський. Київ: Наук. думка, 1970. 165 с.
2. Українське золотарство. Дукачі. Альбом / упоряд. О. Валько. Львів: Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, 2014. 216 с.
3. Українські прикраси. Альбом / упоряд. О. М. Самков, В. В. Лепський. Черкаси : Видавець Андрощук П. С., 2018. 244 с.

*Поп'юк Ілля Остапович,
здобувач освітньо-наукового ступеня доктор філософії
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ПРОЯВИ СЕЦЕСІЇ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ МАЙСТЕРНІ ІВАНА ТА ВІКТОРА ЦУРКАНІВ

Приналежність культурної спадщини Буковини, зокрема, художнього ковальства краю, до стилю сецесії визначена історичними передумовами, а саме тим, що край довгий час був коронною землею Австро-Угорщини і перебував під її мистецьким впливом, що доводять зразки ужиткових творів межі XIX–XX ст. Р. Шмагало зазначав, що «Переломним у цій ситуації став стиль модерн, що наприкінці XIX – початку XX ст. поставив за мету не красу і багатство, а оригінальність і самобутність художньої мови, яка мала позбутися повторів історизму» [2, с. 6]. Стилістичне вирішення творів художнього металу краю доби модерну поєднало в собі загальноєвропейські риси та національні прояви, що кардинально змінило не тільки самі вироби, а й вигляд Чернівців.

Проте, буковинське ковальство не розглянуте у працях науковців, а лише побіжно згадане у публікаціях таких дослідників, як С. Боньковська, Р. Шмагало. А творчий доробок майстерні Івана та Віктора Цурканів (Чернівці) вперше розглянутий у цьому дописі, що засвідчує актуальність теми.

Тенденції, які існували в ковальстві краю сто років тому, значною мірою стосуються і початку сучасного періоду відродження художнього металу на Буковині. Окрім існування старих підприємств, спроможних виготовляти стандартні металеві вироби, наприкінці XX ст. почали виникати приватні ковальські майстерні, які активно працювали до 2010-х рр.

Серед них варто згадати приватне підприємство Івана Цуркана, яке було засноване одним з перших у 1997 р. Спочатку це була невелика слюсарна майстерня, що співпрацювала з дизайнерами зовнішньої реклами Чернівців. Напрямок своєї мистецької діяльності І. Цуркан обрав вивчення архітектурно-декоративного металу, ковальських традицій та давніх технологій, історичної та художньої спадщини епохи сецесії у Чернівцях, Львові, Кракові, Празі, Відні та інших європейських містах. Основну увагу майстер зосередив на асортименті виробів, розширенні пластичних можливостей формотворення у металі, розробці і трансформації стилістичного вирішення творів, варіативності комбіляцій народних традицій і рис віденської сецесії, необароко та інших стильових напрямів.

Значним поштовхом для розвитку майстерні І. Цуркана стало залучення до сімейної ковальської справи сина Віктора Цуркана. Молодий художник-коваль, який отримав фахову освіту з художньої обробки металу у Вишницькому коледжі прикладного мистецтва ім. Василя Шкрябляка (1997–2006), а згодом продовжив навчання у Львівській національній академії мистецтв (2006–2008), підсилив своїми здібностями, багатогранністю і талантом дизайнерський та технологічний бік розвитку майстерні. Будучи учасником багатьох ковальських фестивалів, зокрема, першого регіонального «Дня міста» в Чернівцях (2006), міжнародних імпрез: «Свято ковалів» в Івано-Франківську (2007–2012), „Hefaiston“ у Чехії, „Stia“ в Італії, а також проєктів у Бельгії, Іспанії, Франції, Австрії, він вивчав ремесло у спілкуванні з іншими майстрами, переймав їхню культуру роботи з металом. Це, своєю чергою, давало позитивні результати у створенні авторських робіт та сприяло вдосконаленню стильового почерку майстерні.

Творча індивідуальність майстрів ковальської справи Івана та Віктора Цурканів найповніше проявляється в малих архітектурних формах, монументальній декоративній пластиці, тематика якої натхненна міфологічними сюжетами та орнаментальними мотивами давнини. Ковальським виробам цих авторів притаманна декоративна стилізація форм рослинного, геометричного, зооморфного і абстрактного характеру. Про таке поширення і застосування орнаментальних мотивів в ужитковому мистецтві пише М. Селівачов: «Символічний підтекст елементів і мотивів української народної орнаментики розвинений, багатошаровий, полісе-

10. Мистецтво та культурна спадщина в міждисциплінарному вимірі: мистецтвознавчі та експертні студії

мантичний і часом суперечливий, ...представляють здебільшого стійке вербальне осмислення візуальних знаків і образів, які присутні в українській народній орнаментіці» [1, с. 208].

Різноманітність дизайнерських рішень виробів майстерні проявляється у композиційній структурі зображень, багатстві варіантів лінійного малюнку візерунків, пластичній виразності мотивів та фактур поверхні. В основі творів присутні не тільки хвилясті S-подібні елементи, зигзаги, «гадючки», «кривульки», «сосонки», спіральні «баранячі роги», про які згадує М. Селівачов [1, с. 208], а й характерні для сецесії хвилеподібні лінії, що утворюють асиметричні ажурні композиції, орнаменти зі спіральних завитків, притаманні модерну мотиви ірисів, лілей і троянд, об'єднані у динамічні конфігурації. Таке використання елементів сецесії простежується, насамперед, в малих архітектурних формах (брами, огорожі, хвіртки, поруччя для балконів, сходові марші, піддашки, ліхтарі, флюгери, рекламні вивіски та інше), що надає впізнаваності роботам цієї ковальської майстерні.

З появою на ринку технічних новацій для металообробки, зокрема, комп'ютерних технологій 3Д-моделювання, різноманітних засобів декорування поверхні металу (підкреслення текстур, оксидування та патинування металу, гальванічного покриття) змінювалися і вироби майстерні. Її майстри першими в регіоні впровадили використання для виготовлення виробів плазмового різання металу, аргонного зварювання, «гарячого» штампування, гнуття, поєднання кованих елементів з ливарством та іншими технологіями. Такий підхід до виконання робіт відчутно позначився на виробничих та творчих можливостях, спроможності здійснювати масштабні роботи в архітектурному середовищі, на об'єктах громадського і приватного будівництва.

Отже, творча майстерня Івана та Віктора Цурканів, яка зробила вагомий внесок у розвиток ковальства на Буковині, зберігає у сучасному мистецтві художнього металу як традиції народної орнаментики, так і риси, що нагадують про наявність в Чернівцях значної за обсягом та розмаїтою за виглядом спадщини модерну.

Список використаних джерел

1. Селівачов М. Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). Київ : Редакція вісника «Ант», Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2005. 400 с.
2. Шмагало Р. Т. Художній метал України ХХ–поч. ХХІ ст. *Енциклопедія художнього металу*. Т. II. Львів : Апріорі, 2015. 668 с.

Сакун Богдан Олексійович,

*Здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

Науковий керівник – Шишлюк Євгеній Геннадійович,

*доктор філософії з образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації,
доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

МУЗЕЙ «СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ» ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОСТІР РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Процеси актуалізації історичної пам'яті та формування національної ідентичності набувають особливого значення в контексті сучасних соціокультурних трансформацій українського суспільства. Музейні інституції, які виконують меморіальну, дидактичну та репрезентативну функції, відіграють ключову роль у цих процесах. Відкритий у серпні 2019 р. Музей «Становлення української нації» є унікальна культурна інституція, що втілює новітні тенденції у сфері музейної комунікації та репрезентації історичного наративу.

Метою дослідження є аналіз концептуальних засад та інноваційних технологій експонування, застосованих у Музеї «Становлення української нації», у контексті їх впливу на формування національної ідентичності.

Концептуальні засади музею ґрунтуються на інтегративному підході до трактування національної ідентичності, що розглядає націю не за етнічною ознакою, а як духовну спільноту, об'єднану спільною історією, цінностями та прагненнями. Такий підхід сприяє формуванню консолідованого бачення минулого як спільного надбання громадян держави незалежно від їхнього етнічного походження. Відповідно до цієї концепції, засновник музею В.В. Галан сформулював ключову мету інституції: стимулювання процесів національної самоідентифікації через презентацію позитивних прикладів з історії України, демонстрацію досягнень видатних українців та актуалізацію історичної пам'яті.

Експозиційний простір музею структурований за хронологічно-тематичним принципом і охоплює період від найдавніших часів до сучасності, представляє 25 сюжетних композицій, об'єднаних у чотири основні розділи: «Давня історія України», «Козацька доба», «Відродження нації та боротьба за Незалежність», «Сучасна Україна».

Інноваційність музею проявляється насамперед у методах експонування та презентації історичного матеріалу. На відміну від традиційних музеїв, де експозиція формується переважно з автентичних артефактів, основу експозиції становлять сто реалістичних скульптур історичних постатей, інтегрованих у тематичні діорами. Така форма репрезентації відповідає сучасним тенденціям візуалізації та персоналізації історії, що сприяє емоційному залученню відвідувачів та полегшує сприйняття історичного наративу [1].

Також уваги заслуговує й застосування інтерактивних мультимедійних технологій, що створюють ефект занурення в історичне середовище: аудіо-візуальний супровід експозицій, використання спецефектів, спеціальних світлових і звукових ефектів. Ці технології відповідають потребам сучасної музейної аудиторії, особливо молоді, та дозволяють активізувати різні канали сприйняття інформації.

Концептуально важливим є принцип доступності та інклюзивності музейного простору, що реалізується через наявність медіагідів восьми мовами, спеціальних стендів з адаптованою інформацією для дітей, а також зон відпочинку. Це дозволяє розширити цільову аудиторію музею та посилити його комунікативний потенціал.

Внесок музею у формування національної ідентичності проявляється через такі стратегії як: акцентування на героїчних сторінках української історії та досягненнях видатних українців, що сприяє формуванню позитивної національної самооцінки; демонстрація тягlosti державотворчих процесів від часів Київської Русі до сучасної України, що легітимізує українську державність у історичній ретроспективі; інтегрування в експозицію героїв сучасної історії України, включно з учасниками Революції Гідності та оборонцями територіальної цілісності на сході України, що актуалізує історичний наратив та пов'язує його з сьогоденням; візуалізація полікультурного характеру української нації, що сприяє консолідації громадян різного етнічного походження навколо спільних цінностей [3].

Музей «Становлення української нації» реалізує просвітницьку та виховну функції, формує у відвідувачів розуміння складності історичних процесів, поваги до культурної спадщини та усвідомлення важливості громадянської активності у розбудові держави. Особливого значення набуває звернення до трагічних сторінок історії (репресій, Голодомору, російсько-української війни), що сприяє формуванню колективної пам'яті та національної солідарності [2].

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що Музей «Становлення української нації» є інноваційним простором репрезентації національної ідентичності, який ефективно поєднує сучасні технології експонування з науково обґрунтованим історичним наративом. Застосування інтерактивних методів презентації історичного матеріалу та акцент на персоналізації історії відповідають сучасним тенденціям у музейній комунікації та підвищують ефективність впливу музею на формування національної самосвідомості відвідувачів. За словами відвідувачів, представленими на офіційному сайті музею, такий підхід до презентації історії

10. Мистецтво та культурна спадщина в міждисциплінарному вимірі: мистецтвознавчі та експертні студії

захоплює, змушує переживати і переосмислювати історичні події як частину власної долі [4].

Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення рецепції музейних наративів різними категоріями відвідувачів та оцінка реального впливу інноваційних форм репрезентації історії на процеси формування національної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Вайдахер Ф. Загальна музеологія : посібник / пер. з нім. В. Лозинський, О. Лянг, Х. Назаркевич. Львів : Літопис, 2005. 632 с.
2. Відкриття Музею «Становлення української нації». *Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв*. URL: https://gdip.com.ua/pages/view/vdkrittia_muzeju_stanovlennya_ukrainsko_nats (дата звернення: 29.03.2025).
3. Музей «Становлення української нації» відкрили у Києві. *Вечірній Київ*. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/70628/> (дата звернення: 06.04.2025).
4. Музей «Становлення української нації». URL: <http://www.museumsun.org/> (дата звернення: 29.03.2025).

Фроліков Андрій Іванович,

здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Науковий керівник – Долеско Світлана Валеріївна,

докторка філософії з образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації,
доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО КОСІВЩИНИ: КУЛЬТУРНИЙ ВПЛИВ ТА РОЗВИТОК РЕГІОНУ ВПРОДОВЖ XIX–XX СТ.

Формування особливого та самобутнього народного промислу Гуцульщини – приклад культурного побутування горян. Своєрідний розвиток декоративно-ужиткового мистецтва Косівщини є результатом синтезу традицій та звичаїв разом із історичними подіями регіону, що нероздільно поєднані у доробку косівських майстрів. Використання наявних ресурсів та іноземний досвід дозволив стрімко удосконалювати виготовлення предметів домашнього ужитку, задовольняти власні потреби косівчан, а також збагачувати унікальну культуру краю [3].

Найпоширенішими, станом на XVIII–XIX ст., були гончарство, ліжникарство та ткацтво, що зумовлене багатими покладами пластичної гончарної глини в регіоні та пріоритетною зайнятістю горян – скотарством. Багатство природи та людські таланти призвели до багатогранного культурного осередку, де кожне село вирізнялось своєю особливою специфікою керамічних виробів, ліжників, одягу.

Єврейська діаспора, що проживала на Косівщині, зробила значний внесок у розвиток та становлення ужиткового мистецтва. Під єврейським початком у регіоні утворювались ткацькі цехи та удосконалювалась промисловість, до прикладу, фірма Осташа Гертнера та Ляндава «Гасорейг» стала першою акціонерною спілкою ткацьких та трикотажних виробів у місті Косів. Організація дозволила отримати гуцулам робочі місця, а євреям – навчитись особливостям гуцульського ремесла. Звісно ж, у повоєнні часи декоративно-ужиткове мистецтво змінювалось та набувало інших форм: іноземна власність націоналізувалась, а «ворогів народу» ліквідовували.

Осередком людської праці та центром мистецького ремесла залишався косівський базар з його величезним різноманіттям виробів ужиткового призначення: різьблені скрині, шкатулки, ліжники, гуцульські кептарі, миски, підсвічники, глеки та інше продавалось щосуботи

на базарі, що приносило майстрам та ремісникам грошового збагачення та популяризації косівського мистецтва, адже багато виробів купувались іноземцями та поширювались закордон [2]. У музейних експозиціях Румунії, Угорщини і Польщі можна побачити значну кількість предметів домашнього ужитку косівчан.

У другій половині XIX ст. характерно та стрімко розвивалась фабрично-заводська промисловість, це зумовило скорочення виробництва більшої кількості предметів домашнього використання, але натомість сприяло концентрації уваги та піднесенню ремісників у бік «мистецького начала» у традиційних видах ужиткового мистецтва. У 1882 році було створено Ткацьку школу у місті Косів, що і започаткувало фахову освіту на Косівщині.

З метою кращої реалізації виробів декоративно-ужиткового мистецтва гуцули удосконалювали свій доробок, а саме оздоблювали його декоративними розписами по місцевим мотивам краю. Вишуканою була і мальована кераміка, яку мала кожна господиня у застосунку, але найпривабливішою все ж залишалась славнозвісна косівська «писана» піч, прикрашена зеленими, білими та червоними ангобами [4]. Що важливо, все в хаті гуцула було мистецтвом: і «писана» піч, і димлена або мальована кераміка, і теплий ліжничок, і різьблена візерунками скриня. З часом, предмети щоденного користування стали більш декоративними, аніж ужитковими. Характерні особливості і досі передаються у мистецтві Косівщини, як і колись, але зараз вони мають сучасний напрямок та сприяють збереженню традицій та обрядів Гуцульщини.

Стрімкий розвиток народних промислів кінця XIX ст. вимагав довершеності виготовлених речей та професійності ремісників. Покращення якості виробів, розвиток промислового виробництва і народних ремесл зумовив Косівщину запровадити художньо-промислову освіту. За підтримки та сприяння інтелігенції, у Косівському регіоні було започатковано ряд професійних мистецьких шкіл, а саме: Коломийська гончарна школа, Косівська ткацька школа, Коломийська школа деревного розпису та школа різьбярства та металевої орнаментики у Вижниці. Завдяки унікальному розвитку народних промислів, регіон підтримував своє соціально-економічне становище.

У XXI столітті кожне наступне покоління різьбярів, ткачів та гончарів підтримує жевріючий вогонь мистецтва регіону. Функціонування вищих навчальних закладів регіону продовжує навчати охочих до створення історії власними руками. Фестивалі багатолюдні та туристично привабливі популяризують спадщину краю [1].

Отже, унікальність регіону зумовлена особливим та стрімким розвитком народного промислу впродовж багатьох століть, завдяки історичним та економічним подіям. Доробок косівського краю є важливою складовою української історії та обрядів заходу України. Побут та звичаї косівчан навіки задокументовані у візерунках та орнаментах декоративних виробів краю, що мають місце не лише на теренах України, але й закордоном, про що і свідчить впізнаваність гуцульської майстерності з-поміж інших.

Загалом, тісний зв'язок природи та життєдіяльності гуцульського народу спостерігається і в наші дні. Попри постійні геополітичні перепити, побутування Косівщини задокументувалось у виробках ремісників та майстрів, що робить їхній доробок унікальною енциклопедією людської історії та культури.

Важливим завданням сучасників є збереження та примноження вікової традиції, поширення доробку косівських майстрів та їхнє світове значення у контексті декоративно-ужиткового мистецтва України.

Список використаних джерел

1. Долеско С. В. Трансформація мистецького образу українського народного костюма кінця XX – початку XXI ст. : дис.... д-ра філос. ... : 023 - «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Київ, 2023. 277 с.
2. Гнатюк М. Різьбяр Микола Гrepиняк і народне мистецтво Косівщини. *Народна творчість та етнографія*, 2009. №2. С. 104–110.
3. Мельничук Г., Дутка В. Виникнення та розвиток народного ужиткового мистецтва Косівщини (кінець XVIII–друга пол. XIX ст.). *Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича: Історія*, 2021. С. 143–150.

4. Чорний М. Історіографія дослідження косівської мальованої кераміки XXI століття. *Актуальні питання гуманітарних наук: Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 2023. № 67. Т. 2. С. 164–170. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-2-23>

Юрченко Марія Віталіївна,
здобувачка Національної академії
керівних кадрів культури та мистецтва, м. Київ

Науковий керівник – Долеско Світлана Валеріївна,
докторка філософії з образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації,
доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва, м. Київ

МУЗЕЙ ШІСТДЕСЯТНИЦТВА: ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ

Дослідження музеїв і їхньої діяльності завжди є темою актуальною і, фактично, невичерпною, оскільки змінюється час, змінюються люди, а, отже, змінюються і музеї. Занурення в історію кожного окремого закладу, одягнуту в тілесність речей, збережених у стінах будівель і скриньок, є джерелом можливостей, особливо головної – відкрити для себе щось нове, незвідане до того. Музей шістдесятництва, філія Музею історії міста Києва, у цьому ракурсі постає цікавим і показовим прикладом.

Дослідженням і розвитком музею першочергово займаються його працівники, а саме завідувачка, історикinja Олена Лодзинська, провідна наукова співробітниця Галина Почверук (Колодкевич), старші наукові співробітники В'ячеслав Руденко та Олександр Беляєв. Їхні праці неможливо оминати при заглибленні у тему життя та творчості шістдесятників.

Метою дослідження є спроба проаналізувати діяльність музею та розглянути його як осередок спадщини діячів, що розпочали свій шлях в період «відлиги».

Початком існування музею слід вважати не 22 серпня 2012 року, дату його відкриття на вул. Олеся Гончара, 33, а березень 1994 року, на 18 років раніше, коли під час вручення Шевченківської премії Надії Світличній та її брату Івану Світличному вона оголосила про створення фонду Музею шістдесятництва, а її архів став його основою, як і передана своя грошова частка премії [1, с. 1]. Незважаючи на відмову від влади у наданні приміщення, ініціативна група, громадська організація «Музей шістдесятництва» (ГОМШ), буде збирати матеріали та документи, майбутні експонати. Долучилася також і Любов Панченко, чиї твори залучені не тільки до виставкової діяльності музею, але й деякі увійшли до основної експозиції [1, с. 1; 4, с. 24–26].

Та до діяльності ГОМШ ще входить і створення ізостудії, Дитячої світлиці, студії «Недільні літературні зустрічі» та співпраця з Народним Рухом України, Музеєм Михайла Грушевського, Національним музеєм літератури України тощо. А також співпраця з організацією «Людські права XX століття» у США (Надія Світлична, почесний голова ГОМШ, представляла інтереси організації за кордоном) [1, с. 2].

14 листопада 2006 року Музей шістдесятництва був створений, але лише на папері. У квітні 2011 року приміщення на вулиці Олеся Гончара, 33 було визнано придатним для музейної установи. Менше ніж за рік музей відкрив свої двері для відвідувачів [1, с. 5; 3, с. 4].

Сама будівля у стилі модерн була збудована як житловий будинок у 1907–1908 рр. на замовлення доктора медичних наук Петра Еразмовича Качковського, з хірургічною лікарнею якого і був поєднаний. Завдяки продуманому плануванню (автором проєкту був архітектор Ігнатій Казимирович Ледуховський) з окремими входами, приймальною, допоміжними при-

міщеннями співіснування лікарського закладу і маєтку було більш ніж можливе. З 1910 року тут починає діяти найсучасніша на той момент приватна клініка Ігнація Маковського. Як лікарський заклад будинок проіснує до Другої світової війни, у повоєнні роки стане інститутом, а у 1998 році штаб-квартирою Народного Руху України, де в колишній операційній розмістився кабінет В'ячеслава Чорновола [3, с. 1–3]. Складовою Музею шістдесятництва є його Меморіальний кабінет [2, с. 10].

За початковим задумом музей мав стати місцем увіковічнення пам'яті тих, кого згодом назвали «шістдесятниками» [2, с. 1], але зараз концепція його діяльності не обмежується тільки цим. Експозиція, виставки – все спрямоване на розкриття історичної правди через особисті історії членів руху опору тоталітарній радянській системі [2, с. 2–3; 5, с.121]. У цьому допомагають зібрані за багато років фото, відео, збережені записи голосів, документи, одяг, твори живопису, графіки, скульптури, видані та не видані літературні твори тощо.

З вичерпним описом експозиції можна ознайомитися на офіційному сайті музею [2, с. 5–10]. Окремо варто відмітити, що в ній висвітлюються не тільки взаємозв'язки між діями національно-визвольного руху періоду «відлиги», але також між ними та попереднім поколінням, що були в'язнями у сталінську добу [2, с. 6].

Тож, підсумовуючи, Музей шістдесятництва є осередком історичної та культурної спадщини діячів, що почали свою діяльність у часи «відлиги». Діяльність філії багатопланова, але цілеспрямована і чітка, а концепція та спосіб її вираження через окремі історії є актуальною і пластичною для донесення інформації й її трактування відвідувачами.

Список використаних джерел

1. Історія створення Музею шістдесятництва. *Музей шістдесятництва*. URL: <https://museum60.com/%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F> (дата звернення: 10.02.2025).
2. Концепція Музею. *Музей шістдесятництва* URL: <https://museum60.com/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F-1> (дата звернення: 10.02.2025).
3. Історія будинку. *Музей шістдесятництва*. URL: <https://museum60.com/%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D0%B1%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D1%83-1> (дата звернення: 10.02.2025).
4. Любов Панченко: повернення : альбом / упорядн. О. Лодзинська, Л. Крупник; переклад на англ. О. Грабар, С. Джаман, О. Плохотюк. Київ – Харків : Видавець Олександр Савчук, 2021. 256 с.
5. Беляєв. О. Віктор могильний – поет-шістдесятник із Чокотівки. *Київ і кияни* : матеріали щорічної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 листопада 2023 р. Київ, 2023. Вип. 15. С. 115–121. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0017714.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0 (дата звернення: 11.02.2025).

Наукове видання

**КУЛЬТУРА, ІНФОРМАЦІЯ, КОМУНІКАЦІЯ:
МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ДІАЛОГ**

*Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю*

Верстка та макетування:

*О. І. Бугайова,
Н. В. Бойко*

Підп. до друку 21.05.2025. Формат 60х84 ¹/₁₆.
Папір друк. апарат. Друк офсетний. Обл.-видав. арк. 44,17.
Умов. друк. арк. 37,03. Тираж 100.

Видавець і виготовлювач

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9.
Свідectво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ДК № 3953 від 12.01.2011.